A. P. CEHOV

Opere, vol.6

Anton Pavlovici Cehov

OPERE

volumul VI

Povestiri

1887–1888

Traducere de Otilia Cazimir şi Nicolae Guma

Note de: K. D. Muratova

EDITURA CARTEA RUSĂ
Bucureşti, 1957

A. P. CEHOV

Opere, vol.6

Kindle eBook: Cosimo, februarie 2015
- versiune definitivă -

Cuprins:

Anton Pavlovici Cehov – Opere, vol. 6

LUCRĂRI INCLUSE DE A.P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE”

Fluierul

Răzbunătorul

Poșta

O nuntă

Fugarul

O problemă

Intrigi

Casa cea veche

Nepăsare

Lecții costisitoare

Leul și soarele

Nenorocire

O sărutare

Băieții

Kaștanka

Povestea doamnei N. N.

Poveste fără titlu

Dacă ar putea dormi!

Stepa

Neplăceri

Frumoasele

Onomastica

Criză de nervi

Cizmarul și necuratul

Un rămășag

LUCRĂRI CARE N-AU FOST INCLUSE DE A. P. CEHOV ÎN CULEGEREA SA DE „OPERE”

Supliciu de Anul Nou

Neamțul cel cumsecade

Devreme

O întâlnire

Cazacul

Șarpele boa și iepurele de casă

Primăvară

Criticul

Provincialii

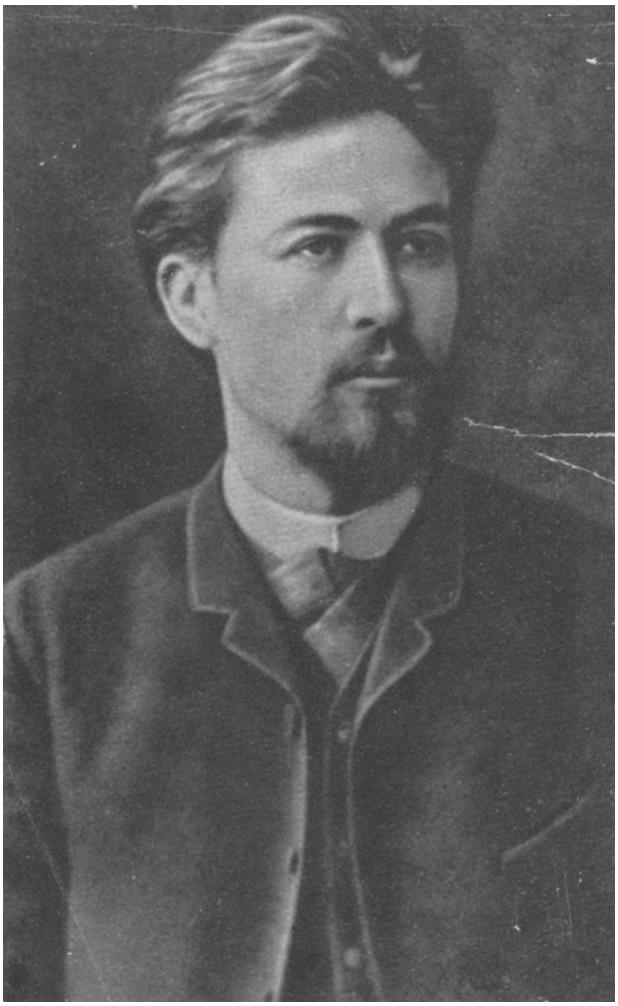
O aventură neplăcută

Criminalii

Înainte de eclipsă

Doctorul

Lumini

A.P. CEHOV

Fotografie din anul 1888

LUCRĂRI INCLUSE DE A.P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE”

Fluierul

Moleşit de zăpuşeala din desiş, plin de aţe de păianjen şi de ace de brad, Meliton Şişkin, vechil la conacul Dementiev, îşi croia drum cu puşca în mână spre marginea pădurii. Căţeaua lui, Damka, o corcitură de seter cu potaie de rând, neînchipuit de slabă şi gata să fete, abia se târa, cu coada udă între picioare, în urma stăpânului, făcând tot posibilul să nu-şi înţepe nasul. Era o dimineaţă urâtă şi întunecată. Picături mari cădeau de pe ferigi şi din copacii învăluiţi în ceaţă uşoară, iar umezeala pădurii răspândea miros pătrunzător de putregai.

În faţă, acolo unde se sfârşea desişul, se înălţau câţiva mesteceni, printre crengile şi trunchiurile cărora se străvedeau depărtările înnegurate. Dincolo de mesteceni, cineva cânta dintr-un fluier ciobănesc. Cântăreţul nu slobozea mai mult de cinci sau şase note: le lungea alene, fără să încerce a le îmbina în vreo melodie, şi totuşi în cântecul lui se desluşea ceva mohorât şi nesfârşit de jalnic.

Când desişul se mai rări şi printre brazi se amestecară mesteceni tineri, Meliton văzu o cireadă. Cai cu picioarele împiedicate, vaci şi oi rătăceau printre tufişuri, călcând pe vreascurile care trosneau şi adulmecând iarba. La marginea pădurii, rezemat de un mesteacăn ud, stătea văcarul, un moşneag slab, numai piele şi oase, cu sumanul ferfeniţit şi cu capul gol. Se uita în pământ, cu gândul aiurea, şi se vedea bine că sufla în fluier fără să-şi dea seama.

— Bună dimineaţa, moşule! Doamne ajută! îl întâmpină Meliton cu un glas subţirel şi răguşit, care nu se potrivea deloc cu statura lui de uriaş şi cu obrazul mare şi plin. Da’ frumos mai cânţi din fluier! A cui e cireada pe care-o păzeşti?

— A satului Artamonovka, îi răspunse ciobanul în silă, vârându-şi fluierul în sân.

— Atunci şi pădurea ţine tot de Artamonovka? întrebă Meliton, cătând împrejur. Chiar aşa-i, pădurea Artamonovka,

ia te uită!… M-am rătăcit şi pace. Mi-am zgâriat tot obrazul, umblând prin mărăcini!

Meliton se lăsă pe pământul ud şi începu să-şi răsucească o ţigară în hârtie de ziar.

Şi nu numai glasul lui piţigăiat, dar toate la omul acesta erau meschine şi nu se potriveau deloc cu statura, cu volumul şi cu faţa lui plină: şi zâmbetul, şi ochişorii, şi năstureii de la haină, şi şăpcuţa care abia i se ţinea pe vârful capului rotund şi tuns. Când vorbea şi zâmbea, obrazul ras şi puhav, ca şi întreaga lui făptură, arătau o timiditate şi o umilinţă muierească.

— Ce vreme, ce vreme, să ferească Dumnezeu! urmă el clătinând din cap. Oamenii încă n-au strâns ovăzul, şi ploaia toarnă de parcă a tocmit-o cineva, Doamne fereşte!

Văcarul se uită la cerul din care se cernea ploaia, se uită la pădure, la hainele ude ale vechilului, se gândi, dar nu zise nimic.

— Toată vara a fost aşa… oftă Meliton. Nici pentru mujici nu-i bine şi nici pentru boieri nu-i vreo scofală.

Văcarul se mai uită o dată la cer, rămase puţin pe gânduri şi răspunse rar, rumegând parcă fiecare cuvânt:

— Apăi, într-acolo merg toate… Să nu te-aştepţi la nimica bun.

— Şi ce mai este pe la voi, pe-aici? întrebă Meliton, aprinzându-şi ţigara. N-ai văzut cumva prin pădurea Artamonovkăi niscai pui de găinuşă?

Văcarul nu-i răspunse numaidecât. Se uită din nou la cer, apoi la dreapta şi la stânga, stătu pe gânduri, clipi din ochi… Se vede că dădea o deosebită importanţă vorbelor sale şi, ca să le sporească preţul, căuta să le spună tărăgănat, pe un ton oarecum solemn. Faţa lui avea un aer bătrânicios, pătrunzător şi grav, iar scobitura în chip de şa de la mijlocul nasului, ca şi nările răsfrânte, o făceau să pară vicleană şi batjocoritoare.

— Nu cred să fi văzut, răspunse el. Eriomka, vânătorul nostru, zice că în ziua de sfântul Ilie a dat peste unul lângă Pustoşie, da’ eu gândesc că spune minciuni. Nu prea sunt păsări pe-aici.

— Aşa-i, frate, nu prea sunt… Şi peste tot e acelaşi lucru! Dacă stai să judeci bine, vânătoarea a ajuns de râsul oamenilor, un fleac. Vânat aproape că nu se mai găseşte, iar cel care este, nici nu face să-ţi spurci mâinile cu el acuma: e prea mititel încă! Aşa de mititel, că ţi-e şi scârbă să te uiţi la el.

Şi Meliton zâmbi şi dădu din mână a lehamite.

— Ce să mai vorbim, tot ce se petrece pe lumea asta e curată batjocură! Azi până şi păsările îşi fac de cap şi se aşază târziu la clocit. Sunt şi dintr-acelea care nici de Sânpetru nu s-au dat jos de pe ouă! Pe cinstea mea!

— Apăi, într-acolo merg toate, repetă văcarul, ridicându-şi faţa în sus. Nici anul trecut n-a prea fost vânat, anul ăsta o să fie şi mai puţin, iar peste vreo cinci ani te pomeneşti că n-o să mai fie deloc. Eu aşa îmi dau cu socoteala, că în curând n-are să mai rămână nici urmă de pasăre, d-apoi încă de vânat!

— Aşa-i, încuviinţă Meliton, după ce se gândi puţin. Ai dreptate.

Văcarul zâmbi cu amărăciune şi clătină din cap.

— Să tot stai să te minunezi! urmă el. Ce s-or fi făcut, pe unde s-or fi mistuit? Ţin minte că acum vreo douăzeci de ani erau pe aici şi gâşte, şi cocostârci, şi raţe, şi cocoşi de munte, cârduri, cârduri… Când se întâmpla să se adune boierii la vânătoare, n-auzeai decât: pu-pu-pu! pu-pu-pu! Becaţine, sitari şi berbecuţi veneau cu nemiluita, cât despre lişiţe şi culici, erau cât frunză şi iarbă, ca graurii sau ca vrăbiile, cum s-ar zice! Ce s-or fi făcut, pe unde s-or fi mistuit? Nici păsări de cele rele nu se mai văd. Au pierit şi vulturii, şi şoimii, şi bufniţele… S-au împuţinat şi dihăniile sălbatice de tot soiul. Astăzi, frăţioare, până şi lupii şi vulpile s-au rărit, ca să nu mai vorbim de urşi, sau de nurci. Şi când te gândeşti că înainte erau pe la noi şi elani! De vreo patruzeci de ani urmăresc eu an cu an treburile lui Dumnezeu şi-mi dau cu socoteala că într-acolo merg toate…

— Unde, într-acolo?

— Înspre rău, voinicule, înspre rău. Gândesc că înspre pieire… A venit vremea să piară lumea lui Dumnezeu.

Bătrânul îşi puse şapca pe cap şi iarăşi începu să se uite la cer.

— Păcat! oftă el după o tăcere. Doamne, ce păcat! Se înţelege, aşa-i voia lui Dumnezeu, doar n-am zidit noi lumea. Cu toate astea, frăţioare, e păcat. Dacă se usucă un copac, sau dacă piere o vacă, să zicem, şi încă te prinde mila. Dar ce să mai spui, om bun, când vezi cum toată lumea se duce de râpă?! Câtă bogăţie, Isuse Hristoase! Şi soarele, şi cerul, şi pădurile, şi râurile, şi vieţuitoarele – doar toate au fost zidite, rânduite şi potrivite una cu alta. Fiecare îşi cunoaşte rostul şi locul. Şi iaca, toate-s sortite pieirii!

Pe faţa văcarului trecu un zâmbet trist şi ochii începură să-i clipească des.

— Zici că o să piară lumea… făcu Meliton, pe gânduri. S-ar putea, într-adevăr, să se prăpădească degrabă, numai că nu poţi să judeci asta după păsări. Mă îndoiesc că păsările ar putea să dovedească aşa ceva.

— Nu numai păsările, răspunse văcarul. Şi sălbătăciunile la fel, şi celelalte dobitoace, şi albinele, şi peştii… Poate că n-ai să mă crezi, da’ întreabă-i pe bătrâni: toţi or să-ţi spună că

astăzi nu mai este peştele care-a fost. Şi în mări, şi în iazuri, şi în râuri, an după an e mai puţin peşte. Ţin minte că în Pesceanka noastră prindeam ştiucă de un arşin, se găseau şi mihalţi, şi plătică, şi ocheană, şi fiecare peşte era peşte, nu glumă! Pe când astăzi, dacă ai noroc să prinzi o ştiucuşoară sau un bibănaş de-o palmă, să zici şi bogdaproste! Nici ghigorţ adevărat nu se mai găseşte. Din an în an e tot mai rău şi mai rău. Şi mai aşteaptă puţin, că n-o să mai fie peşte deloc! Ei, da' să luăm acuma râurile… Cine nu ştie că şi ele seacă!

— Aşa-i, seacă.

— Apoi asta-i. Apele scad din an în an, azi nu mai sunt bulboanele de altădată, frăţioare! Uite, vezi tufişurile de colo? întrebă bătrânul arătând undeva, într-o parte. Dincolo de tufişuri este o albie veche, acuma îi zice luncă. Pe când trăia tată-meu, Pesceanka pe acolo curgea, iar acuma uite unde-a mutat-o necuratul! Îşi schimbă mereu albia, până ce într-o bună zi o să sece cu totul. Dincolo de Kurgasovo erau bălţi şi iazuri. Unde-s acuma? Şi unde-s pâraiele? Uite, chiar în pădurea asta curgea un pârâu – da' ce pârâu! Mujicii aşezau vârşe şi prindeau ştiuci, raţele sălbatice iernau în preajma lui – iar astăzi nici când vin puhoaiele, n-are apă ca lumea. Aşa-i, frăţioare, încotro îţi întorci ochii, peste tot e rău. Peste tot!

Se făcu tăcere. Meliton căzu pe gânduri şi rămase cu privirea aţintită în gol. Căuta să-şi aducă aminte măcar de un singur colţişor din natură, de care să nu se fi atins încă moartea atotcuprinzătoare. Prin ceaţă şi prin dungile piezişe de ploaie, alunecară, ca pe o sticlă mată, pete de lumină. Dar se stinseră numaidecât. Răsărise soarele şi acum încerca să răzbată prin nori, ca să arunce o privire asupra pământului.

— Apoi, şi pădurile… îngână Meliton.

— Şi pădurile, nici vorbă… repetă văcarul. Pe unele le taie, altele ard, altele se usucă, dar de crescut la loc, nu mai cresc. Chiar dacă apucă să se ridice cât de cât, oamenii le dau gata repede şi degrabă: azi au răsărit, iar mâine, când le cauţi, parcă nici n-ar fi fost! Şi tot aşa, până n-o să rămână copac în picioare! Eu, omul lui Dumnezeu, de când cu slobozenia, umblu cu cireada obştii, iar până la slobozenie am fost văcar la boieri, tot pe locurile astea şi, de când mă ştiu, nu ţin minte să fi trecut zi de vară fără să mă fi abătut pe-aici. Şi toată vremea am urmărit rânduielile lui Dumnezeu. Aşa că mi s-a deprins ochiul în vacul meu, frăţioare, şi socot că tot ce iese din pământ, spre scădere merge. Fie că-i secară, fie că-i zarzavat, fie că-i floare, într-acolo merg toate.

— În schimb, oamenii s-au făcut mai buni, zise vechilul.

— Cum asta, mai buni?

— Îs mai deştepţi.

— Or fi ei mai deştepţi, nu zic, dar ce folos au dintr-asta? Ce le trebuie oamenilor deşteptăciune înainte de a pieri? Poţi să mori şi fără să fii deştept. Ce face vânătorul cu mintea, dacă n-are vânat? Eu aşa îmi dau cu socoteala, că Dumnezeu i-a dat omului minte, dar i-a luat puterea. E bicisnic norodul nostru, din cale-afară de bicisnic. Iaca, bunăoară eu… Nu fac două parale, îs cel mai de pe urmă mujic din sat, şi cu toate astea mă simt în putere. Vezi, am şaizeci de ani bătuţi pe muchie, da' nu-i zi lăsată de Dumnezeu să nu vin aici cu vitele la păscut. Ba, pentru douăzeci de copeici, le mai păzesc şi pe celea care pasc noaptea, şi nici de dormit nu dorm, nici de frig nu mă plâng. Băiatul meu e mai deştept ca mine, dar ia pune-l colea, în locul meu: de a doua zi o să ceară spor la leafă, sau o să intre în bolniţă, să se caute… Asta-i. Eu, afară de pâine, nu mai pun nimica în gură, pentru că „pâinea noastră cea de toate zilele ne-o dă nouă astăzi…" Nici tata nu mânca nimica afară de pâine şi nici bunicul, pe când mujicului din ziua de azi trebuie să-i dai şi ceai, şi vodcă, şi franzelă, să-l laşi să doarmă până nu mai poate, să-l doftoriceşti şi să-l răsfeţi în fel şi chip. Şi de ce, mă rog? Pentru că-i bicisnic, n-are putere să le îndure pe toate. Ar fi el bucuros să nu mai doarmă atâta, dar n-are încotro, că i se lipesc ochii!

— Asta aşa-i, încuviinţă Meliton. Mujicul de azi nu face nici două parale.

— Ce să ne ascundem? Ne betejim pe zi ce trece. Acuma, dacă-i luăm, de pildă, pe boieri, apoi ei îs şi mai bicisnici decât mujicii! Boierul de astăzi toate le-a cuprins cu mintea, ştie mai multe decât ar trebui să ştie, dar ce folos? Când te uiţi la el, te prinde mila… Slăbănog, pirpiriu, parcă-i un ungur ori un franţuz: nici tu semeţie, nici tu măreţie. Numai numele de el că-i boier! Şi pe urmă, n-are, sărmanul, nici locul lui, nici rostul lui, şi nu te poţi dumeri ce-i lipseşte. Ori stă cu undiţa şi prinde peştişori, ori se lungeşte cu burta în sus şi citeşte vreo cărţulie, ori se învârte printre mujici şi le îndrugă tot felul de braşoave. Iar cel ce n-are ce mânca se tocmeşte pisăr. Şi uite-aşa, duce o viaţă de nimica şi nici nu-i dă prin minte să-şi găsească rostul cel adevărat. Jumătate din boierii de altădată erau ghinărari, pe când cei de azi, toţi îs ca un fel de pleavă!

— Au sărăcit din cale afară, zise Meliton.

— Apoi tocmai de aceea au sărăcit, că le-a luat Dumnezeu puterea. Cu Dumnezeu nu te poţi pune.

Meliton îşi aţinti iarăşi ochii în gol. După ce se gândi o vreme, oftă aşa cum oftează oamenii cuminţi şi aşezaţi, clătină din cap şi zise:

— Şi toate astea, pentru ce? Pentru că păcătuim din greu, pentru că am uitat de Dumnezeu… Şi pe urmă, înseamnă că a

venit vremea să se sfârşească toate. Vorba ceea: lumea nu-i făcută să ţină o veşnicie şi gândesc că i se apropie ceasul să se pregătească de ducă.

Văcarul oftă şi, ca şi cum ar fi vrut să pună capăt acestor vorbe neplăcute, se depărtă de mesteacăn şi începu să-şi numere, din ochi, vacile.

— He-he-hei! strigă el. He-he-hei! Ce să mă mai fac cu voi, lua-v-ar!… Ia te uită unde v-a băgat necuratul! În desiş! Tiu-liu-liu!

Moşneagul îşi luă un aer încruntat şi se îndreptă spre tufişuri, să-şi adune cireada. Meliton se ridică de jos şi o luă domol prin marginea pădurii. Se uita în pământ şi se gândea, încercând mereu să-şi aducă aminte de un lucru de care nu se atinsese încă moartea. Prin dungile piezişe ale ploii lunecară iarăşi pete de lumină, sărind apoi pe vârfurile copacilor şi stingându-se în frunzişul ud. Sub un tufiş, Damka dădu peste un arici şi, căutând să atragă atenţia stăpânului, începu să latre prelung.

— La voi a fost întunecare de soare, ori n-a fost? strigă văcarul de după tufişuri.

— A fost! îi răspunse Meliton.

— Ei, vezi? Peste tot se plânge norodul că a fost. Asta înseamnă, frăţioare, că nici în cer nu merg treburile aşa cum se cuvine! Nu degeaba… He-he-hei! Hei!

După ce îşi mână cireada în marginea pădurii, văcarul se rezemă de un mesteacăn, se uită la cer, îşi scoase fără grabă fluierul din sân şi începu să cânte. Ca şi înainte, cânta fără să-şi dea seama. Nu folosea mai mult de cinci sau şase note, scoţând sunete nesigure şi dezordonate, care nu se închegau în vreo melodie, de parcă atunci pusese pentru întâia oară mâna pe fluier. Iar lui Meliton, care se gândea la sfârşitul lumii, cântecul i se păru jalnic şi supărător şi ar fi fost fericit să nu-l mai audă. Notele de sus, ascuţite, tremurau, se frângeau şi păreau că plâng nemângâiate, ca şi cum fluierul ar fi fost bolnav şi speriat; iar notele de jos te făceau să te gândeşti la ceaţă, la copacii mohorâţi, la cerul cenuşiu. Cântecul se potrivea şi cu vremea, şi cu moşneagul, şi cu vorbăria lui.

Lui Meliton îi veni deodată să se jeluiască. Se apropie de moşneag, se uită la faţa lui amărâtă, poznaşă, se uită la fluier şi începu:

— Şi viaţa s-a îngreuiat, moşule. E greu, e foarte greu de trăit. Recoltele-s proaste, sărăcie… veşnic molime în vite, veşnic boli… Ne dau gata nevoile.

Faţa puhavă a vechilului se făcu stacojie şi luă o înfăţişare plângăreaţă şi muierească. Îşi mişcă degetele, ca şi cum îşi

căuta vorbele, în care să-şi îmbrace sentimentele lui nelămurite, apoi urmă:

— Am opt copii, am nevastă… mama trăieşte şi ea, iar leafă am, cu totul şi cu totul, numai zece ruble pe lună, cu mâncarea mea. De-atâta sărăcie, nevastă-mea s-a făcut rea ca o zgripţoroaică… şi eu am luat darul beţiei. Şi doar sunt un om cu scaun la cap, om cu carte. S-ar cuveni să stau acasă, liniştit. Da' parcă pot? Toată ziua alerg cu puşca, ca un câine, pentru că n-am încotro: mi-e scârbă de casă!

Dându-şi seama că vorbele lui spun cu totul altceva decât ar fi vrut el să spună, vechilul dădu din mână a lehamite şi zise cu amărăciune:

— Dacă-i vorba să piară lumea, apoi încalte să piară mai repede! La ce s-o mai lungească şi să chinuiască oamenii de pomană?…

Moşneagul îşi luă fluierul de la gură şi, închizând pe jumătate un ochi, se uită în gaura cea mică. Faţa lui amărâtă era plină de stropi mari, ca nişte lacrimi. Zâmbi şi spuse:

— Păcat, frăţioare! Doamne, mare păcat! Pământul, pădurea, cerul… lighioanele de tot felul, doar toate au fost zidite şi potrivite, fiecare cu înţelepciunea ei. Şi or să piară aşa, fără nicio vină… Dar mai cu seamă, e păcat de oameni.

Din adâncul pădurii se auzi apropiindu-se un ropot mare de ploaie. Meliton se uită spre partea de unde venea ropotul, îşi încheie toţi nasturii de la haină şi zise:

— Mă duc în sat. Rămâi cu bine, moşule. Cum te cheamă?

— Luka Bednîi[1].

— Ei, rămâi cu bine, Luka! Îţi mulţămesc pentru vorba cea bună. Damka, *îçi!*

După ce-şi luă rămas-bun de la văcar, Meliton porni încet pe lângă pădure, coborî în vale şi merse de-a curmezişul luncii, care se prefăcea, treptat, în mlaştină. Apa îi plescăia sub tălpi, iar rogozul ruginit, verde încă şi puternic, se pleca la pământ, de parcă se temea să nu-l calce în picioare. Dincolo de baltă, pe malul Pesceankăi despre care vorbise moşneagul, se înălţa un şir de sălcii, iar în spatele lor se zăreau în ceaţă, ca o pată albăstruie, şura conacului. Se simţea cum se apropie vremea urâtă, de care nu poţi scăpa orice ai face, când câmpiile sunt mohorâte, pământul murdar şi rece, când salcia plângătoare pare şi mai tristă, când pe trunchiul ei lunecă lacrimi şi când doar cocorii pleacă, încercând să scape de năpastă, dar şi ei de frică, parcă, să nu supere natura mohorâtă dacă şi-ar arăta bucuria, fac să răsune bolta cerului de ţipete jalnice şi tânguitoare.

Meliton se îndrepta domol spre râu, ascultând cum sunetele fluierului se stingeau cu încetul în urma lui. Ar fi vrut să se

mai jeluiască. Se uita cu mâhnire când la dreapta, când la stânga, pătruns de o milă nesfârşită; îi era milă şi de cer, şi de pământ, şi de soare, şi de pădure, şi de Damka lui. Iar când nota cea mai de sus a fluierului lunecă prelung prin văzduh, tremurând ca un glas de om care plânge, îl cuprinse o durere şi o amărăciune nespusă, pentru toată neorânduiala pe care o vedea în natură.

Nota de sus mai tremură o clipă, apoi se frânse şi fluierul amuţi.

Publicată pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea”[121] Nr. 4130, 29 august 1887, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”. Semnată: An. Cehov. Cu înlocuirea câtorva cuvinte, a intrat în culegerea „Povestiri”, Sankt-Petersburg, 1888 şi cu mici prescurtări, în ediţiile ei ulterioare (de la 2 la 13. Sankt-Petersburg, 1889–1899). Cu înlocuirea unor cuvinte, a fost inclusă în culegerea de „Opere” din anul 1901, vol. IV. Reproducem textul din 1901.

Răzbunătorul

Curând după ce-şi surprinsese nevasta în flagrant delict de adulter, Fedor Fedorovici Sigaev se găsea în magazinul de arme Schmucks et Comp., unde îşi alegea un revolver. Faţa lui arăta şi mânie, şi durere, dar şi o nestrămutată hotărâre.

„Ştiu ce am de făcut… se gândea el. Temelia familiei a fost pângărită, onoarea târâtă în noroi, viciul a triumfat. De aceea, atât ca cetăţean, cât şi ca om cinstit, datoria mea e să-mi asum rolul de răzbunător. O ucid întâi pe ea, apoi pe amantul ei şi la urmă pe mine…”

Deşi încă nici nu-şi alesese revolverul şi nu ucisese încă pe nimeni, vedea de pe acum în minte trei cadavre însângerate, ţeste sfărâmate, creieri împrăştiaţi, zarvă mare, o mulţime de gură-cască, autopsia… Cu bucuria răutăcioasă a omului ofensat, îşi imagina groaza rudelor şi a publicului, agonia necredincioasei, şi i se părea că citeşte articolele de fond ale ziarelor cu privire la descompunerea familiei.

Vânzătorul, un omuleţ vioi care aducea a franţuz, cu burticică şi cu vestă albă, îi înşira dinainte tot felul de revolvere şi, zâmbind politicos şi bătând din călcâie, îi dădea cu gura:

— V-aş sfătui, *monsieur,* să luaţi acest admirabil revolver. Marca Smith & Wesson. Ultimul cuvânt al balisticei. Cu triplu efect, cu extractor, trage la şase sute de paşi, bătaie centrală. Vă atrag atenţia, *monsieur,* asupra perfecţiunii fabricaţiei lui. Cel mai nou model, *monsieur*... Vindem zilnic câte zece bucăţi, pentru hoţi, pentru lupi şi pentru îndrăgostiţi. Are bătaia extrem de precisă şi puternică, trage la mare distanţă şi, cu un singur foc, culcă la pământ şi nevasta şi amantul. Cât priveşte pe sinucigaşi, *monsieur,* nu cunosc marcă mai bună…

Vânzătorul ridica şi lăsa cocoaşele, sufla pe ţeavă, ochea şi se făcea că se îneacă de admiraţie. Uitându-te la faţa lui entuziasmată, ai fi crezut că el însuşi ar fi în stare să-şi sloboadă un glonţ în cap, dacă ar avea fericirea să fie posesorul

unei arme atât de minunate ca revolverul marca Smith & Wesson.

— Şi ce preţ are? întrebă Sigaev.

— Patruzeci şi cinci de ruble, *monsieur.*

— Hm!… Cam scump pentru mine!

— În cazul acesta, *monsieur,* vă propun altă marcă, mai ieftină. Iată, binevoiţi a vă uita. Avem un asortiment bogat, la diferite preţuri… De pildă, revolverul acesta, marca Lefaucheux, costă numai optsprezece ruble, însă… (şi vânzătorul făcu o strâmbătură dispreţuitoare)… însă, *monsieur,* marca aceasta s-a învechit. O cer, de obicei, numai proletarii intelectuali şi psihopatele. A te sinucide sau a-ţi împuşca nevasta cu un Lefaucheux e, astăzi, o dovadă de prost gust. Bontonul nu-l recunoaşte decât pe Smith & Wesson.

— Eu n-am de gând nici să mă sinucid şi nici să împuşc pe cineva, minţi Sigaev, posomorât. Îl cumpăr pentru vila mea de la ţară… să sperii hoţii…

— Pe noi nu ne interesează pentru ce îl cumpăraţi, zâmbi vânzătorul, lăsându-şi ochii în pământ, cu modestie. Dacă de câte ori vindem un revolver am căuta să aflăm motivele, fiţi sigur, *monsieur,* că de mult ar fi trebuit să închidem magazinul! Lefaucheux nu e bun pentru speriat hoţii, *monsieur,* că nu face decât un zgomot slab şi înăbuşit. De aceea v-aş propune un pistolet obişnuit cu capse, un Mortimer, aşa-zis de duel…

„Ce-ar fi să-l provoc la duel? îi trecu prin minte lui Sigaev. Adică nu, ar fi prea mare cinste pentru el… Ticăloşii de soiul lui merită să fie ucişi ca nişte câini…”

Răsucindu-se graţios şi călcând cu paşi mărunţei, vânzătorul înşiră în faţa lui Sigaev o colecţie întreagă de revolvere, fără să înceteze de a zâmbi şi de a-i da înainte cu gura. Dar cel mai atrăgător şi mai impunător dintre toate rămânea Smith & Wesson. Sigaev luă în mână un revolver de această marcă, aţinti asupra lui o privire lipsită de expresie şi se adânci în gânduri. Îşi închipuia cum le sfărâmă ţestele, cum curg şiroaiele de sânge pe covor şi pe parchet, cum îi zvâcneşte un picior necredincioasei, care trage să moară. Dar pentru sufletul lui plin de revoltă, toate acestea nu erau de ajuns. Imaginile sângeroase, vaietele şi groaza nu-l satisfăceau… Trebuia să născocească ceva şi mai înspăimântător.

„Nu, o să-l împuşc pe el şi apoi pe mine, îi trecu prin minte, iar pe ea o s-o las să trăiască. Să se ofilească în remuşcări, dispreţuită de oameni. Pentru o fire nervoasă ca a ei, o pedeapsă ca asta ar fi mult mai cumplită decât moartea…”

Şi, cu ochii închipuirii, văzu propria lui înmormântare: el, cel jignit, zace în sicriu cu un zâmbet blajin pe buze, în timp ce ea, palidă, torturată de remuşcări, merge în urma sicriului, ca

Niobe[3] şi nu ştie unde să se ascundă de privirile ucigătoare şi dispreţuitoare cu care o săgetează mulţimea indignată…

— Văd, *monsieur,* că vă place Smith & Wesson, îi întrerupse visarea vânzătorul. Dacă vi se pare prea scump, atunci poftim, vi-l las cu cinci ruble mai ieftin… De altfel, avem şi alte mărci, mai convenabile.

Şi omuleţul care aducea a franţuz se întoarse cu graţie şi luă de pe raft încă o duzină de cutii cu revolvere.

— Poftiţi, *monsieur,* pe acesta îl aveţi la preţul de treizeci de ruble. Nu-i deloc scump, mai ales că rubla a scăzut grozav, iar taxele vamale se urcă din ceas în ceas. Eu sunt conservator, *monsieur,* vă jur pe Dumnezeu, şi totuşi încep să protestez! Gândiţi-vă că astăzi, din cauza cursului şi taxelor vamale, numai bogaţii mai sunt în stare să-şi procure o armă cum se cade! Celor săraci nu le rămân decât pistoalele de Tula şi chibriturile cu fosfor. Şi e ştiut că pistoalele de Tula sunt o adevărată nenorocire: tragi cu un pistol de ăsta în nevastă, şi nimereşti în propriul dumitale omoplat…

Deodată, lui Sigaev începu să-i pară rău că o să zacă mort şi n-o să poată vedea chinurile necredincioasei. Răzbunarea e dulce numai atunci când ai putinţa să-i vezi şi să-i guşti roadele. Dar ce o să folosească el, dacă o să zacă în sicriu şi n-o să vadă nimic?

„N-ar fi mai bine să procedez altfel? chibzui Sigaev. Să-l împuşc pe el, să asist la înmormântarea lui, să casc şi eu gura, iar după înmormântare să mă sinucid… Adică nu, că m-ar aresta înainte de înmormântare şi mi-ar lua revolverul… Atunci aşa: să-l ucid pe el, s-o las pe ea în viaţă, iar eu, deocamdată, să nu mă sinucid, să intru în puşcărie. O să am destulă vreme pentru sinucidere. E bine să mă aresteze, pentru că la cercetările preliminare o să am prilejul să dezvălui în faţa autorităţilor şi a societăţii toată josnicia purtării ei. Dacă m-aş sinucide, te pomeneşti că ea, neruşinată şi mincinoasă cum e, ar arunca toată vina asupra mea şi lumea i-ar ierta fapta, ba poate chiar ar râde de mine. În timp ce, dacă rămân în viaţă…”

Peste câteva clipe îşi zicea:

„Da, dacă mă sinucid, s-ar putea ca tot pe mine să mă bănuiască şi să mă acuze de josnicie… Şi apoi, ce rost are să mă sinucid? Una la mână. În al doilea rând, împuşcându-mă, înseamnă că dau dovadă de laşitate. Prin urmare, îl curăţ pe el, pe ea o las în viaţă şi eu mă dau pe mâna justiţiei. O să fiu judecat, iar pe ea or s-o cheme ca martoră… Numai îmi închipui cât o să se tulbure şi o să se ruşineze atunci când apărătorul meu o să-i pună întrebări! Simpatia Curţii, a publicului şi a presei o să fie, nici vorbă, de partea mea…”

Sigaev chibzuia înainte, în vreme ce vânzătorul îi întindea marfa în faţă, socotind în acelaşi timp că e de datoria lui să întreţină conversaţia.

— Astea sunt englezeşti, o marcă nouă, le-am primit de curând, trăncănea el înainte. Dar vă previn, *monsieur,* că toate aceste mărci pălesc în faţa lui Smith & Wesson. Mai zilele trecute, – cred că aţi citit, – un ofiţer a cumpărat de la noi un revolver Smith & Wesson. A tras în amant şi… ce credeţi? Glonţul a trecut prin amant, prin lampa de bronz şi prin pian, de unde a ricoşat, ucigând o căţeluşă şi rănind pe soţia ofiţerului. Un rezultat strălucit, care face cinste firmei noastre! Ofiţerul e arestat… Fără îndoială că or să-l judece şi or să-l condamne la muncă silnică! Ce vreţi? Legislaţia noastră e învechită… Şi apoi, *monsieur,* justiţia e totdeauna de partea amantului. De ce? Foarte simplu, *monsieur!* Şi judecătorii, şi juraţii, şi procurorul, şi apărătorul, toţi trăiesc cu nevestele altora şi s-ar simţi mai liniştiţi dacă în Rusia ar fi un soţ mai puţin. Ba ar fi bucuroşi ca guvernul să deporteze pe toţi soţii la Sahalin! O, *monsieur,* nu vă puteţi închipui cât mă revoltă corupţia moravurilor din zilele noastre! Să te îndrăgosteşti de nevestele altora e tot atât de obişnuit astăzi ca, de pildă, să fumezi ţigările altuia sau să-i citeşti cărţile! Din an în an afacerile noastre merg tot mai prost, dar asta nu înseamnă că numărul amanţilor scade, ci dovedeşte doar că, de frica justiţiei şi a muncii silnice, soţii se împacă cu situaţia…

Vânzătorul se uită cu băgare de seamă împrejur şi adăugă în şoaptă:

— Şi cine e vinovat de toate astea, *monsieur?* Guvernul!

„Să iei calea Sahalinului din pricina unui porc oarecare, nici asta nu-i o treabă, îşi zicea Sigaev. Dacă or să mă trimită la muncă silnică, nevastă-mea o să fie liberă să se mărite a doua oară şi să-l înşele şi pe cel de-al doilea bărbat. N-o să mai poată de bucurie!… Prin urmare: *o* las să trăiască, nu mă împuşc nici *eu* şi… nu-l împuşc nici pe *el.* Trebuie să născocesc ceva mai inteligent, mai impresionant. O să-i ucid cu dispreţul meu şi o să intentez şi un proces de divorţ scandalos…”

— Poftiţi, *monsieur,* altă marcă, tot nouă, urmă vânzătorul, coborând din raft altă duzină de cutii. Vă atrag atenţia asupra mecanismului original al închizătorului…

După hotărârea pe care o luase, Sigaev nu mai avea nevoie de revolver, însă vânzătorul, tot mai înfierbântat, continua să înşire marfa în faţa lui. Soţul ultragiat se simţi ruşinat că, din pricina lui, vânzătorul se obosise, se entuziasmase şi zâmbise în zadar, pierzându-şi atâta amar de vreme…

— Bine, în cazul acesta… începu el, o să trec mai târziu. Sau… o să trimit pe cineva.

Sigaev nu văzu expresia de pe faţa vânzătorului, totuşi, ca să nu fie chiar atât de stânjenit, se simţi obligat să cumpere ceva. Dar ce să cumpere? îşi plimbă privirea pe pereţii magazinului, căutând un lucru mai ieftin şi se opri la o plasă verde, atârnată lângă uşă.

— Ce e… ce e asta? întrebă el.

— O plasă de prins pitpalaci.

— Şi cât costă?

— Opt ruble, *monsieur*.

— Împachetează-mi-o…

Soţul ofensat plăti opt ruble, luă plasa şi, simţindu-se şi mai ofensat, ieşi din magazin.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”[41], Nr. 37 din 12 septembrie 1887. Semnată: A. Cehonte. La includerea ei în culegerea de „Opere”, vol. I, 1899, nuvela a suferit unele modificări stilistice. Reproducem textul din 1899.

Poşta

Era ora trei de noapte. Gata de drum, îmbrăcat cu mantaua, cu chipiul pe cap şi cu sabia ruginită în mână, poştaşul stătea lângă uşă, aşteptând ca surugiii să termine de încărcat poşta în troica trasă chiar atunci în faţa intrării. Impiegatul, buimac de somn, şedea la masa lui, care semăna cu o tejghea şi, în timp ce scria ceva pe un formular, zise:

— Nepotu-meu, studentul, se roagă să-l iei şi pe el în tarantas. Aşa că, ia-l cu tine, Ignatiev şi du-l până la gară. Ştiu că nu-i voie să iei străini cu poşta, dar ce să-i faci! Decât să tocmesc alţi cai pentru el, mai bine să meargă pe gratis.

— Gata! se auzi strigând cineva de afară.

— Ei, du-te cu Dumnezeu, zise impiegatul. Care surugiu pleacă?

— Semion Glazov.

— Vino şi iscăleşte.

Poştaşul iscăli şi ieşi. În faţa oficiului poştal se desluşea, în întuneric, o troică. Caii stăteau nemişcaţi, numai unul dintre lăturaşi se frământa neliniştit pe loc şi scutura din cap, făcând să sune, în răstimpuri, clopoţelul. Tarantasul, încărcat cu tot soiul de colete, arăta doar ca o pată neagră. Lângă el se mişcau domol două umbre: studentul, cu geamantanul în mână, şi surugiul. Acesta din urmă fuma dintr-o lulea scurtă, a cărei luminiţă se plimba în întuneric, se stingea şi iarăşi se aprindea: o clipă ieşea la iveală când o bucată de mânecă, când mustăţile stufoase şi nasul mare, de un roşu arămiu, când sprâncenele aspre, care-i atârnau până peste ochi.

Poştaşul pipăi coletele, îşi aşeză sabia deasupra lor şi se urcă în tarantas. Nehotărât, studentul se urcă în urma lui şi, lovindu-l fără să vrea cu cotul, îi spuse politicos şi cu sfială: „Iertaţi-mă!” Luleaua se stinse. Uşa oficiului se deschise şi în prag se ivi impiegatul, numai în vestă şi în papuci. Zgribulindu-se de răcoarea umedă a nopţii şi icnind, trecu pe lângă tarantas, înainte şi înapoi, pe urmă zise:

— Ei, duceţi-vă cu Dumnezeu! Spune-i plecăciuni maică-tii, Mihailo! Spune-le plecăciuni la toţi. Iar tu, Ignatiev, vezi nu uita să dai pachetul lui Bîstreţov… Hai, dă-i drumul!

Surugiul apucă hăţurile într-o mână, îşi suflă nasul şi, potrivindu-şi capra, îndemnă caii plescăind din buze.

— Nu uita să le spui plecăciuni! repetă impiegatul.

Clopoţelul le şopti ceva zurgălăilor, zurgălăii îi răspunseră cu prietenie. Tarantasul scârţâi, se urni din loc, clopoţelul începu să plângă, iar zurgălăii să râdă. Surugiul se ridică puţin, şfichiui de vreo două ori lăturaşul cel neastâmpărat şi, uruind înăbuşit, troica o luă pe drumul plin de praf. Târgul dormea. Pe cele două laturi ale uliţei largi, se desluşeau umbrele negre ale caselor şi ale copacilor, dar nicăieri nu se vedea nicio luminiţă. Pe cerul presărat de stele se zăreau pe alocuri fâşii înguste de nori, iar acolo unde în curând aveau să se aprindă zorile, stătea singuratică secera subţire a lunii. Dar nici mulţimea stelelor, nici craiul nou, care părea alb acum, nu luminau văzduhul nopţii. Era frig, umed şi mirosea a toamnă.

Studentul, socotind ca o datorie de bună-cuviinţă să vorbească prietenos cu omul care nu refuzase să-l ia cu el, începu:

— La ora asta, vara e lumină de-a binelea, pe când acum, nici nu s-au ivit zorile măcar… S-a dus vara!

Se uită la bolta cerească şi urmă:

— Şi după cer se vede că e toamnă. Ia uitaţi-vă la dreapta. Vedeţi cele trei stele, care stau la rând una lângă alta? E constelaţia Orionului. În emisfera noastră se arată abia în septembrie.

Poştaşul, cu mâinile vârâte în mânecile mantalei şi cu capul înfundat în gulerul ridicat până peste urechi, nu se clinti din loc şi nici nu se uită la cer. Se vede că nu-l interesa constelaţia Orionului. Era obişnuit să tot vadă stele şi fără îndoială că se săturase de mult de hazul lor. Studentul tăcu o vreme, apoi zise:

— E frig! Ar fi vremea să se crape de ziuă. Nu cumva ştiţi la ce oră răsare soarele?

— Cum?…

— La ce oră răsare soarele?

— Pe la şase! îi răspunse surugiul.

Troica ieşi din târguşor. Acum, şi pe dreapta şi pe stânga nu se vedeau decât gardurile de nuiele ale grădinilor de zarzavat şi sălcii singuratice, dar în faţă tot mai stăruia întunericul. De acolo, din câmp deschis, craiul nou părea mai mărişor şi stelele mai strălucitoare. Deodată adie o răcoare umedă. Poştaşul îşi vârî şi mai adânc capul în guler, iar studentul simţi ca un val de aer rece lunecându-i întâi peste picioare, apoi peste colete,

peste mâini şi peste obraz. Troica îşi domoli mersul, clopoţelul amuţi de parcă îngheţase şi el. Se auzi ca un plescăit şi, atât sub picioarele cailor cât şi în jurul roţilor, începură să joace stele răsfrânte în apă.

Dar după vreo zece minute se făcu atât de întuneric, încât nu se mai vedeau nici stelele, nici secera lunii: troica intrase în pădure. În răstimpuri, crengi ţepoase de brad îl plesneau pe student peste chipiu şi funigei i se lipeau de obraji. Când treceau peste rădăcini, roţile şi copitele cailor bocăneau, iar tarantasul se legăna, ca beat.

— Ia-o pe drum! se răsti poştaşul, furios. De ce dai pe alături? Mi-am zgâriat tot obrazul în crengi! Ţine mai pe dreapta!

Dar puţin lipsi să nu se întâmple o nenorocire. Tarantasul săltă deodată ca apucat de convulsii, se cutremură şi, aplecându-se când pe o parte, când pe cealaltă, o luă cu o viteză nebună, vuind, pe drumul de pădure. Caii se speriaseră şi-şi luaseră vânt.

— Prrr! Prrr! striga surugiul, speriat. Prrr… diavolilor!

Ca să-şi păstreze echilibrul şi să nu fie aruncat din tarantas, studentul, mereu săltat în sus, se aplecă înainte, căutând să se apuce de ceva. Dar sacii de piele erau lunecoşi, iar surugiul, de a cărui cingătoare se agăţase, sărea şi el în sus de pe capră, gata să cadă în orice clipă. Prin huruitul roţilor şi bubuitul tarantasului, se auzi sabia poştaşului izbindu-se de pământ, iar peste puţin în spatele căruţei răsunară două bufnituri înăbuşite.

— Prrr! răcnea surugiul cu glas sfâşietor, aplecându-se pe spate cât putea. Hoo!

Studentul căzu cu faţa peste capră şi se lovi la frunte, dar în aceeaşi clipă se simţi aruncat îndărăt, săltat în sus şi izbit cu putere de spetează. „Cad!” – îi trecu prin minte, însă în vremea asta troica ieşise ca o nălucă în câmp şi cotise brusc la dreapta. După ce trecu huruind peste un pod de lemn, se opri deodată, ca încremenită. În virtutea inerţiei, oprirea bruscă îl proiectă iarăşi pe student înainte.

Gâfâia şi surugiul, gâfâia şi studentul. Poştaşul nu mai era în tarantas. Zburase odată cu sabia, cu geamantanul studentului şi cu unul dintre saci.

— Stai, ticălosule! Stai!… se auzi strigând din pădure. Nemernicule, afurisitule! răcnea poştaşul, venind în goană spre tarantas şi în glasul lui plângător răzbea şi durerea, şi mânia. Crăpare-ai odată să crăpi, păcătosule! strigă el, repezindu-se la surugiu şi amenințându-l cu pumnul.

— Ce năpastă, apără-ne Doamne şi ne miluieşte! bombănea surugiul cu glas vinovat, robotind nu ştiu ce pe la botul cailor. Şi numai din pricina afurisitului cela de lăturaş! E tânăr,

blestematul, abia de o săptămână l-au pus la ham. Altfel merge bine, nimica de zis, da' când vine vorba să coboare la vale, apoi e bucluc! Am să-i ard vreo două peste bot, să-i piară cheful de joacă… Stai, stai dihanie!

Cât timp surugiul îşi vedea de cai şi căuta pe drum geamantanul, sacul şi sabia, poştaşul, cu acelaşi glas plângător, piţigăiat de mânie, continua să-l batjocorească în tot felul. După ce aşeză lucrurile la locul lor, surugiul merse pe-alături de cai, fără nicio nevoie, cam vreo sută de paşi, bodogănind lăturaşul cel nărăvaş, apoi se urcă şi el pe capră.

Când spaima i se risipi, studentul începu să râdă. Era vesel. Pentru întâia oară în viaţă călătorea noaptea cu o troică de poştă şi spaima prin care trecuse, căderea poştaşului şi durerea pe care o simţea în spate, i se păreau acum întâmplări pline de haz. Îşi aprinse o ţigară şi zise, râzând:

— În felul ăsta poţi să-ţi rupi şi gâtul! Puţin a lipsit să nu mă arunce şi pe mine din căruţă. Nici n-am băgat de seamă când ai zburat dumneata. Îmi închipui cât de greu trebuie să fie să călătoreşti toamna!

Poştaşul tăcea.

— De mult umbli cu poşta? întrebă studentul.

— De unsprezece ani.

— Oho! Şi în fiecare zi?

— În fiecare zi. Duc poşta şi îndată mă şi întorc înapoi. Da' de ce mă întrebi?

Fără îndoială că, în cei unsprezece ani, făcând acelaşi drum zi după zi, poştaşul trecuse prin destule păţanii interesante. În nopţile senine de vară, ca şi în cele aspre de toamnă, sau iarna, când viscolul năprasnic poartă troica de colo până colo, cum să nu ţi se întâmple aventuri cumplite şi înfricoşătoare? Desigur că nu numai o dată luaseră vânt caii, nu numai o dată se împotmolise tarantasul în noroi, sau fusese atacat de tâlhari, sau rătăcise drumul din pricina viscolului…

— Îmi închipui prin câte trebuie să fi trecut în aceşti unsprezece ani! zise studentul. Cred că e înspăimântător să călătoreşti, nu?

Studentul îi dădea înainte cu vorba, aşteptând ca poştaşul să-i povestească ceva din călătoriile lui. Dar omul tăcea ursuz, vârându-şi tot mai adânc capul în guler. În vremea asta începuse să se crape de ziuă. Nu se vedea nicio schimbare în culoarea cerului, care părea tot întunecat, însă acum se desluşeau şi caii, şi surugiul, şi drumul. Secera lunii se făcea tot mai albă, iar norul lungit sub ea, care părea un tun cu afetul lui, se îngălbeni uşor în partea de jos. Curând începu să se desluşească şi faţa poştaşului. Era udă de rouă, cenuşie şi încremenită ca a unui mort. Păstra aceeaşi expresie de furie

stupidă şi întunecată, de parcă tot îl mai durea trupul şi tot mai purta supărare surugiului.

— Slavă Domnului că se luminează! zise studentul, uitându-se la faţa înrăită şi înfrigurată a omului. Eu unul am îngheţat de-a binelea. Nopţile de septembrie îs reci, dar cum răsare soarele, uiţi că ţi-a fost frig. Mai este mult până la gară?

Poştaşul îşi încreţi obrazul şi îşi luă o mutră plângătoare.

— Cum îţi mai place să vorbeşti, zău aşa! se miră el. Nu poţi să taci, când umbli la drum?…

Studentul se ruşină şi nu-l mai tulbură până la sfârşitul călătoriei. Dimineaţa se apropia cu paşi repezi. Luna păli, făcându-se una cu cerul tulbure şi cenuşiu, norul se îngălbeni pe de-a întregul şi stelele se stinseră. Dar la răsărit cerul era tot rece şi de aceeaşi culoare peste tot, aşa că nu-ţi venea a crede că dincolo de zare se ascunde soarele…

Încetul cu încetul, răcoarea dimineţii şi posomoreala poştaşului se răsfrânseră şi asupra studentului răzbit de frig. Se uita la natură cu nepăsare, aştepta căldura soarelui şi nu se gândea decât la un singur lucru: cât de greu şi de urât trebuie să le fie bieţilor copaci şi ierbii, în nopţile friguroase… Soarele răsări tulbure, somnoros şi rece. Vârfurile copacilor nu se poleiră cu aur, aşa cum se scrie de obicei, razele soarelui nu se târâră pe pământ şi nici în zborul păsărilor nu se simţi vreo bucurie. Răcoarea din timpul nopţii nu se risipea nici după răsăritul soarelui…

Studentul aruncă o privire întunecată şi somnoroasă spre ferestrele cu perdelele trase ale conacului pe lângă care trecea troica. Fără îndoială, se gândi el, după ferestrele acelea oamenii dorm somnul cel adânc de dimineaţă şi nu aud zurgălăii poştei, nu simt frigul şi nu văd faţa mânioasă a poştaşului. Şi chiar dacă clopoţeii vor trezi din somn vreo domnişoară, ea se va întoarce pe partea cealaltă, va zâmbi fericită de atâta linişte şi căldură şi, strângându-se ghem, îşi va pune mâna sub obraz, adormind şi mai adânc.

Studentul se uită apoi la iazul care se zărea sclipind lângă conac şi se gândi la caraşii şi la ştiucile care te miri cum or fi făcând de trăiesc în apa aceea rece…

— Nu-i permis să iei străini cu poşta… vorbi pe neaşteptate poştaşul. Nu-i permis! Şi dacă nu-i permis, nu trebuia să te urci… Aşa-i. La drept vorbind, mie mi-e totuna, numai că treaba asta nu-mi place şi nici nu vreau.

— Dacă nu-ţi place, de ce n-ai spus până acum?

Poştaşul nu-i răspunse, continuând să-i arunce priviri pline de ură şi de necaz. Ceva mai târziu, când troica se opri în faţa gării, studentul mulţumi şi se coborî din tarantas. Trenul poştal nu sosise încă. Pe linia de garaj staţiona un tren lung de marfă;

mecanicul şi ajutorul lui, cu feţele ude de rouă, stăteau sus pe tender şi beau ceai dintr-un ceainic de tinichea. Vagoanele, peronul, băncile, toate erau ude şi reci. În aşteptarea trenului, studentul intră la bufet şi se aşează să bea un ceai, iar poştaşul, cu mâinile vârâte în mâneci şi cu acelaşi năduf pe faţă, rămase să se plimbe singur pe peron, cu ochii în pământ.

Pe cine era supărat? Pe oameni, pe necazurile lui, pe nopţile de toamnă?

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta”[51], Nr. 252, 14 septembrie 1887, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. Cu unele modificări stilistice şi prescurtări de text, a intrat în culegerea „Oameni posomorâţi”, Sankt-Petersburg, 1890 şi în ediţiile ei ulterioare (de la 2 la 10, Sankt-Petersburg, 1890-1899). Cu modificări neînsemnate, a fost inclusă în culegerea de „Opere” din anul 1901, vol. V. Reproducem textul din 1901

Nuvela „Poşta” a inaugurat culegerea „Oameni posomorâţi”, închinată lui P. I. Ceaikovski.

O nuntă

Cavalerul de onoare, cu joben pe cap şi cu mănuşi albe, îşi lăsă, gâfâind, paltonul în sală şi, cu aerul că aduce o veste înspăimântătoare, intră în salon.

— Mirele e în biserică! anunţă el, suflând din greu.

Se face linişte. Şi deodată, toată lumea se întristează.

Tatăl miresei, locotenent-colonel în retragere, cu obrazul uscat şi supt, dându-şi seama pesemne că aşa cum e, scund şi îmbrăcat cu pantaloni de călărie, nu arată destul de impunător, îşi ia un aer grav, îşi umflă obrazul şi se îndreaptă din mijloc. Apoi ridică icoana de pe masă. Nevastă-sa, o bătrână mărunţică, cu o bonetă de tul împodobită cu panglici late, apucă tava cu pâine şi sare şi se aşază lângă el. Începe binecuvântarea.

Mireasa, Liubocika, se lasă în genunchi, înaintea tatălui ei, uşoară ca o umbră. Vălul îi fâlfâie şi se agaţă de floricelele de pe rochie, iar din păr i se desprind câteva ace de cap. Se închină în faţa icoanei, se sărută cu tatăl, care îşi umflă şi mai tare obrajii, apoi îngenunchează înaintea mamei. Vălul i se agaţă din nou şi două domnişoare, tulburate, se apropie repede şi i-l îndreaptă, i-l potrivesc şi i-l prind cu ace…

E linişte, toată lumea tace, nimeni nu se mişcă. Doar cavalerii de onoare, ca nişte lăturaşi înfierbântaţi, se lasă nerăbdători când pe un picior când pe celălalt, de parcă abia aşteaptă să li se îngăduie s-o ia din loc.

— Cine o să ducă icoana? întreabă cineva în şoaptă, cu îngrijorare. Spira, unde eşti? Spira!

— Vin acuşi! răspunde din sală un glas peltic de copil.

— Doamne, Dumnezeule, Daria Danilovna! o mângâie cineva cu glasul scăzut pe bătrâna care şi-a lipit obrazul de fată şi plânge. Se poate să plângi, Isuse Hristoase? Trebuie să te bucuri, sufleţelule, nu să plângi!

Binecuvântarea s-a sfârşit. Palidă, gravă şi solemnă, Liubocika se sărută cu prietenele ei. Apoi, făcând zgomot şi

îmbrâncindu-se, toată lumea se repede spre sală. Cu o grabă aferată şi strigând mereu, fără niciun rost, „pardon!” cavalerii de onoare o ajută pe mireasă să se îmbrace.

— Liubocika, stai să mă mai uit o dată la tine! suspină bătrâna.

— Doamne, Daria Danilovna! oftează cineva cu dojană. Ar trebui să te bucuri, iar dumneata, Doamne iartă-mă, cine ştie la ce te gândeşti…

— Spira! Unde eşti? Spira! Mare păcat şi cu băiatul ăsta! Treci înainte!

— Acuş, acuş…

Unul dintre cavalerii de onoare apucă în mână trena miresei şi procesiunea începe să coboare. Pe scări şi în dreptul uşilor stau rezemate slugile şi dădacele de la celelalte apartamente: o sorb din ochi pe mireasă, se aud şoapte de admiraţie. Din rândurile din spate răzbesc glasuri neliniştite: cineva a uitat ceva, buchetul miresei nu se ştie la cine-i şi cucoanele ţipă, rugând să nu se facă cutare sau cutare lucru, că e „semn rău”…

În faţa intrării aşteaptă de mult un cupeu şi o caleaşcă. Coamele cailor sunt împodobite cu flori de hârtie, iar braţele vizitiilor legate cu câte o basma înflorată. Pe capra cupeului stă cocoţat o minunăţie de vizitiu, cu barbă mare şi deasă şi cu caftan nou-nouţ. Aşa cum stă, cu mâinile întinse înainte şi strânse pumn, cu capul lăsat pe spate şi cu umerii neînchipuit de largi, pare un uriaş încremenit, fără viaţă…

— Prrr! strigă el piţigăiat şi imediat adaugă, cu un glas gros, de bas: Îţi arde a joacă, hai? (Ai zice că în grumazul lui de taur sălăşluiesc două gâtlejuri.) Prrr! Îţi arde a joacă!

Cele două trotuare ale străzii sunt ticsite de lume.

— Trage la scară!… strigă cavalerii de onoare, deşi nu mai are ce să tragă, deoarece cupeul e tras de mult. Spira, cu icoana în mâini, mireasa şi două prietene iau loc în cupeu. Portiera se închide şi strada răsună de huruitul roţilor.

— Caleaşca pentru cavalerii de onoare! La scară!

Cavalerii de onoare sar în caleaşcă, iar după ce echipajul porneşte, se ridică puţin şi, răsucindu-se ca în convulsii, îşi îmbracă paltoanele. Trag la scară şi celelalte trăsuri.

— Sofia Denisovna, urcaţi-vă! se aud mai multe glasuri. Poftiţi şi dumneavoastră, Nikolai Mironici! Prrr! N-aveţi nicio grijă, domnişoară, toată lumea o să aibă loc! La o parte!

— Ascultă, Makar! strigă tatăl miresei. Când vă întoarceţi de la biserică, s-o iei pe alt drum! Altfel, e semn rău!

Echipajele huruie pe caldarâm, se face zgomot, se aud strigăte… În sfârşit, toată lumea a plecat şi iarăşi e linişte. Tatăl miresei se întoarce în casă. În salon, lacheii aşază masa, în odăiţa întunecoasă de alături, căreia toţi îi spun „trecătoare”,

muzicanţii îşi suflă nasurile. Pretutindeni e aceeaşi mişcare şi alergătură, dar lui i se pare că e pustiu. Muzicanţii de la fanfara militară se foiesc în odăiţa lor întunecoasă şi nu izbutesc cu niciun chip să-şi aşeze pupitrele şi instrumentele voluminoase. Nu e mult de când au sosit şi aerul din „trecătoare" e de pe acum încărcat, aproape că nu se mai poate respira. „Capelmaistrul" Osipov, ale cărui mustăţi şi favoriţi încâlciţi de bătrâneţe par ca de câlţi, stă în faţa pupitrului şi se uită cu necaz la note.

— Tot o mai duci, Osipov? îl întreabă locotenent-colonelul. De câţi ani ne cunoaştem? Or fi vreo douăzeci?

— Mai mulţi, Înălţimea Voastră, mai mulţi! Dacă binevoiţi a vă aminti, am cântat la nunta dumneavoastră.

— Aşa-i, aşa-i… oftează locotenent-colonelul şi rămâne pe gânduri. Asta-i viaţa, frăţioare… Mi-am însurat feciorii, mulţumesc Celui de Sus, acuma îmi mărit fata şi rămânem singuri ca nişte orfani, băbuţa mea şi cu mine… Nu mai avem alţi copii. I-am căpătuit pe toţi.

— Cine ştie, Efim Petrovici? Poate că Dumnezeu o să vă mai dea alţii, Înălţimea Voastră…

Efim Petrovici se uită mirat la Osipov şi-şi râde în pumn.

— Alţii? întreabă el. Cum ai spus? Să-mi mai dea Dumnezeu copii? Mie?…

Şi se îneacă de râs de-i dau lacrimile. Din politeţe, râd şi muzicanţii. Efim Petrovici o caută din ochi pe bătrână, să-i spună şi ei ce-a zis Osipov. Dar ea tocmai vine în grabă spre el, vijelioasă şi cu ochii plânşi.

— Nu ţi-e frică de Dumnezeu, Efim Petrovici! zice, împreunându-şi mâinile. Căutăm cu toţii romul de nu mai putem de picioare, iar tu stai aici! Unde-i romul? Ştii bine că Nikolai Mironîci nu poate fără rom, şi ţie nici nu-ţi pasă! Du-te de-l întreabă pe Ignat unde-a pus romul!

Efim Petrovici coboară la subsol, unde e bucătăria. Pe scara murdară umblă forfota femei şi lachei. Un soldat tinerel, cu tunica între umeri, stă cu genunchiul sprijinit de o treaptă şi învârte la maşina de îngheţată; de pe faţa lui roşie sudoarea curge în şiroaie. În bucătăria strâmtă şi întunecoasă, învăluiţi în nori de aburi, trebăluiesc câţiva bucătari, împrumutaţi de la club. Unul curăţă un clapon, altul taie steluţe din morcovi, al treilea, roşu ca racul, vâră o tavă în cuptor. Cuţitele toacă, vasele zăngănesc, untul sfârâie. Ajungând în iadul acesta, Efim Petrovici uită ce i-a spus bătrâna.

— Bine, fraţilor, dar nu e prea strâmt aici?? întreabă el.

— Nu-i nimic, Efim Petrovici. Oamenii buni se împacă şi la strâmtoare, n-aveţi nicio grijă…

— Apoi, daţi-vă silinţa, băieţi.

Dintr-un colţ întunecat, răsare făptura lui Ignat, bufetierul clubului.

— N-aveţi nicio grijă, Efim Petrovici! zice şi el. Totul o să se prezinte cât se poate de frumos. Cu ce porunciţi să facem îngheţata: cu rom, cu Hautsauternes, sau fără nimic?

După ce se întoarce sus, Efim Petrovici umblă câtva timp din odaie în odaie, apoi se opreşte în uşa „trecătoarei" şi iarăşi intră în vorbă cu Osipov.

— Iaca aşa, frăţioare… începe el. Rămânem singurei. Până li s-o usca locuinţa cea nouă, tinerii au să stea cu noi. Şi pe urmă, gata, cine ştie când îi mai vedem…

Oftează amândoi… Din politeţe, oftează şi muzicanţii, din care pricină aerul se face parcă şi mai greu.

— Da, frate, urmează Efim Petrovici fără vlagă, o fată avem, şi o dăm şi pe asta! El e om cult, vorbeşte franţuzeşte… Ce e drept, cam bea, dar cine nu bea în ziua de azi? Toată lumea bea.

— Nu-i nimic că bea, zice Osipov. Principalul, Efim Petrovici, e să-şi păstreze demnitatea, să se ţină de treabă. Dar dacă are omul chef să bea, să zicem, de ce n-ar bea? Să bea, că nu-l opreşte nimeni!

— Fără îndoială, nu-l opreşte nimeni.

Se aude un glas tânguitor:

— Şi parcă recunoaşte? se plânge Daria Danîlovna către o bătrână. Doar noi, maică, i-am dat zece mii de ruble, numărate copeică cu copeică, am trecut şi casa pe numele Liubocikăi şi mai pune şi trei sute deseatine de pământ… asta nu-i glumă! Dar parcă el recunoaşte? Tinerii din ziua de azi nu se simt!

Masa cu fructe e aşezată. Cupele stau îngrămădite pe două tăvi, sticlele de şampanie aşteaptă înfăşurate în şervete, iar în sufragerie sâsâie samovarele. Un lacheu cu mustăţile rase şi cu favoriţi îşi înseamnă pe o hârtiuţă numele persoanelor în sănătatea cărora va trebui să ridice toasturi la masă şi le citeşte, ca şi cum ar vrea să le înveţe pe de rost. Cineva alungă din odăi un câine străin. Aşteptare încordată… Dar iată că se aud glasuri emoţionate:

— Vin! Vin! Batiuşka Efim Petrovici, vin!

Încremenită, cu un aer de desăvârşită buimăceală întipărit pe faţă, bătrâna înşfacă tava cu pâine şi sare. Efim Petrovici îşi umflă obrajii şi, amândoi, se îndreaptă repede spre sală. Muzicanţii îşi acordă discret dar grabnic instrumentele, din stradă răzbate huruit de roţi. Câinele cel străin a intrat din nou în casă, cineva încearcă să-l dea afară şi se aude un schelălăit… încă o clipă de aşteptare şi în „trecătoare" bubuie dintr-odată, furios, un marş asurzitor, sălbatic. Văzduhul se

umple de strigăte, se aud pupături, dopurile pocnesc, feţele lacheilor sunt grave…

Liubocika şi soţul ei, un domn prezentabil, cu ochelari în ramă de aur, sunt uluiţi. Muzica asurzitoare, lumina orbitoare, atenţia generală, mulţimea de fete necunoscute, toate îi apasă… Privesc descumpăniţi când la dreapta, când la stânga, nu văd nimic şi nu înţeleg nimic.

Se bea şampanie, apoi ceai; totul se desfăşoară ceremonios şi solemn. Rudele nenumărate, bunicii şi bunicele pe care nimeni nu i-a mai văzut până acum, preoţimea, ofiţerii în retragere cu ceafa turtită, nunul şi nuna din partea mirelui, naşii, toţi stau în jurul mesei şi, sorbindu-şi ceaiul pe îndelete, vorbesc despre Bulgaria. Domnişoarele se îngrămădesc, ca muştele, de-a lungul pereţilor şi până şi cavalerii de onoare nu mai par atât de agitaţi şi stau, cuminţi, pe lângă uşi.

Dar după ce mai trece o oră sau două, toată casa se cutremură de muzică şi dans. Cavalerii de onoare au iarăşi aerul că au scăpat chiar în clipa aceea din lanţ. În sufragerie, unde e aşezată masa cu gustări, îşi fac loc bătrânii şi tinerii care nu dansează. Efim Petrovici, care a şi băut vreo cinci păhăruţe, face cu ochiul, plesneşte din degete şi se prăpădeşte de râs. I-a venit în minte că n-ar fi rău să-i însoare pe cavalerii de onoare, şi gluma asta îi place, o găseşte spirituală, hazlie, şi e atât de încântat de ea, încât nu se simte în stare să-şi arate bucuria prin vorbe, ci doar râde în hohote… Nevastă-sa, care n-a mâncat nimic de dimineaţă şi s-a ameţit cu şampanie, zâmbeşte fericită şi le spune tuturor:

— Nu se poate, domnilor, nu se poate să intraţi în dormitor! Nu şade frumos să intraţi în dormitor. Nu vă băgaţi nasul!

Cu alte cuvinte, poftiţi vă rog să vedeţi dormitorul! Pentru acest dormitor şi-a cheltuit toată priceperea şi toată vanitatea ei de mamă. Şi într-adevăr, are cu ce se mândri! În mijlocul odăii stau două paturi cu aşternuturi înalte, feţele de pernă sunt împodobite cu dantele, iar plapumele de mătase, tighelite, poartă monograme complicate şi indescifrabile. Pe patul Liubocikăi se vede o boneţică cu panglici trandafirii, iar pe al soţului ei un halat cenuşiu, cu ciucuri albaştri. Admirând paturile, fiecare oaspete se simte obligat să facă cu ochiul şi să spună „Mda…” Iar bătrâna, strălucind de bucurie, şopteşte:

— Dormitorul ăsta ne-a costat cam trei sute de ruble, batiuşka. Nu-i glumă!… Ei, dar haide, plecaţi, bărbaţii n-au ce căuta aici!

Puţin după orele două de noapte, se serveşte masa. Lacheul cel cu favoriţi ridică toasturile şi, după fiecare, muzica intonează obişnuitul marş. Efim Petrovici s-a îmbătat de-a binelea şi nu mai recunoaşte pe nimeni: i se pare că nu e acasă

la el, ci invitat într-o casă străină, unde nu i s-a dat atenţia cuvenită. Se duce în sală, îşi pune paltonul şi căciula şi, în timp ce-şi caută galoşii, strigă răguşit:

— Nu mai vreau să rămân în casa asta! Toţi sunteţi nişte ticăloşi şi nişte netrebnici. Las' că ştiu eu cu cine am de-a face!

Iar nevastă-sa stă lângă el şi-i spune:

— Potoleşte-te, suflet de păgân! Potoleşte-te odată, momâie, monstru ce eşti! Ce pacoste pe capul meu, Doamne iartă-mă!

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta", Nr. 259, 21 septembrie 1887, la rubrica „Efemeride". Semnată: A. Cehonte.

A fost revăzută pentru includerea în culegerea de „Opere" din anul 1899, vol. I. Reproducem textul din 1899.

Fugarul

A fost o poveste lungă. Mai întâi, Paşka a mers cu maică-sa pe ploaie, când peste câmpiile cosite, când pe poteci de pădure unde frunzele îngălbenite i se lipeau de cizme, şi a mers aşa, a mers, până s-a crăpat de ziuă. După aceea, a stat vreo două ceasuri într-o sală întunecoasă, aşteptând să se deschidă uşa. În sală nu era chiar aşa de umed şi de frig ca afară, dar când răbufnea vântul, ajungeau şi acolo stropi de ploaie. După ce sala s-a umplut încetul cu încetul de lume, Paşka, înghesuit, şi-a lipit obrazul de un cojoc care mirosea cumplit a peşte sărat şi a aţipit. Dar iată că zăvorul a ţăcănit, uşa s-a dat de perete şi Paşka, împreună cu maică-sa, au intrat în odaia de primire. Şi acolo au trebuit să aştepte mult. Toţi bolnavii şedeau nemişcaţi pe bănci şi tăceau. Paşka îi măsura cu ochii şi tăcea şi el, cu toate că vedea multe lucruri ciudate şi vrednice de râs. Doar o singură dată, când în sală intră, sărind într-un picior, un flăcău, lui Paşka îi veni gust să sară şi el. O împinse cu cotul pe maică-sa, pufni de râs în mânecă şi-i zise:

— Mamă, ia te uită, parcă-i un vrăbioi!

— Taci, puiule, taci! făcu mama.

În ferestruică se ivi capul somnoros al felcerului.

— Treceţi de vă înscrieţi! strigă el, gros.

Toată lumea, printre care şi flăcăul care sărea într-un picior, se repezi la ferestruică. Felcerul îi întreba pe fiecare cum îl cheamă, ce vârstă are, unde stă, de când e bolnav şi aşa mai departe. Din răspunsurile mamei, Paşka află că pe el nu-l chema Paşka ci Pavel Galaktionov, că avea şapte ani, că nu ştia carte şi că era bolnav încă de la Paşte.

Curând după ce fusese înscris, trebui să se ridice în picioare pentru câteva clipe, atunci când prin odaia de primire trecu doctorul în şorţ alb, încins pe deasupra cu un prosop. Când ajunse în dreptul flăcăului care ţopăia, doctorul ridică din umeri şi-i zise, cu glas subţire şi cântător:

— Măi, da prost mai eşti! Ei, spune şi tu dacă nu eşti prost! Ţi-am poruncit să vii luni şi tu vii vineri. După mine, puteai să nu mai vii deloc, dar nu înţelegi, dobitocule, că ai să-ţi pierzi piciorul?

Flăcăul făcu o mutră atât de jalnică, încât parcă se pregătea să ceară de pomană. Clipi din ochi şi zise:

— Fiţi aşa de bun, Ivan Mikolaici!

— Ce tot îi dai cu Ivan Mikolaici! îl îngână doctorul. Ţi-am spus să vii luni, trebuia să mă asculţi. Eşti un prost, asta-i…

Începură consultaţiile. Doctorul stătea în odăiţa lui şi striga bolnavii pe rând. Din odaie se auzeau ţipete ascuţite, plânsete de copii şi strigătele mânioase ale doctorului.

— Ei, ce-mi urli? Ce, te tai? Stai liniştit!

Veni şi rândul lui Paşka.

— Pavel Galaktionov! strigă doctorul.

Mama înlemni, ca şi cum nu s-ar fi aşteptat să-l strige pe fecioru-său şi, luându-l pe Paşka de mână, intră cu el în odăiţă. Doctorul stătea în faţa mesei şi, distrat, bătea cu un ciocănel într-o carte groasă.

— Ce te doare? întrebă el, fără să se uite la cei care intraseră.

— Băiatul are o bubă la cot, batiuşka, – răspunse mama şi înfăţişarea ei arăta limpede că era grozav de amărâtă din pricina bubei lui Paşka.

— Dezbracă-l!

Gâfâind, Paşka îşi desfăcu basmaua de la gât, apoi îşi şterse nasul cu mâneca şi, fără grabă, începu să-şi scoată cojocelul.

— Hai, femeie, că doar n-ai venit în vizită! se răsti doctorul, furios. Ce o tot lungeşti atâta? Doar nu eşti numai tu aici!

Paşka se dezbrăcă repede de cojocel, îl aruncă la pământ şi, ajutat de mamă-sa, îşi scoase cămaşa… Doctorul se uită la el cu o căutătură leneşă şi-l bătu cu palma peste burta goală.

— Ia ascultă, frate Paşka, da’ straşnică burticică ţi-a mai crescut! zise el şi oftă. Ei, ia să văd cotul.

Paşka trase cu ochiul la ligheanul plin cu apă şi cu vată însângerată, se uită apoi la şorţul doctorului şi începu să plângă.

— Me-e! îl îngână doctorul. Ştrengarul e bun de însurat, şi urlă! Neruşinatule!

Silindu-se să nu plângă, Paşka se uită la mamă-sa şi în ochii lui se citea o rugăminte: „Vezi să nu te-apuci cumva să spui acasă că am plâns la spital!”

Doctorul îi cercetă cotul, îl apăsă cu degetele, oftă, plescăi din buze şi-l mai apăsă o dată.

— N-are cine să te bată, femeie! zise el. De ce nu mi l-ai adus mai demult? Mâna e ca şi pierdută! Nu vezi, proasto, că-l

doare la încheietură!

— Dumneavoastră ştiţi mai bine, batiuşka… oftă femeia.

— Batiuşka… Ai lăsat să putrezească mâna băiatului şi acuma îi dai înainte cu „batiuşka”! Ce muncitor poate să iasă din el fără o mână? Ai să fii nevoită să-l dădăceşti o viaţă întreagă. Ia să-ţi fi ieşit ţie un coş pe nas, că numaidecât dădeai fuga la spital! Dar pe băiat l-ai ţinut o jumătate de an cu puroi… Toate sunteţi la fel!

Doctorul îşi aprinse o ţigară. În timp ce fuma, nu-i mai tăcea gura: o certa mereu pe femeie, dădea din cap în tactul melodiei pe care o cânta în gând şi se gândea la altceva. Paşka stătea gol în faţa lui, îl asculta şi îi urmărea cu ochii fumul ţigării. Dar când ţigara se stinse, doctorul tresări şi urmă cu un ton mai jos:

— Uite ce este femeie. Alifiile şi picăturile nu-i mai pot ajuta. Trebuie să-l laşi la spital.

— De ce să nu-l las, batiuşka, dacă trebuie?

— O să-i facem operaţie. Aşa că rămâi, Paşka, zise doctorul bătându-l peste umăr. Mama n-are decât să plece, rămânem noi amândoi, frate. Aici la mine e bine, e straşnic de bine! Uite, după ce isprăvim cu treburile, mergem să prindem scatii, pe urmă am să-ţi arăt o vulpe. După aceea, ne ducem amândoi în târg, să facem vizite. Ce zici, Paşka? Vrei? Iar mâine vine mama şi te ia! Ce zici?

Paşka se uită întrebător la mamă-sa.

— Rămâi, puiule! zise ea.

— Rămâne, rămâne! strigă încântat doctorul. Nici nu mai începe vorbă! Am să-i arăt o vulpe adevărată. Şi avem să mergem amândoi la iarmaroc, să cumpărăm acadele! Maria Denisovna, du-l sus!

Doctorul era, pesemne, un băiat vesel şi drăguţ şi se bucura că o să aibă un tovarăş, cu care să-şi petreacă timpul. Paşka ar fi vrut să-i facă gustul, cu atât mai mult cu cât nu fusese niciodată la iarmaroc, şi apoi i-ar fi plăcut şi lui să vadă o vulpe adevărată. Dar cum să rămână fără mama? După ce se gândi puţin, se hotărî să-l roage pe doctor s-o lase şi pe mamă-sa în spital. Însă nici n-apucă să deschidă gura că felceriţa îl şi luă sus, pe scară. În timp ce urca, se uita în jurul lui cu gura căscată. Şi scara, şi podelele, – şi tocurile uşilor – uriaşe, drepte şi strălucitoare – erau vopsite într-o minunată culoare galbenă şi răspândeau un miros frumos, de ulei. Peste tot atârnau lămpi, pe jos erau întinse preşuri, iar din pereţi ieşeau la iveală robinete de alamă. Dar mai mult decât toate, lui Paşka îi plăcu patul în care îl aşezară şi pătura păroasă. Pipăi pernele şi pătura, cercetă cu ochii salonul şi-şi zise că, fără îndoială, doctorul trăieşte straşnic de bine.

Salonul nu era mare, avea numai trei paturi. Unul era gol, pe al doilea stătea Paşka, iar pe al treilea un bătrân cu căutătura acră, care tuşea tot timpul şi scuipa într-o cană. De pe patul lui Paşka se vedea prin uşa deschisă o parte din alt salon, cu două paturi: pe unul dormea un bărbat slab, foarte palid, cu o pungă de cauciuc pe frunte, iar pe celălalt şedea un mujic cu braţele desfăcute. Era legat la cap şi semăna grozav a babă.

După ce-l instală pe Paşka, felceriţa ieşi, dar se întoarse curând cu braţul plin de bulendre.

— Astea-s pentru tine, zise ea. Îmbracă-te.

Paşka îşi lepădă hainele şi, foarte fericit, începu să se îmbrace cu cele noi. După ce-şi puse cămaşa, pantalonii şi halatul cenuşiu, se cercetă satisfăcut şi se gândi că n-ar strica să dea, aşa cum era, o raită prin sat. Îşi închipuia cum îl trimite mama la grădina de zarzavat de pe malul râului, să rupă foi de varză pentru purcel, cum îl înconjoară pe drum băieţii şi fetele şi cum se uită, cu jind, la halatul lui.

În salon intră o infirmieră aducând două castronaşe de cositor, linguri şi două bucăţi de pâine. Aşeză un castronaş dinaintea bătrânului şi altul dinaintea lui Paşka.

— Mănâncă! îi zise ea.

Paşka se uită în castronaş şi văzu o ciorbă grasă, iar în ciorbă o bucată de carne. Şi iarăşi se gândi că doctorul o duce bine şi că nu e chiar atât de rău, cum părea la început. Sorbi îndelung din ciorbă, lingând lingura după fiecare sorbitură, apoi, când în castronaş nu mai rămase decât carnea, trase cu coada ochiului la bătrân, pizmuindu-l că mai avea ce sorbi. Oftă şi se apucă să mănânce carnea, căutând să facă aşa fel încât să-i ţină cât mai mult. Dar degeaba: curând dispăru şi carnea. Nu-i rămăsese decât o bucată de pâine. Nu-i tocmai plăcut să mănânci pâine goală, dar n-avea încotro: după ce se gândi puţin, Paşka dădu gata şi restul de pâine. Chiar atunci când intră infirmiera cu alte castronaşe. De data asta aducea friptură cu cartofi.

— Ei, da’ unde ţi-e pâinea? îl întrebă ea.

În loc de răspuns, Paşka îşi umflă obrajii şi răsuflă adânc.

— De ce ai înfulecat-o? îl dojeni infirmiera. Acum, cu ce ai să-ţi mănânci friptura?

Femeia ieşi şi se întoarse cu altă bucată de pâine. Paşka nu mâncase friptură de când era el şi acum, gustând-o, găsi că era straşnic de bună. Friptura dispăru repede şi-i rămase iarăşi o bucată de pâine, mai mare însă decât cea de după ciorbă. Terminând masa, bătrânul îşi ascunse în sertar pâinea care-i rămăsese. Paşka încercă să facă la fel, dar, după ce se gândi puţin, o mâncă pe a lui.

Sătul acum, Paşka plecă să se plimbe. În salonul vecin, pe lângă cei pe care îi văzuse prin uşă, mai erau încă patru bolnavi. Dintre aceştia, numai unul îi atrase atenţia. Era un mujic înalt, peste măsură de slab, cu faţa posomorâtă şi păroasă; stătea pe marginea patului şi îşi legăna capul întruna, ca limba unei pendule, agitându-şi mâna dreaptă. Paşka nu-şi putu lua multă vreme ochii de la el. La început, legănarea aceea regulată, în chip de limbă de pendulă, i se păru ciudată, făcută anume ca să stârnească râsul tuturor. Dar când se uită mai bine la faţa lui, îl trecură fiorii şi înţelese că omul acela era foarte rău bolnav. Trecu apoi în alt salon, unde văzu doi mujici cu obrajii de un roşu întunecat, de parcă erau mânjiţi cu lut. Amândoi stăteau nemişcaţi în paturi şi feţele lor ciudate, cărora cu greu le-ai fi putut desluşi trăsăturile, îi făceau să pară doi idoli.

— Mătuşică, de ce-s ăştia aşa? o întrebă Paşka pe infirmieră.

— Îs bolnavi de vărsat, băiete.

După ce se întoarse în salonul lui, Paşka se aşeză pe pat şi începu să-l aştepte pe doctor, ca să se ducă amândoi la prins scatii, sau la iarmaroc. Dar doctorul nu venea. În uşa salonului vecin se arătă pentru câteva clipe felcerul. Se aplecă asupra bolnavului, care avea o pungă de gheaţă pe cap, şi strigă:

— Mihailo!

Mihailo pesemne dormea, că nu se mişcă. Felcerul dădu din mână şi plecă. În aşteptarea doctorului, Paşka începu să-şi cerceteze vecinul. Bătrânul tuşea fără încetare şi scuipa în cană. Avea o tuse prelungă şi scârţâitoare. Lui Paşka îi plăcea că atunci când bătrânul tuşea şi trăgea aer în piept, înăuntrul lui se auzea ceva fluierând şi cântând pe mai multe glasuri.

— Bunicule, ce fluieră în tine aşa? îl întrebă Paşka.

Bătrânul nu răspunse nimic. Paşka aşteptă puţin, apoi îl întrebă din nou:

— Bunicule, unde-i vulpea?

— Care vulpe?

— Vulpea cea adevărată.

— Unde să fie? În pădure!

Trecu aşa mult timp, şi doctorul tot nu se arăta. Infirmiera aduse ceaiul şi-l certă că nu-şi păstrase pâine pentru seară. Mai veni o dată felcerul şi încercă să-l trezească pe Mihailo. Dincolo de ferestre începea să se albăstrească, în saloane se aprinseră lămpile, şi doctorul tot nu venea. Era prea târziu ca să te mai duci la iarmaroc, sau să prinzi scatii. Paşka se întinse pe pat şi se lăsă dus de gânduri. Îşi aduse aminte de acadelele pe care i le făgăduise doctorul, de faţa şi de glasul mamei, de întunericul din izba lor, de cuptor, de bunica Egorovna, cea

care bombăneşte tot timpul… şi deodată îl năpădiră jalea şi dorul. Dar amintindu-şi că a doua zi avea să vină mama să-l ia acasă, zâmbi şi închise ochii.

Îl trezi un foşnet. În salonul vecin se auzeau paşi şi şoapte. La lumina slabă a lămpilor de noapte şi a candelelor, lângă patul lui Mihailo se mişcau trei umbre.

— Să-l scoatem cu pat cu tot, sau fără? întrebă una dintre ele.

— Fără. Patul nu încape pe uşă. Ce i-o fi venit să moară la o vreme aşa de nepotrivită? Primească-l Domnul în împărăţia sa…

Atunci, unul apucă mortul de umeri, altul de picioare, ridicându-l. Braţele lui Mihailo şi poalele halatului spânzurau în aer. Al treilea, mujicul acela care semăna a babă, îşi făcu cruce şi, câteşitrei, bocănind neregulat şi călcând pe halatul mortului, ieşiră cu el din salon.

Din pieptul bătrânului care dormea răzbăteau fluierături şi cântece pe mai multe glasuri. Paşka ascultă, apoi se uită la ferestrele întunecate şi, îngrozit, sări din pat.

— Mamă!… gemu el cu glas gros.

Şi fără să aştepte vreun răspuns, se repezi în salonul vecin. Lumina candelei şi a lămpii de noapte abia izbuteau să risipească întunericul din odaie. Tulburaţi de moartea lui Mihailo, bolnavii şedeau pe paturile lor şi aşa cum erau, cu părul vâlvoi, amestecaţi cu umbrele, arătau mai laţi în umeri, mai înalţi, şi păreau că cresc din ce în ce mai uriaşi. Pe patul din fund, unde era mai întuneric, stătea mujicul cel care dădea din cap şi din mână.

Fără să mai aleagă uşile, Paşka se năpusti în salonul bolnavilor de vărsat, de acolo în coridor şi din coridor, ca o furtună, într-o încăpere mare unde stăteau, culcate pe paturi sau în capul oaselor, arătări cu părul lung şi cu chipuri de babe. După ce străbătu secţia „femei”, Paşka se pomeni din nou în coridor, văzu balustrada cunoscută şi coborî în goană scările. Recunoscu, jos, sala de primire unde aşteptase astă dimineaţă şi începu să caute uşa care dădea afară.

Zăvorul ţăcăni, vântul rece îl izbi în obraz şi, poticnindu-se, Paşka ieşi în curte, alergând. Nu mai avea decât un singur gând: să fugă, să fugă! Nu cunoştea drumul, dar era încredinţat că dacă o să fugă aşa, o să se trezească negreşit acasă, lângă mama. Noaptea era întunecată, însă dincolo de nori se vedea strălucind luna. După ce coborî de pe cerdac, Paşka alergă drept înainte, ocoli şopronul şi dădu peste un pâlc de tufişuri desfrunzite. Stătu puţin la gânduri, apoi o luă la goană îndărăt spre spital, îl înconjură şi iarăşi se opri nehotărât: în spatele clădirii se desluşeau, albe, cruci de morminte.

— Mămuuucă!… strigă Paşka, rupând-o la fugă înapoi.

Trecând pe lângă nişte case întunecate şi posomorâte, văzu o fereastră luminată.

În întuneric, pata aceea aprinsă şi roşie părea înfricoşătoare, dar Paşka, înnebunit de spaimă şi neştiind încotro să mai apuce, o luă într-acolo. Lângă fereastră erau scările unui cerdac şi o uşă cu o tăbliţă albă. Paşka urcă în goană, se uită pe fereastră şi deodată, o bucurie nesfârşită îi tăie răsuflarea: la masă, citind o carte, stătea doctorul cel vesel şi prietenos. Râzând fericit, Paşka întinse mâinile spre chipul cunoscut. Ar fi vrut să strige, dar o putere tainică îl sugrumă şi-l lovi peste picioare. Se clătină şi se prăbuşi în nesimţire pe trepte.

Când îşi veni în fire, era ziua mare şi glasul acela cunoscut, care îi făgăduise ieri şi iarmaroc, şi scatii, şi vulpe, îl dojenea:

— Măi Paşka, măi, da' prost mai eşti! Spune şi tu dacă nu eşti prost! Eşti bun de bătut, numai că n-are cine să te bată!

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta", Nr. 266, 28 septembrie 1887, la rubrica „Efemeride". Semnată: A. Cehonte. Cu mici modificări, a apărut în calendarul ilustrat „Stoglav" pe anul 1889, Sankt-Petersburg, 1889. Cu eliminarea câtorva fraze, a intrat în culegerea „Copiii", Sankt-Petersburg, 1899 şi în ediţiile ei ulterioare (ediţia a doua, Sankt-Petersburg, 1890; ediţia a treia Sankt-Petersburg, 1895). Cu noi prescurtări, a fost inclusă în culegerea de „Opere" din anul 1900, vol. II. Reproducem textul din 1900.

După amintirile lui Mihail Pavlovici Cehov, nuvela redă impresiile lui Cehov din timpul când funcţiona la spitalul de zemstvă din Cikino.

O problemă

Ca nu cumva secretul de familie al Uskovilor să se furişeze dintre zidurile casei în stradă, s-au luat cele mai straşnice măsuri. Jumătate din slujitori au fost învoiţi să se ducă la teatru sau la circ, iar cealaltă jumătate au fost consemnaţi în bucătărie. S-a dat poruncă să nu se deschidă nimănui. Soţia unchiului, a colonelului, sora ei şi guvernanta, cu toate că li s-a adus totul la cunoştinţă, se fac că nu ştiu nimic. Stau în sufragerie şi nu se arată nici în salonul cel mic, nici în cel mare.

Saşa Uskov, un tânăr de vreo douăzeci şi cinci de ani, din pricina căruia s-a iscat tot scandalul, a venit de mult. Acum stă cuminte în salonul cel mare, lângă uşa ce dă în birou, şi se pregăteşte să răspundă sincer şi fără ascunziş, aşa cum l-a sfătuit Ivan Markovici, apărătorul şi unchiul lui după mamă, un om cu inimă de aur.

Dincolo de uşă, în birou, are loc un consiliu de familie. Se discută o chestiune grozav de neplăcută şi delicată. Iată despre ce e vorba: Saşa Uskov a scontat la una dintre bănci o poliţă falsă, a cărei scadenţă a expirat de trei zile, şi acum doi unchi după tată şi Ivan Markovici, unchiul după mamă, încearcă să rezolve problema: să achite poliţa şi să salveze onoarea familiei, sau să se spele pe mâini şi să lase totul pe seama instanţelor judiciare.

Pentru oamenii care n-au nici în clin nici în mânecă cu asemenea probleme, ele pot părea uşoare, însă pentru cei pe care cade păcatul să le rezolve, sunt neînchipuit de grele. Unchii vorbesc de mult, totuşi chestiunea n-a făcut niciun pas înainte.

— Domnilor! zice unchiul-colonel şi în glasul lui răzbat şi amărăciunea, şi oboseala. Dar cine spune, domnilor, că onoarea familiei e o prejudecată? Nici nu m-am gândit să afirm aşa ceva. Caut numai să vă feresc de a vă face o părere falsă, arătându-vă că am putea comite o greşeală de neiertat.

Cum nu înţelegeţi acest lucru? Doar nu vorbesc chinezeşte, vorbesc ruseşte!

— Dar înţelegem, dragă, răspunde cu blândeţe Ivan Markovici.

— Cum înţelegeţi, dacă pretindeţi că eu n-aş recunoaşte onoarea familiei? Mai repet o dată: onoarea fa-mi-li-ei, rău înţe-lea-să, este o prejudecată. Rău înţeleasă! Iată ce susţin eu! A acoperi şi a lăsa nepedepsit un escroc, oricare ar fi motivele şi oricine ar fi el, este şi ilegal, şi nedemn de un om cinstit. Şi asta nu înseamnă salvarea onoarei de familie, ci laşitate civică! Iată, de pildă, armata… Pentru noi, onoarea armatei e mai presus de orice, şi totuşi nu-i acoperim pe membrii ei infractori, ci îi judecăm. Şi vă întreb: onoarea armatei are ceva de suferit din pricina asta? Dimpotrivă!

Celălalt unchi după tată, funcţionar la administraţia financiară, un bărbat tăcut, mărginit şi reumatic, nu prea vorbeşte. Spune doar atât că, în cazul unui proces, numele Uskovilor ar ajunge la gazetă. După el, afacerea trebuie închisă de la începutul începutului, înainte de a ajunge de domeniu public. Dar afară de argumentul cu gazeta, nu mai adaugă nimic pentru a-şi susţine părerea.

Unchiul după mamă, Ivan Markovici cel cu inima de aur, vorbeşte domol, blând şi cu glas tremurat. Începe prin a arăta că tinereţea îşi are drepturile ei şi că pasiunile sunt apanajul tinereţii. Care dintre noi n-a fost tânăr şi n-a cunoscut pasiunea? Nu numai muritorii de rând, dar chiar şi capetele luminate n-au fost cruţate în tinereţea lor de pasiuni şi de greşeli. Luaţi, de pildă, biografiile marilor scriitori. Câţi dintre ei, tineri fiind, n-au pierdut la cărţi, nu şi-au cheltuit cel din urmă ban pe chefuri şi nu şi-au atras indignarea oamenilor cu scaun la cap? Dacă pasiunea lui Saşa frizează crima, trebuie să ţinem seama că băiatul nu are aproape niciun fel de cultură: doar a fost dat afară din liceu încă din clasa a cincea. Se ştie că a rămas de mic copil fără părinţi, aşa că i-au lipsit, de la vârsta cea mai fragedă, supravegherea şi influenţa lor binefăcătoare. Şi apoi, e o fire nervoasă, repede îşi pierde cumpătul, ca unul care n-are niciun temei. Dar, mai ales, nu-l slujeşte norocul. Oricum, chiar dacă e vinovat, merită indulgenţa şi compătimirea inimilor milostive. Fără îndoială, trebuie pedepsit, – şi e deja pedepsit de propria lui conştiinţă şi de chinurile prin care trece, aşteptând sentinţa familiei. Comparaţia pe care a făcut-o colonelul cu armata e admirabilă şi face cinste inteligenţei sale alese; apelul la sentimentele noastre civice arată nobleţea sufletului său, dar nu trebuie să uităm că cetăţeanul din fiecare om e strâns legat de creştinul din el…

— Am încălca, oare, datoria noastră de cetăţeni, strigă Ivan Markovici cu înflăcărare, dacă în loc să osândim pe băiatul acesta criminal, i-am întinde o mână de ajutor?

În continuare, Ivan Markovici vorbeşte de onoarea familiei. Personal, el nu are cinstea să facă parte din neamul Uskovilor, dar ştie foarte bine că această viţă vestită îşi trage obârşia încă din veacul al XIII-lea; de asemenea, nu pierde din vedere o clipă că neuitata şi mult iubita lui soră a fost soţia unuia dintre membrii acestei familii. Într-un cuvânt, neamul Uskovilor îi este scump din mai multe puncte de vedere şi el nu poate îngădui ca, pentru o bagatelă de o mie cinci sute de ruble, să se arunce o umbră asupra acestui nepreţuit arbore heraldic. Totuşi, dacă argumentele sale nu sunt îndeajuns de convingătoare, atunci el, Ivan Markovici, propune celor de faţă, în încheiere, să încerce a-şi lămuri: ce înseamnă, propriu-zis, o crimă? Crima este o acţiune imorală, care are la bază reaua voinţă. Dar oare este ea liberă, voinţa omenească? La această întrebare ştiinţa încă n-a dat un răspuns pozitiv. Învăţaţii au păreri diferite. De pildă, cea mai nouă şcoală, a lui Lombroso, nu recunoaşte libertatea voinţei şi consideră orice crimă ca fiind produsul exclusiv al particularităţilor anatomice ale individului.

— Ivan Markovici! îl întrerupe colonelul, cu dojană în glas. Noi discutăm serios, într-o chestiune importantă, iar dumneata vorbeşti de Lombroso! Doar eşti om inteligent, de ce ni le înşiri toate astea? Crezi poate că retorica dumitale şi vorbele dumitale umflate pot să ne dea vreun răspuns la chestiunea care ne interesează?

Saşa Uskov stă lângă uşă şi ascultă. Nu-i e nici frică, nici ruşine, nici plictiseală, simte doar o oboseală şi un gol în suflet. I se pare că-i e totuna dacă îl vor ierta sau nu. A venit aici, să aştepte sentinţa şi să dea explicaţii, numai pentru că l-a rugat Ivan Markovici, cel cu inima de aur. Viitorul nu-l înspăimântă. Oriunde s-ar afla, pentru el e acelaşi lucru: ori aici, în salon, ori în închisoare, ori în Siberia.

— Mă rog, dacă-i vorba de Siberia, mă duc şi în Siberia. Tot un drac!

Saşa e sătul de viaţă. De altfel, viaţa a ajuns din cale-afară de grea. E plin de datorii până peste cap, totdeauna fără o leţcaie În buzunar, de familie i s-a urât, mai curând sau mai târziu va trebui să se despartă şi de prieteni şi de femei: prea au început să privească cu dispreţ situaţia lui de parazit. Viitorul i se arată în culori întunecate.

De aceea nu-i pasă de nimic. Un singur lucru îl tulbură: faptul că cei din spatele uşii îl onorează când cu epitetul de „ticălos”, când cu cel de „criminal”. Saşa abia se stăpâneşte să

nu sară în sus, să dea buzna în birou şi, la glasul metalic şi antipatic al colonelului, să răspundă strigând:

— Minţi!

Criminal – e un cuvânt îngrozitor. Aşa li se spune ucigaşilor, hoţilor, tâlharilor şi îndeobşte oamenilor răi, decăzuţi moraliceşte. Iar el, Saşa, se simte atât de departe de toate astea… E drept că e dator vândut şi că nici măcar nu-şi plăteşte datoriile. Dar o datorie nu e o crimă, şi rareori întâlneşti om care să nu fie dator. Iată, şi colonelul, şi Ivan Markovici au datorii…

„Ce păcate mai am?" se gândeşte Saşa.

A scontat o poliţă falsă. Bine, dar aşa fac toţi tinerii pe care-i cunoaşte! De pildă, şi Handrikov, şi von Burst, de câte ori n-au bani, semnează poliţe false în numele părinţilor sau al prietenilor. Şi pe urmă, când primesc bani de acasă, le acoperă înainte de scadenţă. Saşa a făcut la fel, însă nu şi-a acoperit poliţa, deoarece n-a primit banii, pe care i-i făgăduise cu împrumut Handrikov. Prin urmare, nu e el vinovat, ci împrejurările. Într-adevăr, a folosi o semnătură străină e o faptă condamnabilă. Totuşi nu e o crimă, ci o simplă stratagemă, pe care o foloseşte toată lumea, un procedeu nu tocmai frumos, dar care nu face rău nimănui şi nu supără pe nimeni. Falsificând semnătura colonelului, Saşa n-a avut intenţia să facă vreun rău cuiva, sau să-i aducă vreun prejudiciu.

„Nu, asta nu înseamnă că sunt un criminal… îşi zice el. Şi nici n-aş fi în stare să fac o crimă, nu e în firea mea. Eu am un suflet bun şi milostiv… când mi se întâmplă să am bani, totdeauna ajut pe săraci…"

Gânduri de felul acesta se învârt în capul lui Saşa, în timp ce dincolo de uşă tot se mai aude vorbă.

— Bine, domnilor, dar cum nu vă daţi seama că aşa o să meargă la infinit? se înfierbântă colonelul. Să zicem că-l iertăm şi că-i acoperim poliţa. Asta nu înseamnă că o să se lase de viaţa lui de risipă şi desfrâu, că n-o să mai facă datorii şi n-o să se mai ducă la croitorii noştri, să-şi comande haine în contul nostru! Puteţi garanta că asta va fi ultima lui ispravă? Întrucât mă priveşte, eu nu cred în ruptul capului că o să se îndrepte!

Drept răspuns, funcţionarul de la administraţia financiară mormăie nu ştiu ce. Apoi începe iarăşi să vorbească Ivan Markovici, cu acelaşi glas blând şi curgător. Colonelul îşi mută nerăbdător scaunul şi-i acoperă vorbele cu glasul său neplăcut, metalic. În sfârşit, uşa se deschide şi din birou iese Ivan Markovici: pe obrazul ras şi supt i-au apărut pete roşii.

— Haide, zice el, apucându-l pe Saşa de mână. Vino şi mărturiseşte totul, cinstit. Fără mândrie, drăguţă, ci cu supunere şi din tot sufletul.

Saşa intră în birou. Funcţionarul de la administraţia financiară stă jos, iar colonelul în picioare lângă masă, cu un genunchi pe scaun şi cu mâinile vârâte în buzunare. În birou e înăbuşeală şi fum de ţigară. Saşa nu se uită nici la funcţionar, nici la colonel. Se simte cuprins dintr-odată de sfială şi de ruşine. Aruncă o privire neliniştită spre Ivan Markovici şi îngăimă:

— O să plătesc… O să dau înapoi…

— Pe ce te-ai bizuit, când ai scontat poliţa? aude glasul cel metalic.

— Îmi… îmi promisese Handrikov că o să-mi împrumute bani la timp…

Saşa nu poate să spună nimic mai mult. Iese din birou şi se lasă iarăşi pe scaunul de lângă uşă. Acum, ar fi bucuros să plece de tot, dar îl înăbuşă ura şi vrea să rămână numai ca să-l întrerupă pe colonel şi să-i spună vreo obrăznicie. Stă şi se gândeşte ce ar putea să-i arunce în obraz nesuferitului aceluia, ce vorbă usturătoare şi grea, – când deodată în uşa salonului se iveşte, învăluită în întuneric, o umbră de femeie. E soţia colonelului. Îi face semn să se apropie şi, frângându-şi mâinile, îi şopteşte cu lacrimi în ochi:

— *Alexandre,* ştiu că nu ţii la mine, dar… ascultă-mă, ascultă-mă, te rog… Cum s-a putut întâmpla una ca asta, dragul meu? E înspăimântător, înspăimântător! Pentru Dumnezeu, du-te de-i roagă, apără-te, imploră-i…

Saşa se uită la umerii ei care tresar, la lacrimile mari care-i curg pe obraji, aude în spatele lui glasurile înăbuşite şi iritate ale unchilor obosiţi şi istoviţi, şi ridică din umeri. Nu s-a aşteptat deloc ca rudele lui aristocratice să ridice o asemenea furtună pentru o mie cinci sute de ruble, – o nimica toată! De aceea nu înţelege nici lacrimile lor, nici tremurul glasurilor.

Peste o oră aude că a învins colonelul: ceilalţi admit, în sfârşit, să defere afacerea instanţelor judiciare.

— S-a hotărât! zice colonelul, oftând. Gata!

După ce iau această hotărâre, unchii, chiar şi colonelul cel neînduplecat, par vădit indispuşi. Se face linişte.

— Doamne! Doamne! oftează Ivan Markovici.

— Sărmana de ea!

Şi începe să spună în şoaptă că fără îndoială sora lui, mama lui Saşa, se află în clipa asta în birou, printre dânşii. Simte în adâncul sufletului că femeia aceea nenorocită şi sfântă plânge, se tânguie şi se roagă pentru băiatul ei. Pentru liniştea celei din mormânt, s-ar cuveni să-l ierte pe Saşa…

Se aud suspine. Ivan Markovici plânge şi îngână ceva ce nu se poate desluşi prin uşă. Colonelul se ridică în picioare şi

începe să se plimbe din colţ în colţ. Şi iarăşi se porneşte o discuţie nesfârşită.

Dar iată că pendula din salon bate ora două. Consiliul de familie a luat sfârşit. Ca să nu dea ochi cu omul care i-a făcut atâta sânge rău, colonelul iese din birou pe altă uşă… Ivan Markovici intră în salon… E tulburat şi îşi freacă mâinile, bucuros. Ochii lui plânşi privesc cu veselie, iar gura i se strâmbă într-un zâmbet.

— Minunat! îi spune el lui Saşa. Slavă Domnului! Poţi să te duci acasă şi să dormi liniştit, drăguţă! Am hotărât să-ţi răscumpărăm poliţa, dar cu o condiţie: să te pocăieşti, să pleci chiar mâine la mine la ţară şi să te-apuci de treabă.

Peste câteva clipe, Ivan Markovici şi Saşa, îmbrăcaţi cu paltoanele şi cu căciulile pe cap, coboară scările. Unchiul mai bombăneşte nu ştiu ce, în chip de morală. Saşa nu-l ascultă. Simte cum i se rostogoleşte de pe umeri, încet, o povară grea şi înspăimântătoare. L-au iertat, e liber! Bucuria pătrunde ca vântul în pieptul lui şi-i învăluie inima într-o răcoare dulce. Simte nevoia să respire, să se mişte repede, să trăiască! Aruncându-şi ochii la felinarele de pe stradă şi la cerul negru, îşi aduce aminte că von Burst îşi sărbătoreşte astăzi onomastica la restaurantul „Medved”, şi iarăşi îl cuprinde bucuria.

„Mă duc!” se hotărăşte.

Dar îşi aminteşte că n-are nicio copeică şi că prietenii lui, la care vrea să se ducă, îl dispreţuiesc tocmai pentru că n-are niciodată bani. Trebuie să facă rost de bani, cu orice preţ! Se întoarce spre Ivan Markovici:

— Unchiule, împrumută-mi o sută de ruble! îl roagă el.

Ivan Markovici se uită mirat la faţa lui şi se trage îndărăt, spre un stâlp de felinar.

— Împrumută-mi! repetă Saşa, frământându-se nerăbdător pe loc şi răsuflând greu. Te rog, unchiule! Dă-mi o sută de ruble!

Faţa i se schimonoseşte, începe să tremure şi se apropie de unchiu-său…

— Nu-mi dai? întreabă el, văzând că Ivan Markovici stă nedumerit şi nu înţelege. Ascultă, dacă nu-mi dai, chiar mâine mă duc să mă denunţ! N-o să vă las să-mi plătiţi poliţa şi tot mâine o să mai scontez încă o poliţă falsă!

Buimăcit şi înspăimântat, Ivan Markovici îngaimă câteva cuvinte fără nicio legătură între ele, apoi scoate din portofel o hârtie de o sută de ruble şi i-o întinde. Saşa o ia şi se depărtează grăbit…

După ce se urcă într-o birjă, Saşa se liniştеşte şi simte bucuria pătrunzându-i din nou în piept. Drepturile tinereţii,

despre care vorbise în consiliul de familie Ivan Markovici cel cu inimă de aur, se trezesc şi capătă glas. Saşa îşi imaginează cheful care-l aşteaptă şi, printre sticle cu vin, femei şi prieteni, în mintea lui se furişează un gând:

„Acum văd şi eu că sunt un criminal. Într-adevăr, sunt un criminal.”

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta”, Nr. 287, 19 octombrie 1887, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. Cu înlocuirea unui singur cuvânt, a intrat în culegerea „Povestiri”, Sankt-Petersburg, 1888 şi în ediţiile ei ulterioare (de la 2 la 13, Sankt-Petersburg, 1889-1899). A fost inclusă în culegerea de „Opere” din anul 1901. vol. IV. Reproducem textul din 1901.

În „Povestiri”, cuvântul „a spăla” e înlocuit cu „a se spăla” Fraza de la urmă se citea: „Acum văd şi eu că sunt un criminal. Da, un criminal.”

Lombroso Cesare (1835–1919) – savant italian burghez întemeietorul şcolii antropologice de drept penal.

Intrigi

a) Alegerea preşedintelui Asociaţiei.
b) Discutarea incidentului din 2 octombrie.
c) Referatul doctorului M. N. von Bron, membru activ.
d) Chestiunile curente ale Asociaţiei.

Doctorul Şelestov, autorul incidentului din 2 octombrie, se pregăteşte să plece la această şedinţă; stă de mult în faţa oglinzii şi încearcă să-şi compună o expresie languroasă. Dacă s-ar prezenta la şedinţă cu o faţă tulburată, încruntată, prea aprinsă sau prea palidă, duşmanii lui şi-ar putea închipui că dă o importanţă exagerată intrigilor dumnealor; dar dacă o să le arate o faţă rece, indiferentă sau adormită, adică o faţă de om care stă deasupra mulţimii şi e obosit de viaţă, atunci, văzându-l, toţi duşmanii vor fi pătrunşi într-ascuns de respect şi-şi vor zice:

Cutezătoarea-i frunte s-a înălţat mai sus
De stâlpul lui Napoleon!

Ca om pe care nu-l interesează duşmanii şi bârfelile lor, va sosi la şedinţă în urma tuturor celorlalţi. Va intra în sală fără să facă zgomot, îşi va trece languros mâna prin păr şi, privind drept înainte, se va aşeza la un colţ de masă. Luându-şi şi un aer de auditor care se plictiseşte, o să caşte discret, o să ia un ziar şi o să înceapă să citească… Toţi or să vorbească, or să discute, or să se aprindă, or să se cheme unul pe altul la ordine, numai el o să tacă, cu ochii pe ziar. Dar când, în cele din urmă, numele lui o să se repete mai des, iar problema cea arzătoare o să răscolească patimile în cel mai înalt grad, el o să-şi ridice spre confraţi ochii plictisiţi şi obosiţi şi o să le spună, ca din treacăt:

— Mă siliţi să vorbesc… Iertaţi-mă, domnilor, dar eu nu m-am pregătit şi de aceea cuvântarea mea n-o să fie chiar atât de închegată… O să încep *ab ovo*[6]… În şedinţa trecută, unii din

stimaţii mei confraţi au declarat că atitudinea mea la consulturi nu e pe placul dumnealor şi mi-au cerut să mă explic. Socotind explicaţiile inutile, iar acuzaţiile de rea-credinţă, am cerut să fiu exclus din Asociaţie şi am părăsit şedinţa. Dar cum astăzi mi se aduc alte acuzaţii, spre marea mea părere de rău, văd că n-o să scap de explicaţii. Iată, o să mă explic!

În continuare, jucându-se nepăsător cu creionul sau cu lănţişorul de la ceas, va spune că într-adevăr uneori, la câte un consult, ridică glasul şi-şi întrerupe confraţii, fără să se sfiască de prezenţa persoanelor străine; şi iarăşi e adevărat că o dată, la un consult, a întrebat pe bolnav faţă de medici şi de rude: „Cine-i dobitocul care ţi-a prescris opiu?" Rareori se întâmplă ca un consult să treacă fără incidente… Şi de ce? Foarte simplu. Totdeauna, când e vorba de câte un consult, el, Şelestov, rămâne surprins de nivelul scăzut al cunoştinţelor medicale ale confraţilor săi. În oraş sunt treizeci şi doi de doctori, şi majoritatea lor au mai puţine cunoştinţe decât oricare student din anul întâi. Nu e nevoie să ne ducem prea departe pentru exemple. Evident, *nomina sunt odiosa*[7], însă aici, în şedinţă, suntem între noi, aşa că, spre a nu lăsa să planeze niciun dubiu, pot să citez şi nume. De pildă, toată lumea ştie că von Bron, stimatul nostru confrate, a perforat cu o sondă esofagul funcţionarei Seriojkina…

În clipa aceea, von Bron o să sară în picioare şi, plesnindu-şi palmele una de alta, o să înceapă a urla:

— Dumneata l-ai perforat, colega, şi nicidecum eu! Dumneata! Şi o să-ţi demonstrez!

Şelestov n-o să-i dea nicio atenţie şi o să urmeze:

— De asemenea, toată lumea ştie că Jila, stimatul nostru confrate, a luat drept abces rinichiul deplasat al actriţei Semiramidina şi i-a făcut o puncţie de încercare, din care pricină a urmat curând *exitus letalis*[8]. Stimatul confrate Besstrunko, în loc să scoată o unghie a degetului mare de la piciorul stâng, a scos unghia sănătoasă de la piciorul drept. De asemenea, nu pot să nu amintesc cazul stimatului nostru confrate Terharianţ, care a cauterizat cu atâta zel trompa lui Eustaţiu a soldatului Ivanov, încât bietului băiat i-au plesnit amândouă timpanele! Ţin să mai adaug că acelaşi confrate, în timp ce extrăgea unui client o măsea, i-a mutat maxilarul inferior şi nu i l-a pus la loc, până când nu i-a plătit omul cinci ruble. Stimatul confrate Kuriţîn e însurat cu nepoata farmacistului Grummer şi lucrează mână în mână cu el. E îndeobşte cunoscut că tânărul nostru confrate Skoropalitelnîi, secretarul Asociaţiei noastre, trăieşte cu soţia mult stimatului şi onoratului nostru preşedinte, Gustav Gustavovici Prehtel… Dar văd că de la nivelul scăzut al cunoştinţelor, am alunecat pe

nesimţite la alte păcate, de natură etică. Cu atât mai bine. Etica e punctul nostru nevralgic, domnilor, şi ca să nu se pară că vorbesc fără temei, o să citez cazul stimatului nostru confrate Puzîrkov, care, aflându-se în casa colonelesei Treşcinskaia, cu prilejul zilei ei onomastice, a afirmat cum că eu, şi nu Skoropalitelnîi, trăiesc cu soţia preşedintelui nostru! Şi lucrul acesta îndrăzneşte să-l spună acelaşi domn Puzîrkov, pe care l-am surprins anul trecut cu soţia stimatului nostru confrate Znobiş! Şi, fiindcă veni vorba de doctorul Znobiş… Cine se bucură de reputaţia de medic cu care nu e tocmai prudent să se caute doamnele? Znobiş… Cine s-a însurat cu fiica unui negustor pentru zestrea ei? Znobiş! în ce priveşte pe mult stimatul nostru preşedinte, trebuie să spun că se ocupă într-ascuns cu homeopatia şi, în acelaşi timp, primeşte bani de la prusaci pentru spionaj. Spion prusac, asta e *ultima ratio*[9]*!*

Când vor să pară inteligenţi şi plini de elocinţă, doctorii întrebuinţează două expresii latineşti: *nomina sunt odiosa* şi *ultima ratio.* Şelestov n-o să vorbească numai latineşte ci şi franţuzeşte şi nemţeşte, – cum poftiţi! O să-i dea de gol pe toţi, o să smulgă măştile de pe obrazul intriganţilor! Preşedintele o să obosească sunând clopoţelul, stimaţii confraţi or să sară de la locurile lor, începând să urle şi să gesticuleze. Iar cei de religie mozaică or să se strângă ciotcă şi or să se pornească, pe limba lor:

— Hal-hal-hal-hal-hal…

Dar Şelestov, fără să ţină seama de nimeni şi de nimic, o să-i dea înainte:

— În ce priveşte Asociaţia noastră, aşa cum este ea în clipa de faţă, cu rânduielile şi componenţa ei, e cert că se va duce de râpă. Totul e clădit numai pe intrigi. Intrigi, intrigi şi iarăşi intrigi! Eu, ca una dintre victimele acestor nesfârşite şi diabolice intrigi, socotesc de datoria mea să vă expun cele ce urmează…

Şi, în timp ce-şi va continua expozeul, partizanii lui vor aplauda şi-şi vor freca mâinile încântaţi. În sfârşit, în mijlocul unei agitaţii şi al unui vacarm inimaginabil, se va proceda la alegerea preşedintelui. Von Bron et C-ie sunt cu toată inima pentru Prehtel, însă publicul şi confraţii cu scaun la cap îi huiduiesc şi strigă din răsputeri:

— Jos Prehtel! Îl vrem pe Şelestov! Pe Şelestov!

Şelestov primeşte, dar cu o condiţie: Prehtel şi von Bron să-i ceară scuze pentru incidentul de la 2 octombrie. Şi iarăşi se stârneşte un scandal nemaipomenit, şi iarăşi mult stimaţii confraţi de religie mozaică se strâng cap la cap şi se pornesc: „hal-hal-hal…” Indignaţi, Prehtel şi von Bron sfârşesc prin a

cere să nu mai fie consideraţi ca membri ai Asociaţiei. Cu atât mai bine!

Iată-l preşedinte. Şelestov o să înceapă prin a face curăţenie în grajdurile lui Augias[110]: Znobiş – afară! Terharianţ – afară! Cu ajutorul partizanilor săi, până în ianuarie n-o să mai rămână în Asociaţie niciun intrigant. La clinica Societăţii, înainte de toate o să dea ordin să se vopsească pereţii dispensarului şi să se pună un afiş: – „Fumatul strict interzis”; după aceea, o să concedieze pe felcer şi pe felceriţă, medicamentele o să le cumpere de la Hreaşceambjiţki şi nu de la Grummer, o să invite pe medici să nu mai facă nicio operaţie fără supravegherea lui şi aşa mai departe. Dar, lucrul cel mai principal, cărţile lui de vizită vor suna: „Preşedinte al Asociaţiei medicilor din N.”.

Aşa visează Şelestov stând acasă, în faţa oglinzii. Dar iată că pendula bate ora şapte, amintindu-i că e timpul să plece la şedinţă. Se trezeşte din dulcea lui visare şi se grăbeşte să-şi ia o expresie languroasă. Însă… vai! Ar vrea el să-şi dea un aer languros şi interesant, dar faţa nu-l ascultă şi i se face acră şi tâmpă, ca a unei javre de căţel înfrigurat; ar vrea el să arate grav, dar faţa i se lungeşte a nedumerire, de se pare acum că nu mai seamănă a căţel, ci a gânsac. Şelestov îşi coboară pleoapele, închide ochii pe jumătate, îşi umflă obrajii şi îşi încreţeşte fruntea. Degeaba! Iese cu totul altceva, decât ceea ce doreşte el. Pesemne că aşa sunt din născare trăsăturile feţei lui şi n-are ce să le mai facă. Fruntea îngustă, ochii mici alergând neastâmpăraţi ca ai unei precupeţe viclene, maxilarul inferior ieşit înainte într-un chip idiot şi absurd, iar obrajii şi părul arată ca şi cum cu câteva clipe înainte „stimatul confrate” ar fi fost dat afară din odaia de biliard…

Şelestov se uită la faţa lui, se înfurie şi începe să creadă că şi ea face intrigi împotrivă-i. Trece în vestibul, se îmbracă – şi i se pare că şi şuba, şi galoşii, şi căciula fac intrigi…

— Birjar, la clinică! strigă el.

Ar vrea să-i dea birjarului douăzeci de copeici, însă birjarii, intriganţi, cer douăzeci şi cinci… În sfârşit se urcă, trăsura porneşte, dar vântul rece îi biciuieşte obrazul, zăpada udă îl orbeşte, iar căluţul abia îşi târăşte picioarele. Da, s-au înţeles cu toţii să facă intrigi împotriva lui… Intrigi, intrigi şi iarăşi intrigi!

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki”, Nr. 32, octombrie 1887. Semnată: A. Cehonte. A fost revăzută pentru includerea în culegerea de „Opere” din anul 1899, voi I. Reproducem textul din 1899

La revizuirea nuvelei, a fost eliminat din titlu semnul de exclamaţie şi au fost schimbate unele nume: înainte, în loc de „Jila” era „Trînkin”, în loc de „Besstrunko” – „Balalaiski”, în loc de „Semiramidina” – „Obje”. Afară de numeroase modificări stilistice, textul

nuvelei a fost mult prescurtat. Așa, s-a scos episodul alegerii președintelui: [Medicii fluieră și strigă: jos]! Îl vrem pe Șelestov! Îl vrem pe Șelestov! Șelestov va zâmbi galeș și va spune:

— Domnilor, vă mulțumesc pentru onoarea pe care mi-o faceți, însă dumneavoastră știți cât sunt de ocupat, că am și cabinet… Și apoi, sunt colegi mai capabili decât mine… Afară de asta, nu sunt obișnuit să fiu șef… Gândul meu e numai la știință și nimic altceva…

— Te rugăm! vor stărui colegii. Nu ne supăra, Mihail Ivanovici!

— Domnilor, aveți printre dumneavoastră și alți oameni capabili, afară de mine! va zice el, trăgându-se către ușă. Vă spun drept, mi-e chiar rușine… Nu sunt nici bătrân, nici impunător, și nici pe tărâm științific nu m-am impus până pe acolo… Mă rog, fac eu de președinte? Nu am decât o singură lucrare într-adevăr importantă: „Influența cântecului privighetoarei asupra natalității și mortalității populației din județul N"; totuși nici această lucrare nu-mi dă dreptul să fiu promovat…

— Ce tot spui, colega! Dumneata n-ai lucrări? Dar „Un caz de rău de mare pe uscat"? Se poate să spui așa ceva?!

În cele din urmă, partizanii îl strâng cu ușa și Șelestov primește.

Casa cea veche

DESTĂINUIRILE UNUI PROPRIETAR DE CASE

Trebuia să dărâm casa cea veche, ca să construiesc în locul ei alta nouă. Îl plimbam pe arhitect prin odăile pustii şi, între altele, îi povesteam fel de fel de întâmplări. Tapetele rupte, ferestrele întunecate, sobele afumate – într-un cuvânt, totul arăta că cineva locuise acolo până mai ieri şi-mi trezea amintiri. De pildă, pe scara asta, câţiva oameni beţi au coborât o dată un mort. Beţivii s-au poticnit şi s-au dus de-a dura până jos, cu sicriu cu tot. Cei vii s-au lovit rău, dar mortul a rămas grav, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Numai când l-au ridicat de pe podea şi l-au aşezat în sicriu, dădea din cap… Iată trei uşi la rând: aici stăteau câteva domnişoare care primeau vizite multe, de aceea se îmbrăcau mai bine decât toţi ceilalţi locatari şi plăteau chiria foarte regulat. Uşa din capătul coridorului ducea la spălătorie. Acolo, ziua se spălau rufe, iar noaptea se făceau chefuri cu bere. Apartamentul cel mic, alcătuit din trei odăi, e plin de sus şi până jos de microbi şi de bacterii. Acolo nu-i lucru curat. Au murit o mulţime de chiriaşi, – aşa că pot să afirm cu hotărâre că apartamentul a fost blestemat şi că, laolaltă cu chiriaşii, mai locuia acolo şi o fiinţă nevăzută… Nu pot să uit, mai ales, soarta unei familii. Închipuiţi-vă un omuleţ ca oricare altul, fără nimic deosebit, care avea mamă, nevastă şi patru băieţi. Îl chema Putohin, era pisăr la un notar public şi primea 35 de ruble pe lună. Om aşezat, cumpănit şi cu frica lui Dumnezeu. De câte ori îmi aducea chiria, îşi cerea iertare, fie pentru că era prost îmbrăcat, fie pentru că întârziase cu cinci zile, iar când îi dădeam chitanţă de primirea banilor, zâmbea cu bunătate şi spunea: „Ce nevoie avem de chitanţă? Nu-mi plac mie chitanţele astea!” Trăia în sărăcie, dar în curăţenie. În odaia din mijloc stăteau cei patru băieţi împreună cu bunica lor. Acolo găteau, acolo dormeau, acolo primeau, ba chiar şi dansau. În odaia

cealaltă stătea el, Putohin: avea o masă la care făcea lucrări particulare: transcria roluri, referate etc. Dincolo, în dreapta, locuia subchiriaşul lui, lăcătuşul Egorîci, om aşezat şi el şi care nu bea; totdeauna îi era cald, de aceea nu umbla decât desculţ şi în vestă. Egorîci dregea lacăte, pistoale, biciclete de copii, nu se dădea în lături să repare şi pendule ieftine şi meşterea patine pentru douăzeci şi cinci de copeici. Dar munca asta nu-i plăcea, omul se socotea specialist în instrumente muzicale. Pe masa lui, printre vechituri de oţel şi fier, puteai să vezi oricând vreo armonică beteagă de o clapă, sau vreo trompetă cu marginile turtite. Îi plătea lui Putohin două ruble şi jumătate chirie, nu se clintea de lângă masa lui de lucru şi nu ieşea din odaie, decât ca să bage în foc vreun fier oarecare.

Când intram seara la ei, ceea ce se întâmpla foarte rar, totdeauna găseam acelaşi tablou: Putohin era la masă şi transcria, mamă-sa şi nevastă-sa – o femeie slabă, cu obrazul ostenit – stăteau lângă lampă şi coseau, iar Egorîci răşpăluia câte ceva. Cuptorul înfierbântat, în care focul ardea încă, răspândea o căldură înăbuşitoare, aerul îmbâcsit mirosea a ciorbă, a pelinci şi a Egorîci. Era sărăcie şi zăpuşeală, dar feţele de muncitori ale oamenilor, pantalonaşii copiilor atârnaţi de-a lungul cuptorului, fiarele lui Egorîci, toate vorbeau parcă de pacea, de voia bună şi de mulţumirea care sălăşluiau acolo… Dincolo de uşă, în odaia din mijloc, pieptănaţi cu grijă şi veseli, copiii se zbenguiau, adânc convinşi că în lumea asta toate erau aşa cum se cuvenea să fie şi că aşa va fi totdeauna, cu condiţia, doar, ca dimineaţa şi seara, înainte de culcare, să-şi facă rugăciunea către Dumnezeu.

Închipuiţi-vă acum că în mijlocul acestei odăi, la doi paşi de cuptor, e un sicriu, şi în sicriu zace nevasta lui Putohin. Nu există soţ, a cărui soţie să trăiască veşnic, însă această moarte avea în ea ceva cu totul neobişnuit. Chiar în timpul ecteniei, uitându-mă la faţa gravă a soţului şi la privirea lui încruntată, mi-am zis:

„Ehei, frate, aici nu miroase-a bine!”

Aveam impresia că şi el, şi copiii lui, şi bunica, şi Egorîci, fuseseră deja pecetluiţi de fiinţa cea nevăzută, care trăia la un loc cu ei, în odăiţele acelea. Sunt un om foarte superstiţios, poate pentru că-s proprietar de case şi de patruzeci de ani am de a face cu chiriaşii. De pildă, eu cred că dacă ai ghinion la cărţi de la început, apoi pierzi mereu până la sfârşitul jocului, iar, dacă soarta tine morţiş să te şteargă de pe faţa pământului, pe dumneata şi pe familia dumitale, n-o să te slăbească o clipă şi n-o să se lase înduplecată cu niciun chip. Şi mai cred că prima nenorocire este, de obicei, începutul unui şir neîntrerupt de nenorociri… După felul lor, nenorocirile sunt ca şi pietrele:

e de ajuns să se desprindă una de pe un mal înalt, ca după ea să pornească şi altele. Într-un cuvânt, când am plecat din casa lui Putohin după ectenie, eram încredinţat că nici el şi nici ai lui n-or s-o sfârşească bine…

Într-adevăr, nici n-a trecut o săptămână şi, pe neaşteptate, notarul public l-a dat afară pe Putohin, punând în locul lui o domnişoară oarecare. Şi, ce credeţi? Putohin nu s-a tulburat atât din pricină că şi-a pierdut slujba, cât pentru că în locul lui a fost numită o domnişoară, şi nu un bărbat… De ce numaidecât o domnişoară?… Asta l-a supărat atât de mult, încât venind acasă a tras o mamă de bătaie copiilor, a batjocorit-o pe maică-sa şi s-a îmbătat. Egorîci i-a ţinut tovărăşie şi s-a îmbătat şi el.

Nu mult după aceea, Putohin mi-a adus chiria, dar nu şi-a mai cerut iertare că întârziase cu 18 zile şi a tăcut când i-am dat chitanţă de primirea banilor. Luna următoare mi-a adus banii mamă-sa şi mi-a dat numai jumătate din chirie, făgăduind că o să aducă cealaltă jumătate peste o săptămână. Luna a treia n-am primit niciun ban, iar portarul mi s-a plâns că locatarii din apartamentul nr. 23 nu se poartă „civilizat”. Nu, astea nu erau semne bune.

Acum, închipuiţi-vă următorul tablou: o dimineaţă mohorâtă de Petersburg se uită pe geamurile astea tulburi. Lângă cuptor, bătrâna dă ceaiul copiilor. Numai nepotul cel mai mărişor, Vasea, bea ceaiul din pahar, celorlalţi li-l toarnă de-a dreptul în farfurioare. În faţa cuptorului, Egorîci stă pe călcâie şi bagă un fier în foc. După beţia din ajun îşi simte capul greu, iar ochii i-s împăienjeniţi. Din când în când icneşte, tremură şi tuşeşte.

— M-a făcut să iau drumul cel rău, blestematul! bombăneşte. Nu-i de ajuns că bea el, mai bagă şi pe alţii în păcat!

Putohin stă în odaia lui, pe patul fără aşternut – de mult nu mai are nici plapumă, nici perne – şi, cu mâinile vârâte în păr, se uită tâmp în pământ. E zdrenţăros, nepieptănat, bolnav.

— Haide, bea, bea mai repede, că ai să întârzii de la şcoală! îl grăbeşte bătrâna pe Vasea. Şi pe urmă, trebuie să mă duc şi eu la ovrei, să le spăl podelele…

Din toată casa, numai bătrâna nu şi-a pierdut curajul. Şi-a amintit de vremurile de demult şi s-a apucat din nou de muncă grea şi brută. În fiecare vineri spală podelele evreilor de la casa de împrumut, sâmbăta spală rufe la negustori, iar duminica umblă prin oraş, de dimineaţă şi până seara, căutând femei milostive… În fiecare zi are câte ceva de lucru. Spală rufe, spală podele, face pe moaşa, peţeşte sau cere de pomană. E drept că nici ea nu se dă la o parte să bea de inimă rea, dar

chiar când e beată, nu-şi uită îndatoririle. În Rusia sunt multe bătrâne ca ea, în stare să asigure bunăstarea căminurilor.

După ce-şi bea ceaiul, Vasea îşi aşază cărţile în ghiozdan şi intră după cuptor. Acolo, în rând cu rochiile bunicii, trebuie să fie agăţat şi paltonul lui. Peste câteva clipe iese de după cuptor şi întreabă:

— Unde mi-o fi paltonul?

Bunica şi ceilalţi băieţi încep să caute paltonul, dar ia-l de unde nu-i. Parcă a intrat în pământ. Unde să fie? Bătrâna şi Vasea sunt palizi şi speriaţi. Până şi Egorîci e nedumerit. Numai Putohin tace şi nu se clinteşte din loc. Simţitor de obicei la orice neorânduială, de data asta se face că nu vede şi nu aude nimic. Lucrul acesta dă de bănuit.

— El l-a băut! zice Egorîci.

Putohin tace, ceea ce înseamnă că e adevărat. Pe Vasea îl prinde groaza. Paltonul lui, paltonul acela neasemuit, făcut din rochia de postav a răposatei lui mame, căptuşit cu percal frumos, i l-a băut tata la cârciumă! Asta înseamnă că odată cu paltonul i-a băut şi creionul albastru din buzunarul de la piept, şi carnetul de notiţe pe care scria, cu litere de aur: *„Nota bene”!* Carnetul avea creionul lui, cu gumă, şi tot în carnet erau şi pozele…

Lui Vasea îi vine să plângă, dar n-are voie. Dacă tata, pe care îl doare capul, o să-l audă plângând, o să înceapă a răcni, a tropăi din picioare şi a-l bate. Şi al dracului mai bate, când e mahmur! Bineînţeles că bunicuţa o să-i ia apărarea, dar tata o să ridice mâna şi asupra ei. Apoi o să se amestece în încăierare şi Egorîci, care o să-l apuce pe tata de piept şi or să se prăbuşească amândoi pe podea… Parcă-i şi vede cum se rostogolesc, cum se tăvălesc, cuprinşi, şi unul, şi altul, de o ură sălbatică de beţivi. Iar bunica plânge, copiii urlă, vecinii trimit după portar… Nu, mai bine să nu plângă!

Dar pentru că nu are voie să plângă şi să-şi strige în gura mare indignarea, Vasea mârâie, îşi frânge mâinile şi dă din picioare, sau îşi apucă mâneca în dinţi şi o zgâlţâie, aşa cum zgâlţâie câinele un iepure. Ochii i-s ca de nebun, iar faţa i se schimonoseşte, deznădăjduită. Văzându-l în starea asta, bunica îşi smulge deodată şalul de pe cap şi, fără să scoată o vorbă, începe să dea şi ea din mâini şi din picioare, făcând fel de fel de schime, cu ochii pironiţi într-un singur punct. Din ceasul acela, bănuiesc, şi băiatul, şi bătrâna au rămas pe deplin încredinţaţi că viaţa lor se sfârşise şi că pentru ei nu mai era nicio nădejde…

Putohin nu aude plânsete, dar din odăiţa lui vede tot. Când, ceva mai târziu, înfofolit în şalul bunicii, Vasea pleacă la şcoală, Putohin, cu o expresie a feţei pe care nu mă încumet să

v-o descriu, iese în stradă şi se ia după el. Vrea să-l strige, să-l împace, să-i ceară iertare, să-i dea cuvântul de cinste, luând-o de martoră pe răposata mamă-sa. Dar din pieptul lui, în loc de vorbe, nu ies decât suspine. Dimineaţa e umedă şi rece. Ajungând în dreptul şcolii, Vasea îşi scoate şalul, să nu-l râdă băieţii că seamănă a babă, şi intră pe poartă numai în hăinuţă. Iar Putohin se întoarce acasă şi începe să plângă în hohote, îngăimând vorbe fără şir şi ploconindu-se până la pământ în faţa maică-sii, în faţa lui Egorîci şi a mesei lui de lucru. Apoi, după ce se mai linişteşte puţin, vine în goană la mine şi, gâfâind, mă roagă de toţii dumnezeii să-i caut o slujbă. Bineînţeles îi dau oarecare speranţe.

— În sfârşit, mi-am venit în fire! zice el. De altfel, era şi vremea să-mi vină mintea la cap. Destul mi-am făcut de urât, ajunge!

E fericit şi nu ştie cum să-mi mai mulţumească. Iar eu, care de atâţia ani, de când sunt proprietarul casei, am ajuns să-i cunosc prea bine pe domnii chiriaşi, mă uit la el şi grozav îmi vine să-i spun:

— E prea târziu, drăguţă! Tu ai murit de mult!

De la mine, Putohin aleargă la şcoală. Se plimbă pe stradă, aşteptând să iasă băiatul.

— Uite ce este, Vasea! îi spune el vesel, când băiatul, în sfârşit, iese. Mai adineauri mi s-a promis o slujbă. Ai puţină răbdare, şi o să-ţi cumpăr o şubă, cum n-ai mai văzut… ba o să te dau şi la liceu! Înţelegi tu? La liceu! Să vezi că o să fac din tine un dvoreanin! N-o să mai beau. Îţi dau cuvântul meu că n-o să mai beau.

Omul crede, într-adevăr, într-un viitor fericit. Dar iată că se face seară. Bătrâna, care în vremea asta s-a întors de la ovrei obosită şi prăpădită, cu douăzeci de copeici câştig, se apucă să spele rufele copiilor. Vasea stă la masă şi-şi face problemele. Egorîci nu lucrează. Datorită lui Putohin, a prins şi el gust de băutură şi acum simte o sete nepotolită. În odăi e o căldură înăbuşitoare. Din albia în care bătrâna spală rufe, se ridică valuri de aburi.

— Ce zici, mergem? întreabă Egorîci, posomorât.

Chiriaşul meu tace. După emoţiile prin care a trecut, se simte grozav de plictisit. Se luptă cu dorinţa de a bea, cu amărăciunea şi… bineînţeles, învinge amărăciunea. Veşnica poveste…

Când se înnoptează, Egorîci şi Putohin ies, iar a doua zi dimineaţă Vasea nu mai găseşte nicăieri şalul bunicii.

Iată ce se petrecea în apartamentul ăsta! După ce a băut şalul, Putohin nu s-a mai întors acasă. Unde-o fi dispărut, nu se ştie. Văzând că nu se mai întoarce, bătrâna s-a apucat şi ea de

băutură, apoi a căzut la pat. Au dus-o la spital, pe băieţii cei mici i-a luat o rudă, iar Vasea s-a tocmit la spălătoria de alături. Ziua pregătea fiarele de călcat, iar noaptea alerga după bere. După ce l-au dat afară de la spălătorie, a intrat la una dintre domnişoare, care-l trimitea noaptea în oraş, cu nu ştiu ce comisioane. Acum i se spunea „peşte”. Ce s-o mai fi făcut după aceea, nu ştiu.

Iar în odaia de dincoace a stat vreo zece ani un cerşetor muzicant. Când a murit, în salteaua lui s-au găsit douăzeci de mii de ruble.

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta”, Nr. 294, 26 octombrie 1887, la rubrica „Efemeride”, cu subtitlul *(Povestirea unui om superstiţios).* Semnată: A. Cehonte. A fost revăzută pentru culegerea de „Opere” din anul 1901, vol. III. Reproducem textul din 1901.

La includerea în culegerea de „Opere”, a fost schimbat subtitlul, iar textul a fost modificat şi prescurtat.

Nepăsare

Trenul lung de marfă stă de mult în haltă. Locomotiva nu face nici cel mai mic zgomot, de parcă s-a stins. Nicăieri ţipenie de om: nici pe lângă tren, nici în faţa uşilor de la haltă.

Dintr-un vagon răzbate o şuviţă palidă de lumină, prelingându-se peste şinele liniei de garaj. Înăuntrul vagonului, pe o burcă întinsă pe podea, stau doi oameni: unul e bătrân, cu barba mare şi căruntă, îmbrăcat cu cojoc şi cu o căciulă ţuguiată de oaie ca o papahă caucaziană; celălalt e tânăr, fără mustăţi, cu o haină ponosită de postav şi cu cizme înalte şi murdare. Sunt negustori de vite. Bătrânul stă aşezat cu picioarele întinse, tace şi se gândeşte, iar tânărul, culcat într-o rână, cântă încet de tot dintr-o armonică din cele ieftine. Lângă ei, pe perete, e atârnat un felinar cu o lumânare de seu.

Vagonul e încărcat. Dacă te-ai uita înăuntru la lumina spălăcită a felinarului, ţi s-ar părea la început că ceea ce vezi sunt nişte matahale fără nicio formă, vii fără îndoială, semănând uimitor cu nişte raci uriaşi, care-şi mişcă cleştele şi mustăţile, se vâră unii într-alţii şi, fără să facă niciun zgomot, se caţără pe peretele lunecos, spre tavan. Dar dacă ai privi mai cu băgare de seamă, ai vedea alegându-se din întuneric întâi câteva perechi de coarne cu umbrele lor, apoi spinările lungi şi descărnate, părul murdar, cozile, ochii… Sunt boii şi umbrele lor: opt peste tot. Unii întorc capul, dau din cozi şi se uită la oameni, alţii încearcă să se culce sau să se aşeze mai bine. Stau îngrămădiţi. Dacă se culcă unul, ceilalţi trebuie să se înghesuie şi mai mult unul în altul. N-au nici iesle, nici stănog, nici aşternut şi niciun firicel de fân…[1].

După o lungă tăcere, bătrânul scoate din buzunar ceasul lui de argint, ca o ceapă, şi se uită la el: sunt două şi un sfert.

— E mai bine de-un ceas, de când stăm pe loc, zice căscând. Ia să mă duc să-i mai zoresc, că de nu, ne-apucă dimineaţa aici. Or fi dormind, ori Dumnezeu ştie ce-or fi făcând!

Bătrânul se ridică în picioare şi, însoţit de umbra lui nesfârşită, coboară cu băgare de seamă din vagon, în beznă. O ia de-a lungul trenului spre locomotivă şi, după ce lasă în urmă vreo douăzeci de vagoane, vede pălălaia roşie a unui cuptor deschis. În faţa cuptorului stă nemişcată o umbră: cozorocul, nasul şi genunchii omului par vopsiţi în purpuriu, restul e negru, abia desluşit în întuneric.

— Mult o să mai stăm aici? întreabă bătrânul.

Niciun răspuns. Se vede că umbra cea nemişcată doarme. Bătrânul icneşte necăjit şi, zgribulindu-se din pricina umezelii care-l pătrunde, ocoleşte locomotiva. Când trece prin faţa ei, lumina felinarelor îl orbeşte o clipă şi noaptea i se pare şi mai neagră. Apoi se îndreaptă spre haltă.

Peronul şi treptele sunt ude. Pe-alocuri, se vede albind zăpada proaspătă, care începe a se topi. În haltă e lumină şi cald ca în baie. Miroase a gaz. În odaie nu mai e altă mobilă, afară de un decimal şi o canapea galbenă, pe care doarme un bărbat în uniformă de conductor. La stânga sunt două uşi, amândouă date de perete. Printr-o uşă se vede aparatul telegrafic şi o lampă cu abajur verde, prin cealaltă o odăiţă, prinsă pe jumătate de un dulap întunecat. Tot în odăiţa asta se văd, stând pe prichiciul ferestrei, şeful de tren şi mecanicul. Răsucesc în mâini, când unul, când celălalt, o căciulă şi vorbesc amândoi cu aprindere.

— Nu-i biber veritabil, e polonez, zice mecanicul. Biberul veritabil nu arată aşa. Dacă vrei să ştii, căciula asta nu face mai mult de cinci carboave!

— Ce te pricepi dumneata!… se supără şeful de tren, cinci carboave? Ia să-l întrebăm pe negustor. Domnule Malahin, se adresează el bătrânului, ce zici, biberul ăsta e veritabil, ori e polonez?

Bătrânul Malahin ia căciula în mână şi, cu un aer de cunoscător, suflă în blană, o pipăie, o miroase şi deodată pe faţa lui mânioasă se iveşte un zâmbet de dispreţ:

— Nici vorbă că-i polonez! declară el bucurându-se. E polonez toată ziua…

Începe discuţia. Şeful de tren caută să le dovedească celor doi că blana, din care e făcută căciula, e biber veritabil, iar mecanicul şi Malahin fac tot posibilul să-l încredinţeze că, dimpotrivă, nu e. Deodată, în toiul discuţiei, bătrânul îşi aduce aminte pentru ce a venit.

— Îi tot daţi înainte, ba că-i biber, ba că nu-i biber, da’ în vremea asta trenul stă, domnilor! zice el. Mă rog, pe cine aşteptăm? S-o luăm din loc!

— S-o luăm, încuviinţează şeful de tren. Mai fumăm câte o ţigară şi pe urmă plecăm. Însă nu face să ne grăbim… Tot o să

ne ţină în gară!

— Şi de ce o să ne ţină, mă rog?

— Uite aşa… Am întârziat din cale-afară de mult… Şi dacă apuci să întârzii într-o gară, apoi în celelalte te ţin pe loc vrând-nevrând, ca să dea liber trenurilor care vin din partea cealaltă. Acuma tot nu mai putem merge cu numărul paisprezece, ori că plecăm imediat, ori că plecăm mâine dimineaţă. Cred că o să plecăm cu numărul douăzeci şi trei.

— Cum vine asta?

— Iaca aşa.

Malahin se uită iscoditor la şeful de tren, se gândeşte şi mormăie fără să vrea, ca pentru el:

— Să mă bată Dumnezeu dacă n-am numărat, că doar mi-am însemnat şi în carnet, că de când am pornit şi până acum, am stat prin staţii treizeci şi patru de ore. În felul ăsta, domnilor, parcă văd că or să-mi moară boii, ori că n-o să capăt nici două ruble pentru carnea lor, când o fi să ajung unde trebuie. Asta nu mai este călătorie, ăsta-i curat faliment!

Şeful de tren îşi ridică sprâncenele şi oftează, ca şi cum ar spune: „Îmi pare rău, dar ăsta-i adevărul!” Mecanicul tace şi-şi cercetează căciula, pe gânduri. După feţele lor, se vede bine că amândoi se gândesc la acelaşi lucru, pe care se feresc să-l mărturisească, şi nu pentru că ar vrea să-l ascundă, ci pentru că asemenea gânduri se fac mult mai uşor înţelese prin tăcere, decât prin vorbe. Şi bătrânul înţelege. Bagă mâna în buzunar, scoate o hârtie de zece ruble şi, fără multă vorbă, fără să-şi schimbe tonul sau expresia feţei, i-o întinde şefului de tren cu acel gest hotărât şi făţiş, cu care, fără îndoială, numai ruşii dau şi primesc mită. Şekil ia hârtia în tăcere, o împătureşte şi, fără grabă, o vâră în buzunar. După aceea, ies câteşitrei din odăiţă, îl scoală în trecere pe conductorul care dormea şi se îndreaptă cu toţii spre peron.

— Ce vreme! bombăneşte şeful de tren, scuturând din umeri. Un întuneric… să-ţi dai cu degetele în ochi, nu alta!

— Da, afurisită vreme…

Pe fereastră se vede apărând pe neaşteptate, între lampa cu abajurul verde şi aparatul de telegrafie, capul bălai al telegrafistului şi, îndată, încă un cap, cu barbă şi cu chipiu roşu: fără îndoială, al şefului de haltă. Şeful se apleacă asupra mesei şi, plimbându-şi ţigara de-a lungul rândurilor, citeşte ceva pe o foaie albastră… Malahin se îndreaptă spre vagonul lui.

Însoţitorul cel tânăr stă aşa cum l-a lăsat, culcat într-o rână, şi cântă încetişor din armonică. N-are fir de mustaţă, doar nu e decât un băietan. Faţa lui albă şi plină, cu umerii obrajilor ieşiţi în afară, e îngândurată copilăreşte, privirea-i e tristă şi supusă,

nu ca a oamenilor împliniţi, cu toate că e lat în spete, voinic, greoi şi butucănos, ca şi bătrânul. Nu se clinteşte din loc şi nu-şi schimbă poziţia, de parcă i-ar veni greu să-şi pună în mişcare trupul masiv. Dacă s-ar mişca, fără îndoială că ar plesni ceva pe el, sau ar stârni un zgomot de s-ar speria boii, ba poate şi el singur. De sub degetele mari şi groase, care aleargă cu stângăcie pe clapele armonicii, curg fără întrerupere note mărunţele şi piţigăiate, închegându-se într-o melodie simplă şi monotonă. Băiatul o ascultă şi pare grozav de încântat de cântecul lui.

Se aude o bătaie de clopot, dar atât de înăbuşită, de parcă bate undeva departe, nu aici, la doi paşi. După prima bătaie, vin imediat încă două, apoi încă trei şi fluieratul şefului de tren. Urmează câteva clipe de adâncă tăcere. Vagonul nu se clinteşte. Stă pe loc, şi totuşi pe sub el încep să se audă zgomote nedesluşite, ca scârţâitul tălpilor unei sănii pe zăpadă, apoi vagonul se clatină şi zgomotele se sting. Şi iarăşi se face linişte. Dar iată că se aude zăngănit de tampoane, o smucitură bruscă face să se zguduie vagonul, de parcă se pregăteşte să sară în sus, şi boii se prăvălesc unul peste altul.

— Zgâlţâi-v-ar dracii pe lumea cealaltă! bodogăneşte bătrânul, potrivindu-şi căciula ţuguiată care, din pricina smuciturii, îi lunecase pe ceafă. Iaca aşa are să-mi calicească toate vitele!

Fără să scoată o vorbă, Iaşa se ridică, apucă de coarne unul dintre boii căzuţi şi-l ajută să se pună pe picioare… După zguduitură, se face iarăşi linişte. Sub vagon se aud din nou zgomote, care seamănă cu scârţâitul zăpezii, şi trenul parcă dă puţin îndărăt.

— Acuşi are să ne zgâlţâie iar! zice bătrânul.

Şi într-adevăr, trenul e apucat de spasme, se aude zăngănind, vagonul se cutremură şi boii cad iarăşi unul peste altul.

— Încurcată treabă! zice Iaşa, trăgând cu urechea. Greu trebuie să mai fie trenul, de nu poate să-l urnească din loc!

— Înainte nu era greu şi acuma, dintr-odată, s-a îngreuiat! Nu, frăţioare, asta înseamnă că şeful de tren nu i-a dat nimic mecanicului. Fă bine şi du-te de-i dă asta, că altfel e în stare să ne zgâlţâie aşa până mâine dimineaţă.

Iaşa ia din mâna bătrânului hârtia de trei ruble şi sare din vagon. Paşii lui grei răsună înăbuşit pe lângă tren şi, încetul cu încetul, se sting. Linişte… în vagonul de alături un bou mugeşte prelung: parcă cântă.

Băiatul se întoarce. Un val de vânt umed şi rece năvăleşte în vagon.

— Iaşa, închide uşa şi hai să ne culcăm, zice bătrânul. De ce să ardem lumânarea de pomană?

Tânărul trage uşa grea. Se aude fluieratul locomotivei şi trenul porneşte.

— Îi frig! mormăie bătrânul, întinzându-se pe burcă şi lăsându-şi capul pe o boccea. Ei, acasă-i cu totul altceva! Şi cald, şi curat, şi moale, ai şi unde să te închini lui Dumnezeu. Pe când aici, mai rău ca la porci. Iaca, îs patru zile de când nu mi-am mai scos cizmele din picioare…

Clătinându-se în legănarea vagonului, Iaşa deschide felinarul şi, cu degetele ude, apucă de fitil. O clipă flacăra pare mai vie, pe urmă lumânarea sfârâie ca o tigaie şi se stinge.

— Da, frate… urmează Malahin, simţind că Iaşa se culcă alături de el şi îşi sprijină spinarea uriaşă de spinarea lui. Îi frig. Trage prin toate crăpăturile. Numai o noapte să doarmă aici maică-ta sau soră-ta şi a doua zi dimineaţa le-ai şi găsi înţepenite! Vezi dacă n-ai vrut şi tu să înveţi şi să te duci la liceu ca fraţii tăi? Acuma umbli cu tată-tău în vagonul cu boi… Tu eşti vinovat, pe tine să te ţii de rău… Fraţii tăi dorm acuma în paturile lor, înveliţi cu plapuma, pe când tu, leneşule şi lăsătorule, stai la un loc cu boii… Iaca aşa…

Din pricina zgomotului pe care-l face trenul, vorbele bătrânului nu se aud. Şi totuşi el bombăneşte încă multă vreme, oftează şi icneşte. Aerul rece din vagon e tot mai greu, tot mai înăbuşitor. Mirosul înţepător de bălegar proaspăt şi fumul de lumânare sfârâită îl fac atât de nesuferit şi de iute, încât Iaşa, gata să adoarmă, simte că-l zgârie în gât şi în piept şi strănută mereu, însă bătrânul, deprins cu toate acestea, doarme dus şi răsuflă adânc, icnind doar din când în când.

Judecând după legănatul vagonului şi după bocănitul roţilor, trenul aleargă cu viteză şi nu chiar în linie dreaptă. Locomotiva răsuflă şi pufneşte din greu, dar nu în tact cu huruitul trenului, şi toate la un loc alcătuiesc un fel de clocot. Neliniştiţi, boii se înghesuie unul într-altul şi izbesc cu coarnele în pereţi.

Când se trezeşte bătrânul, prin ferestruica deschisă şi prin crăpăturile vagonului se uită la el cerul albastru al zorilor. I-e îngrozitor de frig, i-au îngheţat spatele şi picioarele. Trenul stă pe loc. Somnoros şi ursuz, Iaşa se învârte pe lângă boi.

Bătrânul nu s-a trezit în toane bune. Încruntat şi mohorât, icneşte cu năduf şi trage cu coada ochiului la Iaşa care, proptindu-şi umărul uriaş sub pieptul unui bou, îl saltă, încercând să-i descurce picioarele.

— Ţi-am spus de ieri că frânghiile-s prea lungi, bombăneşte bătrânul. Da’ tu, nu: „Nu-s lungi, papaşa!” Nimica nu vrei să asculţi şi toate le faci după capul tău… Eşti un gogoman!

Malahin trage uşa cu necaz şi lumina pătrunde în vagon. Chiar în faţa uşii staţionează un tren personal, iar la spatele lui se ridică o clădire roşie cu peron acoperit: o gară mare, cu

bufet. Acoperişurile şi scările vagoanelor, pământul, traversele, toate sunt pudrate cu un strat subţire de ninsoare proaspătă şi înfoiată. Prin golurile dintre vagoanele personalului se vede cum forfotesc pe peron călătorii şi cum se plimbă un jandarm roşcovan, cu faţa stacojie. Iar un chelner în frac cu plastron alb ca zăpada, nedormit, înfrigurat şi fără îndoială nemulţumit de soartă, aleargă de-a lungul peronului, purtând în mână o tavă cu un pahar de ceai şi doi pesmeţi.

Bătrânul se ridică în picioare şi începe să se închine spre răsărit. Iaşa, care în vremea asta a terminat cu boul, pune lopata într-un colţ, se aşază alături de taică-su şi se închină şi el. Băiatul mişcă doar din buze şi-şi face cruce, în timp ce bătrânul şopteşte lămurit fiecare rugăciune, iar vorbele de la sfârşit le spune tare, răspicat.

— „…şi viaţa veacului ce va să vină, amin!” zice bătrânul din adâncul plămânilor, trăgând aerul în piept. Şi imediat începe altă rugăciune, pe care o termină cu acelaşi glas hotărât şi răspicat: „şi pe altarul tău aşeza-vor viţei!”

După ce-şi sfârşeşte închinăciunea, Iaşa îşi face cruce, grăbit, şi zice:

— Dă-mi cinci copeici.

Ia pitacul, înşfacă ceainicul roşu de aramă şi dă fuga în gară, după apă clocotită. Sare cu paşi uriaşi peste şine şi traverse, lăsând urme largi în zăpada moale şi, vărsând din mers ceaiul rămas de ieri, se apropie de bufet şi bate cu pitacul în ceainic. Se vede din vagon cum bufetierul împinge la o parte ceainicul mare al lui Iaşa şi nu vrea să-i dea, pentru un pitac, aproape toată apa fiartă din samovar, aşa cum cere el. Dar Iaşa deschide robinetul şi desfăcându-şi larg coatele, ca să nu-l împiedice nimeni, îşi umple ceainicul cu apă.

— Ticălosule, afurisitule! îi strigă bufetierul din urmă, în timp ce Iaşa aleargă spre vagon.

La ceai, chipul mohorât al bătrânului Malahin se înseninează încetul cu încetul.

— La băut şi la mâncat ne pricepem, însă de treburi uităm, zice el. Iaca, ieri, toată ziulica n-am făcut alta decât să mâncăm şi să bem, da’ cheltuielile nu ne-am gândit să le trecem. Ce ţinere de minte, Dumnezeule!

Bătrânul încearcă să-şi amintească, în gura mare, cheltuielile de ieri, trecând într-un carneţel ferfeniţit unde şi cât a dat conductorilor, mecanicilor, ungătorilor…

În vremea asta, trenul personal a plecat de mult şi pe linia liberă aleargă înainte şi înapoi, fără niciun rost parcă, ci numai aşa, ca să se bucure de libertate, o locomotivă de manevră. Soarele a răsărit şi îşi împrăştie pe zăpadă razele jucăuşe; de pe

streaşina peronului şi de pe acoperişurile vagoanelor picură stropi luminoşi.

După ce-şi bea ceaiul, bătrânul o ia alene spre gară. Acolo, în sala de aşteptare de clasa întâi, găseşte pe şeful de tren şi pe şeful gării, un bărbat tânăr, cu o bărbuţă frumoasă şi cu un palton straşnic, dintr-un postav păros. Bărbatul cel tânăr, nedeprins pesemne să stea pe loc, îşi mută graţios greutatea trupului când pe un picior, când pe celălalt, ca un cal de curse, se uită când la dreapta şi când la stânga, salută ducându-şi mâna la cozoroc pe toată lumea care trece pe lângă el, zâmbeşte, îşi închide ochii pe jumătate… E sănătos, e vesel, iar faţa lui îmbujorată răspândeşte atâta însufleţire şi prospeţime, de parcă ar fi căzut chiar atunci din cer, odată cu zăpada înfoiată. Văzându-l pe Malahin, şeful de tren oftează cu un aer de vinovăţie şi-şi desface braţele a neputinţă.

— Nu mai putem merge cu numărul paisprezece, zice el. Am întârziat prea mult. Cu numărul ăsta a plecat alt tren.

Şeful gării cercetează grăbit câteva formulare, îşi mută privirea ochilor albaştri şi plini de însufleţire asupra lui Malahin, apoi, răspândind prospeţime şi zâmbind, îl ameţeşte cu întrebările:

— Dumneata eşti domnul Malahin? Ai nişte boi? Opt vagoane? Ce-i de făcut? Trenul vostru a întârziat, şi atunci a trebuit să dau drumul altuia cu numărul paisprezece, încă de astă-noapte. Ce ne facem acum?

Apucă uşor, cu două degete trandafirii, blana cu care-i căptuşit cojocul lui Malahin şi, lăsându-şi greutatea când pe un picior, când pe celălalt, îl lămureşte cu bunăvoinţă şi convingere, că numerele cutare şi cutare au plecat deja, numerele cutare vor pleca în curând, însă că el e dispus să facă pentru Malahin tot ce-i stă în putinţă. Şi pe faţa lui se vede că, într-adevăr, e gata să-i facă plăcere nu numai lui Malahin, dar şi lumii întregi, atât se simte de bucuros, de încântat şi de fericit! Bătrânul ascultă şi, cu toate că nu înţelege absolut nimic din enumerarea aceea complicată a trenurilor, dă din cap în chip de încuviinţare şi, la rândul lui, atinge cu două degete stofa delicată şi păroasă a paltonului de postav. Îi face plăcere să vadă un tânăr atât de cumsecade şi prietenos şi să stea de vorbă cu el. Ca să-i arate aceeaşi bunăvoinţă, Malahin scoate o hârtie de zece ruble, se gândeşte puţin, mai adaugă încă două hârtii de câte o rublă şi i le întinde. Şeful de gară la ia, îşi duce mâna la cozoroc şi, cu un gest graţios, le vâră în buzunar.

— Ce-aţi zice, domnilor, să facem altfel? zice el, luminat de o idee nouă, care i-a venit în minte chiar în clipa aceea. Trenul militar a întârziat… după cum vedeţi, n-a sosit încă… Ce-ar fi

să plecaţi dumneavoastră ca tren militar?![12]. Iar trenului militar să-i dau drumul cu numărul douăzeci şi opt. Ce ziceţi?

— S-ar putea, încuviinţează şeful de tren.

— Minunat! se bucură şeful de gară. În cazul acesta, ce să mai aşteptaţi? Plecaţi chiar acum! Vă dau drumul numaidecât! Minunat!

Îl salută pe Malahin ducându-şi mâna la cozoroc şi o ia repede spre birou, citindu-şi din mers formularele. Bătrânul e cât se poate de mulţumit de rezultatul discuţiei. Zâmbeşte şi-şi plimbă ochii prin toată sala, ca şi cum ar vrea să mai găsească şi alt motiv de bucurie.

— Eu zic să bem ceva, zice, luându-l de braţ pe şeful de tren.

— Parcă-i cam devremior pentru băut.

— Nu, dă-mi voie să te cinstesc, e plăcerea mea…

Amândoi se îndreaptă spre bufet. După ce dă paharul pe gât, şeful de tren chibzuieşte îndelung ce gustare să ia.

E un bărbat în vârstă, peste măsură de gras, cu faţa buhăită şi decolorată. Obezitatea lui e scârboasă: are o carne moale, cu pete galbene, ca toţi oamenii care beau mult şi dorm neregulat.

— Să mai dăm de duşcă încă unul, zice Malahin. Vremea-i friguroasă, aşa că nu strică. Mănâncă ceva, te rog mult… Prin urmare, mă bizui pe dumneata, domnule şef de tren, că n-o să mai avem niciun fel de piedică sau de neplăcere pe drum. Pentru că, vezi dumneata, în negustoria noastră cu vite, fiecare ceas e scump… Azi carnea are un preţ, mâine altul. E de ajuns să întârzii o zi-două, ca să nu mai capeţi preţ bun şi, în loc să ai un folos, să te întorci acasă fără pantaloni, iartă-mi vorba cea proastă. Mănâncă te rog, te rog mult… Să ştii că mă bizui pe dumneata. Iar în ce priveşte o cinste, sau altceva ce ţi-ar dori inima, să n-ai nicio grijă. Eu ţin la dumneata şi-s gata oricând să-ţi fac o plăcere…

După ce ospătează pe şeful de tren, Malahin se întoarce în vagonul lui.

— Iaca aşa, cu giumbuşlucuri am izbutit să-l fac şi tren militar! zice el către fecioru-său. Acuma o să mergem repede. Şeful de tren zice că dacă o să mergem tot timpul cu numărul ăsta, apoi mâine seară la ceasurile opt ajungem unde trebuie. Dacă nu stărui, nu faci nimic… Asta-i, frate… Ia aminte şi învaţă…

După prima bătaie de clopot, de uşa vagonului se apropie un om cu faţa neagră de funingine, îmbrăcat cu bluză şi cu pantaloni lungi, murdari şi ponosiţi. E ungătorul de osii, care cotrobăise mai adineauri pe sub vagoane, ciocănind roţile cu ciocanul.

— Domnilor, vagoanele astea cu boi sunt ale dumneavoastră? întreabă el.

— Ale noastre, dar ce este?

— Ce să fie, două din ele îs defecte. Nu putem să le dăm drumul, trebuie să le oprim în gară pentru reparaţie.

— Ia mai lasă minciunile! Ţi-a venit gust să bei şi-ţi trebuie un bacşiş, asta-i… Mai bine-ai spune-o de-a dreptul.

— Cum doriţi, numai că eu îs dator să raportez…

Fără să se indigneze şi fără să protesteze, dimpotrivă, liniştit, bătrânul scoate din buzunar, aproape maşinal, două piese a câte douăzeci de copeici şi le întinde ungătorului. Omul le ia, tot atât de liniştit şi, cătând cu voie bună la bătrân, intră în vorbă:

— Carevasăzică, mergeţi cu treburi negustoreşti… Bună treabă!

Malahin oftează şi, uitându-se liniştit la faţa neagră a ungătorului, îi răspunde că, într-adevăr, negoţul cu vite era o afacere bună pe vremuri. Acuma însă, e plină de primejdii şi de pe urma ei te alegi mai mult cu paguba.

— Eu am un tovarăş, îl întrerupe ungătorul. Şi aş zice, domnilor negustori, că n-ar fi rău să-i oferiţi şi lui ceva…

Malahin dă şi pentru tovarăş… Trenul, zis „tren militar”, merge repede, iar prin gări stă relativ puţin. Bătrânul e mulţămit. Impresia plăcută pe care i-a făcut-o tânărul cel cu palton de postav păros i-a rămas adânc întipărită în minte, votca l-a ameţit puţin, vremea e minunată şi toate par a merge ca pe roate. Nu-i mai tace gura şi, în fiecare gară, dă câte o fugă până la bufet. Simţind nevoia să vorbească şi să fie ascultat, îi ia cu el când pe şeful de tren, când pe mecanic. Şi nu bea aşa, oricum, ci cu dichis, pe îndelete, ciocnind paharele cu tot felul de urări.

— Voi aveţi treburile voastre, noi pe ale noastre… zice el zâmbind cu bunăvoinţă. Să ne dea Dumnezeu şi vouă, şi nouă, dar nu după dorinţa inimilor noastre, ci după voia Celui de Sus…

Încetul cu încetul, votca îl aţâţă şi îi vine o poftă nebună să se afle în treabă. Simte nevoia să se frământe, să se grăbească, să ceară informaţii, să vorbească fără încetare. Nu stă o clipă liniştit: ori scotoceşte prin buzunare şi prin boccele, ca să găsească nu ştiu ce formular, ori se munceşte să-şi aducă aminte de ceva şi nu poate cu niciun preţ, ori îşi scoate portofelul şi fără nicio nevoie, începe să-şi numere banii. Umblă de colo până colo, oftează, se sperie şi dă din mâini… După ce-şi întinde în faţă scrisorile şi telegramele negustorilor de carne din capitală, conturile, recipisele de la poştă şi

telegraf, blanchetele şi carnetul de note, Malahin îşi face socotelile în gura mare şi-i cere lui Iaşa să-l asculte.

Iar când se plictiseşte să-şi tot cerceteze formularele şi să vorbească de preţuri, aleargă în timpul opririlor prin vagoanele cu boi şi nu face altceva decât să dea din mâini şi să se înspăimânte.

— Doamne Dumnezeule! Doamne Dumnezeule! se tânguie cu glas jalnic. Sfinte mucenice Vlasie! Or fi ei boi, or fi ei animale, dar, ca şi omul, au nevoie de apă şi de mâncare. Iaca, îs patru zile şi patru nopţi, de când n-au băut şi n-au mâncat. Doamne Dumnezeule! Doamne Dumnezeule!

Ca un fiu ascultător ce se găseşte, Iaşa îl însoţeşte, îndeplinindu-i poruncile. Dar nu-i place când bătrânul dă mereu târcoale pe la bufet şi, cu toate că se teme de el, nu se poate stăpâni să nu-l dojenească.

— Iar ai început? îi zice, măsurându-l cu o căutătură aspră. Ce fericire te-a pălit? E ziua dumitale onomastică, ori ce e?

— N-ai dreptul să faci morală tatălui tău.

— Ia te uită la el, ce obicei şi-a luat!…

Când nu e nevoit să umble după tată-său, Iaşa stă nemişcat pe burcă şi cântă din armonică. Doar din când în când se dă jos din vagon şi o ia domol de-a lungul trenului. Se opreşte lângă locomotivă şi rămâne multă vreme cu privirea aţintită asupra roţilor sau asupra muncitorilor, care încarcă lemne pe tender. Locomotiva încinsă suflă răguşit, iar butucii, căzând, fac un zgomot plin şi sănătos, de lemn proaspăt. Mecanicul şi ajutorul lui, amândoi nepăsători şi cu sânge rece, fac gesturi neînţelese şi n-au deloc aerul că se grăbesc. Iaşa mai rămâne câtva timp lângă locomotivă, apoi se îndreaptă alene spre gară. Acolo se uită la gustările de la bufet, citeşte în gura mare vreun anunţ lipsit de orice importanţă şi se întoarce, tot fără grabă, în vagon. Faţa lui nu arată nici plictiseală, nici dorinţă. Pesemne că pentru el e totuna oriunde s-ar afla: acasă, în vagon sau lângă locomotivă…

Pe înserat, trenul se opreşte într-o gară mare. Luminile de pe linii s-au aprins cu puţin înainte. În văzduhul proaspăt şi străveziu al amurgului de sineală, ele pălesc şi licăresc ca stelele. Mai vii şi mai strălucitoare sunt cele de pe peron, unde întunericul e mai adânc. Toate liniile sunt pline de vagoane; ai zice că, dacă ar mai sosi un tren, nu s-ar mai găsi loc şi pentru el. Iaşa aleargă în gară, să ia apă clocotită pentru ceaiul de seară. Pe peron se plimbă cucoane frumos gătite şi băieţi de liceu. De acolo, dacă te uiţi în depărtare, fie la dreapta, fie la stânga, vezi licărind în întunericul înserării nenumărate luminiţe: e oraşul. Dar care anume? Pe Iaşa nu-l interesează. El nu vede decât luminile şterse şi casele sărăcăcioase din

spatele gării, aude strigătele birjarilor, simte pe obraz suflarea rece şi aspră a vântului şi-şi zice că, fără îndoială, e un oraş, dar un oraş urât, plictisitor şi neprietenos…

La ora ceaiului, când se întunecă de-a binelea şi felinarul e atârnat din nou pe peretele vagonului, trenul tresare, uşor tamponat şi o ia încet îndărăt. După un timp, se opreşte. Se aud glasuri nedesluşite, cineva zăngăneşte lanţurile de lângă tampoane şi strigă: „Gata!" Trenul se urneşte şi o ia înainte. Dar după vreo zece minute se trage iarăşi îndărăt.

Când se dă jos din vagon, Malahin nu-şi mai recunoaşte trenul. Cele opt vagoane ale lui cu boi stau în rând cu nişte vagoane platforme, care nu fuseseră la tren până atunci. Două-trei dintre ele sunt încărcate cu piatră spartă, celelalte sunt goale. Pe lângă tren foiesc conductori necunoscuţi, care răspund la întrebări în silă, cu gura pe jumătate. Nu le arde lor de Malahin: se grăbesc să formeze mai repede trenul, ca să se poată duce mai curând la căldură.

— Ce număr are trenul ăsta? întreabă Malahin

— Optsprezece!

— Da' unde-i trenul militar? De ce m-au scos din trenul militar?

Neprimind niciun răspuns, bătrânul se duce în staţie. Mai întâi îl caută pe şeful de tren, dar negăsindu-l intră la şeful de gară. Omul stă în faţa biroului şi răsfoieşte nişte formulare. E ocupat şi se face că nu observă că a intrat cineva. Are o înfăţişare impunătoare: părul negru şi tuns, urechile depărtate, un nas lung, coroiat şi faţa negricioasă. În general e aspru, de parcă l-a ofensat cineva. Malahin începe să-i înşire, cu vorbe multe, pretenţiile lui.

— Cum?… întreabă şeful de gară. Ce-ai spus? şi se răstoarnă pe speteaza scaunului, urmând cu acelaşi ton indignat: Cum?… Şi de ce, mă rog, să nu mergi cu numărul opşpce? Vorbeşte limpede, că nu înţeleg nimic! Cum? Poate că ai vrea să mă rup în bucăţi pentru dumneata?

Şeful de gară îi pune întrebare după întrebare şi, fără niciun motiv, e tot mai aspru. Malahin vâră mâna în buzunar după portofel, dar şeful, ofensat şi indignat peste măsură cine ştie de ce, sare de pe scaun şi iese repede din birou. Ridicând din umeri, Malahin iese şi el, căutând pe altcineva cu care să poată sta de vorbă.

Fie din plictiseală, fie din dorinţa de a-şi încheia ziua aceea zbuciumată cu o grijă nouă, sau poate numai pentru că înaintea ochilor i-a răsărit o ferestruică pe care scrie „Telegraf", Malahin se apropie de ghişeu şi spune că vrea să expedieze o telegramă. Ia condeiul, se gândeşte şi scrie pe un formular albastru: „Urgent. Către inspectorul de mişcare. Opt vagoane

de marfă vie. Suntem opriţi în fiecare staţie. Rog dispuneţi un număr rapid. Răspunsul plătit. Malahin.”

După ce dă telegrama, intră din nou în biroul şefului de gară. Acolo, pe o canapeluţă îmbrăcată cu postav cenuşiu, stă un domn cu o faţă blajină, cu favoriţi, ochelari şi căciulă de biber. E îmbrăcat cu o şubuşoară ciudată, ca de cucoană, garnisită cu blană, cu eghileţi şi despicată la mâneci. În faţa lui stă în picioare alt domn, uscăţiv şi voinic, în uniformă de controlor.

— Închipuiţi-vă, face controlorul către domnul cel cu şubuşoara ciudată. O să vă povestesc îndată un caz, de-o să rămâneţi trăsnit! Regionala feroviară Z. a furat pur şi simplu de la regionala N. nici mai mult nici mai puţin decât trei sute de vagoane de marfă. Vă spun adevărul adevărat! Mă jur pe Dumnezeu! Le-a luat, le-a vopsit din nou, le-a însemnat cu iniţialele ei şi… salutare. Regionala N. a început să le caute şi a trimis agenţi în toate părţile – când deodată, dă peste un vagon defect cu iniţialele regionalei Z. Îl vâră în depoul de reparaţii şi când colo, ce să vezi? Pe roţi şi pe osii avea iniţialele regionalei N!… Ei, cum vă place? Să fi făcut eu una ca asta, înfundam Siberia, pe când lor, nu le-a spus nimeni nici pâs!

Lui Malahin i-ar face plăcere să stea de vorbă cu nişte oameni culţi, ca ăştia, cu nişte intelectuali. De aceea îşi netezeşte barba şi, luându-şi un aer important, se amestecă şi el în vorbă.

— Domnilor, să luăm spre exemplu cazul meu, începe el. Iaca, transport nişte boi în oraşul X. Opt vagoane. Bine… Acuma să vedeţi: de fiecare vagon mi-au luat ca pentru 600 de puduri greutate. Apoi opt boi nu trag şase sute de puduri, trag mult mai puţin. Însă dumnealor nu vor să ştie de nimic…

În clipa aceea intră în birou Iaşa. Îl caută pe taică-su. Stă şi ascultă, ar vrea să se aşeze pe scaun, dar aducându-şi aminte, pesemne, de greutatea lui, se depărtează şi se lasă pe prichiciul ferestrei.

— Însă dumnealor nu vor să ştie de nimic, urmează Malahin, şi-mi mai iau şi patruzeci şi două de ruble pentru mine şi pentru fecioru-meu, care însoţim boii, cum s-ar zice ca pentru clasa a III-a. Iaca, ăsta-i fecioru-meu Iakov. Mai am acasă încă doi, dar aceia au apucat drumul învăţăturii, şi afară de asta, eu aşa îmi dau cu părerea, cum că drumurile de fier i-au adus pe negustorii de vite la sapă de lemn. Era mai bine înainte, când mânam cirezile pe jos…

Bătrânul vorbeşte tărăgănat şi mult, iar după fiecare frază aruncă o privire spre Iaşa, de parcă ar vrea să-i spună: „Vezi cum stau de vorbă cu oamenii ăştia deştepţi?”

— Şi, închipuiţi-vă! îl întrerupe controlorul. Nimeni nu se indignează, nimeni nu critică! Şi de ce? Foarte simplu! Ticăloşia revoltă şi bate la ochi numai atunci când e întâmplătoare, când încalcă rânduiala; însă aici unde, ca să zic aşa, ticăloşia constituie un sistem de mult încetăţenit şi stă la baza însăşi a rânduielii, unde fiecare traversă îi poartă pecetea şi-i răspândeşte mirosul, ea a intrat de mult în obicei! Asta-i!

Clopotul bate de două ori. Domnul cu şuba ciudată se ridică de la locul lui. Controlorul îl ia la braţ şi, continuând să discute cu aprindere, iese împreună cu el pe peron. După ce clopotul bate şi a treia oară, şeful gării intră grăbit în birou şi se aşază la masa lui.

— Atunci, eu cu ce număr plec? îl întreabă Malahin.

Şeful se uită într-o hârtie şi-i răspunde indignat:

— Dumneata eşti Malahin? Opt vagoane? Trebuie să plăteşti câte o rublă de fiecare vagon şi, pe deasupra, şase ruble şi douăzeci de copeici pentru timbre. Documentele dumitale nu-s timbrate. În total, 14 ruble şi 20 de copeici.

După ce primeşte banii, scrie nu ştiu ce, presară nisip şi, înşfăcând cu necaz un teanc de formulare, iese grăbit din birou.

La ora 10 seara, Malahin primeşte răspunsul inspectorului de mişcare: „Să se dea precădere”. Citind telegrama, bătrânul face din ochi cu înţeles şi, foarte încântat de sine însuşi, o bagă în buzunar.

— Ai văzut? îi spune el lui Iaşa. Ia aminte şi învaţă!

La miezul nopţii, trenul porneşte mai departe. Noaptea, ca şi cea de ieri, e rece şi întunecoasă, iar opririle prin staţii sunt lungi. Iaşa stă pe burtă şi, netulburat, cântă din armonică, dar bătrânul tot mai are chef să se agite. Într-una dintre gări îi vine gust să încheie un proces-verbal. La cererea lui, jandarmul se aşază la masă şi scrie „Anul 188x, noiembrie 10, subsemnatul Ilia Cered, subofiţer la secţia Z. din inspectoratul de jandarmi al poliţiei feroviare de pe lângă regionala N., în conformitate cu art. 11 al legii din 19 mai 1871, am încheiat prezentul proces-verbal în staţia X., în următoarele…”

— Ce să scriu mai încolo? întreabă jandarmul.

Malahin îi pune dinainte scrisorile de trăsură, recipisele de la poştă şi de la telegraf, lista de cheltuieli… La drept vorbind, nici el nu ştie bine ce vrea de la jandarm. Ar dori să fie trecute în procesul-verbal toată călătoria lui, toate pagubele pe care le-a suferit, toate pertractările lui cu şefii de gară – cu alte cuvinte să fie descris, cu venin şi cu de-amănuntul, tot ce s-a întâmplat, nu numai un fapt oarecare.

— Şi mai scrie, te rog, stăruie el, că în staţia Z., şeful de gară mi-a scos vagoanele de la trenul militar, numai pentru că

nu i-a plăcut mutra mea.

Şi ţine morţiş ca jandarmul să treacă numaidecât şi chestia asta, cu mutra. Jandarmul îl ascultă obosit, nu înţelege bine ce-i spune şi scrie înainte, încheind aşa: „Cele arătate mai sus, subsemnatul subofiţer Cered le-am consemnat în prezentul proces-verbal, hotărând ca acest proces-verbal să fie înaintat comandantului secţiei Z., iar o copie să fie înmânată cetăţeanului Gavrila Malahin". Bătrânul ia copia, o anexează la hârtiile de care-i e ticsit buzunarul hainei şi, peste măsură de încântat, se îndreaptă spre vagon.

Dimineaţa următoare, Malahin se trezeşte iarăşi rău dispus, dar de data aceasta îşi descarcă mânia pe boi, nu pe Iaşa.

— S-au dus dracului boii! bombăneşte el. S-au dus! Or să crape! Să mă bată Dumnezeu, dacă n-or să crape toţi până la unul! Ptiu!

Neadăpaţi de cine ştie când şi chinuiţi de sete, boii ling promoroaca de pe pereţii vagonului, iar când Malahin se apropie de ei, încep să-i lingă cojocul rece. După ochii strălucitori şi înlăcrămaţi, se vede că-s istoviţi de sete şi de hurducăturile trenului, că-s morţi de foame şi că tânjesc.

— Ce să vă mai car după mine, blestemaţilor? mormăie el. Mai bine-aţi crăpa, încalte! Mi-e scârbă să mă şi uit la voi!

La amiază, trenul se opreşte într-o gară mare, unde, potrivit regulamentului, se adapă animalele transportate în vagoane. Boilor lui Malahin li se aduce apă, dar ei nu beau: e prea rece…

Mai trec încă două zile şi în fine, departe, în zarea învăluită în ceaţă mohorâtă, începe să se arate capitala. Călătoria s-a sfârşit. Trenul se opreşte în gara de mărfuri, afară din oraş. Debarcaţi din vagoane şi dând de aer liber, boii se clatină şi se poticnesc, ca şi cum ar călca pe gheaţă.

După ce termină cu debarcarea şi cu vizita medicului veterinar, Malahin şi fecioru-său se instalează într-o cameră ieftină şi murdară, la un han din marginea oraşului, chiar în piaţa oborului de vite. Stau în murdărie, mănâncă mizerabil, aşa cum n-au mâncat niciodată la ei acasă, şi dorm în zgomotul strident al unei orchestre proaste, care zdrăngăneşte şi ziua şi noaptea în cârciuma de sub han. Bătrânul pleacă de dimineaţă să caute cumpărători, iar Iaşa stă zile întregi în odaie, sau iese în stradă, să caşte gura la capitală. Vede piaţa murdară şi plină de bălegar, firmele cârciumilor, zidul crenelat al mănăstirii, învăluit în ceaţă… Din când în când, trece strada în goană, aruncă o privire în vitrina vreunei dughene, se uită cu plăcere la borcanele cu turtă dulce de diferite culori, cască, apoi o ia

alene îndărăt, spre odaia lui de la han. Capitala nu-i spune nimic.

În sfârşit, un negustor a cumpărat boii. Malahin tocmeşte mânători. Împărţite în grupuri de câte zece, vitele sunt mânate în cealaltă margine a oraşului. Cu capetele în pământ, osteniţi, boii păşesc pe străzile zgomotoase şi se uită cu nepăsare la tot ce le trece pe sub ochi pentru prima şi ultima oară în viaţă. Mânătorii, în zdrenţe, vin în urma lor, ţinându-şi şi ei capetele în pământ. Se lasă furaţi de gânduri… Doar din când în când, câte unul se trezeşte din visare, îşi aduce aminte că are în faţă boii care i s-au dat pe seamă şi, ca să se afle în treabă, îşi repede cât poate ciomagul peste spinarea vreunuia dintre ei. De durere, boul se poticneşte, apoi aleargă vreo zece paşi înainte, uitându-se în jurul lui, de parcă i-ar fi ruşine că mănâncă bătaie în văzul străinilor.

După ce au vândut boii şi au cumpărat pentru cei de acasă daruri – pe care, de altfel, le puteau cumpăra şi din târgul lor – Malahin şi Iaşa se pregătesc pentru drumul de întoarcere. Cu trei ceasuri înainte de plecarea trenului, bătrânul, care în vremea asta a băut aldămaşul cu cumpărătorul, din care pricină e agitat, coboară cu Iaşa în cârciumă şi se pune pe băut ceai. Ca toţi provincialii, nu poate să bea şi să mănânce singur, îi trebuie un tovarăş, sfătos şi agitat, ca şi el.

— Cheamă-l pe stăpân! se adresează el chelnerului. Spune-i că vreau să-l cinstesc, aşa, prieteneşte.

Stăpânul, un om îmbuibat, căruia puţin îi pasă de clienţii lui, vine şi se aşază la masă.

— Ei, am făcut târgul! îi spune Malahin râzând. Am schimbat capra pe cioară. Când am plecat încoace, preţul la carne era de trei şi nouăzeci, da’ cum am ajuns aici, a scăzut la trei şi douăzeci şi cinci. Mi-au spus că am întârziat, că trebuia să vin cu vreo trei zile mai înainte, că acuma carnea nu mai are aceeaşi căutare, că am intrat în postul sfântului Filip… Ce zici? Curată zăpăceală! Am pierdut câte paisprezece ruble la fiecare bou. Gândeşte-te numai cât mă ţine adusul aici al unei vite! Tariful de transport cincisprezece ruble, la care mai adaugă câte şase ruble de fiecare pentru şahăr-mahăr, pentru mită, pentru cinste şi celelalte…

Patronul ascultă din politeţe şi-şi soarbe ceaiul în silă. Malahin oftează, dă din mâini şi face glume pe socoteala ghinionului său, dar din toate se vede că paguba pe care a suferit-o nu-l tulbură prea mult. Pe dânsul nu-l interesează câştigul sau paguba: totul e să aibă cine-l asculta, să aibă pentru ce se zbuciuma şi să nu întârzie de la tren.

Peste o oră, încărcaţi cu saci şi geamantane, Malahin şi Iaşa coboară spre ieşire, să se urce în sanie şi să plece la gară. Îi

petrec patronul, personalul de serviciu şi câteva femei. Bătrânul e mişcat, împarte bacşişuri în dreapta şi în stânga şi spune, cu glas cântat:

— La revedere, rămâneţi sănătoşi! Să vă facă parte Dumnezeu numai de bine. Iar dacă o vrea Cel de Sus şi om fi sănătoşi, o să venim din nou în postul cel mare. Rămâneţi cu bine! Mulţumesc… să dea Dumnezeu!

După ce se urcă în sanie, bătrânul îşi scoate căciula şi-şi face îndelung cruce, cu faţa întoarsă spre partea unde, prin ceaţă, se zăreşte zidul întunecat al mănăstirii. Iaşa se aşază alături pe marginea băncii, cu picioarele atârnate în afară. Ca şi până atunci, faţa lui nepăsătoare nu arată nici plictiseală, nici dorinţe. Nici nu se bucură că se întoarce acasă, dar nici nu regretă că n-a văzut capitala.

— Dă-i drumul!

Birjarul dă bici căluţului şi, uitându-se peste umăr la călători, începe să bombănească: bagajul e prea mare şi prea greu.

Publicată pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea”, Nr. 4193. 31 octombrie şi Nr. 4196, 3 noiembrie 1887, la rubrica „Pomelnicul de sâmbătă”. Semnată: An. Cehov. A fost revăzută pentru culegerea „Oameni posomorâţi”, Sankt-Petersburg, 1890 şi în ediţiile ei ulterioare (de la 2 la 10, Sankt-Petersburg, 1890-1899). Cu eliminarea câtorva fraze, a fost inclusă în culegerea de „Opere” din anul 1901. vol. V. Reproducem textul din 1901.

În scrisoarea adresată fratelui său. Alexandru (21 octombrie 1887), Cehov scria: „…trimit chiar acum o mare nuvelă-foileton, care n-o să placă pentru că e scrisă (mă refer la tema lucrării) în stil boborîkean şi e mai aparte. Pentru cazul unei eventuale îndoieli, te previn, ca pe un membru al redacţiei ce eşti, că ticăloşiile descrise în nuvelă sunt tot atât de aproape de adevăr, cum e Sobolev de Golovin.”

Nuvelele „Nepăsare”, „O criză de nervi” şi „Volodea” au determinat Comisia ştiinţifică de pe lângă Ministerul Instrucţiunii Publice, în 1902, să interzică achiziţionarea volumului V al Operelor lui Cehov pentru bibliotecile publice şi sălile de lectură.

Lecţii costisitoare

Pentru un om cult, faptul că nu cunoaşte limbile străine e o piedică serioasă în viaţă. Lucrul acesta îl simţi adânc Vorotov, atunci când termină universitatea cu titlul de aspirant şi se apucă de o mică lucrare ştiinţifică.

— E îngrozitor! zicea el gâfâind. (Cu toate că n-avea decât douăzeci şi şase de ani, era puhav, greoi şi astmatic.) E îngrozitor! Fără limbi, eşti ca o pasăre fără aripi. Îmi vine să las dracului lucrarea!

Şi Vorotov se hotărî să-şi înfrângă cu orice preţ lenea lui înnăscută şi să înveţe limba germană şi limba franceză. Începu să-şi caute profesori.

Într-o zi de iarnă, pe la amiază, în timp ce Vorotov era în biroul lui şi lucra, lacheul îl anunţă că-l caută o domnişoară.

— Poftește-o, zise Vorotov.

Şi în birou intră o fată tânără, îmbrăcată cu gust, după ultima modă. Se recomandă: Alisa Osipovna Anchet, profesoară de limba franceză, adăugând că fusese trimisă de către un prieten al lui Vorotov.

— Îmi pare foarte bine! Stai, te rog! făcu Vorotov gâfâind şi încercând să-şi acopere cu palma gulerul cămăşii de noapte. (Ca să poartă respira mai în voie, lucra totdeauna în cămaşa de noapte.) Piotr Sergheici te-a trimis la mine, zici? Într-adevăr, eu l-am rugat… Sunt cât se poate de bucuros!

În timp ce discuta cu *m-lle* Anchet condiţiile angajamentului, Vorotov se uita la ea cu sfială şi curiozitate. Era o adevărată franţuzoaică, foarte graţioasă şi foarte tânără. Judecând după faţa ei palidă şi languroasă, după părul ei scurt şi buclat şi după mijlocul neînchipuit de subţire, nu i-ai fi dat mai mult de 18 ani. Dar dacă te uitai la umerii ei largi şi plini, la spatele frumos şi la ochii severi, îţi ziceai că, fără îndoială, trebuie să fi având 23, poate chiar 25 de ani. Însă curând după aceea, lui Vorotov începu iarăşi să i se pară că nu putea să aibă mai mult de 18. Avea expresia rece şi preocupată a unui om

venit să trateze o afacere bănească. Nu zâmbea şi nici nu se încrunta. Doar o singură dată pe faţa ei trecu un surâs de nedumerire, atunci când află că fusese chemată să dea lecţii unui bărbat în toată firea, mare şi gras, şi nu unor copii.

— Prin urmare, Alisa Osipovna, îi spuse Vorotov, o să facem lecţii în fiecare zi, de la şapte la opt seara. Iar în ce priveşte pretenţia dumitale de a-ţi da o rublă pe oră, n-am nimic împotrivă: vrei o rublă, fie o rublă…

O întrebă apoi dacă nu dorea un ceai sau o cafea, dacă afară era vreme frumoasă şi zâmbind cu bunătate şi mângâind cu palma postavul verde al biroului, se interesă prieteneşte cine era, ce şcoală urmase şi din ce trăia.

Cu aceeaşi expresie rece şi preocupată, Alisa Osipovna îi răspunse că învăţase la pension, că avea dreptul să dea lecţii particulare, că tatăl ei murise de curând de scarlatină, că mama ei lucra flori, iar ea, *m-lle* Anchet, până la prânz dădea lecţii într-un pension, iar de la prânz şi până seara în câteva familii onorabile.

Alisa Osipovna plecă, lăsând în urma ei un parfum uşor şi suav de îmbrăcăminte femeiască. Şi mult timp după aceea, Vorotov nu mai putu lucra. Stătea în faţa biroului, îşi plimba palmele pe postavul lui verde şi se gândea.

„Îţi face o deosebită plăcere să întâlneşti fete de astea, care îşi câştigă singure bucata lor de pâine, îşi zicea. Pe de altă parte, e cât se poate de regretabil că nevoia nu cruţă nici chiar pe o fată aşa de frumuşică şi de graţioasă, ca Alisa Osipovna, silind-o să lupte pentru existenţă. Păcat!…”

Vorotov, care nu văzuse în viaţa lui nicio franţuzoaică virtuoasă, se gândi că Alisa Osipovna, îmbrăcată aşa de elegant, cu umeri aşa de bine făcuţi şi cu mijlocul aşa de subţire, trebuie să se mai fi ocupând şi cu altceva afară de lecţii.

A doua zi seara, când ceasul arăta şapte fără cinci minute, Alisa Osipovna, cu obrajii îmbujoraţi de ger, intră pe uşă. Deschise metoda *Margot,* pe care o adusese şi, fără nicio introducere, începu:

— Gramatica franceză are 26 de litere. Prima literă se numeşte A, a doua B…

— Iartă-mă, *mademoiselle,* o întrerupse Vorotov zâmbind. Sunt dator să te previn că pentru mine va trebui să-ţi schimbi întru câtva metoda de predare. Adevărul e că eu cunosc limba rusă, limba latină şi pe cea greacă… am studiat lingvistica comparată şi cred că am putea să ne dispensăm de *Margot* şi să începem de-a dreptul cu o lectură din vreun autor oarecare.

Şi Vorotov îi explică franţuzoaicei cum învaţă limbile străine oamenii în toată firea.

— Un cunoscut de-al meu, începu el, vrând să înveţe limbile moderne, şi-a pus în faţă evangheliile în limba franceză, germană şi latină şi a început să le citească paralel, analizând în acelaşi timp, cu de-amănuntul, fiecare cuvânt. Şi ce crezi? Şi-a atins scopul în mai puţin de un an. Să facem şi noi tot aşa. Să luăm un autor oarecare, să începem a citi.

Franţuzoaica îl privi nedumerită. Se vede că propunerea lui Vorotov i se părea naivă şi absurdă. Dacă această ciudată propunere i-ar fi venit din partea unui băieţandru, fără îndoială că s-ar fi supărat şi ar fi strigat la el. Însă, fiind vorba de un om în toată firea şi pe deasupra şi gras, ridică doar uşor din umeri şi-i răspunse:

— Cum doriţi.

Vorotov cotrobăi prin dulapul lui cu cărţi şi scoase de acolo un volum ferfeniţit, în franţuzeşte.

— Asta merge? întrebă el.

— Indiferent.

— În cazul acesta, să începem. Doamne ajută! S-o luăm de la titlu… *Memoires.*

— Amintiri… traduse *m-lle* Anchet.

— Amintiri… reperă Vorotov.

Zâmbind cu bunăvoinţă şi respirând anevoie, Vorotov îşi pierdu un sfert de oră cu cuvântul „*memoires”* şi tot pe atâta cu prepoziţia *„de”,* ceea ce o făcu pe Alisa Osipovna să obosească. Răspundea fără chef la întrebări, se încurca, părea că nu înţelege bine ce îi spunea elevul ei şi nici nu-şi dădea osteneala să înţeleagă. Vorotov o întreba mereu, aruncând din când în când câte o privire spre capul ei blond şi gândindu-se:

„Părul nu-i e buclat natural, şi-l încreţeşte singură. E de mirare. Munceşte de dimineaţă şi până noaptea şi mai găseşte timp să se şi onduleze!”

La ora opt fix ea se ridică, îi spuse un rece şi searbăd *„au revoir, monsieur*” şi ieşi din birou. În urma ei rămase acelaşi parfum delicat, suav şi tulburător. Şi iarăşi elevul nu putu să facă mult timp nimic: stătea în faţa biroului şi se gândea…

În zilele următoare, Vorotov ajunse la convingerea că profesoara lui era o domnişoară simpatică, serioasă şi punctuală, dar cât se poate de incultă şi care nu se pricepea să dea lecţii oamenilor în toată firea. Şi se hotărî să nu-şi mai piardă vremea degeaba, s-o concedieze şi să-şi caute alt profesor. Când Alisa Osipovna veni pentru a şaptea oară, Vorotov scoase din buzunar un plic cu şapte ruble şi ţinându-l în mână începu, grozav de încurcat:

— Iartă-mă, Alisa Osipovna, dar sunt dator să-ţi spun… da, sunt pus într-o situaţie dificilă…

Aruncându-şi ochii la plic, franţuzoaica înţelese despre ce era vorba şi, pentru întâia oară de când începuse să-i dea lecţii, faţa ei tresări şi expresia aceea rece şi preocupată îi dispăru. Se înroşi uşor şi lăsându-şi ochii în pământ, începu să-şi frământe între degete lănţişorul subţire de aur. Văzând-o tulburată, Vorotov îşi dădu seama ce înseamnă pentru ea o rublă şi cât de greu i-ar fi venit să se lipsească de acest câştig.

— Sunt dator să-ţi spun… îngăimă el, ruşinându-se tot mai mult. Deodată simţi un fel de zvâcnitură în piept. Vârî repede plicul în buzunar şi urmă: Iartă-mă, dar trebuie să te las singură vreo zece minute…

Şi, prefăcându-se că nici nu-i trecuse măcar prin minte să întrerupă lecţiile, ci doar îi cerea voie s-o lase câtva timp singură, Vorotov se duse în odaia de alături şi rămase acolo zece minute. Când se întoarse, era şi mai încurcat: îşi dădea seama că franţuzoaica ar fi putut să-şi explice în felul ei plecarea lui din birou şi se simţi stingherit.

Şi lecţiile urmară înainte.

Dar Vorotov învăţa fără nicio tragere de inimă. Ştiind că din toate astea n-o să iasă nimic, o lăsa pe franţuzoaică în voia ei, nu-i mai punea întrebări şi nici n-o mai întrerupea. Ea traducea mereu cum poftea, câte zece pagini pe oră, el însă n-o mai asculta, sufla greu şi, neavând ce face, cerceta când căpşorul ei buclat, când gâtul sau mâinile ei albe şi delicate, respirându-i parfumul rochiei…

Uneori îi veneau gânduri vinovate, iar când se surprindea, îi era ruşine şi-i părea rău. Mai mult, se simţea mâhnit şi-i era necaz că se purta cu el rece şi oficial şi că nu-i zâmbea niciodată, ca şi cum avea de-a face cu un elev, sau se temea să n-o atingă din greşeală. Îl urmărea mereu acelaşi gând: cum să facă să-i inspire încredere, s-o cunoască mai de aproape, s-o poată ajuta şi apoi să-i dea a înţelege cât de prost preda, sărmana.

Într-o zi, Alisa Osipovna veni la lecţie îmbrăcată cu o elegantă rochie trandafirie, cam decoltată şi răspândind un parfum atât de pătrunzător, încât parcă era învăluită într-un nor. Ai fi zis că ar fi de ajuns să sufli asupra ei, ca să se înalţe în văzduh sau să se risipească, ca fumul. Îşi ceru scuze, spunându-i că nu putea să stea decât o jumătate de oră, deoarece de la lecţie se ducea de-a dreptul la bal.

Vorotov se uita la gâtul ei, la spatele-i gol şi înţelegea acum, sau cel puţin i se părea că înţelege, de ce franţuzoaicele se bucură de reputaţia de femei uşuratice, care cad lesne… Şi, în timp ce el înota în norul acela de parfum, de frumuseţe şi de goliciune, domnişoara, nebănuindu-i gândurile care, fără

îndoială, nici n-o interesau, întorcea în grabă pagină după pagină, traducându-le cu maximum de viteză:

— El mers pe strada şi întimpinat pe domn acela cunoscut la el şi spus lui: „Încotro năpustiţi dumneata? Văzând faţa aşa palidă, asta face la mine rău."

Les Mémoires erau de mult citite şi Alisa traducea acum altă carte. Într-o seară veni la lecţie cu un ceas mai devreme, scuzându-se că la ora şapte trebuia să se ducă la Malîi teatr[13]. După ce închise uşa în urma ei, Vorotov se îmbrăcă şi plecă şi el la teatru. Căuta să se amăgească, zicându-şi că se ducea să se odihnească, să se mai distreze puţin şi nicidecum din pricina Alisei. Nu putea să admită că un om aşa de serios şi aşa de greoi ca el, care se pregătea pentru o carieră ştiinţifică, să-şi lase lucrul baltă şi să se ducă la teatru numai ca să întâlnească acolo o fată, pe care o cunoştea prea puţin şi care nu era nici cultă, nici deşteaptă…

Cu toate acestea, în antracte inima îi bătea cu putere şi, fără să-şi dea seama nici el singur de ce, rătăcea în neştire, ca un băieţaş, prin foaiere şi prin coridoare, căutând ceva cu nerăbdare şi întristându-se când se termina antractul. Iar când zări rochia trandafirie binecunoscută şi umerii frumoşi, acoperiţi cu o eşarfă de tul, inima i se strânse ca de presimţirea unei fericiri, un zâmbet de încântare îi însenină faţa şi, pentru întâia oară în viaţă, înţelese ce e gelozia.

Alisa era însoţită de doi studenţi urâţi şi de un ofiţer. Râdea în hohote şi vorbea tare: cocheta, pesemne. Niciodată Vorotov n-o văzuse aşa. Fără îndoială că era fericită, mulţumită, expansivă, caldă. Şi pentru ce, oare? Din care pricină? Poate pentru că pe oamenii aceia îi simţea apropiaţi, deoarece erau din acelaşi mediu cu ea… Şi Vorotov îşi dădu seama de prăpastia înspăimântătoare care îl despărţea de mediul acela. Îşi salută profesoara, dar ea dădu din cap cu nepăsare şi trecu grăbită înainte: se vede că n-ar fi vrut ca cei trei cavaleri ai ei să ştie că avea elevi şi că nevoia o făcea să dea lecţii.

Din seara aceea, de la teatru, Vorotov înţelese că era îndrăgostit… La lecţiile următoare nu se mai luptă cu sine însuşi, ci, mâncându-şi din ochi graţioasa profesoară, îşi dădu frâu liber gândurilor, şi celor curate, şi celor mai puţin curate. Dar faţa Alisei Osipovna rămânea tot îngheţată. Şi în fiecare seară, fix la ora opt, îi spunea cu acelaşi glas liniştit: *„au revoir, monsieur".* Vorotov îşi dădea seama că ea era indiferentă, că totdeauna va fi indiferentă şi că situaţia lui era deznădăjduită.

Uneori, în mijlocul lecţiei, Vorotov începea să viseze, să spere, să-şi facă planuri. Ticluia în gând declaraţii de dragoste, îşi zicea că franţuzoaicele sunt uşuratice şi lesne accesibile, dar

era destul să-şi arunce ochii la faţa profesoarei, pentru ca gândurile să se stingă într-o clipă, cum se stinge o lumânare, când ieşi cu ea pe terasă, la ţară, în vânt. O dată, pierzându-şi capul şi îmbătându-se de dragoste, nu se mai putu stăpâni şi după lecţie, în momentul când Alisa se îndrepta spre sală, îi tăie drumul. Apoi, gâfâind şi bâlbâindu-se începu, ca în delir, să-i facă declaraţii:

— Îmi eşti dragă! Te… te iubesc! Lasă-mă să-ţi vorbesc!

Alisa se îngălbeni – de teamă, fără îndoială, că după această declaraţie de dragoste n-o să mai poată veni să-i dea lecţii şi să încaseze câte o rublă pe oră. Făcu ochi mari şi îngăimă, aproape în şoaptă:

— O, nu se poate! Nu mai vorbiţi aşa, vă rog! Nu se poate!

După această întâmplare, Vorotov nu dormi toată noaptea. Îi era ruşine. Îşi făcea imputări, se gândea mereu că jignise fata cu declaraţiile lui şi că n-o să mai vină la el.

Se hotărî să se intereseze la biroul de adrese chiar a doua zi dimineaţa, pe ce stradă stătea şi să-i scrie o scrisoare de scuze. Dar Alisa veni şi fără scrisoare. Câteva clipe se simţi uşor încurcată, apoi deschise cartea şi începu să traducă repede şi vioi, ca de obicei:

„O, tânăr domn, nu sfâşiaţi aceste flori de la grădina mea, eu vrut să dau pe ele la fiica de la mine bolnav…”

Alisa Osipovna vine şi în ziua de astăzi la lecţii. A tradus până acum patru cărţi, dar afară de cuvântul *„mémoires”,* Vorotov n-a mai învăţat nimic. Iar dacă îl întreabă cineva cum merge lucrarea lui ştiinţifică, el dă din mână a lehamite şi, fără să răspundă, începe să vorbească despre vreme.

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta”, Nr. 308, 9 noiembrie 1887, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte.

După ce a fost revăzută, a intrat în culegerea de „Opere” din anul 1901. vol. III. Reproducem textul din 1901.

Margot – manual de limba franceză, alcătuit de Jean Margot.

Leul şi soarele

Într-un oraş aşezat în partea de dincoace a munţilor Urali, se răspândi vestea că de câteva zile sosise acolo demnitarul persan Rahat-Helam şi trăsese la hotelul „Japonia”. Această veste nu făcu nicio impresie asupra cetăţenilor: „Ei, şi ce dacă a venit un persan? Să fie sănătos!” Numai primarul, Stepan Ivanovici Kuţîn, aflând de la secretarul primăriei de sosirea unui oriental, rămase pe gânduri şi-l întrebă:

— Şi încotro se duce?

— Mi se pare că la Paris, sau la Londra.

— Hm!… Vasăzică, e o persoană importantă?

— Dracu’ să-l ştie?!

După ce se întoarse acasă şi mâncă, primarul căzu din nou pe gânduri, dar de data aceasta se gândi până seara. Sosirea ilustrului persan îl intriga grozav. I se părea că însăşi soarta i-l trimisese pe acest Rahat-Helam şi că, în sfârşit, venise momentul prielnic să-şi realizeze visul lui pătimaş, cel mai scump vis. Iată despre ce era vorba: Kuţîn avea două medalii, ordinul sfântului Stanislav clasa a 3-a, insigna Crucii Roşii şi insigna „Societăţii de salvare de la înec”. Afară de acestea îşi mai făcuse şi un breloc (o puşcă şi o chitară de aur, încrucişate) care, fixat la butoniera redingotei, făcea de departe o impresie mai deosebită şi semăna grozav cu o decoraţie. Şi e lucru ştiut că, cu cât ai mai multe ordine şi medalii, cu atât doreşti să ai şi mai multe. Iar primarul dorea de cine ştie când să aibă ordinul persan „Leul şi Soarele”, – îl dorea cu patimă, îl dorea ca un nebun. Ştia foarte bine că, pentru a obţine această decoraţie, nu era nevoie nici să iei parte la vreun război, nici să faci donaţii vreunui azil, nici să te dai peste cap la alegeri. Nu-ţi trebuia decât o ocazie fericită. Şi acum i se părea că această ocazie sosise.

A doua zi, la amiază, Kuţîn îşi puse toate decoraţiile şi colanul lui de primar şi plecă la „Japonia”. Soarta i se arătă binevoitoare. Când intră în camera ilustrului persan, acesta era

singur şi nu făcea nimic. Rahat-Helam, un asiatic uriaş, cu nasul lung ca un plisc de sitar, cu ochii bulbucaţi şi cu un fes pe cap, stătea pe podea şi cotrobăia într-un geamantan.

— Vă rog să mă iertaţi că vă deranjez, începu Kuţîn, zâmbind. Am onoarea să mă prezint: Stepan Ivanovici Kuţîn, cetăţean onorific ereditar, primarul oraşului. Consider de a mea datorie să salut în persoana Domniei Voastre, ca să zic aşa, pe reprezentantul unui stat vecin şi prieten.

Persanul întoarse capul şi bombăni ceva într-o franţuzească grozav de pocită, care răsuna ca o bucată de lemn lovită de scândură.

— Graniţele Persiei, îşi urmă Kuţîn cuvântul lui de salut, pe care îl învăţase pe dinafară, sunt în directă vecinătate cu graniţele patriei noastre cea fără margini, de aceea simpatia reciprocă mă îndeamnă, ca să zic aşa, să vă exprim complezenţa mea…

Ilustrul persan se ridică în picioare şi mai bombăni ceva în limba aceea cu rezonanţe de lemn. Kuţîn, care nu ştia nicio limbă străină, dădu din cap în semn că nu pricepe nimic.

„Cum naiba o să mă înţeleg cu el? se gândi primarul. N-ar fi rău să trimit după vreun tălmaci, numai că chestia e delicată şi nu-i bine să vorbesc faţă de martori, c-apoi se umple tot târgul!”

Şi Kuţîn căută să-şi aducă aminte de cele câteva cuvinte străine, pe care le cunoştea de prin ziare.

— Eu primar… îngăima el. Adică *lord-maire… Municipale… Oui? Comprenez?*

Încerca să-i arate, atât prin vorbe cât şi prin gesturi, oare era starea lui socială, dar nu ştia cum. Îl scoase din încurcătură un tablou atârnat în perete, pe care scria cu litere mari: „Oraşul Veneţia”. Îndreptă degetul spre cuvântul „oraşul”, apoi spre propriul său cap, alcătuind în felul acesta, – credea el – următoarea propoziţie: „Sunt capul oraşului”. Persanul nu înţelese nimic, dar zâmbi şi-i răspunse:

— Kareaşo, musie… Kareaşo[14]…

După o jumătate de oră, primarul îl bătea când peste genunchi, când peste umăr şi-i dădea înainte:

— *Comprenez? Oui?* În calitatea mea de *lordmaire* şi *municipale…* vă propun să facem un mic promenaj… *Comprenez?* Promenaj!…

Kuţîn arătă cu un deget Veneţia apoi, cu alte două, cum păşesc picioarele. Rahat-Helam, care nu-şi mai lua ochii de la medaliile primarului, bănuind pesemne că acesta era personajul cel mai de seamă din oraş, înţelese cuvântul „promenaj” şi rânji, politicos. După aceea îşi luară amândoi paltoanele şi ieşiră. Ajungând jos, lângă uşa care dădea în

restaurantul „Japonia”, Kuţîn se gândi că n-ar fi rău să-şi cinstească oaspetele. Se opri şi, arătând spre mese, zise:

— După obiceiul rusesc, n-ar strica, ştiţi… piure, antrecot… şampanie şi celelalte… *Comprenez?*

Ilustrul oaspete înţelese. Şi nu mult după aceea stăteau amândoi în cea mai frumoasă sală a restaurantului, beau şampanie şi mâncau.

— Să bem pentru prosperitatea Persiei! închina Kuţîn. Nouă, ruşilor, ni-s grozav de dragi persanii. Cu toate că nu suntem de aceeaşi credinţă, interesele noastre comune, simpatia, ca să zic aşa, reciprocă… progresul… Pieţele asiatice… cuceririle paşnice, ca să zic aşa…

Ilustrul persan mânca şi bea cu mare poftă. Îşi înfipse furculiţa într-o bucată de batog şi, încuviinţând din cap cu entuziasm, răspunse:

— Kareaşo! *Bien!*

— Vă place? se bucură primarul. *Bien?* Foarte bine. Şi întorcându-se către chelner: Luca, frăţioare, ia măsuri să se trimită Excelenţei Sale la hotel două bucăţi de batog, dar vezi să fie cât mai frumoase!

După aceea, primarul şi demnitarul persan se duseră să admire menajeria. Cetăţenii îl văzură pe Stepan Ivanîci, aprins la faţă de şampanie, vesel şi grozav de încântat, purtându-l pe străin de-a lungul străzilor principale şi prin piaţă, arătându-i curiozităţile oraşului, ba urcându-l chiar şi în foişor.

Între altele, cetăţenii îl văzură oprindu-se în dreptul porţilor cu leii de piatră, arătându-i persanului întâi unul dintre lei, apoi soarele, apoi ducându-şi mâna la piept, după aceea arătându-i încă o dată leul şi soarele. Persanul dădu din cap în semn de încuviinţare şi zâmbi cu toţi dinţii lui albi. În aceeaşi seară, stăteau amândoi la hotel „London” şi ascultau harpistele. Dar unde s-au mai dus în noaptea aceea, asta n-a aflat-o nimeni.

A doua zi dimineaţă, Stepan Ivanovici era la primărie. Se vede că funcţionarii bănuiau, sau chiar ştiau ceva, deoarece secretarul se apropie de el şi, zâmbind cu ironie, îi spuse:

— Persanii au un obicei: dacă îi vine cuiva un oaspete ilustru, amfitrionul e dator să înjunghie cu mâna lui, în cinstea străinului, un berbec.

Iar puţin mai târziu i se aduse un plic, sosit cu poşta. Primarul îl desfăcu şi găsi înăuntru o caricatură, înfăţişându-l pe Rahat-Helam. Iar în faţa persanului, în genunchi, stătea însuşi el, Stepan Ivanovici, cu mâinile întinse, spunându-i:

De dragul celor două împărăţii,
Al Iranului şi al scumpei mele Rusii,
Şi din respect pentru-un cinstit ambasador ca tine,

În loc de miel, m-aş înjunghia pe mine
Dar, vai şi-amar,
Eu nu-s decât un biet măgar!

Primarul simţi ceva neplăcut, ca un fel de gol la lingurică, dar asta nu ţinu mult. La amiază se duse din nou la ilustrul său oaspete, şi iarăşi îl ospătă şi-i arătă minunăţiile oraşului, şi iarăşi îl duse în faţa porţilor de piatră, şi iarăşi îi arătă cu degetul când leul, când soarele, când pieptul lui. Prânziră la „Japonia", apoi, cu trabucul între dinţi, aprinşi la faţă amândoi şi fericiţi, se urcară iarăşi în foişor. Căutând pesemne să-şi onoreze oaspetele cu un spectacol mai deosebit, primarul strigă la santinela, care se plimba, jos, încoace şi încolo:

— Alarma!

Însă nu făcu nicio ispravă, deoarece pompierii erau duşi la baie.

Seara luară masa la „London", iar după cină persanul plecă. Stepan Ivanîci îl petrecu la gară, îl sărută de trei ori, după obiceiul rusesc, ba chiar vărsă şi o lacrimă. Când trenul se puse în mişcare, primarul strigă:

— Multe plecăciuni din partea noastră Persiei! Spuneţi-i că o iubim!

Trecuse de atunci un an şi patru luni. Era un ger cumplit, treizeci şi cinci de grade sub zero, şi sufla un vânt care te pătrundea până la oase. Dar Stepan Ivanîci se plimba pe stradă cu şuba descheiată şi-i era necaz că nu întâlneşte pe nimeni să-i admire, pe piept, „Leul şi Soarele". Umblă mult timp aşa, cu şuba descheiată, până se lăsă seara şi îngheţă de-a binelea. În noaptea aceea nu închise ochii o clipă, răsucindu-se mereu, când pe o parte, când pe cealaltă.

Simţea o greutate pe suflet, pieptul îi ardea şi inima îi bătea cu nelinişte: dorea acum şi ordinul sârbesc „Takova". Şi îl dorea mult, chinuitor de mult, cu o patimă nepotolită.

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", Nr. 49, 5 decembrie 1887. Semnată: A. Cehonte. A fost refăcută pentru culegerea de „Opere" din anul 1889. vol. I. Reproducem textul din 1901.

La includerea în culegerea de „Opere", textul nuvelei a suferit modificări stilistice şi prescurtări. În loc de „Foarte bine, – şi întorcându-se către chelner…" pasaj care se termină cu vorbele: „purtându-l pe străin de-a lungul străzilor principale şi prin piaţă, [arătându-i] …" înainte era: „Atunci o să vă trimit…"

După ce goliră două sticle de şampanie, lui Kuţîn i se păru că sosise momentul potrivit. Îşi luă un aer grav, se întinse către urechea persanului şi-i şopti:

— Leul şi soarele… *Comprenez?* Aici pe piept… (Kuţîn arătă cu mâna la piept). *Comprenez?* Ptiu, drăcie, văd că nu pricepi nimic!

Rahat-Helam se bătu şi el în piept şi-i spuse pe franţuzeşte că şi el are inimă şi că-i iubeşte pe ruşi… Kuţîn nu-l înţelese şi iar vorbi pe ruseşte despre „Leul şi soarele", plimbându-şi degetul pe piept… Văzând că nu ajunge la niciun rezultat, îi propuse persanului să facă un „promenaj" prin oraş…

Ceva mai târziu, cetăţenii îl văzură pe primarul lor, însoţind pe străzile principale un bărbat negricios, cu nasul lung şi arătându-i]…"

În loc de „A doua zi dimineața Stepan Ivanovici era la primărie…”, pasaj care se sfârșește cu vorbele „și, zâmbind cu ironie îi spuse”, înainte era: „iarăși se duse la Rahathelam și iarăși îl ospătă, făcând cu el un «promenaj». Ducându-se și a treia zi la el, primarul se convinse definitiv că n-o să iasă la niciun capăt fără tâlmaci. Dar unde să găsească un tâlmaci care să nu scape o vorbă nimănui? Tot orașul era plin de bârfitori, de mincinoși și de dușmani…

Primarul își bătu capul multă vreme și în cele din urmă se hotărî să se adreseze secretarului de la primărie, un om ușuratic, bețiv, dar care cunoștea bine limba franceză. Secretarul îl ascultă cu atenție, se gândi și zise:

— Bine, l-ai ospătat, i-ai trimis batog și vin, dar asta nu-i de ajuns. Dumnealui e satrap, e un personaj asiatic, și îngâmfaților ăstora le place pompa. Trebuie să-i dau o recepție, dar o recepție care să corespundă rangului și naționalității lui…

— Da, da… și ce trebuie să fac?

— Cumpără un covor persan, presară-l cu praf persan, așază-l pe covor pe acest Rahat-Lokum, dă-i să bea ceai de românița persană și cântă-i marșul persan…

— Eu îți vorbesc serios, și ție îți arde de glumă! se supără primarul. Te mai întreb o dată serios: vrei să faci pe tâlmaciul?

— Eu? Da’ drept cine mă iei? N-ai decât să faci coțcării, cât îți poftește inima, însă pe mine nu mă băga, te rog… Și apoi, la ce naiba îți trebuie tâlmaci? Chestia se poate face și fără tâlmaci. Dă-i o recepție ca lumea și gata, s-a făcut…”

În loc de: „Iar puțin mai târziu”… pasaj care se termină cu vorbele: „… cu mâinile întinse, [spunându-i]”, înainte era: „Văzând că secretarul îl ia în zeflemea, primarul făcu din mână a lehamite și-l lăsă în pace, rugându-l să nu spună nimănui ceea ce vorbiseră mai adineauri.

Secretarul îi promise că o să tacă și chiar se jură, dar a doua zi tot orașul știa de ce-și pierde vremea primarul cu omul acela măsliniu. După ce, în sfârșit, Rahat-Helam părăsi orașul Kuțin, care nu se alesese decât cu mulțumiri rostite în limba aceea de lemn, primi o caricatură prin poștă. Un autor necunoscut îl zugrăvise pe primar stând în genunchi în fața lui Rahat-Helam, cu brațele întinse spre persan și [spunându-i].”

În versiunea din revistă, sfârșitul nuvelei, care urma după versuri, era altul: „Nimeni nu știa cine era autorul acestei caricaturi. Și totuși, când secretarul îi ceru să-i mărească salariul, primarul îl trase mai la o parte și, plin de o bucurie răutăcioasă, îi dădu cu tifla.”
Versurile folosite de Cehov au fost publicate în „Russkaia starina”. Nr. 4,. 1887.

Nenorocire

Directorul băncii oraşului, Piotr Semionîci, casierul, ajutorul casierului şi doi membri din consiliul de administraţie, fuseseră ridicaţi noaptea şi băgaţi la puşcărie. A doua zi după scandal, negustorul Avdeev, membru în comisia de cenzori a băncii, stătea cu câţiva prieteni în prăvălia lui şi le spunea:

— Aşa a vrut Dumnezeu. Nimeni nu poate să scape de soartă. Azi stăm colea şi ne ospătăm cu icre, iar mâine poate că ne aşteaptă închisoarea, sărăcia, sau chiar şi moartea. Şi n-ai ce-i face. Uite, să-l luăm de pildă pe Piotr Semionîci…

Avdeev vorbea, închizându-şi pe jumătate ochişorii beţi, iar prietenii beau, mâncau icre şi-l ascultau. După ce le povesti cât de părăsit şi de dezonorat era astăzi Piotr Semionîci, cel care până ieri fusese încă puternic şi respectat de toată lumea, Avdeev urmă, oftând:

— Nu e faptă fără răsplată! Aşa le trebuie pungaşilor! S-au priceput să fure, hai? Ei, acuma să facă bine şi să dea socoteală!

— Ia vezi, Ivan Danilîci, să n-o păţeşti şi tu! făcu unul dintre prieteni.

— Eu? Pentru ce?

— Uite-aşa! Bine, ei furau, dar comisia de cenzori ce păzea? Cum, n-ai semnat şi tu conturile de descărcare?

— Mare lucru! şi Avdeev zâmbi. Desigur că le-am semnat! Mi le aducea la prăvălie şi le semnam. Ce, parcă eu mă pricep la ceva? Orice mi-ai pune sub nas, eu semnez. Dacă ai scrie acum că am înjunghiat un om, eu aş semna. Parcă am eu vreme să cercetez toate hârtiile? Şi pe urmă, nici nu văd bine fără ochelari.

După ce discutară, în fel şi chip despre crahul băncii şi despre soarta lui Piotr Semionîci, Avdeev şi prietenii lui se duseră să mănânce plăcinte la un cunoscut, a cărui nevastă îşi sărbătorea onomastica. Nici acolo nu se vorbea decât tot despre crahul băncii. Avdeev era mai înverşunat decât toţi şi

susţinea sus şi tare că el presimţise de mult lucrul acesta şi, încă de acum doi ani, ştia că treburile băncii nu erau tocmai curate. Şi, cât timp stătură şi mâncară plăcinte, el înşiră cel puţin zece speculaţii bancare necinstite, pe care le cunoştea.

— Dacă le ştiai toate astea, de ce nu i-ai denunţat? îl întrebă un ofiţer, care se nimerise printre oaspeţi.

— Dar ştia tot oraşul, nu numai eu… zâmbi Avdeev. Şi pe urmă, eu n-am vreme să umblu pe la judecăţi… Dă-i încolo!

După ce se îndopă bine cu plăcinte, Avdeev se odihni, apoi luă dejunul şi iarăşi se odihni. Mai târziu se duse să asculte vecernia la biserica unde era epitrop, iar de la vecernie se întoarse din nou la prietenul cu onomastica şi jucă preferans până la miezul nopţii. Părea că toate erau în cea mai desăvârşită ordine.

Dar după miezul nopţii, când se întoarse acasă, bucătăreasa care-i deschise uşa era galbenă ca ceara şi tremura aşa de cumplit, încât nu putea să lege nici două vorbe. Soţia lui, Elisaveta Trofimovna, o bătrână grasă dar încă în putere, stătea pe divanul din salon cu părul cărunt despletit, tremura din tot trupul şi-şi învârtea ochii în neştire, ca un om beat. În jurul ei, cu un pahar de apă în mână, umbla băiatul cel mai mare, liceanul Vasili, palid şi el şi grozav de tulburat.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Avdeev cu necaz, aruncând o privire spre sobă. (De multe ori i se plânseră ai lui că-i bătuse cahla la cap.)

— Mai adineaori a plecat de aici judecătorul de instrucţie şi poliţia… îi răspunse Vasili. Au făcut percheziţie.

Avdeev se uită împrejur. Dulapurile, scrinurile, mesele, – toate purtau urmele proaspete ale percheziţiei. Câteva clipe Avdeev rămase înţepenit, ca lovit de tetanos, fără să priceapă nimic. Apoi toate măruntaiele începură să-i zvâcnească şi le simţi grele ca plumbul, piciorul stâng îi amorţi şi, neputând îndura tremurul care-l cuprinse, se trânti cu faţa în jos pe divan. I se părea că aude cum se răsucesc măruntaiele în el, iar piciorul stâng bătea în speteaza divanului, fără să-l asculte.

În câteva clipe, tot trecutul i se perindă pe dinaintea ochilor, dar nu găsi nimic care să merite această atenţie din partea organelor judiciare…

— Asta-i moft!… hotărî el, ridicându-se. Trebuie să mă fi denunţat careva. Chiar mâine am să fac jalbă, ca nu cumva să le treacă prin minte…

A doua zi dimineaţa, după o noapte de nesomn, Avdeev se duse, ca totdeauna, la prăvălia lui. Clienţii îi aduseră vestea că în noaptea aceea procurorul mai băgase la închisoare şi pe subdirectorul, şi pe secretarul băncii. Dar lucrul acesta nu-l tulbură pe Avdeev. Era încredinţat că-l denunţase cineva şi că,

dacă o să facă jalbă, judecătorul de instrucţie are să păţească urât pentru percheziţia de aseară.

Pe la ora nouă şi ceva, Avdeev alergă la secretarul primăriei, singurul om cult din toată instituţia.

— Vladimir Stepanîci, treabă-i asta? începu el, plecându-se la urechea secretarului. Ce vină am eu că ceilalţi au furat? Spune şi dumneata! Ştii ce-am păţit, drăguţă? urmă el în şoaptă. Astă-noapte mi-au făcut percheziţie! Pe cinstea mea!… Au înnebunit! De ce nu mă lasă în pace?

— Pentru că nu trebuia să fii bou, îi răspunse secretarul, liniştit. Înainte de a-ţi pune semnătura pe hârtii, trebuia să caşti ochii…

— Cum adică, să casc ochii? Puteam să mă uit şi o mie de ani la socotelile lor, că tot nu înţelegeam nimic! Nu înţeleg nici pe dracu, că doar nu-s contabil! Ce-mi aduceau, aceea iscăleam.

— Stai, nu te grăbi! Şi dumneata, şi întreaga comisie de cenzori, sunteţi compromişi. Uite, de pildă chiar dumneata ai luat de la bancă 19 mii de ruble fără nicio garanţie.

— Doamne sfinte! se miră Avdeev. Parcă numai eu am datorii la bancă? Tot oraşul e dator! Dar eu plătesc procentele şi o să-mi plătesc şi datoria. Cum s-ar putea altfel, Doamne fereşte! Însă, dacă e să vorbim cinstit, ca să zic aşa, crezi că din capul meu am luat banii ceia? Mi i-a vârât pe gât cu sila Piotr Semionîci. „Ia-i, zice, ia-i. Dacă nu-i iei, zice, înseamnă că n-ai încredere şi te fereşti de noi. Ia-i, zice, şi ridică o moară pentru taică-tău”. Şi i-am luat…

— Ei vezi? Aşa judecă numai copiii şi boii. În orice caz, seniore, degeaba te zbaţi. De judecată, nici vorbă că nu scapi, însă cred că or să te achite.

Tonul potolit şi nepăsător al secretarului avu darul să-l mai liniştească. Avdeev se întoarse la prăvălie, unde îşi regăsi prietenii şi se puse iarăşi pe mâncat icre şi pe băut, filozofând înainte. Aproape că uitase de percheziţie. Un singur lucru nu putea să-l uite, şi lucrul acesta îl umplea de nelinişte: piciorul stâng îi amorţea în chip ciudat, iar stomacul refuza să lucreze.

În aceeaşi seară, soarta mai trase o rafală asurzitoare asupra lui: la şedinţa extraordinară a primăriei, toţi membrii consiliului de administraţie al băncii, printre care şi el, Avdeev, se pomeniră demişi din funcţia de consilieri municipali, ca unii care se găseau în cercetarea tribunalului. Iar a doua zi dimineaţa, primi o hârtie prin care era invitat să-şi dea imediat demisia din demnitatea de epitrop al bisericii.

După aceea, Avdeev pierdu socoteala rafalelor pe care le trăgea soarta asupra lui. Veniră pentru el zile ciudate, cum nu mai cunoscuse, fiecare aducându-i o nouă şi neaşteptată

lovitură. Între altele, judecătorul de instrucţie îi trimise o citaţie. Avdeev se întoarse de la cabinetul lui, aprins la faţă şi indignat.

— Nu m-a slăbit defel, mi-a pus cuţitul la gât: că de ce am semnat? Ei, iaca, am semnat, şi pace! Parcă am făcut-o din capul meu? Îmi aduceau hârtiile la prăvălie şi eu le semnam. De altfel, nici nu ştiu să citesc cum se cuvine…

După aceea, veniră câţiva bărbaţi tineri, cu mutre indiferente, îi sigilară prăvălia şi-i puseră sechestru pe toată mobila din casă. Bănuind că la mijloc era vreo intrigă şi continuând a se simţi nevinovat, Avdeev, jignit, începu să alerge pe la autorităţi şi să se plângă. Aştepta ceasuri întregi prin anticamere, ticluia cereri nesfârşite, plângea, înjura. La toate plângerile lui, procurorul şi judecătorul de instrucţie îi răspundeau nepăsător, şi pe bună dreptate:

— Să vii când o să te chemăm. Acum n-avem timp pentru dumneata.

Ceilalţi îi spuneau de-a dreptul:

— Asta nu ne priveşte pe noi.

Iar secretarul de la primărie, cel cult, care după cum i se părea lui Avdeev ar fi putut să-l ajute, ridica doar din umeri şi zicea:

— De, dumneata singur eşti vinovat. Nu trebuia să fii bou…

Bătrânul se abătea, alerga, iar piciorul îi amorţea mereu şi stomacul îi digera tot mai anevoie. Când lipsa de activitate începu să-l obosească şi nevoia să-i bată la uşă, Avdeev se hotărî să plece la tată-său la moară, sau la frate-său, să se ocupe cu negoţul de făină. Dar nu-i dădură voie să părăsească oraşul. Îşi trimise numai familia la tatăl său, iar el rămase acasă, singur.

Zilele treceau, una după alta. Fără ai lui, fără ocupaţie şi fără bani, fostul epitrop, om stimat şi respectat, umbla zile întregi pe la prăvăliile prietenilor, bea, mânca şi le asculta sfaturile. Ca să-şi mai treacă timpul, dimineaţa şi seara se ducea la biserică. Dar nu se închina. Stătea ceasuri întregi cu ochii la icoane şi se gândea. Conştiinţa îi era curată şi starea în care ajunsese se datora, îşi zicea el, unei greşeli, unei neînţelegeri. După părerea lui, toată nenorocirea venea de acolo că judecătorii de instrucţie şi funcţionarii erau prea tineri şi fără experienţă. Avea impresia că dacă un judecător din cei vechi ar sta de vorbă cu el, de la om la om, lucrurile s-ar limpezi. Avdeev nu-i înţelegea pe judecători, iar judecătorii, după părerea lui, nu-l înţelegeau pe el…

Zilele treceau una după alta, până când în sfârşit, după o lungă şi chinuitoare tărăgănare, veni şi timpul judecăţii. Avdeev împrumută 50 de ruble, îşi cumpără spirt pentru picior

şi nişte buruieni pentru stomac şi plecă în oraşul unde se găsea curtea cu juri.

Procesul ţinu o săptămână şi jumătate. Tot timpul acesta, Avdeev stătu în mijlocul tovarăşilor săi de nenorocire, grav şi demn, aşa cum se cuvine să stea un bărbat respectabil, acuzat pe nedrept. Asculta şi nu înţelegea absolut nimic. Se simţea într-o stare sufletească duşmănoasă. Era furios că nu se mai termina procesul, că nu găsea nicăieri mâncare de post, că apărătorul nu-l înţelegea şi spunea altceva decât ceea ce i se părea lui că ar fi trebuit să spună. Apoi, nici judecătorii nu judecau aşa cum s-ar fi cuvenit. Nu-i dădeau nicio atenţie, i se adresau o dată la trei zile şi-i puneau întrebările aşa fel, încât de fiecare dată răspunsurile lui stârneau hazul publicului. Când încerca să vorbească despre pagubele pe care le suferise şi să spună că avea de gând să ceară cheltuieli de judecată, apărătorul întorcea capul spre el, nedumerit, publicul din sală râdea, iar preşedintele îi atrăgea atenţia, cu asprime, că toate acestea nu aveau nicio legătură cu procesul. Când veni momentul să-şi spună ultimul cuvânt, îndrugă cu totul altceva decât ce îl învăţase apărătorul, aşa că iarăşi stârni ilaritate.

În ceasurile acelea înspăimântătoare, când juraţii deliberau în camera lor, Avdeev aştepta la bufet, furios, şi numai la juraţi se gândea. Nu înţelegea de ce stăteau şi deliberau atâta timp, când totul era aşa de limpede. Şi apoi, ce voiau de la el?

I se făcuse foame. Ceru chelnerului să-i aducă ceva de mâncare, dar ceva de post şi mai ieftior. Pentru patruzeci de copeici i se dădu o porţie de peşte rece, cu morcovi. Avdeev mâncă, dar numaidecât simţi că peştele îi cade ca plumbul: începu să-i vină pe gât, să-l ardă, să-l doară.

Puţin după aceea, în timp ce asculta cum primul jurat citea întrebările, măruntaiele începură să i se răsucească, tot trupul i se făcu lac de sudoare rece, iar piciorul stâng îi amorţi. Nu mai era în stare să asculte, de altfel nici nu înţelegea nimic şi suferea cumplit că, atâta vreme cât citea primul jurat, nu i se dădea voie să stea jos sau să se culce. În sfârşit, li se îngădui să se aşeze, dar în aceeaşi clipă procurorul se ridică în picioare şi glăsui ceva neînţeles. Peste puţin ieşiră, nu se ştie de unde, ca din pământ, câţiva jandarmi cu săbiile scoase, înconjurându-i pe acuzaţi. I se porunci şi lui să se ridice şi să plece.

Abia acum înţelese că era condamnat şi pus sub pază, dar lucrul acesta nici nu-l înspăimântă, nici nu-l miră. În stomacul lui se petrecea o revoltă atât de cumplită, încât nu mai era în stare să dea vreo atenţie jandarmilor.

— Adică n-o să ne mai lase să ne ducem la hotel? întrebă el pe unul dintre tovarăşii lui. Am acolo, în odaie, trei ruble şi un pachet de ceai neîncepu t…

În noaptea aceea Avdeev dormi la secţia de poliţie. Greaţa nu-i dădu o clipă de răgaz şi tot timpul nu se gândi decât la cele trei ruble şi la pachetul lui de ceai. Către ziuă, când cerul începu a se albăstri, i se porunci să se îmbrace şi să plece. Doi ostaşi cu baionete îl duseră la închisoare. Niciodată străzile oraşului nu i se păruseră atât de nesfârşite, ca atunci. Mergea prin mijlocul străzii şi nu pe trotuar, călcând de-a dreptul prin zăpada murdară, care se topea. Măruntaiele tot i se mai războiau cu peştele, piciorul stâng îi era amorţit şi amândouă îi îngheţaseră de frig. Îşi uitase nu ştiu unde galoşii: ori la curtea cu juri, ori la secţie…

Peste cinci zile, acuzaţii fură aduşi din nou la curte, să li se citească sentinţa. Avdeev află că fusese osândit la deportare în gubernia Tobolsk. Nici vestea aceasta nu-l înspăimântă şi nu-l miră. I se părea, fără să ştie de ce, că procesul încă nu se terminase, că tot se mai târăgăna şi ca „hotărârea" cea adevărată nu se dăduse încă… Stătea la închisoare şi o aştepta, zi după zi.

Abia după şase luni, când nevastă-sa şi băiatul Vasili veniră să-şi ia rămas-bun de la el, când recunoscu în bătrânica aceea slabă şi îmbrăcată ca o cerşetoare pe Elisaveta Trofimovna lui, pe vremuri voinică şi grasă, şi când văzu că băiatul purta o hăinuţă scurtă şi ponosită şi cu pantaloni de percal, în locul uniformei lui de licean, abia atunci înţelese că soarta îi era pecetluită şi că orice „hotărâre" s-ar mai fi dat, ea nu mai putea să întoarcă trecutul. Şi, pentru întâia oară de când începuse calvarul procesului şi al întemniţării, mânia îi dispăru de pe faţă şi el izbucni în lacrimi amare.

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta", Nr. 336, 7 decembrie 1887, la rubrica „Efemeride". Titlul: „Boul". A. Cehonte. Cu noul titlu, cu unele modificări stilistice şi prescurtări de text, a intrat în culegerea „Oameni posomorâţi", Sankt-Petersburg, 1890 şi în ediţiile ei ulterioare (de la 2 la 10 Sankt-Petersburg, 1890-1899). A fost inclusă în culegerea de „Opere" din anul 1901, vol. V. Reproducem textul din 1901.

O sărutare

În ziua de 20 mai, la ora 8 seara, cele şase baterii ale brigăzii de artilerie N., în drum spre tabără, se opriră pe noapte, în satul Mesteciki. Când era zarva mai mare, în timp ce o parte din ofiţeri trebăluiau în jurul tunurilor, iar alţii, adunaţi în piaţa din faţa bisericii, primeau raportul agenţilor însărcinaţi cu cartiruirea, de după biserică se ivi un călăreţ îmbrăcat civil, călare pe un cal ciudat. Calul, un şarg mic, cu gâtul frumos şi coada scurtă, mergea pieziş, în paşi mărunţi de dans, de-ţi venea să crezi că-l şfichiuia cineva peste picioare. Ajungând în dreptul grupului de ofiţeri, călăreţul se opri şi-şi scoase pălăria:

— Excelenţa Sa generalul-locotenent von Rabbek, proprietarul moşiei Mesteciki, roagă pe domnii ofiţeri să poftească chiar acum la Domnia Sa, la ceai…

Calul se înclină, începu să joace şi să se tragă îndărăt pieziş, iar călăreţul îşi scoase din nou pălăria şi, peste o clipă, dispăru după biserică, împreună cu ciudatul lui căluţ.

— Ei, drăcia dracului! bombăneau unii dintre ofiţeri în drum spre cantonamentele lor. Noi cădem de somn, şi lui von Rabbek îi arde de ceai! Cunoaştem noi ceaiurile astea!

Şi ofiţerii celor şase baterii îşi amintiră o întâmplare de anul trecut, din timpul manevrelor când, întocmai ca acum, îi poftise la ceai, împreună cu ofiţerii unui regiment de cazaci, un conte moşier, militar în retragere. Primitor şi amabil, contele îi primise cu multă prietenie, le dăduse să bea şi să mănânce şi nu-i lăsase să plece în sat, pe la cantonamentele lor, ci îi oprise să doarmă la conac. Bineînţeles că toate ar fi fost cum nu se poate mai bune şi mai minunate, dacă bătrânul militar în retragere, fericit de prezenţa tineretului, n-ar fi întrecut măsura. Nu le îngăduise să răsufle o clipă, le povestise până în zori tot felul de întâmplări din trecutul lui strălucit, îi purtase prin odăi, arătându-le tablouri scumpe, gravuri vechi şi arme rare şi le citise scrisori primite de la diferiţi oameni sus-puşi. Frânţi de oboseală, ofiţerii îl ascultau, îl admirau şi, cu gândul la somn,

căscau pe furiş, cu palma la gură. Iar când amfitrionul îi lăsase, în sfârşit, să se ducă la culcare, era prea târziu: nu mai aveau când să doarmă.

N-o fi tot aşa şi acest von Rabbek? Dar n-aveau încotro. Oricum, trebuiau să se ducă. Se găti şi se curăţă fiecare, cum putu mai bine, şi porniră cu toţii în căutarea conacului. În piaţă, lângă biserică, li se spuse că se putea ajunge la boieri fie prin vale – cobori pe cărarea din spatele bisericii până la râu, o iei apoi de-a lungul râului, pe mal, până la parc, iar de acolo pe alee, până la conac –, fie pe la deal: de la biserică, o iei tot înainte pe drum şi mergi aşa cam jumătate de verstă, până dai de hambarele boiereşti. Ofiţerii se hotărâră să se ducă pe la deal.

— Cine o fi acest von Rabbek? se întrebau ei pe drum. N-o fi cel care a comandat divizia N. de cavalerie la Plevna?

— Nu, pe acela nu-l chema von Rabbek, ci simplu Rabbe, fără von.

— Dar ce vreme minunată!

În dreptul celui dintâi hambar boieresc, drumul se desfăcea în două: unul mergea drept înainte, pierzându-se în umbra înserării, celălalt apuca la dreapta, spre conac. Ofiţerii o luară şi ei la dreapta, coborând glasurile… De o parte şi de alta a drumului se înşirau hambare trainice de piatră, cu acoperişuri roşii, clădiri grele şi severe, aducând mult cu cazărmile unui oraş capitală de judeţ. Drept în faţă se zăreau ferestrele luminate ale conacului.

— Domnilor, domnilor, semn bun! zise unul dintre ofiţeri. „Seterul” nostru a luat-o înaintea tuturor: simte, pesemne, că o să fie rost de vânat!…

Cel care mergea înainte, locotenentul Lobîtko, un bărbat înalt şi bine legat, dar spân (avea 25 de ani şi totuşi nu ştiu de ce pe faţa lui rotundă de om bine hrănit nu i se ivise încă nici urmă de vegetaţie) – se bucura în brigadă de reputaţia că presimte şi dibuieşte de la distanţă prezenta femeilor. Se întoarse şi zise:

— Într-adevăr, pe aici trebuie să fie femei. Le simt, instinctiv.

La intrare îi întâmpină însuşi von Rabbek, un bătrân de vreo şaizeci de ani, cu faţa blajină, îmbrăcat în haine civile. În timp ce strângea mâinile ofiţerilor, le spuse că era cât se poate de fericit că-i avea de oaspeţi şi-i rugă din toată inima să-l ierte că nu-i invită să rămână pe noapte la el, dar întâmplarea făcuse să-i sosească două surori cu copiii lor, fraţii şi câţiva vecini, aşa că nu-i mai rămăsese nicio odaie liberă.

Generalul le strângea mâna la fiecare, îşi cerea iertare şi zâmbea, dar se vedea bine că era departe de a fi chiar atât de

bucuros de oaspeţi, cum fusese contele de anul trecut, şi că îi chemase numai pentru a satisface regulile bunei cuviinţe. Şi chiar ofiţerii, în timp ce urcau, ascultându-l, scara acoperită cu un preş moale, îşi dădeau seama că fuseseră invitaţi în casa aceea numai din politeţe, iar când văzură lacheii alergând, grăbiţi, să aprindă luminile jos, la intrare şi sus în sală, avură impresia că odată cu ei aduceau în conac tulburare şi dezordine. Într-o casă unde se adunaseră, pentru cine ştie ce eveniment sau sărbătoare de familie, două surori cu copiii lor, fraţii şi vecini, mai puteau fi oare bineveniţi nouăsprezece ofiţeri necunoscuţi?

Sus, la intrarea în salon, îi întâmpină o bătrână înaltă şi subţire, cu obraz prelung şi cu sprâncene negre, care aducea surprinzător de mult cu împărăteasa Eugenia. Cu un zâmbet amabil şi maiestuos, le declară că se simţea fericită de a-i avea oaspeţi, dar în acelaşi timp le cerea iertare că, de data aceasta, le era cu neputinţă, ei şi soţului ei, să-i găzduiască în casa lor. După zâmbetul plăcut şi maiestuos, însă care i se ştergea de pe faţă de câte ori îşi întorcea capul în altă parte, se vedea că în viaţa ei văzuse mulţi asemenea domni ofiţeri, că acum nu-i mai ardea de dânşii şi că, dacă-i chemase în casă şi se scuza, o făcea numai pentru că aşa îi cerea educaţia şi situaţia ei în societate.

În sufrageria largă, în care intrară ofiţerii, la capătul unei mese lungi, îşi beau ceaiul vreo zece bărbaţi şi femei, bătrâni şi tineri. La spatele lor, învăluit în norul subţire de fum al ţigărilor de foi, stătea un grup de bărbaţi, în mijlocul căruia un tânăr uscăţiv, cu favoriţi roşcaţi, vorbea tare englezeşte, graseind. Îndărătul grupului, se vedea, prin uşa deschisă, o odaie luminoasă cu mobilă albastră.

— Domnilor, sunteţi atât de mulţi, încât nu e posibil să vă prezint pe fiecare în parte! zise generalul cu glas sonor, căutând să pară cât mai vesel. Prezentaţi-vă singuri, fără prea multă ceremonie!

Ofiţerii, unii cu feţele foarte serioase, grave chiar, alţii zâmbind silit, dar grozav de stânjeniţi cu toţii, se înclinară, fiecare cum îi veni la îndemână şi se aşezară la ceai.

Cel mai stânjenit dintre toţi, însă, se simţea căpitanul Reabovici, un ofiţer mic de stat, uşor adus din spate, cu ochelari şi cu favoriţi ca de linx. În timp ce unii camarazi îşi împrumutau un aer serios, iar alţii zâmbeau silit, – faţa lui, favoriţii lui de linx şi ochelarii lui păreau a spune: „Eu sunt ofiţerul cel mai timid, cel mai modest şi cel mai neînsemnat din toată brigada!” La început, când intrase în sufragerie, şi mai pe urmă, în timpul ceaiului, Reabovici nu putea cu niciun chip să-şi oprească privirea asupra vreunei feţe sau asupra

vreunui obiect. Chipurile oamenilor, îmbrăcămintea lor, carafele de cristal pline cu coniac, aburul care se înălţa din paharele cu ceai, cornişele de stuc ale încăperii, – toate se amestecau într-o singură impresie copleşitoare, care-i umplea sufletul de nelinişte şi de dorinţa de a-şi ascunde undeva capul. Asemenea celui care declamă pentru prima oară în faţa publicului, vedea tot ce era sub ochii lui, dar nu înţelegea bine ce vedea. (Stării acesteia, când omul vede, însă nu înţelege, fiziologii îi zic „orbire psihică”.) Dar ceva mai târziu, când se mai obişnui, Reabovici îşi recăpătă vederea şi începu să se uite în jurul lui. Şi cum era timid şi nesociabil, cel dintâi lucru care îl surprinse fu ceea ce-i lipsise lui totdeauna, şi anume îndrăzneala extraordinară a noilor sale cunoştinţe. Von Rabbek, soţia lui, două doamne în vârstă, o domnişoară în rochie lila şi tânărul cu favoriţi roşcaţi, care nu era decât fiul mai mic al lui Rabbek, se risipiseră printre ofiţeri cu atâta îndemânare, de parcă făcuseră repetiţie mai dinainte şi angajaseră imediat o discuţie aprinsă, la care era cu neputinţă să nu participe şi noii oaspeţi. Domnişoara în lila căuta să demonstreze cu tot dinadinsul că artileriştii o duc mult mai bine decât cavaleriştii şi infanteriştii, iar Rabbek şi cele două doamne în vârstă susţineau contrariul. Începu o discuţie încrucişată. Reabovici se uita la domnişoara în lila, care vorbea cu aprindere despre lucruri atât de străine şi atât de lipsite de interes pentru ea, urmărindu-i zâmbetele prefăcute, care-i apăreau şi-i dispăreau de pe faţă.

Von Rabbek şi familia lui îi atrăgeau cu îndemânare pe ofiţeri în discuţie, urmărindu-le în acelaşi timp, cu deosebită atenţie, şi paharele, şi gurile, să vadă dacă beau toţi, dacă se simt la largul lor şi de ce cutare nu mănâncă biscuiţi sau nu bea coniac. Şi, cu cât Reabovici se uita şi asculta mai mult, cu atât mai mult îi plăcea familia aceea lipsită de sinceritate, dar perfect disciplinată.

După ceai, ofiţerii trecură în salon. Presimţirea nu-l înşelase pe locotenentul Lobîtko: salonul era plin de domnişoare şi de cucoane tinere. Locotenentul, zis şi „seter”, se şi aşezase în faţa unei blonde foarte tinere, în rochie neagră. Aplecat asupra ei semeţ, de parcă se sprijinea într-o sabie imaginară, el îi zâmbea, jucându-şi umerii cu cochetărie. Îi povestea, fără îndoială, cine ştie ce nimicuri amuzante, deoarece blonda se uita cu îngăduinţă la faţa lui de om bine hrănit şi-l întreba, cu un aer nepăsător: „Da? Serios?…” După acest rece „Da? Serios?” „seterul” ar fi putut să-şi dea seama, dacă ar fi fost inteligent, că nu prea avea şanse să i se strige „pille!”.

Deodată răsunară acorduri de pian şi un vals trist se revărsă din salon pe ferestrele larg deschise. Şi fiecare îşi aduse aminte

că dincolo de ziduri era primăvară, că era o seară de mai… Şi fiecare simţi plutind în văzduh parfumul frunzişului fraged al plopilor şi al florilor de trandafir şi de liliac. Sub impresia muzicii, coniacul pe care-l băuse Reabovici se trezi în el, îndemnându-l să arunce o privire spre fereastră, să zâmbească şi să urmărească mlădierile femeilor. I se părea acum că parfumul trandafirilor, al plopilor şi al liliecilor vine dinspre feţele şi rochiile lor, nu dinspre grădină.

Fiul lui Rabbek invită la vals o domnişoară slabă şi făcu două tururi cu ea. Alunecând pe parchet, Lobîtko se repezi spre fata în lila şi amândoi se avântară în vârtejul valsului. Şi balul începu… Reabovici stătea lângă uşă, printre cei care nu jucau, şi se uita. Nu dansase niciodată în viaţă şi niciodată nu avusese prilejul să cuprindă mijlocul unei femei cinstite. Şi grozav îi mai plăcea când cineva, în văzul tuturor, cuprindea mijlocul unei fete necunoscute şi-i oferea umărul, să-şi sprijine mâna, însă pe el nu putea să se vadă cu niciun chip într-o situaţie ca aceasta. Fusese o vreme când invidiase îndrăzneala şi vioiciunea camarazilor lui şi suferise din această pricină. Gândul că era timid, adus din spate şi neînsemnat, că avea talia lungă şi favoriţi de linx, îl chinuia dureros. Însă cu timpul se deprinsese şi acum se uita la perechile care dansau, sau la cei care vorbeau în gura mare, cu o înduioşare melancolică, fără să mai invidieze pe nimeni.

Când începu cadrilul, tânărul von Rabbek se apropie de grupul celor care nu dansau şi invită pe doi ofiţeri să facă o partidă de biliard. Ofiţerii primiră şi, câteşitrei, ieşiră din salon. Neavând ce face şi dorind totuşi să participe şi el la animaţia generală, Reabovici se luă după ei. Din salon, trecură într-un salonaş, apoi într-un coridor îngust, de sticlă, şi de acolo într-o odaie unde, la intrarea lor, trei umbre somnoroase de lachei săriră de pe divane. În sfârşit după ce străbătură un şir întreg de odăi, tânărul Rabbek şi ofiţerii pătrunseră într-o încăpere unde se afla un biliard. Şi partida începu.

Reabovici, care nu cunoştea niciun joc, afară de jocul de cărţi, stătea lângă biliard şi se uita cu nepăsare la jucătorii care, cu hainele descheiate şi tacurile în mână, se învârteau în jurul biliardului, îşi aruncau glume şi îşi strigau vorbe neînţelese. Jucătorii nu-l luau în seamă. Numai când vreunul îl lovea din întâmplare cu cotul sau cu tacul, se întorcea spre el şi-i spunea: *„pardon!”* Nici nu se terminase bine prima partidă, şi Reabovici se şi plictisise. I se părea că era de prisos acolo şi că-i încurca pe ceilalţi… Îi veni gust să se întoarcă în salon şi ieşi.

La întoarcere, Reabovici avu o mică aventură. Ajungând la jumătatea drumului, îşi dădu seama că n-o luase pe unde se

cuvenea. Îşi aducea bine aminte că ar fi trebuit să întâlnească trei lachei somnoroşi. Străbătuse încă cinci sau şase odăi, şi lacheii parcă intraseră în pământ. Văzând că greşise, Reabovici o luă puţin îndărăt, apoi la dreapta, şi se trezi într-un birou întunecos, prin care nu ţinea minte să fi trecut în drumul spre biliard. Rămase câteva clipe locului, apoi deschise hotărât cea dintâi uşă care-i ieşi în cale şi pătrunse într-o odaie cufundată în întuneric. Drept în faţă, prin crăpătura unei uşi, se strecura o şuviţă de lumină vie. De dincolo de uşă răzbăteau notele unei mazurci melancolice. Iar acolo unde se găsea, ca şi în salon, mirosea a plopi, a liliac şi a trandafiri…

Reabovici se opri, neştiind ce să facă… În clipa aceea, fără veste, auzi paşi grăbiţi şi foşnetul unei rochii, apoi un glas întretăiat, un glas de femeie, îi şopti: „În sfârşit! “ Şi două mâini moi şi parfumate – care bineînţeles că nu erau mâini de bărbat – îi cuprinseră gâtul. De obrazul lui se lipi un obraz cald şi în acelaşi timp se auzi o sărutare. Dar peste o clipă, fiinţa care îl sărutase ţipă uşor şi, după cum i se păru lui Reabovici, se trase cu silă îndărăt. Puţin lipsi să nu ţipe şi el, apoi se repezi spre şuviţa de lumină ce se strecura prin crăpătura uşii…

Când se întoarse în salon, îi bătea inima, iar mâinile îi tremurau aşa de tare, încât se grăbi să şi le ascundă la spate. La început îl chinuia ruşinea şi teama ca nu cumva cei din salon să fi aflat că, mai adineauri, îl îmbrăţişase şi-l sărutase o femeie: se făcu ghem şi se uită cu nelinişte în jurul lui. Dar când se încredinţă că toată lumea îşi vedea liniştită de joc şi de vorbă, se lăsă în voia unui simţământ prin care nu mai trecuse niciodată până atunci. I se întâmpla un lucru foarte ciudat… Gâtul lui, pe care cu puţin înainte îl cuprinseseră două mâini moi şi parfumate, îi părea uns cu ulei, iar pe obrazul stâng, lângă mustaţă, acolo unde îl sărutase necunoscuta, îi tremura o răcoare uşoară şi plăcută, ca urma unor picături de mentă. Şi cu cât freca mai mult locul cu pricina, cu atât mai tare se simţea răcoarea aceea. Iar pe deasupra, toată făptura lui era pătrunsă de un sentiment nou şi bizar, care creştea, creştea mereu… Deodată, simţi nevoia să danseze, să vorbească, să fugă în grădină, să râdă în gura mare… Uitase cu totul că era adus din spate, că era un om neînsemnat, că avea favoriţi de linx şi o „înfăţişare nedefinită”, cum îl caracterizase cineva în timpul unei discuţii între cucoane, pe care o auzise din întâmplare. Iar când soţia lui Rabbek trecu pe lângă el, îi zâmbi cu atâta dezinvoltură şi duioşie, încât ea se opri şi se uită la el, mirată.

— Grozav îmi place casa dumneavoastră!… zise el potrivindu-şi ochelarii.

Generăleasa zâmbi şi-i răspunse că o moştenise de la tatăl ei, apoi îl întrebă dacă părinţii lui erau încă în viaţă, de când se afla în armată, de ce era aşa de slab şi aşa mai departe… După ce primi răspunsuri la toate întrebările, generăleasa îşi văzu de drum, iar Reabovici începu să zâmbească şi mai prietenește, încredinţat că în jurul lui erau numai oameni minunaţi…

La masă mâncă în neştire tot ce i se dădu, bău fără să audă ce vorbeau ceilalţi, căutând doar să-şi explice întâmplarea de mai adineauri… E drept, întâmplarea avea în ea ceva misterios şi romantic, şi totuşi explicaţia era simplă. Fără îndoială că vreuna dintre domnişoare sau din cucoane dăduse întâlnire cuiva în odaia aceea întunecoasă, aşteptase mult şi, tulburată şi enervată, îl luase pe Reabovici drept alesul inimii sale. Faptul părea cu atât mai verosimil, cu cât atunci când intrase în odaia cea întunecoasă şi se oprise, neştiind încotro s-o apuce, Reabovici putea să facă impresia unui om care aştepta pe cineva… Aşa îşi explica el sărutarea pe care o primise.

„Bine, dar care dintre ele o fi fost?… se gândea, cercetând feţele femeilor. Desigur că era tânără, că doar cele bătrâne nu se duc la întâlnire. Şi nici nu încape vorbă că era o intelectuală, asta se simţea după foşnetul rochiei, după parfumul pe care-l răspândea, după glas…”

Reabovici îşi opri ochii asupra domnişoarei în lila. Îi plăcu mult: avea mâini frumoase, umeri frumoşi, o faţă inteligentă şi un glas melodios. Privind-o Reabovici ar fi dorit să fie ea necunoscuta şi nu alta… Dar chiar în clipa aceea, fata izbucni într-un râs prefăcut, încreţindu-şi nasul lung, care i se păru bătrânesc. Atunci îşi mută privirea la blonda în rochie neagră. Asta era mai tânără, mai simplă şi mai deschisă, avea tâmple minunate şi îşi ducea cu nespusă graţie paharul la gură. Acum, ar fi vrut să fie ea „aceea”. Dar în curând găsi că avea faţa plată şi-şi mută privirea la vecina ei…

„E greu de ghicit, îşi zicea el, visător. Dacă ai lua de la cea în lila numai umerii şi mâinile, dacă i-ai adăuga tâmplele celei blonde şi ochii celei din stânga lui Lobîtko, atunci…”

Făcu în gând această adunare şi căpătă imaginea fetei care îl sărutase, imaginea pe care o dorea, dar n-o putea găsi în jurul mesei…

Masa se termină. Sătui şi cam ameţiţi, oaspeţii începură să-şi ia rămas-bun şi să mulţumească gazdelor, care îşi cerură din nou iertare că nu puteau să-i oprească pe noapte.

— Sunt foarte, foarte fericit, domnilor! repeta generalul, de data aceasta sincer (fără îndoială, pentru că oamenii sunt mai sinceri şi mai buni când îşi petrec oaspeţii, decât când îi întâmpină). Foarte fericit! Să poftiţi şi la întoarcere, fără nicio

ceremonie. Dar încotro aţi luat-o? Vreţi să vă duceţi pe la deal? Mai bine apucaţi prin parc şi pe urmă la vale, e mai aproape.

Ofiţerii o luară prin parc. După zgomotul şi după lumina orbitoare din casă, parcul li se păru întunecat şi liniştit. Până la portiţă merseră în tăcere. Cu toate că erau ameţiţi, veseli şi încântaţi, întunericul şi liniştea îi făcură să rămână câteva clipe pe gânduri. Şi fără îndoială că fiecare se gândea, ca şi Reabovici, la acelaşi lucru: oare o să vină vremea să aibă şi el, ca Rabbek, o casă mare, o familie, un parc, o să poată şi el, fie şi fără prea multă sinceritate, să primească oaspeţi, să le arate prietenie, să le dea mâncare din belşug, să-i îmbete şi să-i facă fericiţi?…

După ce ieşiră pe portiţă, începură să vorbească toţi deodată şi să râdă în gura mare, fără niciun rost. Mergeau acum pe o cărăruie, care cobora spre râu, apoi alerga chiar pe marginea lui, ocolind surpăturile, tufişurile de pe mal şi sălciile aplecate deasupra apei. Malul şi cărarea abia se zăreau, iar malul celălalt era cu totul cufundat în întuneric. Ici şi colo, în apa neagră licăreau stele: tremurau şi se întindeau, ceea ce te făcea să bănuieşti că râul curgea repede. Era linişte. Pe mal, dimpotrivă, se auzeau gemând culici somnoroşi, iar pe acesta, fără să ţină seamă de grupul ofiţerilor, o privighetoare cânta într-un tufiş. Ofiţerii se opriră, scuturară tufişul, dar privighetoarea cântă înainte.

— Ia uitaţi-vă la ea! exclamară câţiva cu admiraţie. Stăm colea, la un pas, şi dumneaei nici nu-i pasă! Mare şmecheră!

La capătul drumului, cărarea urca la deal şi, în dreptul gardului bisericii, dădea în drumul mare. Acolo, obosiţi de urcuş, ofiţerii se aşezară jos şi-şi aprinseră câte o ţigară. Deodată, zăriră pe malul celălalt o luminiţă roşie şi tulbure. Şi, neavând ce face, începură să-şi dea părerea dacă era un foc, o fereastră luminată sau altceva… Reabovici se uită şi el într-acolo şi i se păru că luminiţa îi zâmbeşte şi-i face cu ochiul, ca şi cum ştia şi ea de sărutare.

Ajungând acasă, Reabovici se dezbrăcă repede şi se culcă în pat. În aceeaşi izbă cu el erau cantonaţi şi Lobîtko, şi locotenentul Merzleakov, un băiat liniştit şi tăcut, considerat în mediul lui ca un ofiţer cult. Purta totdeauna cu el revista „Vestnik Evropî”, pe care o citea pe unde apuca. Lobîtko se dezbrăcă, se plimbă câtva timp din colţ în colţ cu un aer nemulţumit, apoi îşi trimise ordonanţa după bere. Merzleakov se culcă şi el, îşi puse o lumânare la căpătâi şi se adânci în lectura revistei „Vestnik Evropî”.

„Cine-o fi fost?” se gândea Reabovici, cu ochii în tavanul afumat.

I se părea că gâtul îi era încă uns cu ulei şi că lângă gură îi stăruia răcoarea aceea, ca de picături de mentă. Îi treceau pe dinaintea ochilor, pe rând, umerii şi mâinile domnişoarei în lila, tâmplele şi ochii plini de sinceritate ai blondei în negru, mijlocele subţiri, rochii, broşe. Încercă să-şi oprească atenţia asupra acestor vedenii, dar ele săreau de la locul lor, se clătinau şi se risipeau. Când dispărură cu totul de pe câmpul negru pe care îl vede oricine când închide strâns ochii, i se păru că aude paşi grăbiţi, foşnetul unei rochii, zgomotul unei sărutări. Şi îl cuprinse o fericire nesfârşită, o fericire fără rost… Deşi cufundat în această fericire, auzi totuşi când se întoarse ordonanţa, raportând că nu găsise bere. Lobîtko se făcu foc şi începu din nou să se plimbe prin casă.

— Spuneţi şi voi, nu-i idiot? bombănea el oprindu-se când în faţa lui Reabovici, când în faţa lui Merzleakov. Cât de dobitoc şi de idiot trebuie să fie cineva ca să nu găsească bere! Hai? Spuneţi şi voi, nu-i o canalie?

— Cred şi eu că aici nu se găseşte bere, zise Merzleakov, fără să-şi ridice ochii de pe „Vestnik Evropî”.

— Da? Aşa crezi dumneata? nu se lăsă Lobîtko. Dar pe mine aruncaţi-mă şi în Lună, domnilor, şi pe Dumnezeul meu dacă nu vă găsesc bere şi femei! Uite, mă duc chiar acum şi mă întorc cu bere… Să mă înjuraţi, dacă nu mă întorc cu bere!

Şi se îmbrăcă fără grabă, îşi trase cizmele lui mari, îşi aprinse în tăcere o ţigară şi ieşi.

— Rabbek, Grabbek, Labbek… bombăni el, oprindu-se în tindă. Ei, drace, nu-mi prea vine să mă duc singur. Reabovici, nu vrei să faci un promenaj? Ce zici?

Neprimind răspuns, se întoarse, se dezbrăcă pe încetul şi se culcă. Merzleakov oftă, puse la o parte revista „Vestnik Evropî” şi stinse lumânarea.

— Mm-da… mormăi Lobîtko, aprinzându-şi o ţigară în întuneric.

Reabovici îşi trase pătura peste cap şi, făcându-se ghem, începu să lege în minte imaginile care-i apăreau şi să le adune laolaltă. Dar fără niciun folos. Curând adormi, gândindu-se cu cel din urmă gând că cineva îl dezmierdase, făcându-l fericit, că i se întâmplase un lucru neaşteptat, un lucru de nimic, dar peste măsură de dulce, care-i umpluse inima de bucurie. Şi gândul acela nu-l părăsi nici în somn.

Când se trezi, senzaţia că gâtul îi era uns cu ulei, ca şi răcoarea de mentă de lângă gură, îi dispăruseră, dar, ca şi ieri, bucuria i se revărsa valuri-valuri în piept. Se uită plin de încântare la cercevelele ferestrelor, poleite de lumina soarelui în răsărit şi trase cu urechea la mişcarea din uliţă. Cineva vorbea tare, chiar lângă fereastră. Era Lebedeţki, comandantul

lui de baterie. Sosise chiar atunci, ajungând din urmă brigada, şi acum vorbea în gura mare (nu era deprins să vorbească încet) cu vagmistrul.

— Şi altceva? strigă el.

— Ieri, Înălţimea Voastră, la potcovit, Golubcik a fost atins cu o caia. Felcerul i-a pus lut cu oţet. Acum îl purtăm de căpăstru pe-alături de drum. De asemenea, Înălţimea Voastră, maistrul Artemiev s-a îmbătat aseară şi locotenentul a poruncit să-l aşezăm pe antetrenul afetului de rezervă.

Vagmistrul mai raportă că magazionerul Karpov a uitat să ia şnururile cele noi pentru trompete şi ţăruşii de la foile de cort şi că aseară domnii ofiţeri au binevoit a fi oaspeţii generalului von Rabbek. În timp ce vorbeau, Lebedeţki se apropie, arătându-şi la fereastră capul cu barbă roşie. Se uită cu ochii lui miopi, pe jumătate închişi, la mutrele somnoroase ale ofiţerilor şi le dădu bună dimineaţa.

— Totul e în ordine? întrebă el.

— Pe unul dintre sănaşi l-a bătut la greabăn hamul cel nou, răspunse Lobîtko, căscând.

Comandantul oftă, se gândi puţin, apoi zise:

— Aş vrea să mă reped până la Alexandra Evgrafovna… Trebuie să-i fac o vizită. Aşa că, rămâneţi cu bine. Până diseară vă ajung…

Peste un sfert de oră, brigada se punea în mişcare. În timp ce treceau prin dreptul hambarelor boiereşti, Reabovici întoarse capul spre dreapta şi se uită la conac. La ferestre, jaluzelele erau trase. Se vede că cei din casă dormeau încă. Dormea şi cea care îl sărutase aseară. Deodată, îi veni în minte să şi-o închipuie dormind. Fereastra larg deschisă a odăii de culcare, crengile verzi care se uită pe geam, aerul proaspăt al dimineţii, parfumul de plop, de lilieci şi de trandafiri, patul, scaunul cu rochia aruncată pe spetează – aceeaşi rochie care foşnise aseară – pantofiorii, ceasul de pe măsuţă, – toate şi le imagina limpede şi desluşit. Dar trăsăturile feţei, zâmbetul somnoros şi dulce, adică tocmai ceea ce ar fi fost important şi caracteristic, îi scăpau, aşa cum scapă argintul viu printre degete. După o jumătate de verstă, Reabovici se uită îndărăt: biserica galbenă, conacul, râul şi grădina erau scăldate în lumină. Totul, dar mai cu seamă râul, cu malurile lui de un verde viu, cu apa în care se răsfrângea cerul albastru şi, ici şi colo, sclipeau razele argintii ale soarelui, – totul era neînchipuit de frumos. Reabovici mai aruncă o privire, cea din urmă, spre Mesteciki şi se întristă atât de adânc, încât ai fi zis că se despărţea de cineva nespus de drag şi de apropiat.

În faţa ochilor, cât era drumul de lung, se desfăşurau aceleaşi privelişti obişnuite, binecunoscute… Şi la dreapta, şi

la stânga, numai lanuri de hrişcă şi de secară verde, cu stănci care săreau… Dacă te uiţi înainte, nu vezi decât colb şi cefe; dacă te uiţi în urmă, nu vezi decât colb şi feţe… înainte mărşăluiesc patru ostaşi cu săbii – avangarda. În urma lor vine grupul de cântăreţi, iar în urma cântăreţilor, gorniştii călări. Avangarda şi cântăreţii, ca purtătorii de facle în procesiunile funebre, uită să păstreze distanţa reglementară şi o iau mereu înainte… Reabovici e la tunul unu din bateria a cincea. Vede toate cele patru baterii din faţa lui. Pentru un civil, coloana aceea nesfârşită şi greoaie, pe care o alcătuieşte o brigadă de artilerie în marş, ar părea un talmeş-balmeş bizar şi fără rost. E de neînţeles ce caută atâţia oameni în jurul unui tun şi de ce tunul e tras de atâţia cai în hamuri ciudate, de parcă ar fi, într-adevăr, atât de greu şi de înspăimântător. Dar pentru Reabovici totul e lămurit şi de aceea nu-i pare câtuşi de puţin interesant. El ştie de mult de ce înaintea fiecărei baterii, alături de ofiţeri, merge călare şi un artificier, de obicei grav, şi de ce se zice şeful antetrenurilor; în spatele artificierului vin conducătorii atelajului înaintaş, apoi cei ai atelajului mijlocaş. Reabovici ştie de ce cailor din stânga, pe care călăresc conducătorii, li se zice sănaşi, iar celor din dreapta lăturaşi, ceea ce iarăşi nu e deloc interesant. În urma atelajului mijlocaş, vin rotaşii. Conducătorul, care călăreşte pe unul dintre rotaşi, are şi acum spatele plin de praful de ieri, iar la coapsa dreaptă poartă tălpica, – o bucată de lemn de formă ciudată şi caraghioasă. Însă Reabovici ştie la ce foloseşte tălpica, aşa că lui nu i se pare caraghioasă. Conducătorii îşi avântă biciuştile din obişnuinţă şi, din când în când, îşi îndeamnă caii cu strigăte. Tunul e urât. Pe antetren stau saci de ovăz acoperiţi cu prelate, iar ţeava, de care sunt agăţate ceainice, raniţe şi saci de merinde, are înfăţişarea unui mic animal inofensiv, înconjurat, cine ştie pentru ce, de oameni şi de cai. Alături de tun, în partea de unde bate vântul, mărşăluiesc, bălăbănindu-şi mâinile, şase servanţi. În urma tunului vin alţi şefi de antetrenuri, alţi conducători, iar după ei alt tun, tot atât de urât şi de neînsemnat ca şi cel din faţă. După al doilea tun vine al treilea, apoi al patrulea. În urma celui de al patrulea, merge călare un ofiţer şi aşa mai departe. Brigada are în total şase baterii, iar fiecare baterie câte patru tunuri. Coloana se întinde pe o jumătate de verstă şi se încheie cu un convoi de căruţe, pe lângă care calcă îngândurat, cu capul în pământ, măgarul Asinus: are urechile mari, dar e un animal simpatic, adus din Turcia de către un comandant de baterie.

Reabovici se uita cu nepăsare înaintea şi în urma lui, la cefe şi la feţe. Altădată ar fi aţipit, acum însă se lăsa în voia gândurilor sale noi şi dulci. La început, când brigada abia se

pusese în mişcare, încercase să-şi dovedească lui însuşi că întâmplarea cu sărutul putea fi interesantă doar ca o mică aventură secretă, dar că, în fond, nu avea nicio importanţă şi că, a se gândi la ea serios, ar fi fost cel puţin o prostie. Curând însă renunţă la logică şi se lăsă în voia visurilor… Când se vedea în salonul lui Rabbek, alături de o fată, care semăna cu domnişoara în lila sau cu cea blondă, în negru, când închidea ochii şi se vedea lângă altă necunoscută, cu trăsăturile obrazului foarte nelămurite. Îi vorbea în gând, o dezmierda, îşi culca obrazul pe umărul ei. Îşi închipuia, apoi, că a izbucnit războiul, vedea despărţirea, pe urmă revederea, masa cu nevasta lui, copiii…

— La frâne! se auzea comanda, de câte ori coborau o vale.

Reabovici striga şi el „la frâne”, dar cu teama că strigătul o să-i tulbure visurile şi o să-l readucă la realitate…

În timp ce treceau pe lângă conacul unei moşii, Reabovici se uită peste gard, în parc. Privirea lui căzu pe o alee lungă şi dreaptă ca un zbor de săgeată, presărată cu nisip galben şi străjuită de mesteceni tineri… Cu setea omului furat de visuri, îşi imagina picioruşele unei femei, călcând pe nisipul galben şi, cu totul pe neaşteptate, în minte i se zugrăvi desluşit fiinţa care îl sărutase, aşa cum izbutise să şi-o închipuie aseară, în timpul cinei. Imaginea aceea i se fixă în minte şi nu-l mai părăsi.

Pe la amiază, se auzi din urmă, dinspre convoiul de căruţe, comanda:

— Drepţi!… Privirea la stânga! Atenţiune, domnilor ofiţeri!

Într-o caleaşcă trasă de doi cai albi, trecea generalul, comandantul de brigadă. Când ajunse în dreptul bateriei a doua, caleaşca se opri şi generalul strigă ceva neînţeles. Câţiva ofiţeri, printre care şi Reabovici, porniră în galop spre el.

— Ei, cum merge? întrebă generalul, clipind din ochii lui injectaţi. Aveţi ceva bolnavi?

După ce primi răspunsurile, generalul, un bărbat slab şi mic de stat, molfăi din gură, se gândi puţin, apoi i se adresă unuia dintre ofiţeri:

— La dumneata, conductorul rotaş de la tunul trei şi-a scos genunchiera şi-a atârnat-o de antetren, ticălosul! Să-l pedepseşti.

Apoi, ridicând ochii spre Reabovici, urmă:

— Iar la dumneata, dacă nu mă înşel, opritoarele sunt prea lungi…

După ce mai făcu vreo câteva observaţii plictisitoare, generalul se uită la Lobîtko şi zâmbi.

— Ai o mină tare tristă azi, locotenent Lobîtko, zise el. Ţi-e dor de Lopuhova? Hai? Auziţi, domnilor, i-e dor de Lopuhova!

Lopuhova era o doamnă grozav de grasă şi foarte înaltă, trecută de mult de patruzeci de ani. Generalul avea mare slăbiciune pentru femeile trupeşe, indiferent de vârstă, şi-şi închipuia că şi ofiţerii lui aveau aceeaşi slăbiciune. Ofiţerii zâmbiră, respectuos. Încântat că făcuse o glumă cât se poate de izbutită şi usturătoare, comandantul izbucni într-un râs zgomotos, atinse spinarea vizitiului şi-şi duse mâna la cozoroc. Caleaşca plecă mai departe…

„Tot ce visez eu acum şi mi se pare imposibil şi ireal, e, în fond, un lucru foarte obişnuit, se gândea Reabovici, uitându-se la norii de praf care alergau în urma caleştii generalului. Sunt lucruri obişnuite şi toată lumea trece prin ele… De pildă, generalul nostru a iubit şi el pe vremea lui, iar acum e însurat şi are copii. Şi maiorul Vahter e însurat şi e iubit, cu toate că are o ceafă stacojie şi scârboasă şi e otova la trup… Salmanov e brutal şi din cale-afară de tătar, totuşi a avut şi el un roman, care s-a terminat cu însurătoarea… Eu sunt ca şi ceilalţi şi, mai curând sau mai târziu, voi trece şi eu prin toate acestea, aşa cum trece toată lumea..

Gândul că şi el era un om ca toţi ceilalţi şi că viaţa lui era o viaţă la fel ca a tuturor îl bucură şi-i dădu curaj. Acum şi-o închipuia pe *ea* şi îşi închipuia fericirea cu mai multă îndrăzneală, aşa cum îi plăcea, fără să-şi mai pună frâu gândurilor…

Seara, după ce brigada ajunse la destinaţie, ofiţerii se îndreptară spre corturile lor, să se odihnească. Reabovici, Merzleakov şi Lobîtko se aşezară în jurul unui cufăr, să-şi ia masa. Merzleakov mânca fără grabă, mestecând rar şi citindu-şi revista „Vestnik Evropî”, pe care-o ţinea pe genunchi. Lobîtko trăncănea fără încetare şi-şi umplea mereu paharul cu bere, iar Reabovici, căruia visurile nesfârşite îi înceţoşaseră mintea, tăcea şi bea. După trei pahare se ameţi, se muie şi deodată simţi o nevoie nestăpânită să împărtăşească camarazilor săi noua lui stare sufletească.

— Ştiţi, mi s-a întâmplat ceva ciudat acolo, la Rabbeci… începu el, căutând să dea glasului său o nuanţă de nepăsare şi de ironie. Mă dusesem în odaia de biliard…

Şi începu să povestească, cu de-amănuntul, chestia cu sărutarea, dar peste câteva clipe amuţi… Spusese tot ce avea de spus şi era grozav de mirat că pentru toate astea îi trebuise aşa de puţin timp. I se părea că ar fi putut vorbi până dimineaţa despre sărutarea aceea. După ce-l ascultă, Lobîtko, care era mare mincinos de felul lui şi de aceea nu credea pe nimeni, se uită la el cu îndoială şi zâmbi iar Merzleakov îşi ridică sprâncenele şi, fără să-şi ia ochii de la „Vestnik Evropî”, zise liniştit:

— Dumnezeu ştie ce-o mai fi fost şi asta!… Să ţi se arunce de gât, aşa, fără să-ţi spună pe nume… Trebuie să fie vreo psihopată…

— Da, trebuie să fie vreo psihopată… încuviinţă Reabovici.

— Aşa ceva mi s-a întâmplat şi mie o dată… adăugă Lobîtko, făcând ochii mari. Acum un an trebuia să plec la Kovno… Mi-am luat bilet de clasa a II-a… Când colo, vagonul plin, nici pomeneală să pot dormi. Atunci, am dat conductorului cincizeci de copeici… Mi-a luat omul bagajul şi m-a dus într-un compartiment… M-am întins şi m-am învelit cu pătura… În compartiment, întuneric, înţelegeţi. Deodată, simt o mână care mă apucă de umăr şi o respiraţie pe obraz. Ridic mâna şi dau de un cot… Când deschid ochii, ce să vezi? O femeie! Cu ochii negri, cu buzele roşii ca icrele de somon, cu nări pătimaşe şi cu nişte sâni… ce să spun, ca două tampoane!

— Stai puţin, îl întrerupse Merzleakov, liniştit. În ce priveşte sânul, înţeleg. Dar cum de i-ai putut vedea buzele, dacă era întuneric?

Lobîtko încercă să schimbe vorba, râzând de lipsa de pătrundere a lui Merzleakov. Lucrul acesta îl indispuse pe Reabovici. Se ridică de lângă cufăr şi se întinse pe pat, jurându-se că n-o să-şi destăinuiască niciodată secretele.

Începu apoi viaţa de tabără, cu zilele ei monotone care semănau atât de mult una cu alta. În tot acest răstimp, Reabovici se simţea, gândea şi se purta ca un îndrăgostit. În fiecare dimineaţă, când ordonanţa îi aducea de spălat şi el îşi turna apă rece pe cap, îşi amintea că are şi el o bucurie, care-i încălzeşte viaţa.

Seara, când camarazii începeau să vorbească despre dragoste şi femei, Reabovici asculta, se trăgea mai aproape, iar faţa lui căpăta expresia pe care o iau soldaţii, când ascultă povestindu-se despre luptele la care au participat şi ei. Iar în serile când ofiţerii inferiori, cherchelţi, în frunte cu „seterul” Lobîtko, întreprindeau escapade amoroase prin „mahala”, Reabovici, care lua şi el parte, era veşnic trist, se simţea nespus de vinovat şi, în gând, „îi” cerea iertare… În orele libere sau în nopţile de insomnie, când se gândea la copilăria lui, la tata, la mama, într-un cuvânt la tot ce-i era drag şi apropiat, totdeauna îşi aducea aminte de Mesteciki, de calul acela ciudat, de Rabbek, de soţia lui, care semăna cu împărăteasa Eugenia, şi de odaia aceea întunecoasă, cu crăpătura uşii, prin care se strecura o şuviţă de lumină vie…

La 31 august, Reabovici se întorcea din tabără, dar nu cu toată brigada, ci numai cu două baterii. Tot drumul fusese visător şi emoţionat, ca un om care revine pe locurile natale.

Ardea de dorinţă să mai vadă o dată calul acela ciudat, biserica, familia prefăcută a Rabbecilor, odaia cea întunecoasă… „Glasul lăuntric", care de atâtea ori înşală pe îndrăgostiţi, îi şoptea că o s-o vadă şi pe *ea,* negreşit… Şi tot soiul de întrebări îl chinuiau: cum o să fie întâlnirea lor? Despre ce o să-i vorbească? N-o fi uitat cumva de sărutare? La urma urmei, îşi zicea, chiar dacă n-ar întâlni-o, s-ar mulţumi să mai treacă o dată prin odaia cea întunecoasă şi să-şi aducă aminte…

Spre seară, se iviră la orizont şi bisericuţa cunoscută, şi hambarele albe. Inima lui Reabovici începu să bată cu putere… Nu mai auzea ce-i povestea ofiţerul, care mergea alături de el, călare, uitase de toate şi nu-şi mai lua ochii de la râul scânteietor din depărtare, de la acoperişul conacului şi de la hulubăria deasupra căreia se roteau porumbeii scăldaţi în lumina soarelui în asfinţit.

În timp ce se apropia de biserică şi chiar şi mai târziu, când asculta raportul agentului cu cartiruirea, Reabovici aştepta din clipă în clipă să vadă ivindu-se de după gard călăreţul, care trebuia să-i poftească pe ofiţeri la ceai. Însă raportul agenţilor cu cartiruirea se sfârşi, ofiţerii descălecară şi se îndreptară spre sat, şi călăreţul tot nu se vedea…

„Îndată o să afle Rabbek de la ţărani că am sosit şi o să trimită după noi", se gândea Reabovici, intrând în izbă şi neînţelegând de ce camaradul lui aprinsese lumânarea şi ordonanţele se grăbesc să pună samovarele…

O nelinişte grea îl cuprinse. Se culcă, dar curând se ridică şi se uită pe fereastră, să vadă dacă nu se zăreşte, cumva, călăreţul. Dar nu se zărea niciun călăreţ. Se întinse din nou, însă peste o jumătate de oră se ridică şi, nemaiputând îndura neliniştea, ieşi în uliţă şi o luă spre biserică. În piaţă, în faţa bisericii, era întuneric şi pustiu… Lângă cărăruia care cobora în vale, stăteau tăcuţi trei ostaşi. Văzându-l, tresăriră şi-şi duseră mâinile la cozoroc. El le răspunse şi începu să coboare cărarea cunoscută.

Pe malul celălalt, tot cerul era cuprins de o lumină purpurie: răsărea luna. Două ţărance, vorbind în gura mare, umblau printr-o grădină de zarzavat şi rupeau foi de varză. Dincolo de grădini, se zăreau umbrele întunecate ale câtorva căsuţe… Iar pe malul de dincoace, totul era întocmai ca în luna lui mai: cărarea, tufişurile, sălciile cu capetele aplecate deasupra apei… Numai glasul privighetorii celei îndrăzneţe nu se mai auzea şi nici nu mai mirosea a plop şi a iarbă tânără.

Când ajunse la parc, Reabovici se uită pe portiţă. Era întuneric şi linişte… Nu se vedeau decât trunchiurile albe ale mestecenilor din apropiere şi o mică parte din alee. Încolo,

totul se pierdea în întuneric. Reabovici rămase cu ochii aţintiţi în beznă şi cu urechea trează, dar nu auzi niciun zgomot şi nu văzu nicio luminiţă. După un sfert de oră de aşteptare, o luă încet înapoi…

Se apropie de râu. În faţa lui se desluşeau, albe, cabinele de baie ale generalului şi câteva cearşafuri întinse pe balustrada podeţului… Se urcă pe podeţ, stătu câteva clipe şi aşa, într-o doară, pipăi un cearşaf. Era scămos şi rece. Reabovici se uită în jos, la apă… Râul alerga repede şi clipocea uşor în jurul stâlpilor de la podeţ. Luna roşie se oglindea în apă, lângă malul stâng, valuri mici treceau peste imaginea ei din râu, întinzând-o şi rupând-o în bucăţi, de parcă voiau s-o ia cu ele…

„Ce prostie! Ce prostie! se gândea Reabovici uitându-se la apa care fugea la vale. Ce lipsă de raţiune în toate astea!”

Acum, când nu mai aştepta nimic, povestea cu sărutul, nerăbdarea lui, nădejdile nedesluşite şi chiar dezamăgirea îi apăreau în adevărata lor lumină. Nu mai găsea ciudat nici faptul că nu apăruse călăreţul generalului, nici că n-o să mai vadă în veci pe aceea care îl sărutase din greşeală; dimpotrivă, i s-ar fi părut ciudat dacă ar fi văzut-o…

Apa alerga la vale, dar încotro şi pentru ce, nimeni nu putea să ştie. Alerga, întocmai ca în luna mai: din pârâu în râu, din râu în mare, apoi se evapora, se prefăcea în ploaie… Şi, cine ştie, poate că în clipa asta aceeaşi apă alerga pe dinaintea ochilor lui… De ce? Şi în ce scop?

Şi tot universul, toată viaţa i se părură o glumă neînţeleasă şi fără rost… Dar când îşi ridică ochii de la apă şi îi înălţă spre cer, îşi aduse din nou aminte cum îl dezmierdase soarta, din întâmplare, datorită femeii aceleia necunoscute. Îşi aduse aminte, de asemenea, şi de nădejdile şi de visurile lui din vară. Şi deodată viaţa i se păru neînchipuit de searbădă, de săracă şi de ştearsă…

Când se întoarse în izbă, Reabovici nu găsi pe niciunul dintre camarazii lui. Ordonanţa îi raportă că se duseseră cu toţii la „generalul Fontreabkin”, care trimisese un călăreţ să-i cheme… Un moment, în pieptul lui Reabovici se aprinse flacăra bucuriei. Dar în aceeaşi clipă şi-o înăbuşi, se vârî în aşternut şi, ca şi cum ar fi vrut să facă în ciuda sorţii, nu se duse la general.

Publicată pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea”, Nr. 4238, 15 decembrie 1887. Semnată: An. Cehov cu modificări stilistice şi neînsemnate prescurtări de text, a intrat în culegerea „Povestiri”, Sankt-Petersburg, 1888 şi în ediţiile ei ulterioare (de la 2 la 13, Sankt-Petersburg, 1889–1899). Cu alte prescurtări de text, a fost inclusă în culegerea de „Opere” din anul 1901, vol. IV. Reproducem textul din 1901.

„Vestnik Evropi” – revistă liberală, lunară, editată de M. Stasiulevici, în deceniul al şaptelea al sec. XIX.

Băieţii

— A sosit Volodea! strigă nu ştiu cine în curte.

— A sosit Volodicika! ţipă Natalia, intrând în goană în sufragerie. Doamne, Dumnezeule!

Şi toată familia Koroliov, care aştepta să-l vadă sosind dintr-o clipă într-alta pe Volodea al ei, se repezi la ferestre. În faţa intrării se oprise o sanie rusească largă, înhămată cu o troică de cai albi, de pe spinările cărora se ridicau nori de aburi. Sania era goală: între timp, Volodea apucase a intra în sală şi acum îşi desfăcea gluga, cu degetele roşii şi îngheţate. Mantaua de licean, şapca, galoşii şi părul pe la tâmple îi erau încărcate de promoroacă şi toată făptura lui, din cap până-n picioare, răspândea un miros de ger aşa de plăcut, încât, uitându-se la el, îţi venea şi ţie gust să dârdâi de frig şi să faci „brrr!” Mama şi mătuşa lui se repeziră să-l îmbrăţişeze şi să-l sărute, Natalia se aplecă şi începu să-i tragă pâslarii, fetele – surorile lui – ţipau, uşile scârţâiau şi se izbeau, iar bătrânul Koroliov, numai în vestă, dădu buzna în sală cu un foarfece în mână şi începu să strige, îngrijorat:

— Te-am aşteptat ieri! Ei, cum ai călătorit? Bine? Doamne, Dumnezeule, dar lăsaţi-l să-i dea bună ziua şi lui tată-său! Mă rog, îi sunt ori nu-i sunt tată?

— Ham! Ham! lătra gros Milord, un dulău mare şi negru, bătând cu coada în pereţi şi în mobile.

Câteva clipe, totul se învălmăşi într-o larmă plină de veselie. Dar după ce se potoli primul val de încântare, Koroliovii băgară de seamă că afară de Volodea, într-un colţ al sălii, în umbra unei şube mari de vulpe, stătea neclintit un omuleţ înfofolit în broboade, şaluri şi glugi, încărcat şi el de promoroacă.

— Volodicika, dar ăsta cine-i? întrebă mama, în şoaptă.

— Aha! îşi aminti Volodea. Am onoarea să vă prezint pe colegul meu Ceceviţîn[15], elev în clasa a doua… L-am invitat la noi.

— Ne face mare plăcere! Poftim! zise tata, bucuros. Să mă ierţi că sunt fără haină, dar ştii, ca omul pe lângă casă… Poftim! Natalia, ajută-l pe domnul Cerepiţîn[16] să se dezbrace! Dar, pentru Dumnezeu, daţi afară câinele ăsta! Mare pacoste cu el!

Ceva mai târziu, Volodea şi prietenul său Ceceviţîn, buimăciţi de primirea zgomotoasă ce li se făcuse, cu obrajii încă rumeniţi de ger, stăteau la masă şi îşi beau ceaiul. Soarele de iarnă, pătrunzând prin zăpada şi florile de gheaţă de pe geamuri, îşi juca razele limpezi pe samovar, scăldându-şi-le apoi în castronul de spălat paharele. În sufragerie era cald şi băieţii simţeau cum, în trupurile lor îngheţate, se dădea o adevărată luptă între căldură şi frig, niciunul nevrând să se dea bătut.

— Ei, vasăzică, în curând vine şi Crăciunul! zise tata cu glas cântat, răsucindu-şi o ţigară din tutunul lui galben închis. Şi parcă-i cine ştie cât de când era vară, de când mama ta te petrecea plângând? Şi uite că te-ai şi întors… Ce să-i faci, frăţioare, timpul zboară, zboară… Nici n-apuci să zici „of”, că te şi pomeneşti bătrân! Domnule Cibisov[17], mănâncă, te rog, nu te jena. La noi nu există fasoane.

Cele trei surori ale lui Volodea, Katia, Sonea şi Maşa, cea mai mare de unsprezece ani, stăteau şi ele la masă şi nu-şi mai luau ochii de la noua lor cunoştinţă. Ceceviţîn era de aceeaşi vârstă şi de aceeaşi statură cu Volodea, însă slab, negricios şi pistruiat, nu alb şi dolofan ca el. Avea părul aspru ca peria, ochii înguşti şi buzele groase. Într-un cuvânt, era urât şi, dacă n-ar fi fost îmbrăcat cu tunică de licean, ai fi putut să-l iei drept băiatul bucătăresei. Ursuz din fire, tăcea tot timpul şi nu zâmbea aproape deloc. Uitându-se la el, fetiţele îşi ziceau că trebuie să fie un băiat foarte deştept şi învăţat. Rămânea mereu pe gânduri, atât de adânc încât, dacă îl întrebai ceva, tresărea, scutura din cap şi te ruga să-l mai întrebi o dată.

Fetiţele băgară de seamă că şi Volodea, care fusese totdeauna vesel şi bun de gură, de rândul acesta vorbea puţin, nu zâmbea aproape deloc şi nu părea prea încântat că se găseşte acasă. Tot timpul ceaiului nu li se adresă decât o singura dată, şi atunci ca să le spună câteva vorbe ciudate. Arătând cu degetul spre samovar, zise:

— În California se bea gin în loc de ceai.

Părea şi el cu gândul aiurea şi, judecând după privirile pe care le schimba din când în când cu prietenul lui, Ceceviţîn, pe amândoi îi preocupa acelaşi lucru.

După ceai, trecură cu toţii în odaia copiilor. Tata şi fetiţele se aşezară la masă şi-şi reluară treburile întrerupte de sosirea băieţilor: făceau flori şi franjuri din hârtie colorată pentru

pomul de Crăciun. Era o muncă plăcută şi gălăgioasă. Fiecare floare nouă era primită de fetiţe cu strigăte de încântare, ba chiar cu ţipete de spaimă, ca şi cum floarea căzuse de-a dreptul din cer. Tata se entuziasma şi el, iar din când în când arunca foarfecele pe podea, furios că nu era bine ascuţit. Îngrijorată, mama intra ca o furtună în odaie, întrebând:

— Cine mi-a luat iarăşi foarfecele? Tot dumneata, Ivan Nikolaici?

— Doamne Dumnezeule, niciun foarfece nu-i chip să am şi eu în casa asta! răspundea Ivan Nikolaici cu glas plângător şi, lăsându-se pe speteaza scaunului, îşi lua un aer de om jignit. Dar peste câteva clipe se entuziasma din nou.

Înainte, când venea Volodea acasă, lua şi el parte la pregătirile pentru pomul de Crăciun, sau mai dădea câte o raită pe-afară, să se uite la muntele de zăpadă pe care-l înălţau vizitiul şi ciobanul. Acum însă, atât el cât şi Ceceviţîn nici nu se uitară la hârtia colorată şi nici nu dădură pe la grajd. Aşezându-se amândoi la fereastră, şuşotiră o vreme nu ştiu ce, apoi deschiseră un atlas şi începură să cerceteze o hartă.

— Întâi la Perm… zicea Ceceviţîn în şoaptă, de acolo la Tiumen… pe urmă la Tomsk… după aceea… după aceea în Kamciatka… De acolo, samoiezii or să ne treacă prin strâmtoarea Behring cu luntrea… Uite şi America… Acolo sunt multe animale sălbatice cu blănuri scumpe.

— Dar California unde-i? întrebă Volodea.

— California e mai jos… Principalul e să ne vedem în America… de acolo şi până la California nu-i decât o aruncătură de băţ. De hrană ne facem noi rost din vânat şi din jafuri.

Toată ziua aceea, Ceceviţîn se ţinu departe de fetiţe, privindu-le pe sub sprâncene. Dar nu ştiu cum se întâmplă că, după ceaiul de seară, rămase câteva minute singur cu ele. Nu e cuviincios să stai ca un mut. Băiatul tuşi cu un aer grav, îşi frecă mâna stângă cu palma dreaptă, apoi se uită încruntat la Katia şi o întrebă:

— Ai citit ceva de Mayne Read[18]?

— Nu, n-am citit… Dar spune-mi, dumneata ştii să patinezi?

Cufundat în gândurile lui, Ceceviţîn nu-i răspunse la întrebare. Îşi umflă doar obrajii respirând adânc, ca şi cum i-ar fi fost grozav de cald. Apoi ridică iarăşi ochii la Katia şi urmă:

— Când o cireadă de bizoni goneşte prin pampas, se cutremură pământul şi mustangii, speriaţi, încep să zvârle cu copitele şi să necheze.

Ceceviţîn zâmbi cu tristeţe, apoi adăugă:

— Şi să ştii că indienii atacă trenurile. Dar cea mai mare pacoste sunt ţânţarii şi termitele.

— Ce-s astea?

— Un fel de furnici, numai că au aripi. Pişcă al dracului… Dar ştii tu cine-s eu?

— Domnul Ceceviţîn.

— Nu. Eu sunt Montigomo Gheară-de-Uliu, căpetenia Neînvinşilor.

Maşa, cea mai mică dintre fetiţe, se uită la el, se uită la fereastra după care se lăsa amurgul, apoi zise, pe gânduri:

— Ieri am avut mâncare de linte…

Vorbele neînţelese ale lui Ceceviţîn, faptul că şuşotea mereu cu Volodea, iar Volodea nu se mai juca, ci stătea adâncit în gânduri, totul li se părea fetiţelor misterios şi ciudat… Şi cele două mai mari, Katia şi Sonea, începură să-i spioneze. Seara, când se duseră băieţii la culcare, ele se apropiară tiptil de uşă, să asculte ce vorbeau. Şi dacă aţi şti ce au aflat!… Băieţii se pregăteau să fugă undeva, în America, ca să caute aur! Aveau tot ce le trebuia pentru drum: un pistol, două cuţite, pesmeţi, o lupă pentru aprins focul, un compas şi patru ruble. Mai aflară că băieţii trebuiau să umble pe jos câteva mii de verste, că aveau să se lupte, pe drum, cu tigrii şi cu sălbaticii, să scoată aur şi să caute fildeş, să ucidă duşmanii care le vor ieşi în cale, să se facă piraţi, să bea gin şi, în cele din urmă, să se însoare cu cele mai frumoase fete şi să se facă plantatori. Volodea şi Ceceviţîn discutau cu patimă, întrerupându-se mereu unul pe altul. Din vorbele lor se vedea bine că pe Ceceviţîn îl chema „Montigomo Gheară-de-Uliu”, iar pe Volodea „fratele cu obrazul palid”.

— Bagă de seamă să nu cumva să sufli vreo vorbă mamei, zise Katia către Sonea, în timp ce se duceau la culcare. Volodea o să ne aducă din America aur şi fildeş. Dar dacă îl pârăşti, mama n-o să-l mai lase să plece!

Cu o zi înainte de Ajun, Ceceviţîn cercetă de dimineaţă până seara harta Asiei, făcându-şi tot felul de însemnări, în timp ce Volodea, melancolic şi umflat de parcă-l înţepase o albină, se plimba încruntat prin odăi, fără să fi luat nimic în gură toată ziua. Mai mult, într-un rând se opri în faţa icoanei din odaia copiilor, îşi făcu cruce şi zise:

— Doamne, iartă-mă pe mine, păcătosul! Şi ocroteşte-o, Dumnezeule, pe biata mama!

Către seară, Volodea izbucni în plâns. Înainte de a se duce la culcare, îmbrăţişă îndelung pe tata, pe mama şi pe surori. Katia şi Sonea ştiau ce însemna această stare sufletească, dar Maşa cea mică nu înţelegea nimic, absolut nimic. Îşi ridică doar o

singură dată ochii la Cecevițîn, se gândi puțin, apoi zise oftând:

— Dădaca spune că în post trebuie să mâncăm mazăre și linte…

În ajunul Crăciunului, Katia și Sonea se treziră cu noaptea în cap, se dădură încetișor jos din pat și se duseră să vadă cum or să fugă băieții în America. Se apropiară de ușă tiptil.

— Prin urmare, nu mai mergi? întreba Cecevițîn, supărat. Spune: mergi ori nu?

— Doamne! plângea încet Volodea. Cum pot eu să plec? Mi se rupe inima de mila mamei.

— Cu toate astea, frate cu obrazul palid, eu te poftesc să mergi! Până acum ai făcut-o pe grozavul, ai spus că mergi și m-ai stârnit și pe mine. Iar când să plecăm, te-a apucat frica!

— Nu… nu mi-e frică, dar… mi-e milă de mama.

— Eu atâta vreau să știu: mergi ori nu mergi?

— Merg eu… numai… numai nu te grăbi așa. Vreau să mai stau acasă.

— Atunci, plec singur! hotărî Cecevițîn. Mă descurc eu și fără tine. Parcă te lăudai că vrei să împuști tigri, să te bați cu dușmanii… Dacă-i vorba așa, dă-mi înapoi capsele!

Volodea începu să plângă cu lacrimi atât de amare, încât surioarele lui nu se mai putură stăpâni și începură să scâncească și ele. Se făcu liniște.

— Prin urmare, nu mergi? mai întrebă o dată Cecevițîn.

— Ba… o să merg.

— Atunci, îmbracă-te!

Și, ca să-l facă să se hotărască în sfârșit, Cecevițîn începu să ridice în slavă America, să ragă ca tigrii, să imite vaporul, să-l certe că e laș, iar în cele din urmă îi promise să-i dea lui tot fildeșul și toate blănile de leu și de tigru.

Și băiețelul acela slăbuț și negricios, pistruiat și cu părul ca peria, li se păru fetițelor un om minunat, un om fără pereche, un adevărat erou, curajos și hotărât, care pe deasupra mai răgea și atât de înfricoșător încât, stând după ușă, puteai să-l iei într-adevăr drept un leu sau un tigru.

Fetițele se întoarseră în odaia lor, dar în timp ce se îmbrăcau, Katia, cu ochii plini de lacrimi, zise pe neașteptate:

— Dacă ați ști ce frică mi-e!…

Până la două, ora prânzului, părea că nu s-a întâmplat nimic. Dar când să se așeze la masă, se pomeniră deodată că băieții nu erau în casă. Trimiseră să-i caute în odăile slugilor, la grajduri, în pavilionul administratorului, dar nu-i găsiră nicăieri. Îi căutară în sat, nici acolo nu erau. Luară ceaiul tot fără ei. Seara, când să se așeze la cină, mama nu se mai putu stăpâni și izbucni în lacrimi. Noaptea mai trimiseseră o dată

după ei în sat, ba se duseseră cu felinarele să-i caute şi la râu… Într-un cuvânt, se stârni o zarvă de să ferească Dumnezeu!

A doua zi veni ureadnicul, se adunară cu toţii în sufragerie şi scriseră o hârtie. Mama plângea.

Dar iată că în faţa cerdacului se opri o sanie largă rusească, înhămată cu o troică de cai albi din care se ridicară nori de aburi.

— A venit Volodea! strigă cineva în curte.

— A venit Volodicika! ţipă Natalia, intrând în goană în sufragerie.

Şi Milord începu să latre cu glasul lui cel gros: „Ham! Ham!” Se dovedi că băieţii fuseseră prinşi în oraş, la bazar, unde umblau întrebând de unde ar putea să-şi cumpere praf de puşcă. Îndată ce intră în sală, Volodea izbucni în plâns şi se aruncă de gâtul mamei. Fetiţele tremurau, gândindu-se cu groază la ce avea să se mai întâmple: îl văzuseră pe tata luându-i pe amândoi, pe Volodea şi pe Ceceviţîn, la el în birou. Într-adevăr, îi dăscăli multă vreme. Mama le făcu şi ea morală dar, în timp ce-i dojenea, plângea.

— Cum se poate să faceţi voi una ca asta? îi certă tata. Dacă se află, Doamne fereşte, la liceu, vă dă afară. Ruşine să-ţi fie, domnule Ceceviţîn! Nu e frumos din partea dumitale! Dumneata ai pus totul la cale şi trag nădejde că părinţii or să te pedepsească… Cum se poate să faceţi una ca asta? Unde-aţi stat noaptea trecută?

— În gară! răspunse Ceceviţîn cu mândrie.

După aceea, Volodea a stat mult timp culcat, cu un prosop muiat în oţet pe frunte. Cineva s-a dus să dea o telegramă şi a doua zi a sosit o doamnă, mama lui Ceceviţîn, să-şi ia băiatul acasă.

La plecare, faţa lui Ceceviţîn era aspră şi cutezătoare. Iar când a fost să-şi ia rămas-bun de la fetiţe, nu le-a spus niciun cuvânt. A deschis doar un caiet de-al Katiei şi s-a iscălit, spre aducere aminte:

„Montigomo Gheară-de-Uliu”.

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta”, Nr. 350, din 21 decembrie 1887, la rubrica „Efemeride”, cu subtitlul: (Scenetă). Semnată: A. Cehonte. A fost revăzută pentru culegerea de „Opere” din anul 1899, vol. I. Reproducem textul din 1899.

Kaştanka

POVESTIRE

I. Năravuri proaste

O căţeluşă tânără şi roşcată – corcitură de şoricar cu potaie de rând – cu un bot drept ca de vulpe, alerga încoace şi încolo pe trotuar, uitându-se neliniştită în toate părţile. Din când în când se oprea, scheuna şi, ridicându-şi pe rând labele îngheţate, încerca să înţeleagă cum se făcuse de s-a rătăcit.

Îşi aducea bine aminte cum îşi petrecuse ziua şi cum nimerise, până la urmă, pe trotuarul acela necunoscut.

Iată cum începuse ziua: stăpânul ei, tâmplarul Luka Aleksandrîci, îşi pusese căciula, luase subsuoară un obiect de lemn, învelit într-o basma roşie, şi o strigase:

— Hai, Kaştanka!

Auzindu-şi numele, corcitura de şoricar cu potaie de rând ieşise de sub masa unde dormea pe talaş, se întinsese cu plăcere şi o luase la trap după stăpân. Clienţii lui Luka Aleksandrîci stăteau foarte departe, aşa că, până să ajungă la fiecare în parte, tâmplarul era nevoit să intre prin cârciumi, ca să mai prindă putere. Kaştanka îşi aducea aminte că pe drum se purtase din cale-afară de necuviincios: de bucurie că o luase la plimbare, sărea, se repezea lătrând după tramvaiele cu cai şi intra prin curţi, fugărind căţeii. Tâmplarul, care o scăpa mereu din ochi, se oprea şi se răstea la ea cu necaz. O dată, peste măsură de înfuriat, o înşfăcase de una dintre urechile ei de vulpe şi o zgâlţâise bine de câteva ori, strigându-i răspicat:

— Mân-ca-te-ar ciu-ma, ja-vră!

După ce a umblat pe la clienţi, Luka Aleksandrîci s-a abătut o clipă pe la soră-sa, unde a luat ceva în gură şi a băut un pic, de la soră-sa s-a dus la un cunoscut de-al lui, legător de cărţi, de la legător la cârciumă, de la cârciumă la un cumătru, şi tot aşa înainte. Într-un cuvânt, când s-a pomenit Kaştanka pe

trotuarul acela necunoscut, se însera, iar tâmplarul era beat turtă. Dădea din mâini, ofta din adâncul bojocilor şi bombănea:

— Întru păcat zămislitu-m-a muma mea! Eh, păcatele mele, păcatele mele! Iaca, acuma umblăm pe străzi şi ne uităm la felinare, dar când om crăpa, în focul gheenei o să ardem…

Sau, înduioşat, o striga pe Kaştanka şi-i spunea:

— Ascultă, Kaştanka, tu eşti o gânganie şi atâta tot. Faţă de om, eşti aşa cum ar fi dulgherul faţă de tâmplar.

Dar tocmai când îi vorbea aşa, se auzi deodată o fanfară. Kaştanka întoarse capul şi văzu venind pe stradă, drept spre ea, un regiment. Cum nu putea să sufere fanfara, pentru că o scotea din fire, începu să se agite şi să urle. Spre marea ei nedumerire, în loc să se sperie şi el, să scheaune şi să latre, tâmplarul a zâmbit cu toată gura, şi-a luat poziţia de drepţi şi şi-a ridicat mâna la cozoroc. Văzând că stăpânul nu protestează, Kaştanka a început să urle şi mai amarnic şi, nemaiştiind pe ce lume se află, a trecut în goană pe trotuarul celălalt.

Când şi-a venit în fire, fanfara nu se mai auzea şi regimentul dispăruse. Speriată, s-a întors repede, îndreptându-se spre locul unde-şi lăsase stăpânul. Dar – vai! – tâmplarul nu mai era acolo. Atunci s-a repezit înainte, pe urmă înapoi, a mai traversat o dată strada, dar tâmplarul parcă intrase în pământ… Kaştanka a început să adulmece trotuarul, crezând că o să-şi găsească stăpânul după urme, dar cu puţin înainte trecuse pe acolo un ticălos cu galoşi noi şi toate mirosurile străzii se amestecară cu duhoarea de cauciuc, aşa că nu mai era chip să desluşeşti nimic.

În timp ce Kaştanka alerga de colo până colo, să-şi găsească stăpânul, se întunecase. De o parte şi de alta a străzii se aprinseseră felinarele, iar la ferestrele caselor sclipeau lumini. Ningea cu fulgi mari şi înfoiaţi, care înălbeau caldarâmul, spinările cailor şi căciulile birjarilor. Şi cu cât văzduhul se întuneca mai mult, cu atât mai albe păreau toate. Pe lângă Kaştanka treceau mereu, în sus şi în jos, clienţi necunoscuţi, care o împiedicau să vadă şi o loveau cu picioarele. (Pentru Kaştanka oamenii se împărţeau în două categorii inegale: stăpâni şi clienţi. Între unii şi alţii era o mare deosebire: cei dintâi aveau dreptul s-o bată, în timp ce pe ceilalţi ea avea dreptul să-i apuce de picior.) Clienţii treceau grăbiţi, fără să-i dea nicio atenţie.

Când se întunecă de-a binelea, Kaştanka simţi cum o cuprinde deznădejdea şi frica. Se ghemui la intrarea unei case şi începu să scâncească jalnic. Ostenise umblând toată ziua cu Luka Aleksandrîci, urechile şi labele îi îngheţaseră şi, pe deasupra, mai era şi cumplit de flămândă. Nu mâncase mai

nimic. Doar de două ori luase în gură câte ceva: linsese un pic de pap la legătorul de cărţi, apoi, lângă tejgheaua unei cârciumi, găsise o pieliţă de salam. Atâta tot. Dacă ar fi fost om, fără îndoială că şi-ar fi spus:

„Nu, asta nu mai este viaţă! Mai bine mă împuşc!”

II. Străinul misterios

Însă Kaştanka nu se gândea la nimic şi scâncea mereu. Zăpada moale şi înfoiată îi acoperise cu totul spinarea şi capul şi, istovită cum era, căţeluşa căzuse într-o somnolenţă adâncă. Dar deodată uşa de la intrare scârţâi şi o izbi în coastă. Sări în picioare. În prag se ivise un bărbat din categoria clienţilor. Deoarece Kaştanka schelălăia şi i se încurca printre picioare, ar fi fost greu să n-o observe. Omul se aplecă spre ea şi o întrebă:

— Ce-i cu tine, căţeluşă? Te-am lovit? Biata de tine, biata de tine!… Haide, nu te supăra, nu te supăra… Iartă-mă!

Kaştanka se uită la străin printre fulgii de zăpadă care-i îngreuiau genele şi văzu înaintea ei un omuleţ scund şi rotofei, cu faţa rotundă şi rasă, cu joben pe cap şi cu şuba descheiată.

— De ce scânceşti? urmă el, scuturându-i cu degetul zăpada de pe spinare. Unde ţi-i stăpânul? Nu cumva te-ai rătăcit? Biata căţeluşă! Ce să ne facem acuma, hai?

Simţind în glasul străinului o notă de căldură şi de duioşie, Kaştanka îi linse mâna, scâncind şi mai jalnic.

— După cum văd, eşti frumuşică, dar şi caraghioasă, nu ştiu cum! Parcă eşti o vulpe! zise străinul. Ei, n-am încotro, trebuie să te iau cu mine! Cine ştie, poate că o să fii bună la ceva… Hai să mergem!

Străinul plescăi din buze şi-i făcu un semn cu mâna, ceea ce nu putea să însemne decât: „Haide!” Şi Kaştanka se luă după el.

Nu trecuse nici o jumătate de oră şi căţeluşa stătea pe podea, într-o odaie mare şi luminoasă şi, cu capul aplecat într-o parte, se uita rugător şi cu interes la străinul care-şi lua masa şi care, mâncând, îi arunca şi ei câte ceva. Îi dădu, întâi, o felie de pâine şi o coajă verde de brânză, apoi o bucăţică de carne, o jumătate de pateu şi câteva oase de găină. Dar, flămândă cum era, Kaştanka le înghiţise pe toate aşa de repede, încât nici nu apucase să le simtă gustul. Şi cu cât mânca mai mult, cu atât îi era mai foame.

— După cât văd, prost te-au mai hrănit stăpânii tăi! zise străinul, privind-o cu cătă lăcomie înghiţea bucăţile nemestecate. Şi ce sfrijită eşti! Numai pielea şi oasele…

Cu toate că mâncase mult, Kaştanka tot nu se săturase. Căzuse doar într-un fel de toropeală. După ce se termină masa, se tolăni în mijlocul odăii, îşi întinse picioarele şi, simţind un fel de moleşeală dulce revărsându-i-se în tot trupul, începu să dea din coadă, fericită. În timp ce stăpânul ei cel nou, răsturnat într-un fotoliu, îşi fuma ţigara de foi, Kaştanka, dând mereu din coadă, se gândea: oare unde-i mai bine? Aici, la străinul

ăsta, sau la tâmplar? Lucrurile din casa asta sunt urâte şi sărăcăcioase: afară de fotolii, de divan, de lampă şi covoare, străinul nu mai are nimic altceva şi odaia parcă-i pustie, pe când casa tâmplarului era ticsită de lucruri: o masă, o tejghea, movile întregi de talaş, apoi rindele, dălţi şi ferestraie, o colivie cu un scatiu, o albie… La străin nu miroase a nimic, pe când la tâmplar plutea totdeauna un fel de ceaţă şi în toată casa mirosea a clei, a lac şi a talaş. Şi ce frumos mirosea! În schimb, în altă privinţă, e mult mai bine la străin: îţi dă de mâncare până nu mai poţi şi mai ales – de ce să nu recunoaştem? – se poartă frumos: cât a stat în faţa mesei şi l-a privit rugător, niciodată n-a lovit-o, n-a bătut din picioare la ea şi nu i-a strigat: „Ieşi afară, afurisito!”

După ce-şi fumă ţigara de foi, stăpânul cel nou ieşi, întorcându-se peste câteva clipe cu o salteluţă în mână.

— Ei, căţeluşo, ia vino încoace! îi zise, aşezând salteluţa într-un colţ, lângă divan. Culcă-te colea şi trage-i un pui de somn!

Apoi stinse lumina şi plecă. Kaştanka se întinse pe salteluţă şi închise ochii. Din stradă se auzi un lătrat. Căţeluşa ar fi vrut să-i răspundă, dar se simţi deodată năpădită de tristeţe. Îşi aduse aminte de Luka Aleksandrîci, de băiatul lui, Fediuşka, de colţişorul ei drag de sub tejghea… îşi aduse aminte de serile lungi de iarnă, când tâmplarul geluia câte ceva sau citea ziarul în gura mare, iar Fediuşka se hârjonea cu ea… De obicei, o apuca de labele de dinapoi, o trăgea de sub tejghea şi începea să-i facă tot felul de giumbuşlucuri, de vedea stele verzi şi o dureau toate mădularele. Uneori o punea să meargă în două labe, sau se jucau de-a „clopotul”, adică o trăgea de coadă cât putea, ca să schelălăiască şi să latre, sau îi dădea să tragă tabac pe nas… Dar cea mai chinuitoare năzdrăvănie a lui Fediuşka era următoarea: băieţelul lega o bucăţică de carne cu o sfoară, i-o dădea s-o înghită şi pe urmă i-o trăgea înapoi din stomac şi se prăpădea de râs… Şi cu cât amintirile Kaştankăi erau mai limpezi, cu atât scâncea mai tare şi mai jalnic.

Dar curând oboseala şi căldura îi risipiră gândurile triste… Adormi. În vis, văzu alergând o mulţime de câini. Printre alţii, trecu în goană un pudel bătrân şi lăţos, pe care-l zărise pe stradă chiar în ziua aceea: avea albeaţă pe un ochi şi în jurul nasului îi spânzurau smocuri de păr. Fediuşka, cu o daltă în mână, se luă după el, dar dintr-odată şi Fediuşka se făcu lăţos, începu să latre cu veselie şi se apropie de Kaştanka. Se mirosiră prieteneşte şi o zbughiră amândoi în stradă…

III. O nouă şi foarte plăcută cunoştinţă

Când Kaştanka se trezi, era lumină de-a binelea şi din stradă răzbătea un zgomot cum nu se aude decât ziua. În odaie nu era nimeni. Kaştanka se întinse, căscă şi începu să umble de colo până colo, mânioasă şi ursuză. Mirosi prin unghere, mirosi mobila din casă, apoi aruncă o privire în sală, dar nu descoperi nimic de seamă. Afară de uşa care dădea spre sală, mai era una. După ce se gândi puţin, Kaştanka începu s-o zgârie cu amândouă labele, o deschise şi intră în odaia de alături. Acolo, în pat, învelit cu o pătură, dormea un client, în care îl recunoscu pe străinul de aseară.

— Mrrr… începu ea, dar aducându-şi aminte de masa din ajun, dădu din coadă şi începu să adulmece.

Mirosind hainele şi cizmele străinului, găsi că duhneau grozav a cal. În dormitor mai era o uşă, tot închisă, care dădea nu ştiu unde. Începu s-o zgârie şi pe aceea, apoi o apăsă cu pieptul, o deschise şi în aceeaşi clipă simţi un miros ciudat, cât se poate de suspect. Presimţind că o să dea cu ochii de cineva care n-o să-i facă prea multă plăcere, mârâind şi uitându-se mereu îndărăt, Kaştanka pătrunse într-o odăiţă cu tapete murdare. Dar se trase îndărăt, speriată: în faţa ei răsărise ca din pământ ceva înspăimântător. Cu gâtul întins pe podea şi cu aripile desfăcute, un gânsac cenuşiu venea spre ea, sâsâind. Ceva mai încolo, pe o salteluţă, stătea tolănit un motan alb. Când o văzu pe Kaştanka, sări în picioare, îşi arcui spinarea, îşi ridică coada drept în sus, îşi zbârli cojocul şi începu să scuipe. Căţeluşa se înfricoşă de-a binelea, dar, căutând să-şi ascundă spaima, lătră şi se repezi la motan… Motanul îşi arcui şi mai mult spinarea, mai scuipă o dată, apoi îi cârpi o labă peste cap. Kaştanka sări îndărăt, se lăsă pe câteşipatru labele şi, întinzând botul spre motan, începu să latre ascuţit. În vremea asta, gânsacul se apropie de ea pe la spate, tiptil, şi-i trase un cioc zdravăn în spinare. Kaştanka sări ca arsă şi se aruncă asupra gânsacului…

— Ce înseamnă asta? se auzi un glas furios şi în odaie intră străinul, în halat şi cu o ţigară de foi între dinţi. Ce înseamnă asta? La loc!

Se apropie de motan, îi dădu un bobârnac peste spinarea arcuită şi se răsti la el:

— Ce înseamnă asta, Fiodor Timofeici? V-aţi luat la bătaie? Porc bătrân ce eşti! Du-te şi te culcă!

Întorcându-se apoi către gânsac, strigă:

— Ivan Ivanîci, treci la locul tău!

Ascultător, motanul se culcă pe salteluţa lui şi închise ochii. Judecând după expresia botişorului şi a mustăţilor, îi părea rău

că se înfierbântase şi sărise la bătaie. Supărată, Kaştanka scânci, iar gânsacul îşi întinse gâtul şi începu a spune ceva, repede şi cu aprindere, ce e drept, răspicat, dar fără să se înţeleagă nimic din gura lui.

— Bine, bine! făcu stăpânul căscând. Trebuie să trăiţi în pace şi prietenie. Apropiindu-se apoi de Kaştanka, o mângâie şi-i vorbi: Iar tu, roşcato, nu te teme… Aici o să ai de-a face numai cu persoane cumsecade, n-o să te obijduiască nimeni. Dar stai puţin, cum să-ţi zicem? Trebuie să-ţi căutăm un nume, frate, altfel nu se poate!

Se gândi puţin, apoi hotărî:

— Ştii una?… O să-ţi zicem „Mătuşa”… înţelegi? „Mătuşa”!

După ce-i repetă de mai multe ori numele, stăpânul ieşi din odăiţă. Kaştanka se aşeză şi începu să se uite cu luare-aminte în jurul ei. Cotoiul stătea culcat pe salteluţa lui şi se făcea că doarme. Gânsacul, cu gâtul întins şi jucând pe loc, turuia înainte din gură, repede şi cu aprindere. Era, pesemne, un gânsac grozav de deştept. După fiecare cuvântare kilometrică, se trăgea un pas îndărăt, uimit, cu aerul că era cât se poate de încântat de sine… Kaştanka îl ascultă, îi răspunse cu un mârâit, apoi se apucă să adulmece prin colţurile odăii. Într-un ungher descoperi o copăiţă cu boabe de mazăre şi cu coji de pâine de secară muiate. Gustă din mazăre, dar nu-i plăcu; gustă din pâine şi începu să înfulece. Gânsacul nu se arătă supărat că o căţeluşă străină îi fură mâncarea. Dimpotrivă, începu a turui din gură cu şi mai multă aprindere şi, ca să-i dea o dovadă de încredere, se apropie de copăiţă şi ciuguli şi el câteva boabe de mazăre.

IV. Tot felul de minunăţii

Ceva mai târziu, străinul se întoarse aducând un obiect ciudat, care semăna cu o ramă de poartă. De stinghia de sus a acestei rame de lemn, cioplită grosolan, atârna un clopoţel şi era legat un pistol. Atât de limba clopoţelului, cât şi de cocoşul pistolului, spânzura câte o sforicică. Străinul aşează rama în mijlocul odăii şi începu să lege şi să dezlege nu ştiu ce. În sfârşit, se uită la gânsac şi strigă:

— Ivan Ivanîci, ia poftim încoace!

Gânsacul se apropie şi se opri în faţa lui, aşteptând.

— Aşa… făcu străinul. Ia s-o luăm de la început. Mai întâi ploconeşte-te şi fă o reverenţă. Haide, mai repede!

Ivan Ivanîci întinse gâtul, se aplecă înainte, la dreapta şi la stânga, apoi se lăsă pe o labă, în chip de reverenţă.

— Aşa, bravo… Ia, închipuieşte-ţi acum că ai murit.

Gânsacul se răsturnă pe spate, cu labele în sus. După ce mai făcu câteva giumbuşlucuri de felul acesta, străinul se apucă deodată cu mâinile de cap, îşi luă un aer de om înspăimântat şi începu să strige:

— Ajutor! Foc! Săriţi că ardem!

Ivan Ivanîci se repezi la ramă, apucă în cioc o sforicică şi începu să tragă clopoţelul.

Omul se arătă foarte mulţumit de el, îl mângâie pe gât şi-i zise:

— Bravo, Ivan Ivanîci! Închipuieşte-ţi acum că eşti giuvaergiu, că faci negustorie cu aur şi pietre scumpe şi că, venind la prăvălie, dai peste nişte hoţi. Ce faci într-o împrejurare ca asta?

Gânsacul prinse cu ciocul cealaltă sforicică, trase şi, în aceeaşi clipă, răsună o împuşcătură asurzitoare. Căţeluşei îi plăcuse grozav şi sunetul clopoţelului, dar împuşcătura o entuziasmă, pur şi simplu. De bucurie, începu să latre şi să alerge în jurul ramei.

— Treci la loc Mătuşă! strigă la ea străinul, şi taci din gură!

Exerciţiile lui Ivan Ivanovici nu se sfârşiră cu împuşcătura. Un ceas întreg îl puse străinul să alerge la „coardă”: el plesnea din bici, iar gânsacul trebuia să fugă în jurul lui, să sară peste obstacole, să treacă printr-un cerc şi să cabreze – adică să se aşeze pe coadă şi să dea din labe. Kaştanka nu-şi mai lua ochii de la Ivan Ivanîci, urla de bucurie, ba de câteva ori se luă în goană după gânsac, lătrând cât o ţinea gura. Când obosi şi el, şi gânsacul, străinul îşi şterse sudoarea de pe frunte şi strigă:

— Maria, poftеşte-o încoace pe Havronia Ivanovna!

Peste câteva clipe se auzi un grohăit… Kaştanka începu să mârâie, îşi luă un aer semeţ, dar, pentru orice întâmplare, se

trase mai aproape de străin. Uşa se deschise, o bătrânică se ivi în prag şi, după ce spuse nu ştiu ce, vârî în odaie o scroafă neagră şi urâtă.

Fără să ţină seama de mârâitul căţeluşei, scroafa îşi înălţă râtul şi începu să grohăie cu veselie. Era, pesemne, grozav de bucuroasă că-l vede pe stăpânu-său, pe motan şi pe Ivan Ivanîci. După felul cum se apropie de motan şi-l înghionti uşurel cu râtul în burtă, după felul cum îi vorbi gânsacului, după mişcările ei, după glasul şi chiar şi după felul cum îi tremura codiţa, se vedea bine că era o fiinţă cât se poate de prietenoasă. Kaştanka îşi dădu seama numaidecât că n-avea niciun rost să mârâie şi să latre la o persoană ca asta.

Stăpânul împinse rama la o parte şi strigă:

— Fiodor Timofeici, ia poftim încoace!

Motanul se ridică, se întinse leneş şi, în silă, ca şi cum i-ar fi făcut un mare hatâr, se apropie de scroafă.

— Începem cu piramida egipteană, hotărî stăpânul.

Le explică întâi nu ştiu ce, mult timp, apoi comandă: „Unu… doi… trei!" La „trei", gânsacul îşi desfăcu aripile şi sări pe scroafă. După ce se aşeză de nădejde pe spinarea ei ţepoasă, cumpănindu-se din aripi şi din gât, Fiodor Timofeici se apropie alene şi, fără vlagă, cu un aer de totală nepăsare, ca şi cum şi-ar fi dispreţuit propria artă, socotind-o ca pe o nimica toată, sări şi el pe spinarea scroafei, apoi, fără niciun chef, îşi făcu vânt pe spatele gânsacului, făcând „sluj". În felul acesta, se obţinu ceea ce străinul numea „piramida egipteană". Kaştanka începu a schelălăi, entuziasmată, dar chiar în clipa aceea, motanul cel bătrân căscă şi, pierzându-şi echilibrul, se rostogoli jos. Ivan Ivanîci se clătină, apoi căzu şi el. Străinul începu să strige, să dea din mâini şi iarăşi să le explice nu ştiu ce. După ce îşi bătu capul încă vreun ceas cu piramida, stăpânul cel neobosit îl învăţă pe Ivan Ivanovici să călărească pe motan, apoi încercă să-l înveţe pe cotoi să fumeze şi încă multe altele.

Când se termină dresajul, străinul îşi şterse fruntea de sudoare şi ieşi din odaie, Fiodor Timofeici scuipă cu scârbă, se culcă pe salteluţa lui şi închise ochii, Ivan Ivanîci se îndreptă spre copăiţă, iar pe scroafă o scoase bătrâna afară. Datorită acestor impresii noi, ziua trecu pe nesimţite pentru Kaştanka, iar seara străinul o mută, cu salteluţă cu tot, în odăiţa cea cu tapete murdare, unde îşi petrecu noaptea în tovărăşia gânsacului şi a lui Fiodor Timofeici.

V. Talent! Talent!

Trecu aşa o lună.

Kaştanka se deprinsese cu mâncarea bună, pe care o primea în fiecare seară, ca şi cu numele cel nou, „Mătuşa”. Se deprinsese şi cu străinul, şi cu noii ei tovarăşi de odaie. Totul mergea ca pe roate.

Fiecare zi începea la fel. De obicei, cel dintâi se trezea Ivan Ivanovici. După ce se scula, se apropia de Mătuşă sau de motan, îşi încovoia gâtul şi se pornea să peroreze cu aprindere şi convingător, dar ca de obicei, ţi-era cu neputinţă să înţelegi ce voia să spună. Alteori îşi înălţa capul, îndrugând monoloage fără sfârşit. În cele dintâi zile ale cunoştinţei lor, Kaştanka îşi închipuia că Ivan Ivanovici vorbea mult pentru că era grozav de deştept. Dar în curând pierdu orice stimă pentru el. Şi acum, când gânsacul se apropia gâgâindu-şi discursurile nesfârşite, căţeluşa nu mai dădea din coadă, ci îl privea ca pe un palavragiu plictisitor, care nu lasă oamenii să doarmă şi, fără multă vorbă, îi răspundea cu un mârâit.

În ceea ce-l privea pe Fiodor Timofeici, acesta era un domn cu totul deosebit. Când se trezea, nu spunea nimic, nu se clintea din loc şi nici măcar nu deschidea ochii. De altminteri, ar fi fost bucuros să nu se trezească niciodată, deoarece viaţa nu-i făcea nicio plăcere – cel puţin aşa avea aerul. Nu-l interesa nimic, era indiferent şi nesimţitor faţă de tot ce-l înconjura, ba, mai mult, dispreţuia totul, până şi mesele bune, la sfârşitul cărora scuipa totdeauna cu scârbă.

Cât despre Kaştanka, după ce se trezea, dădea o raită prin odăi şi începea să adulmece prin toate colţurile. Numai ea şi motanul aveau voie să umble prin casă, gânsacului nu i se îngăduia să treacă pragul odăiţei cu tapete murdare, iar Havronia Ivanovna stătea undeva, în curte, într-un şopron mic, şi nu se arăta decât la orele de dresaj. Stăpânul se scula târziu şi, după ce-şi bea ceaiul, se apuca imediat de giumbuşlucurile lui. În fiecare zi aducea în odăiţă rama, biciul şi cercurile şi în fiecare zi se repetau aproape aceleaşi exerciţii, care ţineau cam trei sau patru ore. De aceea Fiodor Timofeici arăta uneori aşa de obosit, încât se clătina de parcă era beat, Ivan Ivanovici îşi căsca pliscul şi răsufla din greu, iar stăpânul se făcea roşu ca racul şi nu mai ajungea să-şi şteargă sudoarea de pe frunte.

Datorită exerciţiilor şi meselor bune, zilele erau cât se poate de interesante, în schimb serile se scurgeau plictisitor. De obicei, stăpânul pleca nu ştiu unde, luând cu el gânsacul şi cotoiul. După ce rămânea singură, Mătuşa se culca pe salteluţă şi începea să tânjească… Tristeţea o cuprindea pe nesimţite şi i se furişa în suflet cu încetul, aşa cum se furişează în odaie, cu

încetul, întunericul nopţii. Mai întâi, îi pierea orice chef de lătrat, de mâncare, de alergat prin odăi şi chiar de privit în jurul ei. După aceea îi răsăreau în minte două făpturi nedesluşite, care aduceau parcă a dulăi, parcă a oameni – două feţe dragi şi apropiate, dar tulburi. De câte ori îi fulgerau pe dinaintea ochilor, Mătuşa dădea din coadă, având impresia că-i văzuse cândva şi că-i fuseseră dragi… Iar când adormea, simţea că o învăluie, venind dinspre făpturile acelea, un miros de clei, de talaş şi de lac…

Tocmai când se deprinsese mai bine cu noua ei viaţă şi când, dintr-o javră costelivă şi prăpădită, se făcuse o căţeluşă grăsuţă şi frumoasă, într-o zi, înainte de a începe exerciţiile, stăpânul o mângâie şi-i zise:

— A sosit timpul să ne apucăm de treabă, Mătuşă. Destul ai trândăvit. Vreau să fac din tine o artistă… Ce zici, vrei s-o faci pe artista?

Şi începu s-o înveţe tot felul de năzdrăvănii. La prima lecţie învăţă să se ţină şi să meargă pe labele de dinapoi, lucru care îi plăcu grozav de mult. La următoarea, să sară în două labe ca să prindă bucăţica de zahăr pe care profesorul i-o ţinea sus, deasupra capului. La lecţiile următoare învăţă să joace, să alerge „la coardă”, să urle în tactul muzicii, să tragă clopotul şi să pocnească din pistol, iar peste o lună putea să-l înlocuiască pe Fiodor Timofeici la „piramida egipteană”. Era foarte silitoare şi părea încântată de succesele ei. Mai ales alergatul cu limba scoasă „la coardă”, săriturile prin cerc şi călăritul pe bătrânul Fiodor Timofeici îi făceau o deosebită plăcere. Fiecare figură izbutită o încheia cu un lătrat sonor şi fericit, iar profesorul îşi freca mâinile mirat şi, fericit la rândul lui, îi spunea:

— Talent! Talent! Adevărat talent! O să ai succes, nu mai încape nicio îndoială!

Şi Mătuşa se deprinsese atât de mult cu vorba aceasta încât, de câte ori stăpânul zicea „talent”, sărea în picioare şi i se uita în ochi, ca şi cum aşa ar fi chemat-o.

VI. O noapte zbuciumată

Într-o noapte, Mătuşa visă un vis de câine. Se făcea că un portar se luase după ea cu măturoiul. Şi, de frică, se trezi.

În odăiţă era linişte, întuneric şi o căldură înăbuşitoare. O pişcau puricii. De felul ei, Mătuşa nu se temea de întuneric, acum însă, cine ştie de ce, o cuprinse frica şi-i veni să latre. În odaia de alături stăpânul oftă adânc, după aceea se auzi scroafa grohăind în şopronul ei, apoi se făcu iarăşi linişte. Când te gândeşti la mâncare, parcă te simţi mai bine. De aceea, Mătuşa începu să se gândească la piciorul de găină, pe care-l furase de cu ziuă de la Fiodor Timofeici şi-l ascunsese în salon, între dulap şi perete, într-un loc cu mult praf şi păienjeniş. N-ar fi fost rău să se ducă să vadă dacă piciorul mai era acolo sau nu. Te pomeneşti că-l găsise stăpânul şi i-l mâncase… Dar înainte de a se face ziuă, n-ai voie să ieşi din odăiţă. Aşa e regula. Mătuşa închise ochii, doar o adormi mai repede. Ştia din experienţă că, cu cât adormi mai repede, cu atât mai repede se face dimineaţă. Dar chiar în clipa aceea, nu departe de ea se auzi un strigăt ciudat, care o făcu să tresară şi să se ridice în picioare. Cel care strigase era Ivan Ivanovici, dar acum nu mai era vorba de obişnuita lui trăncăneală plină de convingere, ci de un ţipăt sălbatic, ascuţit şi nefiresc, ceva ca scârţâitul unei porţi care se deschide… Şi cum nu putea să vadă prin întuneric, nici să-şi dea seama ce se întâmplase, Mătuşa se sperie şi mai tare şi începu să mârâie:

— Mrrr…

Trecu câtva timp, cam atât cât ţi-ar trebui să rozi un os mai măricel, dar strigătul nu se mai repetă. Încetul cu încetul, Mătuşa se linişti şi aţipi. În vis văzu doi dulăi mari şi negri, cu smocuri de păr de anul trecut pe coaste şi pe şolduri. Mâncau cu lăcomie, dintr-un hârdău mare, nişte lături din care se înălţa un abur alb, răspândind un miros îmbietor. Din când în când, se uitau la Mătuşa, îi arătau colţii şi mârâiau: „Degeaba, ţie n-o să-ţi dăm!” Dar iată că un mujic îmbrăcat cu cojoc ieşi alergând din casă şi-i luă la goană cu biciul. Atunci Mătuşa se apropie de hârdău şi începu să înfulece. Însă, cum ieşi mujicul pe poartă, cei doi dulăi negri se repeziră la ea urlând şi în clipa aceea auzi din nou acelaşi ţipăt ascuţit.

— Ga! Ga-ga-ga! striga Ivan Ivanîci.

Mătuşa se trezi, sări în picioare şi, fără să se coboare de pe salteluţă, începu să urle. I se părea că altcineva ţipase, un străin, nu Ivan Ivanîci. Tocmai atunci, cine ştie de ce, scroafa grohăi şi ea în şopronul ei.

Dar iată că se auzi târşâit de papuci şi în odaie intră stăpânul, în halat şi cu o lumânare în mână. Lumina

tremurătoare se urcă pe tapetele murdare, apoi pe tavan, alungind întunericul. Mătuşa văzu că în odăiţă nu era niciun străin. Ivan Ivanîci zăcea pe podea. Nu dormea. Stătea cu aripile desfăcute şi cu ciocul căscat şi părea grozav de obosit şi de însetat. Nici bătrânul Fiodor Timofeici nu dormea. Fără îndoială că şi pe el îl trezise ţipătul acela.

— Ce-i cu tine, Ivan Ivanîci? întrebă stăpânul pe gânsac. De ce te vaieţi? Eşti bolnav?

Gânsacul tăcea. Stăpânul îi puse mâna pe gât, îl mângâie pe spate şi-i zise:

— Ciudată fiinţă mai eşti! Nici tu nu dormi, şi nici pe alţii nu-i laşi să doarmă.

După ce ieşi stăpânul din odaie, luând cu el şi lumânarea, se făcu iarăşi întuneric. Pe Mătuşă o prinse frica. Gânsacul nu mai ţipa, dar ei i se părea că cineva străin era acolo, în beznă. Şi lucrul cel mai înspăimântător era că nu puteai să-i faci nimic, nici măcar să-l muşti, deoarece nu era chip să-l vezi, neavând formă. Atunci îi trecu prin minte, fără să ştie de ce, că în noaptea aceea trebuia să se întâmple ceva peste măsură de rău. Nici Fiodor Timofeici nu era liniştit. Mătuşa îl auzea cum se învârtea pe salteluţa lui, cum cască şi scutură din cap.

Undeva, pe stradă, cineva bătu într-o poartă şi scroafa începu să grohăie în şopronul ei. Mătuşa scheună, îşi întinse labele de dinainte şi-şi culcă botul pe ele. În ciocănitul din poartă, în grohăitul scroafei care cine ştie de ce nu dormea, în întunericul şi în liniştea din odaie, ca şi în gemetele lui Ivan Ivanovici, căţeluşa presimţea apropierea acelui lucru înspăimântător şi dureros. I se părea că în toate pătrunsese neliniştea şi spaima. Şi de ce, oare? Cine să fie străinul cel nevăzut? Chiar lângă Mătuşa, licăriră abia, doar o clipă, două scântei verzi. Era Fiodor Timofeici care, pentru întâia oară de când se cunoşteau, se apropiase de ea. Ce căuta? Mătuşa îl linse pe labă şi, fără să-l întrebe de ce venise, începu să urle încetişor, pe felurite tonuri.

— Ga! ţipă din nou Ivan Ivanîci. Ga-ga-ga!

Şi iarăşi se deschise uşa şi în odaie intră stăpânul cu lumânarea. Gânsacul stătea ca şi adineauri, cu ciocul căscat şi cu aripile desfăcute. Îşi ţinea ochii închişi.

— Ivan Ivanîci! îl strigă stăpânul.

Gânsacul nu se mişcă. Stăpânul se aşeză pe podea în faţa lui, îl privi în tăcere câteva clipe, apoi urmă:

— Ivan Ivanîci! Ce înseamnă asta? Nu cumva ai de gând să mori? Aha, stai, abia acum îmi amintesc, abia acum! strigă el deznădăjduit, luându-se cu mâinile de cap. Ştiu ce e! Ştiu ce e! Te-a călcat azi un cal! Doamne Dumnezeule, Doamne Dumnezeule!

Mătuşa nu înţelegea vorbele stăpânului, dar după faţa lui ghici că şi el se aştepta la un lucru înspăimântător. Îşi întinse botul spre fereastra neagră, prin care i se părea că se uită cineva străin şi începu să urle.

— Moare Ivan Ivanîci al nostru, Mătuşă! zise stăpânul, împreunându-şi mâinile deznădăjduit. Da, moare! În odăiţa voastră a intrat moartea. Ce ne facem?

Palid şi tulburat, stăpânul o luă încet spre odaia lui de dormit, oftând şi clătinând din cap. Mătuşa se temu să rămână pe întuneric şi se luă după el. Omul se lăsă pe marginea patului şi repetă de câteva ori:

— Doamne, ce-i de făcut?

Mătuşa se învârtea pe lângă picioarele lui şi, neputându-şi da seama de ce era tristă şi de ce erau cu toţii atât de tulburaţi, dar căutând totuşi să se lămurească, îi urmărea fiecare mişcare. Până şi Fiodor Timofeici, care rareori îşi părăsea salteluţa lui, veni în dormitorul stăpânului şi începu să i se frece de picioare. Scutura mereu din cap, ca şi cum ar fi vrut să-şi împrăştie gândurile care-l apăsau şi se uita mereu sub pat, bănuitor.

Stăpânul luă o farfurioară, o umplu cu apă din cana de pe lavoar şi se întoarse din nou la gânsac.

— Bea puţină apă, Ivan Ivanîci! îl îmbie cu duioşie, punându-i farfurioara dinainte. Bea, drăguţule!

Însă Ivan Ivanîci nici nu se mişcă şi nici nu-şi deschise ochii. Atunci stăpânul îl aplecă şi-i vârî pliscul în apă. Dar gânsacul nu bău, îşi desfăcu doar şi mai tare aripile şi rămase aşa, cu capul căzut în farfurioară.

— Gata, nu mai e nimic de făcut! oftă stăpânul. S-a sfârşit! S-a dus Ivan Ivanovici al nostru!

Şi pe obrajii lui se rostogoliră picături strălucitoare, ca acelea care curg pe geamuri, când plouă. Fără să înţeleagă ce se întâmplase, Mătuşa şi Fiodor Timofeici se ghemuiră la picioarele stăpânului şi se uitară îngroziţi la gânsac.

— Sărmane Ivan Ivanîci! suspină stăpânul, îndurerat. Şi eu, care-mi pusesem în gând să te iau la primăvară cu mine la ţară, să ne plimbăm pe iarbă verde! Bunul şi dragul meu tovarăş, te-ai dus! Ce-o să mă fac eu fără tine?

Mătuşii i se părea că şi pe ea o aşteaptă aceeaşi soartă, că într-o bună zi, tot aşa, din senin, o să închidă şi ea ochii, o să-şi întindă labele, o să încremenească rânjind şi toată lumea o să se uite la ea cu groază… Se vede că aceleaşi gânduri treceau şi prin capul lui Fiodor Timofeici: niciodată cotoiul cel bătrân nu fusese atât de abătut şi de mohorât ca atunci.

În vremea asta începuse să se crape de ziuă şi în odăiţă nu se mai simţea prezenţa acelui străin nevăzut, care o speriase aşa

de cumplit pe Mătuşa. Când se lumină de-a binelea, intră portarul, apucă gânsacul de labe şi-l duse nu ştiu unde. Iar mai târziu veni bătrâna şi scoase afară copăiţa.

Mătuşa trecu în salon şi se uită după dulap. Stăpânul nu mâncase piciorul de găină, care era tot acolo unde îl pusese, în praf şi păienjeniş. Dar căţeluşa se simţea tristă şi plictisită şi-i venea să plângă. Nici măcar nu mirosi piciorul, se vârî sub divan, se întinse şi începu să scâncească încetişor, cu glas subţire:

— Hî-hî-hî…

VII. Un debut neizbutit

Într-o seară, stăpânul intră în odăiţa cu tapete murdare şi, frecându-şi mâinile, zise:

— Aşa-a!…

Vru să mai spună ceva, dar nu spuse nimic şi ieşi. Mătuşa, care în timpul exerciţiilor îi cercetase cu luare aminte expresia feţei şi intonaţiile glasului, îşi dădu seama că stăpânul era emoţionat, neliniştit, ba chiar supărat. Puţin mai târziu, se întoarse şi zise:

— Astăzi o să-i iau cu mine pe Mătuşa şi pe Fiodor Timofeici. Să ştii, Mătuşă, că astă-seară o să-l înlocuieşti pe răposatul Ivan Ivanîci la piramidă. La naiba! Nimic nu-i gata, nimic nu-i pregătit, avem prea puţine repetiţii! Ne facem de râs! Dăm reprezentaţia peste cap!

Vorbind aşa, plecă din nou, dar peste câteva clipe se întoarse îmbrăcat cu şuba şi cu jobenul pe cap. Se apropie de motan, îl apucă de labele de dinainte şi, ridicându-l în sus, îl vârî la piept, sub şubă, ceea ce nu păru a-l tulbura deloc pe Fiodor Timofeici, care nu se osteni măcar să-şi deschidă ochii. Pesemne că-i era totuna: ori să stea culcat, ori să-l apuce de picioare şi să-l ridice în sus, să zacă tolănit pe salteluţă, ori să doarmă la pieptul stăpânului, sub şubă…

— Să mergem, Mătuşă, zise stăpânul.

Fără să înţeleagă nimic, căţeluşa dădu din coadă şi-l urmă. Peste câteva clipe stătea în sanie, ghemuită la picioarele stăpânului şi ascultându-l cum bombănea mereu, zgribulindu-se de frig şi de emoţie:

— O să ne facem de râs! O să dăm reprezentaţia peste cap!

Sania se opri în faţa unei case mari şi ciudate, care semăna cu un castron de supă întors cu fundul în sus. Peronul lung din faţa celor trei uşi de sticlă era luminat de o duzină de felinare care te orbeau. Uşile se deschideau cu zgomot şi, ca nişte guri uriaşe, înghiţeau oamenii care se îngrămădeau la intrare. Şi erau acolo oameni mulţi, adeseori se opreau în faţa peronului şi cai, dar câini nu se vedeau deloc.

Stăpânul o luă pe Mătuşa în braţe şi o vârî la piept, sub şubă, unde stătea şi Fiodor Timofeici. Acolo era întuneric şi cam înghesuială, dar cald. O clipă licări abia două scântei verzi: atins de labele reci şi aspre ale vecinei, motanul deschisese ochii. Mătuşa îl linse pe ureche. Apoi, căutând să se aşeze mai bine, începu să se foiască, îl împinse pe Fiodor Timofeici cu labele îngheţate şi, din nebăgare de seamă, îşi scoase capul afară. Dar în aceeaşi clipă mârâi furioasă şi se trase îndărăt sub şubă. I se păruse că vede o încăpere uriaşă, rău luminată şi plină cu tot soiul de dihănii. De după despărţiturile şi gratiile

înşirate pe cele două laturi ale odăii, se desluşeau boturi înspăimântătoare: boturi de cai, boturi cu coarne, sau cu urechi lungi, iar unul, grozav de mare şi butucănos, îşi purta coada în locul nasului şi din gură îi ieşeau două oase goale, foarte lungi.

Apăsat de labele Mătuşii, cotoiul miorlăi răguşit, dar chiar în clipa aceea şuba se desfăcu şi stăpânul strigă: „hop!" Fiodor Timofeici şi Mătuşa săriră jos. Erau acum într-o odăiţă cu pereţi cenuşii de scânduri, unde, afară de o măsuţă cu oglindă, un scaun şi câteva zdrenţe atârnate prin unghere, nu mai era nimic, iar în loc de lampă sau lumânare ardea o luminiţă sclipitoare în chip de evantai, prinsă într-un tub bătut în perete. Fiodor Timofeici îşi netezi cojocul pe care i-l mototolise Mătuşa, apoi se vârî sub scaun şi se întinse. Tot tulburat, stăpânul începu să se dezbrace, frecându-şi, din când în când, mâinile… Se dezbrăcă, întocmai aşa cum făcea acasă când se pregătea să se vâre în pat, sub pătură, adică îşi scoase tot de pe el, afară de rufărie. După aceea se aşeză pe scaun şi, uitându-se în oglindă, se apucă să facă ceva nemaipomenit: mai întâi, îşi aşeză pe cap o perucă cu cărare la mijloc şi cu două vârtejuri ca două coarne, după aceea îşi murdări faţa cu ceva alb şi, peste vopseaua albă, îşi desenă sprâncene şi mustăţi, ba îşi dădu şi cu roşu pe obraz. Şi năzdrăvăniile lui nu se opriră aci. După ce-şi vopsi faţa şi gâtul, începu să se îmbrace cu nişte haine atât de ciudate şi de caraghioase, cum nu mai văzuse Mătuşa niciodată până atunci, nici prin casele oamenilor, nici pe stradă. Închipuiţi-vă o pereche de pantaloni largi, grozav de largi, dintr-o stambă cu flori mari, ca aceea din care îşi fac de obicei târgoveţii perdele şi îmbrăcăminte de mobilă. Pantalonii se încingeau tocmai subsuoară, un crac era de stambă cafenie, celălalt de un galben ţipător. După ce se vârî în ei, stăpânul îmbrăcă o hăinuţă tot de stambă, cu guler mare, încreţit, şi cu o stea de aur pe spate, apoi îşi trase ciorapi de culori diferite şi se încălţă cu ghete verzi…

Mătuşa văzu negru înaintea ochilor şi simţi ceva, ca o apăsare pe suflet. Făptura din faţa ei, cu obrazul alb şi vârâtă într-un fel de sac, păstra ceva din stăpân: şi mirosul, şi glasul, păreau ale lui. Dar erau clipe când pe Mătuşa o chinuia îndoiala, şi atunci îi venea s-o ia razna, lătrând. Locul acela necunoscut, lumina în chip de evantai, mirosurile, schimbarea neaşteptată a stăpânului, – toate îi strecurau în suflet o frică nelămurită şi presimţirea că soarta i-a hărăzit să dea peste ceva care o s-o înspăimânte de moarte, de pildă peste botul acela uriaş, cu coadă în loc de nas. Şi, pe deasupra, undeva, departe, cânta o fanfară nesuferită, iar în răstimpuri se mai auzea şi câte un muget nedesluşit. Un singur lucru o liniştea: nepăsarea lui

Fiodor Timofeici. Motanul moţăia liniştit şi nu deschidea ochii nici chiar când se mişca scaunul sub care stătea.

La un moment dat, un bărbat în frac şi cu vestă albă îşi vârî capul pe uşă şi zise:

— Acum e numărul lui *miss* Arabella. După ea, vine rândul dumitale.

Stăpânul nu-i răspunse nimic. Scoase de sub masă un geamantănaş, se aşeză şi începu să aştepte. Se vedea după buze şi după mâini că era tulburat. Mătuşa auzea cum îi tremura răsuflarea.

— *Mister George,* poftiţi! strigă cineva din dosul uşii.

Stăpânul se ridică în picioare, îşi făcu de trei ori cruce, apoi luă motanul de sub scaun şi-l băgă în geamantan.

— Vino încoa, Mătuşă! zise el încet.

Nedumerită, căţeluşa se apropie de mâinile lui. Stăpânul o sărută pe cap şi o aşeză lângă Fiodor Timofeici. Deodată, se făcu întuneric… Mătuşa începu să se zbată, să-l calce în picioare pe motan şi să zgârie pereţii geamantanului. De spaimă, nu putea să scoată un sunet, iar geamantanul se legăna ca pe valuri şi sălta…

— Hop şi eu! strigă tare stăpânul. Hop şi eu!

După aceste vorbe, Mătuşa simţi că geamantanul s-a lovit de ceva tare şi nu se mai leagănă. Apoi un muget asurzitor şi adânc îi lovi auzul: parcă băteau pe cineva cu biciul, iar acel cineva nu putea fi altul decât dihania cea cu coadă în loc de nas. Mugea şi hohotea atât de cumplit încât zăngăneau până şi încheietorile geamantanului. Ca răspuns la mugetul dihăniei, se auzi râsul pătrunzător şi ascuţit al stăpânului, aşa cum nu râdea niciodată acasă.

— Ha! striga stăpânul, încercând să întreacă mugetul. Onorat public! Chiar acum am sosit de la gară! Mi-a răposat bunica şi mi-a lăsat o moştenire! Geamantanul ăsta e grozav de greu, trebuie să fie plin cu aur… Ha! Te pomeneşti c-o fi vreun milion?… Ia să-l deschidem şi să ne uităm…

Încuietoarea ţăcăni şi o lumină puternică o izbi pe Mătuşa drept în ochi. Ieşi din geamantan şi, asurzită de muget, începu să alerge cât o ţineau picioarele în jurul stăpânului, lătrând din răsputeri.

— Ia te uită! strigă stăpânul. Unchiu-meu Fiodor Timofeici! Şi scumpa mea mătuşă!… Rudele mele cele iubite, lua-le-ar dracul!

Zicând aşa, se trânti cu burta pe nisip, înşfăcă motanul şi căţeluşa şi-i strânse la piept. În timp ce o îmbrăţişa, Mătuşa se uită repede în jur la lumea în care o aruncase soarta şi, uimită de măreţia ei, încremeni o clipă de încântare. Apoi se smulse din îmbrăţişarea stăpânului şi, sub năvala impresiilor, începu

să se învârtă pe loc, ca un titirez. Lumea nouă în care pătrunsese era uriaşă, scăldată într-o lumină orbitoare; oriîncotro te uitai, peste tot, din pământ şi până-n bagdadie, nu vedeai decât feţe omeneşti, feţe şi numai feţe. Nimic altceva.

— Ia loc te rog, Mătuşică! strigă stăpânul.

Aducându-şi aminte ce trebuia să facă, Mătuşa sări pe scaun şi se aşeză. Se uită la stăpân şi văzu că ochii lui priveau grav şi blând, ca totdeauna, numai faţa şi mai ales buzele şi dinţii i se strâmbaseră într-un rânjet larg, încremenit. Râdea în hohote, sărea şi scutura din umeri, prefăcându-se că e grozav de bucuros de prezenţa acelor mii de feţe. Căţeluşa îi luă veselia în serios şi, simţind cu întreaga ei fiinţă că miile de feţe stăteau cu privirile aţintite asupra ei, îşi ridică botişorul de vulpe şi începu să urle de fericire.

— Dumneata, Mătuşică, să stai acolo, îi zise stăpânul, că eu şi cu unchiu-meu o să-i tragem un cazacioc.

Fiodor Timofeici stătea şi se uita cu nepăsare în jur, aşteptând să-i vină rândul la giumbuşlucuri. Jucă apoi, dar fără viaţă, cu un aer plictisit şi morocănos. Se vedea după mişcările lui, după coadă şi mustăţi, că dispreţuia din adâncul sufletului şi publicul, şi lumina orbitoare, şi pe stăpân, şi pe el însuşi… Când termină jocul, căscă şi se aşeză jos.

— Ei, Mătuşică, pentru început, să cântăm ceva, i se adresă iarăşi stăpânul. După aceea, o să jucăm şi noi. E bine aşa?

Scoase din buzunar un fluier şi începu să cânte. Căţeluşa, care nu putea suferi muzica, se frământă cu nelinişte pe scaun şi începu să urle. Din toate părţile se porniră strigăte şi aplauze. Stăpânul se înclină, apoi, după ce se făcu linişte, îşi urmă cântecul… Tocmai lua o notă foarte înaltă, când deodată, de undeva de sus, din mijlocul mulţimii, se auzi un strigăt de mirare:

— Tătucă! zicea un glas de copil. Asta-i Kaştanka noastră!

— Da, e Kaştanka! întări un glas subţire şi tremurat, de beţiv. E Kaştanka, Fediuşka! Să mă bată Dumnezeu, dacă nu-i Kaştanka!

Cineva de la galerie fluieră şi două glasuri, unul de copil şi altul de bărbat, începură să strige în gura mare:

— Kaştanka! Kaştanka!

Mătuşa tresări şi se uită spre partea de unde veneau strigătele. Două feţe omeneşti: una păroasă, cu rânjet de beţiv, şi alta rotundă, rumenă şi mirată, o izbiră în ochi, aşa cum o izbise puţin mai înainte lumina orbitoare… Şi dintr-odată le recunoscu. Căzu de pe scaun, începu să se zbată pe nisip, apoi sări în picioare şi, cu un scheunat de fericire, se repezi spre feţele acelea. Se stârni un zgomot asurzitor, străbătut de fluierături şi de ţipetele ascuţite ale copilului.

— Kaştanka! Kaştanka!

Mătuşa sări peste balustradă, apoi peste umărul nu ştiu cui şi nimeri într-o lojă. Ca să ajungă la balconul următor, trebuia să sară peste un perete înalt de scânduri. Îşi făcu vânt, dar nu izbuti să ajungă, ci lunecă pe perete în jos. După aceea trecu din braţe în braţe, linse obrazuri şi mâini şi, aşa, îşi făcu drum în sus, până ajunse în sfârşit la galerie…

După o jumătate de oră, Kaştanka mergea pe stradă, în urma oamenilor care miroseau a clei şi a lac. Luka Aleksandrîci se cam clătina şi, instinctiv, ca un om cu experienţă, făcea tot posibilul să se ţină cât mai departe de şanţ.

— Mă bălăcesc în mocirla păcatelor, ca în pântecele… bombănea el. Iar tu, Kaştanka, eşti… eşti un semn de întrebare. Faţă de om, eşti aşa cum ar fi dulgherul faţă de tâmplar…

Alături de bătrân păşea Fediuşka, cu şapca lui taică-su pe cap. Kaştanka se uita la spinările celor doi, se părea că merge de cine ştie când în urma lor şi era fericită că viaţa ei nu se întrerupsese nicio clipă.

Îşi aduse aminte de odăiţa cu tapete murdare, de gânsac şi de Fiodor Timofeici, de mesele bune, de exerciţiile pe care le făcea, de circ… Dar toate acestea îi apăreau acum ca un vis fără sfârşit, ca un vis încurcat, apăsător…

Publicată pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea”, Nr. 4248. 25 decembrie 1887. Titlul: *„Într-o societate de savanţi”.* Semnată: An. Cehov. A fost refăcută pentru ediţia ilustrată A. S. Suvorin, Sankt-Petersburg, 1892 şi inclusă în ediţiile următoare ale cărţii (de la 2 la 7, Sankt-Petersburg, 1893–1899). A intrat în culegerea de „Opere” din anul 1901, vol. IV. A apărut în volum separat în ediţia A. F. Marx, în anul 1903, cu ilustraţii de A. Kardovski. Reproducem textul ediţiei separate din 1903.

Despre originea povestirii sunt indicaţii contradictorii. V. Bibilin îi scria lui Cehov: „Leikin spune că el ţi-a dat tema povestirii despre câinele Kaştanka” (30 decembrie 1887). Pe de altă parte, V. L. Durov pomeneşte în cartea lui „Animalele mele” (1927) de câinele său dresat, Kaştanka, despre care îi vorbise lui Cehov. Povestea „Kaştankăi” a avut şi o urmare: Durov s-a judecat cu tâmplarul pentru Kaştanka şi în cele din urmă câinele a rămas la el. „Gânsacul savant”, care apărea în arena circului Salomonski, e pomenit de Cehov în foiletonul „Cioburile vieţii moscovite” („Oskolki”, Nr. 36, 7 septembrie 1885).

După publicarea povestirii, I. P. Polonski îi scria lui Cehov: «De Anul Nou ne-aţi făcut două daruri: „Kaştanka” şi „Un basm oriental” („Fără titlu”). Şi e o plăcere pentru mine să vă comunic că amândouă povestirile au plăcut tuturor celor de aici. Amândouă au un sfârşit nu numai neaşteptat, dar şi semnificativ şi acesta e principalul. Coloritul limbii corespunde întru totul locului, timpului şi eroilor dumneavoastră. Un lucru numai: sfârşitul povestirii „Kaştanka” arată urme de oboseală sau de grabă, cel puţin aşa mi s-a părut. Ultimei scene parcă îi lipseşte ceva.» (8 ianuarie 1888.)

Povestea doamnei N. N.

Acum vreo nouă ani, pe înserat, Piotr Sergheici, judecătorul de instrucţie şi cu mine am plecat călări la gară, să ne ridicăm corespondenţa. Era pe timpul cositului.

Vremea era minunată, dar la întoarcere se auzi tunând şi, drept în faţa noastră, se ivi un nor negru şi mânios. Norul se apropia de noi şi noi de el.

Pe fondul lui întunecat, casa noastră şi biserica păreau mai albe, iar plopii înalţi mai argintii. Mirosea a ploaie şi a fân cosit. Tovarăşul meu de drum avea gust de vorbă; râdea întruna şi spunea tot felul de copilării. Spunea, de pildă, că i-ar plăcea să dăm peste un castel medieval cu turnuri crenelate, cu bufniţe şi acoperit cu muşchi, să ne adăpostim acolo de ploaie şi… să ne omoare trăsnetul.

Dar iată că peste lanul de secară şi de ovăz trecu în iureş cel dintâi val, apoi se stârni vântul şi un nor de praf se răsuci în văzduh. Piotr Sergheici izbucni în râs şi dădu pinteni calului.

— Cât e de frumos! strigă el. Straşnic de frumos!

Mă molipsii şi eu de veselia lui şi gândul că ploaia o să mă ude până la piele şi că s-ar putea să mă ucidă trăsnetul mă făcu şi pe mine să râd.

Furtuna şi galopul împotriva vântului, care-ţi taie răsuflarea şi-ţi dă impresia că eşti pasăre, mă tulburau şi mă făceau să simt în piept ceva ca un freamăt. Când am intrat în curtea noastră, vântul contenise şi stropi mari de ploaie răpăiau pe iarbă şi pe acoperişuri. Pe lângă grajd nu era nimeni.

Piotr Sergheici scoase frâiele cailor şi-i vârî singur în boxe. Aşteptând să termine, stăteam în pragul grajdului şi mă uitam la dungile piezişe de ploaie; mireasma dulceagă şi tulburătoare de fân se simţea mai tare acolo, decât pe câmp; ploaia şi norii întunecaseră văzduhul.

— Straşnic a mai tunat! zise Piotr Sergheici apropiindu-se de mine. Cu o clipă înainte răsunase şi se pierduse în depărtări

o bubuitură atât de puternică, de parcă se despicase cerul în două. Ce zici?

Stătea în prag, alături, şi mă privea. Respira încă greu după galopul de adineauri. Am băgat de seamă că mă privea cu admiraţie.

— Natalia Vladimirovna, zise el, aş da tot ce am pe lume, numai să stau aşa şi să mă uit la dumneata, să mă uit la nesfârşit. Astăzi eşti încântătoare!

Ochii lui mă priveau rugător, cu admiraţie, faţa îi era palidă, iar pe barbă şi pe mustăţi îi sclipeau stropi de ploaie, care şi ei păreau că se uită la mine cu dragoste.

— Te iubesc, urmă el. Te iubesc şi sunt fericit că te văd. Îmi dau seama că nu poţi să fii soţia mea, dar nu vreau nimic, nu-mi trebuie nimic, decât atât: să ştii că te iubesc. Nu, taci, nu-mi răspunde, nu lua în seamă ce-ţi spun. Nu vreau decât să ştii că-mi eşti dragă şi să-mi îngădui să te privesc.

Entuziasmul acesta mă molipsi. Mă uitam la faţa lui înflăcărată, îi ascultam glasul amestecat cu vuietul ploii şi stăteam aşa, neclintită, ca prinsă de vrajă.

Aş fi vrut să-l ascult şi să mă uit fără sfârşit la ochii lui strălucitori.

— Nu-mi răspunzi, foarte bine! zise Piotr Sergheici. Nu spune nimic…

Îmi simţeam sufletul uşor. Încântată, am izbucnit în râs şi, sub ploaia torenţială, am luat-o la goană spre casă. A început şi el să râdă şi a pornit după mine, sărind.

Uzi, cu respiraţia tăiată şi bocănind din picioare pe scări, am năvălit în casă cu larmă, ca nişte copii. Tatăl şi fratele meu, care nu erau deprinşi să mă vadă veselă şi râzând, s-au uitat miraţi la mine, apoi au început să râdă şi ei.

Norii de furtună trecuseră, tunetele amuţiseră, dar stropii de ploaie de pe barba lui Piotr Sergheici tot mai sclipeau. Toată seara până la masă, a cântat, a fluierat, s-a jucat cu câinele, fugărindu-l prin odăi, de era cât pe ce să răstoarne servitorul care aducea samovarul. Iar la masă a mâncat cu poftă şi a spus tot felul de nimicuri, susţinând că dacă mănânci iarna castraveţi proaspeţi, simţi în gură miros de primăvară.

Înainte de a mă culca, am aprins lumânarea şi am deschis larg fereastra odăii mele; un sentiment nelămurit îmi cuprinsese sufletul. Mi-am amintit că eram liberă, sănătoasă, nobilă, bogată, că eram iubită, – dar mai cu seamă că eram nobilă şi bogată. Doamne, ce bine e să fii nobil şi bogat!… Apoi, ghemuită în pat din pricina răcorii care se strecura din grădină odată cu roua, am încercat să-mi dau seama dacă-l iubeam sau nu pe Piotr Sergheici… Dar neizbutind, am adormit.

A doua zi dimineaţa, când am văzut cum se jucau pe patul meu razele soarelui şi umbrele tremurătoare ale crengilor de tei, mi-am adus aminte limpede de tot ce se petrecuse în ajun. Şi viaţa mi s-a părut variată, plină de belşug şi de încântare… Îngânând un cântec, m-am îmbrăcat repede şi am alergat în grădină…

Şi ce a mai fost după aceea? N-a mai fost nimic. Iarna, când stăteam în oraş, Piotr Sergheici mai venea uneori pe la noi. Dar cunoştinţele de la ţară au farmec numai vara, la moşie. Iarna, în oraş, ele îşi pierd jumătate din acest farmec. Când le serveşti ceaiul la oraş, ţi se pare că hainele de pe ele nu-s ale lor şi că prea amestecă mult cu linguriţa în pahar. Şi la oraş Piotr Sergheici îmi vorbea de dragoste – rar, ce-i drept – dar era cu totul altceva decât la ţară. În oraş simţeam mai mult zidul care ne despărţea: eu eram nobilă şi bogată, el sărac, şi nici măcar dvorenin nu era, ci fecior de diacon, un biet judecător de instrucţie şi atât. Amândoi socoteam zidul acela foarte înalt şi solid – eu din pricina tinereţii, el Dumnezeu ştie de ce. De aceea, când venea la noi, la oraş, zâmbea în silă şi critica înalta societate sau, dacă din întâmplare mai era cineva străin în salon, tăcea ursuz. Nu este zid care să nu poată fi străpuns, dar eroii de roman din zilele noastre, aşa cât îi cunosc, sunt prea sfioşi, prea lipsiţi de energie, prea leneşi şi bănuitori şi prea se împacă repede cu gândul că nu-s decât nişte rataţi, că viaţa i-a amăgit. În loc să lupte, nu fac decât să critice, afirmând că lumea e banală şi neţinând seama că însăşi critica lor se preface, încetul cu încetul, în banalitate.

Eram iubită, fericirea era aproape şi părea că trăieşte lângă mine, umăr la umăr; duceam o viaţă fără griji şi nu-mi dădeam măcar osteneala să mă înţeleg pe mine singură, să ştiu ce aşteptam şi ce voiam de la viaţă. Iar vremea trecea, trecea mereu… Pe lângă mine treceau oameni cu dragostea lor, treceau zile senine şi nopţi calde, cântau privighetori, mirosea a fân. Şi toate acestea, atât de scumpe şi de neasemuite ca amintiri, au trecut şi pentru mine repede aşa cum trec pentru toată lumea, fără să fi lăsat urme, fără să le fi preţuit, şi s-au destrămat, aşa cum se destramă ceaţa… Unde s-au dus toate?

În vremea asta tata a murit şi eu am îmbătrânit. Tot ce mi-a plăcut, tot ce m-a încântat şi m-a umplut de nădejde – vuietul ploii, rostogolirile tunetului, îndemnul fericirii, vorbele de dragoste – toate au rămas amintiri. Înaintea mea nu văd decât un şes fără sfârşit, neted şi pustiu: pe toată întinderea lui nu se zăreşte ţipenie de om, iar în depărtare, la orizont, doar întuneric şi groază…

Se aude clopoţelul sunând… A venit Piotr Sergheici. Când mă uit iarna la copaci şi-mi aduc aminte că la vară se vor

înveşmânta pentru mine cu podoaba lor verde, le şoptesc:

— O, dragii mei!

Iar când văd oameni cu care mi-am petrecut primăvara vieţii, îmi simt sufletul mai cald, mai trist, şi le şoptesc aceleaşi vorbe.

Datorită stăruinţelor tatălui meu, Piotr Sergheici a fost de mult mutat în oraş. A mai îmbătrânit, a mai slăbit. De mult nu-mi mai face declaraţii de dragoste şi nu mai spune copilării. Slujba nu-i place, e bolnav de nu ştiu ce, e dezamăgit de ceva, e plictisit de viaţă şi trăieşte în silă… Iată-l, s-a aşezat în faţa căminului şi se uită în tăcere la foc… Neştiind ce să-i spun, îl întreb:

— Ce mai e nou?

— Nimic… îmi răspunde el.

Şi iarăşi se face linişte. Lumina roşie a focului începe să joace pe faţa lui tristă.

Fără să vreau, îmi aduc aminte de trecut şi deodată umerii încep să-mi tresară, capul îmi cade pe piept şi lacrimi amare încep să-mi curgă pe obraji. O milă nesfârşită de mine şi de omul acela îmi sângeră inima şi mă cuprinde o dorinţă pătimaşă să trezesc la viaţă trecutul, să ne bucurăm de ceea ce viaţa ne refuză astăzi. Nu, acum nu mă mai gândesc că sunt nobilă şi bogată.

Suspin, îmi strâng tâmplele între palme şi şoptesc:

— Doamne Dumnezeule, Doamne Dumnezeule, cum s-a dus viaţa mea…

Iar el tace înainte. Nu-mi spune: „nu mai plânge”. Îşi dă seama că trebuie să plâng, că mi-a sosit vremea lacrimilor. Citesc în ochii lui că-i e milă de mine. Şi mie mi-e milă de el, dar în acelaşi timp mi-e şi ciudă: ratatul acesta sfios n-a ştiut nici să-şi fericească viaţa lui, nici pe a mea.

Când a fost să-l petrec până în sală, mi s-a părut că înadins îşi îmbracă şuba încet. Mi-a sărutat mâna de două ori, în tăcere, uitându-se lung la faţa mea plânsă. Cred că în clipa aceea şi-a adus aminte de furtuna de demult, de pânza deasă a ploii, de râsetele noastre, de chipul meu de pe atunci… Am simţit că vrea să-mi spună ceva şi fără îndoială că ar fi fost bucuros să-mi poată spune, dar n-a spus, a clătinat doar din cap şi mi-a strâns mâna cu putere… Ei, ce să-i faci? Ducă-se cu Dumnezeu!

După ce l-am petrecut, m-am întors în birou şi m-am aşezat din nou pe covor, în faţa căminului. Jeraticul roşu se acoperise de spuză şi începea să se stingă. Crivăţul zguduia şi mai mânios fereastra şi pornea să-şi cânte în horn cântecul lui jalnic…

Peste puţin a intrat camerista şi m-a strigat: credea că adormisem…

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta”, Nr. 354, 25 decembrie 1887. Titlul: *„Lacrimi de iarnă”* (Din însemnările contesei NN). Semnătura: A. Cehonte. A fost revizuită pentru colecţia literară „Chemarea”, Moscova, 1897. Cu unele modificări, a intrat în culegerea de „Opere” din anul 1901, vol. III. Reproducem textul din 1901.

La includerea în colecţie, textul povestirii, afară de importante modificări stilistice, a fost şi mult prescurtat numele judecătorului de instrucţie Mihailov a fost înlocuit peste tot cu Piotr Sergheici. De asemenea, a fost refăcută fundamental scena plimbării şi a primei declaraţii de dragoste.

S-a eliminat: „(nu există zid care să nu poată fi străpuns, dar) eroii contemporani ai romanului (sunt) prea (molatici, leneşi şi bănuitori şi prea repede) se împacă cu gândul că sunt rataţi…

Uitându-mă la focul din cămin şi ascultând cum bate gerul în ferestre, mi-am adus aminte nu numai de Mihailov, ci şi de alţii, care îmi sunt dragi acum. Mi-am adus aminte de un inginer foarte drăguţ, dar ţeapăn, ca de lemn, îmbibat cu miros de locomotivă şi făcut parcă din traverse, şine şi acţiuni, dar care, după ce se îndrăgostise de mine, începuse să vorbească în limba zeilor. Îşi părăsise traversele, şinele şi acţiunile, îmi urmărea fiecare pas şi, cu glasul lui gros şi aspru, ca de muncitor, căuta să mă convingă că respir lumina soarelui şi mă hrănesc cu polenul florilor, că rochia mea albastră se potriveşte cu părul meu blond, tot aşa de bine ca apa mării cu ţărmul nisipos. Mi-am adus aminte şi de un ofiţer de marină care îmi scria scrisori de dragoste de la Singapore şi Nagasaki…

(Am fost iubită.) Dar eu n-am iubit pe nimeni, aşteptam să vină *el,* cel adevărat (iar timpul zbura, zbura mereu…)”

Poveste fără titlu

În veacul al V-lea, întocmai ca şi astăzi, soarele se scula în fiecare dimineaţă şi se culca în fiecare seară. Dimineaţa, când cele dintâi raze se sărutau cu roua, pământul învia, văzduhul se umplea de zgomote de fericire, de încântare şi de nădejde, iar seara acelaşi pământ amuţea şi se cufunda în întunericul mohorât. Ziua semăna cu ziua, noaptea cu noaptea. Doar din când în când se abătea câte un nor şi tunetul bubuia furios, sau cădea din cer câte-o stea care-şi pierduse echilibrul căscând gura cine ştie la ce, sau venea în goană câte-un călugăr galben la faţă şi le povestea fraţilor că văzuse în apropierea mănăstirii un tigru – şi atâta tot. După aceea, ziua semăna iarăşi cu ziua şi noaptea cu noaptea.

Călugării munceau şi se rugau lui Dumnezeu, iar bătrânul lor stareţ cânta la orgă, ticluia stihuri latineşti şi scria note pentru cântări. Acel minunat bătrân avea un dar dumnezeiesc. Cânta la orgă cu atâta măiestrie, încât până şi călugării cei mai înaintaţi în vârstă, al căror auz se tocise spre sfârşitul vieţii, când auzeau venind din chilia stareţului cântecul de orgă, nu-şi puteau stăpâni lacrimile. Când vorbea, fie şi despre lucrurile cele mai obişnuite, bunăoară despre copaci, sălbăticiuni sau despre mare, nu-l puteai asculta fără zâmbet pe buze sau fără lacrimi în ochi, de ai fi zis că în sufletul lui răsunau strune asemenea celor ale orgii. Dacă i se întâmpla să se mânie, sau să aibă o bucurie mare, sau dacă povestea despre fapte înspăimântătoare şi măreţe, îl cuprindea o înflăcărare pătimaşă, ochii scânteietori i se umpleau de lacrimi, faţa i se aprindea, glasul îi răsuna ca tunetul şi, ascultându-l, călugării simţeau cum înflăcărarea lui le încătuşează sufletele. În clipele acelea înalte şi pline de încântare, puterea stareţului nu mai avea margini şi dacă le-ar fi poruncit discipolilor să se arunce în mare, toţi până la unul s-ar fi grăbit, înflăcăraţi, să-i împlinească voia.

Cântecul lui, glasul şi stihurile în care slăvea pe Dumnezeu, cerul şi pământul, erau pentru călugări izvorul unei veşnice bucurii. Uneori li se ura cu viaţa lor mereu aceeaşi, se săturau de copaci şi de flori, de primăvară şi de toamnă, vuietul mării începea să le obosească urechea şi până şi cântecul păsărelelor ajungea să le fie nesuferit. Dar de darurile bătrânului lor stareţ aveau nevoie, ca de pâinea cea de toate zilele.

Şi aşa, treceau ani după ani şi ziua semăna cu ziua şi noaptea cu noaptea. Prin apropierea mănăstirii nu se arăta nici ţipenie de om, numai păsări şi fiare sălbatice. Cea mai apropiată aşezare omenească era departe şi ca să răzbaţi de la mănăstire până acolo, sau de acolo până la mănăstire, trebuia să mergi cale de vreo sută de verste printr-un pustiu. Numai oamenii care dispreţuiau viaţa şi se lepădau de ea, ca să intre în mănăstire ca într-un mormânt, se încumetau să străbată pustiul acela.

De aceea, mare a fost uimirea călugărilor când, într-o noapte, bătu la poarta lor un om. Era un târgoveţ, un păcătos ca toţi păcătoşii, căruia-i plăcea să trăiască. În loc să ceară întâi binecuvântarea stareţului şi să spună o rugăciune, străinul ceru de mâncare şi vin. Întrebat cum de ajunsese din oraş în pustiu, omul răspunse cu o lungă poveste vânătorească: cum că plecase la vânătoare, că trăsese la măsea mai mult decât s-ar fi cuvenit şi că se rătăcise. Când i se propuse să se călugărească spre mântuirea sufletului, el răspunse zâmbind: „Nu, n-aţi găsit în mine un tovarăş!”

După ce bău şi mâncă până se sătură, se uită cu luare-aminte la călugării care-l slujeau, dădu din cap a dojană şi le zise:

— După câte văd, voi nu faceţi nimic. Numai mâncaţi şi beţi. Apoi, aşa se mântuieşte sufletul? Gândiţi-vă că în timp ce voi staţi aici în pace, beţi, mâncaţi şi visaţi la fericirea cea veşnică, semenii voştri pier şi se duc în iad. Ei, să vedeţi voi ce se petrece în oraş! Unii mor de foame, în timp ce alţii, neştiind ce să mai facă cu aurul, se lasă în voia desfrâului şi pier ca muştele încleiate în miere. Nu mai poţi afla la oameni nici credinţă, nici adevăr! Şi cine-i dator să-i mântuiască? Cine-i dator să le propovăduiască? Că doar nu eu, care umblu beat de dimineaţa până seara! De asta v-a dat Dumnezeu suflet blajin, inimă iubitoare şi credinţă, ca să staţi aici, între patru pereţi, şi să nu faceţi nimic?

Aceste vorbe de om beat ale târgoveţului erau îndrăzneţe şi lipsite de cuviinţă, dar, ciudat, ele avură mare trecere la stareţ. Bătrânul păli, schimbă priviri cu călugării lui şi zise:

— Fraţilor, adevăr a grăit omul acesta! De bună seamă, bieţii oameni pier în desfrâu şi în necredinţă din pricina nesocotinţei şi a slăbiciunilor, iar noi nu ne urnim din loc, ca şi

cum lucrul acesta nu ne-ar privi. Ce-ar fi să mă duc la dânşii şi să le amintesc de Hristos, pe care l-au dat uitării?

Vorbele târgoveţului îl zgândăriseră pe bătrân. Chiar a doua zi îşi luă rămas-bun de la fraţi şi, cu toiagul în mână, porni spre oraş. Iar călugării rămaseră fără cântecele, fără stihurile şi poveţele lui.

I-au dus dorul o lună, două, dar bătrânul nu se întorcea. În sfârşit, după cea de a treia lună, auziră bocănitul cunoscut al toiagului său. Călugării se repeziră să-l întâmpine şi îl năpădiră cu întrebările, dar bătrânul, în loc să se bucure că-i vede, începu să plângă cu lacrimi amare, fără să le răspundă o vorbă. Călugării băgară de seamă că stareţul îmbătrânise şi slăbise mult. Faţa lui era obosită şi arăta o durere adâncă, iar atunci când izbucnise în plâns, avea înfăţişarea unui om care fusese ofensat.

Călugării începură şi ei să lăcrămeze şi să-l întrebe, plini de compătimire, de ce plângea şi de ce era atât de întunecat la chip. Dar nici de data aceasta el nu le răspunse, ci se închise în chilia lui. Şapte zile stătu aşa, fără să bea, fără să mănânce, fără să cânte la orgă; plângea întruna. Când îi băteau călugării la uşă, rugându-l să iasă şi să le împărtăşească şi lor mâhnirea lui, stareţul le răspundea printr-o tăcere adâncă.

În sfârşit, bătrânul ieşi din chilie. După ce adună pe toţi călugării în jurul lui, începu să le povestească, cu ochii plânşi şi cu durerea şi mânia întipărite pe faţă, prin câte trecuse în cele din urmă trei luni. Glasul îi rămase liniştit şi ochii zâmbitori cât timp le vorbi despre drumul de la mănăstire până la oraş. În calea lui, zicea, păsărelele cântau, izvoarele şopoteau şi nădejdi dulci şi tinereşti îi tulburau sufletul. În timp ce mergea, se simţea ca un soldat care pleca la luptă şi care nu se îndoia de victorie. Tot drumul ticluise stihuri şi imnuri şi nici nu băgase de seamă când i se sfârşise calea.

Dar glasul începu să-i tremure, ochii să-i scapere şi pieptul să i se aprindă de mânie, când ajunse să vorbească despre oraş şi despre oamenii de acolo. Niciodată în viaţa lui nu văzuse şi nici măcar nu îndrăznise să-şi închipuie, ceea ce-i fusese dat să vadă după intrarea în oraş. Abia acolo, pentru întâia oară în viaţă, acum la bătrâneţe, descoperise şi înţelesese cât de puternic e necuratul, ce minunat e răul şi cât de neputincioşi, de laşi şi de josnici sunt oamenii. Printr-o întâmplare nenorocită, prima casă în care intrase se nimerise să fie un cuib de desfrâu. Vreo cincizeci de bărbaţi, cu pungile doldora de bani, mâncau şi beau fără măsură. Ameţiţi de vin, cântau cântece şi strigau cu îndrăzneală vorbe înspăimântătoare şi neruşinate, pe care un om cu frica lui Dumnezeu nu s-ar încumeta să le rostească. Liberi cu desăvârşire, veseli şi fericiţi

nu se temeau nici de Dumnezeu, nici de satana, nici de moarte. Vorbeau şi făceau tot ce le dorea inima şi se duceau oriunde-i mânau poftele trupeşti. Iar vinul, limpede ca chihlimbarul şi cu scânteieri aurii, trebuie să fi fost dulce şi aromat, deoarece cei care-l sorbeau zâmbeau fericiţi şi doreau să mai bea. La zâmbetul omului, vinul răspundea şi el tot cu zâmbet, iar când era sorbit, scânteia vesel, de parcă ştia ce vrajă diavolească ascunde dulceaţa lui.

Înfierbântându-se tot mai tare şi plângând de mânie, bătrânul povestea înainte tot ce văzuse. Pe masa ospăţului, urmă el, stătea în picioare o femeie pierdută, pe jumătate goală. E greu să-ţi închipui că s-ar putea afla pe lume ceva mai frumos şi mai fermecător! Spurcăciunea aceea neruşinată şi goală, tânără, oacheşă, cu părul lung, cu ochii negri şi buzele pline, îşi arăta dinţii albi ca zăpada, zâmbind mereu, de parcă voia să spună: „Priviţi-mă cât sunt de neruşinată şi de frumoasă!” De pe umeri îi atârnau în falduri bogate mătăsuri şi brocarturi, dar frumuseţea ei nu se lăsa ascunsă sub veşminte, ci răzbătea prin ele, pătimaşă, aşa cum răzbate iarba tânără prin seva primăvăratică a pământului. Femeia goală sorbea vin, cânta cântări şi se lăsa iubită de oricine-o dorea.

După aceea, ridicând pumnii cu mânie, bătrânul le povesti despre alergările de cai, despre luptele de tauri, despre teatre şi despre atelierele pictorilor şi ale sculptorilor, unde artiştii zugrăvesc şi modelează din lut femei goale. Vorbea cu patimă, vorbea frumos şi cu glas atât de melodios, de parcă cânta pe strune nevăzute. În vremea asta, încremeniţi, călugării ascultau lacomi vorbele lui, cu răsuflarea tăiată de încântare… După ce arătă toate minunăţiile necuratului, frumuseţea păcatului şi graţia ademenitoare a trupului respingător de femeie, bătrânul blestemă pe cel ce e stăpânul răului, se întoarse şi se făcu nevăzut în spatele uşii lui…

A doua zi dimineaţa, când ieşi din chilie, nu mai găsi în toată mănăstirea niciun călugăr: fugiseră cu toţii la oraş.

Publicată pentru prima oară în „Novoe vremea”, Nr. 4253, ianuarie 1888. Titlul: *Un basm.* Semnată: An. Cehov. Cu noul titlu şi cu unele modificări, a intrat în colecţia literar-artistică „În ajutorul celor ce au avut de suferit de pe urma secetei”, editată de gazeta „Kurier”, Moscova, 1889, şi în ediţia a doua a colecţiei, Moscova, 1900. A fost inclusă fără modificări în culegerea de „Opere” din anul 1901, vol. IV. Reproducem textul din 1901.

Cu prilejul revizuirii, povestirii i s-au făcut numeroase modificări de stil şi unele prescurtări de text.

La 8 ianuarie, Al. P. Cehov îi scria fratelui său despre „impresia covârşitoare”, pe care a făcut-o basmul acesta asupra cititorilor. Despre succesul basmului i-a scris lui Cehov şi I. Polonski. Povestirile „Fără titlu”, „Rămăşagul” şi „Hoţii” au determinat Comitetul ştiinţific de pe lângă Ministerul Instrucţiunii Publice să interzică, în 1905, achiziţionarea vol. IV din culegerea de „Opere” Cehov pentru bibliotecile şi sălile de lectură publice.

Dacă ar putea dormi!

E noapte. Varka, dădaca, o fetiţă de vreo treisprezece ani, hâţână leagănul în care e culcat copilul şi îngână domol:

Nani, nani puişor
C-o să-ţi cânt încetişor…

În faţa icoanei arde o candelă verde, de-a lungul odăii, de la un capăt la altul, e întinsă o frânghie, de care atârnă scutece şi o pereche de pantaloni negri, mari. Candela răsfrânge pe tavan o pată mare, verde, iar scutecele şi pantalonii aruncă umbre lungi peste cuptor, peste leagăn şi peste Varka… Când candela începe să pâlpâie, pata şi umbrele capătă viaţă şi se mişcă încoace şi încolo, de parcă le bate vântul. E înăbuşeală. Miroase a ciorbă şi a cizmărie.

Copilul plânge. De mult a răguşit şi a ostenit de-atâta plâns, dar tot nu tace. Cine ştie când are de gând să tacă. Iar Varkăi i-e somn. I se lipesc ochii, capul îi cade în piept, o doare ceafa. Nu e în stare să-şi mişte nici pleoapele, nici buzele, îşi simte faţa uscată şi înţepenită, iar capul i se pare mic, cât o gămălie de ac.

— Nani, nani, puişor, îngână ea, c-o să-ţi fierb un tercişor…

Un greier ţârâie pe cuptor. În odaia vecină, dincolo de uşă, sforăie stăpânul şi calfa Afanasi… Leagănul scârţâie a jale, Varka îngână încet şi toate se amestecă laolaltă într-un cântec adormitor, atât de dulce când îl asculţi, seara, la culcare… Acum însă, cântecul acesta nu face decât să te zgândărească şi să te chinuiască, pentru că te trage la somn, iar de dormit n-ai voie să dormi. Dacă s-ar întâmpla, Doamne fereşte să adoarmă Varka, stăpânii ar bate-o.

Candela pâlpâie. Pata verde şi umbrele încep să se mişte şi se vâră în ochii încremeniţi, pe jumătate închişi, ai Varkăi, prefăcându-se în mintea ei aproape adormită în visuri încâlcite. Fetiţa vede nori întunecaţi, fugărindu-se unul pe altul de-a

curmezişul cerului şi ţipând ca nişte copii. Dar iată că se stârneşte vânt, norii se risipesc şi Varka vede o şosea largă, plină cu noroi subţire: de-a lungul şoselei înaintează şiruri de căruţe, oameni cu traiste în spate, şi aleargă în neştire, încoace şi încolo, un fel de umbre. Pe cele două margini ale drumului, prin ceaţa rece şi mohorâtă, se desluşesc păduri. Deodată oamenii cu traistele şi umbrele se trântesc la pământ, în noroiul subţire. „De ce vă trântiţi aşa?" îi întreabă Varka. „Ca să dormim, ca să dormim!" răspund ei. Şi adorm pe loc, somn dulce şi adânc; iar pe sârmele de telegraf stau înşirate ciori şi coţofene, care caută să-i trezească, ţipând ca nişte copii.

— Nani, nani puişor, c-o să-ţi cânt încetişor… îngână Varka şi deodată se pomeneşte într-o izbă întunecoasă, plină de zăpuşeală.

Pe podea se zvârcoleşte răposatul ei tată, Efim Stepanov. Varka nu-l vede, dar îl aude tăvălindu-se pe jos şi gemând de durere. I s-a „stârnit surpătura", cum spune el. Îl doare aşa de tare, încât nu-i în stare să scoată o vorbă. Trage doar aerul în piept şi clănţăneşte din dinţi, de parcă bate toba:

— Bu-bu-bu-bu…

Mama, Pelagheia, a alergat la conac, să le spună boierilor că Efim trage să moară. A plecat de mult şi ar fi vremea să se întoarcă. Varka stă culcată pe cuptor, dar nu doarme, ascultă gemetele lui taică-su: „bu-bu-bu"… Şi iată că se aude oprindu-se în faţa izbei o trăsură. Boierii au trimis doctorul, un tânăr care a venit la ei în vizită de la oraş. Doctorul intră în izbă. Nu se poate să-l vezi din pricina întunericului, dar îl auzi cum tuşeşte şi închide uşa.

— Aprindeţi o lumină, zice el.

— Bu-bu-bu… răspunde Efim.

Pelagheia se repede spre cuptor şi începe să caute hârbul cu chibrituri. Trec câteva clipe de tăcere. Doctorul cotrobăieşte prin buzunare şi aprinde un chibrit.

— Îndată, batiuşka, îndată, zice Pelagheia şi iese repede din izbă, dar nu trece mult şi se întoarce cu un căpeţel de lumânare.

Obrajii lui Efim sunt trandafirii, ochii îi sclipesc, iar privirea i-e ciudat de pătrunzătoare: ai zice că vede prin zidurile izbei şi prin doctor.

— Ei, cum e? Ce ţi-a venit să te îmbolnăveşti? întreabă doctorul, aplecându-se spre el. Ehei! De mult o ai?

— Cum?… Mi-a venit ceasul să mor, Înălţimea Voastră… N-o mai duc eu mult…

— Nu vorbi prostii… Las' că te facem noi sănătos!

— Asta, cum va binevoi Înălţimea Voastră, vă mulţumim cu respect. Numai că ne dăm noi seama… Dacă mi-a venit ceasul,

mi-a venit şi gata.

Doctorul îl cercetează cam un sfert de ceas, pe urmă se ridică în picioare şi zice:

— Nu pot să-ţi fac nimic… Trebuie să te duci la spital, să-ţi facă operaţie. Dar să te duci imediat… Numaidecât să pleci! E cam târziu, la vremea asta cei de-acolo dorm, dar nu-i nimic, îţi dau un bilet. Auzi?

— Cu ce să se ducă, batiuşka? se amestecă în vorbă Pelagheia. Noi n-avem cal.

— Nu-i nimic, o să le cer eu boierilor şi ei or să vă dea.

Doctorul pleacă, lumânarea se stinge şi iarăşi se aude: „bu-bu-bu”… O jumătate de oră mai târziu o căruţă se opreşte în faţa izbei. Au trimis-o boierii să-l ducă pe Efim la spital. Bolnavul se îmbracă şi pleacă…

Dar iată că se face dimineaţă, o dimineaţă frumoasă, senină. Pelagheia nu-i acasă; s-a dus la spital să vadă ce-i cu Efim. Undeva plânge un copil şi Varka aude un glas care seamănă cu glasul ei, cântând:

— Nani, nani, puişor, c-o să-ţi cânt încetişor…

S-a întors Pelagheia. Îşi face cruce şi şopteşte:

— Noaptea i-au băgat maţele la loc şi dimineaţa şi-a dat sufletul… Dumnezeu să-l ierte şi să-l odihnească… Cică s-a trezit prea târziu… Trebuia să se ducă mai demult…

Varka fuge în pădure şi începe să plângă. Dar pe neaşteptate o loveşte nu ştiu cine peste ceafă, aşa de tare încât se izbeşte cu fruntea de un mesteacăn. Se uită în sus şi-l vede pe stăpânul ei, cizmarul.

— Ce înseamnă asta, spurcăciune? se răsteşte el. Copilul plânge şi tu dormi?

Şi o zgâlţâie zdravăn de urechi. Fetiţa bălăbăneşte din cap, împinge leagănul şi începe să-şi cânte cântecelul. Pata cea verde şi umbrele pantalonilor şi ale scutecelor încep să se mişte, să-i facă cu ochiul şi curând pun iarăşi stăpânire pe mintea ei. Varka vede din nou şoseaua plină de noroi subţire. Oamenii cei cu traistele în spinare şi umbrele stau lungiţi pe jos şi dorm adânc. Varka se uită la ei şi i se face somn. Grozav ar vrea să se culce şi ea, dar mamă-sa, Pelagheia, merge alături şi o zoreşte. Se grăbesc să ajungă în oraş, să se bage la stăpân.

— Faceţi-vă milă şi pomană, pentru numele lui Hristos! cerşeşte mama de la oamenii pe care-i întâlneşte în drum. Arătaţi-vă îndurarea dumnezeiască, boieri milostivi!

— Dă copilul încoace! îi răspunde un glas cunoscut. Dă copilul încoace, când îţi spun! repetă acelaşi glas, de data aceasta aspru şi mânios.

— Dormi, păcătoaso?

Varka sare în picioare, se uită în jurul ei şi, în sfârşit, se dumereşte: nici vorbă nu-i de şosea, de Pelagheia, de boieri străini: în mijlocul odăiţei şade stăpâna care a venit să-şi alăpteze copilul. Şi în timp ce femeia, grasă şi lată în umeri, îşi hrăneşte şi-şi potoleşte plodul, Varka stă în picioare şi se uită la ea, aşteptând-o să termine… Dincolo de ferestre văzduhul e tot mai siniliu, umbrele şi pata cea verde de pe tavan pălesc tot mai mult. În curând o să se facă ziuă.

— Ia-l! zice stăpâna, încheindu-şi bluza la piept. Plânge, pesemne că l-a deocheat cineva.

Varka ia copilul, îl pune în leagăn şi iarăşi începe să-l hâţâne. Pata cea verde şi umbrele pier încetul cu încetul şi nu mai are ce să i se vâre în ochi şi să-i tulbure mintea. Dar i-e tot atât de somn ca şi înainte, neînchipuit de somn! Varka îşi lasă fruntea pe marginea leagănului şi se mişcă din tot trupul înainte şi înapoi, doar şi-o birui somnul. Cu toate astea, capul i-e tot greu şi ochii i se lipesc.

— Varka, fă focul la cuptor! se aude de dincolo glasul stăpânului.

Înseamnă că e timpul să se scoale şi să se apuce de treabă. Varka lasă leagănul şi aleargă la şopron, să aducă lemne. E bucuroasă. Când alergi încoace şi încolo, nu ţi-e aşa de somn, ca atunci când stai pe loc. Aduce lemne, aprinde focul şi simte cum faţa ei încremenită prinde viaţă şi mintea i se limpezeşte.

— Varka, pune samovarul! strigă stăpâna.

Şi Varka se apucă să facă surcele, dar nici nu ajunge să le aprindă şi să le vâre în samovar, că aude altă poruncă:

— Varka, ia curăţă galoşii stăpânului!

Fetiţa se aşază pe podea şi curăţă galoşii, gândindu-se că n-ar fi rău să-şi bage capul într-unul dintre cei doi galoşi mari şi adânci şi să aţipească puţin… Deodată, galoşul creşte, se umflă şi umple toată odaia. Varka scapă peria din mână, dar în aceeaşi clipă îşi scutură capul, îşi holbează ochii şi încearcă să se uite aşa fel, încât lucrurile să nu mai crească şi să nu se mai mişte de la locul lor.

— Varka, spală scările de afară, că-i ruşine de clienţi!

Şi Varka spală scările, deretică prin odăi, mai face foc şi în altă sobă, aleargă la dugheană. E multă treabă, n-are o clipă de răgaz.

Însă nimic nu e mai greu decât să stai nemişcat la masa de bucătărie şi să cureţi cartofi. Capul îţi cade pe masă, cartofii încep să-ţi joace pe dinaintea ochilor, cuţitul îţi lunecă din mână, iar în jurul tău se învârte stăpâna, grasă şi mânioasă, cu mânecile suflecate, vorbind aşa de tare, că te asurzeşte. Dar nu e mai puţin obositor să serveşti la masă, să speli rufe, să coşi.

Uneori, îţi vine să nu te mai uiţi la nimeni şi la nimic, să te trânteşti pe podea şi să dormi.

Ziua s-a sfârşit. Când vede că se întunecă ferestrele, Varka îşi strânge între palme tâmplele înţepenite şi zâmbeşte, fără să ştie singură de ce. Umbra serii îi mângâie ochii care i se lipesc, făgăduindu-i curând un somn adânc. Dar seara, stăpânii au oaspeţi.

— Varka, pune samovarul! strigă stăpâna.

Samovarul e mic şi trebuie să-l înfierbânte de vreo cinci ori, până se satură oaspeţii de ceai. Iar după ceai, Varka stă un ceas întreg neclintită şi se uită la străini, aşteptând alte porunci.

— Varka, dă fuga şi cumpără trei sticle cu bere!

Fetiţa o rupe din loc şi caută să alerge cât mai repede, ca să-şi alunge somnul.

— Varka, dă fuga şi cumpără nişte votcă! Varka, unde-i tirbuşonul? Varka, curăţă scrumbia asta!

În sfârşit, oaspeţii au plecat. Luminile se sting, stăpânii se culcă.

— Varka, leagănă copilul! se aude cea din urmă poruncă.

Greierul ţârâie în cuptor; pata cea verde şi umbrele pe care le aruncă pantalonii şi scutecele se vâră din nou în ochii pe jumătate închişi ai Varkăi, clipesc şi-i înceţoşează mintea.

— Nani, nani, puişor, îngână ea, c-o să-ţi cânt încetişor…

Iar copilul ţipă până nu mai poate. Varka vede din nou şoseaua murdară, oamenii cu traiste în spinare, pe maică-sa Pelagheia, pe taică-su Efim. Înţelege tot ce se petrece în jurul ei, îi recunoaşte pe toţi, dar, prin amorţeala care a cuprins-o, nu-i în stare să-şi dea seama ce putere o sugrumă, îi pune cătuşe la mâini şi la picioare şi nu-i dă pace să trăiască. Ca să scape de această putere, Varka o caută, se uită în toate părţile, dar n-o găseşte. Până la urmă, zdrobită de oboseală, îşi adună toate puterile, face o sforţare să-şi deschidă ochii, se uită în sus la pata cea verde care joacă pe tavan şi, ascultând cu încordare ţipetele pe care le aude, descoperă în sfârşit duşmanul care nu-i dă pace să trăiască.

Duşmanul acela e copilul.

Varka începe să râdă şi se minunează: cum de nu şi-a dat seama până acum de un lucru atât de simplu? Pata cea verde, umbrele şi greierul, parcă râd şi se minunează şi ei.

Un gând înspăimântător începe să pună stăpânire pe Varka. Cu un zâmbet larg, fără să clipească, se ridică de pe scaun şi se plimbă prin odaie. E fericită că peste câteva clipe o să scape de copilul acela, care i-a pus cătuşe la mâini şi la picioare… Da, să-l ucidă şi după aceea să doarmă, să doarmă, să doarmă…

Ameninţând cu degetul pata cea verde şi făcând cu ochiul, Varka se apropie tiptil de leagăn şi se apleacă, râzând,

deasupra lui… După ce strânge de gât copilul, se întinde în grabă pe podea, zâmbind fericită că în sfârşit o să poată dormi. Şi peste câteva clipe doarme dusă, ca moartă…

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta” Nr. 24, 25 ianuarie 1888, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. Cu unele modificări de stil, a fost inclusă în culegerea „Oameni posomorâţi”, Sankt-Petersburg, 1890 şi în ediţiile ei ulterioare (de la 2 la 10, Sankt-Petersburg, 1891— 1899). Aproape fără alte modificări, a intrat în culegerea de „Opere” din anul 1901, vol. V. Reproducem textul din 1901.

La revizuirea din 1890 a textului, au fost eliminate unele cuvinte izolate şi următoarele fraze: „(…capul i se pare mic cât o gămălie de ac). Nu se gândeşte la nimic, ştie doar atât, că îndată ce o să se liniştească plodul, o să adoarmă numaidecât, fără să se mai poată ridica de pe scăunel”; „(…caută să alerge cât mai repede, ca să-şi alunge somnul). Dar somnul îi şi strânge capul, mâinile şi picioarele, o încătuşează din toate părţile şi acum i se pare ca o durere nesuferită şi nu ca o dorinţă pătimaşă.”

Ultima frază începând cu: „După ce strânge de gât copilul” şi terminând cu: „doarme dusă ca moartă” lipsea în versiunea din gazetă.

Povestirea a fost scrisă de Cehov, în timp ce lucra la nuvela „Stepa”. Ca răspuns la scrisoarea lui A. N. Pleşceev, care aştepta sfârşitul nuvelei şi care îi propusese lui Cehov să-şi publice lucrările în „Severnîi vestnik” şi nu în gazetă („Mă doare sufletul că dumneata, care ai scris atâtea opere minunate, într-adevăr artistice, eşti mai puţin cunoscut decât alţi scriitori, care nu sunt vrednici nici să-ţi dezlege curelele sandalelor”. – 21 ianuarie 1888), Cehov scria: „Îţi mulţumesc călduros pentru rândurile dumitale bune şi prietenoase. Îmi pare rău că nu le-am primit cu trei ore mai curând! Închipuie-ţi, ele m-au găsit mâzgălind o povestire proastă pentru «Petersburgskaia gazeta»… Dat fiind că se apropie ziua întâi a lunii, când se plătesc onorariile, n-am putut rezista şi m-am apucat să scriu ceva la repezeală. Dar nu-i nimic. Povestirea nu mi-a luat decât o jumătate de zi, aşa că pot să-mi continui «Stepa» (23 ianuarie 1888).

Stepa

POVESTEA UNEI CĂLĂTORII

I

Într-o zi de iulie, la revărsatul zorilor, o brişcă jerpelită şi fără arcuri ieşi din oraşul N. – capitala unui judeţ din gubernia Z. — şi o luă hodorogind pe drumul cel mare. Era una dintre acele brişti preistorice, cu care nu mai călătoresc astăzi în Rusia decât misiţii, negustorii de vite şi preoţii săraci. La cea mai mică hurducătură scârţâia şi gemea din toate încheieturile, iar căldarea legată de osia din spate îi ţinea isonul, zdrăngănind. Larma asurzitoare pe care o făcea, ca şi zdrenţele de piele care atârnau jalnic de pe scheletul ei jupuit, erau de-ajuns ca să-ţi dai seama cât era de veche şi că ar fi fost numai bună de zvârlit la gunoi.

În brişcă se aflau doi localnici din N.: negustorul Ivan Ivanîci Kuzmiciov, cu obrazul ras din proaspăt, cu ochelari şi cu pălărie de pai, ceea ce-l făcea să semene mai mult a funcţionar decât a negustor, şi părintele Hristofor Siriiski, parohul bisericii sf. Nicolae, un bătrânel mic de stat, cu plete lungi, îmbrăcat într-un caftan de pânză cenuşie, încins cu un brâu brodat multicolor şi, pe cap, cu pălărie tare, lată în boruri. Negustorul era adâncit în gânduri şi, din când în când, scutura din cap să nu aţipească. Expresia lui obişnuită, aspră, de om de afaceri, se lupta cu înduioşarea omului care abia adineauri îşi luase rămas-bun de la ai săi, cinstind, aşa cum se cuvine, despărţirea.

În schimb, părintele privea uimit, cu ochii lui mici şi umezi, lumea lui Dumnezeu, şi zâmbetul larg care i se aşternuse pe faţă părea că-i cuprinde până şi borurile pălăriei. Era stacojiu la obraz, de parcă îngheţase de frig. Ivan Ivanîci şi părintele Hristofor se duceau să vândă nişte lână. Înainte de a se despărţi de cei de acasă, mâncaseră câte o porţie zdravănă de papanaşi

cu smântână şi, cu toate că abia se luminase de zi, dăduseră de duşcă şi câteva păhărele… De aceea, amândoi erau foarte binedispuşi.

Afară de cei doi pe care i-am descris şi de Deniska vizitiul, care biciuia de zor perechea de murgi iuţi, în brişcă mai era un călător: un băieţaş de vreo nouă ani, cu faţa pârlită de soare şi scăldată în lacrimi, – Egoruşka, nepotul lui Kuzmiciov. Cu încuviinţarea unchiului şi cu binecuvântarea părintelui Hristofor, se ducea, nici el nu ştia bine unde, să se înscrie la liceu. Mama băiatului, Olga Ivanovna, văduva unui modest funcţionar cu gradul de secretar de colegiu, soră dreaptă cu Ivan Ivanîci, femeie căreia-i plăceau oamenii cu carte şi societatea aleasă, se rugase de frate-său ca acum, când se ducea cu lâna la vânzare, să-l ia şi pe Egoruşka şi să-l dea la liceu. Şi iată-l, stând pe capră alături de Deniska şi ţinându-se de cotul lui, ca să nu cadă, sărind în sus la hopuri ca ceainicul pe samovar, fără să înţeleagă unde se duce şi pentru ce. Din pricina iuţelii cu care alerga brişca, rubaşca roşie i se umfla la spate, iar pălăriuţa nouă-nouţă, cu pană de păun, îi luneca mereu pe ceafă. Se socotea fiinţa cea mai nenorocită de pe lume şi mereu îi venea să plângă.

Când brişca trecu prin faţa închisorii, Egoruşka se uită la santinelele care păşeau alene pe sub zidul înalt şi alb, la ferestruicile zăbrelite, la crucea strălucind deasupra acoperişului, şi-şi aduse aminte că săptămâna trecută, de ziua Maicii Domnului – a Maicii Domnului din Kazan – se dusese cu mamă-sa la hramul bisericii de la închisoare, iar şi mai demult, de Paşte, fusese cu Deniska şi cu Ludmila, bucătăreasa, să ducă celor închişi cozonaci, ouă, plăcinte şi friptură. Puşcăriaşii le mulţumiseră făcându-şi cruce, iar unul dintre ei îi dăruise o pereche de butoni, pe care-i meşterise singur din staniol.

Băiatul se uita cu drag la locurile cunoscute, dar afurisita de brişcă alerga mereu, lăsându-le toate în urmă. După închisoare se iviră, ca să rămână apoi departe îndărătul lor, şoproanele afumate şi negre ale fierăriilor şi cimitirul verde şi plăcut, împrejmuit cu zid de piatră. Peste zid, înotând în verdeaţa vişinilor, se desluşeau monumente şi cruci albe care, de departe, păreau pete vesele de lumină. Egoruşka îşi aduse aminte că primăvara, când înfloresc copacii, petele acelea vesele sunt una cu vişinii bătuţi de floare, ca o mare albă, iar când se coc vişinele, crucile şi monumentele par stropite cu mărgele roşii ca sângele. Acolo, undeva, la umbra vişinilor, dorm şi ziua şi noaptea tatăl lui Egoruşka şi bunica Zinaida Danilovna. Când a murit bunica, au culcat-o într-un sicriu lung şi îngust, iar pe ochii care nu voiau să se închidă, i-au pus câte-

un pitac. Înainte de a muri, bunica era vioaie şi-i aducea lui Egoruşka din piaţă covrigi proaspeţi, presăraţi cu mac. Şi iată că acuma doarme, doarme…

Dincolo de cimitir se ridica fumul negru şi gros, de la cărămidării. Ieşea în rotocoale mari de sub şoproanele lungi şi scunde, de stuf, şi se înălţa leneş în văzduh. Deasupra cărămidăriilor şi a cimitirului, cerul era plumburiu şi umbrele nesfârşite ale rotocoalelor de fum se târau peste câmpie şi peste drum. Pe lângă şoproane, învăluiţi în fum, umblau încoace şi încolo oameni şi cai plini de colb roşcat…

Odată cu cărămidăriile, oraşul se sfârşea, şi dincolo de ele începea câmpia. Egoruşka îşi mai aruncă privirea, pentru cea din urmă oară, asupra oraşului, îşi lipi obrazul de cotul lui Deniska şi lacrimi amare începură să-i curgă din ochi…

— Tot n-ai mai isprăvit cu plânsul, miorlăitule? îi zise Kuzmiciov. Iar te scânceşti, alintătură! Dacă nu vrei să mergi, din partea mea n-ai decât să nu mergi. Nu te ia nimeni cu sila!

— Lasă, Egor, nu te teme frate, că nu-i nimic… mormăi repede părintele Hristofor. Nu-i nimic, frate… Roagă-te lui Dumnezeu… Doar nu te duci la rău, te duci la bine. Învăţătura, cum se spune, înseamnă lumină, iar neştiinţa, întuneric… Adevăr grăiesc ţie.

— Vrei să te întorci acasă? îl întrebă Kuzmiciov pe băiat.

— V… v… vreau… îi răspunse Egoruşka printre lacrimi.

— Atunci întoarce-te. După mine, degeaba te şi duci, că tot n-ai să faci nicio scofală.

— Nu-i nimic, frate, lasă că nu-i nimic… îi dădea înainte părintele Hristofor. Roagă-te lui Dumnezeu să te ajute. Iaca, şi Lomonosov[19], când a plecat la învăţătură, a mers la drum cu nişte negustori de peşte. Şi vezi că a ajuns vestit în toată Europa. Învăţătura pe care ţi-o însuşeşti cu credinţă dă roade plăcute lui Dumnezeu. Cum spune rugăciunea? „Întru slava Ziditorului, întru mângâierea părinţilor noştri, întru binele bisericii şi al patriei…” Asta-i!

— Binele ăsta nu-i pentru toată lumea la fel… zise Kuzmiciov, aprinzându-şi o ţigară ieftină de foi. Că unii învaţă câte douăzeci de ani, şi tot degeaba.

— Se mai întâmplă şi aşa.

— Unora, învăţătura le prieşte, pe alţii mai rău îi zăpăceşte de cap. Soră-mea-i femeie nepricepută, ţine morţiş să fie în rând cu nobilii, să scoată din Egorka un învăţat, şi nu vrea să înţeleagă că eu, cu negustoria mea, aş putea să-l fac fericit pentru toată viaţa. De ce-ţi spun eu asta: că dacă s-ar umple lumea de învăţaţi şi de nobili, n-ar mai avea cine să facă negoţ şi să semene pâine. Şi am muri cu toţii de foame!

— În schimb, dacă toată lumea ar face negoţ şi ar semăna pâine, n-ar mai avea cine să înveţe carte.

Şi, socotind că spuseseră vorbe cu greutate şi înţelepte, îşi luară un aer grav şi tuşiră, amândoi o dată. Deniska vizitiul, care ascultase tot ce vorbiseră ei, dar nu pricepuse nimic, clătină din cap şi, săltându-se pe capră, dădu bici murgilor. Tăcură cu toţii.

În vremea asta, înaintea ochilor călătorilor începuse să se aştearnă o câmpie întinsă, fără sfârşit, întretăiată într-o parte de un şir de dealuri. Îngrămădindu-se şi uitându-se unul pe deasupra celuilalt, dealurile se uneau într-un podiş, care se întindea pe dreapta drumului până la orizont, pierzându-se în depărtările sinilii: puteai să mergi mult şi bine, fără să-ţi dai seama unde începea şi unde se sfârşea podişul… Soarele se ivi din spate, dincolo de oraş şi, domol, fără grabă, se apucă de treburile lui. Mai întâi, aşternu peste şes o fâşie lată, de un galben auriu, petrecând-o pe lângă un şir de gorgane, apoi pe lângă o moară de vânt care semăna, de departe, cu un omuleţ care ar da din mâini, şi făcând-o să alunece până în fundul zării, acolo unde cerul se întâlnea cu pământul. Peste câteva clipe, o fâşie la fel se aprinse ceva mai aproape, târându-se spre dreapta şi învăluind dealurile. Fără veste, ceva cald mângâie spinarea lui Egoruşka. O rază se furişă din spate, sări peste brişcă şi peste cai, alergă în întâmpinarea celorlalte şi, dintr-odată, stepa întinsă şi fără sfârşit, aruncând vălurile dimineţii, zâmbi şi străluci sub rouă.

Secara secerată, buruienile, laptele cucului, cânepa sălbatică, tot ce arşiţa înnegrise, îngălbenise şi aproape uscase, spălate acum de rouă şi mângâiate de soare, înviau, gata parcă să înflorească din nou. Deasupra drumului chirighiţele zburau cu strigăte vesele, în iarbă ţistarii se chemau unii pe alţii, iar undeva departe, spre stânga, se tânguiau nagâţii. Speriat de zdrăngănitul briştii, un stol de potârnichi se înălţă din mirişte şi, sfârâind, se avântă spre coline. Greierii, lăcustele verzi şi cele negre, scripcarii şi coropişniţele începură să-şi depene în iarbă melopeea lor ţârâitoare şi monotonă.

Dar nu trecu mult şi roua se zvântă, văzduhul încremeni şi stepa, înşelată în nădejdile ei, îşi reluă înfăţişarea mohorâtă de iulie. Iarba îşi lăsă capul la pământ, viaţa parcă se opri. Dealurile arse, de un verde cafeniu, liliachii în depărtare, cu tonurile lor şterse, ca de umbră; câmpia cu zările înceţoşate şi cerul răsturnat peste ea, – înfricoşător de adânc şi de străveziu în stepă, unde nu sunt nici păduri, nici dealuri înalte, – totul era nemărginit şi plin de nostalgie…

Zăduf şi plictiseală! Brişca aleargă, dar Egoruşka nu vede decât unul şi acelaşi lucru: cerul, şesul, dealurile… Concertul

din iarbă a amuţit şi el. Chirighiţele au plecat, potârnichile s-au făcut nevăzute. Stoluri de ciori, neavând ce face, se rotesc pe deasupra ierbii veştede. Şi cum seamănă leit una cu alta, fac să pară stepa şi mai monotonă.

Un uliu trece în zbor aproape de faţa pământului, bătând lin din aripi. Deodată se opreşte în văzduh, ca şi cum ar medita asupra plictiselii vieţii, apoi bate iarăşi din aripi, avântându-se ca o săgeată pe deasupra stepei. Te întrebi, nedumerit: de ce o fi zburând şi ce-o fi căutând?… În depărtare, moara de vânt îşi învârte mereu braţele…

Din când în când, parcă anume ca să mai rupă monotonia, albeşte printre buruieni o tigvă sau un bolovan, răsare o clipă o piatră cenuşie cioplită, se iveşte o salcie uscată cu o gaiţă în vârf, sau le taie calea câte-un ţiştar… Şi iarăşi buruieni, coline, ciori…

Dar, slavă Domnului, iată pe drum un car cu snopi. În vârful carului stă întinsă o fată. Somnoroasă, moleşită de căldură, îşi ridică leneş capul şi se uită la drumeţi. Deniska rămâne cu ochii la ea, murgii întind boturile spre snopi şi brişca, scârţâind din încheieturi, se sărută cu carul, în timp ce spicele ţepoase trec ca o măturică peste pălăria tare a părintelui Hristofor.

— Ho că dai peste oameni, grăsuno! strigă Deniska. Ia te uită la ea cât e de umflată la obraz, de parcă au pişcat-o bondarii!

Fata zâmbeşte somnoros, mişcă încet din buze şi se culcă din nou… Deodată, pe o colină se iveşte un plop singuratic. Cine l-o fi sădit şi ce caută acolo, numai Dumnezeu ştie. Nu-ţi vine să-ţi mai iei ochii de la tulpina lui înaltă şi subţire, de la veşmântul lui verde. O fi fericit plopul cel mândru? Vara arşiţă, iarna ger şi viscol, toamna nopţi înspăimântătoare şi negre, fără lună, când n-auzi decât urletul furios al vântului. Dar mai cu seamă să fii toată viaţa singur, singurel!… De la plop, din vârful colinei şi până în drum, se aştern, ca un covor auriu, lanuri de grâu. Pe deal grâul e cosit şi adunat în clăi, dar în vale abia acum se coseşte… Şase oameni, unul lângă altul, îşi avântă coasele care sclipesc vesel în aer şi fac, toate o dată: „vjj, vjj!” După felul cum se mişcă femeile care leagă snopii, după chipurile cosaşilor şi după sclipirea coaselor, poţi să-ţi dai seama că arşiţa dogoreşte cumplit. Un dulău negru se repede cu limba scoasă la brişcă, fără îndoială cu gândul să latre. Dar, ajuns la jumătatea drumului, se opreşte şi se uită nepăsător la Deniska, cu toate că omul îl ameninţă cu biciul: prea e cald ca să mai latre! Una dintre femei se îndreaptă din mijloc şi, sprijinindu-şi cu mâinile şalele înţepenite, petrece cu ochii rubaşca roşie a lui Egoruşka. I-o fi plăcând culoarea ei aprinsă, sau şi-o fi adus aminte de copii? Cine ştie. Dar rămâne

încă multă vreme încremenită, uitându-se lung în urma briştii…

Iată că au trecut şi de lanurile de grâu. Şi iarăşi încep să le treacă pe dinaintea ochilor câmpia arsă de soare, dealurile îngălbenite, cerul încins de căldură. Şi iarăşi zboară uliul, lin, deasupra pământului. Ca şi înainte moara îşi învârte braţele în depărtare, semănând, ca şi înainte, cu un omuleţ care ar da din mâini. La drept vorbind de la o vreme ţi se şi urăşte să te tot uiţi într-acolo şi ţi se pare că moara fuge de brişcă şi că n-ai să ajungi niciodată până la ea.

Părintele Hristofor şi Kuzmiciov tăceau. Deniska îşi îndemna murgii, şfichiuindu-i din când în când cu biciul, iar Egoruşka se uita cu nepăsare în jurul lui. Nu mai plângea. Arşiţa şi monotonia stepei îl dăduseră gata. I se părea că e o veşnicie de când îl hurducă brişca şi că soarele îi dogorăşte spinarea de cine ştie când. Nu făcuseră încă nici zece verste, şi el se şi gândea: „Ar cam fi vremea să facem un popas, să ne mai odihnim!” De pe faţa unchiului său, duioşia dispăruse încetul cu încetul şi nu lăsase în urmă decât o expresie de preocupare, de asprime, care dădea obrazului ras, ciolănos şi cu ochelari – mai ales acum, când nasul şi tâmplele îi erau pline de praf – un aer inchizitorial, neînduplecat. În schimb, părintele Hristofor nu mai contenea să se minuneze de lumea lui Dumnezeu şi să surâdă. Se gândea în tăcere la ceva frumos şi vesel, şi un surâs blajin şi plin de voie bună i se întipărise pe faţă. Ai fi zis că, din pricina căldurii dogoritoare, gândul acela frumos şi vesel îi încremenise în minte…

— Ce zici, Deniska, mai ajungem noi din urmă astăzi căruţele noastre? întrebă Kuzmiciov.

Deniska se uită la cer, se săltă puţin pe capră, dădu bici cailor şi abia după acea îi răspunse:

— Dacă o vrea Dumnezeu, le-om ajunge înainte de-a se înnopta.

Deodată se auzi lătrat de câini. Vreo şase dulăi mari, ciobăneşti, ieşiră ca din pământ, de parcă stătuseră până atunci la pândă, şi se aruncară înaintea briştii, urlând asurzitor. Furioşi, cu ochii roşii şi cu capetele zbârlite, înconjurară brişca, îmbrâncindu-se cu ciudă, şi începură să latre răguşit. Păreau gata să rupă în bucăţi şi caii, şi brişca, şi oamenii din ea, atât de aprigă era ura lor… Lui Deniska îi plăcea să stârnească dulăii, ca să-i ardă apoi cu biciul. De aceea, bucuros de întâmplare, se aplecă şi, cu răutate, îl arse pe unul cu şfichiul. Dulăii se îndârjiră şi mai amarnic, caii luară vânt. Abia ţinându-se pe capră, Egoruşka se uita la ochii şi la colţii câinilor şi-şi dădea seama că dacă s-ar întâmpla să cadă, l-ar

rupe pe loc. Dar nu-i era frică. Se uita la câini cu răutate, ca şi Deniska, şi-i era ciudă că n-are şi el un bici.

Brişca ajunse din urmă o turmă de oi.

— Opreşte! strigă Kuzmiciov. Ţine caii! Prrr…

Deniska se lăsă cu tot trupul pe spate şi trase hăţurile. Brişca se opri.

— Vino încoace! strigă Kuzmiciov către cioban. Şi potoleşte-ţi câinii, lua-i-ar naiba!

Ciobanul, un bătrân zdrenţăros şi desculţ, cu căciulă pe cap, cu o desagă murdară atârnată la şold şi în mână cu un toiag lung, cu cârjă la capăt – un exemplar de păstor într-adevăr biblic – îşi potoli câinii şi, scoţându-şi căciula, se apropie de brişcă. Un alt exemplar, tot atât de biblic, stătea nemişcat de cealaltă parte a turmei şi se uita cu nepăsare la drumeţi.

— A cui e turma? întrebă Kuzmiciov.

— A lui Varlamov, răspunse ciobanul cu glas tunător.

— A lui Varlamov, repetă şi ciobanul care stătea de cealaltă parte a turmei.

— Nu ştii, Varlamov a trecut ieri pe aici?

— Nu, el n-a trecut… N-a trecut decât vechilul lui.

— Mână, băiete!

Brişca plecă mai departe, iar ciobanii cu dulăii cei răi rămaseră în urmă. Egoruşka se uita fără niciun chef înainte, la depărtările liliachii, şi i se părea că moara, ale cărei aripi se învârteau mereu, începea să se apropie. Creştea mai mare, tot mai mare, până se făcu mare de tot, de i se desluşeau bine cele două aripi: una dintre ele era veche şi peticită, cealaltă nouă, cioplită de curând, cu lemnul proaspăt sclipind în bătaia soarelui.

Brişca mergea drept înainte, iar moara părea că o ia la stânga. Şi, pe măsură ce înaintau, moara se trăgea tot mai la stânga, însă fără să piară din ochii lor.

— Frumoasă moară i-a durat Boltva lui fecioru-său! zise Deniska.

— Da’ nu-i văd gospodăria.

— E peste vale.

În curând se arătă şi gospodăria lui Boltva. Moara însă nu rămânea în urmă, nu se depărta: se uita la Egoruşka cu aripa ei strălucitoare şi se învârtea mereu. Drept ca o vrăjitoare!

II

Pe la amiază brişca o luă la dreapta, merse o bucată de drum la pas, apoi se opri. Egoruşka auzi un murmur blând şi simţi lunecându-i peste obraz o adiere moale şi răcoroasă. Dintr-un deluşor durat din pietre uriaşe şi pocite ţâşnea un firicel de apă scurgându-se printr-o tulpină de soc înfiptă între pietre de un trecător milostiv. Apa cădea de-a dreptul pe pământ şi, şopotind domol, o lua repede încotrova, la stânga, veselă, străvezie, sclipind în bătaia soarelui şi închipuindu-şi, fără îndoială, că era un şuvoi năvalnic şi puternic. Nu departe de deluşor, pârâiaşul se lăţea într-o băltoacă. Soarele fierbinte şi pământul încins îl sorbeau cu sete, luându-i toată vlaga. Dar puţin mai la vale se unea, pesemne, cu alt pârâiaş, deoarece la vreo sută de paşi de acolo, de-a lungul apei se vedea, înverzind, rogoz des şi bogat, din care, la apropierea briştii, zvâcniră ţipând trei becaţine.

Drumeţii se opriră lângă pârâiaş, să se odihnească şi să dea de mâncare la cai. Kuzmiciov, părintele Hristofor şi Egoruşka se aşezară pe o bucată de pâslă, întinsă la umbra săracă a briştii şi a cailor deshămaţi, şi începură să mănânce. După ce părintele Hristofor îşi potoli setea şi mâncă un ou răscopt, gândul cel frumos şi vesel, pe care căldura dogoritoare părea că i-l ferecase în minte, ceru să iasă la lumină. Părintele se uită cu bunăvoinţă la Egoruşka, mestecă ce avea de mestecat şi începu:

— Şi eu am umblat la învăţătură, frate. Domnul a sădit în mine, încă din cea mai fragedă copilărie, înţelepciune şi dreaptă judecată, aşa că, fără să mă laud, când eram ca tine îi fericeam pe părinţi şi pe dascăli cu deşteptăciunea mea. Nici n-aveam cincisprezece ani, când vorbeam şi făceam stihuri în latineşte, tot atât de uşor ca şi în ruseşte. O dată, pe când purtam cârja preasfinţitului Hristofor episcopul – mi-aduc aminte ca acum, era ziua preacredinciosului împărat Alexandr Pavlovici Blagoslovitul – în timp ce preasfinţitul îşi scotea odăjdiile în altar, după liturghie, iată că se uită la mine cu blândeţe şi mă întreabă: „*Puer bone, quam appelaris?*”[20]. Eu îi răspund: „*Christophorus sum*”. Iar el: „*Ergo connominati summus*”, – adică, avem acelaşi nume… După aceea m-a întrebat, tot pe latineşte: „Al cui eşti?” I-am răspuns şi eu tot pe latineşte că sunt feciorul diaconului Siriiski din satul Lebedinskoe.

Auzind răspunsurile mele desluşite şi pline de grabă, episcopul m-a binecuvântat şi mi-a spus aşa: „Scrie tatălui tău că o să am grijă de el şi că nici pe tine n-o să te uit”. Protoiereii şi preoţii, care se găseau în altar, au rămas şi ei grozav de

miraţi, când ne-au auzit vorbind în limba latinească şi fiecare dintre ei şi-a arătat mulţămirea şi m-a lăudat. Nici nu-mi mijise mustaţa, frate, când citeam latineşte, greceşte şi franţuzeşte. Cunoşteam filozofia, matematica, istoria şi toate celelalte învăţături. Dumnezeu mă înzestrase cu o ţinere de minte, de se minuna lumea. Era de-ajuns să citesc un lucru o dată sau de două ori, ca să ştiu pe de rost tot ce citisem. Dascălii şi binefăcătorii mei erau uimiţi şi-şi ziceau că din mine o să iasă un mare învăţat, o făclie a bisericii. De altfel, şi eu îmi pusesem în minte să mă duc la Kiev, să învăţ mai departe, însă părinţii n-au vrut să-mi dea binecuvântarea lor. „Cum adică – zicea tata – vrei să înveţi carte toată viaţa? Dar cu noi când ai să mai stai?" Dacă am văzut eu aşa, m-am lăsat de învăţătură şi mi-am luat o parohie. Se înţelege că n-am ajuns mare învăţat, în schimb am ascultat de părinţi, le-am mângâiat bătrâneţile şi i-am îngropat cu cinste… După cum spune şi sfânta scriptură: ascultarea e mai presus ca postul şi rugăciunea!

— Nu-i aşa că ai uitat tot ce-ai învăţat? îl întrebă Kuzmiciov.

— Cum era să nu uit? Doar, mulţămesc lui Dumnezeu, am trecut de şaptezeci de ani. Din filozofie şi din retorică îmi mai aduc aminte câte ceva, dar limbile şi matematica le-am uitat de tot.

Părintele Hristofor închise ochii pe jumătate, se gândi puţin şi zise, cu glas scăzut:

— Ce este fiinţa? Fiinţa este ceva desăvârşit, care nu mai are nevoie de nimic întru împlinirea ei.

Apoi clătină din cap şi râse înduioşat.

— Hrană spirituală! urmă el. Aşa şi este: materia hrăneşte trupul, iar hrana spirituală, sufletul!

— Învăţătură în sus, învăţătură în jos! oftă Kuzmiciov. Mai bine gândeşte-te că dacă nu-l ajungem din urmă pe Varlamov, atunci chiar că o să ne fie de învăţătură!

— Omul doar nu-i ac, îl găsim noi! Şi pe urmă, de la o vreme numai pe meleagurile noastre se învârte.

Pe deasupra rogozului trecură în zbor cele trei becaţine şi în ţipetele lor ascuţite se simţea neliniştea şi necazul că fuseseră alungate din apropierea pârâiaşului. Caii mâncau fără grabă, sforăind în răstimpuri, iar Deniska se tot învârtea pe lângă ei. Făcând tot posibilul să pară că prea puţin îi păsa de castraveţii, de plăcintele şi ouăle cu care se ospătau stăpânii, flăcăul se apucă să vâneze tăunii şi muştele, care năvăliseră pe pântecele şi pe spinările cailor. Icnind ciudat, din gât, cu o răutate triumfătoare, îşi plesnea victimele cu sânge rece, iar când nu izbutea să le ucidă, mârâia înciudat, urmărind cu ochii gângăniile fericite, care scăpaseră din ghearele morţii.

— Unde eşti, Deniska? Hai de mănâncă şi tu ceva! îl strigă Kuzmiciov, oftând din adâncul bojocilor, semn că se săturase.

Deniska se apropie cu sfială de bucata de pâslă întinsă la pământ, îşi alese cinci castraveţi mari şi bătrâni, zişi „gălbenei" (nu îndrăzni să pună mâna pe cei mai mărunţi şi tineri) luă două ouă răscoapte, cu coaja crăpată şi neagră de spuză, apoi, nehotărât, ca şi cum i-ar fi fost frică să nu-i dea cineva peste mână, atinse cu degetul o plăcintă.

— Haide, ia-o! îl încurajă Kuzmiciov.

Deniska luă plăcinta, se duse ceva mai încolo şi se aşeză cu spatele spre brişcă. Şi peste o clipă începu să mestece cu atâta zgomot, încât până şi caii îşi întoarseră capetele şi se uitară la el, bănuitori.

După ce sfârşi de mâncat, Kuzmiciov scoase din brişcă un săculeţ şi-i spuse lui Egoruşka:

— Eu mă culc, da' tu bagă de seamă să nu-mi fure careva săculeţul de sub cap!

Părintele Hristofor îşi scoase brâul, caftanul şi antereul. Când se uită la el, Egoruşka rămase mirat: nu-şi închipuise niciodată că şi preoţii poartă pantaloni. Iar părintele Hristofor avea o pereche de pantaloni de doc, vârâţi în cizme înalte şi un surtuc de alpaca, îngust şi scurt. Privindu-l, Egoruşka se gândi că în hainele acelea, nepotrivite cu harul lui de preot, părintele Hristofor, cu barba şi cu pletele cele lungi, semăna mai curând cu Robinson Crusoe. După ce se dezbrăcară, părintele Hristofor şi Kuzmiciov se întinseră la umbră sub brişcă, faţă în faţă, şi închiseră ochii. Iar Deniska, sfârşind de mâncat, se lungi cu burta la soare închizându-şi şi el ochii.

— Ia seama să nu ne fure careva caii! îi spuse el lui Egoruşka şi adormi într-o clipă.

Se lăsă o tăcere adâncă. Nu se auzeau decât sforăiturile celor adormiţi şi caii care ronţăiau şi suflau cu zgomot pe nări. Ceva mai încolo suspina un nagâţ şi din când în când răsuna ţipătul ascuţit al celor trei becaţine, care mai dădeau câte o raită pe deasupra, să vadă dacă nu plecaseră cumva oaspeţii cei nepoftiţi. Pârâiaşul şopotea şi el domol, dar toate aceste zgomote nu izbuteau să tulbure liniştea şi să trezească văzduhul amorţit. Dimpotrivă, păreau că îmbie natura la somn.

Gâfâind de căldură, parcă mai nesuferită acum, după ce mâncase, Egoruşka alergă până la rogoz şi se uită de jur împrejur. Dar nu văzu decât tot ce văzuse şi înainte de amiază: câmpia, dealurile, cerul şi zările liliachii. Atâta doar, că acum colinele erau mai aproape, iar moara nu se mai zărea: rămăsese undeva, cu mult în urmă. În spatele deluşorului de piatră, din care izvora pârâiaşul, se înălţa alt deal, mai neted şi mai întins, pe povârnişul căruia se cuibărise un cătun mic, alcătuit numai

din cinci sau şase izbe. În jurul căsuţelor nu se vedeau nici oameni, nici copaci, nici umbră, ca şi cum cătunul s-ar fi uscat, înăbuşit în aerul fierbinte. Neavând ce face, Egoruşka prinse din iarbă un „scripcar", îşi duse la ureche pumnul în care-l ţinea şi-l ascultă câtva timp cum ţârâia din scripca lui. Când i se urî cu cântecul scripcarului, se luă după un stol de fluturi galbeni, care se duceau spre rogoz să se adape şi, fără să-şi dea seama, se pomeni din nou lângă brişcă. Unchiu-său şi părintele Hristofor dormeau duşi. Fără îndoială că aveau să doarmă aşa încă două sau trei ceasuri, cât s-or odihni caii… Cum să-şi omoare el timpul până atunci şi unde să se vâre ca să scape de căldură? Grea treabă… Fără voie, Egoruşka puse gura sub firişorul de apă care curgea din tulpina de soc. Gura îi îngheţă şi simţi pe limbă gustul buruienii. La început bău cu sete, pe urmă în silă, până când frigul îi pătrunse în tot trupul şi începu să-i curgă apă pe rubaşcă. Apoi se apropie de brişcă şi se uită la cei care dormeau. Faţa unchiului purta întipărită aceeaşi expresie aspră şi preocupată. Îndrăgostit până la nebunie de meserie, chiar când dormea sau era la biserică, ascultând „Heruvimii", Kuzmiciov tot la afacerile lui se gândea şi nu le uita nicio clipă. Fără îndoială că şi acum visa tot baloturi de lână, căruţe, preţuri, îl visa pe Varlamov… În timp ce părintele Hristofor, om blajin şi glumeţ, care lua lucrurile în uşor, nu se lăsa prins niciodată în laţul vreunei negustorii care să-i înlănţuie sufletul ca un şarpe boa. În nenumăratele treburi negustoreşti de care se apucase în viaţă, nu-l atrăsese atât afacerea propriu-zisă, cât bătaia de cap şi faptul de a intra în legături cu oamenii, cu care orice negustorie te sileşte să ai de-a face. Tot aşa şi în călătoria pe care o făcea acum, nu-l interesau atât lâna, Varlamov şi preţurile, cât drumul lung, taifasurile din timpul mersului, somnul sub brişcă şi mesele la ore neregulate… Judecând după faţa lui, el îl visa fără îndoială pe preasfinţitul Hristofor şi discuţiile lor latineşti, o visa pe preoteasă, visa papanaşi cu smântână şi multe alte lucruri pe care n-ar fi putut să le viseze Kuzmiciov.

În timp ce se uita la cei care dormeau, Egoruşka auzi deodată, venind din depărtare, un cântec uşor ca o şoaptă. Cânta o femeie, dar unde anume, în care parte, ar fi fost greu să-şi dea seama. Cântecul tărăgănat şi trist, ca un plâns abia auzit, părea că vine când din dreapta, când din stânga, când de sus şi când de sub pământ, de parcă un duh nevăzut ar fi zburat, cântând, pe deasupra stepei. Egoruşka se uită în toate părţile, fără să înţeleagă de unde venea cântecul acela ciudat. Dar după ce ascultă mai cu luare-aminte, începu să i se pară că nu cânta decât iarba: secătuită, pe jumătate moartă, ai fi zis că încerca să încredinţeze pe nu ştiu cine, cu şoapta ei melodioasă

şi fără cuvinte, că soarele a pârlit-o pe nedrept, că ea nu avea nicio vină, că era încă tânără şi dornică de viaţă şi că ar fi putut să fie încă frumoasă, dacă n-ar fi venit arşiţa şi seceta. Parcă-şi cerea iertare, cu toate că nu se simţea vinovată cu nimic, jurându-se că trecea prin chinuri îngrozitoare şi ca era atât de amărâtă, încât i se făcea milă de ea însăşi…

După ce ascultă câtva timp, lui Egoruşka începu să i se pară că din pricina cântecului aceluia trist şi tărăgănat, aerul se făcea tot mai înăbuşitor şi mai încremenit, tot mai fierbinte… Ca să nu mai audă nimic, o luă la fugă spre rogoz, încercând să cânte şi el şi să tropăie cât mai tare din picioare. Ajungând acolo, se uită în jurul lui îşi se dumeri cine cânta: lângă izba din marginea cătunului stătea o femeie, îmbrăcată numai cu cămaşă scurtă, de sub care îi ieşeau la iveală picioarele lungi şi uscate, ca de cocostârc. Femeia cernea nu ştiu ce prin sită. Un praf alb se lăsa domol peste povârniş. Nu mai încăpea nicio îndoială acum că ea cânta. La câţiva paşi mai încolo stătea încremenit un băieţel, în cămăşuţă şi cu capul gol. Ai fi zis că era vrăjit de cântecul femeii. Fără să se clintească din loc, se uita undeva, în vale, poate chiar la rubaşca roşie a lui Egoruşka.

Cântecul amuţi. Egoruşka o luă domol îndărăt spre brişcă şi, neavând ce face, începu să se joace cu firicelul de apă.

Dar cântecul tărăgănat se auzi din nou. Cânta aceeaşi femeie cu picioare lungi, din cătunul de peste deal. Şi pe Egoruşka îl cuprinse iarăşi plictiseala. Lăsă în plata Domnului tulpina de soc şi se uită spre vârful dealului. Şi văzu ceva atât de neaşteptat, încât chiar se cam sperie un pic. Deasupra lui, sus, pe unul dintre bolovanii mari şi colţuroşi, stătea un băieţel rotofei, numai în cămăşuţă, cu o burtică ţuguiată şi cu picioare subţiri: era băieţelul pe care-l văzuse cu puţin înainte lângă femeie. Se uita cu gura căscată, fără să clipească, cu frică şi cu mirare prostească la rubaşca roşie a lui Egoruşka şi la brişcă, de parcă avea înaintea lui nu ştiu ce vedenii de pe altă lume. Stacojiul cămăşii îi plăcea şi-l ispitea, iar brişca şi oamenii adormiţi dedesubt îi stârneau curiozitatea. Poate că, atras de culoarea cea frumoasă şi împins de curiozitate, coborâse din cătun la vale, fără să-şi dea seama, şi acum era speriat de propria lui îndrăzneală. Egoruşka se uită lung la băieţelul care, la rândul lui, se uita la el. Tăceau amândoi şi niciunuia nu-i era tocmai la îndemână. După câtva timp, Egoruşka îl întrebă pe celălalt:

— Cum te cheamă?

Băieţelul îşi umflă şi mai tare obrajii, se lipi cu spatele de piatră, îşi holbă ochii şi răspunse, gros şi răguşit:

— Tit.

Nici unul, nici celălalt nu mai spuseră nimic. După ce se măsurară câteva clipe în tăcere, misteriosul Tit, fără să-şi ia ochii de la Egoruşka, ridică un picior, căută cu călcâiul un punct de sprijin şi se urcă pe bolovan. Apoi, trăgându-se de-a-ndărătelea şi uitându-se ţintă la Egoruşka, de parcă s-ar fi temut să nu-l atace pe la spate, se urcă pe alt bolovan, după aceea pe altul şi tot aşa până se făcu nevăzut dincolo de culmea deluşorului.

După ce-l petrecu cu ochii, Egoruşka îşi cuprinse genunchii cu braţele şi-şi lăsă capul în piept… Razele dogoritoare ale soarelui îi frigeau ceafa, gâtul şi spinarea. Cântecul tânguitor când se stingea, când răzbea din nou prin aerul încins şi neclintit, pârâiaşul şoptea monoton, caii ronţăiau… Iar timpul se târa nesfârşit de încet, de parcă se oprise şi încremenise şi el. Ai fi zis că de dimineaţă şi până acum trecuse un veac… Oare nu cumva asta era voia lui Dumnezeu, ca el, Egoruşka, împreună cu brişca şi caii să încremenească în văzduhul fierbinte, asemenea dealurilor, şi să rămână pe veşnicie în locul acela?

Egoruşka îşi ridică fruntea şi se uită drept înainte, cu ochii înceţoşaţi. Zările liliachii, care până atunci rămăseseră nemişcate, începură să tremure şi, împreună cu cerul, să se tragă mai în fund, târând cu ele iarba arsă şi rogozul… O putere necunoscută îl luă pe Egoruşka şi-l purtă, cu o repeziciune ameţitoare, pe urma zărilor liliachii. Şi odată cu el, porniră în iureş şi arşiţa cea dogoritoare, şi cântecul cel tânguitor. Băiatul îşi lăsă din nou capul în piept şi închise ochii…

Cel dintâi se trezi Deniska. Îl pişcase nu ştiu ce, pentru că sări în picioare, se scărpină amarnic la umăr şi bombăni:

— Fire-ai tu afurisită să fii! Lua-te-ar naiba să te ia!

Apoi se apropie de izvor, îşi potoli setea şi-şi răcori mult timp obrajii. Bălăceala aceea şi plescăitul apei îl treziră pe Egoruşka din amorţeală. Băiatul se uită la faţa udă a vizitiului, plină de stropi şi de pistrui mari, care o făceau să pară de marmură, şi întrebă:

— Plecăm degrabă?

Deniska se uită la soare, să vadă cât se ridicase de sus, şi răspunse:

— Aşa cred.

Îşi şterse faţa cu poala cămăşii, apoi, luându-şi un aer foarte serios, începu să sară într-un picior.

— Ia să vedem, zise, care din doi ajunge mai repede la rogozul de colo, sărind într-un picior?

Cu toate că era moleşit de căldură şi de somn, Egoruşka se luă pe urma lui, sărind şi el. Deniska avea aproape douăzeci de

ani, era vizitiu de cine ştie când, se gândea la însurătoare şi rămăsese copilăros. Îi plăcea nespus de mult să înalţe zmee, să fugărească porumbeii, să joace arşice, să se ia la întrecere alergând şi să se amestece în jocurile şi în certurile copiilor. Era destul să plece stăpânii de acasă sau să se culce, pentru ca Deniska să se apuce de tot felul de năzdrăvănii, să sară într-un picior sau să arunce cu pietre. Un om în toată firea, văzându-l cu câtă plăcere se zbenguia cu copiii, greu s-ar fi putut stăpâni să nu zică: „Ce l-o fi apucat pe găliganul ăsta?…” Dar copiii nu se mirau deloc că vizitiul cel cât un munte se amesteca în jocurile lor: „joace-se cât o vrea, numai să nu ne bată!” Tot aşa, nici căţeilor nu li se pare ciudat când vreun dulău mare şi bun se zbenguie laolaltă cu ei.

Deniska îl întrecu pe Egoruşka şi se arătă cât se poate de încântat. Făcu şiret cu ochiul şi, ca să-i dovedească băiatului că era în stare să sară într-un picior oricât, îi propuse să alerge împreună până la drum şi de acolo înapoi, fără oprire, până la brişcă. Însă Egoruşka nu mai primi: obosise, abia mai sufla.

Deodată, Deniska îşi luă o mutră grozav de serioasă, cum nu-şi lua nici atunci când îl certa Kuzmiciov sau când se repezea la el cu băţul. Ascultă cu luare-aminte, apoi se lăsă încetişor într-un genunchi. Chipul lui arăta şi asprime, dar şi frică, întocmai ca atunci când îţi spune cineva o poveste de groază. După aceea îşi aţinti privirea într-un punct, ridică încet mâna făcută căuş şi, trântindu-se cu burta la pământ, îşi repezi palma în iarbă.

— Gata! strigă el biruitor, cu glasul răguşit de emoţie, şi, ridicându-se, vârî sub nasul lui Egoruşka un cosaş mare.

Închipuindu-şi că-i fac plăcere, Egoruşka şi Deniska începură să mângâie cu degetul spinarea lată şi verde a cosaşului şi-i pipăiră mustăţile. Deniska prinse apoi o muscă grasă, cu burta plină de sânge de cal, şi i-o dădu cosaşului care, fără sfială, ca şi cum îl cunoştea pe Deniska de cine ştie când, îşi puse în mişcare mandibulele lungi, asemenea unei viziere de coif, şi mâncă pântecele muştei. După aceea îi dădură drumul. În clipa următoare, căptuşeala trandafirie a aripioarelor lui sclipi în bătaia soarelui, apoi gângania se lăsă în iarbă şi începu să ţârâie. În urmă, îi dădură drumul şi muştei care îşi întinse aripile şi, aşa fără pântece cum era, o luă în zbor spre cai.

De sub brişcă se auzi un suspin adânc. Se trezise Kuzmiciov. Îşi ridică repede capul şi-şi pironi ochii neliniştiţi în depărtările sinilii. După felul cum îşi trecuse căutătura indiferentă pe deasupra lui Egoruşka şi a lui Deniska, se vedea bine că, deşi abia se trezise din somn, gândurile lui erau la lână şi la Varlamov.

— Părinte Hristofor, ia scoală-te, că-i vremea! începu el, îngrijorat. Ai dormit destul. Mă tem că am pus-o de mămăligă cu treburile noastre! Deniska, înhamă caii…

Părintele Hristofor se trezi cu acelaşi zâmbet cu care adormise. Somnul îi mototolise obrazul, care părea acum închircit. După ce se spălă şi se îmbrăcă, scoase fără grabă din buzunar o psaltire mică şi soioasă şi, întorcându-se cu faţa spre răsărit, începu să citească în şoaptă şi să-şi facă cruce.

— Părinte! zise Kuzmiciov cu dojană în glas. E timpul să plecăm, caii stau înhămaţi, şi dumneata, pe cinstea mea…

— Îndată, îndată… mormăi părintele Hristofor. Trebuie să-mi citesc catismele… Azi încă nu le-am citit.

— Catismele le poţi citi şi mai pe urmă.

— Ivan Ivanîci, la mine fiecare zi îşi are rânduiala ei… Altfel nu se poate!

— Nu se supără Dumnezeu numai pentru atâta lucru.

Dar părintele Hristofor rămase încă aproape un sfert de oră neclintit, cu faţa întoarsă spre răsărit, mişcând din buze. Kuzmiciov se frământa pe loc, ridica din umeri nerăbdător şi-i arunca priviri pline de ură. Ceea ce-l scotea mai cu seamă din sărite era că, după fiecare „Slavă ţie", părintele Hristofor trăgea adânc aerul în piept, îşi făcea repede cruce şi zicea de trei ori, tare, ca să se închine şi ceilalţi.

— Aleluia, aleluia, aleluia, slavă ţie Dumnezeule!

În sfârşit părintele zâmbi, îşi înălţă ochii la cer şi, vârându-şi psaltirea în buzunar, zise:

— *Fini!*

După câteva clipe, brişca se porni la drum. Prin faţa călătorilor se perindau aceleaşi privelişti ca şi înainte de prânz, de-ai fi zis că o luaseră îndărăt. Dealurile se pierdeau în depărtările liliachii, de nu puteai să vezi unde se sfârşeau, iar în urmă rămâneau aceleaşi buruieni, aceleaşi pietre şi aceleaşi mirişti. Aceleaşi ciori şi aceiaşi ulii cu aripi puternice se învârteau alene pe deasupra stepei. Văzduhul încins şi liniştit părea mai încremenit încă, şi toată natura era cufundată într-o tăcere ca de mormânt… Nicio adiere, niciun zgomot proaspăt şi viu, niciun nor pe nicăieri…

Dar iată că soarele începu să coboare spre asfinţit. Stepa, dealurile şi văzduhul nu mai puteau suporta apăsarea şi chinul şi, pierzându-şi răbdarea, încercau să-şi scuture jugul. Pe neaşteptate, se ivi de după dealuri un nor învolburat, cenuşiu şi tivit cu argint. Schimbă o privire cu stepa ca şi cum ar fi vrut să-i spună: „uite eu sunt gata" – şi se încruntă. Deodată, în aerul stătut, plesni ceva. Vâjâind şi şuierând, vântul se aruncă asupra stepei. Un foşnet de răscoală se rostogoli prin iarbă şi prin bălăriile rămase de anul trecut, iar de-a lungul drumului se

înălţară vârtejuri de praf, care, ducând cu ele paie, libelule şi pene, o luară în iureş peste şes, adunându-se în coloane uriaşe şi negre şi întunecând soarele. De-a lungul şi de-a latul stepei, ciulinii alergau, sărind şi poticnindu-se. Unul, prins în vârtej, se răsuci ca o pasăre, se ridică spre cer şi, ajungând doar un simplu punct negru, dispăru în înălţime. În urma lui plecă încă unul, apoi încă unul, şi Egoruşka văzu doi din ei ciocnindu-se în înălţimile albastre, apoi încleştându-se, ca la trântă dreaptă.

Un spârcaci se ridica în zbor, chiar din marginea drumului. Aşa cum dădea din aripi şi din coadă părea, în bătaia soarelui, unul dintre acei peştişori de tinichea, pe care-i folosesc pescarii drept momeală, sau un fluture de baltă, ale cărui aripi, când zboară peste faţa apei, se confundă cu antenele, de parcă i-ar fi crescut mustăcioare şi în faţă, şi la spate, şi pe de lături… Tremurând în văzduh, ca o gânganie, şi jucându-şi culorile în soare, spârcaciul se ridică drept în sus, dar, speriat de norul de praf, o luă brusc într-o parte, sclipind încă multă vreme în lumina soarelui…

Tulburat şi buimăcit de furtună, pesemne, ţâşni din iarbă un cristei. Zbura cu vântul în spate, nu împotriva lui ca celelalte păsări, şi din pricina asta penele se zbârliseră de părea cât o găină, ceea ce-i dădea un aer fioros şi impunător. Numai ciorile, îmbătrânite în stepă şi deprinse cu toanele ei, pluteau liniştite pe deasupra ierbii, sau, fără să-şi bată capul cu ceea ce se petrecea în jurul lor, scormoneau nepăsătoare pământul tare cu pliscurile lor groase.

Undeva, dincolo de dealuri, se auzi tunând şi îndată se simţi o adiere de răcoare. Deniska fluieră vesel şi dădu bici cailor. Ţinându-şi pălăriile, părintele Hristofor şi Kuzmiciov îşi îndreptară privirile spre dealuri… Ce bine ar fi să tragă o ploaie!

Încă puţin, şi stepa ar fi ieşit biruitoare. Dar o putere nevăzută, copleşitoare, încătuşă vântul şi văzduhul, potoli praful şi liniştea se aşternu iarăşi, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Norul se ascunse, dealurile arse se încruntară, văzduhul încremeni supus şi numai nagâţii, tulburaţi, se tânguiau undeva, blestemându-şi soarta…

Apoi se făcu seară.

III

Din umbra înserării se desprinse o casă mare, cu etaj, cu acoperiş de tablă ruginită şi cu ferestrele întunecate. I se zicea han, deşi nu avea în jurul ei nici grajduri, nici şoproane. Stătea singură în mijlocul stepei, fără să fie măcar împrejmuită. Doar puţin mai la o parte se desluşea o livadă de vişini, prăpădită, înconjurată cu gard de nuiele, iar sub ferestre câteva tulpini de floarea-soarelui îşi aplecau capetele grele, adormite. În livadă cârâia o morişcă, pusă acolo anume ca să sperie iepurii. Încolo, nu se auzea şi nu se vedea nimic. În jurul casei, nu mai era altceva decât stepa.

Nici nu apucase brişca să oprească în faţa cerdacului, că din casă se şi auziră două glasuri bucuroase, unul de bărbat şi altul de femeie. Apoi uşa scârţâi din ţâţâni şi, aproape în aceeaşi clipă, lângă brişcă se ivi o făptură deşirată şi slăbănoagă, care dădu din mâini, fluturându-şi pulpanele hainei. Era stăpânul hanului, Moisei Moiseici, un bărbat între două vârste, cu faţa îngălbenită şi cu barba mare şi frumoasă, neagră cum e tuşul. Purta o redingotă ponosită, care-i spânzura pe umerii înguşti, ca atârnată într-un cui şi, de câte ori plesnea din palme, de bucurie sau de spaimă, pulpanele ei fluturau ca două aripi. Afară de redingotă, Moisei Moiseici, hangiul, mai purta şi o pereche de pantaloni albi şi largi şi o vestă de catifea, cu floricele roşcate ca nişte ploşniţe uriaşe.

Recunoscând drumeţii, Moisei Moiseici rămase o clipă încremenit de bucurie, apoi îşi împreună mâinile şi suspină. Pulpanele redingotei începură să fluture, spinarea i se îndoi ca un arc şi un zâmbet îi strâmbă obrazul palid, de parcă apariţia briştii nu ar fi prilejuit numai o plăcere, ci şi o fericire adâncă, aproape ca o durere.

— Doamne, Dumnezeule! începu el cu un glas subţirel şi cântat. Respira greu şi se învârtea pe loc, împiedicându-şi oaspeţii să coboare din brişcă. Ce zi mare pentru mine, ce zi fericită! Doamne, oare ce trebuie să fac? Ivan Ivanîci! Părintele Hristofor! Şi ia te uită ce cuconaş frumuşel şade pe capră, aşa să mă bată Dumnezeu! Ei, Doamne, dar ce-i cu mine? Stau colea şi nu-mi poftesc oaspeţii în casă! Poftiţi vă rog, poftiţi, faceţi-mi onoarea! Lăsaţi, lăsaţi, duc eu bagajele… Doamne Dumnezeule!

După ce cotrobăi prin brişcă şi-i ajută pe oaspeţi să coboare, Moisei Moiseici se întoarse fără veste şi strigă, cu un glas atât de sălbatec şi de sugrumat, de parcă se îneca şi cerea ajutor:

— Solomon! Solomon!

— Solomon! Solomon! repetă în casă, ca un ecou, un glas de femeie.

Uşa scârţâi din nou şi în prag se ivi un evreu tânăr, mic de statură, roşcat, cu nasul mare ca un plisc de pasăre şi cu chelie în creştetul capului cu păr aspru şi creţ. Avea pe el o hăinuţă bearcă grozav de jerpelită, cu pulpane rotunjite şi cu mâneci scurte, şi o pereche de pantaloni tot scurţi, ceea ce-l făcea şi pe el să pară scurt şi ciuntit, ca un fel de găină jumulită. Acesta era Solomon, fratele lui Moisei Moiseici.

Fără să-i salute pe oaspeţi, zâmbind doar ciudat, Solomon se apropie în tăcere de brişcă.

— A venit Ivan Ivanîci şi părintele Hristofor! îl vesti Moisei Moiseici, cu un glas de parcă se temea că n-o să fie crezut. Oi, vei, asta-i curată minune să ne pice la casă aşa nişte oameni de treabă! Hai, ce stai? Ia bagajele, Solomon. Poftiţi, dragii mei oaspeţi!

Puţin mai târziu, Kuzmiciov, părintele Hristofor şi Egoruşka stăteau într-o încăpere mare, întunecoasă şi goală, la o masă veche de stejar. Masa părea stingheră, deoarece, afară de ea, în odaie nu mai era decât o canapea lată, cu muşamaua găurită şi trei scaune, cărora nu oricine ar fi îndrăznit să le zică aşa. Păreau mai curând trei jalnice caricaturi de scaune: îmbrăcate într-o muşama care de mult îşi trăise traiul, spătarele lor erau atât de nefiresc lăsate pe spate, încât aduceau mai mult cu nişte săniuţe de copii. Cine ar putea înţelege ce o fi fost în mintea tâmplarului necunoscut care îndoise aşa de tare spătarele? Îţi venea să crezi că le încovoiase vreun atlet care trecuse pe acolo, ca să-şi arate puterea şi că, încercând să le îndrepte, le îndoise şi mai rău. Odaia era mohorâtă, cu pereţii cenuşii, cu tavanul şi cornişele înnegrite de fum şi cu podeaua plină de crăpături şi de găuri misterioase, de-ţi venea să crezi că le făcuse acelaşi atlet, cu tocul. Într-un cuvânt aveai impresia că dacă s-ar aprinde zece lămpi, în odaie ar fi tot atât de întuneric. Pe pereţi, ca şi la ferestre, nu se vedea nimic care să semene a podoabă. Adică, nu: pe un perete atârna o ramă de lemn, afumată şi ea, cu un brevet purtând stema imperială, iar pe altul, o ramă la fel, cu o gravură sub care stătea scris: „Nepăsarea oamenilor”. Dar nu puteai să înţelegi faţă de cine îşi arătau oamenii nepăsarea lor, atât era de înnegrită de vreme şi atât de nenumărate erau urmele pe care le lăsaseră muştele pe ea. În încăpere stăruia un aer închis şi acru. Chiar şi după ce îşi instalase oaspeţii în odaie, Moisei Moiseici făcea mereu temenele, îşi împreuna mâinile, se frângea din şale şi scotea strigăte de bucurie. I se părea lui că trebuie neapărat să le facă toate astea, ca să se arate cât mai politicos şi mai prietenos faţă de noii sosiţi.

— Când au trecut pe aici căruţele noastre? îl întrebă Kuzmiciov.

— Apoi, o parte au trecut dis-de-dimineaţă, iar o parte au poposit aici la amiază şi au plecat spre seară.

— Aşa… Dar Varlamov n-a trecut şi el?

— Nu, Ivan Ivanîci. Numai Grigori Egorîci, vechilul lui, a trecut ieri dimineaţă. Zicea că stăpânu-său a plecat la molokan[21].

— Bun… Asta înseamnă că o să ajungem repede căruţele din urmă şi după aceea o să ne repezim şi noi până la molokan.

— Pentru Dumnezeu, Ivan Ivanîci! făcu Moisei Moiseici speriat, împreunându-şi mâinile. Cum o să plecaţi noaptea? Staţi să mâncaţi şi să vă odihniţi la noi, iar mâine dimineaţă, dacă o vrea Dumnezeu, o să plecaţi şi o să ajungeţi din urmă pe cine vă pofteşte inima!

— N-avem timp, n-avem timp… Nu te supăra, Moisei Moiseici, altă dată poate, dar acuma n-avem timp. Stăm un sfert de ceas şi plecăm. De dormit, o să dormim la molokan.

— Numai un sfert de ceas! ţipă Moisei Moiseici piţigăiat. Dar pentru Dumnezeu, Ivan Ivanîci! O să mă siliţi să vă ascund pălăriile şi să pun lacăt pe uşă! Măcar să luaţi ceva în gură şi să beţi un ceai.

— N-avem timp pentru ospăţuri, îi răspunse Kuzmiciov.

Moisei Moiseici îşi lăsă capul pe un umăr, îşi îndoi genunchii, întinse înainte mâinile cu palmele desfăcute ca şi cum voia să se apere de lovituri, şi începu să se roage cu un zâmbet mieros şi chinuit:

— Ivan Ivanîci! Părinte Hristofoare! Fiţi buni şi luaţi măcar un ceai! Sunt eu un om chiar atât de păcătos, încât să nu puteţi lua un ceai la mine? Ivan Ivanîci!

— Un ceai am putea lua, oftă împăciuitor părintele Hristofor. Asta nu poate să ne întârzie cine ştie cât.

— Bine, fie! se învoi şi Kuzmiciov.

Moisei Moiseici tresări, slobozi un ţipăt de bucurie şi scuturându-se, de parcă chiar atunci ar fi ieşit din apă rece şi ar fi dat de căldură, se repezi la uşă şi strigă, cu acelaşi glas sălbatic şi sugrumat cu care îl strigase adineauri pe Solomon:

— Roza! Roza! Trimite samovarul!

Peste câteva clipe uşa se deschise şi în odaie intră Solomon, cu o tavă mare în mâini. În timp ce aşeza tava pe masă, se uita cu un zâmbet batjocoritor şi ciudat, undeva, într-o parte. Acum, la lumina lămpii, puteai să-i vezi lămurit zâmbetul acela, care părea că răsfrânge diferite sentimente, dar mai cu seamă dispreţul făţiş. Ai fi zis că se gândea la ceva foarte hazliu, dar că în acelaşi timp ura şi dispreţuia pe cineva, că se bucura în taină de nu ştiu ce şi că aştepta momentul prielnic să înţepe pe cineva cu ironia lui, ca să izbucnească apoi în hohote de râs. Şi nasul lui nesfârşit de lung, şi buzele lui groase, şi

ochii vicleni şi bulbucaţi, toate păreau că abia se ţin să nu izbucnească în râs. Kuzmiciov se uită la el, zâmbi batjocoritor şi-l întrebă:

— Ascultă, Solomon, de ce n-ai venit şi vara asta la noi la iarmaroc, s-o faci pe ovreiul?

Cu vreo doi ani în urmă – asta o ţinea bine minte şi Egoruşka – într-una dintre barăcile iarmarocului din orăşelul N., Solomon avusese mare succes, povestind scene din viaţa evreilor. Aceste vorbe nu făcură nicio impresie asupra lui Solomon. Nu răspunse nimic şi ieşi din odaie, dar se întoarse imediat aducând samovarul.

După ce-şi termină treburile prin jurul mesei, se trase mai la o parte, îşi încrucişă braţele pe piept, îşi scoase un picior înainte şi-şi aţinti privirea batjocoritoare asupra părintelui Hristofor. În atitudinea lui provocatoare, plină de trufie şi dispreţ, era în acelaşi timp ceva şi nespus de jalnic, dar şi vrednic de râs, deoarece cu cât căuta să pară mai impunător, cu atât te izbeau mai mult pantalonii lui scurţi, hăinuţa bearcă, nasul lung de caricatură şi întreaga lui înfăţişare de găină jumulită.

Moisei Moiseici îşi aduse din odaia de alături un scăunaş şi se aşeză la oarecare distanţă de masă.

— Poftă bună! Mâncaţi, vă rog! începu el, aşa, ca să le ţină oaspeţilor de urât. Mâncaţi sănătoşi! Sunteţi scumpi la vedere, tare scumpi. Iaca, pe părintele Hristofor nu l-am mai văzut de cinci ani. Dar oare de ce nu vrea nimeni să-mi spună al cui e coconaşul ăsta, frumuşelul? întrebă el, uitându-se cu duioşie la Egoruşka.

— E băiatul surorii mele, Olga Ivanovna, îi răspunse Kuzmiciov.

— Şi unde merge, mă rog?

— La învăţătură. Îl dăm la liceu.

Din politeţe, Moisei Moiseici îşi arătă mirarea, dând din cap cu înţeles.

— Asta-i foarte frumos! zise el, ameninţând cu degetul samovarul. Asta-i foarte frumos! După ce ai să mântui mata liceul, ai să ajungi aşa un domn mare, încât toţi avem să stăm cu căciula în mână în faţa dumitale. Şi ai să fii aşa un bărbat deştept şi bogat, şi ai să cauţi să ajungi departe, şi mămica matale are să se bucure… Da, asta-i foarte frumos!

Tăcu o clipă, îşi trecu palmele peste genunchi şi urmă, pe jumătate glumeţ, pe jumătate respectuos:

— Să nu vă fie cu supărare, părinte Hristofor, dar am de gând să trimit o jalbă la arhiereu, să mă plâng că luaţi pâinea de la gura negustorilor. Da, am să iau o coală de hârtie cu

timbru şi am să scriu aşa, că părintele Hristofor n-are bani destui şi de aceea s-a apucat să facă negustorie cu lână…

— Închipuieşte-ţi că mi-a abătut şi mie, la bătrâneţe, să mă apuc de negustorie… îi răspunse părintele Hristofor şi începu să râdă. Din tagma popilor, am trecut în tagma negustorilor. În loc să stau liniştit acasă şi să mă închin lui Dumnezeu, alerg pe drumuri ca un faraon în carul lui… Ce vrei, deşertăciunea omenească!…

— În schimb, aveţi să vă umpleţi de bani!

— Ţi-ai găsit! N-am să mă aleg cu nimic. Marfa nu-i a mea, e a ginerelui meu Mihailo.

— Atunci de ce nu merge el s-o vândă?

— Uite-aşa!… încă nu i s-a uscat caşul la gură. De cumpărat, s-a priceput să cumpere lâna, dar de vândut n-a fost în stare s-o vândă. E prea tânăr. Şi-a băgat toţi banii în marfă, a vrut să se îmbogăţească şi să facă pe grozavul! A încercat el s-o vândă, a umblat încoace, a umblat încolo, dar nu i-a dat nimeni nici măcar preţul cu care-a luat-o. Un an întreg s-a zbătut băiatul şi până în cele din urmă a venit la mine: „Tătucă, zice, vinde-mi dumneata lâna, fă-mi acest bine, că eu nu mă pricep deloc la treburi de astea!” Uite-aşa. Cum dă de greu, cum fuge la tata. Altfel însă, poate şi fără el. Când i s-a năzărit să cumpere lâna, nu m-a întrebat, dar cum a dat de bucluc, fuga la mine. Şi parcă eu aş putea să fac ceva, dacă n-ar fi Ivan Ivanîci? Eh, mare bătaie de cap cu copiii ăştia!

— Mie-mi spuneţi! oftă Moisei Moiseici. Îţi scot peri albi, nu alta! Iaca, eu am şase. Pe unul trebuie să-l înveţi carte, pe altul să-l cauţi, că-i bolnav, pe celălalt să-l porţi în braţe… Iar când cresc mari, apoi îţi dau şi mai multă bătaie de cap. Şi asta nu-i de azi ori de ieri, că şi în vremurile biblice tot aşa era. Cât au fost mai mici copiii lui Iacov[22], Iacov a plâns, iar când au crescut mari, a plâns şi mai amarnic…

— Aşa-i… încuviinţă părintele Hristofor uitându-se pe gânduri la paharul de ceai. Eu unul n-am de ce mă plânge. Am ajuns la capătul zilelor mele şi să dea Dumnezeu la fiecare o viaţă ca a mea… Mi-am măritat fetele cu oameni cumsecade, pe băieţi i-am îndrumat pe calea cea bună, se cheamă că mi-am făcut datoria. Acuma-s slobod, pot să mă duc unde poftesc. Trăiesc bătrâneşte, în bună înţelegere cu preoteasa, mănânc, beau, dorm, mă bucur de nepoţi şi mă rog lui Dumnezeu. Mai mult decât atâta nu-mi trebuie. Mă simt ca în sânul lui Avraam şi nu-mi pasă de nimeni. De când mă ştiu, necazuri n-am avut şi dacă – să zicem – m-ar întreba acuma ţarul: „Ce nevoie ai? Ce-ţi doreşte inima?” – eu i-aş răspunde: „N-am nevoie de nimic! Am tot ce-mi trebuie şi, slavă Domnului, toate îmi merg în plin.” În tot târgul nu-i om mai fericit ca mine. Atâta doar,

că am multe păcate. Cu toate că, la drept vorbind, numai Dumnezeu e fără de păcat. Nu-i aşa?

— Aşa-i, fără îndoială.

— Acuma, se-nţelege, dinţi nu mai am deloc şi mă dor, de bătrâneţe, când şalele, când una, când alta… mă mai chinuieşte şi astma, şi celelalte… Bolesc cam des, mi s-a şubrezit cheresteaua. Ce vrei, am în urma mea o viaţă de om, asta nu-i glumă. Am trecut de şaptezeci de ani. Şi pe urmă, vorba ceea, parcă omul trebuie musai s-ajungă la o sută de ani bătuţi pe muchie?

Deodată părintele Hristofor îşi aduse aminte de ceva, izbucni de râs în pahar şi se înecă. Politicos, Moisei Moiseici începu şi el să râdă şi să tuşească.

— Să vedeţi poznă! începu părintele Hristofor, dând din mână. Într-o zi, vine la noi feciorul meu cel mai mare, Gavrilo, care-i doctor de zemstvă în gubernia Cernigov… Bun… „Uite ce-i – zic eu – am şi astmă, am şi asta, şi cealaltă… Eşti doctor, ia vezi ce-i cu taică-tău!" M-a dezbrăcat îndată, m-a ciocănit, m-a ascultat, m-a sucit şi la urmă mi-a spus: „Dumneata, tată, ar trebui să faci un tratament cu aer comprimat".

Părintele Hristofor izbucni într-un râs cu sughiţuri şi râse până-i dădură lacrimile. Apoi se ridică şi urmă:

— Eu i-am răspuns: „Ia mai dă-l încolo de aer comprimat!" şi iarăşi izbucni în hohote, dând din mâini. Dă-l încolo de aer comprimat!

Moisei Moiseici se ridică şi el şi, ţinându-se cu mâinile de pântece, se porni să râdă subţirel, de parcă schelălăia o javră.

— Dă-l încolo de aer comprimat! repetă în hohote părintele Hristofor.

Moisei Moiseici o luă cu două tonuri mai sus şi râse aşa de nebuneşte, încât abia se mai ţinea pe picioare.

— Mor, Doamne!… suspina el printre sughiţuri. Lăsaţi-mă să-mi trag sufletul… M-aţi făcut să mor de râs…

Râdea şi vorbea, dar în acelaşi timp arunca priviri înfricoşate şi bănuitoare spre Solomon, care rămăsese în aceeaşi poziţie, zâmbind. Judecând după ochii şi după zâmbetul lui, Solomon arăta a fi plin de ură şi dispreţ, dar ura şi dispreţul se potriveau aşa de puţin cu înfăţişarea lui de găină jumulită, încât Egoruşka se gândi că tânărul îşi luase dinadins aerul acela provocator şi încruntat, ca s-o facă pe măscăriciul şi să înveselească pe scumpii săi oaspeţi.

După ce bău în tăcere vreo şase pahare de ceai, Kuzmiciov curăţi locul de pe masă din faţa lui, luă săculeţul pe care şi-l pusese sub cap cât dormise lângă brişcă, îi dezlegă sfoara de la gură şi-l răsturnă. Pe masă se împrăştiară pachete de bumăşti.

— Părinte Hristofoare, cât mai stăm aici, hai să ne numărăm banii, zise negustorul.

Văzând atâta bănet, Moisei Moiseici se simţi stingherit şi, ridicându-se, ca un om binecrescut care nu ţine să afle tainele altora, ieşi din odaie în vârful picioarelor, bălăbănindu-şi braţele. Solomon însă nu se clinti din loc.

— Câte hârtii sunt în pachetele de câte-o rublă? întrebă părintele Hristofor.

— Cincizeci… În cele de trei ruble, câte nouăzeci. Bumăştile de douăzeci şi cinci şi de o sută sunt în pachete de câte-o mie de ruble. Numără dumneata şapte mii opt sute pentru Varlamov, că eu număr pentru Gusevici. Bagă de seamă să nu greşeşti…

Egoruşka nu văzuse de când era pe lume o grămadă de bani ca aceea de pe masă. Trebuie să fi fost grozav de mulţi, pentru că pachetul de şapte mii opt sute de ruble, pe care părintele Hristofor îl puse la o parte pentru Varlamov, părea mic de tot alături de toată grămada aceea. În altă împrejurare, atâta bănet poate că l-ar fi speriat şi l-ar fi făcut să se întrebe câţi covrigi, câţi cozonaci şi câte plăcinte cu mac şi-ar putea cumpăra cu ei. Însă acum se uita cu nepăsare la vrafurile de hârtii de pe masă, strâmbând din nas la mirosul scârbos de mere putrede şi de gaz pe care-l răspândeau. Drumul şi hurducăturile briştii îl dăduseră gata şi oboseala îl îmbia la somn. Capul îi cădea pe piept, ochii i se lipeau şi gândurile i se încâlceau. Dacă i s-ar fi îngăduit, bucuros şi-ar fi culcat capul pe masă, ar fi închis ochii, să nu mai vadă lampa şi degetele care umblau prin grămada de bani, şi şi-ar fi lăsat gândurile adormite şi moleşite să se încurce de-a binelea. Făcea tot posibilul să nu adoarmă, şi lumina lămpii, paharele cu ceai şi degetele care numărau banii se înmulţeau, samovarul se clătina, iar mirosul de mere putrede era şi mai pătrunzător, şi mai scârbos.

— Of, banii, banii! oftă părintele Hristofor, zâmbind. Mare pacoste cu ei! În vremea asta, nici vorbă că Mihailo al meu doarme dus şi visează că-i aduc o grămadă de bani, cât asta de mare.

— Mihailo Timofeici al dumitale nu se pricepe deloc la afaceri, zise Kuzmiciov cu glasul pe jumătate. S-a apucat de treburi care nu-s de nasul lui. În schimb, dumneata ai şi pricepere, şi judecată. De aceea, cum ţi-am mai spus, vinde-mi mie lâna şi întoarce-te liniştit acasă. Îţi dau câte cincizeci de copeici pe deasupra, şi asta numai din respect faţă de Sfinţia Ta.

— Nu pot, Ivan Ivanîci, oftă părintele Hristofor. Îţi mulţumesc pentru bunătate… Bineînţeles că, dacă ar fi după mine, n-aş pregeta o clipă. Dar ştii bine că marfa nu-i a mea…

Moisei Moiseici intră în vârful picioarelor. Încercând, din delicateţe, să nu se uite la grămada de bani, se apropie pe furiş de Egoruşka şi-l trase de rubaşcă.

— Hai cu mine, cuconaşule, îi şopti el. Am să-ţi arăt un urs. Vai, ce urs rău şi fioros!

Pe jumătate adormit, Egoruşka se ridică de la masă şi, abia târându-şi picioarele, se luă după Moisei Moiseici, să vadă ursul. Intrară într-o odăiţă, în care, înainte de a vedea ceva, i se tăie răsuflarea de mirosul acru şi stătut, mult mai greu decât în odaia cea mare şi care, fără îndoială, de acolo se împrăştia în toată casa. O jumătate din odăiţă era prinsă de un pat mare acoperit cu o plapumă soioasă, iar cealaltă de un scrin şi grămezi de boarfe de tot felul, de la fuste scrobite până la pantalonaşi cu bretele. Pe scrin ardea o lumânare de seu.

În locul ursului promis, Egoruşka văzu o evreică mătăhăloasă, neînchipuit de grasă, cu părul despletit, într-o rochie de barhet roşu cu picăţele negre. Abia avea unde să se întoarcă în locul strâmt dintre pat şi scrin şi gemea lung, de parcă o dureau măselele. Când îl văzu pe Egoruşka, femeia îşi luă o mutră plângăreaţă, gemu din nou şi, înainte ca băiatul să se fi putut dumeri, îi duse la gură o bucată de pâine unsă cu miere.

— Mănâncă, puiule, mănâncă! îi zise ea. Dacă nu-i mama lângă mata, n-are cine să-ţi dea să mănânci. Hai, mănâncă!

Egoruşka începu să mănânce, cu toate că, după acadelele şi plăcintele cu mac pe care le mânca în fiecare zi acasă, nu găsea că mierea aceea, amestecată cu ceară şi cu aripioare de albine, e cine ştie ce bunătate. În timp ce mânca, Moisei Moiseici şi nevastă-sa se uitau la el şi oftau.

— Unde mergi mata, puiule? îl întrebă femeia.

— La liceu, îi răspunse Egoruşka.

— Câţi copii are mama matale?

— Nu mă are decât pe mine.

— Of!… suspină femeia ridicându-şi ochii la cer. Săraca mamă, săraca mamă! Are să-ţi ducă dorul şi are să plângă. Iaca, la anul îl dăm şi noi la învăţătură pe Naum al nostru. Of!

— Of, Naum, Naum! oftă şi Moisei Moiseici, iar pielea de pe obrazul palid începu să-i tremure. Când mă gândesc cât îi de bolnav!

Plapuma soioasă începu să se mişte şi de sub ea se ivi un cap de copil cu părul creţ, pe un gât foarte subţire. Doi ochi negri sclipiră şi se opriră, plini de curiozitate, asupra lui Egoruşka. Moisei Moiseici şi nevastă-sa, fără să înceteze de a ofta, se apropiară de scrin şi începură să sfătuiască pe evreieşte. Moisei Moiseici vorbea în şoaptă, cu glas gros, şi din evreiasca lui nu se auzea decât un neîntrerupt „hal-hal-hal-

hal…”, în timp ce nevastă-sa îi răspundea cu un piuit subţire, de curcă, ceva ca un „tu-tu-tu-tu…” În timp ce părinţii sfătuiau aşa, de sub plapuma cea soioasă se mai ivi un căpşor creţ, pe un gât tot atât de subţire, apoi al treilea, apoi al patrulea… Dacă Egoruşka ar fi fost înzestrat cu mai multă imaginaţie, şi-ar fi putut închipui că sub plapumă zăcea o hidră cu o sută de capete.

— Hal-hal-hal-hal… îi dădea înainte Moisei Moiseici.

— Tu-tu-tu-tu… îi răspundea nevastă-sa.

După ce terminară sfatul, femeia se aplecă spre scrin oftând adânc, desfăcu o cârpă verde şi scoase din ea o turtă dulce mare, în chip de inimă.

— Ia, puiule, zise ea întinzându-i lui Egoruşka turta dulce. Că de – acuma nu-i mama lângă mata şi n-are cine să-ţi facă şi matale o bucurie…

Egoruşka vârî turta dulce în buzunar şi se trase de-a-ndăratelea spre uşă. Nu se mai simţea în stare să respire în aerul acela acru şi închis, în care trăiau gazdele. După ce se întoarse în odaia cea mare, se cuibări pe divan şi se lăsă în voia gândurilor.

Chiar atunci Kuzmiciov terminase numărătoarea banilor şi-i îndesa la loc în săculeţul cel murdar, cu atâta nepăsare şi lipsă de respect, de parcă nu erau bani, ci nişte biete hârtii bune de aruncat la coş.

Părintele Hristofor vorbea cu Solomon.

— Ei, cum îţi merg treburile, înţeleptule Solomon? îl întrebă, căscând şi făcându-şi semnul crucii peste gură.

— Despre care treburi mă întrebaţi? îi răspunse Solomon tot cu o întrebare, săgetându-l cu o privire veninoasă, ca şi cum părintele ar fi vrut să aducă vorba de o crimă.

— Aşa, în general… Ce mai faci?

— Ce fac? repetă Solomon întrebarea şi ridică din umeri. Fac şi eu ce face toată lumea… Iaca, după cum vedeţi, sunt lacheu. Eu îs lacheul fratelui meu, fratele meu e lacheul călătorilor, călătorii îs lacheii lui Varlamov, şi dacă eu aş avea vreo zece milioane, Varlamov ar fi lacheul meu.

— Şi pentru ce ar fi lacheul tău?

— Pentru ce? Pentru că nu este pe lume boier sau milionar care, pentru o copeică mai mult, să nu lingă mâna unui păcătos de ovrei. Acuma nu-s decât un ovrei păcătos şi calic, la care toată lumea se uită ca la un câine. Dar ia să am eu bani, să vezi cum s-ar ploconi Varlamov în faţa mea, aşa cum se ploconeşte Moisei în faţa dumneavoastră.

Părintele Hristofor şi Kuzmiciov se uitară unul la altul. Niciunul dintre ei nu prinsese înţelesul vorbelor lui Solomon.

Kuzmiciov îi aruncă o privire aspră şi îngheţată, apoi îl întrebă:

— Cum poţi tu să te crezi deopotrivă cu unul ca Varlamov, măi prostule?

— Nu-s eu chiar aşa de prost, ca să mă cred deopotrivă cu Varlamov, răspunse Solomon, măsurându-i pe cei doi cu o privire batjocoritoare. Cu toate că Varlamov e rus, în sufletul lui e tot un ovrei păcătos: pentru el, viaţa nu înseamnă decât bani şi iar bani. Pe când eu, mi-am ars bănişorii în sobă. Nu-mi trebuie nici bani, nici pământ, nici oi, şi nu vreau să tremure oamenii de frică în faţa mea şi să-şi scoată căciula, când mă văd trecând. Asta înseamnă că eu îs mai deştept decât Varlamov al dumneavoastră şi că semăn mai mult a om!

Mai târziu, prin somnul care-l doborâse, Egoruşka îl auzi pe Solomon vorbind despre evrei, repede, cu glas hârâit şi răguşit, încărcat de ura care-l înăbuşea. La început vorbea corect ruseşte, apoi luă accentul exagerat al acelora care spun anecdote din viaţa evreilor, aşa cum făcuse pe vremuri, la iarmaroc.

— Stai oleacă… îl întrerupse părintele Hristofor. Dacă nu-ţi place credinţa ta, n-ai decât s-o schimbi. Dar e păcat să râzi de ea: cel ce-şi bate joc de credinţa lui e cel mai de prejos dintre oameni.

— Dumneavoastră nu înţelegeţi nimic! îi tăie vorba, grosolan, Solomon. Ce spun eu, şi ce înţelegeţi dumneavoastră!…

— Iaca, se vede cât de colo că eşti om fără judecată, oftă părintele Hristofor. Eu te învăţ de bine, aşa cum mă taie capul, şi tu te superi. Te iau cu binişorul, ca un bătrân ce sunt, şi tu sari cu gura la mine, ca un curcan: bla-bla-bla! Sucit om mai eşti, pe cinstea mea…

Chiar în clipa aceea intră Moisei Moiseici. Îi învălui într-o privire neliniştită, întâi pe Solomon, apoi pe oaspeţi, şi pielea de pe obraji începu iarăşi să-i tremure nervos. Egoruşka scutură din cap şi se uită în jurul lui. O clipă, zări faţa lui Solomon, chiar când stătea întoarsă pe trei sferturi către el, şi când umbra nasului lung îi tăia în două obrazul stâng. Zâmbetul batjocoritor, umbra nasului, ochii aprinşi cu sclipiri de dispreţ, aerul provocator şi toată înfăţişarea lui de pasăre jumulită, care parcă se dubla şi juca înaintea ochilor băiatului, îl făceau să semene mai curând cu diavolul, aşa cum ţi se arată uneori în vis, decât cu un măscărici.

— Moisei Moiseici, îmi vine a crede că în frăţiorul dumitale, Domnul să-l aibă în pază, sălăşluieşte necuratul! zise părintele Hristofor zâmbind. N-ar fi rău să-i găseşti vreun rost, ori să-l însori… Parcă nici nu-i om, Doamne fereşte…

Kuzmiciov stătea încruntat şi furios. Moisei Moiseici se uită din nou, neliniştit şi iscoditor, întâi la frate-său, apoi la oaspeţi.

— Ieşi afară! se răsti el, aspru, la Solomon. Ieşi afară!

Şi mai adăugă nu ştiu ce pe evreieşte. Solomon izbucni într-un râs întretăiat şi ieşi.

— Dar ce s-a întâmplat, mă rog? îl întrebă Moisei Moiseici, speriat, pe părintele Hristofor.

— A cam întrecut măsura, îi răspunse Kuzmiciov. E obraznic şi încrezut.

— Mi-am închipuit eu! făcu Moisei Moiseici înspăimântat, împreunându-şi mâinile. Doamne Dumnezeule! Doamne Dumnezeule! se tângui el, aproape în şoaptă. Dar iertaţi-l, vă rog, şi nu vă supăraţi. Doamne Dumnezeule! Doamne Dumnezeule! Aşa un om ca el nici n-am mai văzut! Mi-e frate drept, dar, afară de necazuri, nimica n-am avut de la el. Ce vreţi, îi…

Şi Moisei Moiseici îşi învârti degetul în dreptul frunţii, apoi urmă:

— Nu-i în toate minţile, asta-i… e un om pierdut. Drept să vă spun, nu ştiu ce să mă mai fac cu el. Nu ţine la nimeni, nu respectă pe nimeni, nu se teme de nimeni… îşi bate joc de toată lumea, vorbeşte numai prostii şi caută să înţepe pe fiecare. N-aveţi să mă credeţi, dar într-un rând a venit la noi Varlamov şi Solomon i-a spus în faţă aşa nişte vorbe urâte, că omul, nici una, nici două, ne-a ars câte-un bici şi mie, şi lui… Ei, da' de ce şi mie? Eu cu ce i-am greşit? Dacă i-a luat Dumnezeu minţile, înseamnă că aşa a fost voia lui, da' eu ce vină am?

Trecuseră cam zece minute, şi Moisei Moiseici tot mai ofta şi tot se mai tânguia cu glas domol:

— Nu doarme noaptea, se gândeşte, se gândeşte şi iar se gândeşte. Şi numai Dumnezeu ştie la ce s-o fi gândind. Dacă te apropii atunci de el, se supără şi începe să râdă. Nici la mine nu ţine… Şi nu vrea să aibă nimic. Când a murit tata, ne-a lăsat la fiecare câte şase mii de ruble. Eu mi-am cumpărat hanul, m-am însurat şi am făcut copii, iar el şi-a vârât banii în sobă şi le-a dat foc. Păcat, mare păcat! De ce trebuia să-i ardă? Dacă nu-i trebuiau banii, n-avea decât să mi-i dea mie. Da' de ce să-i ardă?

Deodată uşa scârţâi şi podeaua se cutremură sub paşii cuiva. Egoruşka simţi o adiere uşoară de vânt şi i se păru că o pasăre mare şi neagră a trecut fâlfâind din aripi chiar prin dreptul lui. Deschise ochii… Unchiul stătea lângă divan, cu săculeţul în braţe, gata de plecare. Părintele Hristofor, ţinându-şi pălăria cu borurile late într-o mână, saluta pe cineva, dar nu cu zâmbetul lui obişnuit, blând şi duios, ci cu un aer plin de respect,

nefiresc, care nu-l prindea deloc. Iar Moisei Moiseici făcea nişte temenele atât de adânci, de-ai fi gândit că trupul i se frânsese în trei şi că omul încerca în tot chipul să nu se desfacă în bucăţi. Numai Solomon stătea nepăsător într-un colţ şi zâmbea mereu cu dispreţ, ţinându-şi mâinile încrucişate pe piept.

— S-avem iertare, Luminăţia Voastră, la noi nu-i chiar aşa de curat, se tânguia Moisei Moiseici, zâmbind chinuit şi mieros, fără să-i mai ia în seamă nici pe Kuzmiciov şi nici pe părintele Hristofor, dar legănându-şi mereu trupul, de frică să nu i se risipească în bucăţi. Nu suntem decât nişte oameni simpli, Luminăţia Voastră!

Egoruşka se frecă la ochi. Într-adevăr, în mijlocul odăii stătea o „luminăţie", întruchipată într-o femeie tânără şi foarte frumoasă, plinuţă, cu rochia neagră şi cu pălărie de pai pe cap. De cum o văzu, înainte chiar de a-i desluşi bine trăsăturile, lui Egoruşka îi veni în minte plopul cel înalt şi singuratic, pe care-l văzuse în dimineaţa aceea pe culmea dealului.

— Varlamov n-a fost azi pe aici? întrebă străina.

— Nu, Luminăţia Voastră! îi răspunse Moisei Moiseici.

— Dacă îl vezi mâine, roagă-l să treacă pe la mine.

Deodată, cu totul pe neaşteptate, Egoruşka văzu, doar la doi centimetri de el, o pereche de sprâncene negre şi catifelate, doi ochi mari, căprui şi un obraz neted cu gropiţe, din care, ca razele de soare, se împrăştia peste toată faţa un surâs strălucitor. În acelaşi timp, simţi cum îl învăluie un parfum care-l îmbăta.

— Ce băieţel frumos! zise străina. Al cui e?… Kazimir Mihailovici, ia uite ce copil drăguţ! O, dar doarme! Dolofanule, frumuşelule!

Şi străina îl sărută apăsat pe amândoi obrajii. Băiatul zâmbi şi, închipuindu-şi că visează, închise ochii. Uşa scârţâi din nou şi se auziră paşi grăbiţi: cineva intră, apoi ieşi.

— Egoruşka! Egoruşka! se auziră şoptind două glasuri groase. Scoală, că plecăm.

Nu ştiu cine – Deniska parcă – îl ridică în picioare şi-l luă de mână. Când să plece, deschise puţin ochii şi se mai uită o dată la cucoana cea frumoasă în rochie neagră, care-l sărutase. Stătea în mijlocul odăii şi se uita la el cum pleacă, zâmbindu-i şi dând din cap cu prietenie. Aproape de uşă zări un bărbat frumos, oacheş şi bine legat, cu gambetă şi cu jambiere de piele. După toate semnele, era tovarăşul de drum al străinei celei frumoase.

— Prrr! se auzi în curte.

Afară, în faţa uşii, Egoruşka văzu o caleaşcă scumpă nounouţă, la care erau înhămaţi doi cai negri. Pe capră stătea un

vizitiu în livrea, cu un bici lung în mână. Numai Solomon ieşi să-i petreacă la plecare. Faţa îi era schimonosită: abia se ţinea să nu izbucnească în hohote. Dacă te uitai la ochii lui, vedeai că arde de nerăbdare să-i vadă plecaţi, ca să poată râde de ei în voie.

— Asta-i contesa Draniţkaia, şopi părintele Hristofor, urcându-se în brişcă.

— Da, contesa Draniţkaia, repetă Kuzmiciov, tot în şoaptă.

Se vede că impresia lăsată de sosirea contesei fusese foarte puternică, deoarece până şi Deniska vorbea în şoaptă, şi nu se hotărî să strige şi să dea bici cailor, decât după ce brişca făcuse cam un sfert de verstă şi când, departe în urmă, acolo unde era hanul, nu se mai vedea decât o luminiţă şovăitoare.

IV

Cine era, la urma urmei, acel misterios şi mult căutat Varlamov, despre care se vorbea aşa de mult, pe care Solomon îl dispreţuia, dar de care până şi contesa cea frumoasă avea nevoie? Stând pe capră alături de Deniska şi încă somnoros, Egoruşka se gândea la el. Nu-l văzuse niciodată, dar auzind atât de des pomenindu-i-se numele, şi-l închipuise de multe ori în mintea lui. Ştia că Varlamov are câteva zeci de mii de deseatine de pământ, aproape o sută de mii de oi şi foarte mulţi bani. Despre viaţa şi ocupaţiile lui, Egoruşka ştia doar că „se învârtea mereu pe meleagurile acelea" şi că toată lumea alerga după el.

Şi despre contesa Draniţkaia auzise de multe ori vorbindu-se în casă. Şi ea avea câteva zeci de mii de deseatine de pământ, oi multe, o crescătorie de cai şi bani cu nemiluita. Dar nu „se învârtea" prin ţinut, îşi ducea viaţa la conacul ei bogat, despre care şi cunoştinţele, şi Ivan Ivanîci, care fusese de mai multe ori la contesă cu treburi, povesteau fel de fel de minunăţii. Se spunea, de pildă, că în salonul cel mare, unde erau atârnate pe pereţi portretele tuturor regilor Poloniei, se afla şi o pendulă uriaşă, în chip de stâncă. Pe stâncă stătea în două picioare un cal de aur cu ochi de briliante, iar călăreţul, de aur şi el, îşi arunca sabia la dreapta şi la stânga, de câte ori bătea pendula. Se mai spunea că, o dată sau de două ori pe an, contesa dădea un bal, la care invita toată nobilimea şi toate notabilităţile din gubernie. Varlamov era invitat şi el. Invitaţii beau ceai din samovare de argint, mâncau mâncăruri alese (li se dădea, de pildă, zmeură şi fragi la Crăciun) şi dansau în sunetele unei orchestre, care cânta fără întrerupere toată ziua şi toată noaptea…

„Tare-i frumoasă!" îşi zicea Egoruşka, aducându-şi aminte de chipul şi de zâmbetul ei.

Se vede că şi Kuzmiciov tot la contesă se gândea, deoarece, după ce brişca făcu vreo două verste, zise:

— Straşnic o mai jumuleşte de parale Kazimir Mihailîci ăsta! Acum trei ani, când am cumpărat lână de la ea – cred că-ţi mai aduci aminte – a ciupit de la afacerea aceea vreo trei mii de ruble.

— La ce alta te poţi aştepta de la un leah! răspunse părintele Hristofor.

— Şi ea habar n-are! Vorba ceea, tânără şi proastă. Trăieşte cu capul în nori!

Fără să ştie de ce, Egoruşka nu voia să se gândească decât la Varlamov şi la contesă, dar mai ales la contesă. Mintea lui înceţoşată de somn alunga toate celelalte gânduri şi nu oprea

decât imaginile neasemuite şi fantastice, care au avantajul că vin singure, fără nicio osteneală, şi e de-ajuns să scuturi uşurel din cap, ca să se destrame şi să dispară fără urmă. De altfel, nimic din tot ce se perinda pe dinaintea ochilor lui împăinjeniţi nu-l înclina la gânduri obişnuite. La dreapta, se înşirau dealuri întunecate, care păreau că ascund după ele ceva tainic şi înfricoşător; la stânga, tot cerul de deasupra zării părea o mare de vâlvătăi purpurii şi ar fi fost greu să-ţi dai seama dacă ardea undeva vreun foc uriaş, sau dacă se pregătea să răsară luna. Depărtările se vedeau limpede ca ziua, dar coloritul lor liliachiu şi delicat, umbrit încet-încet de întunericul înserării, pierise, şi acum toată stepa era ascunsă în beznă, întocmai ca odraslele lui Moisei Moiseeici sub plapumă.

În serile şi în nopţile de iulie, ţipătul potârnichilor şi al cristeilor nu se mai aude, privighetorile nu mai cântă prin văile pădurilor şi mireasma florilor nu te mai învăluie, dar stepa e tot frumoasă şi plină de viaţă. E destul să apună soarele şi întunericul să învăluie pământul, ca să uiţi de plictiseala zilei şi să uiţi de toate. Stepa respiră cu voie bună, din adâncul pieptului. Ca şi cum în beznă, iarba nu şi-ar mai da seama că e bătrână, din sânul ei se înalţă un zvon tânăr şi plin de bucurie, care ziua nu se aude. Trosnete, şuierături şi ţârâituri – başii, baritonii şi tenorii stepei – toate se amestecă într-un zumzet monoton şi neîntrerupt, în mijlocul căruia e aşa de dulce să te laşi furat de amintiri şi de tristeţe… Zvonul acela monoton te adoarme ca un cântec de leagăn, căruţa te duce tot înainte şi nici nu-ţi dai seama când te doboară somnul. Dar iată că, de undeva, se aude ţipătul neliniştit şi întretăiat al unei păsări care stă de veghe, sau suspinul prelung al alteia, care visează, un fel de „a-a!” de mirare aducând cu un glas omenesc. Şi somnul greu îţi închide ochii… Uneori treci pe lângă o vâlcea năpădită de tufişuri şi auzi: „spliu[23], spliu, spliu” – strigătul păsării căreia băştinaşii stepei îi zic „spliuh” sau hohotele de râs şi de plâns isteric ale vreunei bufniţe. Pe cine cheamă păsările acestea şi cine le aude în largul stepei? Asta numai Dumnezeu o ştie. Chemarea lor e plină de tristeţe şi de dor… Miroase a fân, a buruieni uscate şi a flori târzii, cu mireasmă pătrunzătoare, gingaşă şi dulce.

Prin pâcla nopţii se vede tot, însă-i greu să desluşeşti culorile şi contururile: toate par altfel de cum sunt. Mergi cât mergi şi deodată vezi răsărind în faţa ta, chiar la marginea drumului, o arătare aducând cu un călugăr: stă neclintită, de parcă aşteaptă ceva şi ţine nu ştiu ce în mână… N-o fi vreun hoţ? Vedenia se apropie, creşte, iat-o în dreptul briştii – şi abia atunci îţi dai seama că nu e om, ci un tufiş singuratic sau o piatră uriaşă. Asemenea umbre încremenite, care par că

aşteaptă pe cineva, le vezi cocoţate pe dealuri, ascunzându-se îndărătul gorganelor sau răsărind dintre bălării, toate seamănă a făpturi omeneşti şi-ţi strecoară bănuiala în suflet.

Dar îndată ce răsare luna, noaptea păleşte şi se întunecă. Pâcla dispare ca prin farmec, aerul se face străveziu, proaspăt şi călduţ şi ochiul desluşeşte totul în jur, până şi tulpinile buruienilor din marginea drumului. Tigvele şi pietrele se văd până cine ştie unde. Vedeniile tulburătoare, cu înfăţişare de călugări, par şi mai posomorâte, şi mai întunecate pe pânza luminoasă a nopţii. Tot mai des se aude în mijlocul zvonului monoton suspinul acela prelung şi mirat, sau strigătul vreunei păsări care nu doarme sau visează, tulburând văzduhul încremenit. Umbre mari alunecă pe deasupra stepei, ca norii pe cer, iar dacă te uiţi mult, mult, în depărtările nelămurite, imagini ciudate de ceaţă se înalţă şi se aşază unele peste altele… Şi parcă te trec fiorii. Dar dacă arunci o privire spre cerul de un verde şters, presărat cu stele şi fără o scamă de nor, fără o pată, începi să înţelegi de ce văzduhul cald e neclintit şi de ce natura stă la pândă, temându-se parcă să se mişte: nu vrea să piardă nicio clipă din viaţă. De cerul adânc şi necuprins nu-ţi poţi da seama cu adevărat decât pe mare sau în stepă, în nopţile cu lună. Abia atunci vezi cât e de înspăimântător, de minunat şi de mângâietor, cum te priveşte blând şi te îmbie, iar mângâierea lui te ameţeşte.

Mergi aşa un ceas, mergi două… întâlneşti câte-un gorgan străvechi şi mut, sau câte-o stană de piatră, înălţată acolo cine ştie de cine şi cine ştie când. Deodată, o pasăre de noapte trece în zbor lin deasupra pământului. Şi, încetul cu încetul, încep să-ţi învie în minte legendele stepei, poveştile auzite de la oamenii pe care i-ai întâlnit în drum şi basmele dădacei, fiică a stepei şi ea, precum şi tot ce ai văzut cu ochii tăi şi ţi-a încântat sufletul. Şi atunci, în ţârâitul greierilor, în vedeniile şi în gorganele misterioase, în cerul albastru, în lumina rece a lunii, în zborul păsării de noapte, – într-un cuvânt în tot ce cuprinzi cu ochiul şi cu urechea, începi să bănuieşti triumful frumuseţii şi al tinereţii. Simţi cum îţi sporesc puterile şi te cuprinde o sete pătimaşă de viaţă. Frumuseţea neasemuită şi aspră a patriei îşi află răsunet în sufletul tău şi parcă ai vrea să zbori şi tu pe deasupra stepei, ca pasărea de noapte. Totuşi, în acel triumf al frumuseţii şi în belşugul acela de fericire, se simte o încordare şi o tristeţe, ca şi cum stepa şi-ar da seama că e nesfârşit de singură şi că bogăţiile şi minunăţiile ei, care ar putea inspira poeţii, se pierd fără folos pentru oameni, de nimeni cântate şi nimănui trebuitoare. Iar prin freamătul ei vesel, răzbate o rugă tânguitoare şi deznădăjduită: daţi-mi un cântăreţ, daţi-mi un cântăreţ!

— Prrr! Bună seara, Pantelei! Toate bune?

— Slavă Domnului, Ivan Ivanîci!

— Nu l-aţi văzut pe Varlamov, băieţi?

— Nu, nu l-am văzut.

Egoruşka se trezi şi deschise ochii. Brişca se oprise. Pe partea dreaptă a drumului se înşira până departe un convoi de căruţe, pe lângă care umblau încoace şi încolo oameni. Încărcate cu baloturi mari de lână, căruţele păreau foarte înalte şi umflate, iar caii mici şi cu picioarele scurte.

— Atunci, noi ne ducem la molokan! zise Kuzmiciov cu glas puternic. Ovreiul ne-a spus că Varlamov o să doarmă noaptea asta acolo. Aşa că mergeţi cu bine, fraţilor! Dumnezeu să vă aibă în pază!

— Cu bine, Ivan Ivanîci! răspunseră mai multe glasuri.

— Ce-ar fi, băieţi, adăugă repede Kuzmiciov, să-l luaţi cu voi pe Egoruşka? De ce să-l purtăm degeaba cu noi? Pantelei, ia-l în căruţă la tine şi culcă-l pe un balot, să meargă şi el trei-trei, trei-trei… Vă ajungem noi din urmă. Hai, Egor, du-te!

Egoruşka se coborî de pe capră. Mai multe braţe îl luară şi-l ridicară în sus. Se trezi pe ceva larg şi moale, uşor umezit de rouă. I se părea acum că cerul e mai aproape de el, iar pământul mai departe.

— Hei, uite paltonul! strigă Deniska de undeva, din adânc.

Aruncate de jos, paltonul şi bocceluţa căzură lângă Egoruşka. Nevrând să se mai gândească la nimic, băiatul îşi puse repede bocceluţa sub cap, se înveli cu paltonul, îşi întinse picioarele şi zgribulindu-se de frig – balotul era plin de rouă – începu să râdă fericit.

„De-acuma pot să dorm, pot să dorm, pot să dorm!…” se gândea el.

— Băgaţi de seamă, diavolilor, să nu-mi necăjiţi băiatul! se auzi din nou, de jos, glasul lui Deniska.

— Mergeţi cu bine fraţilor! Dumnezeu să vă aibă în pază! strigă Kuzmiciov. Mă bizui pe voi!

— Poţi să fii liniştit, Ivan Ivanîci!

Deniska îndemnă caii şi brişca porni hurducându-se, dar nu pe drumul mare, ci de-a dreptul prin stepă. Câteva clipe se făcu linişte, ca şi cum convoiul de căruţe aţipise. Se auzea doar, pierzându-se încet în depărtare, zăngănitul căldării legate la spatele briştii. Dar iată că din capătul convoiului se auzi un strigăt:

— Hei, Kiriuha, dă-i drumul!

Căruţa din faţă scârţâi, după ea alta, apoi alta… Egoruşka simţi căruţa pe care era culcat legănându-se, apoi scârţâind şi ea: convoiul pornise. Băiatul apucă mai de nădejde frânghia cu care era legat balotul, mai râse o dată de plăcere, îşi aşeză bine

turta dulce în buzunar şi adormi, aşa cum adormea, în pat, la el acasă…

Când se trezi, răsărea soarele. Un gorgan îl ascundea încă, dar, grăbit să-şi arunce lumina asupra universului, el îşi împrăştia razele în toate părţile cu dărnicie, poleind zările cu aur. Lui Egoruşka i se păru că soarele nu era la locul lui, deoarece ieri îi răsărise în spate, iar astăzi mult mai la stânga… De altfel, nici priveliştea nu semăna cu cea de ieri. Dealurile dispăruseră şi, încotro te uitai, se întindea la nesfârşit o câmpie roşcată şi mohorâtă. Doar ici şi colo se mai înălţau gorgane mici, iar în văzduh se învârteau încă ciorile de ieri. Drept în faţă, în depărtare, se zăreau clopotniţele şi izbele albe ale unui sat. Fiind zi de duminică, ucrainenii erau pe-acasă, coceau pâine şi-şi pregăteau fiertura. Asta se ghicea uşor după fumul care se înălţa din toate hogeagurile şi plutea peste sat, ca o pânză albicioasă şi străvezie. Între izbe şi în spatele bisericii se vedea albăstrind un râu, iar dincolo de râu, depărtările învăluite în ceaţă. Însă nimic nu semăna mai puţin cu tot ce văzuse ieri, ca drumul. O fâşie ca de cenuşă, neînchipuit de largă şi de impunătoare, se întindea de-a lungul stepei, bătătorită şi plină de praf ca toate drumurile, dar lată de zeci de stânjeni. Această lărgime neobişnuită îl surprinse pe Egoruşka şi în acelaşi timp îl făcu să se gândească la poveşti. Cine putea să meargă pe un drum ca acela? Cine avea nevoie de atâta lărgime? Era ciudat, era de neînţeles. Ai crede că în Rusia mai trăiau încă uriaşi cu pasul de-un stânjen, ca Ilia Muromeţ[24] sau Solovei-Tâlharul[25], şi că nici caii lor uriaşi nu pieriseră. Măsurând drumul cu ochii, Egoruşka îşi închipui şase care cu roţi înalte, ca acelea din cartea de istoria religiei, gonind alături, unul lângă altul. Cu roţile uriaşe, trase de câte şase cai sălbatici, ca turbaţi, stârnind nori de praf până la cer, carele erau mânate de oameni cum nu poţi vedea decât în vis sau în basme. Şi ce bine s-ar potrivi aceste plăsmuiri ale minţii lui, dacă ele ar exista într-adevăr, cu stepa şi cu drumul acela!

În dreapta drumului, pe toată lungimea lui, se înşirau stâlpii de telegraf susţinând două fire. Urmărindu-i, îi vedeai cum se fac tot mai mici, cum dispar în sat, în spatele izbelor şi în verdeaţă, apoi răsar din nou în depărtarea liliachie, ca nişte beţişoare subţiri, sau ca nişte creioane înfipte în pământ. Pe sârme se legănau şoimi, ulii şi ciori, uitându-se cu nepăsare la şirul de căruţe care trecea pe drum.

Întins deasupra căruţei din urmă, Egoruşka vedea tot convoiul. Erau aproape douăzeci de căruţe cu câte un căruţaş la fiecare trei. Pe lângă căruţa în care era Egoruşka, mergea un bătrân cu barba căruntă, tot atât de pirpiriu şi de mărunţel ca şi părintele Hristofor, dar cu faţa arsă de soare, aspră şi

îngândurată. Poate că bătrânul nu era nici aspru şi nici îngândurat, însă pleoapele roşii şi nasul lung şi ascuţit dădeau feţei lui o înfăţişare aspră şi rece, cum au mai cu seamă oamenii deprinşi să se gândească numai la lucruri grave şi să fie totdeauna singuri. Purta, ca şi părintele Hristofor, o pălărie cu boruri largi, dar nu boierească, ci o biată pălărie de pâslă cafenie, având mai curând forma unui con retezat, decât a unui cilindru. Umbla desculţ. Dintr-un obicei căpătat pesemne în iernile grele, când de-atâtea ori îngheţase păşind pe lângă căruţă, se plesnea mereu cu palmele peste coapse şi tropăia din picioare. Văzându-l pe Egoruşka treaz, se uită la el şi-l întrebă, zgribulindu-se ca de frig:

— Ei, te-ai trezit, flăcăuaşule? Eşti feciorul lui Ivan Ivanîci?

— Nu, i-s nepot…

— Aha, vasăzică, eşti nepotul lui Ivan Ivanîci?… Iaca, eu mi-am scos cizmele şi merg desculţ. Îs beteag de picioare, mi-au degerat, şi fără cizme mi-e mai uşor… Da, mi-e mai uşor, flăcăuaşule… Fără cizme, zic… Cum s-ar spune, îi eşti nepot? Bun om, ce-i drept, e drept… Să-i dea Dumnezeu sănătate!… Ce-i drept, e drept… Vorbesc de Ivan Ivanîci… Acum s-a dus la molokan… Miluieşte-ne pe noi, Dumnezeule!

Bătrânul vorbea întretăiat, cu opriri, aproape fără să deschidă gura, de parcă era cine ştie ce ger. Pronunţa cu greu labialele, bâlbâindu-se, ca şi cum îi îngheţaseră buzele. Cât vorbi cu Egoruşka, nu zâmbi măcar o singură dată. Părea să fie un om ursuz.

Mai încolo, lângă cea de a treia căruţă, mergea cu biciul în mână un bărbat într-un suman lung, roşcat, cu şapcă şi cu cizme cu carâmbii încreţiţi ca armonicile. Nu era bătrân, avea doar vreo patruzeci de ani. Când îşi întoarse capul, Egoruşka îi văzu faţa lungă şi roşie, cu barbă rară, de ţap şi cu un neg mare, ca un burete, sub ochiul drept. Afară de negul acela urât, omul mai avea încă o ciudăţenie care te izbea de la început; îşi ţinea biciul în mâna stângă, iar cu dreapta făcea aşa, de parcă dirija un cor nevăzut. Din când în când îşi punea biciul subsuoară, şi atunci dirija cu amândouă mâinile, bombănind nu ştiu ce pe sub mustăţi.

Căruţaşul următor era deşirat şi ţeapăn, cu umerii lăsaţi în jos şi cu spinarea ca o scândură. Se ţinea drept, de parcă mărşăluia în front sau parcă înghiţise o prăjină. Nu-şi bălăbănea mâinile, lăsându-le să-i atârne ca două beţe, şi păşea ca şi cum era de lemn, ca soldaţii-jucărie, abia îndoindu-şi genunchii şi căutând să facă paşi cât mai mari. În timp ce bătrânul şi căruţaşul cel cu negul ca un burete făceau doi paşi, el nu făcea decât unul, şi de aceea părea că merge mai încet decât ceilalţi şi rămâne mereu în urmă. Era legat la obraz cu o

cârpă, iar pe cap avea un fel de tichie de călugăr. Purta o rubaşcă ucraineană numai zdrenţe, şalvari albaştri, lungi, şi opinci.

Pe cei care mergeau mai către capul convoiului Egoruşka nu-i mai putu vedea bine. Se întinse pe burtă, făcu o găurice în balot şi neavând ce face, începu să răsucească fire de lână. Bătrânul care mergea pe lângă căruţă se dovedi mai puţin aspru şi grav de cum îl arăta chipul. Îşi dăduse drumul la gură şi acum nu se mai putea opri.

— Şi unde te duci? îl întrebă el, tropăind din picioare.

— La învăţătură, îi răspunse Egoruşka.

— La învăţătură? Aha… Ei, să-ţi ajute Maica Domnului. Vasăzică, aşa. E bine să ai o minte, da' dacă ai două, e şi mai bine. Unuia îi dă Dumnezeu numai una, altuia două, iar altuia îi dă şi trei… Altuia îi dă şi trei, să ştii… Una cu care l-a făcut maică-sa, alta pe care o capătă de la învăţătură şi alta de la viaţa cea bună. Şi tare-i bine, frăţioare, de acela care are trei minţi: că şi de trăit trăieşte uşor, şi de murit moare uşor. De murit, zic… Că doar, cu toţii suntem muritori…

Moşneagul se scărpină pe frunte, îşi ridică spre Egoruşka ochii înroşiţi şi urmă:

— Şi Maxim Nikolaici, boierul de la Slaveanoserbsk, şi-a trimis anul trecut feciorul la învăţătură. Nu ştiu cum o fi scoţând-o la capăt cu cartea, însă-i băiat bun. Să le dea Dumnezeu sănătate, că-s boieri de treabă. Şi cum îţi spun, l-au dat la învăţătură… La Slaveanoserbsk nu-i o şcoală din care să ieşi mare cărturar. Aşa o şcoală nu-i acolo… Da' târgul e frumos, nimic de zis… Este şcoală, da-i de cele obişnuite, pentru oamenii de rând, că din cele în care să te faci tobă de carte nu se pomeneşte… N-avem, de ce să nu spunem adevărul adevărat! Cum te cheamă?

— Egoruşka.

— Egorîi, cum s-ar zice… Marele mucenic Eghorghie Biruitorul, cu praznicul la douăzeci şi trei aprilie… Eu port numele sfântului Pantelei… Pantelei Zaharov Holodov… Că Holodovi ne zice… De felul meu îs din Tim, poate că ai auzit, din gubernia Kursk. Fraţii mei s-au făcut târgoveţi şi au fiecare câte un meşteşug la oraş, da' eu am rămas mujic… Am rămas mujic. Acum vreo şapte ani, m-am repezit pe-acolo, adică pe-acasă… Am fost şi în sat, şi la târg… la Tim, cum s-ar zice. Pe atunci, slavă Domnului, trăiau toţi şi erau sănătoşi… Acuma, nu mai ştiu, poate-o fi murit vreunul… Nu-i vorbă, le-a venit şi vremea, că toţi îs bătrâni, unii chiar mai bătrâni ca mine. Moartea n-are de ce să ne sperie, numai, se înţelege, să nu mori nepocăit. Nimica nu-i mai rău decât să mori nepocăit! O asemenea moarte e întru bucuria satanei. Iar dacă vrei să mori

pocăit, ca să nu fii oprit să intri în împărăţia cerurilor, apoi trebuie să te rogi sfintei mucenice Varvara. Ea e cea care pune cuvânt pe lângă Cel de Sus. Numai ea şi nimeni altul… Aşa a fost rânduit de Dumnezeu, fiecare să aibă cuvânt să i se roage întru iertarea păcatelor…

Pantelei vorbea mereu, fără să-i pese dacă Egoruşka îl ascultă sau ba. Vorbea istovit, mai mult mormăind în barbă, monoton, fără să ridice sau să coboare glasul, şi izbuti să-i spună multe în timp puţin. Vorbea dezlânat, fără nicio legătură şi tot lucruri care nu-l priveau pe Egoruşka. Poate că vorbea numai aşa, ca să-şi cumpănească gândurile cu glas, după o noapte de tăcere, şi să se încredinţeze că toate erau la locul lor. După ce sfârşi cu pocăinţa, luă iarăşi vorba de Maxim Nikolaevici al lui, din Slaveanoserbsk:

— Şi, cum spuneam, şi-a dat flăcăul la învăţătură… Da, vezi, l-a dat..

În clipa aceea, unul dintre căruţaşii care mergeau cu mult înainte, în capul convoiului, se repezi fără veste spre marginea drumului şi începu să lovească cu biciul în pământ. Era un bărbat voinic, de cel mult treizeci de ani, înalt şi lat în umeri, cu părul bălai şi creţ. Plesnea de sănătate. Judecând după zvâcniturile umerilor şi după setea cu care repezea biciul, se vedea bine că loveşte o vietate. Alt căruţaş, scund şi bine legat, cu barba neagră şi deasă, în vestă şi cu rubaşca scoasă peste pantaloni, alergă şi el într-acolo şi, aproape înecându-se într-un râs întretăiat de tuse, strigă cu glas gros:

— Fraţilor, Dîmov a ucis o viperă! Pe cinstea mea!

Sunt oameni cărora le poţi cântări într-o clipă mintea după glasul şi după râsul lor. Omul cel cu barbă neagră era unul dintre aceşti fericiţi: din glasul şi din râsul lui ieşea la iveală o nemaipomenită prostie. Sfârşind ce avea de făcut cu biciul, Dîmov cel bălai ridică de la pământ, cu codirişca, ceva ca o frânghie, aruncând-o spre căruţe.

— Asta nu-i viperă, ăsta-i şarpe de casă, strigă cineva.

Omul cel cu faţa oblojită, călcând de parcă avea picioare de lemn, se apropie cu paşi largi de şarpele din drum, se uită la el, apoi îşi încrucişă braţele subţiri ca două beţe.

— Ocnaşule! urlă el cu glas înăbuşit şi plângător. De ce l-ai zdrobit? Ce rău ţi-a făcut, afurisitule? Nu vezi că ai ucis un şarpe de casă? Ce-ai zice să-ţi facă şi ţie cineva una ca asta?

— Ce e drept, e drept, nu se cade să ucizi un şarpe de casă… mormăi Pantelei, liniştit. Nu se cade… Doar nu-i năpârcă. Arată el ca o târâtoare, da-i o jivină blândă, nu face niciun rău. Şi trebuie să ştii că el, şarpele de casă vasăzică, ţine la om…

Lui Dîmov şi omului cu barba neagră le era ruşine, pesemne, deoarece începură să râdă tare şi, fără să răspundă la ocările celorlalţi, se îndreptară încet spre căruţele lor. Când cea din urmă căruţă ajunse în dreptul locului unde zăcea şarpele, omul cu faţa oblojită, care stătea tot acolo, se întoarse către Pantelei şi-l întrebă cu glas plângător:

— Spune şi dumneata, moşule, de ce-a ucis şarpele de casă?

Abia acum văzu Egoruşka că omul avea ochii mici şi stinşi, iar faţa lui pământie şi bolnăvicioasă părea stinsă şi ea. Bărbia îi era umflată şi roşie, aproape stacojie.

— Te întreb, moşule, de ce l-a ucis? repetă el, pornind în pas cu Pantelei.

— E un prost, avea pesemne mâncărime la palme, de aceea l-a ucis! îi răspunse bătrânul. Şi doar nu se cade să ucizi un şarpe de casă… Ce e drept, e drept… Numai că Dîmov al nostru e cam într-o ureche, asta se ştie, şi când îl apucă, ar ucide orice-i iese în cale. Nu-i vorbă, că nici Kiriuha nu-i mai breaz. În loc să sară în apărarea şarpelui, el îi tot dădea cu hi-hi-hi şi ho-ho-ho… Dar tu nu trebuie să te superi, Vasea… De ce să te superi? l-au ucis şi basta, Dumnezeu cu ei… Dîmov e un smintit, iar Kiriuha un dobitoc… Nu-i nimic… Oameni proşti, oameni fără judecată, Dumnezeu cu ei. Iaca, Emelian n-ar ucide niciodată ceva ce nu se cade. Adevărat, niciodată… Fiindcă-i om cu carte, pe când aceia îs nişte proşti… Emelian, asta-i ştiut… nu s-ar atinge.

Auzindu-şi numele, căruţaşul cel cu suman roşcat şi cu negul ca un burete, care părea că dirijează mereu un cor nevăzut, se opri din mers şi, aşteptându-i pe Pantelei şi pe Vasea să-l ajungă din urmă, porni alături de el.

— Despre ce vorbeaţi? întrebă el cu glas răguşit şi înfundat.

— Iaca, Vasea s-a supărat, îi răspunse Pantelei. Şi-i spun şi eu, ca să-l împac, fel de fel de vorbe… Of, picioarele mele cele betege şi degerate! Of!… Tocmai acuma v-a apucat, în zi de sfântă duminică, ziua Domnului!

— Te dor din pricină că umbli mult, îi zise Vasea.

— Nu, flăcăule, nu… Asta nu-i din pricina umblatului. Dimpotrivă, când umblu parcă mi-e mai îndemână, da’ când mă culc şi mă încălzesc, apoi e prăpăd! Mi-e mai îndemână când umblu…

Emelian cel cu sumanul roşcat se vârî între Pantelei şi Vasea şi ridică mâna, de parcă ceilalţi doi erau gata să înceapă a cânta. După ce-şi legănă mâna de câteva ori prin aer, o lăsă în jos, gemând cu deznădejde:

— Eh, s-a dus glasul meu! oftă el. S-a dus, vai de păcatele mele! Toată noaptea şi toată dimineaţa mi-a umblat prin minte cântarea „Doamne miluieşte”, întreita cântare, pe care am

cântat-o la cununia lui Marinovski. Uite, o am colea în minte, îmi stă pe limbă… gata-gata să-i dau drumul! Şi nu pot. Nu mai am glas!

Tăcu câteva clipe, chinuit de un gând, apoi urmă:

— Cincisprezece ani am cântat în cor. În toată uzina de la Lugansk, nimeni n-avea un glas ca al meu. Dar de când m-a pus necuratul de m-am scăldat în Doneţ, – iaca, îs trei ani de-atunci – nu mai pot lua o notă. Am răcit la gât. Iar fără glas, sunt ca un muncitor fără braţe.

— Asta aşa-i! încuviinţă Pantelei.

— Ce mai încoace-încolo, sunt un om pierdut şi basta!

Deodată Vasea îl zări pe Egoruşka. Ochii i se umeziră şi i se făcură şi mai mici.

— Cum s-ar zice, merge şi cuconaşul cu noi! strigă el, acoperindu-şi nasul cu mâneca, de parcă-i era ruşine. Ia te uită ce căruţaş grozav avem! Haide, rămâi cu noi, să umbli cu căruţele şi să cari lână!

Gândul că un cuconaş ca acela ar putea să ajungă căruţaş, i se păru, fără îndoială, neaşteptat şi plin de haz, deoarece începu să râdă în gura mare, brodând înainte pe aceeaşi temă. Emelian ridică şi el ochii spre Egoruşka, în treacăt însă şi cu nepăsare. Era cufundat în gândurile lui şi dacă n-ar fi fost Vasea, nici nu l-ar fi luat în seamă pe băiat. În mai puţin de cinci minute începu din nou să dea dintr-o mână, căutând să-i facă pe tovarăşii lui de drum să se pătrundă de frumuseţea acelui „Doamne miluieşte”, care se cântă la cununii şi de care îşi adusese aminte în noaptea aceea. Apoi îşi vârî biciul subsuoară şi începu să dea din amândouă mâinile.

La o verstă de sat, convoiul de căruţe se opri lângă o fântână cu cumpănă. Kiriuha cel cu barba neagră dădu drumul ciuturii, apoi se lungi cu burta pe colacul fântânii şi-şi vârî în gaura întunecată capul zburlit, umerii şi o parte din trunchi, aşa fel încât Egoruşka nu-i mai vedea decât picioarele scurte, care abia mai atingeau pământul. Zărindu-şi chipul răsfrânt în apa din adânc, Kiriuha se bucură grozav şi izbucni într-un râs prostesc şi gros, la care ecoul fântânii se grăbi să-i răspundă pe acelaşi ton. Când se ridică, faţa şi gâtul lui erau roşii ca para focului. Cel dintâi se repezi la ciutura cu apă Dîmov. Înghiţea şi râdea. Din când în când îşi scotea capul din ciutură şi-i spunea ceva de haz lui Kiriuha. Când termină de băut, se întoarse şi aruncă în gura mare, de răsună toată stepa, câteva vorbe de ruşine, vreo cinci. Egoruşka nu ştia ce înseamnă acele vorbe, dar ştia că-s murdare. Ştia câtă scârbă le făceau vorbele acelea părinţilor şi cunoscuţilor, şi chiar şi lui, fără să înţeleagă de ce. Se deprinsese să creadă că numai beţivii şi scandalagiii se bucură de dreptul de a le striga în gura mare. Îşi aminti cum

ucisese Dîmov şarpele de casă şi, ascultând mai cu luare-aminte râsul lui, simţi deodată o pornire duşmănoasă împotriva omului aceluia. Ca un făcut, chiar în clipa aceea Dîmov îl zări pe Egoruşka coborând din căruţă şi îndreptându-se spre fântână. Căruţaşul izbucni în râs şi strigă:

— Ia uitaţi-vă, fraţilor, moş Pantelei a născut azi-noapte un băiat!

Kiriuha se înecă de râs. După el, mai râse nu ştiu cine. Egoruşka se înroşi tot şi se gândi că Dîmov trebuie să fie, fără îndoială, un om grozav de rău.

Aşa cum stătea, cu capul gol şi cu cămaşa descheiată la piept, cu părul bălai şi cârlionţat, Dîmov părea frumos şi neobişnuit de puternic. Fiecare mişcare pe care o făcea scotea la iveală pe omul bun de glumă, pe voinicul conştient de forţa lui. Stătea cu mâinile în şolduri şi-şi învârtea umerii, vorbea şi râdea mai tare decât toţi şi-ţi făcea impresia că se pregăteşte să ridice cu o singură mână o greutate atât de mare, încât să sperie pe toată lumea. Privirea lui veselă şi batjocoritoare se strecura când de-a lungul drumului, când la şirul de căruţe, când la cer, fără să se, oprească nicăieri. Ai fi zis că, neavând ce face, căuta ori încă o vietate s-o ucidă, ori să-şi bată joc de cineva. Se vedea bine că nu se temea de nimeni, că era gata să facă orice i-ar fi trăsnit prin cap şi că nu-i pasă de ce gândeşte Egoruşka despre el… Iar băiatul, care nu-i putea suferi nici faţa frumoasă, nici părul roşcat şi nici puterea lui, îl asculta cum râde, scârbit şi înfricoşat, chinuindu-şi mintea să născocească o vorbă de ocară cât mai usturătoare şi să se răzbune.

Pantelei se apropie şi el de fântână. Scoase din buzunar un păhăruţ verde, de candelă, îl şterse cu o cârpă, luă apă din ciutură şi bău. Mai luă o dată, apoi înveli păhăruţul în cârpă şi-l vâri la loc în buzunar.

— De ce bei din candelă, moşule? îl întrebă Egoruşka, mirat.

— Unul bea din ciutură, altul din candelă, îi răspunse bătrânul în doi peri. Fiecare cum pofteşte… Iaca, tu bei din ciutură. Să fii sănătos…

— Porumbiţa mea, frumoasa mea, începea deodată Vasea cu glas mângâietor şi trist. Porumbiţa mea!

Ochii lui priveau departe, dar acum erau umezi şi surâzători, iar faţa lui avea aceeaşi expresie de mai adineauri, când se uitase la Egoruşka.

— Cu cine vorbeşti? îl întrebă Kiriuha.

— Uite colo o vulpe… stă răsturnată pe spate şi se joacă întocmai ca un căţel.

Toţi se uitară în depărtare, căutând să vadă vulpea, dar n-o găsiră nicăieri. Numai Vasea o vedea, cu ochişorii lui cenuşii şi stinşi, şi nu mai putea de bucurie. Privirea îi era surprinzător de ageră, aşa cum avea să se încredinţeze şi Egoruşka mai târziu, şi ochii neobişnuit de pătrunzători. Pentru el, stepa mohorâtă şi pustie era totdeauna plină de mişcare şi de viaţă. Era destul să-şi aţintească privirea în depărtare, ca să vadă o vulpe, un iepure, o dropie sau orice altă sălbătăciune, din cele care se feresc de oameni. Nu e mare lucru să vezi un iepure rupând-o la fugă, sau o dropie zburând. Oricine a umblat prin stepă a avut prilejul să surprindă asemenea privelişti. Dar nu-i e dat oricui să vadă sălbătăciunile în viaţa lor de toate zilele, când nu aleargă, nu se ascund şi nu se uită cu spaimă în toate părţile. Iar Vasea vedea şi cum se joacă vulpile, şi cum îşi spală iepurii botul cu lăbuţele, şi cum îşi netezesc dropiile penele, şi cum îşi aleg „ţinta" spârcacii. Datorită vederii lui atât de ascuţite, Vasea cunoştea şi altă lume decât aceea pe care o cunosc ceilalţi oameni, o lume a lui, la care alţii nu puteau ajunge şi fără îndoială neînchipuit de frumoasă, deoarece de câte ori o privea părea atât de fermecat, încât ar fi fost greu să nu-l pizmuieşti.

Când convoiul se puse din nou în mişcare, în clopotniţa bisericii trăgeau clopotele de liturghie.

V

Căruţele poposiră pe malul râului, puţin mai la o parte de sat. Soarele dogorea ca şi în ajun, văzduhul părea încremenit şi trist. Pe mal se înălţau câteva sălcii, dar umbra lor cădea peste apă, nu pe pământ, pierzându-se fără folos, iar sub căruţe era zăpuşeală şi ţi se ura. Apa, albastră ca cerul răsfrânt în valurile ei, te atrăgea ca o chemare pătimaşă.

Căruţaşul Stiopka, pe care Egoruşka nu-l băgase de seamă până atunci, un ucrainean de vreo optsprezece ani, cu rubaşcă lungă şi descinsă, cu şalvari largi, care fluturau în mers ca două steaguri, se dezbrăcă cu grabă, coborî malul prăpăstios şi se aruncă în apă. Se cufundă întâi de vreo trei ori, apoi pluti pe spate închizându-şi ochii de plăcere. Pe faţă i se întipări un zâmbet încruntat, de parcă-l gâdila cineva, făcându-l în acelaşi timp să şi râdă, dar să şi sufere.

Pe o zi de arşiţă ca aceea, când n-ai unde să te adăposteşti de căldură şi de zăduf, plescăitul apei şi respiraţia întretăiată şi zgomotoasă a cuiva care se scaldă îţi mângâie auzul, ca un cântec frumos. Imitându-l pe Stiopka, Dîmov şi Kiriuhia se dezbrăcară şi ei şi, bucurându-se dinainte de plăcerea care-i aştepta, se aruncară unul după altul în apă, râzând şi ţipând. Şi râul cel cuminte şi liniştit se umplu de plescăit şi de strigăte de veselie. Kiriuha tuşea, râdea şi ţipa, de parcă încerca cineva să-l înece, în timp ce Dîmov se ţinea după el, căutând să-l prindă de picior.

— Prinde-l, mă!… striga el. Ţine-l bine!

Kiriuha se prăpădea de râs, nu mai putea de plăcere şi totuşi faţa lui păstra aceeaşi expresie ca şi pe mal: tâmpă şi zăpăcită, de-ai fi zis că se apropiase cineva de el pe la spate şi-l pocnise cu maiul în cap. Egoruşka se dezbrăcă şi el, dar nu coborî malul, ci îşi făcu vânt şi se aruncă de sus, de la un stânjen şi jumătate. Descriind un arc prin văzduh, căzu în apă, se cufundă, dar nu-i dădu de fund: o putere tainică, rece şi plăcută, îl prinse şi-l ridică la suprafaţă. Băiatul scoase capul din apă, suflând cu putere şi făcând clăbuci la gură şi-şi deschise ochii. Soarele se oglindea în apa râului chiar acolo, lângă el. În primele clipe începură să-i joace pe dinaintea ochilor scântei orbitoare, apoi curcubeie şi pete întunecate. Se grăbi să se cufunde din nou, deschise ochii sub apă şi văzu ceva tulbure şi verzui, ca un cer de noapte cu lună. Aceeaşi putere nu-l lăsă nici acum să atingă fundul şi să se bucure de răcoare, ci îl săltă iarăşi în sus. Când ajunse la faţa apei, răsuflă aşa de adânc, încât simţi răcoarea pătrunzându-i nu numai în piept, dar şi în stomac. După aceea, ca să se bucure cât mai

mult de apă, începu să facă tot ce-i trăsnea prin minte: să stea culcat pe spate, lăsându-se în voia valurilor, să se zbenguie, să se dea de-a tumba, să înoate pe burtă, pe-o coastă, pe spate, în picioare, până obosi. Celălalt mal, năpădit de stuf, părea auriu în bătaia soarelui. Spicele bogate şi înflorite se aplecau deasupra apei. Într-un loc, stuful se legăna când la dreapta, când la stânga, trosnind şi lăsându-şi vârfurile în jos, de parcă saluta pe cineva: Stiopka şi Kiriuha erau acolo, căutând raci.

— Un rac! Uitaţi-vă, fraţilor, am prins un rac! strigă Kiriuha triumfător, arătând într-adevăr un rac.

Egoruşka înotă spre stufăriş, se cufundă şi începu să scurme în jurul rădăcinilor. Scotocind prin mâlul lipicios, simţi sub degete ceva ascuţit şi scârbos. Poate să fi fost un rac, dar în aceeaşi clipă cineva îl apucă de picior şi-l trase în sus. Înecându-se şi tuşind, Egoruşka deschise ochii şi văzu în faţa lui obrazul ud şi strâmbat de râs al lui Dîmov poznaşul. Flăcăul sufla din greu şi, judecând după felul cum se uita la el, ar fi vrut să ducă jocul mai departe. Îl ţinea zdravăn de picior şi ridicase mâna să-l apuce de gât. Dar Egoruşka se smuci cu silă din mâinile lui, de parcă-i era frică să nu-l înece, şi-i strigă în obraz:

— Prostule! Când te-oi plesni o dată peste bot!

Dar părându-i-se că ceea ce-i spusese nu era de ajuns ca să-i arate cât îl ura, se mai gândi puţin şi adăugă:

— Ticălos ce eşti! Porc de câine!

Însă Dîmov nici nu-l luă în seamă, de parcă nu se întâmplase nimic, şi se îndreptă înot spre Kiriuha, strigând:

— Ştiţi ceva, băieţi? Hai să prindem peşte!

— N-ar fi rău! încuviinţă Kiriuhia. Trebuie să fie mult peşte pe-aici…

— Stiopka, dă o fugă până în sat şi cere de la vreun mujic un voloc.

— N-o să-mi dea nimeni.

— Ba o să-ţi dea! Roagă-te de oameni, spune-le să-şi facă pomană cu noi, că suntem nişte bieţi drumeţi!

— Apoi, aşa şi este!

Stiopka ieşi din apă, se îmbrăcă la repezeală şi, cu capul gol, fâlfâindu-şi şalvarii, o luă în goană spre sat. După întâmplarea cu Dîmov, Egoruşka nu mai avea niciun chef să înoate. Ieşi din râu şi începu să se îmbrace. Pantelei şi Vasea stăteau pe creasta malului povârnit, cu picioarele atârnate, şi se uitau la cei care se scăldau. Emelian intrase şi el în apă, dar numai până la genunchi. Gol puşcă, se oprise chiar lângă mal, ţinându-se cu o mână de ierburi, să nu cadă, iar cu cealaltă frecându-se pe trup. Şi aşa cum stătea, încovoiat, cu omoplaţii ieşiţi în afară, cu negul cel mare sub ochi şi înspăimântat fără îndoială de valuri,

părea într-adevăr vrednic de râs. Faţa îi era gravă şi aspră şi se uita la apă cu mânie, de parcă era gata să-i ceară socoteală că, atunci când se scăldase în Doneţ, îl făcuse să răcească şi-i luase glasul.

— Şi tu, de ce nu te scalzi? îl întrebă Egoruşka pe Vasea.

— Uite-aşa… Nu-mi place… îi răspunse Vasea.

— Şi de ce eşti umflat la falcă?

— Mă doare… Eu, cuconaşule, am fost muncitor la o fabrică de chibrituri… Doctorul zice că de-acolo mi se trage boala, de mi se umflă falca. Zice că aerul din fabrică era otrăvit. Apoi, afară de mine, li s-au mai umflat fălcile încă la trei băieţi, ba unuia chiar i-au putrezit de-a binelea…

Stiopka se întoarse curând cu un voloc. Dîmov şi Kiriuha se învineţiseră şi răguşiseră de mult ce stătuseră în apă. Totuşi se apucară bucuroşi de pescuit. La început, se îndreptară spre stufăriş, unde râul era mai adânc. Acolo, apa îi ajungea lui Dîmov până la bărbie, iar lui Kiriuha, care era mai scurt, până deasupra capului, aşa că mereu înghiţea la apă şi făcea clăbuci. Cât despre Dîmov, aluneca pe rădăcini, cădea şi se încurca în voloc. Se zbenguiau amândoi şi făceau atâta gălăgie, încât păreau mai curând că se joacă decât că pescuiesc.

— Aici e prea adâncă apa, gâfâia Kiriuha. Nu prindem nimic.

— Nu smuci, diavole! striga Dîmov, încercând să dea volocului o înclinare potrivită. Ţine-l zdravăn cu mâinile!

— N-o să prindeţi nimic acolo! răcnea Pantelei de pe mal. Speriaţi peştii degeaba, proştilor! Luaţi-o mai la stânga, unde apa nu-i aşa de adâncă!

Pe neaşteptate, se văzu sclipind deasupra volocului un peşte mărişor. Toţi scoaseră un strigăt de mirare, iar Dîmov, peste măsură de înciudat, izbi apa cu pumnul în locul unde se cufundase peştele.

— Ei, drăcia dracului! strigă Pantelei bătând din picioare. Au scăpat un biban. A şters-o dihania!

Dîmov şi Kiriuha o luară încetişor spre stânga şi, ajungând într-un loc mai puţin adânc, începură să pescuiască temeinic. Erau cam la trei sute de metri depărtare de locul unde poposiseră căruţele. De pe mal, îi vedeai cum se osteneau, în tăcere şi abia mişcându-şi picioarele, să tragă volocul cât mai la fund şi mai către stuf, cum loveau cu pumnii în apă şi scuturau stuful, foşnindu-l, ca să sperie peştii şi să-i mâne spre voloc. De la stufăriş o luau spre celălalt mal, scoteau volocul, apoi, înciudaţi, porneau iarăşi îndărăt, ridicându-şi genunchii cât mai sus. Vorbeau unul cu altul, dar nu se auzea ce-şi spun. Soarele le frigea spinările, muştele îi pişcau şi trupurile lor, din vinete ce fuseseră, se făcuseră stacojii. În urma lor venea

Stiopka, purtând în mână o căldare şi ţinându-şi cu dinţii poalele cămăşii suflecate până subsuoară. De câte ori aveau noroc să prindă câte ceva, Stiopka ridica mâna în care ţinea peştele, îl făcea să sclipească în bătaia soarelui şi striga:

— Ia uitaţi-vă ce mai biban! Până acum avem cinci ca ăsta!

După ce scoteau volocul, Dîmov, Kiriuha şi Stiopka scotoceau câtva timp în mâlul care intrase în ochiurile lui, mai puneau câte ceva în căldare, mai aruncau nu ştiu ce, iar uneori îşi treceau unul altuia vreo vietate prinsă în voloc, se uitau curioşi la ea, apoi o zvârleau…

— Ce-aţi găsit? îi întrebau cei de pe mal.

Stiopka răspundea ceva, dar era greu să înţelegi ce anume. Peste câtva timp ieşi din apă şi, ţinând căldarea cu amândouă mâinile, alergă spre căruţe, uitând să-şi mai lase cămaşa în jos.

— E plină! strigă el, suflând din greu. Daţi-mi alta.

Egoruşka se uită la căldare. Era plină până sus. Un pui de ştiucă îşi scoase din apă botul lung şi slut, iar în jurul lui forfoteau raci şi peşti mărunţei. Băiatul vârî mâna până la fund şi amestecă apa. Ştiuca dispăru printre raci, iar în locul ei ieşiră la iveală un biban şi un lin. Vasea se uită şi el în căldare. Ochii i se umeziră, iar faţa îi căpătă aceeaşi expresie duioasă, pe care o avusese atunci când zărise vulpea. Vârî mâna în căldare, duse ceva la gură şi începu să mestece. Îl auziră ronţăind.

— Fraţilor, strigă cu mirare Stiopka, fraţilor, Vaska mănâncă un ghigorţ de viu! Ptiu!

— E un porcuşor, nu un ghigorţ, îi răspunse Vasea liniştit, mestecând înainte.

Peste puţin scoase din gură o codiţă de peşte, se uită la ea cu duioşie, apoi o vârî iarăşi în gură. În timp ce mesteca şi ronţăia, lui Egoruşka i se păru că nu mai are înaintea lui o făptură omenească. Falca umflată, ochii stinşi, căutătura neînchipuit de ageră, codiţa aceea de peşte şi plăcerea cu care îşi mesteca porcuşorul îl făceau pe Vasea să semene mai mult a animal.

Lui Egoruşka îi fu scârbă să mai stea lângă el. De altfel, pescuitul se sfârşise. Băiatul făcu ocolul căruţelor, rămase o clipă pe gânduri, apoi, de plictiseală, se îndreptă spre sat.

Nu mult după aceea stătea în biserică şi, cu fruntea lipită de spinarea cuiva care mirosea a cânepă, asculta cum cânta corul în strană. Liturghia era pe sfârşite. Egoruşka nu se pricepea la cântările bisericeşti, de aceea nu-i trezeau niciun interes. După ce ascultă câtva timp, începu să caşte şi să cerceteze cefele şi spinările celor din faţă. Una dintre cefe, roşie şi încă udă de apă, era a lui Emelian – o recunoscu. Purta părul retezat în chip de paranteză şi mult mai scurt decât se obişnuieşte, tâmplele îi erau şi ele tunse mărunt, iar urechile roşii, care

semănau cu două frunze de brusture, aveau aerul că nu se simt la locul lor. Uitându-se la ceafa şi la urechile lui Emelian, Egoruşka se gândi, Dumnezeu ştie de ce, că omul acela trebuie să fie grozav de nenorocit. Îşi aminti cum dădea din mâini dirijând un cor închipuit, îşi aminti glasul lui răguşit şi înfăţişarea speriată pe care o avea în timp ce se scălda. I se făcu milă de el şi simţi nevoia să-i spună o vorbă bună.

— Sunt şi eu pe-aici! îi şopti, trăgându-l de mânecă.

Cei care au cântat cândva în vreun cor, fie că erau tenori sau başi, mai ales dacă au mai şi dirijat corul, se deprind să se poarte aspru şi fără prietenie cu băieţii. Obiceiul acesta nu-i părăseşte nici chiar atunci când nu mai cântă în cor. Întorcându-şi capul spre Egoruşka, Emelian îl privi încruntat şi-i spuse:

— Stai cuminte în biserică!

Atunci Egoruşka se strecură înainte, mai aproape de iconostas. Descoperi acolo doi oameni care ieşeau din comun: în partea dreaptă, în faţa tuturor, stăteau pe un covor un domn şi o doamnă. La spatele lor erau două scaune. Domnul, îmbrăcat în haine de *soie écrue* bine călcate, stătea ţeapăn ca un ostaş care dă onorul, scoţându-şi înainte bărbia rasă, albăstruie. Totul în domnul acela dovedea o deosebită demnitate: şi gulerul înalt, şi bărbia albăstruie, şi chelia mică, ba chiar şi bastonul pe care-l ţinea în mână. De-atâta demnitate i se înţepenise gâtul, iar bărbia îl trăgea în sus cu atâta putere, încât te aşteptai din clipă în clipă să-i vezi capul desprinzându-se de grumaz şi luându-şi zborul. Iar doamna, grasă şi trecută, cu un şal alb de mătase pe umeri, îşi ţinea capul aplecat pe un umăr şi se uita în jurul ei, cu aerul unui om care a făcut cuiva un serviciu şi e gata să-i spună: – „O, nu vă deranjaţi să-mi mulţumiţi! Nu ţin deloc la asta…” Iar la dreapta şi la stânga covorului stăteau, ca un zid, mujicii ucraineni.

Egoruşka se apropie de iconostas şi începu să sărute icoanele. În faţa fiecăreia bătea, fără grabă, câte o mătanie adâncă, se uita îndărăt la popor, apoi se ridica în picioare şi săruta icoana. Îi făcea o deosebită plăcere să atingă cu fruntea podeaua rece. Când paracliserul ieşi din altar cu o mucarniţă lungă, să stingă lumânările, Egoruşka se ridică repede, se apropie de el şi-l întrebă:

— S-a împărţit anafura?

— Nu este, nu este… bombăni paracliserul, ursuz. Nu mai…

Liturghia se terminase. Egoruşka ieşi încet din biserică şi o luă spre piaţa satului. Văzuse până acum atâtea sate şi pieţe şi atâţia mujici, încât nu-l mai interesa nimic din tot ce i se ivea înaintea ochilor. Neavând ce face şi ca să-şi mai omoare

vremea, intră într-o dugheană, de uşa căreia era atârnată o bucată de stambă lată, roşie. Dugheana mare şi întunecoasă era împărţită în două: într-o parte se vindeau pânzeturi şi de-ale băcăniei, în cealaltă erau câteva butoaie cu dohot şi hamuri spânzurate de tavan. Mirosea plăcut a dohot şi a piele. Podeaua de lut fusese stropită de curând. Şi se vede treaba că o stropise un om cu imaginaţia bogată, un liber-cugetător, deoarece toată era numai desene şi semne cabalistice. În spatele tejghelei, cu burta sprijinită de pupitrul care-i slujea drept casă, stătea negustorul: gras, cu faţa lată şi cu barba tăiată rotund. Era velicorus, pesemne. Îşi bea ceaiul sugând dintr-o bucăţică de zahăr şi după fiecare sorbitură dădea drumul la câte-un oftat adânc. Chipul lui arăta o desăvârşită nepăsare, însă fiecare oftat avea aerul că spune: „Stai puţin, că-ţi arăt eu ţie!”

— Dă-mi de o copeică seminţe! ceru Egoruşka.

Negustorul îşi ridică sprâncenele, ieşi de după tejghea şi turnă în buzunarul băiatului seminţe de floarea-soarelui, cu un borcănaş de pomadă care-i servea de măsură. Lui Egoruşka nu-i mai venea să plece de acolo. Cercetă mult timp lăzile cu turtă dulce, se gândi puţin, apoi întrebă, arătând spre turtele mici, zise de Veazma, care, de vechi ce erau, prinseseră parcă un fel de rugină:

— Cum daţi turtele astea?

— Două la o copeică.

Egoruşka scoase din buzunar turta dulce, pe care o primise în ajun de la evreică, şi întrebă iarăşi:

— Da’ una ca asta, câte parale face?

Negustorul luă turta dulce în mână, se uită la ea din toate părţile, apoi ridică o sprânceană:

— Una ca asta?… repetă el întrebarea.

Ridică şi cealaltă sprânceană, se gândi o clipă şi răspunse:

— Trei copeici perechea…

Se făcu linişte.

— Al cui eşti? se interesă negustorul, turnându-şi ceai în pahar dintr-un ceainic de aramă.

— Îs nepotul lui Ivan Ivanîci.

— Apoi, sunt fel de fel de Ivan Ivanîci, oftă negustorul. După aceea se uită spre uşă, pe deasupra capului lui Egoruşka, tăcu o clipă şi-l întrebă:

— Bei un ceai?

— Dacă vrei… se învoi Egoruşka cu oarecare rezervă, cu toate că-i era grozav de poftă să bea un ceai, căci nu luase nimic dimineaţa.

Negustorul îi turnă un pahar şi i-l întinse, împreună cu o bucăţică de zahăr din care muşcase şi el. Egoruşka se aşeză pe un scăunaş şi începu să-şi bea ceaiul. Ar fi vrut să-l mai întrebe

pe negustor cât costă un funt de migdale zaharisite, dar abia deschise gura, că şi intră un muşteriu. Negustorul îşi împinse paharul cu ceai mai încolo şi ieşi să-l întâmpine. Îl duse în partea de prăvălie unde mirosea a dohot şi stătu mult cu el de vorbă. Muşteriul, un om grozav de încăpăţânat şi pe cât se pare viclean, dădea mereu din cap că, adică, nu-i convine, trăgându-se de-a-ndăratelea spre uşă. În cele din urmă, negustorul îl înduplecă şi începu să-i toarne ovăz într-un sac mare.

— Ce, ăsta-i ovăz? făcu muşteriul cu glas plângător. Asta-i pleavă, nu ovăz, să râdă şi curcile… Nu, nu iau, mă duc la Bondarenko!

Când se întoarse Egoruşka la râu, pe mal se aprinsese un foc potrivit, mai mult fum decât foc. Căruţaşii îşi găteau prânzul. Stiopka stătea în mijlocul fumului, cu o lingură mare şi ştirbă, mesteca într-un ceaun. Ceva mai încolo, cu ochii înroşiţi de fum, Kiriuha şi Vasea curăţau peştele. În faţa lor zăcea volocul plin de mâl şi de ierburi, în care străluceau peştii şi foiau racii.

Emelian, care abia se întorsese de la biserică, stătea alături de Pantelei, dădea din mână şi, cu glas răguşit, cânta încetişor: „Pe tine te lăudăm, Doamne…” Dîmov se învârtea pe lângă cai.

Terminând de curăţat peştii, Kiriuha şi Vasea le dădură drumul, odată cu racii vii, în căldare, îi spălară, apoi îi răsturnară în apa clocotită din ceaun.

— Să pun şi slănină? întrebă Stiopka, adunând cu lingura spuma de pe ceaun.

— Pentru ce? Peştele îşi are grăsimea lui, îi răspunse Kiriuha.

Înainte de a lua ceaunul de pe foc, Stiopka aruncă în apă trei pumni de mei şi o lingură de sare. După aceea gustă, plescăi din buze, linse lingura şi icni mulţumit, ceea ce însemna că fiertura era gata.

Toţi, afară de Pantelei, se aşezară în jurul ceaunului şi începură să lucreze cu lingurile.

— Ia daţi-i şi băiatului o lingură! zise Pantelei, cu asprime. Că i-o fi foame şi lui!

— Mâncarea noastră e mâncare de mujici!… oftă Kiriuha.

— Lasă că şi bucatele mujicilor or să-i priască, numai să aibă poftă de mâncare!

Egoruşka primi o lingură şi începu să mănânce. Dar nu se aşeză, ci rămase în picioare lângă ceaunul în care se uita ca într-o groapă. Fiertura răspândea miros tare de peşte. Printre firele de mei întâlneai şi solzi, iar racii nu-i puteai prinde cu lingura, aşa că oamenii îi scoteau din ceaun de-a dreptul cu degetele. Vasea, încalte, nu se sfia defel şi-şi vâra în ceaun nu numai mâinile, dar şi mânecile hainei. Totuşi lui Egoruşka

fiertura i se păru tare gustoasă şi-i amintea supa de raci pe care o făcea mama acasă, în zilele de post. Pantelei stătea mai la o parte şi mânca pâine goală.

— Da' dumneata de ce nu mănânci, moşule? îl întrebă Emelian.

— Mie nu-mi plac racii… Dă-i încolo! făcu bătrânul întorcându-se cu scârbă.

În timp ce mâncau, oamenii vorbeau ba de una, ba de alta. Din ce-şi spuneau, Egoruşka înţelese că noile lui cunoştinţe, cu toate că se deosebeau în ce priveşte vârsta şi caracterul, aveau totuşi ceva comun, ceva care-i făcea să semene unul cu altul. Toţi păreau că au avut un trecut luminos şi un prezent întunecat, toţi vorbeau cu aprindere despre trecutul lor şi aproape cu dispreţ de prezent. Rusului îi plac mai mult amintirile, decât viaţa însăşi. Asta Egoruşka încă n-o ştia şi, înainte de sfârşitul mesei, era adânc încredinţat că în jurul ceaunului stăteau numai oameni pe care soarta îi nedreptăţise şi-i umilise. Pantelei povestea cum altădată, când nu era încă drum de fier, umbla cu căruţele la Moscova şi la Nijni-Novgorod şi câştiga atâta bănet, încât nu ştia ce să mai facă cu el. Şi ce negustori erau pe vremea aceea, şi ce peşte! Şi toate ieftine… Acuma, drumurile de cărăuşie îs scurte, negustorii mai zgârciţi, norodul mai sărac, pâinea mai scumpă. Într-un cuvânt, nimic nu mai este aşa cum a fost. Emelian spunea că altădată, pe vremea când era la uzina din Lugansk şi cânta în cor, avea un glas neîntrecut şi citea notele ca pe apă, în timp ce acum nu-i decât un mujic de rând, trăind din mila lui frate-său, care-l trimite la cărăuşie cu caii lui, oprindu-i pentru asta jumătate din câştig. Vasea muncise cândva la o fabrică de chibrituri, iar Kiriuha fusese vizitiu la un boier cumsecade, şi nu găseai în tot ţinutul altul care să mâne o troică mai bine decât el! Dîmov era feciorul unui mujic cuprins, trăia şi petrecea după pofta inimii şi nu ştia ce e necazul. Dar abia trecuse de douăzeci de ani când taică-su, om aspru şi autoritar, căutând să-l deprindă cu munca, de frică să nu ajungă un răsfăţat dacă rămâne acasă, a început să-l trimită în cărăuşie, ca pe un mujic care n-ar avea o palmă de pământ la viaţa lui. Numai Stiopka tăcea. Dar pe faţa lui spână puteai să citeşti că şi el o dusese altădată mult mai bine ca acum.

Aducându-şi aminte de tată-său, Dîmov lăsă mâncarea şi se posomorî. Se uită încruntat la tovarăşii lui, apoi îşi opri privirea asupra lui Egoruşka.

— Scoate-ţi căciula, păgânule! se răsti la el. Cum se poate să mănânci cu căciula pe cap? Şi cică eşti boier!

Egoruşka îşi scoase pălăria fără să zică o vorbă, dar nu mai simţi gustul mâncării. Şi nici nu auzi măcar când Pantelei şi

Vasea îi luară apărarea. O mânie grea i se aprinse în piept împotriva zurbagiului şi se hotărî să se răzbune, cu orice preţ.

După ce mâncară, căruţaşii se îndreptară spre harabalele lor şi se culcară la umbră.

— Moşule, spune, plecăm curând? îl întrebă Egoruşka pe Pantelei.

— Avem să plecăm când o vrea Dumnezeu… Acuma nu-i de plecat, că-i prea mare zăpuşeala… Doamne Dumnezeule, facă-se voia ta… Maică Precistă… Hai voinicule, culcă-te şi tu!

Nu trecu mult şi de sub căruţe se porniră sforăieli cumplite. Egoruşka ar fi vrut să se mai întoarcă în sat, dar după ce se gândi o clipă, căscă şi se întinse şi el alături de bătrân.

VI

Convoiul rămase toată ziua acolo, lângă râu, şi nu se urni din loc decât la asfinţitul soarelui.

Egoruşka se culcă din nou pe balot, carul se legăna şi scârţâia alene, Pantelei mergea pe lângă căruţă şi, ca şi înainte, tropăia din picioare, se plesnea cu palmele peste coapse şi vorbea singur. Ca şi ziua trecută, văzduhul era plin de simfonia stepei.

Culcat pe spate, cu mâinile sub cap, Egoruşka se uita la cer. Văzu cum se aprinse, apoi cum se stinse amurgul. Îngerii păzitori, care-şi întinseseră peste zare aripile lor de aur, se pregăteau acum să se culce. Ziua se sfârşise cu bine, noaptea se arăta liniştită şi senină, aşa că puteau să stea fără grijă la ei acasă, în cer… Băiatul văzu cum se întuneca încet, încet văzduhul, văzu cum se lăsa negura, pe nesimţite, peste pământ şi cum se aprindeau stelele, sus, una după alta.

Dacă te uiţi mult la cerul cel adânc, fără să-ţi tei ochii de la el, ţi se furişează şi în gând şi în suflet simţământul unei singurătăţi fără sfârşit. Ţi se pare că eşti neînchipuit de singur şi tot ce până atunci ţi se părea apropiat şi drag începe să-ţi fie străin şi-şi pierde orice valoare. Stelele, care de mii de ani se uită din înălţimi, şi până şi cerul plin de taine, şi negura, – toate atât de indiferente faţă de scurta viaţă omenească, îţi apasă sufletul cu tăcerea lor, atunci când rămâi singur cu ele şi încerci să le pătrunzi înţelesul… Gândul singurătăţii care ne aşteaptă pe fiecare în mormânt pune stăpânire pe tine şi viaţa ţi se pare fără nădejde, înfricoşătoare…

Egoruşka îşi aduse aminte de bunica lui, care dormea acum în cimitir, sub vişini. O văzu întinsă în sicriu, cu pitacii de aramă pe ochi, îşi aduse aminte cum au pus oamenii capacul peste sicriu şi cum l-au coborât în groapă, apoi zgomotul înăbuşit al bulgărilor de pământ izbindu-se de capac… Şi-o închipui în sicriul strâmt şi întunecos, părăsită de toţi, neputincioasă. I se păru că o vede trezindu-se şi, neînţelegând unde se află, începând să bată cu pumnii în capac şi să strige după ajutor şi, în cele din urmă, istovită de spaimă, murind a doua oară. Şi-o închipui pe mamă-sa moartă, apoi pe părintele Hristofor, pe contesa Draniţkaia, pe Solomon… Dar cu toate silinţele lui, nu izbuti să se vadă pe el însuşi mort, într-un mormânt întunecos, departe de casă, părăsit de toţi, lipsit de orice ajutor. Nu putea să-şi închipuie că e cu putinţă să-i vină şi lui rândul şi i se părea că el n-o să moară niciodată…

Iar bătrânul Pantelei, căruia de mult ar fi trebuit să-i vină rândul, mergea pe lângă căruţă şi-şi depăna gândurile, cu glas.

— Ce să spun… cumsecade boieri… mormăia el înainte. Şi-au dat feciorul la învăţătură, dar cum o scoate-o el la capăt, asta încă nu se ştie… Cum spuneam, la Slaveanoserbsk nu-i nicio şcoală din care să ieşi cine ştie ce mare cărturar… Dacă nu-i, nu-i, ce să mai vorbim… Da' băiatul îi bun, nimica de zis… Când o creşte mare, are să-l ajute pe taică-su. Tu, Egori, eşti mititel acuma, da' când ai să fii om în toată firea, ai să ţii şi tu pe tată-tău şi pe mamă-ta. Că aşa-i rânduit de Dumnezeu… Cinsteşte pe tatăl şi pe mama ta… Şi eu am avut copii, numai că au ars… Odată cu ei mi-a ars şi nevasta… Aşa-i cum îţi spun: mi s-a aprins casa în noaptea de Bobotează… Eu nu eram acolo, eram plecat la Oriol. Da, la Oriol… Maria a fugit afară, dar şi-a adus aminte că înăuntru dormeau copiii şi s-a întors în goană, înapoi. Şi a ars şi ea cu ei… Da, aşa… A doua zi nu le-am mai găsit decât oscioarele…

Pe la miezul nopţii, căruţaşii şi Egoruşka stăteau iarăşi roată în jurul unui foc. Până să se aprindă ca lumea buruienile, Kiriuha şi Vasea plecaseră să aducă apă dintr-o vâlcea. Şi cu toate că se făcuseră nevăzuţi în beznă, glasurile lor şi zăngănitul căldărilor se auzea mereu, semn că vâlceaua nu era departe. Lumina focului aşternea pe pământ o pată uriaşă şi tremurătoare şi, cu toate că era o noapte cu lună, dincolo de pata aceea roşie totul se cufunda într-un întuneric de nepătruns. Flăcările îi orbeau pe căruţaşi, aşa că nu vedeau decât o mică parte din drum. În întuneric, căruţele încărcate cu baloturi şi caii păreau coline mari, cu liniile nelămurite. La douăzeci de paşi de foc, la marginea drumului, se înălţa pe un mormânt o cruce de lemn lăsată într-o rână. Înainte de a se aprinde focul, când se vedea până departe, Egoruşka observase şi de cealaltă parte a drumului încă o cruce, tot atât de veche şi de prăvălită.

După ce se întoarseră cu apa, Kiriuha şi Vasea umplură ceaunul şi-l aşezară deasupra focului. Stiopka îşi luă locul în fum, lângă ceaun şi, în mână cu lingura cea ştirbă, se uita pe gânduri la apă, aşteptând să dea în clocot. Pantelei şi Emelian stăteau unul lângă altul, în tăcere, gândindu-se Dumnezeu ştie la ce. Întins pe burtă şi cu capul sprijinit în pumni, Dîmov se uita în foc. Umbra lui Stiopka juca peste el şi faţa lui frumoasă era când întunecată de umbră, când luminată de flăcări… Kiriuha şi Vasea strângeau de pe câmp buruieni şi uscături. Cu mâinile în buzunare, Egoruşka se aşezase lângă Pantelei, uitându-se cum se mistuiau buruienile în foc.

Toţi se odihneau, fiecare cu gândurile lui. Din când în când, trăgeau cu ochiul la crucea peste care dănţuiau pete roşii. Un mormânt singuratic are în el ceva nespus de trist şi nespus de poetic, ceva care te predispune la visare… Parcă-i auzi tăcerea,

şi în tăcerea aceea simţi cum freamătă sufletul necunoscutului, care zace sub cruce. Cum s-o fi simţind el în stepă? Nu l-o fi chinuind dorul, în nopţile cu lună? În apropierea mormântului, stepa pare tristă, abătută şi îngândurată, iarba mâhnită, şi până şi greierii ţârâie mai cu sfială parcă… Şi nu e trecător al cărui gând să nu se oprească la sufletul singuratic şi să nu-şi întoarcă mereu capul spre cruce, până rămâne departe în urmă, înghiţită de negură…

— Moşule, ce e cu crucea asta? întrebă Egoruşka.

Pantelei se uită întâi la cruce, pe urmă la Dîmov:

— Mikola, n-o fi ăsta locul unde i-au ucis cosaşii ceia pe negustori?

Dîmov se ridică alene într-un cot, aruncă o căutătură către drum şi răspunse:

— Ba chiar ăsta-i…

Se făcu tăcere. Kiriuha luă un mănunchi de iarbă uscată, îl răsuci şi-l vârî sub ceaun. Focul izbucni în vâlvătăi mari, fumul negru îl învălui pe Stiopka, iar umbra crucii, răzbătând prin întuneric, se întinse pe drum, de-a lungul carelor.

— Da, aici i-au ucis… urmă Dîmov în silă. Erau doi negustori, tatăl şi feciorul, se duceau să vândă icoane. Şi au poposit, nu departe de aici, la hanul pe care-l ţine acum Ignat Fomin. Bătrânul, care băuse mai mult decât se cuvenea, a început să se laude că are bani mulţi la el. E lucru ştiut că negustorii îs oameni lăudăroşi, să ferească Dumnezeu cât îs de lăudăroşi… Nu-i rabdă inima să nu facă pe grozavii faţă de unii ca noi. Şi se întâmplase ca tot atunci să tragă la han şi nişte cosaşi. Se înţelege că l-au auzit pe negustor lăudându-se şi le-a încolţit în minte gândul cel rău.

— Doamne-Dumnezeule… Maică preacurată!… oftă Pantelei.

— A doua zi, când s-a crăpat de ziuă, urmă Dîmov, negustorii erau gata de plecare. Atunci cosaşii s-au apropiat de ei şi au intrat în vorbă: „Noi am zice să mergem împreună, Înălţimea Voastră. Una că te mai iei când eşti cu mai mulţi, da' e şi mai sigur, că locurile-s cam pustii…" Ca să nu li se spargă icoanele, negustorii mergeau la pas. Asta şi aşteptau cosaşii…

Dîmov se ridică în genunchi şi se întinse.

— Da, făcu el căscând, la început toate au mers bine. Numai, când au ajuns aici, cosaşii au tăbărât asupra negustorilor şi au început a-i căsăpi cu coasele… Feciorul negustorului, care era voinic, a smuls o coasă din mâna unuia şi unde s-a pornit să dea şi în dreapta, şi în stânga… Se înţelege că până la urmă tot i-au răpus ceilalţi, că erau opt. N-a rămas bucăţică neciopârţită din trupul negustorilor! După ce şi-au dus până la capăt nelegiuirea, cosaşii au târât morţii din

drum, pe bătrân într-o parte şi pe fecioru-său în cealaltă. Mai era o cruce dincolo, drept în faţa ăştia… Nu ştiu dacă mai este şi acuma… De-aici nu se vede.

— Este, îi răspunse Kiriuha.

— Se zice că nici n-au găsit cine ştie ce bani la ei.

— Adevărat, puţini, întări Pantelei. Vreo sută de ruble.

— După aceea, trei dintre hoţi au murit şi ei: îi tăiase zdravăn negustorul cel tânăr… Şi-au prăpădit tot sângele şi au murit… Unuia îi retezase o mână şi oamenii zic că a fugit aşa, fără mână, vreo patru verste. L-au găsit tocmai lângă Kurikovo, stând pe un muşuroi, cu capul pe genunchi, de parcă se gândea. Când s-au uitat mai bine la el, îşi dăduse sufletul, murise…

— L-au dibuit după urmele de sânge… adăugă Pantelei.

Toţi întoarseră capul spre cruce. Şi iarăşi se făcu linişte. De undeva, din vâlcea pesemne, se auzi ţipătul tânguitor al unei păsări de noapte: „spliu! spliu! spliu!…”

— Mulţi oameni răi sunt pe lumea asta, făcu Emelian.

— Mulţi, mulţi! întări Pantelei, trăgându-se mai aproape de foc. Văzându-l, ai fi zis că-l prinsese frica. Mulţi, urmă el în şoaptă. Ce să spun, am văzut destui oameni de ăştia în viaţa mea… oameni răi, vasăzică… Am întâlnit şi mulţi oameni sfinţi şi drepţi, da’ păcătoşi am văzut atâţia, că nici nu i-aş putea număra… Mântuieşte-ne pre noi şi ne miluieşte, Maică Precistă!… Îmi aduc aminte că o dată, să tot fie vreo treizeci de ani de atunci, poate chiar mai mult, duceam cu căruţa pe un negustor din Morşansk. Negustorul era un om cumsecade, chipeş, şi avea bani mulţi la el… negustorul, vasăzică… Era tare cumsecade… Şi cum vă spun, am mers noi cât am mers, până ne-am oprit peste noapte la un han. În Rusia, hanurile nu-s ca pe-aici. Acolo, acoperişul hanului se întinde peste toată curtea, ca la ogrăzile de vite sau şurile cele mari de pe la conacele bine gospodărite. Atâta doar că şurile îs poate oleacă mai înalte… Şi cum vă spuneam, am poposit noi la hanul acela, negustorul în odaie şi eu la grajd pe lângă cai, precum se şi cuvine. Aşa… Mi-am făcut eu rugăciunea şi pe urmă, ce m-am gândit? Hai să trag o raită prin ogradă, înainte de a mă culca. Era o noapte întunecoasă de nu vedeai la doi paşi. Merg eu aşa, cam cât ar fi de aici până la căruţe, şi deodată numai ce văd o luminiţă. Ce-o mai fi şi asta? zic. După socoteala mea, hangiii se culcaseră de mult, şi pe urmă afară de mine şi de negustor, alţi călători nu mai erau la han… Atunci, de unde lumina aceea?… Şi am intrat la bănuială… M-am dat mai aproape… mai aproape de lumină, cum s-ar zice… Şi ce să vezi!… Miluieşte-ne Dumnezeule şi mântuieşte-ne Maică Precistă! La o palmă de la pământ era o ferestruică cu gratii…

în zidul hanului, adică… M-am trântit la pământ şi m-am uitat înăuntru. Şi cum m-am uitat, mi-a şi îngheţat sângele în vine…

Kiriuha vârî în foc un şomoiog de buruieni, căutând să nu facă zgomot. Când trosnetul şi pârâitul buruienilor se potoli, bătrânul urmă:

— Da, m-am uitat şi am văzut un beci mare şi întunecos, de te-apuca groaza… Pe un butoi ardea un felinar mititel. Şi în mijlocul beciului, vreo zece oameni cu rubăşti roşii şi cu mânecile suflecate ascuţeau nişte cuţite uite-aşa de lungi… Ehei! m-am gândit, cum s-ar zice, am nimerit într-o vizuină de tâlhari… Ce-i de făcut? Am alergat la negustor, l-am trezit încet din somn şi i-am spus: „Nu te speria, jupâne, da-i vai de noi… Am nimerit într-o vizuină de tâlhari.” Negustorul s-a schimbat la faţă. „Ei, zice, ce ne facem, Pantelei? Am bani mulţi la mine şi nici măcar nu-s ai mei, sunt ai unor orfani. Mie, unuia, nu mi-e frică de moarte, cum o vrea Dumnezeu… Da’ tare n-aş vrea să se prăpădească bănişorii bieţilor orfani…” Ce puteam face? Porţile erau încuiate, nu era chip să ieşi nici cu căruţa, nici pe jos… Să fi fost gard, l-am fi sărit. Da’ cum v-am spus, ograda era acoperită!… Atunci i-am spus negustorului aşa: „Să nu-ţi fie frică, jupâne, roagă-te Celui de Sus, poate că s-o îndura de orfani. Dumneata rămâi aici şi fă-te că nu ştii nimic. Te pomeneşti că mi-o da mie ceva prin minte…” Aşa… M-am rugat eu lui Dumnezeu, şi ce credeţi? Mi-a luminat mintea… M-am urcat pe tarantas şi încetişor, să nu mă simtă nimeni, am început să smulg paiele din acoperiş. După ce am făcut o gaură bună, am ieşit afară. Afară, vasăzică. Aşa… De pe acoperiş am sărit jos şi am rupt-o la fugă pe drum, de gândeam că-mi sare inima din piept! Şi-am alergat, am alergat, până nu m-au mai ţinut picioarele de oboseală… Am făcut aşa, într-o întinsoare, poate vreo cinci verste, poate şi mai mult… Şi deodată, slavă ţie Doamne, văd un sat. M-am repezit la cea dintâi casă şi am început să bat în geam. „Pravoslavnicilor, am strigat, uite aşa şi aşa, nu lăsaţi să se prăpădească un suflet de creştin!…” Am trezit tot satul… Au sărit mai mulţi oameni şi au mers cu mine, care cu o frânghie, care cu un ciomag, care cu o furcă… Am spart porţile hanului şi am năvălit buluc în beci. În vremea asta, tâlharii isprăviseră de ascuţit cuţitele şi se pregăteau să-l căsăpească pe negustor. Oamenii au pus mâna pe ei, i-au legat burduf şi i-au dus în faţa nacealnicilor… De bucurie, jupânul le-a dat trei hârtii de câte o sută de ruble, iar mie mi-a dat cinci galbeni şi mi-a trecut şi numele în pomelnic… Se vorbeşte că în beciul acela s-au găsit o mulţime de oseminte omeneşti. Oseminte omeneşti, carevasăzică… Tâlharii jefuiau drumeţii, îi ucideau şi pe urmă

îi îngropau, să nu rămână nici urmă din ei… Mai târziu şi-au primit pedeapsa de la călăul din Morşansk.

După ce-şi termină povestea, Pantelei îi învălui cu privirea pe cei care-l ascultau. Toţi tăceau şi se uitau la el. Apa din ceaun dădu în clocot şi Stiopka o spumi.

— Gata slănina? îl întrebă Kiriuha în şoaptă.

— Acuşi… Mai aşteaptă puţin.

Fără să-şi ia ochii de la Pantelei, de parcă se temea să nu înceapă cumva vreo poveste în lipsa lui, Stiopka alergă până la căruţe, de unde, după câteva clipe, se întoarse cu o strachină de lemn şi se apucă să frece slănina în ea.

— Altă dată, începu din nou Pantelei, tot în şoaptă şi tot fără să clipească, mergeam cu căruţa cu alt negustor. Îl chema Piotr Grigorîci, ţin minte ca acum. Era un om bun… negustorul vasăzică…

Ca şi atunci, am tras la un han… El în odăiţă, eu pe lângă cai… Hangiii, bărbatul şi nevasta, păreau oameni cumsecade şi prietenoşi, argaţii de asemenea păreau a fi la locul lor. Cu toate astea, fraţilor, nu puteam să închid ochii deloc, aveam eu aşa, o nelinişte în inimă… o nelinişte şi pace! Porţile erau deschise, lume multă peste tot, dar mie-mi era frică, nu mă simţeam în apele mele. Trecuse de miezul nopţii, toată lumea dormea de cine ştie când, acuşi trebuia să ne sculăm, şi numai eu stăteam lungit în căruţă şi holbam ochii în întuneric, ca o bufniţă! Deodată, fraţilor, numai ce aud: lip, lip, lip… Cineva se furişa… Mă uit şi văd o femeie numai în cămaşă şi desculţă…

— „Ce-i cu tine, sufleţelule?” o întreb. Tremura toată şi faţa-i era albă ca varul… „Scoală iute, om bun ce eşti! E primejdie mare… Stăpânii mei au gânduri rele… Vor să-l ucidă pe jupân. I-am auzit cu urechile mele cum şoşoteau…” Vasăzică, nu degeaba mi-era inima neliniştită, mi-am zis… „Da’ tu, cine eşti?” o întreb. — „Eu îs bucătăreasa lor…” Aşa… Atunci m-am dat eu jos din căruţă şi m-am dus la jupânul meu. L-am trezit din somn şi i-am spus: „Uite ce-i Piotr Grigorîci, aici nu se petrec lucruri tocmai curate… Lasă că ai să dormi altă dată, acuma îmbracă-te repede şi s-o ştergem cât mai e vreme, ca să scăpăm cu obraz curat…” Dar nici n-a apucat omul să se îmbrace, când iaca, uşa s-a deschis şi ce să vezi? Miluieşte-ne, Maică Precistă şi ne păzeşte!… Au intrat în odaie hangiul, hangiţa şi încă vreo trei argaţi… Se înţeleseseră, vasăzică, şi cu argaţii… Negustorul avea bani mulţi la el, şi ce şi-au zis? Ia hai să-i împărţim… Toţi cinci ţineau în mână câte un cuţit lung… Câte un cuţit lung, vasăzică… Hangiul a încuiat uşa cu cheia şi a spus: „Hai, drumeţilor, închinaţi-vă! Da’ să ştiţi că dacă începeţi a striga, apoi n-o să mai aveţi când vă ruga înainte de moarte!” Cine să

mai strige?! Că, de frică, ne înţepenise şi gâtlejul, cum să mai strigi?… Jupânul meu a izbucnit în plâns:

— „Pravoslavnicilor, le-a zis, văd că aveţi de gând să mă ucideţi şi să-mi luaţi bănişorii. Apoi, n-oi fi eu nici cel dintâi, nici cel de pe urmă. Mulţi negustori de-ai noştri au fost căsăpiţi prin hanuri. Însă, fraţi creştini, de ce să ucideţi şi căruţaşul? De ce să pătimească şi el din pricina banilor mei?” Şi punea atâta suflet în vorbele astea, de parcă te pătrundeau… Da’ hangiul, de colo: „Uite ce-i, zice, dacă l-am lăsa pe el în viaţă, ar fi cel dintâi care ne-ar pârî! Pentru noi e totuna, ori ucidem unul, ori ucidem doi. Vorba ceea: un păcat ori şapte, tot un drac! Aşa că, ce mai încoace-încolo, mai bine rugaţi-vă lui Dumnezeu!” Ne-am pus amândoi în genunchi, unul lângă altul şi am început a plânge şi a ne închina. Jupânul îşi pomenea copiii, eu eram încă tânăr şi-mi era dragă viaţa… Ne închinam cu ochii ţintă la icoane, cu atâta durere ne închinam că, iaca, şi acum îmi dau lacrimile… Atunci hangiţa – muiere, ce să-i faci? se uită la noi şi zice: „Oameni buni, să nu ne blestemaţi pe lumea cealaltă şi să nu vă înfăţişaţi cu jalbă înaintea lui Dumnezeu, ca să ne pedepsească. Noi nu facem fapta asta, decât pentru că suntem oameni nevoiaşi.” Noi ne-am mai rugat cât ne-am mai rugat, am mai plâns cât am mai plâns, şi iaca, Dumnezeu ne-a auzit! I s-a făcut milă de noi, vasăzică… Tocmai când îl apucase hangiul pe negustor de barbă, ca să-i taie beregata, numai ce am auzit bătând în ferestruică… Ne-am lăsat cu toţii la pământ, iar hangiului i s-au muiat mâinile… Şi iar s-au auzit bătăi în ferestruică, apoi un glas strigând: „Piotr Grigorîci, aici eşti? Găteşte-te de drum, că trebuie să plecăm! Văzând că a venit cineva după jupânul meu, hangiii s-au speriat cumplit şi au rupt-o de fugă… Iar noi am ieşit repede în ogradă, am înhămat caii şi pe aici ne-a fost drumul…

— Şi cine a bătut în ferestruică? întrebă Dîmov.

— În ferestruică?… Vreun înger sau vreun sfânt, pesemne, trimis de bunul Dumnezeu. Că altul n-avea cine… Când am ieşit noi din ogradă, nu era ţipenie de om pe drum. Mâna lui Dumnezeu, vasăzică…

Pantelei mai spuse şi alte poveşti, toate cu tâlhari şi cu „cuţite lungi”. Se vedea cât de colo că erau născociri. Cine ştie, poate că le auzise şi el de la alţii, sau poate că le scornise singur cândva, demult… Şi, cu timpul, tocindu-i-se ţinerea de minte, se amestecaseră cu întâmplările trăite, fără ca el să-şi mai dea seama care dintre ele era adevărată şi care născocită. Se poate şi aşa, şi aşa. Însă ceea ce era ciudat e că şi în noaptea aceea, şi în tot lungul drumului, de câte ori povestea câte ceva, Pantelei alegea cu deosebită plăcere întâmplări născocite, fără să vorbească niciodată despre acelea prin care trecuse într-

adevăr în viaţa lui. Oricum ar fi fost, Egoruşka îl credea cuvânt cu cuvânt, încredinţat că tot ce spunea bătrânul era adevărat. Dar mai târziu, când îşi aducea aminte de Pantelei, i se părea lucru neînţeles că un om ca el, care cutreierase toată Rusia, care văzuse atât de multe şi ştia atâtea, căruia îi arseseră de vii şi copiii, şi nevasta, îşi nesocotea viaţa bogată în întâmplări şi, de câte ori se găsea în jurul unui foc, ori tăcea, ori povestea lucruri care nu se petrecuseră niciodată.

În timp ce mâncau, nimeni nu scoase o vorbă. Fiecare se gândea la cele ce auzise mai înainte. Viaţa e şi cumplită, dar şi frumoasă, şi de aceea, oricât de înfricoşătoare ar fi o întâmplare povestită în Rusia, oricât ar înflori-o povestitorul cu vizuini de tâlhari, cu cuţite lungi sau cu minuni dumnezeieşti, ea va aminti fără îndoială celor care o ascultă câte o întâmplare petrecută aievea, şi doar vreunul cu mintea luminată de învăţătură de s-o uita la el cu neîncredere, însă fără să sufle nici acela o vorbă. Crucea de lângă drum, baloturile negre, întinderile nesfârşite şi soarta tuturor celor adunaţi în jurul focului erau atât de înfricoşătoare şi de neasemuite, încât tot ce ar fi fost nefiresc fie într-o poveste închipuită, fie într-una adevărată, pălea, făcând-o una cu viaţa.

Mâncau cu toţii de-a dreptul din ceaun, numai Pantelei stătea mai la o parte, sorbindu-şi fiertura dintr-o strachină de lemn. Nici lingura lui nu era la fel cu a celorlalţi: era de chiparos şi avea o cruciuliţă la coadă. Uitându-se la ea, Egoruşka îşi aduse aminte de păhăruţul de candelă cu care Pantelei băuse apă şi-l întrebă încet pe Stiopka:

— De ce stă moşul aşa, la o parte?

— El e de credinţă veche, îi răspunseră în şoaptă Stiopka şi Vasea, cătând unul la altul cu înţeles, de parcă era vorba de cine ştie ce meteahnă sau năravascuns.

Tăceau cu toţii, adânciţi în gânduri. După nişte poveşti atât de înfricoşătoare, nimeni nu mai avea chef să vorbească de nimicuri. Deodată, în mijlocul acelei tăceri, Vasea se îndreptă din mijloc şi, aţintindu-şi în beznă ochii stinşi, trase cu urechea.

— Ce este? îl întrebă Dîmov.

— Vine cineva, îi răspunse Vasea.

— Unde-i?

— Uite-l colo! De-abia se zăreşte…

Dar în partea unde se uita Vasea, nu se vedea nimic decât întuneric. Toţi ascultară cu luare-aminte

— Degeaba: nu auziră niciun pas de om.

— Pe drum? întrebă iarăşi Dîmov.

— Nu, peste câmp… Vine încoace, spre noi.

Câteva clipe trecură în tăcere.

— Cine ştie, poate că negustorul care-i îngropat aici s-o fi plimbând prin stepă, zise Dîmov.

Toţi se uitară cu coada ochiului la cruce, apoi unul la altul şi deodată izbucniră în râs: le era ruşine de spaima lor.

— De ce să se plimbe? făcu Pantelei. Numai morţii pe care nu vrea să-i primească pământul umblă aşa, noaptea. Cu cei doi negustori e altă poveste… Ei şi-au primit cununa de mucenici…

Dar deodată se auziră paşi. Cineva se apropie repede.

— Duce ceva cu el, zise Vasea.

Nu trecu mult şi începu să se audă iarba foşnind şi buruienile trosnind sub picioarele celui care se apropia. Dar din pricina focului nu se vedea nimic. În sfârşit, paşii se auziră aproape de tot, cineva tuşi, lumina pâlpâitoare a focului se trase înlături parcă, pânza le căzu de pe ochi, şi înaintea căruţaşilor se ivi un om.

Fie că flăcările izbucniseră mai cu putere în clipa aceea, fie că toţi voiau să vadă mai întâi faţa străinului, – nu ştiu cum se făcu, dar de la prima aruncătură de ochi îi izbi zâmbetul lui, şi nicidecum înfăţişarea sau îmbrăcămintea: un zâmbet neînchipuit de bun, deschis şi blând, ca al unui copil trezit din somn, unul dintre acele zâmbete molipsitoare, cărora ţi-ar veni greu să nu le răspunzi tot cu un zâmbet. Când se uitară mai bine, văzură că necunoscutul era un bărbat de vreo treizeci de ani, urât şi fără nimic deosebit: un ucrainean deşirat, cu nasul lung, cu braţele şi picioarele lungi. De altfel, toate erau lungi la el, numai gâtul îl avea scurt, atât de scurt încât omul părea adus de spate. Purta o cămaşă albă şi curată, cu guler înflorat, şalvari tot albi şi cizme noi. Pe lângă căruţaşi, arăta chiar fercheş. Ţinea în braţe ceva mare şi alb, ciudat la prima aruncătură de ochi, iar de după umăr îi ieşea la iveală ţeava unei puşti de vânătoare, lungă şi ea.

Intrând din întuneric în cercul de lumină, străinul se opri ca încremenit şi rămase câteva clipe cu ochii la căruţaşi, ca şi cum ar fi vrut să le spună: „Ia uitaţi-vă la mine ce frumos zâmbesc!” Apoi se apropie de foc, zâmbi şi mai deschis şi le spuse:

— Poftă bună, fraţilor!

— Pofteşte cu noi la masă! îi răspunse Pantelei pentru toţi.

Necunoscutul lăsă lângă foc povara din braţe, – era o dropie împuşcată, – şi le mai ură încă o dată poftă bună.

Căruţaşii se apropiară de dropie şi începură s-o cerceteze.

— Frumoasă pasăre! Cu ce ai împuşcat-o? întrebă Dîmov.

— Cu alice de iepuri. Cu cele de raţe n-o poţi atinge, că dropia nu te lasă să te apropii… Nu vreţi s-o cumpăraţi, fraţilor? V-o las cu douăzeci de copeici.

— Dar ce să facem cu ea? Că nu-i bună decât friptă, fiartă e tare ca talpa, îţi rupi dinţii într-însa…

— Eh, păcat! Dacă aş duce-o la boieri, la conac, aş lua pe ea cincizeci de copeici. Dar îi departe, la vreo cincisprezece verste…

Omul se aşează, îşi coborî puşca de pe umăr şi o lăsă lângă el. Avea o înfăţişare somnoroasă şi galeşă şi zâmbea mereu, clipind din ochi de dogoarea focului şi gândindu-se, pesemne, la un lucru foarte plăcut. Îi dădură şi lui o lingură şi omul începu să mănânce.

— Da' tu cine eşti? îl întrebă Dîmov.

Necunoscutul nu-l auzi, nu-i răspunse şi nici măcar nu se uită la el. Omul acela zâmbitor părea că nu simte gustul mâncării: mesteca alene, în neştire, ducând lingura la gură când prea plină, când aproape goală. Nu era beat, dar parcă-i umbla prin cap un fel de aiureală.

— Te-am întrebat cine eşti? repetă Dîmov.

— Eu? tresări necunoscutul. Constantin Zvonîk, din Rovnoie. La vreo patru verste de-aici.

Şi vrând să arate, chiar de la început, că nu era mujic de rând, ci un om mai răsărit, Constantin se grăbi să adauge:

— Avem prisacă şi creştem porci.

— Stai la părinţi, ori ai gospodăria ta?

— Nu, am gospodăria mea. Am plecat de acasă. M-am însurat chiar luna trecută, îndată după Sânpetru. Acuma îs însurat… Iaca, îs optsprezece zile de când m-am cununat.

— Bună treabă! zise Pantelei. Mare lucru e o femeie la casa omului! Te-a blagoslovit Dumnezeu…

— Are acasă muiere tânără şi el umblă haihui noaptea prin stepă! râse Kiriuha. Sucit om!

Ca şi cum l-ar fi înţepat cineva acolo unde-l ustura mai tare, Constantin tresări, se făcu roşu ca para focului şi începu să râdă:

— Ei, Doamne iartă-mă, da' nevastă-mea nu-i acasă, zise el scoţându-şi grăbit lingura din gură şi învăluindu-i pe toţi într-o privire mirată şi fericită.

— Nu-i acasă! S-a dus pentru două zile la maică-sa. S-a dus, vă spun cinstit, şi dacă am rămas singur se cheamă că-s ca şi neînsurat…

Constantin dădu din mână, apoi scutură din cap. Ar fi vrut să se lase iarăşi în voia gândurilor lui, dar fericirea care-i lumina faţa nu-i îngăduia. Se aşeză mai bine, ca şi cum nu-i era îndemână aşa cum stătea, apoi începu să râdă şi iarăşi dădu din mână. Se sfia să mărturisească unor străini gândurile care-i umpleau inima de bucurie, dar în acelaşi timp nu-şi putea stăpâni dorinţa de a-i face şi pe ei părtaşi la fericirea lui.

— S-a dus la Demidovo, la maică-sa! urmă el, înroşindu-se şi mutându-şi puşca din loc. Se întoarce mâine… Aşa mi-a spus, că mâine pe la prânz e acasă.

— Şi ţi-e urât fără ea, hai? îl întrebă Dîmov.

— Cum să nu-mi fie, Doamne iartă-mă? Doar de-abia ne-am luat! Şi, acum a plecat… Ce-i drept, e cam iute din fire, să mă bată Dumnezeu. Încolo însă, e femeie bună şi frumoasă, tot timpul râde şi cântă. Da' îi iute, iute foc! Când e de faţă, îmi pierd cumpătul, când nu-i, parcă-mi lipseşte ceva: umblu haihui prin stepă ca un bezmetic. De la amiază hoinăresc aşa, de-mi vine să strig după ajutor…

Constantin se frecă la ochi, se uită la flăcări şi începu să râdă.

— Înseamnă că ţi-e dragă… zise Pantelei.

— Aşa-i de bună, aşa de frumoasă, repetă Constantin fără să-l asculte. E o gospodină fără pereche şi aşa de deşteaptă şi de cuminte, cum nu mai găseşti alta în toată gubernia printre oamenii de rând! Acuma-i dusă de-acasă… Dar şi ei i-e dor, de asta-s sigur! Îmi cunosc eu coţofana! Mi-a spus că mâine până-n prânz e acasă… Ei, da' să vedeţi! aproape că strigă Constantin, ridicând deodată glasul şi aşezându-se mai bine. Acum mă iubeşte şi-mi duce dorul, însă la început nici nu voia să audă să mă ia de bărbat!

— Hai, mănâncă! îl îndemnă Kiriuha.

— Nici nu voia să audă de una ca asta! repetă Constantin, fără să-l asculte. Trei ani la şir m-am ţinut de capul ei! De cum am văzut-o la iarmarocul din Kalacik, m-am îndrăgostit de ea ca un nebun, de-mi venea să mă spânzur, nu alta! Numai că eu stăteam la Rovnoie şi ea la Demidovo, la douăzeci şi cinci de verste unul de altul. I-am trimis peţitorii, da' ea o ţinea pe-a ei: „Nu vreau". Uite-aşa, coţofana!… Am încercat eu în toate chipurile, i-am dat o pereche de cercei, i-am dat turtă dulce, o jumătate de pud de miere – degeaba: „Nu vreau", ăsta-i era răspunsul. Măi, drăcia dracului, ce să mă fac? Acuma, dacă stăm şi judecăm drept, apoi nici eu nu prea sunt de nasul ei. Ea e tânără, chipeşă, iute ca spirtul, pe când eu îs bătrân, am aproape treizeci de ani, şi-s frumos ca dracu: cu barbă de ţap şi cu obrazul numai bube… Ce să mai vorbim, nu i-s pe potrivă şi pace! Atâta doar că-s din neam de oameni cuprinşi… de altfel şi neamul ei, Vahramenko, e înstărit. Are trei perechi de boi şi doi argaţi. Şi cum vă spun, fraţilor, m-am îndrăgostit lulea, mai-mai să-mi prăpădesc minţile… Nu puteam să dorm, nu puteam să mănânc şi-mi umblau prin cap tot felul de gânduri. Mă rog, eram aşa de buimăcit, de să ferească Dumnezeu! Eu nu mai puteam de dragul ei, iar ea tocmai la Demidovo!… Atunci, ce credeţi că făceam? Să mă bată Cel de

Sus dacă vă mint: mă duceam pe jos, de trei ori pe săptămână, numai aşa, s-o văd câteva clipe. Nu mai munceam deloc, îmi pierdusem minţile şi gata! Aş fi fost în stare să mă tocmesc argat la Demidovo, numai să fiu mai aproape de ea. Cum v-am spus, îmi pierdusem minţile! Mama chemase o babă să mă descânte, iar tata de câteva ori era cât pe ce să mă omoare în bătăi! Trei ani m-am pârpălit aşa, până ce într-o bună zi, m-am hotărât: mă duc la târg, lua-o-ar naiba de muiere, şi mă tocmesc vizitiu!… Ce să fac, pesemne că nu mi-a fost scris s-o iau şi basta! Mă duc de Paşti la Demidovo, s-o mai văd o dată, şi pe urmă gata…

Constantin îşi lăsă capul pe spate şi se porni să râdă mărunţel şi cu atâta veselie, cum nu râde omul decât când îi trage cuiva o păcăleală zdravănă.

— Când să intru în sat, numai ce o văd pe malul râului cu mai mulţi flăcăi, urmă el. Mi s-a urcat sângele la cap… Am chemat-o mai la o parte şi vreme de un ceas i-am tot spus câte-n lună şi-n stele… Şi să vedeţi comedie, s-a îndrăgostit fata de mine! Trei ani de zile nici n-a vrut să mă vadă în ochi, şi pentru câteva vorbe, acolo, m-a şi îndrăgit!…

— Şi ce vorbe i-ai spus? îl întrebă Dîmov.

— Ce vorbe? Parcă le mai ţin minte?!… Atunci îmi curgeau pe nerăsuflate, ca apa de la izvor: gluglu-glu! Iar astăzi n-aş fi în stare să spun măcar una singură… Şi iaca, m-a luat. Acum s-a dus la maică-sa, coţofana, şi eu hoinăresc prin stepă. Nu pot să stau acasă, n-am astâmpăr!

Mişcându-se stângaci, Constantin îşi scoase picioarele de sub el, se întinse la pământ şi-şi sprijini capul în pumni. Dar îndată se ridică, apoi iarăşi se aşeză. Oamenii înţeleseră că aveau în faţa lor pe cel mai îndrăgostit dintre îndrăgostiţi, pe cel mai fericit dintre fericiţi. În fiecare mişcare a lui, în zâmbet, în priviri, se ghicea o fericire aproape dureroasă. Omul nu-şi mai găsea locul, nu ştia cum să se mai aşeze şi ce să mai facă, până într-atât îl stăpânea gândul dragostei lui. Însă după ce-şi deschise inima în faţa acestor străini, se simţi parcă mai uşurat. Rămase liniştit lângă foc şi, cu ochii aţintiţi în flăcări, se lăsă în voia visurilor.

Uitându-se la omul acela atât de fericit, căruţaşii se întristară. Începu să le fie şi lor dor de fericire. Căzură cu toţii pe gânduri. Dîmov se ridică şi, călcând domol, făcu înconjurul focului. După mers, după felul cum îşi mişca umerii, se vedea că sufletul îi era chinuit de dor. Rămase o clipă pe gânduri, se mai uită o dată la Constantin, apoi se aşeză din nou la locul lui.

În vremea asta focul începuse să se potolească. Flăcările nu mai jucau, iar pata cea roşie, pe care jeraticul o arunca în beznă, se micşorase şi se întunecase… Şi cu cât scădea focul,

cu atâta noaptea părea mai luminoasă. La lumina lunii, ochiul desluşea limpede şi drumul în toată lăţimea lui, şi baloturile, şi hulubele căruţelor, şi caii care mâncau liniştiţi. Se zărea chiar şi crucea cealaltă, de peste drum…

Dîmov îşi sprijini obrazul în palmă şi începu să cânte, încet, un cântec de dor. Constantin zâmbi somnoros şi-i ţinu isonul cu glas subţirel. Cântară câtva timp, apoi tăcură… Emelian tresări, începu să dea din mâini, să-şi mişte degetele, şi se rugă:

— Fraţilor, hai să cântăm un cântec bisericesc!

Şi ochii i se umplură de lacrimi.

— Fraţilor, mai zise o dată, ducându-şi mâna la inimă. Hai să cântăm un cântec bisericesc!

— Eu unul nu mă pricep, răspunse Constantin.

Nici ceilalţi nu se învoiră. Atunci Emelian încercă să cânte singur. Bătând măsura cu mâinile şi cu capul, deschise gura. Dar din gâtlejul lui nu ieşi decât un fel de şuier răguşit şi stins. Cânta înainte, cu mâinile, cu capul, cu ochii, ba până şi cu negul lui cel mare cât un burete. Cânta cu patimă şi cu durere. Şi cu cât îşi umfla mai tare pieptul, ca să scoată din el măcar o singură notă, cu atât şuierul îi era mai stins…

Lui Egoruşka, ca şi tuturor celorlalţi, începu să i se urască. Se îndreptă spre căruţă, se căţără sus şi se întinse pe balot. Cu ochii aţintiţi la cer, se gândea la fericitul Constantin şi la femeia lui. Oare de ce se însoară oamenii? De ce mai sunt pe lumea asta şi femei?… Întrebări nedesluşite i se îngrămădeau în minte. Îşi zicea că un bărbat trebuie să se fi simţind grozav de bine, când are în apropierea lui o femeie frumoasă, veselă şi darnică în mângâieri. Îşi aduse deodată aminte de contesa Draniţkaia şi se gândi ce plăcut ar fi să-ţi trăieşti viaţa alături de o femeie ca ea şi că ar lua-o bucuros de nevastă, bineînţeles dacă nu i-ar fi ruşine. I se păru că-i vede sprâncenele şi ochii, caleaşca şi pendula aceea cu călăreţul de aur… Noaptea liniştită şi caldă îl învăluia, şoptindu-i la ureche vorbe blânde, şi lui i se părea că femeia aceea frumoasă se apleacă spre el, îl priveşte zâmbind şi vrea să-l sărute…

Acum, din foc nu mai rămăseseră decât doi ochi roşii, care se micşorau din ce în ce. Căruţaşii şi Constantin stăteau nemişcaţi în jurul lui, iar umbrele lor întunecate parcă se înmulţiseră. Acum se desluşeau bine amândouă crucile şi undeva, foarte departe, tot pe drumul mare, se mai zărea încă un foc. Fără îndoială că alţi drumeţi îşi pregăteau şi ei mâncarea.

— „Maica noastră Rusia este capul lumii întregi!”…, începu să cânte Kiriuha, cu un glas sălbatic, dar se înecă şi tăcu. Ecoul

stepei îi repetă vorbele, ducându-le în depărtări, de parcă însăşi prostia trecea cu roţile ei grele peste întinderile fără de sfârşit.

— E vremea s-o luam din loc! strigă Pantelei.

— Sus, băieţi!

În timp ce oamenii înhămau caii, Constantin se tot învârtea pe lângă căruţe, ridicându-şi mereu nevasta în slavă.

— Mergeţi cu bine, fraţilor! strigă el, când convoiul se puse în mişcare. Bogdaproste pentru mâncare! Acum mă duc la celălalt foc, că nu pot avea astâmpăr…

Şi dispăru repede în întunericul nopţii, însă căruţaşii îi mai auziră câtva timp paşii, îndreptându-se spre locul unde sclipea cealaltă luminiţă: se ducea să le mai spună şi altora cât era el de fericit…

Când se trezi Egoruşka, abia se crăpa de ziuă. Soarele încă nu răsărise. Convoiul de căruţe se oprise pe loc. Un om cu şapcă albă pe cap, cu haine cenuşii dintr-o stofă ieftină, stătea călare pe un armăsar căzăcesc şi vorbea cu Dîmov şi cu Kiriuha, lângă căruţa din faţă. În depărtare, cam la vreo două verste de convoi, se zăreau, albe, câteva hambare lungi şi scunde şi câteva căsuţe cu acoperişul de ţiglă. În jurul lor nu erau nici curţi, nici copaci.

— Moşule, ce sat e ăsta? întrebă Egoruşka.

— E un cătun armenesc, flăcăule, îi răspunse Pantelei. Acolo stau armeni. Tare de treabă oameni, armenii, vasăzică…

Omul cu haine cenuşii sfârşi ce avea de vorbit cu Dîmov şi Kiriuha şi, întorcând scurt calul, se uită spre cătun.

— Ia te uită, treabă-i asta?! oftă Pantelei, zgribulindu-se în răcoarea dimineţii şi uitându-se şi el într-acolo. A mânat un om până în cătun, să-i aducă o hârtie, şi nu mai vine… Ce-ar fi să-l trimitem pe Stiopka?

— Moşule, cine-i omul ăsta? întrebă Egoruşka.

— Ăsta-i Varlamov.

Sfinte Dumnezeule! Egoruşka se ridică repede, se aşeză în genunchi şi îşi aţinti ochii la şapca cea albă. Rămăsese nedumerit, aflând că omuleţul acela în haine cenuşii, cu cizme mari şi călare pe un căluţ urât, omul care stătea de vorbă cu mujicii la un ceas când oamenii cumsecade dorm încă, era misteriosul Varlamov, pe care toţi îl căutau fără să-l poată găsi niciodată, care se învârtea veşnic pe meleagurile astea şi avea mult mai mulţi bani decât contesa Draniţkaia…

— E om bun, ce mai vorbă!… urmă Pantelei, uitându-se spre cătun. Să-i dea Dumnezeu sănătate, că-i un stăpân cumsecade… Varlamov, Semion Alexandrîci, vasăzică… Oameni ca el duc pământul pe umeri, frăţioare! Aşa-i cum îţi spun… Nici n-apucă cocoşii să cânte, şi el e în picioare… Altul ar şedea tolănit în pat sau şi-ar petrece vremea stând la

taifas cu oaspeţii, pe când el, cât îi ziulica de mare, aleargă prin stepă… Veşnic bate drumurile… Ăsta nu scapă din mână niciun prilej de câştig! Ehei!… Într-un cuvânt, om ca el mai rar!…

Varlamov spunea ceva, fără să-şi ia ochii de la sătuc, iar armăsarul juca din picioare cu neastâmpăr.

— Semion Alexandrici, strigă Pantelei, scoţându-şi pălăria. Îngăduiţi-mi să-l trimit pe Stiopka! Emelian, spune-i lui Stiopka să se ducă.

Dar iată că la marginea cătunului se ivi, în sfârşit, un călăreţ. Aplecat tare într-o parte şi învârtindu-şi biciuşca deasupra capului de-ai fi zis că se pregătea să-şi arate îndemânarea de călăreţ şi să-i sperie pe toţi cu îndrăzneala lui, se îndreptă, zburând, spre căruţe.

— Trebuie să fie vreun vătaf de-al lui, zise Pantelei. Are vreo sută de vătafi, poate şi mai mulţi.

Ajungând în dreptul căruţei din fruntea convoiului, călăreţul opri calul şi, scoţându-şi căciula, îi întinse lui Varlamov o condicuţă. Varlamov scoase din ea câteva hârtii, le citi şi strigă:

— Dar unde-i bileţelul lui Ivanciuk?

Călăreţul luă înapoi condicuţa, cercetă hârtiile şi ridică din umeri, apoi încercă să spună ceva: poate că se dezvinovăţea şi cerea voie să se mai repeadă o dată până la cătun. Calul lui Varlamov începu să se frământe, de parcă stăpânu-său s-ar fi făcut mai greu. Varlamov se frământa şi el:

— Piei din ochii mei! strigă cu năduf, repezindu-se cu cravaşa la călăreţ.

Apoi întoarse calul şi o luă la pas de-a lungul şirului de căruţe, adâncit în cercetarea hârtiilor din condicuţă. Când ajunse lângă ultima căruţă, Egoruşka se aplecă, să-l vadă mai bine. Varlamov trecuse de mult de vârsta tinereţii. Faţa lui, lungită de o bărbuţă căruntă, faţă simplă şi arsă de soare, cu adevărat rusească, era roşie, întreţesută cu vinişoare vinete şi umedă de rouă. Purta întipărită aceeaşi preocupare aspră de om de afaceri, ca şi Ivan Ivanîci, aceeaşi dorinţă nebună de câştig. Cu toate acestea, ce deosebire izbitoare între el şi Ivan Ivanîci! Pe faţa unchiului, pe lângă preocuparea şi asprimea omului de afaceri, mai stăruia şi îngrijorarea şi frica de fiecare clipă, că n-o să-l găsească pe Varlamov, că o să scape momentul favorabil şi că n-o să mai capete preţul dorit. Nimic din toate aceste scăderi de om mărunt, de om care atârnă de alţii, nu se vedeau nici pe faţă şi nici în întreaga făptură a lui Varlamov. El însuşi hotăra preţurile, prin urmare nu căuta pe nimeni şi nu atârna de nimeni. Deşi avea o înfăţişare obişnuită, simţeai în toate, până

şi în felul cum îşi ţinea cravaşa, pe omul conştient de puterea lui, pe stăpânul stepei.

Trecu pe lângă Egoruşka fără să se uite la el. Doar armăsarul binevoi să-i arate oarecare atenţie, privindu-l cu ochii lui mari şi tâmpi, nepăsători ca şi ai lui stăpânu-său. Pantelei îl salută pe Varlamov, care fără să-şi ridice ochii de pe hârtiile lui îi zise, îndulcindu-l pe *r:*

— Bună ziua, băthâne!

Felul cum strigase Varlamov la călăreţ şi faptul că-l amenințase cu cravaşa lăsaseră o impresie apăsătoare în sufletele căruţaşilor. Toţi se întunecaseră la obraz. Descumpănit de mânia stăpânului aprig şi puternic, călăreţul rămăsese încremenit, cu capul gol, lângă căruţa din fruntea convoiului. Scăpase frâul din mână şi stătea mut, de parcă nu-i venea a crede că ziua începuse aşa de rău pentru el.

— Aprig om, bătrânul… mormăi Pantelei. Nevoie mare! Altminteri om bun… N-ar obijdui pe nimeni fără vină, ferească Dumnezeu! Altminteri…

După ce-şi cercetă hârtiile, Varlamov îşi vârî condicuţa în buzunar. Atunci, ca şi cum i-ar fi ghicit gândul, armăsarul se opinti şi, fără să mai aştepte îndemnul stăpânului, o luă în trap întins pe drumul mare de stepă.

VII

Ca şi noaptea trecută, căruţaşii se opriră să se odihnească şi să-şi pregătească fiertura. De data aceasta, în aer plutea un fel de apăsare şi era zăduf: oricâtă apă beau oamenii, tot nu-şi puteau astâmpăra setea. Luna răsărise roşie şi mohorâtă, de parcă era bolnavă, stelele erau şi ele mohorâte, întunericul era mai adânc şi depărtările mai tulburi. Ai fi zis că natura întreagă presimţea ceva şi tânjea în aşteptare.

În jurul focului nu mai era voie bună ca noaptea trecută şi nimeni nu mai spunea poveşti. Oamenii păreau plictisiţi şi vorbeau alene, în silă parcă. Pantelei ofta tot timpul, se plângea că-l dor picioarele şi aducea mereu vorba de moartea cea fără pocăinţă.

Întins cu burta la pământ, Dîmov tăcea mestecând un fir de iarbă. Faţa lui îşi luase o înfăţişare rea, de oboseală şi în acelaşi timp de scârbă, ca şi cum firul de iarbă ar fi mirosit urât… Vasea se plângea că-l durea falca şi pretindea că acesta-i semn că o să se strice vremea. Emelian nu mai dădea din mâini, stătea încremenit şi se uita în foc, încruntat. Egoruşka simţea şi el un fel de apăsare. Drumul la pas îl obosise şi-l durea capul de căldura pe care o îndurase în tot timpul zilei.

Când a fost gata fiertura, Dîmov, care nu era în apele lui, începu să se lege de ceilalţi căruţaşi.

— Ce mi te-ai lăţit aici ca o ploşniţă, tu, cel cu negul? Te-ai şi înfiinţat cu lingura, hai? se răsti el, uitându-se urât la Emelian. Mâncăule! Totdeauna eşti cel dintâi la ceaun! Crezi că dacă ai fost cântăreţ, eşti mare boier? Am văzut eu mulţi cântăreţi ca tine, cerând de pomană la drumul mare.

— Ce te legi de mine, omule? întrebă Emelian, întorcându-se spre el furios.

— Pentru că te bagi înaintea tuturor… la ceaune. Ia nu te mai crede lucru mare!

— Eşti un prost, asta-i! şuieră Emelian răguşit.

Ştiind bine cum se terminau de obicei aceste certuri, Pantelei şi Vasea încercară să-l facă pe Dîmov să înţeleagă că nu se cuvine să-i caute omului pricină pe degeaba.

— Zice că-i cântăreţ… nu se lăsa zurbagiul, rânjind cu dispreţ. Aşa, poate să cânte oricine. N-are decât să se aşeze în pridvorul bisericii şi să înceapă a se milogi: „Faceţi-vă milă şi pomană, pentru numele lui Hristos!” Eh!…

Emelian nu-i răspunse. Tăcerea lui îl întărâtă şi mai mult pe Dîmov. Se uită şi mai urât la fostul cântăreţ şi urmă:

— Nu vreau să-mi pun mintea cu tine, că altfel te-aş învăţa eu să-mi umbli cu nasul pe sus!…

— Ce tot te legi de mine, Mazepa[126]! îşi ieşi din fire Emelian. Ţi-am făcut eu ceva?

— Cum ai spus? se răsti Dîmov îndreptându-se din mijloc, cu ochii injectaţi. Cum ai spus? Eu Mazepa? Eu? Atunci, na-ţi: du-te de-o caută!

Şi smulgând lingura din mâna lui Emelian, o azvârli cât colo. Kiriuha, Vasea şi Stiopka săriră în picioare şi se repeziră s-o caute, iar Emelian, uluit, aruncă o căutătură rugătoare spre Pantelei. Obrazul se făcu dintr-odată mic şi i se încreţi, apoi fostul cântăreţ începu a clipi din ochi şi izbucni în plâns, ca un copil.

De la început Egoruşka nu-l putea înghiţi pe Dîmov. Acum i se părea că aerul era dintr-odată înăbuşitor şi că flăcările îi ardeau obrajii. Ar fi vrut să fugă la căruţe, să se scufunde în întuneric, dar ochii răi şi scârbiţi ai zurbagiului îl atrăgeau. Din tot sufletul ar fi vrut să-i spună ceva, ceva care să-l usture cât mai amarnic. Şi atunci, apropiindu-se de el îi strigă gâfâind:

— Eşti cel mai ticălos dintre toţi! Nu te pot suferi!

După nişte vorbe ca acestea ar fi trebuit să fugă la căruţe, dar nu se putu urni din loc şi-i dădu înainte:

— Pe lumea cealaltă ai să arzi în focul Gheenei! Am să te spun lui Ivan Ivanîci! N-ai niciun drept să-ţi baţi joc de Emelian!

— Ia uitaţi-vă la el! râse Dîmov. Un purceluş cu caş la gură vrea să-mi dea mie sfaturi!… Da’ dacă ţi-oi rupe urechile, ce-ai să zici?

Egoruşka simţi că se înăbuşă: niciodată nu i se întâmplase aşa ceva. Fără veste începu să tremure din tot trupul, să bată din picioare şi să urle:

— Băteţi-l! Băteţi-l!

Dar ochii i se umplură de lacrimi, se ruşină şi, fără să mai stea la gânduri, fugi clătinându-se spre căruţe. Nu văzu ce impresie făcuseră ţipetele lui. Culcat pe balot, plângea dând din mâini şi din picioare şi îngăimând:

— Mamă! Mamă!

Totul i se părea acum sălbatic şi înspăimântător: şi oamenii aceia, şi umbrele din jurul focului, şi baloturile negre, şi fulgerele ce scăpărau întruna în depărtare. Era îngrozit şi, în deznădejdea lui, se întreba prin ce întâmplare nimerise pe locurile acestea necunoscute, în mijlocul unor mujici aşa de răi. Pe unde or fi acum unchiul, părintele Hristofor şi Deniska? De ce întârzie atâta? Nu cumva or fi uitat de el? Gândul că l-au uitat şi l-au lăsat în voia sorţii îl înfiora şi-l cuprinse o spaimă atât de cumplită, încât de câteva ori îi veni să sară din căruţă şi s-o ia la goană îndărăt, acasă. Şi nu se răzgândi decât când îşi aduse aminte de crucile înnegrite şi triste pe lângă care trebuia

să treacă şi de fulgerele care scăpărau în depărtare… Nu se simţea mai uşurat, decât atunci când striga în şoaptă: „Mamă, mamă!…”

Dar nici căruţaşilor nu le era tocmai la îndemână. După ce Egoruşka fugi de lângă foc, oamenii tăcură o vreme, apoi cu glasul scăzut şi înfricoşat, începură să vorbească despre ceva care se apropia şi de care ar fi fost bine să se pună la adăpost, plecând cât mai repede de acolo… Mâncară în fugă, stinseră focul şi se apucară în tăcere să înhame caii. După graba şi după vorbele lor întretăiate, se vedea bine că presimţeau apropierea unei primejdii.

Înainte de a porni la drum, Dîmov se apropie de Pantelei şi-l întrebă în şoaptă:

— Cum îi zice?

— Egori… îi răspunse Pantelei.

Dîmov puse un picior pe butucul roţii, se prinse de frânghia cu care era legat balotul şi se aburcă sus. Egoruşka îi zări capul cârlionţat. Faţa palidă, obosită şi gravă, nu mai păstra nici urmă de răutate.

— Era! şopti Dîmov. Hai, bate-mă!

Egoruşka se uită la el nedumerit. În clipa aceea un fulger străbătu cerul.

— Nu-ţi fie frică, bate-mă! repetă Dîmov.

Şi fără să mai aştepte să-l bată Egoruşka, sau să-i spună ceva, sări jos oftând:

— Mi-e lehamite de toate!

Apoi, mişcându-şi greoi umerii, o luă agale, în mers legănat, de-a lungul şirului de căruţe. Mai zise o dată, cu glas pe jumătate jalnic, pe jumătate înciudat:

— Mi-e lehamite de toate! Doamne, Dumnezeule! Iar când ajunse în dreptul lui Emelian, îi spuse:

— Nu te supăra pe mine, Emelea. Aşa-i viaţa noastră, viaţă amărâtă, viaţă de câine!

Un fulger despică cerul spre dreapta şi, ca şi cum s-ar fi răsfrânt într-o oglindă, sclipi numaidecât şi în cealaltă parte:

— Ţine, Egori! strigă Pantelei aruncându-i de jos un obiect mare şi negru.

— Ce-i asta? întrebă Egoruşka.

— O rogojină! Dacă plouă, să te înveleşti cu ea.

Egoruşka se ridică în capul oaselor şi se uită împrejur. Zarea se înnegrea văzând cu ochii şi lumina palidă licărea acum tot mai des, clipind parcă din pleoape. Întunericul se lăsa spre dreapta, de parcă-l trăgea într-acolo nu ştiu ce greutate.

— Moşule, vine furtuna? întrebă Egoruşka.

— Of, săracele mele picioare degerate! se tânguia înainte Pantelei, bătând din tălpi. Nu-l auzise.

La stânga, nu ştiu cine frecă un chibrit pe cer şi în aceeaşi clipă o dungă palidă şi fosforescentă sclipi şi se stinse. Apoi undeva, foarte departe, cineva începu să alerge pe un acoperiş de tablă: era desculţ pesemne, deoarece tabla bubui înăbuşit.

— Vine ploaie mare! strigă Kiriuha.

Un fulger scăpără în dreapta, atât de strălucitor, încât lumină şi o bucată bună din stepă, şi locul unde cerul rămăsese senin se întâlnea cu bezna. Un nor înspăimântător se apropia încet. De marginea lui atârnau zdrenţe mari şi negre. Alte zdrenţe la fel se îngrămădeau una peste alta şi la dreapta, şi la stânga lui. Zdrenţele şi flendurile acelea îi dădeau o înfăţişare beată şi neruşinată. Deodată tunetul bubui mai puternic şi mai apropiat. Egoruşka îşi făcu cruce şi se îmbrăcă repede cu paltonul.

— Mi-e lehamite de toate! se auzi strigătul lui Dîmov spre capul convoiului şi după glas îţi puteai da seama că era din nou furios. Mi-e lehamite de toate!

Pe neaşteptate se stârni un vânt atât de puternic, încât era cât pe ce să smulgă legăturica şi rogojina din mâinile lui Egoruşka. Rogojina se zbătea şi se răsucea în toate chipurile, când izbind balotul, când plesnind băiatul peste obraz. Şuierând, vântul se năpusti asupra stepei, ridică vârtejuri nebune şi făcu ierburile să vuiască atât de asurzitor, încât nu se mai auzea nici tunetul, nici scârţâitul roţilor. Ai fi zis că vine dinspre norul cel negru, aducând cu el învolburări de praf şi miros de ploaie şi de pământ ud. Lumina lunii se înceţoşă, mai murdară parcă, iar stelele se încruntară şi mai tare. Pe marginea drumului, norii de praf şi umbrele lor alergau grăbite undeva, îndărăt. Fără îndoială că în clipa aceea, învârtindu-se nebuneşte, vârtejurile măturau de pe pământ praful, ierburile uscate şi penele, înălţându-le până la cer. Ciulinii stepei ajungeau până sub norul cel mare şi negru şi fără îndoială că şi lor le era frică! Curând însă, prin praful care îţi umplea ochii, nu se mai văzu nimic decât sclipirea fulgerelor.

Închipuindu-şi că ploaia o să înceapă numaidecât, Egoruşka se lăsă în genunchi şi se înveli cu rogojina.

— Pantelei!… strigă cineva dinspre căruţele din faţă. A… a… va!

— Nu se aude nimic!… răspunse Pantelei, tare şi prelung.

— A… a… va! Area… a!

Tunetul bubui mânios, se rostogoli pe cer de la dreapta la stânga, apoi se întoarse îndărăt şi se stinse lângă căruţele din faţă.

— Sfânt, sfânt, sfânt, domnul Savaot! şopti Egoruşka făcându-şi cruce, plin e cerul şi pământul de mărirea ta!

Cerul negru îşi căscă gura şi slobozi un şuvoi de foc alb. În clipa următoare, se auzi bubuind tunetul. Dar abia se potolise,

că alt fulger scăpără, atât de prelung, încât Egoruşka văzu prin rogojină drumul până cine ştie unde, îi văzu pe toţi căruţaşii şi desluşi până şi vesta lui Kiriuha. Zdrenţele negre de pe partea stângă a norului se ridicau tot mai sus, iar una dintre ele, mătăhăloasă şi greoaie, aducând cu o labă cu degetele răsfirate, se întindea spre lună. Egoruşka închise ochii, hotărât să nu-i mai deschidă, ca şi cum n-ar vedea şi n-ar auzi nimic, până ce s-o sfârşi totul.

Dar Dumnezeu ştie de ce, ploaia întârzia. Crezând că norul s-a îndepărtat, Egoruşka îşi scoase capul de sub rogojină. Era un întuneric de spaimă. Nu-l mai văzu acum nici pe Pantelei, nu mai văzu nici balotul şi nici chiar pe el însuşi. Îşi aruncă ochii înspre partea unde mai adineauri se vedea luna, dar şi acolo stăruia aceeaşi beznă ca şi în jurul căruţei. Iar fulgerele, tot mai albe, erau aşa de orbitoare, că te dureau ochii.

— Pantelei! strigă Egoruşka.

Nu-i răspunse nimeni. Vântul mai încercă o dată să-i smulgă rogojina, apoi fugi undeva, departe. Se auzi un zgomot domol şi lin. O picătură mare şi rece căzu pe genunchii lui Egoruşka, alta i se prelinse pe mână. Văzând că genunchii nu-i erau acoperiţi, încercă să-şi potrivească mai bine rogojina, când deodată auzi o răpăială pe drum, apoi pe hulube şi pe balot. Începea ploaia. Rogojina şi ploaia se înţeleseră îndată de minune şi se porniră să trăncănească repede, vesel şi supărător, întocmai ca două coţofene.

Egoruşka stătea în genunchi sau, mai bine zis pe călcâie. Când ploaia începu a ciocăni în rogojină, el se aplecă să-şi învelească genunchii, care i se şi udaseră. Izbuti să şi-i acopere, în schimb, după alte câteva clipe, simţi o umezeală supărătoare ceva mai jos de spate şi pe pulpe. Se întoarse la poziţia de mai înainte, lăsându-şi genunchii afară, în ploaie şi chibzuind cum ar face să se învelească, pe întuneric, cu rogojina. Dar mâinile îi erau ude, apa i se prelingea prin mâneci şi pe după guler, iar umerii îi îngheţaseră. Atunci se hotărî să nu mai facă nimic, să stea nemişcat şi să aştepte până se va sfârşi totul.

— Sfânt, sfânt, sfânt… şopti el.

Deodată, sus, deasupra capului, cerul se despică cu un trosnet cumplit şi asurzitor. Egoruşka se făcu mic şi îşi ţinu răsuflarea, aşteptând să-i cadă după cap şi pe spinare ţăndările cerului. Fără să vrea deschise ochii şi văzu cum pe degetele lui, pe mânecile îmbibate de ploaie, pe şuviţele de apă care se scurgeau pe rogojină, pe balot şi jos, pe pământ, scăpără şi sclipi de vreo cinci ori la şir o lumină orbitoare. Răsună apoi o nouă bubuitură tot atât de puternică şi de cumplită. Cerul nu mai vuia acum prelung ci trosnea scurt, sec, ca lemnul uscat.

„Bum… bum-bum-bum” – bubuia cu putere tunetul rostogolindu-se şi poticnindu-se în văzduh, ca apoi să se prăvălească, cu un trosnet furios şi scurt, undeva, în apropierea căruţelor din faţă, sau departe în urmă.

Până atunci, fulgerele fuseseră înspăimântătoare, însă acum, însoţite de nişte tunete ca acestea, erau de-a dreptul sinistre. Lumina lor orbitoare pătrundea ca vrăjită prin pleoapele închise şi făcea să-ţi îngheţe tot trupul. Cum să stai, ca să nu le mai vezi? Egoruşka se hotărî să se întoarcă cu faţa în cealaltă parte. Cu băgare de seamă, de parcă se temea să nu-l vadă cineva, se lăsă în patru labe şi, pipăind cu palmele balotul ud şi lunecos, se întoarse.

„Bum! bum-bum!” îi trecu ceva pe deasupra capului, căzu sub căruţă şi se sparse: „Rrra”!

Ochii băiatului se deschiseră iarăşi fără voia lui şi el văzu că acum îl pândea o altă primejdie: în urma căruţei veneau trei uriaşi cu suliţe lungi în mână. Fulgerul sclipi în vârfurile ascuţite ale suliţelor şi lumină ca ziua făpturile uriaşilor. Erau trei bărbaţi de statură nemaipomenită, cu feţele acoperite, cu capetele plecate şi cu pasul greoi. Păreau trişti, posomorâţi şi adânciţi în gânduri. Poate că mergeau în urma căruţelor fără gândul de a face cuiva vreun rău, dar era destul să-i vezi în apropiere, ca să te apuce groaza.

Egoruşka se întoarse din nou cu faţa înainte şi tremurând din tot trupul, strigă:

— Pantelei! Moşule!…

„Bum! bum! bum!” îi răspunse cerul.

Băiatul deschise ochii să vadă dacă oamenii mai erau pe lângă căruţe. Un fulger sclipi în două locuri deodată şi lumină drumul până în depărtare, toate căruţele convoiului şi pe toţi căruţaşii. Pe drum alergau şuvoaie de apă şi jucau clăbuci. Pantelei mergea pe lângă căruţă. Pălăria înaltă şi umerii îi erau acoperiţi cu o rogojină mică. Faţa lui nu arăta nici frică şi nici tulburare, de parcă era asurzit de tunete şi orbit de fulgere.

— Moşule, uriaşii! strigă Egoruşka plângând.

Dar bătrânul nu-l auzi. Ceva mai încolo mergea Emelian. Acoperit din cap până-n picioare cu o rogojină mare, avea acum forma unui triunghi. Vasea, care nu avea cu ce să se apere de ploaie, păşea ţanţoş ca totdeauna, ridicându-şi picioarele sus fără să-şi îndoaie genunchii. Când scăpărau fulgerele, aveai impresia că şirul de căruţe stătea pe loc, că toţi căruţaşii încremeniseră şi că piciorul lui Vasea rămăsese înţepenit în aer.

Egoruşka îl mai strigă o dată pe bătrân. Neprimind niciun răspuns, se aşeză pe balot şi rămase nemişcat. Pierduse orice nădejde că ploaia o să se mai oprească vreodată. Era

încredinţat că trăsnetul o să-l ucidă din clipă în clipă, că or să i se deschidă ochii fără voie şi că o să-i vadă iarăşi pe uriaşii cei înspăimântători. Nu-şi mai făcea cruce, nu-l mai striga pe Pantelei şi nici nu se mai gândea la maică-sa. Simţea doar cum îi înţepeneşte trupul de frig şi de frică la gândul că furtuna n-o să se mai oprească niciodată.

Dar fără veste auzi glasuri.

— Egorghi, nu cumva ai adormit? striga Pantelei de jos. Haide, coboară! O fi asurzit, săracul…

— Grozavă furtună, zicea un glas gros necunoscut, icnind de parcă dădea de duşcă un pahar mare de votcă.

Egoruşka deschise ochii. Jos, lângă căruţă, stăteau Pantelei, Emelian în chip de triunghi, cu cei trei uriaşi. Uriaşii păreau acum mult mai mici, iar când Egoruşka se uită mai bine la ei, văzu că nu erau decât trei bieţi mujici, care duceau pe umeri furci de fier şi nicidecum suliţe. Printre Pantelei şi Emelian cel triunghiular se zărea fereastra luminată a unei căsuţe scunde. Prin urmare, convoiul se oprise într-un sat. Egoruşka aruncă rogojina de pe el, îşi luă legăturica şi coborî repede din căruţă. Acum, când auzea în jurul lui glasuri omeneşti şi vedea, la câţiva paşi, o fereastră luminată, nu-i mai era frică, deşi tunetul bubuia ca şi până atunci, iar fulgerele brăzdau cerul fără încetare.

— Grozavă furtună, nimic de zis… bombănea Pantelei. Slavă Domnului… Mi-a cam murat picioarele, dar nu-i nimic… Te-ai dat jos, Egorghi? Hai, intră în casă… Nu-i nimic, or să treacă ele toate…

— Sfânt, sfânt, sfânt… cânta Emelian cu glas tărăgănat şi răguşit. Hotărât lucru că a trăsnit pe undeva… Sunteţi de prin părţile astea? îi întrebă el pe cei trei uriaşi.

— Nu, suntem din Glinovo… Glinovceni, cum s-ar zice. Muncim pe moşia boierilor Plater.

— Treieraţi?

— Facem de toate. Deocamdată trebuie să secerăm grâul. Da’ ştiu că a tunat! De mult nu s-a pomenit o furtună ca asta…

Egoruşka intră în izbă. Îl întâmpină o bătrână slabă şi cocoşată, cu bărbia ascuţită. Avea în mână o lumânare de seu şi-şi ţinea ochii pe jumătate închişi. Ofta mereu, prelung.

— Grozavă furtună ne-a trimis Cel de Sus! îngăimă bătrâna. Ai noştri au rămas peste noapte în stepă. Ce s-or fi făcut, săracii, pe o ploaie ca asta… Dezbracă-te, cuconaşule, dezbracă-te…

Tremurând de frig şi mişcându-se în silă, Egoruşka îşi scoase paltonul ud, apoi îşi depărtă picioarele şi braţele de trup şi rămase o vreme aşa, ca înţepenit. Orice mişcare, cât de uşoară, îi stârnea o senzaţie neplăcută de frig şi de umezeală.

Mânecile şi tot spatele cămăşii îi erau ude, pantalonii i se lipiseră de picioare, iar din păr îi picura întruna apă…

— De ce stai aşa răşchirat, voinicuţule? întrebă bătrâna. Stai jos colea.

Cu picioarele depărtate, Egoruşka se apropie de masă şi se aşează pe laviţă, lângă un cap de om. Capul se mişcă, slobozi pe nas o şuviţă de aer, mestecă în sec, apoi se potoli. De la cap, de-a lungul laviţei se desluşea o mogâldeaţă învelită într-un cojoc; era o femeie care dormea.

Bătrâna ieşi din casă, oftând, dar se întoarse îndată cu un harbuz şi cu un pepene galben.

— Mănâncă, cuconaşule! N-am altceva să-ţi dau… zise ea căscând. Apoi scotoci în sertarul mesei şi scoase de acolo un cuţit lung şi bine ascuţit, ca acela cu care tâlharii spintecă negustorii pe la hanuri. Mănâncă, cuconaşule!…

Tremurând ca de friguri, Egoruşka mâncă o felie de pepene galben cu o bucată de pâine neagră, apoi o felie de harbuz, după care se simţi şi mai înfrigurat.

— Ai noştri au mas în stepă… oftă bătrâna în timp ce băiatul mânca. Şi afară e mânia lui Dumnezeu… Ar trebui să aprind lumânarea la icoane, da' nu ştiu unde-a pus-o Stepanida. Mănâncă, sufleţelule, mănâncă!…

Bătrâna căscă şi, ducându-şi mâna dreaptă la spate, îşi scărpină umărul stâng.

— Trebuie să fie ceasurile două, zise ea. Acuşi vine vremea de sculare. Şi ai noştri care au mas în stepă… Or fi uzi leoarcă…

— Bunicuţo, se rugă Egoruşka, mi-e somn.

— Culcă-te, cuconaşule, culcă-te… oftă bătrâna căscând. Doamne, Isuse Hristoase! Dormeam, şi deodată mi se pare că bate cineva. Mă trezesc şi mă uit. Când colo, Dumnezeu ne trimisese furtuna… Am vrut să aprind lumânarea, dar n-am găsit-o.

Vorbind înainte singură, femeia adună boarfele de pe laviţă – aşternutul ei, pesemne – coborî două cojoace din cuiul de lângă cuptor şi începu să-i facă lui Egoruşka culcuş.

— Ia te uită că nu mai conteneşte furtuna! bombănea ea. Ferească Dumnezeu, să nu se aprindă pe undeva. Şi ai noştri care au rămas pe noapte pe stepă… Culcă-te, cuconaşule, culcă-te… Domnul nostru Isus Hristos să te aibă în pază, nepoţele… Pepenele ţi-l las aici, poate că mai mănânci când te scoli.

Oftăturile şi căscatul bătrânei, respiraţia regulată a femeii care dormea pe laviţă, întunericul din odaie şi zgomotul ploii de dincolo de fereastră, toate îmbiau la somn. Egoruşka se

ruşină să se dezbrace în faţa bătrânei. Îşi scoase numai cizmele şi se culcă, învelindu-se cu unul dintre cojoace.

— S-a culcat băiatul? auzi peste câteva clipe glasul lui Pantelei, în şoaptă.

— S-a culcat, îi răspunse bătrâna, tot în şoaptă.

— Mare-i pedeapsa lui Dumnezeu! Tună, tună şi nu-i niciun semn că are de gând să contenească…

— Lasă că acuşi trece… mormăi Pantelei, aşezându-se. S-a mai potolit… Flăcăii noştri s-au împrăştiat pe la casele oamenilor, n-au rămas decât doi pe lângă cai… Băieţii noştri, vasăzică… Altfel nu-i chip… Ne-ar fura caii… Mai stau puţin şi pe urmă mă duc să-i schimb… Altfel nu-i chip, te pomeneşti că ni-i fură.

Pantelei şi bătrâna se aşezară unul lângă altul la picioarele lui Egoruşka şi începură să sfătuiască în şoaptă, întrerupându-se ca să suspine şi să caşte. Egoruşka însă nu putea să se încălzească deloc, cu tot cojocul greu şi călduros cu care se învelise. Dar dârdâia din tot trupul, mâinile şi picioarele îi tremurau, iar măruntaiele i se strângeau ghem… Se dezbrăcă sub cojoc, dar nici asta nu-i ajută. Îl scuturau frigurile din ce în ce mai tare.

Pantelei plecă să schimbe oamenii. Când se întoarse, Egoruşka tot nu dormea şi tremura din tot trupul. Părea că-i strânge ceva şi capul şi pieptul, că-l apasă şi nu ştia ce anume: şoaptele bătrânilor sau mirosul greu al cojocului de oaie. Harbuzul şi pepenele galben îi lăsaseră în gură un gust supărător de cocleală. Şi pe deasupra, îl mai pişcau şi purecii.

— Moşule, mi-e frig! scânci el, dar nu-şi mai recunoscu glasul.

— Dormi, nepoţele, dormi! oftă bătrâna.

Tit se apropie de pat cu picioruşele lui subţiri şi începu să dea din mâini, apoi dintr-odată crescu până în tavan şi se prefăcu într-o moară de vânt. Părintele Hristofor, – dar nu aşa cum era în brişcă, ci îmbrăcat în odăjdii şi cu sfeştocul în mână – înconjură moara şi o stropi cu aghiazmă, iar moara nu se mai învârti. Dându-şi seama că aiurează, Egoruşka deschise ochii.

— Moşule! strigă el. Dă-mi puţină apă!

Nu-i răspunse nimeni. Egoruşka simţi că se înăbuşă şi că nu mai putea să stea culcat. Se sculă, se îmbrăcă şi ieşi din casă. Se luminase de ziuă. Cerul era mohorât, dar nu mai ploua. Tremurând şi zgribulindu-se în paltonul lui ud, Egoruşka trecu prin curtea plină de noroi, ascultând liniştea care stăpânea pretutindeni. Se pomeni în faţa unui grajd mic, cu acoperiş de stuf şi cu uşa pe jumătate deschisă. Se uită înăuntru, intră şi se aşeză într-un ungher întunecos, pe un morman de tizic.

Gândurile i se învălmăşeau în capul greu, limba îi era uscată şi în gură simţea acelaşi gust scârbos de cocleală. Începu să-şi cerceteze pălăria, îi îndreptă pana de păun şi-şi aduse aminte cum se dusese, cu mama, s-o cumpere. Vârî apoi o mână în buzunar şi scoase de acolo un bulgăraş de chit, cafeniu şi lipicios. Cum de ajunsese chitul acela în buzunarul lui? Se gândi, îl duse la nas… Mirosea a miere. În sfârşit, îşi aduse aminte: era turta dulce pe care i-o dăduse evreica, hangiţa. Cum se muiase săraca!

După aceea, Egoruşka îşi cercetă paltonul cenuşiu, cu nasturi mari de os, croit în chip de surtuc. Cum era nou şi costase bani mulţi, mama ţinea paltonul atârnat în dormitor, lângă rochiile ei, nu în sală, iar Egoruşka n-avea voie să-l îmbrace decât în zilele de sărbătoare. Uitându-se la el, îl prinse mila: îşi zise că atât el cât şi paltonul fuseseră lăsaţi în voia sorţii şi că nu le era dat să se mai întoarcă acasă. Şi începu să plângă cu lacrimi atât de amare, încât era cât pe ce să cadă de pe mormanul de tizic.

Un dulău mare şi alb, ud leoarcă de ploaie, cu smocuri de lână pe bot, ca nişte papiote, intră în grajd şi se uită cu mirare la Egoruşka. Se întreba, fără îndoială, ce trebuia să facă: să latre ori nu? Hotărând că ar fi mai bine să nu latre, se apropie încetişor de băiat, înfulecă chitul şi plecă.

— Sunt ale lui Varlamov, strigă cineva din uliţă.

După ce plânse până se sătură, Egoruşka ieşi din grajd şi, ocolind o băltoacă, o luă încetişor spre uliţă. Convoiul de căruţe se oprise chiar în faţa porţii. Uzi până la piele, cu picioarele goale încărcate de noroi, moleşiţi şi somnoroşi ca muştele de toamnă, căruţaşii se învârteau pe lângă cai sau stăteau pe hulube. Egoruşka se uită la ei şi se gândi: „Tare-i rău şi tare-i greu să fii ţăran”. Şi apropiindu-se de Pantelei, se aşează alături de el, pe huluba căruţei.

— Moşule, tare mi-e frig! zise, tremurând din tot trupul şi vârându-şi mâinile în mâneci.

— Nu-i nimica, mai avem numai puţintel şi ajungem! îi răspunse Pantelei căscând. Nu-i nimica, las că ai să te încălzeşti acuşi.

Convoiul plecă de dimineaţă, pe răcoare. Egoruşka stătea culcat pe balot şi dârdâia de frig, cu toate că soarele răsărise în vremea asta, uscând şi hainele lui, şi balotul, şi pământul. Îndată ce închise ochii, îl văzu din nou pe Tit şi văzu şi moara. Îi era greaţă şi simţea o greutate în tot trupul. Se silea să-şi gonească vedeniile, dar abia dispăreau, şi Dîmov se repezea la el urlând, cu ochii înroşiţi de mânie şi cu pumnii ridicaţi. Alteori, îl auzea tânguindu-se: „Mi-e lehamite de toate!” Apoi i se părea că-l vede pe Varlamov trecând călare pe armăsarul

lui căzăcesc, sau pe Constantin cu zâmbetul lui fericit şi cu dropia în braţe. Şi toţi oamenii aceştia, greoi şi plictisitori, îi erau nespus de urâţi.

La un moment dat, – asta se întâmplă spre seară, – băiatul îşi ridică puţin capul şi ceru de băut. Căruţele se opriseră în mijlocul unui pod mare aruncat peste un râu lat. Dedesubt, prin pânza unei dâre de fum, se vedea plutind pe apă un vapor care remorca un şlep. Iar pe malul celălalt se înălţa un deal, al cărui povârniş era presărat cu case şi biserici. La poalele dealului, de-a lungul unui şir de vagoane, alerga o locomotivă.

Egoruşka nu văzuse încă nici vapoare, nici locomotive, nici râuri aşa de late. Uitându-se acum la ele, nici nu se sperie şi nici nu rămase mirat. Mai mult încă, pe faţa lui nu se vedea nici umbră de curiozitate. Nu simţea decât că-i era greaţă. Se întinse repede cu faţa în jos, se trase către marginea balotului şi vărsă. Văzându-l, Pantelei tuşi şi clătină din cap.

— Iacă, s-a îmbolnăvit băiatul nostru! făcu el. Trebuie să fi răcit la burtă… băiatul, vasăzică… Şi încă pe locuri străine… Nu, asta nu-i treabă bună!

VIII

Convoiul de căruţe poposi la un han mare din apropierea portului, unde trăgeau de obicei negustorii. În timp ce coborau din căruţă, Egoruşka auzi un glas cunoscut. Cineva îl ajuta să se dea jos şi-i spunea:

— Noi am sosit de-aseară… V-am aşteptat azi toată ziua. Am fi vrut să vă ajungem din urmă, dar ne-a fost peste mână şi a trebuit s-o luăm pe alt drum. Ia te uită cum ţi-ai mototolit paltonaşul! Să vezi ce-o să te mai certe unchiu-tău!

Egoruşka se uită la faţa celui care-i vorbea, pistruiată ca marmura, şi-şi dădu seama că era Deniska.

— Unchiu-tău şi părintele Hristofor sunt în odaie la ei, urmă Deniska. Beau ceai. Hai cu mine!

Şi-l duse la o casă mare, cu etaj, neagră şi mohorâtă, care semăna cu spitalul din N… După ce trecură printr-o sală, apoi pe nişte scări întunecoase şi printr-un coridor lung şi strâmt, Egoruşka şi Deniska intrară într-o odăiţă unde, într-adevăr, Ivan Ivanîci şi părintele Hristofor stăteau la o măsuţă şi-şi beau ceaiul. Văzându-l pe Egoruşka, cei doi bătrâni îl întâmpinară şi miraţi, dar şi bucuroşi, în acelaşi timp.

— Aha, Egor Nikolaici!… zise părintele Hristofor, cu glas cântat. Domnul Lomonosov al nostru!

— Poftiţi, cinstiţi boieri! făcu Kuzmiciov. Poftiţi, mă rog, poftiţi!

Egoruşka îşi scoase paltonul, sărută mai întâi mâna unchiului său, apoi pe a părintelui Hristofor şi se aşeză la masă.

— Ei, cum ai călătorit, *puer bone?* sări la el cu întrebările părintele Hristofor, turnându-i un ceai. Avea pe faţă acelaşi zâmbet larg, ca întotdeauna. Ţi s-a urât de atâta drum, nici vorbă. Să te ferească Dumnezeu să umbli cu carul cu boi ori cu convoiul de căruţe! Mergi, mergi, şi Doamne iartă-mă, nu vezi înaintea ta decât stepa, aceeaşi stepă monotonă, plictisitoare şi nesfârşită… Asta numai călătorie nu-i, e adevărat chin, nu alta! Da’ de ce nu-ţi bei ceaiul? Haide, bea. În timp ce tu mergeai cu convoiul trei-trei, trei-trei, noi ne-am isprăvit treburile. Şi, mulţămim lui Dumnezeu, le-am isprăvit bine, cum nu se poate mai bine, dea Domnul tot aşa, la toată lumea! Am vândut lui Cerepahin toată lâna şi am avut câştig bun, bun de tot…

Îndată ce-şi regăsi pe ai lui, Egoruşka simţi o nevoie nestăpânită să se jeluiască. Nu asculta ce-i spunea părintele Hristofor, ci se gândea de ce anume să se plângă şi cu ce să înceapă. Dar glasul părintelui, care acum i se părea supărător şi aspru, îl împiedica să-şi adune gândurile şi-l tulbura. Nu

trecuseră nici cinci minute de când se aşezase şi se ridică de la masă, se îndreptă spre divan şi se culcă.

— Ia te uită! se minună părintele Hristofor.

— Nu-ţi bei ceaiul?

Gândindu-se mereu de ce ar putea să se plângă, Egoruşka îşi sprijini fruntea de speteaza divanului şi, fără veste, izbucni în plâns.

— Ia te uită! repetă părintele Hristofor, ridicându-se şi apropiindu-se de divan. Ce-i cu tine, Gheorghi? De ce plângi?

— Îs… îs bolnav! îngăimă Egoruşka.

— Bolnav? se tulbură părintele. Iaca, asta nu-i bine, frate… Cum de te-ai îmbolnăvit tocmai acum, pe drum? Doamne, frăţioare, cum se poate una ca asta?…

Îşi lăsă mâna pe fruntea băiatului şi-i pipăi obrajii.

— Da, îţi arde capul… Se vede treaba că ai răcit, ori poate ai mâncat ceva care nu ţi-a priit… Roagă-te lui Dumnezeu să te ajute!

— Ar trebui să-i dăm o chinină… făcu Ivan Ivanîci, tulburat.

— Ba eu zic să-i dăm să mănânce ceva fierbinte… Gheorghi, vrei o farfurie de supă? Hai?

— Nu… nu vreau… răspunse Egoruşka.

— Nu cumva te scutură frigurile?

— M-au scuturat înainte… acuma… acuma mi-e tare cald şi mă doare tot trupul…

Ivan Ivanîci se apropie de divan, puse şi el mâna pe fruntea băiatului, tuşi îngrijorat şi se întoarse la masă.

— Uite ce-i, dezbracă-te şi culcă-te să dormi, îl sfătui părintele Hristofor. Trebuie să tragi un somn zdravăn.

Îl ajută să se dezbrace, îi dădu o pernă şi-l înveli cu o plapumă iar peste plapumă mai puse şi paltonul lui Ivan Ivanîci. După aceea, se îndepărtă în vârful picioarelor şi se aşeză din nou la masă. Egoruşka închise ochii şi într-o clipă i se păru că nu mai este în odaia de la han, ci undeva, pe drumul mare, în apropierea focului. Emelian dădea din mâini, iar Dîmov, cu burta la pământ, se uita batjocoritor la el, cu ochii lui întreţesuţi cu vinişoare roşii.

— Bateţi-l! Bateţi-l! strigă Egoruşka.

— Aiurează… zise părintele Hristofor în şoaptă.

— Altă belea! oftă Ivan Ivanîci.

— Trebuie să-l frecăm cu untdelemn şi cu oţet. Poate că o da Dumnezeu şi s-o face sănătos până mâine.

Ca să scape de vedenii, Egoruşka deschise ochii şi rămase cu ei aţintiţi la lumina lămpii. Părintele Hristofor şi Ivan Ivanîci îşi băuseră ceaiul şi acum vorbeau nu ştiu ce în şoaptă. Preotul zâmbea fericit: nu putea să uite, pesemne, că luase bani

buni pe lână. La drept vorbind, nu se bucura atât de câştig, cât la gândul că, ajungând acasă, o să-şi adune în jurul lui tot neamul cel numeros, o să clipească şiret din ochi şi o să izbucnească în râs. La început o să-i păcălească, spunându-le că a vândut lâna cu pierdere, dar la urmă o să-i întindă ginere-său Mihailo portofelul doldora de bani şi o să-i spună: „Na, ţine! Iaca aşa se fac afacerile!" Kuzmiciov însă părea nemulţumit. Faţa lui păstra acelaşi aer rece şi preocupat.

— Ehei, dacă aş fi ştiut că Cerepahin o să ne dea asemenea preţ, zicea el cu glasul scăzut, nu i-aş fi vândut lui Makarov, încă de acasă, cele trei sute de puduri! Tare mi-e ciudă! Da cine putea să ştie că în vremea asta s-au urcat preţurile?

Un argat cu rubaşcă albă aprinse candela din faţa icoanei din colţ şi ridică samovarul de pe masă. Părintele Hristofor îi şopti ceva la ureche. Omul îşi luă un aer misterios de conspirator, – cu alte cuvinte: lasă, că ştiu eu ce trebuie să fac! şi ieşi din odaie. Apoi se întoarse şi vârî sub divan un vas. Ivan Ivanîci îşi aşternu pe jos, căscă de câteva ori, îşi făcu rugăciunea fără chef şi se culcă.

— Mâine am de gând să mă duc la catedrală… zise părintele Hristofor. Îl cunosc pe marele eclisiarh. Ar trebui să mă duc după liturghie şi la preasfinţitul, dar aud că-i bolnav în pat.

Apoi căscă şi stinse lampa. Odaia nu mai era luminată acum decât de candelă.

— Am auzit că nu primeşte, urmă părintele Hristofor, dezbrăcându-se. Ce pot să fac? Am să plec fără să-l văd…

Îşi scoase anteriul şi lui Egoruşka i se păru iarăşi că-l are în faţă pe Robinson Crusoe. Iar Robinson amestecă ceva într-o farfurie, se apropie de Egoruşka şi-i şopti:

— Dormi, Lomonosov? Scoală-te, să te frec cu puţin untdelemn şi cu oţet. Are să-ţi facă bine. Da' nu uita şi roagă-te şi lui Dumnezeu…

Egoruşka se ridică repede în pat. Părintele Hristofor îi scoase cămaşa şi începu să-l frece pe piept. Sufla din greu şi se strâmba urât, ca şi cum el era cel gâdilat.

— În numele tatălui, al fiului şi al sfântului duh… şoptea părintele. Întoarce-te acuma cu spatele în sus!… Aşa… Mâine ai să fii sănătos tun, numai vezi, de azi încolo, să nu mai păcătuieşti… Ia te uită, arzi ca focul. Nu cumva v-a prins furtuna pe drum?

— Ba ne-a prins.

— Ei, poftim! Apoi cum era să nu te îmbolnăveşti? În numele tatălui, al fiului şi al sfântului duh… Cum era să nu te îmbolnăveşti?

După ce-l frecă foarte bine, părintele Hristofor îl ajută să-şi pună cămaşa, îl înveli, făcu peste el semnul crucii şi se

depărtă. Peste puţin, Egoruşka îl văzu cum se închină. Se vede că bătrânul ştia tare multe rugăciuni pe de rost, deoarece rămase mult timp în faţa icoanei, rugându-se în şoaptă. După ce termină, făcu câte o cruce spre ferestre, spre uşă, spre Egoruşka şi spre Ivan Ivanîci, apoi se culcă fără pernă, învelindu-se cu anteriul. În coridor, pendula bătu de zece ori. Egoruşka socoti câte ceasuri mai erau până la ziuă, îşi sprijini, amărât, fruntea de spătarul divanului şi nu mai încercă să se scuture de visurile lui tulburi şi apăsătoare. Dar dimineaţa sosi mult mai curând decât socotise el.

I se părea că nu stătuse cine ştie cât culcat, cu fruntea sprijinită de spătarul divanului. Dar când deschise ochii, raze piezişe de soare pătrundeau pe cele două ferestre ale odăiţei, întinzându-se pe podea. Nici părintele Hristofor, nici Ivan Ivanîci nu mai erau acolo. Odăiţa era dereticată, prietenoasă, plină de lumină şi mirosea a părintele Hristofor, care împrăştia întotdeauna mireasmă de chiparos şi de albăstrele uscate (acasă la el, obişnuia să pună la icoane albăstrele în loc de busuioc). Egoruşka se uită la pernă, la razele piezişe de soare, la cizmele lui, bine lustruite acum, care aşteptau lângă canapea, şi începu să râdă.

I se părea ciudat că nu mai era culcat pe balot, că în jurul lui totul era uscat şi că tavanul nu era străbătut de fulgere şi tunete.

Sări de pe divan şi începu să se îmbrace. Se simţea nespus de bine. Din boala de ieri nu-i mai rămăsese decât o uşoară slăbiciune în picioare şi în ceafă. Asta însemna că untdelemnul şi oţetul îi făcuseră bine. Îşi aduse aminte de vapor, de locomotivă şi de râul cel lat, de toate câte le văzuse aseară ca prin ceaţă, şi se grăbi cu îmbrăcatul, ca să tragă o raită prin port, să le vadă pe toate mai bine. Tocmai se spălase şi-şi trăgea pe el rubaşca cea roşie, când auzi cheia întorcându-se în broască şi în prag se ivi părintele Hristofor, cu pălăria lui tare, cu boruri late, cu cârjă şi cu o sutană de mătase cafenie peste caftanul de pânză. Zâmbind cu voie bună (când se întorc de la biserică bătrânii au totdeauna un aer fericit) puse pe masă o prescură şi un pachet, îngână o rugăciune, apoi zise:

— Domnul primească! Ei, cum o duci cu sănătatea?

— Acum mi-e bine! îi răspunse Egoruşka, sărutându-i mâna.

— Slavă Domnului!… Am fost la liturghie… M-am dus să-l văd pe marele eclisiarh, o cunoştinţă veche. M-a poftit acasă la el, să iau un ceai, dar nu m-am dus, că nu-mi place să umblu de dimineaţă pe la uşile oamenilor. Dumnezeu să-l aibă în pază!

Îşi scoase anteriul, îşi mângâie barba, apoi desfăcu pachetul tacticos. Egoruşka văzu o cutie de tinichea cu icre moi, o

bucată de batog şi o franzelă.

— Am trecut prin faţa unei pescării şi uite ce-am cumpărat, zise părintele Hristofor. În zi de lucru nu se cuvine să faci risipă, dar mi-am zis că avem acasă un bolnav, aşa că o să ni se ierte păcatul. Îs icre bune, de nisetru…

Argatul cel cu rubaşca albă aduse samovarul şi o tavă cu farfurii şi tacâmuri.

— Mănâncă, îl îndemnă părintele Hristofor, întinzând icre pe o felie de pâine şi dându-i-o lui Egoruşka.

— Mănâncă şi du-te de te plimbă, că pe urmă ai să te duci la şcoală. Şi vezi de ia aminte: să înveţi bine, cu sârguinţă, ca să-ţi fie de folos. Ceea ce trebuie să ştii pe de rost, învaţă pe de rost, iar ceea ce trebuie să spui cu vorbele tale, adică să scoţi Înţelesul, spune cu vorbele tale. Caută de-ţi însuşeşte toate ştiinţele. Pentru că, vezi, unul cunoaşte foarte bine matematica şi habar n-are cine a fost Piotr Moghila[127]. Altul ştie cine a fost Piotr Moghila, dar nu-i în stare să spună nimic despre lună. Tu să înveţi aşa fel, ca să ştii de toate. Învaţă latina, franceza, germana… apoi, bineînţeles, geografia, istoria, teologia, filozofia, matematica… Şi când ai să le deprinzi pe toate, fără grabă, cu sârguinţă şi cu ajutorul rugăciunilor pe care ai să le înalţi către Domnul, atunci poţi să intri în vreo slujbă. Dacă ai să ştii de toate, are să-ţi vină uşor şi în viaţă, orice cale ai să apuci. Atâta ai de făcut: să înveţi şi să-ţi umpli sufletul de lumină, că pe urmă are grijă Dumnezeu să-ţi arate ce să te faci: doctor, judecător, inginer…

Părintele Hristofor luă o bucăţică de pâine, o unse cu icre şi-o vârî în gură şi urmă:

— Apostolul Pavel spune: „Nu vă lăsaţi duşi întru rătăcire de fel de fel de învăţături nesăbuite”. Se înţelege, dacă te ţii de vrăjitorii şi de farmece, ori dacă te-apuci să chemi duhuri de pe lumea cealaltă, cum făcea Saul, ori dacă-ţi însuşeşti învăţături, de pe urma cărora nu tragi niciun folos, nici tu, nici ceilalţi, – atunci mai bine să te laşi păgubaş de învăţătură. Trebuie să înveţi numai ceea ce a fost binecuvântat de domnul Dumnezeu. Ia aminte… Sfinţii apostoli vorbeau toate limbile – învaţă şi tu toate limbile. Vasili cel Mare învăţa matematica şi filozofia – învaţă-le şi tu. Sfântul Nestor scria istoria – învaţă şi scrie şi tu istorie. Într-un cuvânt, urmează pilda sfinţilor…

Părintele Hristofor sorbi o înghiţitură de ceai din farfurioară, îşi şterse mustăţile şi clătină din cap.

— Aşa!… făcu el, apoi urmă: Iaca, eu am învăţat după moda veche şi nici vorbă că am uitat multe din cele învăţate, şi cu toate astea mă port altfel decât mulţi alţii. Nici nu se poate compara. De pildă, când se întâmplă să mă aflu într-o societate mai numeroasă, la vreo masă, sau la vreo adunare, nu pierd

niciodată prilejul să strecor două-trei vorbe latineşti, sau câte ceva din istorie sau din filozofie, lucru care bucură şi pe cei care te ascultă, şi pe tine însuţi… Sau uneori, când se întruneşte sesiunea în oraşul nostru şi trebuie să luăm jurământul, ceilalţi preoţi se dau la o parte, pe când eu mă simt în largul meu alături de judecători, de procurori şi de avocaţi. Vorbesc cu ei ca un om învăţat, bem ceaiul împreună, râdem, îi întreb de una, de alta… şi simt că asta le face plăcere. Asta-i frăţioare… Ştiinţa e lumină, neştiinţa întuneric. De aceea, învaţă! Ştiu, e greu. În vremurile noastre învăţătura cere multe parale… Maică-ta e văduvă, trăieşte din pensie… cu toate astea…

Părintele Hristofor aruncă o privire temătoare spre uşă, apoi urmă în şoaptă:

— Are să te mai ajute şi Ivan Ivanîci. Nu te lasă el. Copii n-are, aşa că are să-ţi poarte de grijă. Fii pe pace.

După aceea îşi luă o înfăţişare gravă şi zise, coborând glasul:

— Numai, ia aminte, Gheorghi, să te ferească Dumnezeu să uiţi de maică-ta şi de Ivan Ivanîci! „Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta" – aşa glăsuieşte una dintre porunci, iar Ivan Ivanîci e binefăcătorul tău şi-ţi ţine loc de tată. Dacă ai să ajungi om învăţat şi – ferească Dumnezeu – ai să dispreţuieşti pe cei din jur şi are să-ţi fie ruşine să stai alături de ei, numai pentru că sunt mai puţin deştepţi decât tine, atunci vai şi amar de capul tău!

Părintele Hristofor îşi ridică mâna în sus şi repetă, cu glas piţigăiat:

— Da, vai şi amar de capul tău!

Părintele se cam înfierbântase sau, cum se spune, îşi cam luase vânt. N-ar mai fi isprăvit nici până la amiază, dacă nu s-ar fi deschis uşa şi n-ar fi intrat Ivan Ivanîci. Unchiul le dădu un bună ziua scurt, se aşeză la masă şi începu să-şi bea ceaiul grăbit.

— În sfârşit, mi-am încheiat toate socotelile, zise el. Am putea să ne întoarcem acasă, dar mai am de furcă cu Egor. Trebuie să-i găsesc un adăpost. Soră-mea mi-a spus că are pe aici o prietenă, una Nastasia Petrovna. Poate că o vrea să-l ia în gazdă.

Scotoci în portofel, scoase de acolo un plic mototolit şi citi:

— „Nastasiei Petrovna Toskunova, strada Malaia Nijneaia. Casă proprie." Trebuie să mă duc s-o caut. Altă bătaie de cap!

După ce-şi bău ceaiul, Ivan Ivanîci plecă de la han cu Egoruşka.

— Altă bătaie de cap! bodogănea bătrânul. Te-ai ţinut de mine ca scaiul, bată-te Dumnezeu să te bată! Vouă vă arde de

învăţătură şi de nobleţe, şi eu trebuie să trag ponoasele!…

Când trecură ei prin curtea hanului, căruţele şi căruţaşii nu mai erau acolo, plecaseră încă din zori în port. În fundul curţii se vedea faimoasa brişcă, lângă care murgii stăteau şi mâncau ovăz.

„Rămâi cu bine, brişcă!” se gândi Egoruşka.

Merseră mai întâi, urcând mereu, de-a lungul unui bulevard nesfârşit, trecură apoi printr-o piaţă mare, unde Ivan Ivanîci întrebă pe un gardist în ce parte se află strada Malaia Nijnaia.

— Oho! făcu sergentul zâmbind. E departe, tocmai spre imaş.

Pe drum le ieşiră în cale mai multe birje. Dar Ivan Ivanîci nu-şi îngăduia slăbiciunea de a se urca într-o birjă, decât în cazuri cu totul excepţionale, la zile mari. Merseră aşa multă vreme, la început pe străzi pavate, pe urmă pe străzi care aveau trotuare, dar n-aveau pavaj, şi în cele din urmă pe nişte străzi care n-aveau nici pavaj nici trotuare. Când ajunseră în sfârşit, cu ajutorul limbii şi al picioarelor, în Malaia Nijnaia, îşi scoaseră amândoi pălăriile şi începură să-şi şteargă de zor sudoarea de pe obrajii roşii ca para focului.

— Mă rog dumitale, se adresă Ivan Ivanîci, unui bătrân care stătea pe o bancă în faţa unei porţi. Nu ştii unde-i casa Nastasiei Petrovna Toskunova?

— Pe aici nu stă nicio Toskunova, răspunse bătrânul, iar după ce se gândi o clipă, adăugă: Poate Timoşenko?

— Nu, Toskunova…

— Nu vă fie cu supărare, dar pe strada noastră nu stă nicio Toskunova.

Ivan Ivanîci ridică din umeri şi plecă mai departe.

— N-o căutaţi degeaba! strigă în urma lui bătrânul. Dacă am spus că nu-i, apoi nu-i!

— Ascultă mătuşică, întrebă apoi Ivan Ivanîci pe o bătrână care stătea în colţul străzii, la o tarabă, şi vindea pere şi seminţe de floarea-soarelui. Nu ştii unde-i casa Nastasiei Petrovna Toskunova?

Bătrâna îi aruncă o privire plină de nedumerire şi se porni pe râs.

— Da’ parcă Nastasia Petrovna mai stă în casa ei? D-apoi, Doamne iartă-mă, îs opt ani de când şi-a măritat fata şi i-a dat casa ginere-său. În casa ei, stă el acuma.

Iar ochii bătrânei păreau a spune: „Cum se poate, proştilor, să nu ştiţi atâta lucru?…”

— Şi ea unde stă? întrebă Ivan Ivanîci.

— Doamne Dumnezeule! se minună iarăşi bătrâna, plesnind din palme, de când stă cu chirie! De opt ani, de când şi-a dat casa ginere-său. Vai de mine şi de mine!

Se aştepta fără îndoială să-l vadă şi pe Ivan Ivanîci minunându-se şi strigând: „Cum se poate una ca asta?…” Dar el o întrebă foarte liniştit:

— Şi unde stă acum?

Precupeaţa îşi suflecă mânecile şi, arătând cu braţul gol în lungul străzii, începu să strige cu glas ascuţit şi spart:

— Apoi luaţi-o drept înainte, tot înainte… După ce treceţi de o casă roşie, se face pe stânga o ulicioară. Apucaţi pe ulicioară şi la a treia poartă pe dreapta, o găsiţi.

Ivan Ivanîci şi Egoruşka ajunseră la casa cea roşie, o luară la stânga, pe ulicioară, şi se opriră la a treia poartă de pe dreapta. Gardul, care se întindea de o parte şi de alta, era tot atât de negru şi de stricat ca şi poarta. Partea din dreapta se aplecase mult spre stradă şi ameninţa să cadă, iar cea din stânga se lăsase către curte. Numai poarta se ţinea dreaptă, de parcă nu se hotărâse încă în care parte să se aplece: înainte sau îndărăt. Ivan Ivanîci deschise portiţa şi dădură într-o curte mare, năpădită de ierburi şi de scaieţi. Cam la o sută de paşi de poartă era o căsuţă cu acoperiş roşu şi obloane verzi. O femeie grasă, cu mânecile suflecate şi cu şorţul în brâu, stătea în mijlocul curţii, arunca grăunţe la păsări şi striga, cu un glas tot atât de spart ca şi al precupeţei:

— Pui, pui, pui!

La spatele ei şedea un câine roşcat, cu urechile ascuţite. Văzându-i pe străini, se repezi spre portiţă lătrând cu glas de tenor (toţi câinii roşcaţi latră cu glas de tenor).

— Pe cine căutaţi? strigă femeia, ferindu-şi cu mâna ochii de soare.

— Bună ziua! strigă la rândul lui Ivan Ivanîci, apărându-se cu bastonul de câinele cel roşcat. Spune-mi, te rog, aici stă Nastasia Petrovna Toskunova?

— Aici. Da’ ce treabă aveţi cu ea?

Ivan Ivanîci şi Egoruşka se apropiară. Femeia îi cercetă, bănuitoare, şi repetă:

— Ce treabă aveţi cu ea?

— Nu cumva chiar dumneata eşti Nastasia Petrovna?

— Ba chiar eu!

— Îmi pare foarte bine… Uite despre ce-i vorba: vechea dumitale prietenă, Olga Ivanovna Kniazeva, îţi trimite multe plecăciuni. Acesta e băiatul ei. Iar eu îs Ivan Ivanîci, fratele Olgăi Ivanovna… Poate că-ţi mai aduci aminte de mine, doar eşti de la noi, din N… Acolo te-ai născut şi tot acolo te-ai măritat…

Urmară câteva clipe de tăcere. Femeia cea grasă se uită buimăcită la Ivan Ivanîci, ca şi cum nu-i venea să creadă ce-i

spune. Apoi se înroşi toată şi-şi împreună mâinile. Ovăzul din şorţ se risipi, iar ochii femeii se umplură de lacrimi.

— Olga Ivanovna! strigă ea, cu răsuflarea tăiată de emoţie. Porumbiţa mea dragă! Dumnezeule, dar ce-i cu mine de-am încremenit aici, ca o proastă! Îngeraşul meu!…

Şi zicând aşa, îl îmbrăţişă pe Egoruşka, udându-i obrajii cu lacrimi, şi se porni să plângă şi mai amarnic.

— Doamne, făcea, frângându-şi mâinile. Băieţelul Olecikăi! Doamne, cât îs de fericită! Cum mai seamănă cu maică-sa! Leit maică-sa! Ei, da' ce stăm în ogradă? Poftiţi în casă.

Plângând şi vorbind înainte, o luă grăbit spre casă, gâfâind. Cei doi veneau în urma ei.

— Iertaţi-mă, dar încă n-am dereticat prin odăi, zise ea, poftindu-i într-un salonaş, neaerisit, plin de icoane şi de glastre cu flori. Maică Precistă! Vasilisa, vino măcar de deschide obloanele! Îngeraşule! Frumuşelule! Şi eu, care nu ştiam că Olecika are un băiat aşa de mare.

După ce gospodina se mai linişti şi se obişnui cu noii sosiţi, Ivan Ivanîci îi spuse că ar dori să-i vorbească între patru ochi. Egoruşka trecu în altă odaie. Acolo era o maşină de cusut, iar la fereastră atârna o colivie cu un graur. Ca şi salonaşul, odaia era plină de icoane şi de glastre cu flori. Lângă maşina de cusut, stătea nemişcată o fetiţă cu obrajii arşi de soare şi bucălaţi, ca ai lui Tit, îmbrăcată cu o rochiţă curată, de stambă. Fetiţa se uita la Egoruşka, fără să clipească şi părea stingherită. Băiatul o cercetă şi el din ochi şi, după câteva clipe de tăcere, o întrebă:

— Cum te cheamă?

Fetiţa îşi mişcă buzele, îşi luă un aer jalnic şi răspunse încet:

— Atka…

Asta însemna: Katka…

— Noi am dori să lăsăm băiatul la dumneata, zicea în şoaptă Ivan Ivanîci în salonaş, dacă ai fi bună să-l primeşti. Ţi-am plăti câte zece ruble pe lună. Băiatul e liniştit, nu-i răsfăţat…

— Ştiu eu ce să spun, Ivan Ivanîci! oftă Nastasia Petrovna cu glas plângător. Zece ruble îs bani buni, nimic de zis, dar mi-e frică să primesc un copil străin. Dacă se îmbolnăveşte, sau mai ştiu eu ce i se întâmplă?

Când îl chemară pe Egoruşka în salonaş, Ivan Ivanîci stătea cu pălăria în mână şi-şi lua rămas-bun de la gazdă.

— Atunci, aşa: rămâne la dumneata, zicea el.

— Cu bine! Ai să stai aici, Egor, se întoarse apoi către nepot. Bagă de seamă să fii cuminte şi s-o asculţi pe Nastasia Petrovna… Cu bine! Mai trec eu pe-aici şi mâine.

Şi plecă. Nastasia Petrovna îl mai îmbrăţişă o dată pe Egoruşka, îi mai spuse „îngeraşule" şi, cu ochii încă plini de

lacrimi, începu să pună masa. Trei minute mai târziu, Egoruşka stătea lângă gazda lui şi-i răspundea la întrebările ei nesfârşite, sorbind din ciorba grasă şi fierbinte.

Când se înseră, Egoruşka stătea la aceeaşi masă şi, cu bărbia sprijinită în palme, o asculta pe Nastasia Petrovna. Când râzând, când plângând, femeia îi povestea despre viaţa şi căsnicia ei, despre copii, despre tinereţea mamei lui… Un greier ţârâi după sobă şi fitilul lămpii sfârâia uşor. Nastasia Petrovna vorbea aproape în şoaptă şi, de emoţie, îşi scăpa mereu degetarul. Iar Katia, nepoţica ei, se băga sub masă să-l caute şi de fiecare dată întârzia, ca să se uite, pesemne, la picioarele băiatului. Egoruşka asculta şi se uita cu ochii împăienjeniţi de somn la faţa bătrânei, la negul ei cu păr, la urmele pe care i le lăsau lacrimile pe obraji… Şi o tristeţe nesfârşită, fără seamăn, i se furişa în suflet. Gazda îi pregăti patul pe un sipet şi-i spuse că, dacă i-o fi foame, la noapte, să se ducă în sală unde, pe fereastră, o să găsească un pui fript acoperit cu o farfurie.

A doua zi dimineaţa, Ivan Ivanîci şi părintele Hristofor veniră să-şi ia rămas-bun de la Egoruşka. Bucuroasă, Nastasia Petrovna alergă să pună samovarul, dar Ivan Ivanîci, care era grozav de grăbit, o opri cu un gest.

— N-avem noi vreme de băut ceai acuma! Trebuie să plecăm la drum, fără întârziere.

Înainte de a pleca, se aşezară cu toţii şi păstrară o clipă de tăcere. Nastasia Petrovna oftă adânc şi, cu ochii în lacrimi, se uită la icoane.

— Vasăzică aşa, începu Ivan Ivanîci, ridicându-se. Tu rămâi…

Expresia obişnuită, aspră şi preocupată, îi dispăru de pe faţă. Se înroşi uşor şi un zâmbet trist îi flutură pe buze.

— Sileşte-te şi învaţă bine… Nu uita pe mamă-ta şi ascultă de Nastasia Petrovna… Dacă te ţii de carte, Egor, apoi să ştii că nici eu n-am să te las.

Şi zicând aşa, Ivan Ivanîci îşi scoase portofelul din buzunar, se întoarse cu spatele spre Egoruşka, căută mult prin mărunţiş şi găsind, în sfârşit, o monedă de zece copeici, i-o întinse. Părintele Hristofor oftă şi-l binecuvântă, fără grabă, pe băiat.

— În numele tatălui, al fiului şi al sfântului duh… Vezi de învaţă, îi zise el. Dă-ţi toată silinţa, frăţioare.. Dac-o fi să mor, să-ţi aduci aminte de mine. Ţine şi din partea mea zece copeici…

Egoruşka îi sărută mâna şi începu să plângă. Parcă-i spunea inima că n-avea să-l mai vadă niciodată.

— Nastasia Petrovna, am lăsat o cerere la liceu, zise Ivan Ivanovici cu glasul stins, ca şi cum în salonaş ar fi fost un

mort. Să te duci cu băiatul la examen, în ziua de şapte august… Şi acum, rămâneţi cu bine! Dumnezeu să vă aibă în pază. Să ne vedem sănătoşi, Egoruşka.

— Să fi luat măcar câte un pahar cu ceai, suspină Nastasia Petrovna.

Lui Egoruşka lacrimile îi înceţoşaseră ochii şi nu-i văzu pe Ivan Ivanîci şi pe părintele Hristofor ieşind din casă. Se repezi la fereastră, dar ei nu mai erau în curte. Dinspre poartă, cu aerul cuiva care-şi făcuse datoria pe deplin, se întoarse la trap câinele cel roşcat: lătrase în urma străinilor. Fără să-şi dea seama ce face, Egoruşka o luă din loc şi ieşi în goană din casă. Când ajunse în poartă, Ivan Ivanîci şi părintele Hristofor treceau pe după colţul străzii, unul legănându-şi bastonul, celălalt cârja. Şi dintr-odată, Egoruşka simţi că odată cu aceşti oameni se risipea pentru întotdeauna, ca un fum, toată viaţa lui de până atunci. Năpădit de gânduri triste, se lăsă pe banca de lângă portiţă şi întâmpină cu lacrimi amare viaţa nouă şi necunoscută, care începea din clipa aceea pentru el…

Cum o să fie oare această viaţă?

Publicată pentru prima oară în revista „Severnîi vestnik”[28], Nr. 3, martie 1888. Semnată: Anton Cehov. Cu unele modificări în ce privește vocabularul, a intrat în culegerea „Povestiri”, Sankt-Petersburg. 1888 și în ediţiile ei ulterioare (de la 2 la 13, Sankt-Petersburg, 1889–1899). A fost revizuită pentru culegerea de „Opere” din anul 1901, vol. IV. Reproducem textul din 1901.

Pentru culegerea de „Opere”, Cehov a făcut modificări stilistice şi a mai prescurtat textul nuvelei, eliminând o bună parte din amănuntele observaţiilor lui Egoruşka, precum şi cugetările lui din capitolul al patrulea. Înainte, după cuvintele „Iar prin freamătul ei vesel, răzbate o rugă tânguitoare şi deznădăjduită: daţi-mi un cântăreţ, daţi-mi un cântăreţ!”, urma:

„Sub impresia nopţii, Egoruşka căzu în melancolie. Se gândea că pe o vreme ca asta ar fi mai bine să se întoarcă acasă, să mănânce şi să tragă un pui de somn, decât să se ducă la învăţătură. Se vedea călătorind spre casă, dar nu cu brişca aceea hodorogită, ci în caleaşca contesei, pe care o văzuse mai adineauri. E plăcut să stai în caleaşcă, te simţi mai în voie, scaunul e moale, dar mai ales ai unde să-ţi sprijini coatele şi capul. Stă lângă contesă şi moţăie aproape tot timpul, apoi îşi lăsă braţele şi capul pe genunchii ei, – e aşa de bine, e aşa de plăcut!… încetul cu încetul adoarme, iar caleaşca cea cu arcuri, făşâind uşor, aleargă legănându-se pe drumul prăfuit cu o viteză neînchipuită. Înainte de a adormi de-a binelea, Egoruşka îşi ridică puţin capul şi, după ce aruncă o privire spre cerul luminat de lună şi ascultă zvonurile nopţii, zâmbeşte şi îşi lasă iarăşi capul pe genunchii frumoasei doamne. O, ce călătorie minunată!

Hanul lui Moisei Moiseici, moara şi colina cu izvorul ei au rămas de mult în urmă. Iată şi plopul din vârful colinei. Îndată ce au trecut de el, au început să vadă cărămidăriile învăluite în nori de fum negru, cimitirul unde doarme bunica, fierăriile, închisoarea şi, în sfârşit, casa…

Prr!…

Din casă ies în fugă mama şi Liudmila, bucătăreasa. Fericită, mama îl îmbrăţişează şi-l întreabă în şoaptă: „Dar cine-i doamna?” Egoruşka îi răspunde că e chiar contesa, care are în salon o pendulă cu un călăreţ de aur. Drept recunoştinţă că l-a adus acasă, Egoruşka se aruncă de gâtul contesei şi o sărută pe ochi, pe frunte, pe tâmple. — «Nu cumva a făcut obrăznicii pe drum?» întreabă mama. «Nu, răspunde contesa, a dormit tot timpul.» După ce mai stă puţin de vorbă, contesa Draniţkaia îşi ia rămas-bun şi vrea să plece, dar mama n-o lasă să se urce în caleaşcă şi o roagă: «Fiţi bună, rămâneţi să dormiţi la noi!» Contesa primeşte şi Liudmila aleargă să-i pregătească patul pe divanul din salon. În vremea asta, Egoruşka se duce în odaia copiilor, se aruncă pe pat fără să se mai dezbrace şi adoarme somn adânc. Totuşi simte cum îl înţeapă ceva ascuţit în şoldul drept: e turta dulce din buzunar pe care i-a dat-o evreica. Egoruşka doarme cu poftă şi zâmbeşte fericit, dar deodată, chiar la urechea lui, răsună cu putere glasuri aspre (Prr! Să trăieşti, Pantelei!)”

Povestirea oglindește amintirile lui Cehov din copilărie și adolescență, de pe timpul călătoriilor la bunicul lui prin locuri pustii de stepă. Despre călătoriile acestea povestesc frații lui: Alexandr Cehov („În vizită la bunici”, Sankt-Petersburg, 1912) și Mihail Cehov („În jurul lui Cehov”, Moscova-Leningrad, 1933). În primăvara anului 1887, Cehov a întreprins o călătorie prin locurile copilăriei lui. „Ca să nu mă veștejesc, îi scria el lui A. S. Suvorin la 10 februarie 1887, plec la sfârșitul lui martie în sud, în regiunea Donului, în gubernia Voronej și prin alte părți, unde voi petrece primăvara, și cu acest prilej îmi voi împrospăta în minte ceea ce a început să se estompeze. Cred că după călătoria aceasta voi lucra mai cu spor.” În scrisorile către ai săi – aprilie-mai 1887 – Cehov descrie în amănunt impresiile din timpul acestei călătorii prin locurile natale.

Cehov a început să scrie „Stepa” abia la sfârșitul lui 1887. În scrisoarea lui către I. A. Șceglov din 1 ianuarie 1888, îi spunea: „Comunică-i, te rog, prea stimatului A. N. Pleșceev că am început să lucrez la un fleac pentru «Severnîi vestnik»… Nu știu când o să-l termin. Gândul că scriu pentru o revistă voluminoasă și că fleacul meu o să fie privit mai serios decât se cuvine, mă îmboldește ca dracul pe călugăr. Scriu o povestire, în care subiectul e stepa.”

La 9 ianuarie 1888. Cehov îi scria lui V. Korolenko: „După sfatul dumitale prietenesc, am început o mică istorioară pentru «Severnîi vestnik». Ca încercare, m-am apucat să descriu stepa, oamenii ei, precum și întâmplările prin care am trecut eu în stepă. E o temă frumoasă, se scrie cu plăcere, dar, spre nenorocul meu, nefiind deprins să scriu bucăți lungi și de frică să nu spun lucruri de prisos, cad în cealaltă extremitate: fiecare pagină îmi iese prea compactă, ca și cum ar fi o mică povestire, imaginile se îngrămădesc, se înghesuie și se suprapun, stricând impresia generală. Ca rezultat, obțin un fel de conspect, o searbădă înșiruire de impresii, în loc de imagini clare în care, ca stelele pe cer, toate amănuntele să formeze un tot. Unul care scrie, dumneata, de pildă, o să mă înțeleagă; cititorul însă o să se plictisească și o să se lase păgubaș.”

În scrisoarea către D. V. Grigorovici din 12 ianuarie 1888, Cehov spune: „…M-am apucat să scriu o bucată mare… Pentru debutul meu într-o revistă voluminoasă, mi-am ales un subiect care n-a mai fost tratat de mult: «stepa». Descriu șesul, depărtările liliachii, crescătorii de oi… popii, furtunile de noapte, hanurile, convoaiele de căruțe, păsările de stepă și altele. Fiecare capitol în parte reprezintă o povestire, iar toate sunt înrudite între ele ca cele cinci figuri ale cadrilului, îmi dau osteneala să aibă același parfum, același ton comun, ceea ce ar putea să-mi reușească, cu atât mai mult, cu cât același personaj străbate toate capitolele. Știu că am învins o bună parte din greutăți, că sunt locuri care au miros de fân, dar, în general, lucrarea îmi pare ciudată și cam prea originală. Nefiind deprins să scriu bucăți lungi și de frică să nu spun lucruri de prisos, cad în cealaltă extremitate. Toate paginile îmi ies prea compacte, de parcă sunt presate; imaginile se îngrămădesc și se înghesuie, strivindu-se una pe alta. Tablourile sau «paietele», cum le spui dumneata, se strâng unele în altele, se țin lanț și obosesc. Într-un cuvânt, obțin o searbădă și amănunțită înșirare de impresii, un fel de conspect, în niciun caz un tablou. În locul unei imagini artistice și unitare a stepei, prezint cititorului «enciclopedia stepei». Un început neizbutit, cum s-ar zice. Dar nu-mi pierd curajul. S-ar putea să fie de folos și enciclopedia. Cine știe, poate o să deschidă ochii celor de o seamă cu mine și o să le arate câte bogății, câte zăcăminte de frumusețe au rămas încă neexplorate și cât de la largul lui se află artistul rus. Dacă istorioara mea o să facă pe confrații mei să-și aducă aminte de stepa, pe care au dat-o uitării, dacă măcar unul dintre motivele schițate de mine, în treacăt și cu neîndemânare, o să rețină atenția vreunui poet, o să mă mulțumesc și cu atât. Sunt sigur că dumneata o să înțelegi stepa mea și că, de hatârul ei, o să-mi ierți micile scăderi involuntare. Pentru că trebuie să recunosc: aceste scăderi sunt involuntare și se datoresc – așa cum am constatat acum – numai faptului că nu știu să scriu bucăți lungi.”

În scrisoarea către A. N. Pleșceev (19 ianuarie), Cehov spunea: „În momentul de față, scriu o istorioară pentru o revistă voluminoasă… Descriu stepa. E un subiect poetic și, dacă voi reuși să mă mențin la înălțimea tonului cu care am început, cred că o să iasă ceva cu totul aparte… E mult mai greu și mai plictisitor să scrii o bucată mare decât una mică. Ai s-o citești și ai să-ți dai seama câte greutăți a trebuit să biruie creierul meu lipsit de experiență.”

La începutul lui februarie, nuvela era terminată și în ziua de 4 trimisă lui A. N. Pleșceev. În legătură cu terminarea acestei opere, Cehov îi scria lui A. Lazarev-Gruzinski: „Stepa m-a costat foarte multă sevă, energie și fosfor. Am scris-o cu mari eforturi și opinteli, am stors tot ce am putut din mine și sunt frânt de oboseală. Nu știu dacă mi-a reușit sau nu, în orice caz, e *chef d'oeuvre*-ul meu, mai bine decât atât nu mă pricep.” (4 februarie.) Același lucru i l-a scris și M. V. Kiselevei în scrisoarea lui din 3 februarie, adăugând: „De multă vreme n-au mai avut revistele voluminoase asemenea nuvele: public ceva original, dar pentru originalitatea asta o s-o pățesc, cum am mai pățit-o și cu «Ivanov». Nuvela va stârni multe discuții.”

În scrisorile către AN. Pleșceev și DN. Grigorovici, Cehov își arată dorința de a continua nuvela: „Subiectul «Stepei» e neînsemnat, îi scria lui Pleșceev la 3 februarie 1888, odată cu trimiterea manuscrisului. Dacă va avea un cât de mic succes, o s-o așez la temelia unei

nuvele de proporţii uriaşe şi o s-o continui. Atunci o să găseşti în ea şi alte tipuri demne de a fi luate în seamă şi zugrăvite pe larg." Lui Grigorovici îi mai scria: „Dacă «Stepa» va avea succes cât de mic, o s-o continui. Înadins am scris-o aşa, ca să lase impresia unei bucăţi neterminate. După cum ai să vezi, poate fi luată drept partea întâi a unei nuvele mari" (5 februarie). În scrisoarea către Pleşceev din 9 februarie, Cehov schiţa chiar şi acţiunea ulterioară cu privire la unii dintre eroii nuvelei. Dar această intenţie a lui Cehov a rămas nerealizată.

Manuscrisul „Stepa", trimis la „Severnîi Vestnik", s-a bucurat de o entuziastă preţuire din partea redactorului A. N. Pleşceev. „Am citit-o («Stepa») cu lăcomie, îi scria el lui Cehov la 8 februarie 1888. Odată ce am început-o, n-am mai putut-o lăsa din mână. Korolenko de asemenea… Într-un cuvânt, e o bijuterie, e un abis de poezie, aşa că nu pot să fac nici cea mai mică obiecţiune şi nu-ţi pot spune decât atât, că sunt în culmea entuziasmului. E o bucată captivantă şi îi prevestesc un mare, mare viitor. Ce neasemuite descrieri de natură, ce tipuri simpatice şi bine conturate… Poeţii, artiştii cu simţ poetic or să-şi piardă minţile. Şi ce bogăţie de nuanţe psihologice, dintre cele mai subtile!" O scrisoare lungă i-a scris lui Cehov şi N. Mihailovski, care citise „Stepa" în corectură: „Citind-o, mi se părea că văd aievea uriaşul care merge pe drum, fără să ştie nici el încotro şi pentru ce, doar aşa, ca să-şi dezmorţească mădularele, şi care, fără să-şi dea seama de puterea lui colosală şi fără să se gândească la ea, smulge când un puiet, când un copac cu rădăcină cu tot, şi toate astea cu aceeaşi uşurinţă, fără să simtă vreo deosebire între cele două isprăvi… Scrie ce poftești, scrie povestiri scurte, dar dumneata nu trebuie, n-ai dreptul să rămâi diletant în literatură, dumneata trebuie să-ţi pui în ea tot sufletul" (15 februarie 1888).

Iar Pleşceev îi comunică lui Cehov părerea lui Vs. Garşin cu privire la nuvelă: „Câte laude aud despre «Stepa» dumitale! Garşin e nebun după ea. A citit-o de două ori în şir" (10 martie). Impresia puternică, pe care a făcut-o nuvela asupra lui Vs. Garşin, e întărită şi de amintirile lui V. Fausek (Garşin V., Culegere de opere, Sankt-Petersburg, editura A. Marx, 1910, pag. 61).

Părerea lui M. E. Saltîkov-Şcedrin[29], i-a scris-o lui Cehov A. A. Pleşceev, fiul lui A. N. Pleşceev: „Tata a fost la Saltîkov, care-i entuziasmat de «Stepa». — «E o bucată minunată» îi spunea el tatei. În general, îşi pune mare nădejde în dumneata. Tata îmi povestea că rareori se întâmplă să laude pe vreunul dintre scriitorii tineri, dar de dumneata e entuziasmat" (8 aprilie).

Nuvela a stârnit nenumărate şi felurite comentarii în presa periodică. Toţi criticii apreciau nuvela, ca pe o operă originală şi de valoare, făcând în acelaşi timp tot felul de rezerve.

În scrisoarea adresată lui A. N. Pleşceev la 31 martie 1888, Cehov îşi arăta nemulţumirea faţă de critică. Iată ce scria el în legătură cu articolul lui Ars. Vvedenski: „Câtă slugărnicie faţă de cei cu renume şi ce mormăială indulgentă, părintească, atunci când e vorba de începători! Toţi aceşti critici sunt şi slugarnici şi laşi: le e frică să laude, le e frică să critice, se complac într-o atitudine meschină şi cenuşie, de mijloc. Dar, mai ales, n-au încredere în ei înşişi… «Stepa» mea l-a obosit (pe Aristarhov). Dar parcă are curajul s-o recunoască, când alţii strigă: «talent! talent!» "

M. Gorki, care preţuia mult opera lui Cehov, a atras de mai multe ori atenţia cititorilor asupra măiestriei artistice a „Stepei". În amintirile despre „A. P. Cehov", Gorki scria: „«Stepa» e o nuvelă spumoasă şi parfumată, pătrunsă de o tristeţe îngândurată, într-adevăr rusească. O nuvelă veritabilă." Despre Cehov-artistul vorbeşte Gorki şi în articolul său „Despre proză": „Sunt scriitori celebri – scria el – care pictează cu ajutorul cuvintelor" Citând un pasaj din „Stepa", Gorki explică: „Aşa scria A. P. Cehov în nuvela lui «Stepa» şi după acest tablou poţi învăţa a scrie: totul e limpede, toate vorbele sunt simple şi fiecare dintre ele e la locul ei."

Neplăceri

Grigori Ivanovici Ovcinnikov, medic de zemstvă, un bărbat de vreo 35 de ani, slab şi nervos, cunoscut printre colegi atât prin lucrările sale în domeniul statisticii medicale – destul de neînsemnate, de altfel – cât şi pentru marea lui slăbiciune faţă de aşa-zisele „probleme sociale”, făcea într-o dimineaţă vizita bolnavilor, la spital. Ca de obicei, era însoţit de felcerul lui, Mihail Zaharovici, un om în vârstă, cu faţa puhavă de grăsime, cu părul ţeapăn şi unsuros şi cu un cercel la ureche.

Nici nu-şi începuse bine vizita, când observă deodată un amănunt care i se păru suspect. Şi anume, că vesta felcerului, înfoiată şi mototolită, se ridica mereu în sus, cu toate că stăpânul ei o tot trăgea în jos, încercând să şi-o potrivească pe trup. Şi cămaşa îi era mototolită şi înfoiată, iar surtucul negru şi lung, pantalonii şi până şi cravata, toate erau pline de puf alb… Nu mai încăpea nicio îndoială că felcerul dormise îmbrăcat, iar după felul cum îşi trăgea vesta şi cravata, se vedea bine că hainele îl stinghereau.

Uitându-se mai atent la felcer, doctorul înţelese cum stăteau lucrurile. Cu toate că omul nu se clătina şi răspundea desluşit la întrebări, faţa lui încruntată şi prostită, ochii stinşi, tremurul care-i străbătea gâtul şi mâinile, neorânduiala ţinutei, dar mai ales silinţa pe care şi-o dădea ca să-şi ascundă starea, dovedeau că abia se sculase din pat, că nu dormise destul şi că era beat, beat turtă încă de cu seară… Avea „arsuri” şi se vedea bine că era grozav de nemulţumit de sine însuşi.

Doctorul, care nu-l putea suferi – şi bineînţeles că nu fără motiv, – abia se putea stăpâni să nu-i arunce în obraz: „Ia nu te mai preface, văd eu că eşti beat!” Dar cu toate că-i era scârbă şi de vesta şi de surtucul lung al felcerului, ba chiar şi de cercelul din urechea lui grasă, îşi înfrână pornirea şi-l întrebă delicat şi blând, ca de obicei:

— I-ai dat lapte lui Gherasim?

— I-am dat… îi răspunse Mihail Zaharîci, tot atât de blând.

În timp ce vorbea cu Gherasim – unul dintre bolnavi – doctorul îşi aruncă ochii la foaia de observaţii şi simţi cum îl cuprinde un nou acces de ură. Îşi ţinu respiraţia, ca să nu spună nimic, dar nu se mai putu stăpâni şi întrebă cu asprime, răsuflând din greu:

— De ce n-ai trecut temperatura?

— Ba am trecut-o! îi răspunse Mihail Zaharîci, tot atât de blând. Dar uitându-se la foaie şi convingându-se că, într-adevăr, temperatura nu era trecută, se încurcă, ridică din umeri şi bâigui: Nu ştiu, cred că Nadejda Osipovna a…

— Şi nici cea de aseară nu-i trecută, urmă doctorul. Te ţii numai de băutură, lua-te-ar dracu! Uite, şi acum eşti beat de nu ştii pe ce lume te găseşti! Unde-i Nadejda Osipovna?

Dar Nadejda Osipovna, moaşa, n-a fost găsită prin saloane, deşi era datoare să asiste în fiecare dimineaţă la schimbul pansamentelor. Doctorul se uită prin salon şi i se păru că peste tot era murdărie şi dezordine, că nu se făcuse nimic din tot ce trebuia să se facă şi că toate erau atât de înfoiate, de mototolite şi de pline de puf, ca şi vesta scârboasă a felcerului. Şi deodată îi veni gust să-şi smulgă de pe el halatul, să înceapă a ţipa, să le lase toate dracului şi să plece. Dar se stăpâni şi-şi urmă vizita.

După Gherasim, venea la rând un bolnav care avea inflamaţia ţesutului celular al mâinii drepte. Trebuia să i se schimbe pansamentul. Doctorul se aşeză pe scăunel în faţa bolnavului şi începu să-i cerceteze mâna.

„Au petrecut aseară la vreo onomastică, se gândea el, în timp ce desfăcea încet pansamentul. Lasă că vă arăt eu vouă onomastică! La urma urmei, ce pot să fac? Nu pot să fac nimic.”

Pipăi mâna inflamată şi iritată, găsi locul abcesului şi ceru:

— Scalpelul!

Mihail Zaharîci, care făcea tot posibilul să arate că se ţine bine pe picioare şi că e în stare să-şi facă datoria, se repezi şi-i întinse un scalpel.

— Nu ăsta! Dă-mi unul dintre cele noi, zise doctorul.

Cu paşi mărunţei, felcerul se îndreptă spre taburetul pe care era lădiţa cu material pentru pansamente şi începu să cotrobăiască prin ea grăbit. Şuşoti mult timp cu infirmierele, hârşâi lădiţa pe taburet şi, de vreo două ori, scăpă jos nu ştiu ce. Iar în vremea asta doctorul stătea şi aştepta, simţind cum începe să-i tremure carnea pe spinare de-atâta şuşotit şi hârâit.

— Cât vrei să mai aştept? întrebă el. Mai degrabă vezi nu cumva l-ai uitat jos…

Felcerul se apropie repede de doctor şi-i întinse două scalpele, însă, din nebăgare de seamă, îi duhni în obraz.

— Astea nu-s din cele noi! făcu doctorul ieşindu-şi din fire. Doar ţi-am spus lămurit să-mi dai unul nou. Dar mai bine lasă, du-te şi te culcă, duhneşti ca din butoi! Nu vezi că nici nu mai ştii ce faci?

— Da' câte cuţite vreţi să vă mai dau? întrebă felcerul, enervat şi el, ridicând alene din umeri.

Îi era necaz şi-i era ruşine de bolnavi şi de infirmiere, care se uitau la el cu ochii holbaţi şi, ca să arate că nu-i pasă, încercă să zâmbească şi repetă:

— Da' câte cuţite vreţi să vă mai dau?

Doctorul simţi că i se umplu ochii de lacrimi şi că-i tremură degetele. Dar se stăpâni şi repetă, cu glasul cam nesigur:

— Du-te de te culcă! N-am gust să stau de vorbă cu un om beat…

— Dumneavoastră n-aveţi dreptul să-mi cereţi socoteală decât în chestiuni de serviciu, îi întoarse vorba felcerul, şi nimeni n-are dreptul să-mi scoată ochii dacă, să zicem, aş fi beat. Mă rog, îmi fac eu datoria? Mi-o fac? Atunci ce mai poftiţi de la mine?

Doctorul sări în picioare şi, pierzându-şi stăpânirea de sine, îşi repezi pumnul, cu toată puterea, în obrazul felcerului. Nu-şi dădea seama de ce îl lovise, dar simţea o adâncă mulţumire că pumnul lui nimerise în plin şi că un om în toată firea, un om aşezat, tată de copii şi cu frica lui Dumnezeu, care-şi dădea seama de ce poate, se clătinase, sărise în sus ca o minge şi apoi se lăsase să cadă pe un scăunel. Grozav ar fi vrut să-l mai pocnească o dată, dar când văzu feţele palide şi speriate ale infirmierelor strânse în jurul omului aceluia nesuferit, plăcerea i se ripisi şi, dând din mână a lehamite, ieşi grăbit din salon.

În curte o întâlni pe Nadejda Osipovna, o fată de vreo 27 de ani, cu obrazul palid şi cu părul lăsat pe spate. Venea la spital. Călca mărunţel, cu paşi mulţi şi deşi: o împiedica la mers rochia ei de stambă trandafirie, strâmtă tare în poale. La fiecare pas rochia foşnea, iar fata îşi sălta umerii şi dădea din cap, de parcă repeta în gând un cântec grozav de vesel.

„Ia te uită şi Rusalka[30] noastră!" îşi zise doctorul, aducându-şi aminte că aşa îi ziceau moaşei cei de la spital. Şi se bucură la gândul că avea s-o pună la punct şi pe această cochetă încrezută, care calcă aşa, mărunţel.

— Pe unde îmi umbli? strigă el când ajunse în dreptul ei. De ce nu eşti în spital? Temperatura bolnavilor nu e trecută în foi, peste tot e dezordine, felcerul e beat, iar dumneata dormi până la ora douăsprezece!… Să faci bine să-ţi cauţi loc în altă parte, că aici nu mai ai ce căuta!

Ajungând acasă, doctorul îşi smulse de pe el halatul alb şi prosopul cu care era încins pe deasupra, le aruncă înciudat într-

un colţ şi începu să se plimbe prin birou.

— Doamne, ce oameni, ce oameni! bombănea el. Nu, ăştia nu mai sunt ajutoare, ăştia-s duşmanii instituţiei! În asemenea condiţii, nu pot să mai fac serviciul! Nu pot! Am să plec!

Inima îi bătea cu putere, de parcă voia să-i sară din piept. Tremura din tot trupul, îi venea să plângă şi, ca să se liniştească, încerca să-şi facă curaj, gândindu-se că avea tot dreptul să se indigneze şi că bine făcuse că-l pocnise pe felcer. Mai întâi, era revoltător faptul că felcerul intrase în serviciu datorită stăruinţelor mătuşii lui, dădacă la preşedintele consiliului judeţean al zemstvei. (Când această mătuşă cu trecere vine la spital să-şi vadă de sănătate, ţi-e şi scârbă s-o vezi cum se poartă, de parcă ar fi la ea acasă. Ba încă mai are şi pretenţia s-o consulte peste rând.) Apoi, omul acesta nu e deloc disciplinat, cunoştinţele lui medicale sunt aproape egale cu zero şi nici puţinul cât l-a învăţat nu-l pricepe. Afară de asta, mai niciodată nu-i treaz, e obraznic, murdar, ia şperţuri de pe la bolnavi şi vinde pe sub mână medicamentele spitalului. Pe deasupra, toată lumea ştie că dă consultaţii pe ascuns şi că îngrijeşte pe tinerii din oraş, bolnavi de boli ruşinoase, cu care prilej foloseşte leacuri pe care le meştereşte singur. Şi nu ţi-ar fi ciudă, dacă ar fi numai un simplu escroc ca atâţia alţii, dar e un escroc convins, din acei veşnic revoltaţi. Apoi, aplică ventuze fără ştirea doctorului şi ia sânge bolnavilor ambulanţi, nu-şi spală mâinile când îl asistă la operaţii, umblă cu sonde murdare prin rănile pacienţilor… Toate acestea ar fi de ajuns ca să-ţi dai seama cât de adânc şi de făţiş dispreţuieşte felcerul conştiinciozitatea şi erudiţia profesională a doctorului.

Când îi încetă tremurul mâinilor, doctorul se aşeză la masa de lucru şi-i scrise preşedintelui zemstvei aceste rânduri: „Stimate Lev Trofimovici! Dacă după primirea acestei scrisori consiliul nu-l va concedia pe felcerul Smirnovski şi nu-mi va da dreptul să-mi aleg singur personalul auxiliar, voi fi obligat (nu fără părere de rău, bineînţeles,) să vă rog a nu mă mai considera medic al spitalului din N. şi a vă îngriji să căutaţi alt medic în locul meu. Respectele mele Liubovei Feodorovna şi lui Ius. Cu stimă, G. Ovcinnikov.” Recitind scrisoarea, doctorul găsi că era cam scurtă şi nu îndeajuns de rece. Şi apoi, adausul acela: „respectele mele Liubovei Feodorovna şi lui Ius” (aşa-i spuneau ai casei celui mai mic dintre băieţii preşedintelui) n-avea niciun rost într-o scrisoare strict oficială.

„La naiba, ce caută Ius în afacerea asta?” se întrebă doctorul, rupând-o bucăţele, apoi se gândi să ticluiască alta. „Onorate domn…” începu, aşezându-se la fereastra deschisă şi urmărind cu ochii un cârd de raţe şi de răţuşte care, legănându-se şi poticnindu-se, pornise grăbit de-a lungul drumului, fără

îndoială spre iaz. O rățuşcă înşfăcă din praf o bucăţică de maţ, dar se înecă şi făcu o larmă asurzitoare. Alta veni în goană, îi smulse prada din plisc şi se înecă şi ea… Ceva mai departe, pe lângă gard, în umbra dantelată pe care o aşternea pe iarbă un şir de tei tineri, bucătăreasa Daria umbla de colo până colo, culegând măcriş pentru ciorbă… Se auzeau glasuri… Vizitiul Zot, cu un căpăstru în mână, şi mujicul Manuilo, om de serviciu la spital, cu un şorţ murdar pe dinainte, stăteau lângă şopron vorbind şi râzând cine ştie despre ce.

«Vorbesc despre întâmplarea cu felcerul… se gândi doctorul. Nici vorbă că până deseară tot judeţul o să afle despre scandalul ăsta… Prin urmare, aşa: „Stimate domn! Dacă onoratul consiliu nu-l va concedia pe…”»

Doctorul ştia foarte bine că cei din consiliul zemstvei nu vor primi cu niciun preţ să-l sacrifice pe el de hatârul felcerului şi că mai curând ar accepta să nu mai aibă niciun felcer în tot judeţul, decât să se lipsească de un om ca doctorul Ovcinnikov. Fără îndoială că imediat ce o să primească scrisoarea, Lev Trofimovici o să se urce în trăsură, o să vină la el şi o să înceapă: „Dar bine, sufleţelule, ce ţi-a venit? Ce înseamnă asta, drăguţule? Dumnezeu să te aibă în pază! Ce te-a apucat? Unde-i el? Să vină încoace, ticălosul! Să-l dăm afară! Imediat să-l dăm afară! Mâine nici să nu-l mai văd pe-aici!” – Apoi or să mănânce împreună, iar după masă preşedintele o să se întindă cu burta în sus pe divanul ăsta zmeuriu, o să-şi acopere faţa cu un ziar şi o să înceapă a sforăi. După ce o să-şi facă siesta şi o să-şi bea ceaiul, o să-l ia pe doctor la el acasă şi o să-l oprească să doarmă acolo. Iar până la urmă, nici felcerul n-o să fie dat afară de la spital, nici doctorul n-o să-şi dea demisia.

Dar în adâncul sufletului, doctorul ar dori alt deznodământ. Ar vrea să biruie mătuşa felcerului, ar vrea ca cei de la consiliu să-i primească demisia fără multă vorbă, ba chiar cu plăcere, uitând că el a muncit cu devotament opt ani la şir. Se vedea părăsind spitalul cu care se deprinsese aşa de bine, trimiţând o scrisoare la ziarul „Medicul”, şi-i vedea pe colegii lui prezentându-i la despărţire o adresă omagială…

Dar iată că pe cărare se ivi Rusalka. Păşind mărunţel şi foşnindu-şi rochia, fata se apropie de fereastră şi-l întrebă:

— Grigori Ivanîci, veniţi şi dumneavoastră la consultaţie, ori putem să începem numai noi?

Iar ochii ei aveau aerul că spun: „Ţi-ai cam ieşit din fire şi acum, după ce te-ai liniştit, ţi-e ruşine… Dar nu-i nimic, eu sunt fată bună şi nu le iau toate în seamă.”

— Bine, vin îndată, îi răspunse doctorul.

Şi, după ce se îmbrăcă iarăşi cu halatul şi se încinse cu prosopul, se întoarse la spital.

„N-am făcut bine că, după ce l-am pocnit, am fugit… se gândea el pe drum. Oamenii ar putea să creadă că mi-a fost ruşine, sau că mi-a fost frică… Am procedat ca un licean, asta-i… Nu, n-am făcut bine deloc."

Îşi zicea că atunci când o să intre prin saloane bolnavii or să se sfiască să i se uite drept în faţă şi că şi el o să se simtă stingherit… Dar când intră, bolnavii stăteau liniştiţi în paturile lor, fără să-i dea nicio atenţie. Faţa lui Gherasim, ofticosul, arăta o totală nepăsare şi parcă voia să spună: „De, dacă nu şi-a căutat de treabă, trebuia să-i dai o mică lecţie… Fără asta nu se poate, sufleţelule."

Pacientului cu mâna inflamată, doctorul îi găsi două abcese. I le deschise, îl pansă, apoi trecu în salonul femeilor, unde trebui să facă o uşoară intervenţie chirurgicală unei bătrâne, la un ochi. Rusalka îl însoţea peste tot, ajutându-l de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat, de parcă totul ar fi fost în cea mai perfectă ordine. După ce termină vizita bolnavilor spitalizaţi, începu să consulte bolnavii ambulanţi. Fereastra camerei de consultaţii era larg deschisă. Ar fi fost destul să te aşezi pe marginea ferestrei şi să te apleci puţin şi la o depărtare de numai un arşin ai fi dat cu ochii de iarba crudă. În ajun căzuse o ploaie torenţială însoţită de furtună şi acum iarba era lucioasă, deşi uşor culcată la pământ. Cărăruia, care trecea prin faţa ferestrei şi ducea spre râpă, părea spălată, iar cioburile sticluţelor de doctorii, aruncate de o parte şi de alta, spălate şi ele, sclipeau în bătaia soarelui, răsfrângând mănunchiuri de raze orbitoare. Dincolo de cărăruie, se îngrămădeau unul într-altul un pâlc de brazi tineri, îmbrăcaţi în haine verzi de sărbătoare, iar mai departe se înălţau câţiva mesteceni, cu trunchiurile albe ca hârtia. Prin frunzişul lor, care fremăta în adierea uşoară a vântului, se zărea albastrul cerului adânc. Dacă ar scoate capul afară, graurii care săreau pe cărăruie ar întoarce spre fereastră, cu mare îndoială, pliscuşoarele lor prostuţe: să se sperie sau nu? Şi hotărând că trebuie să se sperie, ar zbughi-o unul după altul, stârnind o larmă veselă, de parcă ar face haz pe seama doctorului care nu ştie să zboare, şi s-ar aşeza pe crenguţele din vârful mestecenilor…

Prin mirosul apăsător de iodoform, răzbate parfumul proaspăt al zilei de primăvară… Ce bine-i să respiri!

— Anna Spiridonova! strigă doctorul.

În camera de consultaţii intră o femeie tânără, cu rochie roşie. Din prag, se închină la icoană.

— Ce te doare? o întreabă doctorul.

Femeia se uită cu fereală la uşa pe unde a intrat şi la alta, mai mică, dând spre farmacie, apoi se apropie de doctor şi-i spune în şoaptă:

— Nu pot să fac copii!

— Cine nu s-a înscris încă? strigă Rusalka din farmacie. Vino şi te înscrie!

„E un ticălos, se gândea doctorul în timp ce o examina pe femeie, fie şi numai pentru faptul că m-a făcut să sar la bătaie, lucru care mi se întâmplă pentru prima oară în viaţă. De când mă ştiu, n-am bătut pe nimeni!”

Anna Spiridonova a plecat. După ea a intrat un bătrân bolnav de o boală urâtă, apoi o femeie cu trei copii, toţi plini de râie, şi treaba s-a înfierbântat. Dar felcerul nu se arăta. În foşnet de rochie şi în clinchet de sticluţe, naiada ciripea vesel în farmacie. Din când în când venea în camera de consultaţii, să-i dea ajutor la câte-o intervenţie chirurgicală sau să ia reţetele, şi pe toate le făcea în mod firesc, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat.

„Îi pare bine că l-am pocnit pe felcer, se gândea doctorul, trăgând cu urechea la ciripitul ei. Şi nu e de mirare, se înţeleg amândoi ca pisica şi câinele! Dacă l-am da afară, pentru ea ar fi o adevărată sărbătoare. Şi dacă nu mă înşel, chiar şi infirmierele se bucură… E de-a dreptul scârbos!”

În mijlocul consultaţiilor, începu să i se pară că şi moaşa, şi infirmierele, ba chiar şi bolnavii, făceau tot posibilul să-şi ia un aer nepăsător şi vesel. Ca şi cum şi-ar da seama că suferă şi că-i e ruşine, dar, din delicateţe, se prefăceau că nu înţeleg. Şi, vrând să le arate că nu era deloc stingherit, începu să strige:

— Hei, voi de colo! închideţi uşa, că se face curent!

Într-adevăr, doctorul îşi simţea sufletul greu şi-i era ruşine. După ce dădu consultaţii la patruzeci şi cinci de bolnavi, părăsi fără grabă spitalul. Moaşa, care în vremea asta se repezise acasă şi-şi pusese pe umeri o broboadă de un roşu aprins, ieşea zorită pe poarta spitalului, cu ţigara în gură şi cu o floare prinsă în părul lăsat pe spate. Fără îndoială că se ducea la vreo clientă, sau la vreo vizită. În uşa spitalului, câţiva bolnavi se încălzeau la soare şi tăceau. Graurii stăteau de vorbă ca şi înainte, vânând gândăcei. Doctorul se uita când la stânga, când la dreapta şi îşi zicea că din toate făpturile acestea liniştite şi lipsite de griji, se desprind brutal, ca două clape stricate la un pian, doi oameni de nimic: felcerul şi el. Nici vorbă că, în clipa asta, felcerul e în pat. S-a culcat, ca să-şi împlinească somnul, dar nu poate dormi, chinuit de gândul că e vinovat, că a fost jignit şi că pe deasupra şi-a pierdut şi slujba. Situaţia lui e grea, fără îndoială, iar doctorul, care până atunci nu ridicase mâna asupra nimănui, se simţea aşa, de parcă-şi pierduse pentru

totdeauna nevinovăţia. Nici nu-l mai învinuia pe felcer, nici nu mai căuta să se dezvinovăţească. Era doar nedumerit: cum se putuse întâmpla ca el, om cumsecade, care nu bătuse în viaţa lui măcar un câine, să ridice mâna asupra cuiva?… Când ajunse acasă, se întinse pe divanul din birou, cu faţa la perete, şi începu să chibzuiască:

„Nici vorbă că felcerul e un netrebnic şi că nu-i bun de nimic: în cei trei ani de când e la spital, m-a umplut de venin, şi totuşi fapta mea n-are nicio scuză. M-am folosit de dreptul celui puternic. Doar el era subalternul meu, el era vinovat şi, pe deasupra mai era şi beat. Iar eu eram şeful lui, dreptatea era de partea mea şi eram treaz… Prin urmare, eu eram cel puternic. Una la mână. În al doilea rând, l-am bătut în faţa unor oameni pentru care sunt o autoritate şi, în felul acesta, le-am dat un exemplu cât se poate de prost…”

Cineva intră şi-l chemă la masă… Doctorul luă câteva linguri de ciorbă, apoi se ridică şi se întinse din nou pe divan.

„Ce să mă fac acuma? îşi urmă el gândurile. Ar trebui să-i dau satisfacţie, şi asta cât mai repede… Dar cum, în ce fel? Fără îndoială că, realist cum este, felcerul consideră duelul ca pe o copilărie, ori poate că nici nu-i înţelege rostul… Pe de altă parte, dacă i-aş cere scuze chiar în salonul unde s-a petrecut incidentul, adică în faţa infirmierelor şi a bolnavilor, aş fi satisfăcut numai eu, nu şi el. Felcerul e un om mărginit, ar lua scuzele mele drept o dovadă de laşitate: că, adică, m-aş teme să nu mă reclame. Pe lângă asta, un asemenea gest din partea mea ar face să se clatine din temelii disciplina spitalului. Ce-ar fi dacă i-aş da o sumă oarecare de bani?… Nu, după ce că ar fi ceva imoral, asta s-ar apropia de ceea ce se numeşte corupţie… Dar dacă m-aş adresa forului nostru superior, adică consiliului zemstvei, rugându-l să soluţioneze incidentul?… În cazul acesta, s-ar putea să mă aleg cu o admonestaţie, sau chiar să mă concedieze… Dar nu, asta n-ar face-o. De altfel, nici nu e prudent să amesteci consiliul în afacerile dinăuntrul spitalului şi pe urmă, consiliul nici n-are dreptul să se amestece…

La vreo trei ore după dejun, în timp ce se ducea să se scalde în iaz, doctorul tot se mai gândea:

„Ce-ar fi să fac şi eu, cum face toată lumea în asemenea împrejurare? Adică, să-l las să mă dea în judecată. Sunt vinovat, fără îndoială, aşa că nici n-aş încerca să mă apăr, iar judecătorul m-ar condamna la închisoare. În felul acesta, cel ofensat şi-ar primi satisfacţia cuvenită, iar cei care mă consideră ca fiind o autoritate ar vedea că eu sunt vinovatul.”

Gândul îi plăcu. Era mulţumit că, în sfârşit, rezolvase cu bine problema şi găsise soluţia cea mai potrivită.

„Da, minunat! îşi zicea în timp ce intra în apă, uitându-se la mulţimea de cărăşei aurii, care fugeau, speriaţi, în toate părţile. N-are decât să mă dea în judecată… De altfel, sunt sigur că şi lui îi convine soluţia, cu atât mai mult cu cât, după scandalul de azi, nu mai putem lucra împreună şi unul dintre noi trebuie să părăsească spitalul…”

Când se înseră, doctorul porunci să i se înhame caii la şarabană: avea intenţia să se ducă la comandantul cercului de recrutare, să joace o partidă de vint. Dar tocmai când era gata de plecare, îmbrăcat cu pardesiul şi cu pălăria pe cap şi-şi punea mănuşile în mijlocul biroului, uşa de la intrare se deschise scârţâind şi cineva pătrunse încetişor în săliţă.

— Cine-i acolo? întrebă doctorul.

— Eu sunt… îi răspunse cel care intrase, cu glas şovăitor.

Doctorul simţi deodată cum îi trece prin tot trupul un fior de ruşine şi de teamă. Inima începu să-i bată cu putere. Felcerul Mihail Zaharîci (că el era) tuşi înăbuşit şi intră cu sfială în birou. Rămase câteva clipe mut, apoi zise cu glas stins şi vinovat:

— Iertaţi-mă, Grigori Ivanîci!

Doctorul se zăpăci şi nu se pricepu ce să-i răspundă. Îşi dădea seama că felcerul nu venise să se umilească în faţa lui şi să-şi ceară iertare din smerenie creştinească şi nici cu gândul să-l îngenuncheze pe cel care-l jignise, ci numai din calcul: „Ia să-mi iau eu inima în dinţi şi să mă duc să-i cer iertare, îşi zisese. Poate că aşa n-o să mă mai dea afară şi n-o să rămân fără o bucată de pâine…” Ce poate fi mai înjositor pentru demnitatea omenească?

— Iertaţi-mă… repetă felcerul.

— Stai puţin… începu doctorul, încercând să nu se uite la el, deoarece încă nu ştia bine ce trebuie să-i răspundă. Stai puţin… Eu sunt cel care te-am ofensat şi… şi prin urmare trebuie să trag consecinţele, adică să-ţi dau satisfacţie… Ştiu că nu recunoşti duelul… De altfel, nici eu nu-l recunosc. Deoarece te-am ofensat, dumneata… dumneata ai dreptul să mă reclami judecătorului de pace, iar eu sunt dator să primesc pedeapsa pe care mi-o va da… Dar ca să rămânem amândoi aici, asta nu se mai poate… Unul dintre noi, ori eu, ori dumneata, trebuie să plece! („Doamne, Dumnezeule, ia te uită ce-i spun! se sperie doctorul. Ce prostie, ce prostie!”) Într-un cuvânt, poftim, dă-mă în judecată! Însă amândoi nu mai putem rămâne în acelaşi serviciu… Ori eu, ori dumneata… Prin urmare, te sfătuiesc să mă dai în judecată, şi asta chiar mâine!

Felcerul se uita la doctor pe sub sprâncene şi în ochii lui întunecaţi şi tulburi părea că se aprinde un dispreţ, pe care nu-şi mai dădea osteneala să-l ascundă. Totdeauna îl socotise

drept un băieţandru cu toane, care umblă cu capul în nori. În clipa asta însă, îl dispreţuia pur şi simplu pentru frica lui, pentru vorbele lui încurcate şi fără niciun rost.

— Iaca, am să te dau! îi răspunse el cu ciudă, încruntat.

— Poftim, dă-mă în judecată!

— Da' ce, credeai că n-am să te dau? Ba am să te dau… Dumneata n-ai dreptul să iei oamenii la bătaie. Mă mir că nu ţi-e ruşine! Numai mujicii beţi sar la bătaie, iar dumneata, om cu carte…

O ură sălbatică răscoli deodată tot pieptul doctorului. Începu să strige, cu un glas pe care nu şi-l cunoştea:

— Ieşi afară!

Felcerul se urni cu greu din loc (parcă voia să mai spună ceva), trecu în săliţă şi se opri acolo, pe gânduri. Apoi, luând o hotărâre, ieşi cu paşi siguri în stradă…

— Ce prostie, ce prostie! bombăni doctorul după plecarea lui. Mai mare prostie ca asta, nici că se poate!

Îşi dădea seama că se purtase cu felcerul ca un băieţandru şi înţelegea bine acum că toate gândurile lui cu privire la judecată numai înţelepte nu fuseseră şi că, în loc să rezolve problema, o complicase şi mai mult.

„Ce prostie! îşi zicea pe drum, în şarabană, şi mai târziu, în timp ce stătea şi juca vint la comandantul cercului de recrutare. Oare sunt într-adevăr atât de puţin luminat la minte şi atât de nepriceput în ale vieţii, încât să nu pot rezolva o problemă aşa de simplă? Ce trebuie să fac?"

A doua zi dimineaţă, doctorul o văzu pe soţia felcerului urcându-se într-o căruţă şi se gândi: „Se duce la mătuşă-sa. N-are decât!"

Spitalul rămăsese fără felcer. Ar fi trebuit să aducă acest lucru la cunoştinţa consiliului zemstvei, dar doctorul amâna mereu: nu găsea formula potrivită. În definitiv raportul ar fi trebuit să sune, în esenţă, cam aşa: „Vă rog să-l concediaţi pe felcer, cu toate că eu sunt vinovat, nu el". Dar unui om de treabă i-ar fi aproape imposibil să formuleze asemenea idee, aşa fel încât nici să nu-i fie ruşine, nici să nu semene a prostie.

Peste vreo două sau trei zile, cineva îi spuse doctorului că felcerul fusese la Lev Trofimovici, să i se plângă. Dar că preşedintele nici nu-l lăsase să deschidă gura, ci începuse să bată din picior şi-l dăduse afară, strigând: „Lasă că te ştiu eu cine-mi eşti! Ieşi afară! Nu vreau să aud nimic!" De la Lev Trofimovici, felcerul se dusese de-a dreptul la consiliul zemstvei şi depusese un denunţ în care, fără să pomenească de palma pe care o primise şi fără să ceară cuiva vreo satisfacţie, aducea la cunoştinţa consiliului că, de mai multe ori, doctorul ar fi ponegrit de faţă cu el, cu felcerul, şi consiliul zemstvei, şi

pe preşedinte, că nu aplica bolnavilor tratamentele cuvenite, că nu se ducea regulat în inspecţie pe la circumscripţii şi aşa mai departe. Aflând de toate acestea, doctorul începu să râdă şi-şi zise: „Ia te uită, dobitocul!” şi i se făcu milă de felcer că umblă cu asemenea fleacuri. Doar e lucru ştiut: cu cât face omul mai multe prostii ca să se apere, cu atât se dovedeşte mai slab şi mai expus loviturilor…

Exact la o săptămână după dimineaţa despre care am vorbit, doctorul se pomeni cu o citaţie de la judecătoria de pace.

„Ei, dar asta-i curată prostie… îşi zicea el, în timp ce iscălea de primirea hârtiei. O prostie mai gogonată nici că-şi poate închipui cineva!”

Dar în dimineaţa calmă şi mohorâtă, în timp ce pleca spre judecătoria de pace, nu-i mai era ruşine, ci necaz şi scârbă. Era furios şi pe el însuşi, şi pe felcer, şi pe împrejurări…

— Ce mai încoace-încolo, uite-aşa o să le-o trântesc judecătorilor: duceţi-vă dracului toţi! se gândea mânios. Sunteţi nişte dobitoci şi nu pricepeţi nimic!

Ajungând la judecătorie, dădu la intrare peste trei infirmiere şi peste Rusalka, chemate ca martore. Când îşi văzu infirmierele şi pe moaşa cea veselă, care se frământa locului cu nerăbdare, ba chiar se şi înroşi de bucurie, când dădu cu ochii de eroul principal al procesului, înfuriat cum era, doctorului îi veni să se repeadă la ele ca un uliu şi să le bage în sperieţi, tunând: „Cine v-a dat voie să plecaţi de la spital, hai? Ia să faceţi bine să vă întoarceţi acasă, cât vă văd!” Dar se stăpâni şi, căutând să pară liniştit, se strecură, prin mulţimea de mujici, în judecătorie. Sala de şedinţe era goală, doar colanul judecătorului atârna de speteaza unui fotoliu. Doctorul trecu la grefă. Acolo dădu de un tânăr cu faţa suptă, îmbrăcat cu o haină din postav de casă, cu buzunarele umflate – grefierul – şi de felcer, care stătea la o masă şi, neavând ce face, răsfoia un dosar. La intrarea doctorului, grefierul se ridică în picioare, zăpăcit, iar felcerul se ridică şi el.

— Alexandr Arhipovici n-a venit încă? întrebă doctorul, stingherit.

— Încă nu. E acasă… îi răspunse grefierul.

Judecătoria era instalată în atenansele unei case mari, în care locuia judecătorul. Doctorul ieşi din judecătorie şi o luă alene spre clădirea principală. Îl găsi pe Alexandr Arhipovici în sufragerie, bându-şi ceaiul. Fără haină şi fără vestă, cu cămaşa descheiată la piept, judecătorul stătea lângă masă şi, ţinând ceainicul cu amândouă mâinile, îşi turna în pahar ceaiul negru cum e cafeaua. Văzându-şi oaspetele, luă repede alt pahar, îl umplu cu ceai şi, fără să-i dea măcar bună ziua, îl întrebă:

— Cu zahăr sau fără?

Pe vremuri, demult tare, judecătorul fusese ofiţer de cavalerie. După o îndelungată activitate ca judecător, ajunsese acum la gradul de consilier de stat. Totuşi nu renunţa nici la tunica şi nici la obiceiurile lui de ofiţer. Purta mustăţi lungi, ca poliţaii, şi pantaloni cu vipuşcă, iar toate mişcările şi vorbele lui păstrau în ele ceva din graţia ofiţerească. Vorbea de obicei cu capul uşor dat pe spate, împodobindu-şi conversaţia cu deliciosul tic de general: „mneee…" săltându-şi umerii şi dându-şi ochii peste cap. Când îţi strângea mâna sau îţi dădea foc de la ţigară, bătea din călcâie, iar când mergea îşi zăngănea pintenii uşurel şi delicat, de parcă fiecare zăngănit îi pricinuia o durere insuportabilă. După ce-şi instală oaspetele la ceai, judecătorul îşi trecu mâna peste pântece, apoi peste pieptul lat, oftă din adânc şi zise:

— Mda… Poate că doreşti, mneee… un păhărel cu votcă şi o gustare? Mneee?

— Nu, mulţumesc, am luat acasă.

Îşi dădeau seama amândoi că o să le fie cu neputinţă să nu aducă vorba despre scandalul de la spital, aşa că nu se simţeau tocmai la largul lor. Doctorul tăcea. Cu o mişcare graţioasă, judecătorul prinse ţânţarul care-l pişcase de piept, îl cercetă cu atenţie din toate părţile, apoi îi dădu drumul. După aceea oftă adânc, îşi ridică ochii spre doctor şi-l întrebă, răspicat:

— Ascultă, de ce nu-l dai afară de la spital?

Doctorul surprinse în glasul judecătorului o notă de simpatie şi deodată i se făcu milă de el însuşi. Abia acum simţi cât de mult îl obosiseră toate necazurile prin care trecuse în săptămâna din urmă. Şi, ca şi cum ar fi ajuns la capătul răbdării, se ridică de la masă nervos, se încruntă şi, ridicând din umeri, îi răspunse:

— Să-l dau afară? Cum judecaţi cu toţii, Dumnezeule!… E de mirare cum judecaţi cu toţii! Parcă pot să-l dau afară? Dumneata stai colea şi-ţi închipui că eu îs stăpân în spital la mine şi că fac ce poftesc! Ei, nu, e de mirare cum judecaţi cu toţii! Cum să-l dau afară, dacă mătuşa lui e dădacă la Lev Trofimîci, iar Lev Trofimîci nu poate trăi fără lachei şi bârfitori de teapa lui Zaharîci al meu? Ce pot eu să fac dacă zemstva socoteşte că noi, doctorii, nu facem nici cât o ceapă degerată şi ne pune beţe în roate la fiecare pas? Să-i ia dracul, nu mai vreau să fac slujbă şi basta! Nu mai vreau!

— Ei, lasă, lasă… Dumneata, dragul meu, dai prea multă importanţă, ca să zic aşa…

— Preşedintele zemstvei face tot ce-i stă în putinţă să demonstreze că suntem nihilişti, ne spionează şi se poartă cu noi, ca şi cum am fi pisării lui… Cu ce drept vine el la spital în lipsa mea şi ia interogatoriul infirmierelor şi bolnavilor? Mă

rog, asta nu e curată ofensă? Să-l luăm acuma pe imbecilul dumneavoastră de Semion Alexeici, care-şi ară pământul singur şi nu crede în doctori şi în doctorii, pentru că e sănătos tun şi sătul ca un bou. Strigă pe toate drumurile că suntem nişte trântori şi că mâncăm de pomană pâinea statului, ba ne-o mai trânteşte şi în obraz! Da, aşa e, lua-l-ar dracul! Eu muncesc din zori şi până-n noapte, nu ştiu ce-i odihna şi-s mai necesar aici decât toţi imbecilii, făţarnicii, reformatorii şi ceilalţi măscărici ai lui la un loc! Mi-am prăpădit sănătatea muncind şi, în loc de recunoştinţă, dumnealor îmi scot ochii că mănânc de pomană bucata mea de pâine! Mulţumesc! Nu înţeleg de ce se consideră fiecare dator să-şi vâre nasul unde nu-i fierbe oala, să ne dea sfaturi, să ne controleze! De pildă, Kainceatski al dumneavoastră şi-a permis să facă observaţie medicilor noştri de spital, în plină adunare a zemstvei, cum că irosesc cantităţi prea mari de iodură de potasiu, şi să-i sfătuiască să fie mai atenţi, când folosesc cocaina! Ce se pricepe el la medicină, te întreb? Ce-l priveşte pe el? De ce nu-ţi dă lecţii dumitale cum trebuie să judeci?

— Bine, dar… cine nu ştie că e un bădăran, un slugoi… Individul ăsta nu merită să-i dai nicio atenţie, dragul meu…

— Bădăran, slugoi! Cu toate astea, pe bădăranul şi pe slugoiul ăsta l-aţi ales membru în consiliul zemstvei şi-i permiteţi să-şi vâre nasul peste tot! Văd că zâmbeşti, crezi că toate astea sunt fleacuri, lucruri mărunte… Dar gândeşte-te că-s atât de multe, încât ele îmi alcătuiesc viaţa, aşa cum firişoarele de nisip alcătuiesc colina… Nu mai pot, Alexandr Arhipîci, nu mai am putere să suport! Te rog să mă crezi că, peste puţin, n-o să mă mai mulţumesc să dau palme, ci o să trag cu pistolul! Înţelege că nervii mei îs nervi, nu sârme! Sunt şi eu om, ca şi dumneata…

Ochii doctorului se umpluseră de lacrimi, glasul îi tremura. Întoarse capul şi începu să se uite pe fereastră. Se făcu tăcere.

— Mda, stimabile… mormăi judecătorul, pe gânduri. Pe de altă parte, dacă am sta să judecăm lucrurile cu sânge rece, am vedea (prinse din nou ţânţarul şi, închizându-şi aproape complet ochii, îl cercetă din toate părţile, apoi îl strivi şi-l aruncă în vasul de spălat paharele)… am vedea că, de fapt, n-are niciun rost să-l dai afară. Că dacă-l dai afară, vine altul în locul lui, tot atât de păcătos, ba poate şi mai rău. Chiar dacă ai să schimbi o sută de indivizi, tot n-ai să găseşti unul de treabă… Toţi îs nişte ticăloşi (judecătorul se mângâie subsuoară şi-şi aprinse alene o ţigară). Şi n-avem ce face, trebuie să acceptăm acest rău. Sunt dator să-ţi mai spun că, în vremurile noastre, oameni cinstiţi şi cu mintea întreagă, adică oameni pe care să te poţi bizui, găseşti doar printre intelectuali

şi mujici, prin urmare exclusiv în sânul acestor două extremităţi. Atât! Cu alte cuvinte, poţi găsi un doctor cât se poate de cinstit, un pedagog fără cusur, un plugar sau un fierar foarte cumsecade – însă nu te poţi bizui pe oamenii de mijloc, adică pe cei care, ca să zic aşa, s-au depărtat de popor, dar n-au ajuns încă la treapta de sus. Oamenii aceştia sunt elemente nesigure. De aceea, e foarte greu să găseşti un felcer care să fie şi cinstit şi nici să nu bea, sau un pisăr, un vechil şi aşa mai departe. Da, e foarte, foarte greu! Uite, eu sunt în magistratură de pe vremea lui Papură-Vodă şi-ţi mărturisesc că până astăzi n-am avut niciun grefier care să fie şi cinstit şi nici să nu tragă la măsea, cu toate că am schimbat atâţia, de nu-i mai ţin minte. Oamenii aceştia n-au niciun pic de disciplină morală, fără să mai vorbim de… de principii, ca să zic aşa…

„De ce mi le-o fi spunând toate astea? se întrebă doctorul. În loc să vorbim despre ce ne interesează…”

— De pildă, uite, chiar vinerea trecută… urmă judecătorul. Diujinski al meu a făcut o boroboaţă cât capul lui de mare. Închipuieşte-ţi că a chemat seara la el câţiva beţivi, dracu-i ştie cine-or fi fost, şi au încins chiar în sala de şedinţe un chef care-a ţinut până dimineaţa. Ei, ce zici de asta? Eu unul, n-am nimic împotriva băuturii. Bea, lua-te-ar dracu, dacă ai gust. Dar cum îţi permiţi să bagi necunoscuţi în judecătorie? Gândeşte-te şi dumneata: ca să sustragi un act, o poliţă sau mai ştiu eu ce dintr-un dosar, nu-ţi trebuie mai mult de o clipă! Şi ce crezi? Din pricina acestei orgii, a trebuit să-mi pierd vreo două zile, verificând dosarele, să văd dacă nu mi-a dispărut ceva… Ei, spune-mi, te rog, ce pot să-i fac unui nemernic ca ăsta? Să-l dau afară? Bine… Dar cine îmi garantează că cel care-o să vină după el n-o să fie şi mai rău?

— Şi cum să-l dai afară? repetă doctorul. E uşor de spus: îl dau afară… Dar cum pot să-l dau afară şi să-l lipsesc de bucata lui de pâine, când ştiu că are familie şi că e flămând? Ce s-ar face familia lui?

„La naiba, vorbesc de pe pereţi!” îşi zise el şi i se păru ciudat că nu putea să-şi adune gândurile asupra unei singure idei bine definite, sau asupra unui singur sentiment. „Şi asta e numai din pricină că-s superficial, că nu-s în stare să cuget…” Totuşi urmă:

— Omul de mijloc, aşa cum ai spus dumneata, nu e un element sigur. De aceea îl dăm afară, îl înjurăm şi-l pălmuim. Dar stau şi mă gândesc: oare n-ar fi bine să ne punem în situaţia lui? El nu e nici ţăran, nici boier. Nici cal, nici măgar, cum s-ar zice. Trecutul lui e numai amărăciune, iar cât despre prezent, are o leafă de 25 de ruble pe lună, o familie care moare de foame şi o situaţie de subaltern. Ce-l aşteaptă în

viitor? Aceeaşi leafă de 25 de ruble şi aceeaşi situaţie de subaltern, chiar dacă ar mai sluji încă o sută de ani! Omul de mijloc n-are nici cultură, nici avere şi nici timp să citească şi el o carte sau să se ducă la biserică. Pe noi nu ne aude, pentru că nu-l lăsăm să se apropie. Şi îşi duce viaţa aşa, zi după zi, până la moarte, fără vreo nădejde într-un viitor mai bun, veşnic ridicându-se flămând de la masă, veşnic cu frica în sân că o să-l dea afară din casa instituţiei şi n-o să aibă unde-şi adăposti nevasta şi copiii… Apoi, spune şi dumneata: în situaţia asta, cum să nu te apuci de beţii şi de furtişaguri? Mai poate fi vorba de principii?…

„Mă tem că am ajuns să dezbatem probleme sociale! se gândi doctorul. Şi încă ce dezlânat, Dumnezeule! Ce rost or fi având toate astea?…”

Se auzi clinchet de clopoţei. O caleaşcă intră în curte şi trase întâi în faţa judecătoriei, apoi în faţa cerdacului casei celei mari.

— Chiar el e, zise judecătorul uitându-se pe fereastră. De-acuma, ţine-te!

— Dacă-i aşa, fii bun şi dă-mi drumul mai repede, se rugă doctorul. Dacă poţi, ia procesul meu înaintea celorlalte. N-am timp de aşteptat, crede-mă.

— Bine, bine… Numai că nu ştiu dacă afacerea dumitale e de competenţa mea. Raporturile dintre dumneata şi felcer sunt, ca să zic aşa, oficiale. Afară de asta, dumneata l-ai pălmuit, fiind în exerciţiul funcţiunii. Adică, stai, nu ştiu bine… Să-l întrebăm pe Lev Trofimovici.

Se auziră paşi grăbiţi, o respiraţie grea şi în prag se ivi Lev Trofimovici, preşedintele, un bătrân cărunt şi chel, cu barba lungă şi cu pleoapele roşii.

— Respectele mele… zise el, răsuflând anevoie. Of, Doamne! Judecătorule, ia dă poruncă să mi se aducă un cvas! Of, că nu mai pot…

Şi se lăsă în fotoliu, dar imediat sări în picioare, se apropie repede de doctor şi, holbându-se la el, începu cu glas piţigăiat şi mânios:

— Îţi sunt foarte, foarte recunoscător, Grigori Ivanîci! M-ai îndatorat şi-ţi mulţumesc! N-o să uit în vecii vecilor amin! Prietenii adevăraţi nu fac una ca asta! Orice-ai zice, e o curată necuviinţă din partea dumitale! De ce n-ai venit la mine să-mi spui totul? Ce sunt eu pentru dumneata? Ce sunt, spune? Un duşman, un străin? Îţi sunt eu duşman? Ţi-am refuzat vreodată ceva? Spune!

Holbându-şi ochii şi răsfirându-şi degetele, preşedintele îşi bău cvasul, îşi şterse repede buzele şi urmă:

— Îţi sunt foarte, foarte recunoscător! De ce n-ai venit să-mi spui ce ţi s-a întâmplat? Dacă ai fi ţinut la mine cât de cât, ai fi venit, să-mi spui, prieteneşte: „Lev Trofimîci, drăguţule, uite-aşa şi-aşa… Am un bucluc şi aşa mai departe…” Le-aş fi aranjat toate într-o clipă şi n-am fi ajuns la scandalul ăsta… Dobitocul cela parcă a băut măselariţă: umblă prin judeţ, te pârăşte în dreapta şi-n stânga, bârfeşte cu muierile… Iar dumneata, mai mare ruşinea – iartă-mi vorba cea proastă – ai făcut o drăcovenie cât capul dumitale de mare: l-ai îndemnat pe dobitocul cela să te dea în judecată! Mai mare ruşinea! Toată lumea mă întreabă: ce-i, ce s-a întâmplat. Şi eu, cogeamite preşedinte, habar n-am ce se petrece pe la voi. Ca şi cum n-aţi mai avea nevoie de mine! Da, îţi sunt foarte, foarte recunoscător, Grigori Ivanîci!

Şi preşedintele făcu o plecăciune atât de adâncă, încât se înroşi până-n creştet. Apoi se apropie de fereastră şi strigă:

— Jigalov, ia mână-ni-l încoace pe Mihail Zaharîci! Spune-i să vină numaidecât! Nu, nu-i bine! urmă el, întorcându-se de la fereastră. Până şi nevastă-mea s-a supărat şi cred că ştii cât de mult ţine ea la dumneata. Prea faceţi pe deştepţii, domnilor, asta-i! Nu ştiţi cum să mai faceţi ca să procedaţi cât mai inteligent, cât mai conform cu principiile, le suciţi toate le învârtiţi… Şi care-i rezultatul, mă rog? Veşnic acelaşi: încurcaţi şi mai al dracului lucrurile…

— Dar la dumneavoastră, care nu vă bateţi capul să procedaţi inteligent, care-i rezultatul? îl întrebă doctorul.

— Care-i rezultatul la noi? Apoi, dacă n-aş fi venit acum aici, te-ai fi făcut de râs şi dumneata şi ne-ai fi făcut de râs şi pe noi… Norocul dumitale că am venit!

În clipa aceea felcerul intră şi se opri în prag. Preşedintele se întoarse pe jumătate spre el, îşi vârî mâinile în buzunare, îşi drese glasul şi zise:

— Cere-i iertare doctorului! Acuma, cât te văd!

Grigori Ivanovici se înroşi şi trecu repede în odaia de alături.

— Ai văzut? Doctorul nu vrea să te ierte, urmă preşedintele. El vrea să-ţi dovedeşti pocăinţa cu fapta, nu cu vorba. Îmi dai cuvântul că de azi înainte ai să-l asculţi şi că n-ai să te mai ţii de beţii?

— Vi-l dau… mormăi felcerul, ursuz.

— Ei, atunci bagă de seamă! Să te ferească Dumnezeu să-ţi calci cuvântul, că te dau afară cât ai clipi! Cum s-o mai întâmpla ceva, să nu vii să-mi ceri iertare… Şi acuma, du-te cu Dumnezeu…

Această întorsătură neaşteptată era o adevărată surpriză pentru felcer, care se deprinsese cu gândul nenorocirii lui. Se

îngălbeni de bucurie. Ar fi vrut să mai spună ceva şi chiar întinse o mână, dar nu zise nimic. Un zâmbet prostesc îi flutură la colţul gurii, apoi ieşi.

— Asta-i tot! făcu preşedintele. Nu mai e nevoie de nicio judecată.

Şi răsuflă uşurat, dar cu aerul omului care abia a izbutit să ducă până la capăt o muncă grea şi importantă. Apoi se întoarse spre samovar şi pahare, îşi frecă mâinile şi zise:

— Fericiţi cei ce zidesc pacea… Saşa, ia toarnă-mi şi mie un pahar. Adică nu, porunceşte să mi se aducă o gustărică… Bineînţeles şi puţintică votcă…

— Domnilor, dar aşa ceva e cu neputinţă! făcu doctorul intrând în sufragerie şi frângându-şi mâinile. Era încă aprins la faţă. Asta e… asta e adevărată comedie! E josnic! Eu unul nu pot să suport aşa ceva. Prefer să mă judec de douăzeci de ori, decât să rezolv incidentul ca într-un vodevil! Nu, nu pot…

— Bine, dar atunci ce pofteşti? se răsti la el preşedintele. Să-l dau afară? Poftim, ţi-l dau afară…

— Nu, nu vreau să-l daţi afară… De altfel, nici eu nu mai ştiu ce vreau. Dar ca să luăm viaţa în felul acesta, domnilor… Doamne, Dumnezeule, ce chin!

Nervos, doctorul începu să se agite şi să-şi caute pălăria. Dar negăsind-o, se lăsă istovit într-un fotoliu.

— E josnic! repetă el.

— Dragul meu, începu judecătorul în şoaptă. Eu, ca să zic aşa, nu te prea înţeleg… Doar în scandalul acesta, dumneata eşti vinovatul! Să plesneşti un om peste obraz, astăzi, la sfârşitul veacului al nouăsprezecelea… orice-ai spune, dar parcă nu mai merge… Felcerul e un ticălos, fără îndoială, însă… însă nici dumneata n-ai procedat tocmai cuminte. Cred că eşti de aceeaşi părere…

— Aşa-i! încuviinţă preşedintele.

În vremea asta li se aduse gustarea şi votca. Înainte de a pleca, doctorul răsturnă pe gât, maşinal, un păhărel de votcă, ba mai luă şi o ridiche. În timp ce se întorcea acasă, la spital, gândurile îi erau învăluite în ceaţă, ca iarba dimineţile de toamnă.

„E cu putinţă oare, îşi zicea, ca toate suferinţele, toate gândurile şi tot ce s-a vorbit în săptămâna din urmă să se sfârşească într-un chip atât de banal şi de absurd? Ce prostie! Ce prostie!”

Îi era ruşine că amestecase străinii într-o afacere personală, îi era ruşine de vorbele pe care le spusese acestor străini, de votca pe care o băuse din obişnuinţa de a bea şi de a trăi fără rost, îi era ruşine de mintea lui superficială, lipsită de pătrundere… Îndată ce ajunse la spital, începu vizita

bolnavilor din saloane. Felcerul îl însoţea călcând uşor, ca un motan, şi-i răspundea blând la întrebări… Şi felcerul, şi Rusalka, şi infirmierele se purtau aşa, de parcă nimic nu se întâmplase, de parcă totul era în cea mai perfectă ordine. Chiar şi doctorul făcea tot ce putea, ca să pară nepăsător. Dădea dispoziţii, ca de obicei, se înfuria şi glumea cu bolnavii. Dar în mintea lui stăruia mereu acelaşi gând:

— Ce prostie, ce prostie, ce prostie…

Publicată pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea", Nr. 4104 din 3 iunie şi Nr. 4408 din 7 iunie 1888. Titlul: *Un fapt mărunt din viaţa de toate zilele.* Semnată: An. Cehov. Cu noul titlu şi cu unele modificări, a intrat în culegerea: „Oameni posomorâţi", Sankt-Petersburg, 1890 şi în ediţiile ei ulterioare (de la 2 la 10, Sankt-Petersburg, 18911899). Cu înlocuirea unei fraze, a fost inclusă în culegerea de „Opere" din 1901, vol. V. Reproducem textul din 1901.

La revizuirea nuvelei, în 1890, Cehov a prescurtat considerabil textul şi a făcut o serie de modificări stilistice. Dăm mai jos unul dintre pasajele omise. După cuvintele: „Se duce la mătuşă-sa. N-are decât!" – urma: „Ziua de ieri şi noaptea nedormită îi obosiseră nervii până într-atât, încât nici nu băgase de seamă că felcerul nu-şi scosese căciula, când dăduse cu ochii de el.

— „Fie ce-o fi… se gândea doctorul. Ducă-se dracului cu toţii! O să las totul baltă şi o să plec…"

Dar unde să pleci? Când oamenii deprinşi să fie satisfăcuţi ajung dintr-odată să fie nemulţumiţi de ei înşişi şi de acei care-i înconjoară şi nu ştiu cum să scape de această apăsătoare nemulţumire, când toată lumea şi ei înşişi li se par vinovaţi, îşi găsesc în primul rând alinare în visuri irealizabile, copilăreşti. Doctorul se gândea că n-ar fi rău să plece acum undeva departe, foarte departe, fie chiar şi în Caucaz, pe litoralul Mării Negre, unde să-şi cumpere o sfoară de pământ pe care s-o lucreze cu propriile lui mâini. N-o să vadă oameni şi nici oamenii n-or să-l vadă pe el… Sau să se retragă pentru toată viaţa într-o chilie de mănăstire. Fiindcă are un titlu academic şi deci e un om mai deosebit pentru o mănăstire, fără îndoială că or să i se facă unele concesii: n-or să-l oblige să se ducă la utrenie, la liturghie şi la muncă, or să-i îngăduie să mănânce de frupt şi altele. Şi cât e ziua şi noaptea de mare, o să stea în turnuleţul lui cu o singură ferestruică, o să asculte dangătul trist al clopotelor şi o să scrie istoria medicinei în Rusia…"

Nuvela „Un fapt mărunt din viaţa de toate zilele" a fost începută şi terminată de autor în luna mai (la 3 mai, Cehov scria lui I. L. Şceglov: „Mâine termin nuvela pentru «Novoe vremea»". În scrisoarea către fratele său I. P.. Cehov, din 23 mai, îi scria: „I-am trimis astăzi lui Suvorin nuvela". Acelaşi lucru i-l comunica şi lui Suvorin, la 30 mai).

Frumoasele

I

Mi-aduc aminte că, o dată, pe când eram în clasa a cincea sau a şasea de liceu, am plecat cu bunicul din Bolşaia Krepkaia, un sat din ţinutul Donului, la Rostov pe Don. Era o zi de august, cu zăpuşeală, o zi chinuitor de plictisitoare. Din pricina căldurii şi a vântului fierbinte şi uscat, care arunca asupra noastră nori de praf, mi se lipeau ochii şi mi se usca gâtlejul. Nu-mi mai venea nici să vorbesc, nici să mă uit în jurul meu, nici măcar să gândesc. Iar dacă vizitiul nostru – un ucrainean pe care-l chema Kjarpo – moţăind pe capră, mă şfichiuia cu biciul peste şăpcuţă când îşi îndemna calul, nu protestam şi nu scoteam o vorbă. Doar, trezit din amorţeală, îmi îndreptam cu sfială căutătura tristă spre depărtări: oare nu se iveşte vreun sat prin norii aceia de praf? Când veni vremea să dăm de mâncare la cai, ne-am oprit într-un sat mare armenesc, Bahci-Salah, unde am tras la un armean bogat, un cunoscut de-al bunicului. De când sunt, n-am văzut un om mai caraghios. Închipuiţi-vă un cap mic, tuns chilug, două sprâncene stufoase lăsate peste ochi, un nas coroiat, mustăţi lungi, cărunte şi o gură mare, cu un ciubuc lung de cireş între dinţi. Şi căpuşorul acela era lipit cu stângăcie de un trup slăbănog şi cocoşat, vârât într-un costum ciudat: o haină scurtă, roşie, şi o pereche de şalvari de un albastru ţipător. Mergea cu picioarele depărtate, târşâindu-şi papucii, şi vorbea fără să-şi scoată ciubucul din gură. Toată înfăţişarea lui era plină de o demnitate într-adevăr armenească: nu zâmbea niciodată şi se uita cu ochii holbaţi, căutând să dea cât mai puţină atenţie oaspeţilor lui.

În cămările armeanului nu era nici vânt, nici praf, şi totuşi te simţeai tot atât de prost: stăruia aceeaşi zăpuşeală şi aceeaşi plictiseală, ca şi pe drum, în stepă. Parcă mă văd, plin de praf şi moleşit de căldură, într-un ungher, pe un sipet verde. Pereţii

de bârne, nevăruiţi, podelele vopsite cu humă roşie şi mobila, toate răspândeau un miros de lemn uscat, scopt de soare. Oriunde te-ai fi uitat, nu vedeai decât muşte, muşte şi iarăşi muşte… Bunicul meu şi armeanul vorbeau cu glas scăzut despre fâneţe, despre păşuni, despre oi… Ştiam dinainte că până s-o pune samovarul o să treacă un ceas întreg, că până şi-o bea bunicul ceaiul o să mai treacă încă pe-atâta şi că după aceea o să se culce şi o să mai doarmă alte două sau trei ceasuri, aşa încât va trebui să-mi pierd cel puţin un sfert de zi, aşteptându-l. Şi după aceea iarăşi zăduf şi praf, iarăşi drumuri de care, cu nenumărate hopuri… Stăteam şi ascultam cum bombăneau cele două glasuri, şi începuse să mi se pară că trecuse o veşnicie de când îl aveam înaintea ochilor pe armean, dulapul cu farfurii, muştele şi ferestrele în care bătea soarele dogoritor, şi că o să-i am aşa, mereu, până cine ştie când. Mă cuprinsese o ură înverşunată atât împotriva pereţilor, cât şi împotriva soarelui, împotriva muştelor…

O ucraineancă îmbrobodită cu o basma aduse întâi tava cu pahare, apoi samovarul. Armeanul ieşi agale în săliţă şi strigă:

— Maşea! Vino şi toarnă ceaiul! Unde eşti, Maşea?

Se auziră paşi grăbiţi şi în odaie intră o fată de vreo şaisprezece ani, în rochie simplă de stambă şi cu basma albă pe cap. Cât timp spălă paharele şi ne turnă ceaiul, rămase cu spatele spre mine, aşa că nu puteam să văd decât că avea mijlocul subţirel, că umbla desculţă şi că purta şalvari lungi, care aproape că-i acopereau călcâiele mititele şi goale.

Stăpânul casei mă chemă la ceai. În timp ce mă aşezam la masă, mi-am aruncat ochii la fata care-mi întindea paharul. Şi deodată mi s-a părut că peste sufletul meu trece un iureş de vânt, risipind toate impresiile îngrămădite peste zi, cu plictiseala şi cu praful lor. Aveam înaintea ochilor trăsăturile încântătoare ale unuia dintre cele mai neasemuite chipuri din câte văzusem sau visasem vreodată. În faţa mea stătea o fată într-adevăr frumoasă şi mi-am dat seama de lucrul acesta de la cea dintâi aruncătură de ochi, aşa cum îţi dai seama că fulgerul e fulger.

Aş putea să jur că Maşa, sau Maşea cum îi spunea tatăl ei, era o frumuseţe desăvârşită, dar n-aş fi în stare s-o descriu. Ţi se întâmplă uneori să vezi cum se învălmăşesc norii la orizont şi cum soarele, ascuns îndărătul lor, îi colorează şi pe ei, şi cerul dimprejur, în fel de fel de nuanţe: purpurii, portocalii, aurii, liliachii sau cenuşii bătând în trandafiriu. Un nor aduce cu un călugăr, altul cu un peşte, iar altul parcă-i un turc cu turban pe cap. Iată: vâlvătăile asfinţitului au cuprins a treia parte din cer, lumina lor roşietică se răsfrânge sclipind în crucea de pe cupola bisericii, în geamurile casei boiereşti, în

apa râului şi în bălţoace şi tremură pe copaci. Undeva departe, pe pânza străvezie a amurgului, se desluşeşte un stol de raţe sălbatice, îndreptându-se în zbor spre culcuşul lor de noapte… Şi atât băieţelul care paşte vitele, cât şi inginerul hotarnic care trece în brişcă peste zăgaz sau domnii care au ieşit să se plimbe, toţi se uită la asfinţit şi toţi, fără excepţie, îi admiră frumuseţea neasemuită, însă nimeni nu ştie şi nu poate să spună anume în ce stă această frumuseţe.

Dar nu găseam numai eu că armeanca era frumoasă. Bunicul meu, bătrân de optzeci de ani, aspru din fire şi nepăsător atât faţă de femei, cât şi de frumuseţile naturii, o privi îndelung, cu blândeţe, apoi îl întrebă pe armean:

— Avet Nazarîci, e fata dumitale?

— Da, fata mea… îi răspunse gazda.

— Drăguţă domnişoară… făcu bunicul.

Un pictor ar fi socotit frumuseţea armencei clasică şi severă, una dintre acele frumuseţi a cărei contemplare trezeşte în tine, Dumnezeu ştie de ce, siguranţă că ai înaintea ta trăsături într-adevăr regulate, că părul, ochii, nasul, gura, gâtul, sânul şi toate mişcările trupului tânăr s-au contopit într-un singur acord armonios, în care natura n-a greşit cu nimic. Şi ţi se pare, fără să înţelegi de ce, că o femeie ideal de frumoasă trebuie să aibă neapărat un nas ca al Maşei, drept şi uşor curbat, ochi mari şi întunecaţi ca ai ei, gene tot atât de lungi, o privire tot atât de galeşă, şi că sprâncenele şi părul ei negru şi buclat se îmbină cu albul gingaş al frunţii şi al obrajilor, întocmai ca stuful cel verde cu pârâul cel blând. Gâtul alb al Maşei şi sânii ei tineri nu erau încă împliniţi, dar aveai impresia că acela care i-ar modela ar trebui să fie înzestrat cu un extraordinar talent creator. Şi uitându-te mereu la Maşa, simţeai nevoia să-i spui ceva nespus de plăcut, ceva adevărat şi frumos, tot atât de frumos ca şi ea.

La început, mi-era şi necaz şi ruşine că Maşa nu-mi dădea niciun pic de atenţie şi stătea tot timpul cu ochii în jos. Mi se părea că aerul se aşezase între ea şi mine, mândru şi fericit, apărând-o cu gelozie de privirile mele.

„Asta e din pricină că-s plin de praf şi pârlit de soare, îmi ziceam, şi că nu-s decât un băieţandru.”

Dar încetul cu încetul am încetat de a mă mai gândi la mine şi m-am lăsat cu totul în voia sentimentului pe care mi-l stârnise frumuseţea fetei. Uitasem şi de plictiseală, şi de praful stepei, nu mai auzeam nici bâzâitul muştelor, nu mai simţeam nici gustul ceaiului şi nu mai ştiam decât atât: că aveam în faţa mea o fată într-adevăr frumoasă.

Îi simţeam frumuseţea într-un chip ciudat. Maşa nu-mi trezea nici dorinţa, nici extazul, nici plăcerea, ci o tristeţe

apăsătoare, dar dulce. Tristeţea aceea era nedesluşită, plutitoare ca un vis. Nu ştiu de ce, îmi era milă şi de mine, şi de bunicul meu, şi de armean, ba chiar şi de armeancă. Şi nu numai atât, dar mă apăsa sentimentul că toţi patru pierduserăm ceva foarte important, ceva de care aveam neapărată nevoie în viaţă, ceva ce nu vom mai regăsi niciodată. Bunicul meu se întristase şi el. Nu mai vorbea de păşuni şi de oi. Tăcea şi din când în când se uita pe gânduri la Maşa.

După ce ne-am băut ceaiul, bunicul meu s-a culcat, iar eu am ieşit afară şi m-am aşezat pe treptele cerdacului. Casa, de altfel ca toate casele din Bahci-Salah, era aşezată în bătaia soarelui. Nu se vedeau pe nicăieri nici copaci, nici şoproane, nici pic de umbră. Curtea largă a armeanului, năpădită de lobodă şi de scaieţi, era plină de viaţă şi de veselie, în ciuda văzduhului încins de arşiţă. Îndărătul unuia dintre gardurile scunde de nuiele, care despărţeau ici şi colo curtea, treierişul era în toi. În jurul unui stâlp înfipt în mijlocul ariei, alergau doisprezece cai înhămaţi umăr lângă umăr, aşa fel că închipuiau o singură rază lungă. În urma lor, un ucrainean cu vesta până la genunchi şi cu şalvari largi plesnea din bici şi striga în gura mare, de parcă voia în acelaşi timp şi să-şi îndemne caii, şi să-şi dovedească autoritatea asupra lor:

— Ahaaa, afurisiţilor! Ahaa… mânca-v-ar holera! Vi-e frică, hai?

Caii, roibi, suri şi bălţaţi, neînţelegând de ce erau puşi să se învârtă pe loc şi să calce în picioare paiele de grâu, alergau fără tragere de inimă, în silă parcă, dând din cozi, supăraţi. De sub copitele lor vântul ridica nori întregi de pleavă aurie, purtând-o până departe, peste gard. Pe lângă şirele înalte de paie proaspete umblau femei cu greble şi treceau harabale. Iar dincolo de şire, în altă curte, alergau în jurul unui stâlp altă duzină de cai şi alt ucrainean plesnea din bici, bătându-şi joc de ei.

Treptele pe care mă aşezasem erau fierbinţi. De-atâta căldură, din cercevelele ferestrelor şi din parmalâcul cerdacului se scurgeau picături de răşină. În dungile înguste de umbră de sub trepte şi de sub obloane se îngrămădeau una într-alta gângănii roşii. Soarele îmi frigea şi capul, şi pieptul, şi spinarea, însă eu nu simţeam nimic. Nu auzeam decât cum lipăiau la spatele meu, pe podelele de scânduri din săliţă şi de prin cămări, două picioare desculţe. După ce strânse paharele de ceai de pe masă, Maşa coborî în goană treptele, învăluindu-mă într-o undă de vânt şi, ca o pasăre, zbură către o magherniţă afumată – desigur bucătăria – de unde venea miros de oaie friptă şi vorbă mânioasă, armenească. Fata dispăru pe uşa neagră şi în locul ei ieşi în prag o armeancă bătrână şi

cocoşată, cu obrazul încins şi cu şalvari verzi. Furioasă, bătrâna certa pe cineva. Curând, Maşa se ivi în uşă, roşie de căldura din bucătărie, ducând pe umeri o pâine mare de secară. Încovoindu-se graţios sub greutatea pâinii, străbătu curtea alergând, sări peste gărduţ şi, cufundându-se în norii de pleavă aurie de pe arie, dispăru printre harabale. Ucraineanul care mâna caii îşi lăsă biciul în jos, tăcu şi, câteva clipe, se uită mut spre harabale. Iar când Maşa trecu din nou pe lângă cai şi sări gardul îndărăt, o petrecu lung cu ochii, apoi strigă la cai cu un glas cumplit:

— Crăpare-aţi să crăpaţi odată, diavolilor!

După aceea, mult timp am auzit iarăşi lipăitul picioarelor ei desculţe şi iarăşi am văzut-o alergând încoace şi încolo prin curte, gravă şi preocupată. Trecea în goană când pe trepte, învăluindu-mă într-o undă de vânt, când la bucătărie, când la arie şi când afară, pe portiţă, încât abia aveam timp să întorc capul şi s-o urmăresc cu ochii.

Şi cu cât frumuseţea ei trecea mai des prin faţa mea, cu atât tristeţea mi se făcea mai adâncă. Mi-era milă şi de mine, şi de ea, şi de ucraineanul care o petrecea cu privirea lui amărâtă, de câte ori străbătea norul de pleavă, alergând spre harabale. Poate că-i pizmuiam frumuseţea, poate că-mi părea rău că fata nu era a mea şi nici nu avea să fie vreodată şi că nu eram pentru ea decât un străin. Simţeam poate, nedesluşit, că frumuseţea ei rară era întâmplătoare, nu folosea nimănui şi, ca toate cele pământeşti, nu putea fi nici ea veşnică… sau poate că tristeţea mea nu era decât sentimentul acela neobişnuit, pe care ţi-l trezeşte contemplarea adevăratei frumuseţi?… Cine ştie!

Cele trei ceasuri de aşteptare trecură pe nesimţite. Mi se părea că nici nu avusesem când să mă uit bine la Maşa, deşi în vremea asta Karpo fusese la râu, scăldase calul şi acum îl înhăma. Încă ud, calul forăia de plăcere şi zvârlea cu copitele în hulube. Iar Karpo striga: „înapoi, diavole!” Se trezi şi bunicul. Maşa ne deschise porţile care scârţâiau, ne urcarăm în brişcă şi ieşirăm din curte. Mergeam în tăcere, de parcă eram supăraţi unii pe alţii.

Peste vreo două sau trei ore, când în depărtare se arătă Rostovul şi Nahicevanul, Karpo, care nu scosese o vorbă tot drumul, întoarse repede capul şi zise:

— Da’ frumoasă fată mai are armeanul! Şi dădu bici calului.

II

Altă dată, pe când eram student, călătoream cu trenul spre sud. Era în mai. Într-o gară, între Belgorod şi Harkov, dacă nu mă înşel, m-am coborât din vagon să mă plimb de-a lungul peronului.

Peste grădiniţa din staţie, peste peron şi peste câmpie începuse să se aştearnă umbra înserării. Gara mă împiedica să văd asfinţitul, dar după rotocoalele înalte ale fumului locomotivei, colorate în trandafiriu delicat, puteam să-mi dau seama că soarele nu dispăruse încă la orizont.

În timp ce mă plimbam de-a lungul peronului, am văzut că majoritatea călătorilor, care se plimbau şi ei, se învârteau pe dinaintea unui vagon de clasa a doua, iar expresia lor mă făcu să cred că în vagonul acela trebuie să fi călătorit vreun personaj de seamă. Printre curioşi era şi unul dintre tovarăşii mei de drum, un ofiţer de artilerie – băiat deştept, prietenos şi simpatic, cum sunt, de altfel, toţi cei cu care ne legăm la drum, din întâmplare şi pentru scurt timp.

— La ce vă uitaţi acolo? l-am întrebat.

Ofiţerul nu mi-a răspuns, ci mi-a arătat doar, cu ochii, o femeie. Era o fată de vreo 17 sau 18 ani, îmbrăcată în port naţional rusesc, cu capul gol şi cu o pelerină aruncată la întâmplare pe umeri. Nu părea a fi călătoare, mai curând fiica sau poate sora şefului de gară. Stătea lângă fereastra unui vagon şi vorbea cu o femeie în vârstă. Înainte de a-mi da seama de ce vedeam, m-am simţit cuprins din nou de acelaşi sentiment pe care-l încercasem, cândva, în satul cel armenesc.

Fata era de o frumuseţe răpitoare şi nimeni din cei care o priveam nu ne îndoiam de asta.

Şi totuşi, dacă ar fi s-o descriu cu de-amănuntul, aşa cum se obişnuieşte, ar trebui să mărturisesc că numai părul îi era într-adevăr fără cusur; un păr blond, des şi buclat, pe care-l purta lăsat pe spate şi prins cu o panglică neagră. Încolo, trăsăturile ei erau ori neregulate, ori obişnuite. Îşi ţinea ochii pe jumătate închişi – din cochetărie sau poate din miopie – avea vârful nasului ridicat cu nehotărâre în sus, gura mică, profilul abia schiţat şi lipsit de viaţă şi umerii mai înguşti decât s-ar fi cuvenit pentru vârsta ei. Cu toate acestea, îţi făcea impresia unei adevărate frumuseţi şi, privind-o, mi-am putut da seama că o faţă rusească nu are numaidecât nevoie, ca să fie frumoasă, de trăsături perfect regulate. Ba, mai mult decât atât: dacă i-am fi înlocuit nasul uşor ridicat în sus, cu unul regulat şi fără cusur, cred că şi-ar fi pierdut tot farmecul.

Stătea de vorbă lângă fereastră, zgribulită de răcoarea serii şi nu se astâmpăra o clipă: când întorcea capul spre noi, când

îşi punea o mână în şold, când îşi ridica braţele să-şi potrivească părul. Şi în vremea asta râdea şi vorbea întruna, iar pe faţă i se aşternea când mirarea, când spaima. Nu-mi amintesc ca trupul şi faţa ei să fi stat liniştite măcar o clipă. Tot secretul şi tot farmecul frumuseţii sale stăteau tocmai în aceste mişcări mărunte, nespus de graţioase, în zâmbetul, în jocul feţei, în privirile iuţi îndreptate spre noi, în îmbinarea armonioasă a tuturor acestora cu tinereţea, cu frăgezimea, cu acea curăţenie a sufletului, care răsuna în râsul şi în glasul ei, şi cu acea slăbiciune, care ne place atât de mult la copii, la păsări, la căprioare, la copăceii tineri…

Avea frumuseţea fluturelui, căruia i se potriveşte atât de bine valsul, zborul prin grădină, râsul, veselia, dar care nu se împăca deloc cu gândurile serioase, cu tristeţea şi cu liniştea… Ai zice că ar fi fost de-ajuns un vânt mai puternic, dezlănţuit de-a lungul peronului, sau un ropot bun de ploaie, pentru ca trupul acela firav să-şi piardă dintr-odată strălucirea şi frumuseţea lui capricioasă şi să se spulbere, aşa cum se spulberă polenul unei flori.

— Aşa!… oftă ofiţerul, în timp ce ne îndreptam spre vagonul nostru, după ce clopotul sunase de două ori.

Dar ce însemna acel „aşa”, nu m-am încumetat să ghicesc.

Poate că şi el se simţea învăluit de tristeţe şi n-ar mai fi vrut să se despartă de fata cea frumoasă şi de seara aceea minunată de primăvară, ca să intre în vagonul plin de zăduf. Sau poate că, întocmai ca şi pe mine, îl cuprinsese o milă neînţeleasă şi de el însuşi, şi de mine, şi de toţi călătorii care se îndreptau alene, în silă parcă, spre vagoanele lor. În timp ce treceam pe lângă fereastra gării, după care ciocănea la aparat telegrafistul, un bărbat cu faţa palidă şi decolorată, cu umerii obrajilor ieşiţi în afară şi cu părul roşcat şi foarte creţ, ofiţerul oftă din nou şi zise:

— Uite, pun rămăşag că telegrafistul de colo e îndrăgostit de fata cea frumoasă. Să stai în mijlocul câmpului, sub acelaşi acoperiş cu o fiinţă diafană ca asta, şi să nu te îndrăgosteşti de ea ar fi mai presus de orice putere omenească. Acum gândeşte-te, dragul meu, şi spune-mi dacă nu e o adevărată nenorocire, dacă nu e o crudă ironie a sorţii, să fii un om cumsecade şi nu tocmai prost, însă adus de spate, ciufulit şi cenuşiu, şi să te îndrăgosteşti de fetişcana asta frumoasă şi prostuţă, care nu-ţi dă niciun pic de atenţie! Sau şi mai rău: închipuieşte-ţi că telegrafistul e îndrăgostit, dar că mai e şi însurat şi că are o nevastă tot atât de adusă de spate, de ciufulită şi de cumsecade ca şi el… Ce să-ţi spun, adevărat supliciu!

Lângă vagonul nostru, cu cotul rezemat de bara platformei, stătea conductorul. Se uita spre partea unde era fata cea

frumoasă şi faţa lui suptă, puhavă, scârbos de îmbuibată, istovită de nopţile nedormite şi de legănatul vagonului, arăta şi umilinţă, dar şi o adâncă tristeţe, ca şi când fata i-ar fi amintit de tinereţea şi de fericirea lui, de timpul când sufletul îi era curat şi mintea limpede, de nevastă şi de copii, ca şi când l-ar fi năpădit părerile de rău că fata nu era a lui, ca şi când ar fi simţit cu toată fiinţa că, aşa cum arăta, îmbătrânit înainte de vreme, cu trupul greoi şi cu obrajii puhavi, era tot atât de departe de fericirea banală, de fericirea omenească a unui călător oarecare, cum e cerul de pământ.

Clopotul bătu de trei ori, se auziră fluierături şi trenul se urni leneş din loc. Prin faţa ferestrelor noastre, defilară întâi conductorul şi şeful de gară, apoi grădiniţa şi fata cea frumoasă cu zâmbetul ei încântător şi viclean, de copil…

Mi-am scos capul pe geam şi m-am uitat îndărăt. Am văzut-o pe fată petrecând trenul cu ochii, luând-o de-a lungul peronului, potrivindu-şi pieptănătura în dreptul ferestrei telegrafistului şi intrând apoi, în goană, în grădiniţă. Acum, gara nu mai acoperea asfinţitul. Câmpia era deschisă, dar soarele apusese şi fumul locomotivei se lăsa în rotocoale negre peste verdele catifelat al grâului de toamnă. Tristeţea stăpânea peste tot: şi în văzduhul primăvăratic, şi sub cerul care se întuneca încetul cu încetul, şi în vagonul în care călătoream.

Conductorul intră în compartiment şi începu să aprindă lumânările.

Publicată pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea”, Nr. 4513, 21 septembrie 1888. Semnată: An. Cehov. După ce a fost revăzută, a intrat în culegerea „Între altele”, editura revistei „Artist”, Moscova, 1894 (ediţia a doua, Moscova 1894). A fost revăzută din punct de vedere stilistic pentru culegerea de „Opere” din 1901, vol. III. Reproducem textul din 1901.

Odată cu revizuirea din 1894, textul schiţei a fost considerabil prescurtat, suferind şi modificări stilistice.

La includerea în culegerea de „Opere”, i s-au mai făcut mici corecturi stilistice.

Trăsăturile autobiografice ale schiţei au fost semnalate într-o scrisoare adresată autorului de către vărul său G. M. Cehov: „Îţi mulţumesc pentru schiţa «Frumoasele», care mi-a reînviat în minte pe bunicul nostru şi pe Karp, vizitiul, care venea la noi cu bunicul. Mi-aduc aminte cum stăteam zile întregi cu Karp în grajd, pe lângă cai, şi cum mergeam cu el la prăvălie la tata, să-i ducem de mâncare. În figura armeanului, la care te-ai dus cu bunicul, am recunoscut numaidecât pe Nazar Minaici Nazarov, cel încăpăţânat şi nechibzuit, şi mi-am adus aminte cum venea el seara la tata, la prăvălie” (octombrie, 1888).

Onomastica

După ce se termină masa de gală, cu cele opt feluri de mâncare şi cu discuţiile nesfârşite, Olga Mihailovna, soţia sărbătoritului, ieşi în grădină. Obligaţia de a zâmbi şi de a vorbi tot timpul, zăngănitul farfuriilor şi al paharelor, zăpăceala slugilor, pauzele lungi dintre feluri şi corsetul pe care şi-l pusese, ca să-şi ascundă sarcina de ochii străinilor, o dăduseră gata, pur şi simplu. Dorea să se depărteze cât mai mult de casă, să stea la umbră, să se odihnească şi să viseze în linişte la copilul care avea să vină pe lume cam peste două luni. De câtva timp, această visare o cuprindea îndată ce lăsa în urmă aleea principală şi o lua la stânga, pe cărarea îngustă. Acolo, la umbra deasă a prunilor şi a vişinilor, crengile uscate îi zgâriau uşor gâtul şi umerii, funigeii i se lipeau de obraz şi în mintea ei se înfiripa icoana omuleţului de sex încă nehotărât şi cu trăsături încă nelămurite… Şi i se părea că nu funigeii îi mângâiau gingaş obrazul şi gâtul, ci omuleţul ei. Iar când la capătul cărării se ivea gărduţul rar de nuiele şi, dincolo de el, stupii pântecoşi cu acoperişurile lor de olane, când în văzduhul încremenit şi mocnit începea să miroasă a fân şi a miere şi să se audă zumzetul cu întreruperi al albinelor, atunci făptura cea mică punea stăpânire pe toată fiinţa Olgăi Mihailovna. Se aşeza pe banca de lângă coliba de nuiele şi se lăsa în voia gândurilor.

Şi de data aceasta ajunse până la bancă, se aşeză şi tot felul de gânduri începură s-o împresoare. Numai că în locul omuleţului, în minte i se iveau acum oamenii în toată firea de lângă care plecase. Se simţea neliniştită că ea, ca gazdă, îşi părăsise oaspeţii. Îşi aduse aminte de discuţia aprinsă din timpul mesei dintre bărbatul ei, Piotr Dmitrici, şi unchiul Nikolai Nikolaici, cu privire la curtea cu juri, la presă şi la înfiinţarea unor institute de învăţământ superior pentru fete. Ca de obicei, Piotr Dmitrici discuta numai ca să impresioneze oaspeţii cu ideile lui conservatoare şi, mai ales, ca să-l

contrazică pe unchiul Nikolai Nikolaici, pe care nu-l putea suferi. Iar unchiul îl combătea, legându-se de fiecare vorbă a lui, numai pentru că ţinea să arate comesenilor că, deşi avea 59 de ani, îşi păstrase şi prospeţimea tinerească a spiritului, şi libertatea de gândire. Până şi Olga Mihailovna nu se putuse stăpâni şi, spre sfârşitul mesei, începuse să apere, cu destulă nepricepere de altfel, institutele de învăţământ pentru fete, însă nu pentru că institutele ar fi avut nevoie de apărarea ei, ci numai ca să-i facă în ciudă bărbatului său, care după cum i se părea, nu avea dreptate. Discuţia aceasta îi obosise pe oaspeţi, şi totuşi fiecare socotise că e datoria lui să-şi spună cuvântul, aşa că toată lumea nu se mai sătura vorbind, cu toate că nimănui nu-i păsa câtuşi de puţin de învăţământul superior pentru fete sau de curţile cu juri…

Olga Mihailovna stătea pe bancă, lângă colibă, în partea dinspre grădină. Soarele se ascunsese după nori, iar copacii şi văzduhul stăteau încruntaţi, ca înainte de ploaie. Şi totuşi era cald şi înăbuşeală. Fânul de printre copaci, cosit în ajunul lui Sânpetru, zăcea trist în brazde şi mirosea greu, a încins. Doar ici şi colo se mai desluşeau în fân floricelele veştejite. De jur împrejur era linişte. De dincolo de gard se ridica zumzetul monoton al albinelor…

Deodată se auziră paşi şi glasuri. Venea cineva pe cărarea care ducea către prisacă.

— Ce zăduf! făcu un glas de femeie. Ce zici, oare vine ploaia?

— Vine, drăguţă, dar nu înainte de a se înnopta, îi răspunse galeş un glas cunoscut, de bărbat. O să tragă o ploaie grozavă.

Olga Mihailovna îşi făcu socoteala că, dacă s-o grăbi să se ascundă în colibă, cei care se apropiau n-or vedea-o şi ar trece înainte, iar ea n-ar mai fi nevoită să stea de vorbă cu ei şi să zâmbească în silă. Îşi adună poalele rochiei, se aplecă şi intră în colibă. Aerul greu şi fierbinte, ca un abur, o izbi în obraz şi se revărsă pe gât şi pe braţe. Dacă n-ar fi zăpuşeală şi mirosul greu de pâine de secară, de mărar şi de răchită, care o înăbuşea, s-ar putea ascunde de oaspeţi în coliba aceea întunecoasă şi plăcută, cu acoperiş de paie, ca să se gândească în voie la omuleţul ei. Era aşa de bine şi de linişte!

— Ce colţişor drăguţ! se auzi iarăşi glasul de femeie. Să stăm aici, Piotr Dmitrici.

Olga Mihailovna se uită printre nuiele şi îl văzu pe bărbatul său, Piotr Dmitrici, împreună cu una dintre invitate, Liubocika Scheller, o fată de şaptesprezece ani, care tocmai terminase pensionul. Cu pălăria dată pe ceafă, galeş şi moleşit, din pricină că băuse cam mult la masă, Piotr Dmitrici mergea legănându-se pe lângă gard şi aduna fânul cu piciorul,

grămadă, iar Liubocika, cu obrajii aprinşi de căldură şi drăguţă ca totdeauna, stătea cu mâinile la spate şi urmărea mişcările leneşe ale trupului voinic şi frumos.

Olga Mihailovna ştia că bărbatul ei place femeilor şi nu se bucura deloc când îl vedea în tovărăşia lor. Desigur, nu era nimic grav în faptul că Piotr Dmitrici aduna fânul grămadă, alene, ca să se aşeze deasupra cu Liubocika şi să stea apoi de vorbă amândoi, despre una, despre alta. Nu era nimic grav nici în faptul că Liubocika cea frumuşică se uita la el cu o privire galeşă. Şi totuşi îi era necaz pe bărbatul ei, şi în acelaşi timp se gândea cu plăcere şi cu teamă că avea prilejul să-i audă ce vorbesc.

— Stai jos, fiinţă încântătoare! zise Piotr Dmitrici, lăsându-se pe fân şi întinzându-se. Aşa… Ei, acum povesteşte-mi ceva.

— Ce idee! Dacă aş începe a povesti, dumneata ai adormi.

— Să adorm? Allah Kerim! Cum aş putea să adorm, când ştiu că mă privesc asemenea ochişori?

Bineînţeles că nu era nimic deosebit nici în vorbele şi nici în purtarea bărbatului ei, care stătea tolănit, cu pălăria pe ceafă, în faţa fetei. Piotr Dmitrici era răsfăţat de femei, ştia că le place şi, în raporturile cu ele, adoptase o atitudine care, după cum spunea toată lumea, îi stătea minunat. Cu Liubocika se purta ca şi cu celelalte femei. Şi totuşi Olga Mihailovna era geloasă.

— Spune-mi, te rog, începu Liubocika după o scurtă tăcere, e adevărat ce se spune, că ai fost dat în judecată?

— Eu? Da, e adevărat… Am intrat în rândul criminalilor, drăguţo.

— Şi pentru ce, mă rog?

— Pentru nimica toată, uite aşa… chestii politice, căscă Piotr Dmitrici. Veşnica luptă dintre stânga şi dreapta. Eu, un obscurantist, un învechit, am îndrăznit să întrebuinţez într-o hârtie oficială expresii jignitoare la adresa unor Gladstoni inocenţi, ca judecătorul nostru de ocol, Kuzma Grigorievici Vostreakov, sau ca Vladimir Pavlovici Vladimirov.

Piotr Dmitrici mai căscă o dată, apoi urmă:

— Aşa-i la noi, poţi să vorbeşti de rău şi Soarele şi Luna şi tot ce pofteşti. Dar să te ferească Dumnezeu să te atingi de liberali! Să te ferească Dumnezeu. Liberalul e ca ciuperca aceea păcătoasă şi uscată, care, îndată ce o atingi cu degetul, te şi învăluie într-un nor de praf.

— Dar ce s-a întâmplat?

— Nimic deosebit. Toată povestea a pornit de la un fleac. Un profesoraş oarecare, un individ jigărit, fecior de ţârcovnic, a depus o plângere la Vostreakov cum că patronul unui tractir i-ar fi insultat, atât prin viu grai, cât şi prin faptă, într-un local public. Din toate se vedea bine că atât profesorul, cât şi

patronul tractirului erau beţi turtă şi că amândoi avuseseră o purtare condamnabilă. Chiar dacă şi-au spus insulte, şi le-au spus reciproc. Vostreakov ar fi trebuit să-i amendeze pentru tulburarea ordinii publice, să-i dea afară din judecătorie şi gata. La noi însă, cum se procedează? La noi, pe primul plan stă totdeauna firma, eticheta, şi nu omul, fapta. Un profesor, oricât de ticălos ar fi, are neapărat dreptate, pentru că e profesor. Pe câtă vreme patronul unui tractir n-are dreptate niciodată, pentru că e patron de tractir şi chiabur. Vostreakov l-a condamnat pe patronul tractirului la închisoare, iar acesta a cerut strămutarea procesului la tribunal. Curtea a menţinut sentinţa lui Vostreakov. Eu însă am făcut opinie separată… Cu acest prilej, m-am cam înfierbântat… Asta e tot.

Piotr Dmitrici vorbea liniştit, cu o ironie plină de nepăsare. La drept vorbind, procesul care trebuia să aibă loc în curând îl neliniştea. Olga Mihailovna îşi aduse aminte cum se silise el atunci, când se întorsese de la acea şedinţă cu ghinion, să-şi ascundă de ai casei supărarea şi nemulţumirea. Ca un om deştept ce era, nu putea să nu-şi dea seama că mersese cam prea departe cu opinia lui separată şi fusese nevoit să facă sforţări mari, minţindu-i şi pe cei din jurul lui, şi pe el însuşi, ca să nu-şi trădeze starea sufletească. Câte discuţii fără rost, câte glume şi râsete prefăcute, când nu era deloc cazul să râdă! Dar când aflase că fusese dat în judecată, simţise ceva ca o sfârşeală şi buna dispoziţie îl părăsise. Îi pierise somnul şi acum stătea mai des ca de obicei la fereastră, ciocănind cu degetele în geam. Se ruşina să-i mărturisească Olgăi Mihailovna că era neliniştit, şi lucrul acesta o înciuda…

— Am auzit că ai fost în gubernia Poltava? îl întrebă Liubocika.

— Da, am fost, îi răspunse Piotr Dmitrici. M-am întors acum două zile.

— E frumos pe-acolo, nu-i aşa?

— Frumos. Ba chiar foarte frumos. Trebuie să-ţi spun că am nimerit pe timpul când în Ucraina se coseşte fânul, adică în vremea cea mai poetică. Aici, casa e mare, grădina e mare, afară de asta, e şi prea multă lume şi prea multă mişcare, aşa că nici nu-ţi dai seama când se coseşte fânul: aici toate trec nebăgate în seamă. Pe când acolo, la conacul meu, am cincisprezece deseatine de fâneaţă ca în palmă: vezi cosaşii, de la oricare fereastră te-ai uita. Se coseşte şi pe câmp, se coseşte şi în grădină, iar casa e goală: nici oaspeţi, nici zarvă, aşa că vrând-nevrând, vezi, auzi şi simţi cum se coseşte. Odăile şi curtea sunt pline de miros de fân, iar coasele zăngănesc din zori şi până în noapte. Îndeobşte, Ucraina e un ţinut binecuvântat. Mă crezi? Când mi se întâmplă să beau apă

dintr-o fântână cu cumpănă, sau să dau de duşcă o votcă păcătoasă în vreo cârciumă ovreiască, sau când ajunge până la mine, în serile liniştite, cântecul unei scripci ucrainene, însoţit de bătăi de dairea, simt cum mă cuprinde un gând ispititor: să mă aşez la conacul meu şi să-mi trăiesc acolo viaţa, pe care mi-e dat s-o trăiesc, cât mai departe de tribunal, de discuţii inteligente, de femei cărora le place să filozofeze, de prânzuri care nu se mai sfârşesc…

Piotr Dmitrici nu minţea. Într-adevăr, era plictisit şi voia să se odihnească. De altfel, pentru motivul acesta şi plecase în gubernia Poltava: să nu-şi mai vadă odaia de lucru, să nu-şi mai vadă slujitorii, cunoscuţii şi tot ce ar fi putut să-i aducă aminte de greşelile lui şi amorul propriu rănit.

Deodată, Liubocika sări în picioare şi începu să dea din mâini, înspăimântată.

— Vai, o albină, o albină! strigă ea. O să mă înţepe!

— Nu te teme, lasă că nu te înţeapă! o linişti Piotr Dmitrici. Ia te uită ce fricoasă!

— Nu, nu, nu! strigă Liubocika şi, urmărind albina cu ochii, o luă la goană îndărăt.

Piotr Dmitrici plecă şi el, uitându-se în urma fetei cu duioşie şi tristeţe. Poate că se gândea la conacul lui, la singurătatea lui şi – cine ştie? – poate că se gândea ce bine şi ce plăcut s-ar simţi acolo, la conac, dacă ar avea de soţie pe această fetişcană tânără, neştiutoare şi proaspătă, pe care nici nu o stricase universitatea şi nici nu era însărcinată…

Când glasurile şi paşii nu se mai auziră, Olga Mihailovna ieşi din colibă şi se îndreptă spre casă. Îi venea să plângă. Era nespus de geloasă pe bărbatul ei. Îşi dădea seama că Piotr Dmitrici era obosit, nemulţumit de el însuşi, şi că-i era ruşine. Iar când oamenilor li-e ruşine din vreo pricină oarecare, se feresc mai ales de cei apropiaţi şi-şi deschid sufletul faţă de străini. Îşi mai dădea seama că Liubocika nu era primejdioasă, cum nu erau nici toate celelalte femei, care, în clipa aceea, îşi beau cafeaua în casa ei. Şi totuşi Olga Mihailovna se simţea nedumerită şi înspăimântată şi i se părea că Piotr Dmitrici nu mai era al ei decât pe jumătate…

— Nu, nu are dreptul! şoptea încercând să înţeleagă de ce era geloasă şi supărată pe bărbatul ei. Nu are deloc acest drept. Am să i-o spun în faţă, şi chiar acum!

Şi Olga Mihailovna se hotărî să-şi caute numaidecât bărbatul şi să-i spună pe şleau tot adevărul: că e dezgustător, cum nu se poate mai dezgustător, că place femeilor şi că ţine la lucrul acesta, ca şi când ar fi cine ştie ce har ceresc, că e nedrept şi necinstit să dea altora ceea ce pe bună dreptate i se cuvine numai ei, nevestei lui, că-şi ascunde sufletul de ea şi-l

deschide în faţa primului obrăjor mai frumuşel, care-i iese în cale… Ce rău i-a făcut nevasta lui? Cu ce i-a greşit? În sfârşit, să-i spună că s-a săturat de mult de prefăcătoria lui: veşnic îşi dă aere, cochetează, una spune şi alta gândeşte, caută să pară ceea ce nu este, ceea ce, la drept vorbind, ar trebui să fie… Ce rost are toată prefăcătoria asta? Oare se cade ca un om de treabă să mintă? Minţind, se înjoseşte şi pe el şi înjoseşte şi pe cei pe care-i minte, dovedind în acelaşi timp lipsă de consideraţie pentru obiectul minciunii lui. Cum de nu înţelege că atunci când îşi dă aere şi face pe interesantul la tribunal, sau când discută la dejun despre prerogativele puterii, numai aşa, ca să-i facă în ciudă unchiului ei, – cum de nu înţelege că în felul acesta îşi dovedeşte dispreţul şi faţă de instituţie, şi faţă de el însuşi, şi faţă de toţi cei care îl ascultă şi-l privesc?

Ajungând în aleea principală, Olga Mihailovna îşi luă un aer de gospodină care-şi caută de treburile ei. Pe terasă, bărbaţii beau lichior şi mâncau fructe. Unul dintre ei, judecătorul de instrucţie, un bărbat în vârstă, gras, vestit palavragiu şi mucalit, povestea pesemne vreo anecdotă piperată, deoarece, văzând-o pe ea, îşi prinse între degete buzele groase, făcu ochi mari şi se lăsă pe scaun. Olga Mihailovna nu-i avea la inimă pe funcţionarii judeţeni. Nu-i plăceau nici soţiile lor stângace, înţepate, rele de gură şi cu mania de a face vizite, linguşirile lor faţă de soţul ei, deşi, la drept vorbind, nu puteau să-l sufere. Văzându-i acum că beau, că erau sătui, şi înţelegând că n-aveau nici gând să plece, prezenţa lor o scoase din fire. Dar, ca să nu pară nepoliticoasă, îi zâmbi cu prietenie judecătorului de instrucţie şi-l ameninţă cu degetul. Şi aşa, cu zâmbetul pe buze, trecu prin salon şi prin sala de primire, cu aerul că se ducea să dea ordine şi dispoziţii. „Dă Doamne să nu mă oprească nimeni acum!" se gândea. Şi totuşi, trecând prin salon, întârzie puţin, din politeţe, să-l asculte pe tânărul care cânta la pian. După ce rămase pe loc câteva clipe, strigă: „Bravo, bravo, *monsieur Georges!"* bătu din palme de câteva ori, apoi trecu înainte.

Îl găsi pe bărbatul ei în birou. Stătea la masa de lucru, adâncit în gânduri. Faţa lui părea aspră, umilită. Nu mai era Piotr Dmitrici, cel pe care-l cunoşteau oaspeţii, cel care discutase cu atâta aprindere la masă. Era altul, cu un aer obosit şi vinovat, nemulţumit de el însuşi, adică aşa cum nu-l cunoştea decât ea. Pesemne că venise în birou să-şi ia ţigări. Avea în faţa lui portţigaretul plin şi-şi ţinea mâna în sertarul mesei. Încremenise aşa, în timp ce lua ţigările.

Olgăi Mihailovna i se făcu milă de el. Era limpede ca ziua că suferea şi că nu-şi afla locul. Poate că se luptă cu sine însuşi… Olga Mihailovna se apropie în tăcere de masă. Ca să-i

arate că uitase discuţia din timpul dejunului şi că nu mai era supărată pe el, închise portţigaretul şi i-l vârî în buzunarul de la şold, al hainei.

„Ce să-i spun? se întreba ea. O să-i spun că minciuna e ca pădurea: cu cât intri în ea mai adânc, cu atât ieşi mai greu. Şi o să-i mai spun: prea ai mers departe, prea te-ai complăcut în rolul tău de om prefăcut. Ai jignit oameni care ţineau la tine şi care nu-ţi făcuseră niciun rău. Du-te şi le cere iertare, glumeşte pe propria ta socoteală şi o să te simţi mai uşurat. Iar dacă vrei linişte şi singurătate, hai să plecăm amândoi de aici."

Întâlnind privirea ei, Piotr Dmitrici îşi luă numaidecât aerul pe care-l avusese la dejun şi în grădină, nepăsător şi uşor ironic, apoi căscă şi se ridică de la locul lui.

— Sunt abia cinci trecute, zise el uitându-se la ceas. Chiar dacă oaspeţii se vor îndura să plece pe la unsprezece, tot mai avem de aşteptat încă şase ceasuri… Mare fericire, n-am ce zice!

Şi, fluierând, ieşi încet din birou cu mersul lui de om aşezat. Îl auzi traversând, cu paşi grei, întâi sala de primire, apoi salonul, râzând grav cine ştie de ce şi zicându-i tânărului care cânta la pian: „Bra-o! bra-o!" Curând nu-i mai auzi paşii. Ieşise în grădină, fără îndoială. Olga Mihailovna nu mai simţea acum gelozie şi necaz, ci o adevărată ură împotriva paşilor lui, împotriva râsului şi a glasului lui prefăcut. Se apropie de fereastră şi se uită în grădină. Piotr Dmitrici se plimba pe alee. Cu o mână în buzunar şi cu cealaltă plesnind din degete, şi cu capul uşor dat pe spate, călca grav şi legănat, luându-şi un aer satisfăcut, de parcă era nespus de încântat şi de el însuşi, şi de masă, şi de digestie, şi de natură…

Pe alee se iviră doi liceeni, băieţii moşieresei Cijevskaia, însoţiţi de un student, guvernorul lor, îmbrăcat cu tunică albă şi cu pantaloni foarte strâmţi. Sosiseră chiar atunci. Ajungând în dreptul lui Piotr Dmitrici, copiii şi studentul se opriră, fără îndoială să-l felicite de ziua onomastică. Jucându-şi frumos umerii, Piotr Dmitrici bătu uşurel copiii peste obraji şi, cu un gest nepăsător, îi întinse studentului mâna, fără să se uite la el. Se vede că studentul începuse să laude vremea frumoasă, comparând-o cu cea de la Petersburg, deoarece Piotr Dmitrici îi răspunse tare, pe un ton autoritar, ca şi cum ar fi vorbit cu un portărel sau cu un martor, nu cu un oaspete:

— Co-om? La voi, la Petersburg, e frig? La noi, drăguţule, e mireasma miresmelor şi belşug de roade pământeşti. Ce zici? Co-om?

Şi vârându-şi iarăşi o mână în buzunar şi plesnind din degete cu cealaltă, îşi căută de drum. În vremea asta, Olga Mihailovna, care nu-şi mai lua ochii de la ceafa lui,

urmărindu-l până când dispăru în umbra unor tufişuri de aluni, se întrebă, nedumerită: de unde şi până unde, la un bărbat de treizeci şi patru de ani, mersul acesta impunător, de general? De unde a împrumutat el pasul apăsat, dar frumos? De unde tonul acesta autoritar, de superior, şi de unde felul acesta de a vorbi cu „co-om", „mda-a" şi „drăguţule"?

Olga Mihailovna îşi aduse aminte cum, în primele luni de căsătorie, ca să nu i se urască singură acasă, se ducea la oraş, la sesiunea tribunalului, unde, în lipsa titularului, contele Alexei Petrovici, naşul ei, prezida uneori Piotr Dmitrici. În fotoliul prezidenţial, îmbrăcat în tunică şi cu colanul pe piept, Piotr Dmitrici părea cu totul altul. Gesturile lui erau solemne, glasul tunător şi dispreţuitor, şi nu lipseau nici „cooom", nici „mdaaa"… Toate apucăturile lui fireşti de totdeauna, cu care Olga Mihailovna era deprinsă de acasă, se prefăceau acolo în măreţie. În fotoliu trona alt om, căruia toţi îi spuneau „domnule preşedinte". Faptul că-şi dădea seama de puterea lui nu-l lăsa să stea liniştit: mereu căuta prilejul să sune clopoţelul, să arunce câte o căutătură severă către publicul din sală, să ridice glasul… De unde ieşise miop şi surd, cum se făcea că pe neaşteptate, nu mai vedea şi nu mai auzea bine, se încrunta şi le cerea respectivilor, cu un aer maiestuos, să se apropie de masă şi să vorbească mai tare? De la înălţimea măreţiei lui, nu mai desluşea cum trebuie nici feţele şi nici glasurile, aşa fel încât, dacă în clipa aceea s-ar fi apropiat de masă însăşi Olga Mihailovna, cred că ar fi întrebat-o: „Care e numele dumitale?"… Martorilor ţărani le spunea „tu", striga la publicul din sală de se auzea până în stradă, iar cu avocaţii era de-a dreptul nesuferit. Când lua cuvântul procurorul, Piotr Dmitrici se aşeza cam pieziş faţă de el şi se uita cu ochii pe jumătate închişi în tavan, căutând să arate în felul acesta că procurorul n-avea niciun rost acolo, că nu-l recunoştea ca fiind necesar şi, prin urmare, nu-l asculta. Când lua cuvântul vreun avocat mai prost îmbrăcat, Piotr Dmitrici se făcea numai urechi, dar în acelaşi timp îl măsura cu o privire ironică şi nimicitoare, care parcă voia să spună: ia uitaţi-vă ce avocaţi avem astăzi! — „Ce aţi urmărit să demonstraţi cu asta?" îl întrerupea. Dacă avocatul, bombastic, întrebuinţa vreun cuvânt străin şi, în loc de „fictiv", de pildă, pronunţa „factiv", Piotr Dmitrici se înviora deodată şi-l întreba: „Co-om? Ce?… Factiv? Dar ce înseamnă asta, mă rog?" Apoi adăuga, sentenţios: „Nu mai întrebuinţaţi cuvinte pe care nu le înţelegeţi". Când îşi termina pledoaria, avocatul se retrăgea de la bară cu obrazul aprins şi asudat, în timp ce Piotr Dmitrici se lăsa pe speteaza fotoliului, zâmbind încântat şi gustându-şi din plin biruinţa. În atitudinea lui faţă de avocaţi, îl imita oarecum

pe contele Alexei Petrovici, cu deosebirea că atunci când contele le spunea avocaţilor: „Ei, apărare, ia las-o mai domol!” – vorbele lui sunau firesc, blând şi bătrâneşte, pe când la Piotr Dmitrici ele sunau grosolan şi forţat.

II

Se auziră aplauze. Tânărul terminase de cântat la pian. Olga Mihailovna îşi aduse aminte de oaspeţi şi se grăbi să intre în salon.

— Te-am ascultat cu multă plăcere, zise ea, apropiindu-se de pian. Da, cu multă plăcere. Ai mult talent! Dar spune-mi, te rog, nu găseşti că pianul nostru e cam dezacordat?

Chiar în clipa aceea intrau în salon cei doi liceeni şi studentul.

— Doamne, Dumnezeule! Ia te uită, Mitea şi Kolea! strigă tărăgănat Olga Mihailovna, cuprinsă de o mare bucurie, ieşind în întâmpinarea lor. Ce mari aţi crescut! Nici nu vă mai recunosc! Dar unde e mama?

— Vă rog să primiţi felicitări de ziua onomastică a soţului dumneavoastră, începu studentul luându-şi un aer degajat. Vă doresc tot binele. Ekaterina Andreevna vă trimite felicitări şi vă roagă s-o scuzaţi. Nu se simte tocmai bine.

— Asta nu-i frumos din partea ei! Toată ziua am aşteptat-o… Dumneata ai venit de mult de la Petersburg? îl întrebă Olga Mihailovna. Cum e timpul pe acolo? Şi, fără să-i mai aştepte răspunsul, se uită cu prietenie la băieţi şi repetă: Ia te uită cum au crescut! Mai ieri-alaltăieri veneau la noi cu dădaca, şi acum sunt elevi de liceu! Ce e bătrân, îmbătrâneşte şi ce e tânăr, creşte… Aţi luat dejunul?

— O, vă rog, nu vă deranjaţi! îi răspunse studentul.

— Bine, dar aţi luat sau nu dejunul?

— Nu vă deranjaţi, pentru Dumnezeu!

— Mă rog, nu vi-e foame? întrebă aspru şi brutal Olga Mihailovna, nerăbdătoare şi înciudată. Nu-şi dăduse seama de felul cum vorbise, dar îndată începu să tuşească şi zâmbi, înroşindu-se. Ia te uită la ei cum au crescut! adăugă cu blândeţe.

— O, nu vă deranjaţi, vă rog! repetă încă o dată studentul.

El o ruga să nu se deranjeze, însă băieţii tăceau. Se vedea bine că toţi trei erau flămânzi. Olga Mihailovna îi duse în sufragerie şi-i porunci lui Vasili să pună masa.

— Nu-i frumos din partea mamei voastre! zicea în timp ce-i aşeza la masă. M-a uitat de tot. Nu-i frumos, nu-i frumos, nu-i frumos… Chiar aşa să-i şi spuneţi. Dar dumneata la ce facultate urmezi? îl întrebă apoi pe student.

— La medicină.

— Am o mare slăbiciune pentru doctori, închipuieşte-ţi! Îmi pare grozav de rău că bărbatul meu nu e doctor! Cât curaj îţi trebuie ca să faci, să zicem, o operaţie sau să diseci cadavre!

Îngrozitor! Dumitale nu ţi-e frică? Eu una, cred că aş muri de spaimă… Bei o votcă, nu-i aşa?

— Vă rog să nu vă deranjaţi.

— Trebuie să bei, că doar vii de la drum. Eu, că-s femeie, şi tot beau câte una din când în când. Iar Mitea şi Kolea or să ia câte un păhăruţ de malaga. Să nu vă fie frică, e un vin uşor… Ia te uită la ei cât îs de voinici! Aproape că-s buni de însurat.

Olga Mihailovna vorbea fără întrerupere. Ştia din experienţă că atunci când vrei să-ţi întreţii oaspeţii, e mult mai uşor şi mai plăcut să vorbeşti, decât să asculţi. Când vorbeşti, n-ai nevoie să fii atent, să cauţi răspunsuri la întrebări şi să-ţi schimbi expresia feţei. Dar fără să vrea, îi puse studentului o întrebare serioasă, la care el începu să-i răspundă pe larg, şi atunci, de voie de nevoie, trebui să-l asculte. Studentul ştia că Olga Mihailovna fusese şi ea studentă pe vremuri, de aceea făcea tot posibilul să pară cât mai interesant.

— Dumneata ce urmezi? îl întrebă ea, uitând că-l mai întrebase o dată.

— Medicina.

Olga Mihailovna îşi aduse aminte că-şi părăsise de mult prietenele.

— Da? Prin urmare, te faci doctor? zise ea ridicându-se. Asta e bine. Îmi pare rău că n-am urmat şi eu medicina. Atunci, aşa domnilor, mâncaţi şi pe urmă veniţi în grădină, să vă prezint domnişoarelor.

Ieşind, Olga Mihailovna se uită la ceas: erau şase fără cinci minute. Se minuna cât de încet trecea timpul şi se înspăimântă, gândindu-se că până la miezul nopţii, când îi vor pleca oaspeţii, mai erau încă şase ore… Cum să le omoare? Ce să mai spună? Cum să se poarte cu bărbatul ei?

În salon şi pe terasă nu mai era nimeni. Toată lumea se împrăştiase prin grădină.

„Ar trebui să le propun o plimbare până la ora ceaiului, fie la pădurea de mesteceni, fie cu bărcile, se gândea Olga Mihailovna, grăbindu-se spre terenul de crochet, de unde se auzea vorbă şi râsete. Iar pe cei bătrâni, să-i pun să joace vint…”

În drum spre crochet, întâlni pe lacheul Grigori, cu câteva sticle goale.

— Unde-s doamnele? îl întrebă.

— La zmeuriş. Tot acolo-i şi boierul.

— Doamne, Dumnezeule! striga cu necaz nu ştiu cine pe terenul de crochet. Doar ţi-am mai spus de o mie de ori! Ca să-i cunoşti pe bulgari, trebuie să-i vezi! Nu poţi să-ţi faci o părere din ce se scrie în ziare!

Fie din pricina acestui strigăt, fie din altă pricină, Olga Mihailovna simţi deodată o slăbiciune în tot trupul, dar mai ales în picioare şi în umeri. În acelaşi timp îi pieri orice gust să mai vorbească, să mai audă, să se mai mişte.

— Grigori, zise ea cu greu, tristă. Când o fi să serveşti ceaiul sau mai ştiu eu ce, te rog să nu-mi spui mie nimic, să nu mă întrebi nimic. Să le faci toate cum te-i pricepe… şi să nu mai bocăneşti aşa cu picioarele! Te rog mult… Nu mai pot, pentru că, vezi…

Nu termină şi se îndreptă spre crochet, dar în drum îşi aduse aminte de doamne şi o luă spre zmeuriş. Cerul, văzduhul şi copacii erau tot atât de mohorâţi ca şi înainte. Făceau a ploaie. Aerul era fierbinte şi înăbuşitor. Stoluri mari de ciori, prevestind schimbare de vreme, treceau croncănind pe deasupra parcului. Cu cât te apropiai mai mult de grădina de zarzavat, cu atât aleile erau mai neîngrijite, mai umbrite şi mai înguste. Pe una dintre ele, care se pierdea în desişul de peri sălbatici, de măcriş, de stejari tineri şi de hamei, o împresurară nori întregi de musculiţe negre. Olga Mihailovna îşi acoperi faţa cu mâinile. Încercând să-şi închipuie cum o să fie omuleţul ei cel mic… Dar pe dinaintea ochilor îi trecură feţele lui Grigori, a lui Mitea, a lui Kolea şi ale mujicilor, care veniseră în dimineaţa aceea să-i felicite…

Auzind paşi, îşi descoperi ochii. Înaintea ei venea, grăbit, unchiul Nikolai Nikolaici.

— Aha, tu erai, drăguţă? Sunt foarte fericit că te văd… făcu el gâfâind. Numai două vorbe, te rog… Îşi şterse cu batista bărbia rasă şi aprinsă, se trase un pas îndărăt şi-şi ridică braţele în sus, holbându-şi ochii. Cât o să mai dureze asta, drăguţă? începu el repede, înecându-se. Te întreb: cât o să mai meargă aşa? Nu mai spun că opiniile lui huliganice îi demoralizează pe cei din jurul lui, că jigneşte, în persoana mea şi a oricărui om cinstit şi cu mintea întreagă, tot ce e mai bun şi mai sfânt. Nu, astea nu le mai spun. Dar cel puţin să fie decent! Iar dumnealui, ce face? Ţipă, urlă, îşi dă aere, face pe Bonapartele şi nu te lasă să plasezi o vorbă… Şi ce gesturi măreţe, ce râs ca de general şi ce ton îngăduitor… Dă-mi voie să te întreb: cine e dumnealui, mă rog? Te întreb: cine e dumnealui? Apoi să-ţi spun eu cine-i: e bărbatul nevestei lui, un mic proprietăraş, care a avut norocul să se însoare cu o fată bogată! Un parvenit, un iunker ca atâţi alţii! Un tip şcedrinian! Pe cinstea mea, una din două: ori suferă de grandomanie, ori are dreptate şobolanul cel bătrân, contele Alexei Petrovici, care de mult a căzut în mintea copiilor, când spune că tineretul şi plodurile din ziua de azi ajung la maturitate târziu, şi până la patruzeci de ani se joacă de-a caii şi de-a generalii!

— Asta aşa e, aşa e… încuviinţă Olga Mihailovna. Dar lasă-mă să trec, te rog.

— Acum, gândeşte-te şi tu: unde pot să-l ducă toate astea? urmă unchiul tăindu-i drumul. Cum o să se sfârşească jocul ăsta de-a conservatorul şi de-a generalul? L-au şi dat în judecată. Gata! Eu unul sunt foarte încântat. A ţipat, a bătut din picior, până a ajuns şi pe banca acuzaţilor. Şi nu la tribunal, ci la Curtea de Apel! Nici nu se putea mai rău! Şi pe urmă, trebuie să ştii că s-a certat cu toată lumea. Uite, azi e ziua lui onomastică, dar n-au venit nici Vostreakov, nici Iahontov, nici Vladimirov, nici Şevud, nici contele… Şi cred că mai conservator decât Alexei Petrovici nu mai este nimeni. Şi vezi că nici el n-a venit. Şi n-o să mai vină niciodată! Ai să vezi că n-o să mai vină!

— Doamne, dar ce vină am eu? întrebă Olga Mihailovna.

— Cum asta, ce vină ai? Doar eşti nevasta lui! Eşti deşteaptă, ai învăţat la universitate şi în puterea ta stă să faci din el un om muncitor şi cumsecade!

— La universitate nu te învaţă nimeni ce trebuie să faci, ca să ai influenţă asupra oamenilor imposibili! După cum văd, o să fiu nevoită să vă cer iertare tuturor că am urmat şi eu o facultate! zise Olga Mihailovna cu asprime. Ascultă, unchiule, dacă ar sta cineva să-ţi zdrăngănească la ureche cât e ziua de mare aceeaşi şi aceeaşi gamă, cred că ai rupe-o la fugă. Iar eu, de un an întreg, zi după zi, nu aud decât unul şi acelaşi lucru. Destul, domnilor, fie-vă milă de mine!

Unchiul îşi luă un aer grav, îi aruncă o privire mirată şi un zâmbet batjocoritor îi strâmbă gura.

— Vasăzică aşa!… făcu el tărăgănat, cu glas bătrânesc. Iartă-mă! De ce nu mi-ai spus de la început că eşti sub influenţa lui şi că ţi-ai schimbat părerile? Iartă-mă, te rog!

— Da, mi-am schimbat părerile, strigă ea. Bucură-te!

— Iartă-mă!

Unchiul se mai înclină o dată ceremonios, cam pieziş, apoi, făcându-se parcă şi mai mic, bătu din călcâie şi o luă îndărăt.

„Prostul! se gândi ea. Mai bine s-ar duce acasă.”

Olga Mihailovna găsi doamnele şi tineretul în grădina de zarzavat, la zmeuriş. Unii mâncau zmeură, alţii, care se săturaseră, se plimbau printre straturile de căpşuni sau scotoceau tufele de mazăre zaharoasă. Ceva mai departe de zmeuriş, lângă un măr stufos, proptit de jur împrejur cu pari smulşi din gardul cel vechi, Piotr Dmitrici cosea iarbă. Părul îi căzuse peste frunte, cravata i se deznodase, lanţul de la ceas îi scăpase din cheotoare. În fiecare pas şi în fiecare aruncătură de coasă se veda pricepere şi se ghicea o mare putere fizică. Lângă el stăteau Liubocika şi fetele vecinului lor, colonelul

Bukreev, Natalia şi Valentina sau, cum le spunea toată lumea, Nata şi Vata; amândouă blonde şi anemice, bolnăvicios de grase, de vreo 16 sau 17 ani. Erau îmbrăcate în rochii albe şi semănau uimitor una cu alta. Piotr Dmitrici învăţa fetele să coasească.

— E foarte simplu… zicea el. Numai, trebuie să ştii cum să ţii coasa şi să nu te grăbeşti, adică să nu consumi mai multă energie decât trebuie. Uite aşa… Vrei să încerci? şi îi întinse coasta Liubocikăi. Ia să te vedem!

Liubocika luă coasa cu neîndemânare, se înroşi toată şi izbucni în râs.

— Nu-ţi fie frică, Liubov Alexandrovna! îi strigă Olga Mihailovna în gura mare, ca s-o audă toate doamnele şi să ştie că era şi ea acolo, printre ele. Nu-ţi fie frică! învaţă. Te pomeneşti că te măriţi cu vreun tolstoian[31], care o să te pună la cosit!

Liubocika făcu vânt coasei, dar izbucni din nou în râs şi o lăsă jos, istovită. Îi era ruşine, dar în acelaşi timp îi făcea plăcere că i se vorbea ca unei femei în toată firea. Fără un zâmbet, Nata luă coasa cu un aer grav şi nepăsător, îi făcu vânt, curajoasă, dar coasa se înţepeni în iarbă. Gravă şi nepăsătoare, ca şi sora ei, Vata ridică în tăcere coasa, fără un zâmbet şi o înţepeni şi ea în pământ. Apoi, cele două surori se luară de braţ şi se îndreptară, fără o vorbă, spre zmeuriş.

Piotr Dmitrici râdea şi zburda ca un băieţaş. Şi această veselie copilărească îl făcea să pară nespus de bun şi-i stătea mai bine ca oricând. Aşa-i plăcea Olgăi Mihailovna să-l vadă. Dar de obicei zburdălnicia aceasta nu ţinea mult. Aşa se întâmplă şi acum: după ce se jucă o vreme cu coasa, găsi, Dumnezeu ştie de ce, că era necesar să dea copilăriilor lui un aer de seriozitate.

— Trebuie să vă mărturisesc, zise el, că atunci când cosesc, mă simt mai sănătos, mai echilibrat. Dacă aş fi silit să duc numai o viaţă de intelectual, cred că aş înnebuni! Simt că nu-s făcut să fiu un om de cultură. Eu ar trebui să cosesc, să ar, să semăn, să învăţ caii la ham…

Şi Piotr Dmitrici începu o discuţie nesfârşită, vorbind doamnelor despre foloasele muncii manuale, despre cultură, despre răul pe care-l aduc omului banii, despre proprietate… Ascultându-l, Olga Mihailovna îşi aduse aminte, fără să ştie de ce, de zestrea ei.

„O să vină o vreme, se gândi ea, când n-o să-mi ierte că sunt mai bogată decât el. E mândru, e plin de amor propriu. Presimt că o să înceapă a mă urî pentru că-mi datorează atât de mult…”

Olga Mihailovna se opri lângă colonelul Bukreev care, mâncând zmeură, se amestecase şi el în discuţie.

— Poftiţi, zise colonelul făcându-le loc Olgăi Mihailovna şi lui Piotr Dmitrici. Aici e cea mai coaptă… Şi, cum vă spuneam, după Proudhon[32], urmă ridicând glasul, proprietatea înseamnă furt. Eu însă, mărturisesc, nu-l recunosc pe Proudhon şi nu-l consider ca pe un filozof. După mine, unul, franţujii nu sunt o autoritate, Dumnezeu cu ei!

— În ceea ce-i priveşte pe Proudhonii şi pe Buckleii[33] dumitale, sunt un profan, răspunse Piotr Dmitrici. Dacă-i vorba de filozofie, apoi adresaţi-vă consoartei mele. Ea a învăţat la universitate şi-i cunoaşte pe toţi Schopenhauerii[34] şi Proudhonii ăştia, ca pe cele cinci degete de la mână…

Olga Mihailovna se simţi iarăşi plictisită. Şi iarăşi o luă prin grădină, pe cărarea dintre meri şi peri, şi iarăşi avea aerul că se duce să-şi vadă de nu ştiu ce treburi foarte importante. Iată căsuţa grădinarului… În prag stă Varvara, soţia lui, şi cei patru copii ai lor, toţi cu capul mare şi tunşi chilug. Varvara e şi ea însărcinată şi aşteaptă să nască, după socoteala ei, de Sfântul Ilie prorocul. Uitându-se în tăcere la copii, Olga Mihailovna o întrebă:

— Ei, cum te simţi?

— Binişor…

Tăcură din nou. Cele două femei aveau aerul că se înţeleg şi fără vorbe..

— Mă apucă groaza când mă gândesc că am să nasc. Aşa-i pesemne, întâia oară, zise Olga Mihailovna, după ce se gândi câtva timp. Mereu mi se pare că n-am să pot suporta naşterea şi că am să mor.

— Şi mie mi se părea aşa, şi uite că trăiesc… Aşa-i omul!

Varvara, însărcinată pentru a cincea oară, prin urmare cu o bogată experienţă, se uita cam de sus la stăpâna ei şi-i vorbea în sentinţe, aşa că, fără să vrea, Olga Mihailovna îi simţea ascendentul. Ar fi vrut să-i mai vorbească despre frica ei, despre copil, despre tot ce simţea, însă nu îndrăznea: se temea că toate acestea or să i se pară Varvarei nimicuri şi copilării. Şi tăcea, aşteptând să vadă ce o să-i spună Varvara.

— Olea, hai acasă! o strigă Piotr Dmitrici din zmeuriş.

Olga Mihailovna era fericită că putea să tacă, să aştepte şi să se uite la Varvara. Ar fi fost în stare să stea aşa şi să tacă fără rost, până s-o înnopta. Totuşi n-avea încotro, trebuia să se ducă. Dar n-apucă bine să se depărteze de căsuţa grădinarului, că înaintea ei apărură alergând Liubocika, Vata şi Nata. Ajungând la câţiva paşi de ea, cele două surori se opriră amândouă deodată, ca încremenite. Liubocika însă veni în goană şi i se aruncă de gât.

— Draga mea! Buna şi nepreţuita mea! începu fata sărutând-o pe obraji şi pe gât. Hai să luăm ceaiul pe insulă!

— Pe insulă! Pe insulă! repetară Nata şi Vata, amândouă o dată, fără să zâmbească.

— Bine, dragele mele, dar vine ploaia.

— Nu plouă, nu plouă! strigă Liubocika luându-şi un aer plângător. Toată lumea vrea să meargă. Haide, draga, buna mea!

— Toată lumea se pregăteşte să mergem la ceai pe insulă, zise, apropiindu-se, Piotr Dmitrici. Dă dispoziţii… Noi ne ducem cu bărcile, iar samovarele şi ce mai trebuie, să le aducă servitorii cu trăsura.

Veni alături de ea şi o luă de braţ. Olga Mihailovna ar fi vrut să-i spună ceva neplăcut, ceva care să-l usture. De pildă, să-i amintească de zestre. I se părea că, cu cât o să-i vorbească mai aspru, cu atât o să fie mai bine. Se gândi puţin, apoi întrebă:

— De ce n-o fi venit contele Alexei Petrovici? Păcat!

— Ba eu sunt cât se poate de bucuros că n-a venit, minţi Piotr Dmitrici. M-am săturat de imbecilul ăsta ca de mere pădureţe.

— Da, dar înainte de masă îl aşteptai cu atâta nerăbdare!

III

Peste o jumătate de oră, oaspeţii se adunaseră pe mal, lângă stâlpii de care erau legate bărcile. Vorbeau cu toţii şi râdeau întruna şi din pricina umblatului fără rost de colo până colo nu izbuteau să se aşeze în bărci. Trei bărci erau încărcate, dar două rămâneau goale. Se pierduseră cheile şi mereu alerga câte unul la conac, să le caute. Unii erau de părere că ar fi la Grigori, alţii că ar fi la administrator, iar alţii cereau să cheme fierarul şi să spargă lacătele. Şi vorbeau toţi deodată, asurzindu-se şi întrerupându-se unul pe altul. Piotr Dmitrici umbla nerăbdător pe mal, strigând:

— Asta-i curată porcărie. Cheile trebuie să stea totdeauna în sală, pe fereastră. Cine-a îndrăznit să le ia de acolo? Administratorul n-are decât să-şi facă barcă, dacă are gust!

În sfârşit, se găsiră şi cheile. Dar atunci se văzu că lipseau două vâsle. Şi iarăşi începu zarva. Piotr Dmitrici, care se plictisise să umble mereu de colo până colo, sări într-o luntre îngustă şi lungă, scobită în trunchiul unui plop, şi, clătinându-se de gândeai că o să cadă în apă, se depărtă de mal. După el, în râsetele şi ţipetele ascuţite ale domnişoarelor, plecară şi celelalte bărci.

Cerul alb şi înnorat, stuful, copacii de pe mal şi bărcile cu oamenii şi cu vâslele lor se răsfrângeau în apă ca într-o oglindă. În adâncul de sub bărci, în prăpastia fără fund, era tot cer şi zburau tot păsări… Malul, pe care se afla conacul, se înălţa prăpăstios, acoperit cu copaci, iar pe celălalt, cu povârnişul dulce, se întindeau până departe lunci verzi şi sclipeau ochiuri de apă. Când bărcile se depărtară ca la vreo cincizeci de stânjeni, pe malul cu povârnişul lin se iviră, de după sălciile jalnic aplecate, mai multe izbe şi o cireadă de vaci, apoi se auziră cântece, strigăte de oameni beţi şi glasul unei armonici.

Ici şi colo, pe apa râului trecea câte o luntre de pescari, ducându-se să aşeze cârligele pentru noapte. Într-una dintre ele trecu un grup de lăutari amatori, toţi cu chef. Viorile şi violoncelul cu care cântau erau meşterite de mâna lor.

Olga Mihailovna stătea la cârmă. Ca să le ţină de urât oaspeţilor, vorbea mereu. Şi un zâmbet îi flutura pe buze, dar din când în când trăgea cu coada ochiului la bărbatul ei, care, stând în picioare şi vâslind cu o singură lopată, îşi ducea luntrea în fruntea tuturor. Luntrea lui uşoară, cu botul ascuţit, căreia oaspeţii îi ziceau „Duşegubka”[35], iar Piotr Dmitrici, cine ştie de ce, „Penderaklia”, alerga repede şi avea un aer sprinten şi viclean, de-ai fi zis că-l ura pe Piotr Dmitrici, că era atât de greu, şi că abia aştepta momentul potrivit să-i fugă de

sub picioare. Olga Mihailovna se uita din când în când la el. Îi era silă şi de frumuseţea lui care plăcea tuturor, şi de ceafa lui, şi de ţinuta lui nefirească, şi de purtarea lui intimă cu femeile. Pe toate cele din barcă nu le putea suferi şi era geloasă pe ele, dar în acelaşi timp tremura de teamă ca nu cumva luntrişoara aceea nestabilă să se răstoarne şi să se întâmple o nenorocire.

— Mai încet, Piotr! îi striga cu inima strânsă de frică. Vino în barcă la noi. Ştim doar că eşti curajos!

Pe Olga Mihailovna o plictiseau şi bărbaţii cu care era în barcă. Oameni obişnuiţi, oameni cumsecade, cum sunt atâţia, dar în clipa aceea oricare dintre ei i se părea ciudat şi rău. În fiecare nu vedea decât minciună. «Iată-l, de pildă, pe tânărul cel care vâsleşte, cu părul castaniu, cu ochelari în ramă de aur şi cu o bărbuţă frumoasă, se gândea ea. E prototipul feciorului de bani gata, veşnic sătul şi fericit. Toată lumea îl consideră ca pe un om cinstit, ca pe un libercugetător cu vederi înaintate. Nici nu s-a împlinit anul de când a ieşit de pe băncile universităţii şi s-a aşezat în judeţul nostru, şi-l şi auzi spunând: „Noi, militanţii zemstvei…” Dar o să mai treacă un an şi, ca atâţi alţii, o să se plictisească şi o să plece la Petersburg. Iar ca să-şi îndreptăţească fuga, o să spună peste tot că zemstva nu face nici două parale şi că e grozav de dezamăgit. Cât despre tânăra lui soţie, care stă în cealaltă barcă şi nu-şi mai ia ochii de la el, e şi ea tot atât de încredinţată că bărbatul ei este un „militant al zemstvei”, după cum, peste un an, o să fie tot atât de încredinţată că zemstva nu face nici două parale. Să-l luăm acum pe domnul cel gras, bine bărbierit, care poartă o pălărie de pai cu panglică lată şi ţine între dinţi o ţigară scumpă de foi. Acestuia îi place să spună: „E timpul să ne lăsăm de fantezii şi să ne apucăm de treabă!” Are porci de rasă, York, stupi Butlerov, rapiţă, ananaşi, presă de ulei, brânzărie, contabilitate dublă italiană… Şi totuşi în fiecare vară scoate la tăiere câte o bucată de pădure şi îşi ipotechează o parte din pământ, ca să-şi petreacă toamna în Crimeea, împreună cu amanta lui… Dar unchiul Nikolai Nikolaici, care-i supărat foc pe Piotr Dmitrici, şi totuşi nu se duce acasă!»

Olga Mihailovna se uită la celelalte bărci, descoperind şi acolo tot numai făţarnici, oameni ciudaţi sau proşti. Încercă apoi să-şi amintească de toţi cei pe care-i cunoştea în judeţ, dar nu găsi niciunul, despre care să poată spune o vorbă bună. Toţi i se păreau oameni de nimic – şterşi, mărginiţi, înguşti la minte, nesinceri şi cruzi. Niciunul nu spunea ce gândea şi nu făcea ce voia. Plictiseala şi deznădejdea o înăbuşeau. Îi venea să-şi arunce zâmbetul de pe faţă, să se ridice în picioare şi să strige: „M-am săturat de voi!” Apoi să sară în apă şi s-o ia înot spre mal.

— Domnilor, să-l remorcăm pe Piotr Dmitrici! strigă cineva. Să-l remorcăm! Să-l remorcăm! strigară şi ceilalţi. Olga Mihailovna, luaţi-vă soţul la remorcă!

Ca să-l ia la remorcă, Olga Mihailovna, care stătea la cârmă, trebuia să pândească momentul şi să prindă cu îndemânare „Penderaklia” de lanţul de la proră. Când se aplecă să apuce lanţul, Piotr Dmitrici se încruntă şi se uită la ea cu îngrijorare.

— Vezi să nu răceşti! îi zise.

„Dacă într-adevăr ne porţi de grijă, mie şi copilului, atunci de ce mă chinuieşti?” se gândi Olga Mihailovna.

Piotr Dmitrici se dădu bătut, dar, nevrând să fie luat la remorcă, sări din „Penderaklia” în barca ticsită de oameni. Sări însă cu atâta nepăsare încât barca se aplecă pe o parte şi toţi cei dinăuntru începură să ţipe, îngroziţi.

„A sărit numai ca să facă impresie asupra femeilor, îşi zise Olga Mihailovna. Ştie că sare frumos…”

De plictiseală, de necaz, din pricina zâmbetului forţat şi a apăsării pe care o simţea în tot trupul – cel puţin aşa i se părea –, începuseră să-i tremure şi mâinile, şi picioarele. Ca să-şi ascundă tremurul, căută să vorbească mai tare, să râdă, să se agite…

„Dacă s-o întâmpla să izbucnesc în plâns, îşi zicea, o să spun că mă dor măselele…”

Dar bărcile acostară în sfârşit, pe insula „Bunei Speranţe”. Aşa i se zicea peninsulei pe care o forma cotitura în unghi ascuţit a râului. Insula era acoperită în întregime cu o dumbravă de mesteceni, de stejari, de sălcii şi plopi. Sub copaci, mesele erau gata întinse, samovarele clocoteau, iar Vasili şi Grigori, în frac şi cu mănuşi albe împletite, aşezau farfuriile şi paharele. Pe celălalt mal, în faţa „Bunei Speranţe”, stăteau trăsurile cu care fuseseră aduse proviziile. Coşurile şi legăturile cu mâncare erau cărate pe insulă într-o luntre care semăna grozav cu „Penderaklia”. Lacheii, vizitiii şi până şi mujicul care vâslea la luntre, aveau întipărit pe faţă un aer de sărbătoare, cum nu au de obicei, la zile onomastice, decât copiii şi servitorii.

În timp ce Olga Mihailovna turna apa peste ceai şi umplea paharele, oaspeţii îşi făceau de lucru cu vişinata şi cu prăjiturile. Dar, aşa cum se întâmplă totdeauna când se serveşte ceai la picnicuri, îndată începu zăpăceala şi gălăgia, atât de supărătoare şi de obositoare pentru gazde. Nici nu terminaseră Grigori şi Vasili să împartă ceaiul, când mai multe mâini cu pahare goale se şi întinseră spre Olga Mihailovna. Unul voia ceai fără zahăr, al doilea dorea să fie mai tare, al treilea mai slab, iar al patrulea îi mulţumea. Şi ea trebuia să ţină minte toate aceste dorinţe, ca pe urmă să strige: „Ivan

Petrovici, dumneata ai vrut fără zahăr?" sau „Domnilor, cine a cerut un ceai mai slab?" Dar cel care ceruse ceaiul mai slab sau fără zahăr uitase şi el şi, luat înainte de vreo discuţie plăcută, primea cel dintâi pahar care se întindea. Mai la o parte umblau de colo până colo, ca nişte umbre, câţiva oaspeţi cu feţele abătute, prefăcându-se că cercetează iarba, căutând ciuperci, sau că citesc etichetele de pe cutii: erau cei pentru care nu ajunseseră paharele. „Dumneata ai băut?" întreba pe câte unul Olga Mihailovna. Iar cel întrebat, după ce o ruga să nu se deranjeze, adăuga: „Lăsaţi, o să mai aştept", cu toate că gazda ar fi fost mai bucuroasă să-l vadă plecând, decât aşteptând.

Unii, luaţi înainte de discuţii, îşi sorbeau ceaiul încet, păstrând paharele şi câte o jumătate de ceas, în timp ce alţii, mai ales cei care se cam întrecuseră cu băutura la prânz, nu plecau de lângă masă şi dădeau pe gât pahar după pahar, aşa încât Olga Mihailovna abia dovedea să le umple din nou. Un tânăr cu pretenţii de mucalit îşi bea ceaiul ruseşte, muşcând întâi din bucăţica de zahăr şi sorbind apoi încet ceaiul din pahar, însoţindu-şi fiecare sorbitură cu vorbele: „Tare-mi mai place, păcătosul de mine, buruiana asta chinezească!" Iar după ce-şi golea paharul, se ruga, oftând din adânc: „Vă rog, încă un hârbuşor!…" În felul acesta, tânărul bău nenumărate pahare cu ceai, muşcând cu zgomot din bucăţelele de zahăr şi închipuindu-şi, fără îndoială, că era plin de haz şi original şi că imita la perfecţie pe negustori. Nimeni nu-şi dădea seama că aceste nimicuri erau de-a dreptul chinuitoare pentru gazdă. De altfel ar fi fost şi greu să-şi dea seama, deoarece Olga Mihailovna nu înceta o clipă să zâmbească prietenește şi să vorbească vrute şi nevrute.

Într-adevăr, Olga Mihailovna nu se simţea bine… O supăra faptul că era prea multă lume, o supărau râsul şi întrebările, tânărul cel glumeţ, lacheii zăpăciţi şi rupţi de oboseală, copiii care se învârteau în jurul mesei. O supăra asemănarea dintre Vata şi Nata şi dintre Kolea şi Mitea, deoarece era greu să ţii minte care dintre ei luase ceai şi care nu. Îşi dădea seama că zâmbetul ei silit se prefăcea cu încetul într-o strâmbătură răutăcioasă şi i se părea că dintr-o clipă într-alta o să izbucnească în plâns.

— Domnilor, plouă! strigă cineva.

Toţi îşi ridicară ochii în sus.

— Da, într-adevăr, plouă… încuviinţă Piotr Dmitrici, ştergându-şi obrazul.

Căzuseră doar câteva picături, dar încă nu ploua. Totuşi oaspeţii îşi lăsară ceaiul şi porniră să se agite. La început, toţi voiau să se întoarcă acasă cu trăsurile, dar se răzgândiră şi se

îndreptară spre bărci. Pretextând că trebuia să dea dispoziţii pentru masa de seară, Olga Mihailovna ceru îngăduinţa să părăsească societatea şi să plece cu trăsura.

Îndată ce se aşeză în caleaşcă, îşi lăsă faţa să se odihnească după încordarea în care o ţinuse, zâmbind mereu. Şi aşa, aspră şi încruntată, străbătu satul, răspunzând la ploconelile mujicilor pe care-i întâlnea în drum. Ajungând la conac, intră în casă pe din dos şi se duse de-a dreptul în dormitor, întinzându-se pe patul bărbatului ei.

— Doamne, Dumnezeule! şoptea, oare cu ce voi fi greşit, ca să am parte de această muncă silnică? Ce caută aici oamenii aceştia şi de ce se prefac că se distrează? Ce rost are zâmbetul meu, de ce sunt prefăcută? Nu, asta n-o înţeleg, n-o înţeleg!

Se auziră paşi şi glasuri. Se întorceau oaspeţii.

„Nu-i nimic, se gândi Olga Mihailovna. O să mai stau puţin culcată."

Dar, în clipa aceea, fata din casă intră în dormitor şi-i spuse:

— Cuconiţă, pleacă Maria Grigorievna.

Olga Mihailovna sări de pe pat, îşi potrivi părul şi ieşi grăbită din dormitor.

— Bine, Maria Grigorievna, dar ce înseamnă asta? începu ea cu glas supărat, ieşindu-i înainte Mariei Grigorievna. Unde te grăbeşti?

— Nu se poate, draga mea, nu se poate! Şi aşa am stat prea mult! Mă aşteaptă copiii acasă.

— Nu e frumos din partea dumitale! De ce n-ai adus şi copiii?

— Draga mea, dacă îmi dai voie, o să ţi-i aduc într-o zi de lucru, că astăzi…

— O, te rog, te rog! o întrerupse Olga Mihailovna. O să fiu foarte fericită! Ai nişte copii aşa de drăguţi! Sărută-i pe toţi… Cu toate astea, să ştii că m-am supărat! Nu înţeleg de ce te grăbeşti aşa…

— Nu se poate, nu se poate… Rămâi cu bine, draga mea. Şi păzeşte-te. Nu uita că în starea dumitale…

Cele două femei se îmbrăţişară. După ce-şi petrecu prietena până la caleaşcă, Olga Mihailovna se întoarse în salon, la celelalte. În vremea asta se aprinseră luminile şi bărbaţii se aşezară la mesele de joc.

IV

Oaspeţii începură să plece pe la douăsprezece şi un sfert, când se termină masa de seară. Olga Mihailovna stătea în cerdac, îi petrecea şi le spunea:

— N-ai face rău să iei un şal! Văd că se cam răcoreşte… Să nu răceşti, Doamne fereşte!

— N-avea nicio grijă, Olga Mihailovna! răspundeau cei care plecau, aşezându-se în caleaşcă.

— Rămâneţi cu bine! Nu uitaţi că vă aşteptăm! Să nu cumva să nu vă ţineţi de vorbă!

— Prrr! îşi strunea caii vizitiul.

— Mână, Denis! Rămâi cu bine, Olga Mihailovna!

— Sărutări copiilor!

Caleaşca se urnea din loc şi dispărea imediat în întuneric. În cercul de lumină roşie pe care-l aşternea lampa pe drum, se ivea altă pereche sau altă troică de cai neastâmpăraţi, precum şi umbra vizitiului cu mâinile întinse. Şi iarăşi începeau sărutările, reproşurile şi rugăminţile: să mai poftească, sau să ia şalul… Piotr Dmitrici ieşea grăbit din sală şi ajuta doamnelor să se aşeze în caleaşcă.

— Ia-o acum pe la Efremovscina, îl sfătuia el pe vizitiu. Prin Mankino e mai aproape, dar e drumul rău. Să nu cumva să vă răsturnaţi… La revedere, fiinţă încântătoare! *Mille compliments* pictorului dumitale.

— Rămâi cu bine, Olga Mihailovna, rămâi cu bine, sufleţelule! Intră în casă, să nu răceşti! E cam umezeală!

— Prrr! îţi vine să zburzi, hai?

— De unde ai caii ăştia? se interesa Piotr Dmitrici.

— I-am cumpărat în postul mare de la Haidarov, răspundea vizitiul.

— Buni telegari…

Şi Piotr Dmitrici bătea cu palma crupa lăturaşului.

— Ei, mână! Drum bun!

În sfârşit, plecă şi cel din urmă oaspete. Cercul de lumină roşie de pe drum se clătină, apoi se trase la o parte, se făcu mic şi se stinse: Vasili luase lampa din cerdac. De obicei, după ce-şi petreceau oaspeţii, Piotr Dmitrici şi Olga Mihailovna se opreau în salon şi începeau să sară în sus unul în faţa altuia, să bată din palme şi să cânte: „Au plecat! Au plecat! Au plecat!” De data aceasta, Olga Mihailovna n-avea gust să sară în sus. Se duse de-a dreptul în dormitor, se dezbrăcă şi intră în aşternut.

Credea că o să aţipească numaidecât şi că o să doarmă adânc: o dureau şi picioarele, şi umerii, îi vuia capul de prea multă vorbă şi simţea, ca şi mai înainte, o greutate în tot trupul.

Îşi trase plapuma peste cap, dar după ce rămase aşa câteva minute, aruncă o privire spre candelă, ascultă liniştea care stăpânea în odaie şi la colţul gurii îi înflori un zâmbet.

— Tare-i bine, tare-i bine… şoptea, strângându-şi sub ea picioarele care, de atâta umblet, i se păreau mai lungi. Să dorm acum, să dorm…

Dar simţind un neastâmpăr şi în picioare şi în tot trupul, se întoarse pe partea cealaltă. O muscă mare bâzâia prin odaie şi se izbea, năucă, de tavan. Îi auzea de asemenea şi pe Grigori şi Vasili, cum strângeau mesele în salon, călcând cu băgare de seamă. I se părea, acum, că n-o să poată adormi, decât atunci când vor înceta toate zgomotele din casă. Şi, nerăbdătoare, se întoarse iarăşi pe cealaltă parte.

Din salonul cel mare se auzea glasul lui Piotr Dmitrici. Se vede că vreunul dintre oaspeţi rămăsese să doarmă la ei, deoarece Piotr Dmitrici zicea:

— Nu spun că contele Alexei Petrovici e un om prefăcut. Însă, dacă pare aşa, e din vina dumneavoastră, domnilor, pentru că faceţi tot posibilul să-l vedeţi altfel decât este în realitate. Îi luaţi prostia drept originalitate, familiaritatea drept bunătate şi lipsa totală de opinii drept conservatorism. Admit, dacă vrei, că e conservator de optzeci şi patru de carate. Dar te întreb: ce este, în fond, conservatorismul?

Piotr Dmitrici îşi răcorea sufletul. Era furios şi pe contele Alexei Petrovici, şi pe oaspeţi, şi pe sine însuşi. Îi batjocorea pe toţi, şi pe oaspeţi, şi pe conte, şi, supărat şi pe propria lui persoană, era în stare să debiteze şi să susţină tot ce-i trecea prin minte.

După ce-şi conduse oaspetele la culcare, se plimbă o vreme prin salon, prin sufragerie, prin coridor, prin birou, apoi iarăşi prin salon şi, în sfârşit, intră în dormitor. Olga Mihailovna stătea culcată pe spate, acoperită cu plapuma numai până la mijloc (i se părea grozav de cald) şi urmărea încruntată musca cea mare care se izbea mereu de tavan.

— A rămas cineva să doarmă la noi? întrebă ea.

— Da, Egorov.

Piotr Dmitrici se dezbrăcă şi se culcă în patul lui. Fără o vorbă, îşi aprinse o ţigară şi începu şi el să se uite după muscă. Privirea îi era aspră şi tulbure. Vreo cinci minute la şir, Olga Mihailovna îi cercetă în tăcere profilul frumos. Îşi zicea, Dumnezeu ştie de ce, că dacă bărbatul ei s-ar întoarce pe neaşteptate cu faţa spre ea şi i-ar spune: „Olea, mi-e sufletul greu!” – ar începe să plângă, sau poate să râdă, şi s-ar simţi mai uşurată. I se părea că şi picioarele o dor, şi tot trupul, numai pentru ca simţea apăsarea aceea pe suflet.

— Piotr, la ce te gândeşti? îl întrebă.

— La nimic… îi răspunse el.

— Am observat că în timpul din urmă ai secrete faţă de mine… Asta nu-i bine.

— De ce nu-i bine? o întrebă Piotr Dmitrici, rece, dar nu imediat. Fiecare dintre noi îşi are viaţa lui personală, prin urmare, e firesc să-şi aibă şi secretele lui.

— Viaţa personală, secretele lui… astea-s vorbe! Cum de nu-ţi dai seama că mă jigneşti? izbucni Olga Mihailovna, ridicându-se şi aşezându-se pe pat. Dacă ai ceva pe suflet, de ce te ascunzi de mine? Şi apoi, de ce socoteşti că e mai potrivit să-ţi deschizi inima altor femei, decât soţiei tale? Să ştii că am auzit cum îi făceai confidenţe Liubocikăi, azi, la prisacă.

— Felicitările mele. Îmi pare foarte bine că ai auzit.

Asta însemna: lasă-mă în pace, nu mă împiedica să mă gândesc! Olga Mihailovna se indignă. Necazul, ura şi mânia care i se adunaseră peste zi în suflet începură parcă să spumege. Simţi nevoia să-i spună tot, chiar în clipa aceea, fără să mai lase nimic pe mâine, să-l jignească, să se răzbune… Stăpânindu-se să nu strige, zise:

— Să ştii că purtarea ta e josnică, josnică, josnică! Toată ziua nu te-am putut suferi – iată unde am ajuns!

Piotr Dmitrici se ridică şi el şi se aşeză pe pat.

— Da, e josnică, josnică, josnică! urmă Olga Mihailovna, începând să tremure din tot trupul. Şi te rog să nu mă feliciţi! Felicită-te mai curând pe tine! Ruşine să-ţi fie! Iată unde te-a adus prefăcătoria: ţi-e ruşine să rămâi singur între patru pereţi cu nevastă-ta. Eşti un prefăcut! Te cunosc acum până în măduva oaselor şi înţeleg fiecare pas pe care-l faci!

— Olea, te rog să-mi spui şi mie când nu eşti în apele tale, ca să mă culc în birou.

Şi zicând aşa, Piotr Dmitrici îşi luă perna şi ieşi din odaie. La asta, Olga Mihailovna nu se aşteptase. Rămase câteva clipe mută, cu gura căscată şi, tremurând din tot trupul, se uită la uşa pe care dispăruse bărbatul ei. Se chinuia să înţeleagă ce însemnau toate acestea. Să fie vreo manevră, din cele de care uzează oamenii prefăcuţi când se ceartă şi nu au dreptate? Sau poate o jignire premeditată împotriva amorului ei propriu? Cum să interpreteze gestul lui? Şi Olga Mihailovna îşi aduse aminte de vărul ei, ofiţerul, un băiat plin de viaţă, care-i povestise de multe ori, râzând, că atunci când nevasta lui „începea să-i bată capul la miezul nopţii”, el îşi lua perna şi se retrăgea fluierând în birou, iar femeia rămânea într-o situaţie stupidă şi ridicolă. Ofiţerul era însurat cu o femeie bogată, proastă şi capricioasă, pe care n-o respecta dar o suporta.

Olga Mihailovna sări din pat. I se părea că nu-i mai rămânea altceva de făcut decât să se îmbrace cât mai repede şi să plece

pentru totdeauna din casa aceea. Casa era a ei, e drept, dar cu atât mai rău pentru Piotr Dmitrici! Şi, fără să stea la gânduri, dacă ceea ce făcea era bine sau nu, se îndreptă grăbită spre birou, să-i aducă la cunoştinţă lui Piotr Dmitrici hotărârea ei („logică de muiere!" îi trecu prin minte) şi să-i mai arunce la despărţire câteva vorbe jignitoare, să-l usture…

Piotr Dmitrici stătea întins pe divan şi se făcea că citeşte ziarul. Alături, pe scaun, ardea o lumânare. Ziarul o împiedica pe Olga Mihailovna să-i vadă faţa.

— Vă rog să vă daţi osteneala de a-mi explica ce înseamnă asta… Vă întreb!

— Vă rog… o îngână Piotr Dmitrici, fără să se arate de după jurnal. M-am săturat, Olga! Îţi dau cuvântul meu că mă simt obosit şi că nu-mi arde de ceartă… O să ne certăm mâine.

— Nu, nu, ştiu foarte bine ce se petrece în sufletul tău! urmă Olga Mihailovna. Mă urăşti, asta-i! Mă urăşti pentru că sunt mai bogată decât tine! Niciodată n-o să mi-o ierţi şi totdeauna o să mă minţi! („Logică de muiere", îi fulgeră iarăşi prin minte.) Ştiu că în clipa asta râzi de mine… Ba chiar sunt sigură că m-ai luat de nevastă numai pentru cens[36] şi pentru caii ceia afurisiţi… Doamne, cât sunt de nenorocită!

Piotr Dmitrici scăpă ziarul din mâini şi se aşeză pe divan. Ofensa neaşteptată îl zăpăcise. Zâmbi neputincios, ca un copil, se uită descumpănit la soţia lui şi, întinzând mâinile spre ea, ca şi cum s-ar fi apărat de o lovitură, o rugă:

— Olea!

Apoi, închipuindu-şi că o să-i mai arunce şi alte vorbe înspăimântătoare, se sprijini de speteaza divanului, iar trupul lui mare părea acum tot atât de neputincios ca al unui copil, aşa cum îi era de altfel şi zâmbetul.

— Olea, cum ai putut să-mi spui aşa ceva? şopti el.

Olga Mihailovna îşi veni în fire. Îşi dădu seama, deodată, de dragostea ei nebunească pentru omul acela, îşi aduse aminte că el era Piotr Dmitrici, soţul ei, fără de care n-ar putea trăi nici o zi măcar şi care, la rândul lui, o iubea tot atât de mult. Începu să plângă în hohote, cu glas străin şi, ducându-şi mâinile la tâmple, fugi îndărăt în dormitor.

Acolo, căzu pe pat. Suspine mici, isterice, din cele care-ţi taie respiraţia şi-ţi încleştează mâinile şi picioarele, umplură încăperea. Aducându-şi aminte că în a patra sau a cincea odaie doarme un străin, îşi vârî capul sub pernă, să-şi înăbuşe suspinele. Dar perna se rostogoli pe podea, iar când se aplecă s-o ridice, puţin lipsi să nu cadă şi ea. Atunci încercă să tragă plapuma ca să-şi acopere faţa. Însă mâinile n-o mai ascultau şi sfâşiau, convulsiv, tot ce apucau.

I se părea că totul era pierdut, că minciuna pe care o spusese ca să-l jignească pe Piotr Dmitrici îi distrusese toată viaţa. El n-o s-o mai ierte. Ofensa pe care i-o aruncase era din cele pe care nimic nu le mai poate şterge: nici mângâierile, nici jurămintele… Cum să-l facă să creadă că nici ea singură nu credea ce-i spusese?

— S-a sfârşit, s-a sfârşit! striga fără să observe că perna i se rostogolise din nou pe podea. Pentru Dumnezeu! Pentru Dumnezeu!

Slugile şi oaspetele trebuie să se fi trezit din somn în strigătele ei, îşi zicea. Mâine tot judeţul o să afle că au apucat-o istericalele şi toată lumea o să-l învinuiască pe Piotr Dmitrici. Olga Mihailovna îşi dădea toată osteneala să se stăpânească, dar hohotele de plâns i se făceau din ce în ce mai puternice.

— Pentru Dumnezeu! striga cu un glas străin, fără să-şi dea seama de ce striga aceste vorbe. Pentru Dumnezeu!

La un moment dat, i se păru că patul s-a prăbuşit cu ea şi că picioarele i s-au încurcat în plapumă. În clipa aceea intră în dormitor Piotr Dmitrici, în halat şi cu o lumânare în mână.

— Destul, Olea! făcu el.

Ea se ridică, se aşeză în genunchi pe pat şi, clipind des din pricina lumânării, îngăimă printre suspine:

— Înţelege… înţelege…

Ar fi vrut să spună că o dăduseră gata oaspeţii, minciunile lui, minciunile ei, că sufletul îi era plin de amărăciune… Dar nu putea să îngaime decât atât:

— Înţelege! înţelege!

— Uite, bea! îi zise el, întinzându-i un pahar cu apă.

Suspină, luă paharul şi începu să bea. Dar apa i se scurse pe mâini, pe piept, pe genunchi… „Trebuie să fiu îngrozitor de urâtă în clipa asta!” îi trecu prin minte. Piotr Dmitrici o aşeză pe pat, în tăcere, o înveli cu plapuma, apoi luă lumânarea şi ieşi.

— Pentru Dumnezeu! strigă iarăşi Olga Mihailovna. Piotr, înţelege, înţelege!

Deodată simţi în partea de jos a pântecului şi a spinării un spasm atât de puternic, încât plânsul i se curmă şi, de durere, îşi înfipse dinţii în pernă. Dar durerea o lăsă numaidecât şi Olga Mihailovna începu din nou să plângă.

Fata din casă intră în odaie şi, potrivindu-i plapuma, o întrebă îngrijorată:

— Cuconiţă dragă, porumbiţa noastră, ce s-a întâmplat?

— Ieşi afară! se răsti la ea Piotr Dmitrici, apropiindu-se de pat.

— Înţelege, înţelege… începu iarăşi Olga Mihailovna.

— Olea, linişteşte-te, te rog! îi zise el. N-am vrut să te jignesc. Dacă aş fi ştiut că asta o să te supere, n-aş fi plecat din dormitor. Crede-mă, îmi simţeam sufletul greu… Ţi-o spun cinstit…

— Înţelege… M-ai minţit şi tu… te-am minţit şi eu…

— Înţeleg… Dar lasă asta acum! Eu înţeleg… îi spunea Piotr Dmitrici cu duioşie, aşezându-se pe patul ei. Ai spus-o la supărare, îmi dau seama… Îţi jur pe Dumnezeu că te iubesc mai mult decât orice pe lume şi că, atunci când te-am luat, nu m-am gândit o clipă că eşti bogată. Nu ştiam decât că te iubeam nesfârşit de mult şi atât… Crede-mă. Niciodată n-am avut nevoie de bani şi nici nu le-am cunoscut preţul, de aceea nu fac nicio deosebire între averea ta şi a mea. Totdeauna am avut impresia că suntem tot atât de bogaţi. E adevărat că uneori am fost… da, am fost nesincer în unele lucruri mărunte, asta e adevărat. Viaţa mea de până deunăzi era aşa de puţin serioasă, încât nu mă puteam lipsi de unele minciuni mărunte. Şi eu îmi simt inima grea… Dar să lăsăm discuţia asta, pentru Dumnezeu…

Olga Mihailovna simţi iarăşi durerea aceea mare şi-l apucă pe bărbatul ei de mânecă.

— Mă doare, mă doare, mă doare! zise ea repede. O, cum mă doare!

— Lua-i-ar dracu’ de oaspeţi! bombăni Piotr Dmitrici, ridicându-se. Nu trebuia să mergi pe insulă! strigă el. Cum de te-am lăsat, idiotul de mine? Doamne, Dumnezeule!

Şi după ce se scărpină în creştet de necaz, dădu din mână a lehamite şi ieşi.

Se mai întoarse de câteva ori. Totdeauna i se aşeza pe marginea patului, vorbindu-i mult, când cu duioşie, când cu necaz. Însă ea nu-l mai auzea desluşit. După suspine veneau dureri înspăimântătoare, din ce în ce mai puternice, din ce în ce mai lungi. La început, cât o durea îşi ţinea răsuflarea şi muşca perna, dar mai târziu începu să urle cu glas sfâşietor, fără să mai ţină seama de convenienţe. O dată, văzându-l pe Piotr Dmitrici lângă ea, îşi aduse aminte că-l jignise şi, fără să mai încerce să vadă dacă era el, într-adevăr, sau numai delira, îi luă mâna cu amândouă mâinile şi începu să i-o sărute.

— M-ai minţit şi tu, te-am minţit şi eu… începu din nou să se dezvinovăţească. Înţelege, înţelege odată!… Eram chinuită, mi-am ieşit din minţi…

— Olea, dar nu suntem singuri! îi atrase atenţia Piotr Dmitrici.

Olga Mihailovna ridică puţin capul şi o văzu pe Varvara, stând în genunchi lângă scrin şi trăgând sertarul de jos. Sertarele de sus erau toate deschise. După ce termină cu

scrinul, Varvara se ridică, roşie de sforţarea pe care o făcuse şi, luându-şi un aer rece şi triumfător, începu să deschidă o casetă.

— Mario, nu pot! zise ea cu glasul scăzut. Deschide-o tu.

Maria, fata din casă, care scobea sfeşnicul cu foarfecele ca să pună altă lumânare, se apropie de Varvara şi o ajută să deschidă caseta.

— Vezi să nu rămână nimic închis… şoptea Varvara. Deschide, maică, şi cutia asta. Boierule, se întoarse ea spre Piotr Dmitrici, ar trebui să trimiteţi pe cineva la părintele Mihail, să deschidă porţile împărăteşti… Altfel nu se poate!

— Faceţi ce vreţi, îi răspunse Piotr Dmitrici răsuflând greu. Numai, pentru numele lui Dumnezeu, de ce nu vine mai repede doctorul sau moaşa? A plecat Vasili? Mai trimite pe cineva. Trimite-l pe bărbatu-tău!

„Cred că o să nasc", se gândi Olga Mihailovna.

— Varvara, gemu ea, nu cred că o să se nască viu!!

— Lasă, coniţă, că nu-i nimic, nu-i nimic… o linişti Varvara în şoaptă. Dacă are să vreie Dumnezeu, are să hie viu! (Aşa zicea ea în loc de „fie".) Da, are să hie viu…

Când Olga Mihailovna se mai trezi o dată de durere, nu mai plângea şi nici nu se mai zvârcolea. Numai ofta. Nu se putea stăpâni să nu ofteze chiar şi atunci când o lăsa durerea. Lumânările ardeau încă, dar prin storuri începea să răzbată lumina dimineţii. Trebuie să fi fost ceasurile cinci. În dormitor, la masa cea rotundă, stătea o femeie necunoscută, cu şorţ alb şi cu o figură plină de modestie. După felul cum se aşezase, se vedea că stătea de mult acolo. Olga Mihailovna înţelese că era moaşa.

— Se sfârşeşte curând? întrebă ea, descoperindu-şi în glas o mlădiere nouă, pe care nu şi-o ştiuse până atunci. „Cred că o să mor la naştere" îşi zise.

Chiar în clipa aceea Piotr Dmitrici, îmbrăcat ca în timpul zilei, intră încetişor şi se opri în dreptul ferestrei, cu spatele la ea. Apoi ridică puţin storul şi se uită afară.

— Ce ploaie! zise el.

— Cât e ceasul? întrebă Olga Mihailovna, ca să-şi mai audă o dată mlădierea aceea necunoscută a glasului.

— Şase fără un sfert, îi răspunse moaşa.

„Dar dacă o să mor, într-adevăr? îşi urmă gândul Olga Mihailovna, uitându-se şi la ploaia care bătea în geamuri, şi la capul bărbatului ei. Cum o să trăiască el fără mine? Cu cine o să-şi bea ceaiul, cu cine o să stea la masă, cu cine o să stea de vorbă, serile, cu cine o să doarmă?"

Deodată i se păru că Piotr Dmitrici era mic şi părăsit ca un orfan. I se făcu milă de el şi simţi nevoia să-i spună un cuvânt dulce şi duios, un cuvânt de mângâiere. Olga Mihailovna îşi

aduse aminte că, astă-primăvară, bărbatul ei ar fi vrut să-şi cumpere câţiva copoi, dar că ea nu-l lăsase, deoarece găsea că vânătoarea era o distracţie crudă şi primejdioasă.

— Piotr, să-ţi cumperi copoii! gemu ea.

El lăsă storul, se apropie de patul ei şi era gata să-i răspundă, dar chiar în clipa aceea pe Olga Mihailovna o apucară durerile şi începu să ţipe sălbatic, sfâşietor.

De atâta durere, de atâtea strigăte şi suspine, Olga Mihailovna căzuse într-o stare de prostraţie. Auzea, vedea, uneori chiar vorbea, dar de înţeles nu înţelegea bine. Nu ştia decât un lucru: că o durea sau că avea s-o doară dintr-o clipă în alta. I se părea că sărbătorirea zilei onomastice nu fusese ieri, ci cândva demult, poate chiar anul trecut, şi că viaţa ei cea nouă, viaţa ei de om bolnav, ţinea de cine ştie când, de înaintea copilăriei chiar, de înaintea anilor de pension, de studenţie şi de căsnicie la un loc, şi că o să mai ţină încă mult, mult, nesfârşit de mult… Văzuse când i s-a adus moaşei un ceai, cum au chemat-o apoi, la amiază, la dejun, iar mai târziu la masă. Îl văzuse de asemenea, pe Piotr Dmitrici făcându-şi obiceiul: intrase în dormitor şi stătuse mult, mult de tot la fereastră. Văzuse apoi că-şi mai făcuseră obicei să intre în odaie la ea şi câţiva bărbaţi străini, şi fata din casă, şi Varvara… O auzea pe Varvara zicând „are să hie” şi o vedea cum se înfurie, când închidea cineva sertarele de la scrin. Nu-i scăpa nici schimbarea luminii din odaie şi de la ferestre: când se făcea lumină de amurg, tulbure şi înceţoşată, când limpede ca ziua, aşa cum fusese ieri la dejun, când iarăşi de amurg… Şi fiecare dintre aceste schimbări de lumină ţinea tot atât de mult cât îi ţinuse copilăria, anii de pension, anii de studenţie…

În aceeaşi seară, doi doctori – unul uscăţiv şi chel, cu barba mare şi roşcată, iar celălalt smolit, cu chip de evreu şi cu ochelari ieftini, – îi făceau Olgăi Mihailovna nu ştiu ce operaţie. O lăsa rece faptul că nişte bărbaţi străini puneau mâna pe trupul ei. Îi pierise şi ruşinea, şi voinţa, şi oricine putea să facă cu ea ce poftea. Dacă în clipele acelea ar fi sărit cineva la ea cu un cuţit, sau l-ar fi jignit pe Piotr Dmitrici, sau i-ar fi răpit drepturile asupra omuleţului ei, ea nu s-ar fi împotrivit cu un cuvânt măcar.

În timpul operaţiei i se dădu cloroform. Când se trezi, durerile erau aceleaşi, tot atât de nesuferite. Era noapte. Olga Mihailovna îşi aminti că o noapte ca aceea, cu linişte, cu candelă, cu o moaşă neclintită la căpătâiul ei, cu sertarele scrinului trase şi cu Piotr Dmitrici la fereastră, mai fusese o dată, dar cândva, demult, foarte demult…

V

„N-am murit”… se gândi Olga Mihailovna, când începu să-şi dea seama de tot ce se petrecea în jurul ei şi când o părăsiră durerile.

Pe cele două ferestre larg deschise, se uita în odaie o zi senină de vară, iar dincolo de ferestre, în grădină, ţipau şi ciripeau întruna coţofene şi vrăbii.

Sertarele de la scrin erau închise şi patul bărbatului ei strâns cu grijă. În odaie nu era nimeni: nici moaşa, nici Varvara, nici fata din casă. Numai Piotr Dmitrici stătea, ca şi înainte, la fereastră şi se uita în grădină. Nu se auzea nici plâns de copil şi nimeni nu venea s-o felicite şi să se bucure. Pesemne că omuleţul cel mic se născuse mort…

— Piotr! strigă Olga Mihailovna.

Piotr Dmitrici întoarse capul. Trebuie să fi trecut mult, foarte mult de când plecase cel din urmă oaspete şi de când Olga Mihailovna îşi jignise soţul, deoarece Piotr Dmitrici slăbise şi era mai tras la faţă.

— Vrei ceva? o întrebă el, apropiindu-se de pat.

Se uita pieziş, vorbea şi zâmbea neputincios, ca un copil.

— S-a sfârşit? îl întrebă Olga Mihailovna.

Piotr Dmitrici încercă să-i răspundă, dar buzele începură să-i tremure şi gura i se strâmbă ca a unui bătrân, ca a unchiului Nikolai Nikolaici, care n-are dinţi.

— Olea! începu el frângându-şi mâinile şi, fără veste, din ochi i se rostogoliră lacrimi grele. Olea! Nu-mi pasă nici de cens, n-am nevoie nici de curtea cu juri (acum plângea cu sughiţuri)… nu-mi pasă nici de opinii politice, nici de oaspeţi, nici de zestrea ta… n-am nevoie de nimic! Dar de ce nu ne-am păzit, de ce nu ne-am păzit copilul?… Eh, ce să mai vorbim!

Şi ridicând din umeri, ieşi din odaie.

Însă Olgăi Mihailovna totul îi era indiferent acum. Din pricina cloroformului, mintea îi părea ca învăluită în ceaţă şi sufletul pustiu… Indiferenţa stupidă faţă de viaţă, pe care o simţise în timpul operaţiei, n-o părăsise încă.

Publicată pentru prima oară în revista „Severnîi vestnik”, Nr. 11, noiembrie 1888. Semnată: Anton Cehov. A suferit modificări fundamentale pentru o ediţie separată la „Posrednik”[37], Moscova, 1893, fiind inclusă şi în ediţiile ei ulterioare (ediţia a doua, Moscova, 1894; ediţia a treia, Moscova, 1899). A fost revizuită din nou pentru culegerea de „Opere” din 1901, vol. IV. Reproducem textul din 1901.

Pentru ediţia „Posrednik”, autorul a refăcut adânc textul şi l-a prescurtat considerabil.

În *capitolul întâi,* discuţia dintre Piotr Dmitrici şi Liubocika a fost mult prescurtată, iar o serie de consideraţii ale Olgăi Mihailovna cu privire la bărbatul ei au fost omise. Aşa, de pildă, s-a scos pasajul:

„Şi doar a fost o vreme, şi nu chiar atât de demult – acum un an – când mersul lui grav, atitudinea afectată şi vibraţiile autoritare, de şef, din glasul lui plăceau şi erau luate de bune. Când Piotr Dmitrici se îndrăgostise de Olga Mihailovna şi-i făcea curte, ei i se părea că răspândeşte un suflu nou, tineresc şi plin de viaţă. De câte ori o vizita în odăiţa ei, la Moscova, unde găsea numai studenţi şi studente, se

purta aşa cum se purtase şi astăzi la masă, fără să-i pese de prezenţa celorlalţi şi susţinând ideile cele mai conservatoare: renega instituţia justiţiei, juraţii, zemstva şi regulamentul gardienilor publici, critica avocatura, lua în bătaie de joc problema feministă… În cercul Olgăi Mihailovna, unde până şi aerul părea viciat, din pricină că toţi gândeau după acelaşi şablon, discutau în fiecare zi veşnic aceleaşi probleme şi se închinau cu toţii aceloraşi idoli, o îndrăzneală ca aceea nu putea să nu aibă succes. Când Piotr Dmitrici, tânăr, inteligent, proaspăt ieşit de pe băncile universităţii, renega, de pildă, instituţia juraţilor sau lua în zeflemea studentele sau, aruncând cât colo ziarul, striga: «Nu face să citeşti o asemenea porcărie!», sau începea să demonstreze că cutare sau cutare favorit şi semizeu al cercului nu era decât o nulitate şi un şarlatan, toate acestea luau la el un aer original, nou şi îndrăzneţ, ba chiar picant! După cum concepţiile liberale se potriveau cu făpturile becisnice şi sfioase, adeseori flămânde şi prost îmbrăcate ale studenţilor şi studentelor, tot aşa conservatismul i se potrivea lui Piotr Dmitrici, bărbat înalt, bine făcut, sătul, totdeauna bine îmbrăcat, ca scos din cutie. La început, Olga Mihailovna, liberală, declara prietenilor ei că nu avea nici în clin nici în mânecă cu «acest frumos vardist» – Dar după ce se îndrăgostise de el şi ajunsese logodnica lui, îi spunea, şi nu fără oarecare mândrie, «monstrul meu» sau «Savonarola al meu».

După ce se mărită, îşi dădu seama curând că tot ce luase înainte drept păreri şi convingeri, nu era, la Piotr Dmitrici, decât zadarnică afectare. Era un bărbat inteligent, cult, bun la inimă, frumos şi spiritual, dar se dovedi că, exact ca în cercul ei de la Moscova, repeta în fiecare zi acelaşi lucru… Dacă s-ar fi putut însemna şi apoi număra cuvintele pe care le întrebuinţa ca să-şi exprime ideile conservatoare, s-ar fi obţinut vocabularul cel mai modest şi cel mai sărac. După cum acolo, în cercul de la Moscova, se discuta mult, zi după zi, despre ştiinţă, despre popor şi despre un fel de a gândi cinstit, dar nu se făcea nimic nici pentru ştiinţă, nici pentru popor, nici pentru cugetarea cinstită, tot aşa şi Piotr Dmitrici vorbea mult despre rolul nefast al instituţiilor liberale, ceea ce nu-l împiedica să fie ales în diferite slujbe, să se intereseze de cancanurile judeţene, să participe el însuşi la intrigi şi nu se deosebea prea mult de acei cetăţeni, cărora puţin le păsa de curţile cu juri, de presă sau de învăţământul public pentru femei."

Din capitolul al treilea a fost scoasă discuţia dintre Olga Mihailovna şi oaspeţi.

„(…şi bărbaţii se aşezară la mesele de joc.) Unele cucoane se învârteau pe lângă pian, altele se plimbau prin salon. Se vorbea de gajuri, de dans şi de canto. Lângă uşa care dădea din salon în sală – tânăra soţie a unui înalt personaj de la zemstvă nu-şi mai lua ochii de la bărbatul ei, care şedea în apropierea căminului, alături de Piotr Dmitrici, şi discuta cu el probleme de ale zemstvei. Ochii ei, duioşi şi galeşi, şi zâmbetul ei fericit stârniră un sentiment de duşmănie în sufletul Olgăi Mihailovna. Şi deodată îi veni gust să spună acestei fericite ceva neplăcut, ca să-i învenineze cât de cât fericirea:

— Văd că nu-ţi mai iei ochii de la bărbatul dumitale, zise ea, apropiindu-se de femeia fericită şi zâmbindu-i cu simpatie. Bietele de noi, soţii tinere! Dacă stai să te gândeşti bine, bărbaţii noştri nu merită nici a suta parte din duioşia pe care o risipim pentru ei. Ştii, sunt scriitori care scriu neted, frumos, catifelat… dar încearcă să ridici puţin catifeaua şi ai să descoperi o viperă uriaşă, egoistă şi veninoasă. Aşa e şi cu bărbaţii noştri… Vorbesc catifelat, simt frumos, se poartă delicat… dar, draga mea, oricât s-ar împodobi ei cu virtuţi, nu-şi pot ascunde falsitatea şi despotismul, pe care le-au moştenit de la părinţii şi bunicii lor! Chiar dacă tunzi căţeluşa în chip de leu, tot căţeluşă rămâne, nu-i aşa?

Soţia personajului de la zemstvă, care nu se gândea decât la dragoste, n-o înţelese. Zâmbi vag şi se uită cu îngrijorare la bărbatul ei: nu cumva Olga Mihailovna făcea aluzie la necredinţa lui viitoare sau aşa ceva?

«Sunt proastă şi rea», se gândi Olga Mihailovna şi-i zise: Mai bine nu lua în seamă ce-ţi spun, draga mea. Lumea mă consideră excentrică, şi se ştie că oamenii excentrici vorbesc ce nu trebuie…"

La capitolul al patrulea s-a prescurtat mult scena plecării oaspeţilor şi s-a modificat scena explicaţiei dintre Olga Mihailovna şi soţul ei.

La capitolul al cincilea s-a prescurtat episodul vizitei doctorului.

Pentru includerea în culegerea de „Opere", textul a suferit noi modificări stilistice şi importante prescurtări.

„Onomastica" a fost scrisă de Cehov în septembrie 1888.

După ce citi manuscrisul, Pleşceev îi răspunse lui Cehov printr-o scrisoare amănunţită (6 octombrie). După părerea lui, „partea de la mijloc a nuvelei e cam plictisitoare". De asemenea, „mi s-a părut lipsit de realism faptul că, la sfârşitul nuvelei, Piotr Dmitrievici, care deplânsese în faţa soţiei lui pierderea copilului, nici n-a apucat bine să treacă în odaia de alături şi a şi început să facă fasoane şi să joace teatru". Afară de asta, Pleşceev găsea că „discuţia Olgăi Mihailovna cu femeile cu privire la naştere, precum şi amănuntul că privirea ei s-a oprit deodată asupra cefei bărbatului ei, par să imite pe Anna Karenina, în care Dolly are o discuţie asemănătoare cu nişte femei, iar Anna

observă deodată că bărbatul ei are „urechile pocite". „În ce privește tendința – scria Pleșceev – …trebuie să-ți spun că în nuvela dumitale eu unul nu văd nicio tendință." Oprindu-se apoi la felul cum e tratat în nuvelă – după părerea lui – „conservatismul" și „liberalismul", Pleșceev îi punea lui Cehov următoarea întrebare: „Nu cumva ți-e frică și dumitale să nu fii luat drept liberal?" Mai departe, Pleșceev își arăta dezaprobarea pentru felul cum a zugrăvit Cehov pe „omul din anii șaizeci" și pe „ucrainofil".

La observațiile lui Pleșceev, Cehov a dat un răspuns substanțial în scrisorile din 8 și 9 octombrie. În cea dintâi îi scria: „Cum se face că nici în această nuvelă nu se vede «tendința»? Mi-ai spus o dată că în nuvelele mele lipsește elementul opoziționist, că nu se văd în ele simpatii și antipatii… Dar în nuvela mea nu protestez de la început și până la sfârșit împotriva minciunii? Asta nu e tendință? Nu? Ei, atunci înseamnă că nu știu să mușc sau că nu sunt decât un purice." În cea de a doua scrisoare, Cehov scria: „Da, iubitul meu critic, ai dreptate! Partea de la mijloc a nuvelei mele e cenușie și monotonă. Am scris-o alene și neglijent. Deprins să scriu numai schițe scurte, care n-au decât început și sfârșit, mă plictisesc și-mi pierd răbdarea când încep să scriu partea de la mijloc. Ai dreptate și atunci când îți arăți, fără niciun ascunziș, bănuiala că mi-ar fi cumva frică să nu fiu luat drept liberal. Asta îmi dă prilejul să mă uit înăuntrul meu. Și mi se pare că mai curând aș putea fi acuzat de lăcomie, de beție, de ușurință, de răceală, de orice poftești, – numai de dorința de a părea sau de a nu părea ceva, nu. Niciodată n-am căutat să mă ascund… Dacă mi-e simpatică eroina mea Olga Mihailovna, fostă studentă, liberală, nu ascund acest lucru în nuvelă și asta se vede destul de clar. Nu-mi ascund simpatia nici față de zemstvă, care îmi place, nici față de curtea cu juri. E drept, ceea ce poate trezi o bănuială în nuvela mea e tendința de a echilibra plusurile și minusurile. Însă eu nu caut să echilibrez conservatismul și liberalismul, care nu au pentru mine importanța cea mare, ci minciuna eroilor cu adevărul…" După ce explica pe cine a avut în vedere când a descris pe „ucrainofil" și pe „omul din anii șaizeci", Cehov continua: „Nu, n-o să-l scot nici pe ucrainofil, pe gânsacul acela, de care-s sătul pună peste cap! M-a plictisit încă din liceu și mă plictisește și acum. Când descriu asemenea indivizi sau când vorbesc despre ei, nu mă gândesc nici la conservatism, nici la liberalism, ci la prostia și pretențiile lor." În legătură cu alte observații ale lui Pleșceev, Cehov scria: „Ai dreptate când îmi spui că discuția cu femeia însărcinată are în ea ceva tolstoian. Acum îmi amintesc. Dar discuția aceea n-are importanță: am introdus-o ca pe o pană, numai pentru ca avortul să nu se producă *ex abrupto.»* Ai dreptate și în privința cefei. Am simțit-o de pe când scriam, dar n-am avut destulă tărie să renunț la ceafa pe care o urmăream: mi-ar fi părut rău. De asemenea, ai dreptate când susții că nu poate minți un om care a plâns cu câteva clipe mai înainte. Ai dreptate, dar numai în parte. Minciuna e ca și alcoolismul. Mincinoșii mint și în clipa când își dau sufletul." Cehov a ținut seamă de observațiile lui Pleșceev, când a revăzut nuvela pentru ediția separată din anul 1893.

În scrisoarea către. A. Suvorin, Cehov îi vorbea despre succesul de care se bucura nuvela în rândul cititoarelor sale: „Cu «Onomastica» mea am satisfăcut cucoanele. Oriunde mă duc, nu aud decât cuvinte de laudă. Ce-i drept, nu-i rău să fii medic și să înțelegi ce scrii. Cucoanele spun că nașterea e descrisă just." (15 noiembrie 1888. Vezi de asemenea scrisoarea către Pleșceev din 13 noiembrie.)

Criză de nervi

I

Într-o seară, Mayer, student în medicină şi Rîbnikov, elev la şcoala de pictură, sculptură şi arhitectură din Moscova, se duseră la prietenul lor Vasiliev, student la drept, propunându-i să meargă cu ei în stradela S. La început, Vasiliev nici nu voi să audă, dar până la urmă se îmbrăcă şi se duse.

Cunoştea femeile pierdute numai din auzite şi din cărţi şi nu intrase niciodată în casele unde le-ar fi putut întâlni. Ştia că există femei certate cu morala, care, silite de împrejurări nenorocite, – mediu, educaţie greşită, lipsuri etc., – sunt nevoite să-şi vândă trupul pe bani. Femeile acestea nu ştiu ce e dragostea curată, n-au copii şi n-au drepturi. Mamele şi surorile lor le plâng ca şi cum ar fi murit, ştiinţa le socoate ca pe un rău social, bărbaţii le tutuiesc. Cu toate acestea, ele îşi păstrează chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. Îşi mărturisesc păcatul şi nădăjduiesc întru mântuire. Şi căile mântuirii sunt deschise pentru ele. E drept că societatea nu iartă oamenilor trecutul, totuşi Maria Egipteanca nu e socotită în faţa lui Dumnezeu mai prejos decât ceilalţi sfinţi. Când i se întâmpla să recunoască pe stradă vreo femeie din acestea, fie după îmbrăcăminte, fie după felul cum se purta, sau când îi vedea poza în vreo revistă umoristică, Vasiliev îşi aducea totdeauna aminte de o povestire citită cine ştie când, cine ştie unde: un tânăr oarecare, cu sufletul curat şi plin de uitare de sine, se îndrăgosteşte de o femeie pierdută şi o cere în căsătorie. Dar femeia, socotindu-se nevrednică de o asemenea fericire, se otrăveşte…

Vasiliev stătea pe una dintre ulicioarele care dădeau în bulevardul Tverskoi. Când ieşi din casă împreună cu prietenii lui, era aproape unsprezece. Căzuse prima ninsoare. Şi toată natura era sub oblăduirea zăpezii proaspete. Văzduhul mirosea a zăpadă, sub picioare zăpada scârţâia dulce, pământul,

acoperişurile, copacii, băncile de pe bulevarde – totul era alb, moale şi tânăr şi de aceea casele arătau altfel decât în ajun, felinarele ardeau mai luminos, văzduhul era mai străveziu, trăsurile huruiau mai înăbuşit şi, odată cu aerul îngheţat, proaspăt şi uşor, încerca să ţi se furişeze în piept un sentiment care semăna cu zăpada cea albă, tânără şi înfoiată.

— „Spre-aceste locuri triste, începu să cânte medicinistul cu un glas plăcut, de tenor, mă-atrage, fără vrere, o tainică putere…”

— „A fost şi-o moară, iată… urmă pictorul. Dar azi e dărâmată…”

— „A fost şi-o moară, iată… Dar azi e dărâmată…” repetă medicinistul, înălţându-şi sprâncenele şi dând din cap cu amărăciune.

Tăcu, îşi frecă fruntea încercând să-şi aducă aminte cuvintele, apoi se porni să cânte atât de puternic şi de frumos, încât trecătorii întorceau capetele:

— „Acolo aşteptam când liberi noi eram, o liberă iubire…”

Intrară toţi trei într-un restaurant şi, fără să-şi scoată paltoanele, dădură de duşcă la bufet câte două păhăruţe de votcă. Înainte de a-l bea pe cel de al doilea, Vasiliev observă că în votca lui era o bucăţică de dop. Atunci îşi ridică păhăruţul în dreptul ochilor şi, închizându-i pe jumătate, ca miopii, îl cercetă îndelung. Neînţelegând despre ce era vorba, medicinistul îl întrebă:

— Ce te tot uiţi acolo? Fără multă filozofie, te rog. Votca e dată s-o bei, nisetrul să-l mănânci, femeile să le iubeşti şi zăpada s-o calci în picioare. Trăieşte şi tu ca toţi oamenii, măcar o seară!

— Dar eu nu zic nimic!… îi răspunse Vasiliev râzând. Parcă mă dau în lături?

Votca îi încălzise pieptul. Se uita mişcat la prietenii lui, îi admira şi-i invidia. Cât de echilibrat era totul în oamenii aceia sănătoşi, puternici şi veseli, cât de desăvârşite şi de netede erau toate în minţile şi sufletele lor. Cântă, iubesc la nebunie teatrul, pictează, vorbesc mult şi beau fără să-i doară capul a doua zi. Sunt şi plini de poezie, şi desfrânaţi, şi plini de delicateţe, şi impertinenţi, în stare şi să muncească, şi să se indigneze, şi să râdă fără rost, şi să spună prostii. Sunt înflăcăraţi, cinstiţi şi gata de orice sacrificiu. Iar ca oameni, nu sunt cu nimic mai prejos de el, Vasiliev, care e bănuitor şi prudent, îşi cântăreşte fiecare cuvânt şi fiecare pas şi e oricând dispus să facă o problemă din fiecare fleac. Şi-i veni un gust nebun să trăiască şi el, măcar o seară, aşa cum trăiesc prietenii lui, să-şi dea drumul, să scape de sub propriul lui control. Îi cer să bea votcă? O să bea, chiar de-o fi să-i plesnească a doua zi capul

de durere. Îl duc acuma la femei? Uite, merge. Şi o să râdă, o să-şi facă de cap, o să răspundă cu glume la glumele trecătorilor…

Vasiliev ieşi din restaurant râzând. Îi plăceau prietenii lui – unul cu o pălărie cu boruri mari, mototolită şi cu pretenţii de dezordine artistică, celălalt cu o căciuliţă de lutru, băiat înstărit, dar cu pretenţia că aparţine boemei intelectuale. Îi plăcea şi zăpada, îi plăceau şi luminile palide ale felinarelor, şi urmele distincte şi negre, pe care le lăsau tălpile trecătorilor pe cea dintâi ninsoare. Îi plăcea aerul, şi mai ales coloritul acela străveziu, delicat şi naiv, virgin parcă, pe care nu-l poţi vedea în natură decât de două ori pe an: iarna, când totul e acoperit cu zăpadă, şi primăvara, în zilele senine sau în serile cu lună, când crapă gheaţa pe râu.

— „Spre-aceste locuri triste, începu să fredoneze încet, mă atrage fără vrere o tainică putere…”

Cine ştie din ce pricină, melodia aceea nu-i slăbi o clipă tot drumul. O fredonau toţi trei, fără să vrea şi fără să ţină seama unul de altul.

Vasiliev îşi imagina cum, peste vreo zece minute, prietenii lui şi cu dânsul or să bată la o uşă, cum or să se furişeze la femei, trecând prin coridoare mici şi prin odăi întunecoase, cum el, profitând de întuneric, o să aprindă un chibrit şi la lumina lui o să vadă o faţă chinuită, zâmbind cu un zâmbet vinovat. Brună sau blondă, necunoscuta o să aibă, desigur, părul despletit şi o să poarte o camizolă albă. O să se sperie de lumină, o să se ruşineze cumplit şi o să strige: „Ce faceţi, pentru Dumnezeu! Stingeţi!” Bineînţeles că toate acestea erau lucruri înspăimântătoare, dar noi şi interesante.

II

Din piaţa Trubnaia, prietenii o luară pe Graciovka şi curând pătrunseră în stradela pe care Vasiliev o cunoştea doar din auzite. Văzând cele două şiruri de case cu ferestrele viu luminate şi cu uşile larg deschise, auzind zvonul vesel de piane şi viori care răzbătea afară prin toate uşile, învălmăşindu-se într-un amestec ciudat, de parcă undeva, în întuneric, sus deasupra acoperişurilor, o orchestră nevăzută îşi acorda instrumentele, Vasiliev se minună şi zise:

— Ei, dar multe case de astea mai sunt!

— Aici e o nimica toată! făcu medicinistul. Londra are de zece ori mai multe. Acolo sunt aproape o sută de mii de femei din astea.

Ca şi în celelalte ulicioare, birjarii moţăiau, liniştiţi şi indiferenţi, pe caprele trăsurilor; ca şi pe alte străzi, mulţimea mişuna pe trotuare. Nimeni nu se grăbea, nimeni nu-şi ascundea faţa în gulerul ridicat, nimeni nu dădea din cap a dojană… Şi în această nepăsare, în amestecul zvonurilor de pian şi de vioară, în ferestrele viu luminate şi în uşile larg deschise, se simţea ceva făţiş, neruşinat, ceva îndrăzneţ şi avântat. Fără îndoială că, pe vremuri, la târgurile de sclavi era tot atâta larmă şi veselie, iar feţele şi mersul oamenilor dovedeau aceeaşi nepăsare.

— Să luăm pe rând, de la capăt, propuse pictorul.

Prietenii intrară într-un coridor mic şi strâmt, luminat de o lampă cu reflector. Când deschiseră uşa spre săliţă, un bărbat îmbrăcat cu surtuc negru, cu obraz nebărbierit, de lacheu, şi cu ochii somnoroşi, se ridică alene de pe un divan galben. În săliţă mirosea a spălătorie şi a oţet. De acolo, o uşă dădea într-o odaie viu luminată. Medicinistul şi pictorul se opriră în prag şi, lungindu-şi gâturile, îşi vârâră amândoi capetele în odaie.

— Buona-sera, signore, rigoletto-hughenoti-traviata! începu pictorul, închinându-se teatral.

— Havanna-taracano-pistoleto! zise şi medicinistul, strângându-şi căciuliţa la piept şi înclinându-se adânc.

Vasiliev stătea la spatele lor. Ar fi vrut să se ploconească şi el teatral şi să spună vreo bazaconie oarecare, dar nu făcu altceva decât să zâmbească. Simţea o sfială, care semăna a ruşine, şi aştepta nerăbdător să vadă ce o să se mai întâmple. În uşă se ivi o blondă, mărunţică, de vreo 17 sau 18 ani, cu părul tuns, îmbrăcată cu o rochie scurtă, albastră, garnisită la piept cu şnur alb.

— De ce staţi la uşă? îi întrebă ea. Dezbrăcaţi-vă paltoanele şi poftiţi în salon!

Vorbind înainte în italieneasca lor, medicinistul şi viitorul inginer intrară în salon. Vasiliev îi urmă, nehotărât.

— Domnilor, scoateţi-vă paltoanele! le spuse lacheul cu severitate. Aşa nu se poate.

Pe lângă fata cea blondă, în salon mai era o femeie, foarte înaltă şi foarte grasă, cu braţele goale. Părea a fi străină. Stătea pe un scaun lângă pian şi făcea o pasienţă pe genunchi. Nu dădu nicio atenţie noilor sosiţi.

— Unde-s celelalte domnişoare? întrebă medicinistul.

— La ceai, răspunse fata cea blondă. Stepan! strigă ea. Du-te de le spune domnişoarelor că au venit studenţi.

Peste puţin timp intră în salon încă o domnişoară. Era îmbrăcată într-o rochie de un roşu aprins, cu dungi albastre. Avea obrajii fardaţi din gros, cu stângăcie, părul îi cădea peste frunte, iar ochii priveau speriaţi, fără să clipească. Îndată ce trecu pragul, începu să cânte cu o voce de contralto puternică, dar aspră. În urma ei veni încă o domnişoară, apoi alta…

În toate câte le vedea, Vasiliev nu găsea nimic nou şi nimic interesant. Avea impresia că mai văzuse undeva, şi încă de mai multe ori, şi salonul acela, şi pianul, şi oglinda cu ramă aurită de proastă calitate, şnurul cel alb, şi rochia cu dungi albastre, şi feţele acelea idioate şi indiferente. În schimb, nu descoperi nici urmă de întuneric, de tăcere, de mister sau de zâmbet vinovat, nimic din ceea ce se aştepta şi se temea că o să vadă.

Totul era banal, prozaic şi lipsit de orice interes. Un singur lucru îi stârni întru câtva curiozitatea: lipsa înspăimântătoare de gust, căutată, parcă, pe care o dovedeau cornişele, tablourile absurde, rochiile, şiretul cel alb… În această lipsă de gust era ceva ciudat, ceva caracteristic.

„Cât de sărăcăcioase şi de tâmpite sunt toate aici! se gândea Vasiliev. Mă întreb: care anume din toate nimicurile pe care le am înaintea ochilor l-ar putea ispiti pe un om normal şi l-ar îndemna să săvârşească păcatul înspăimântător de a cumpăra un om viu cu o rublă? Admit să fac orice ticăloşie pentru frumuseţe, pentru strălucire, pentru graţie, pentru patimă, pentru un capriciu chiar. Dar aici, ce găseşti? Pentru ce păcătuiesc oamenii aici? Dar… mai bine să nu mă mai gândesc!”

— Hei, barbă, ia tratează-mă cu un porto! i se adresă cea blondă.

Vasiliev îşi pierdu cumpătul.

— Cu plăcere doamnă… zise el, înclinându-se politicos. Însă vă rog să mă iertaţi, dar eu… eu n-o să beau cu dumneavoastră. Nu obişnuiesc să beau.

Peste vreo cinci minute, prietenii se îndreptau spre altă casă.

— Ei, ia spune-mi, ce ţi-a venit să ceri porto? îl certa medicinistul înfuriat. Ia uitaţi-vă la el, milionarul! Ai aruncat şase ruble în vânt, aşa, de florile mărului!

— Dacă ea a avut gust de porto, cum puteam să nu-i fac o plăcere? se apără Vasiliev.

— Patroanei i-ai făcut plăcere, nu ei. Patroanele le pun să ceară de băut de la vizitatori, al lor e câştigul!

— „A fost şi-o moară, iată… începu să cânte pictorul. Dar azi e dărâmată…”

În casa următoare, prietenii nu mai intrară în salon, ci rămaseră în picioare în săliţă. Ca şi dincolo, de pe divan se ridică un lacheu cu surtuc şi cu obrazul somnoros. Uitându-se la el, la obrazul şi la surtucul lui ponosit, Vasiliev se gândi: „Cât trebuie să fi suferit un om de rând, un rus de al nostru, ca să ajungă lacheu la o casă ca asta? Unde o fi fost înainte de a ajunge aici şi ce-o fi făcut? Ce-l aşteaptă în viitor? O fi însurat sau nu? Pe unde o fi mama lui? Oare ştie că băiatul ei face serviciu de lacheu aici?” Şi fără voia lui, în frecare casă în care intrară după aceea, Vasiliev se uita, în primul rând, la lacheu. Într-una dintre case, mi se pare că în cea de a patra, lacheul era un bărbat mărunţel, slăbănog şi uscăţiv, cu lănţişor la vestă. Citea „Listok”[38] şi nici nu se uita la cei care intrau. Cercetându-l, Vasiliev îşi zise că un om cu o faţă ca aceea trebuie să fie în stare şi de furt, şi de omor, şi de prestare de jurământ mincinos. Şi, într-adevăr, avea o faţă interesantă: fruntea mare, ochii cenuşii, nasul mic şi turtit, buzele subţiri mereu strânse şi o expresie idioată şi obraznică, în acelaşi timp, ca a unui copoi tânăr, când ajunge iepurele din urmă. Vasiliev se gândi că n-ar fi rău să-i pună mâna pe păr, ca să vadă dacă e aspru sau moale. Avea impresia că trebuie să fie aspru, ca la câini.

III

Pictorul, care băuse două pahare de porto, se ameţise fără să-şi dea seama când şi era nefiresc de vesel.

— Haideţi la alt local! striga el poruncitor, dând din mâini. Vă duc eu la cel mai bun!

După ce-şi duse prietenii în localul pe care-l socotea el ca fiind cel mai bun, îi veni deodată gust să joace un cadril. Medicinistul începu să bombănească, spunându-i că vor trebui să dea o rublă muzicanţilor, dar până la urmă, primi să facă pe vizaviul. Începu să joace.

Localul cel mai bun era tot atât de prost ca şi cel mai prost. Aceleaşi oglinzi şi tablouri, aceleaşi pieptănături şi aceleaşi rochii. Cercetând mobilierul şi îmbrăcămintea, Vasiliev înţelese că nu era vorba de lipsă de gust, ci de ceva care s-ar fi putut numi gust, ba chiar stil, – stilul stradelei S. Şi nu era vorba de ceva întâmplător, ci de un produs al timpului, de un stil desăvârşit în urâţenia lui, pe care nu l-ai fi putut întâlni în altă parte. După ce vizitase opt localuri, nu-l mai impresionau nici culorile şi nici trenele lungi ale rochiilor, nici fiongurile ţipătoare, nici costumele marinar, nici fardul violet şi strident al obrajilor. Dimpotrivă, îşi dădea seama că aşa trebuia să fie şi că, dacă măcar una dintre femeile de acolo s-ar îmbrăca omeneşte, sau dacă ar atârna cineva în perete o gravură ca lumea, stilul general al stradelei S. ar suferi.

„Cu câtă stângăcie se vând! se gândea el. Cum de nu înţeleg că viciul are farmec, numai atunci când e frumos şi tăinuit, când e învăluit în vălul virtuţii? O rochie neagră şi modestă, o faţă palidă, zâmbetul trist şi întunericul impresionează mult mai mult decât strălucirea asta de prost gust. Tare-s proaste! Dacă ele nu înţeleg singure asta, ar trebui să le-o spună vizitatorii… Aşa cred eu…”

O fată în costum polonez împodobit cu blăniţă albă se apropie şi se aşează lângă el.

— Simpatice brunet, nu dansezi? îl întrebă. De ce eşti plictisit?

— Pentru că mă plictisesc.

— Tratează-mă cu un „laffite” şi n-ai să te mai plictiseşti.

Vasiliev nu-i răspunse. Tăcu câtva timp, apoi o întrebă:

— La ce oră vă culcaţi?

— Pe la şase.

— Şi când vă sculaţi?

— Uneori la două, alteori chiar la trei.

— Şi după ce vă sculaţi, ce faceţi?

— Bem cafeaua, pe urmă, la şapte, mâncăm.

— Şi ce mâncaţi?

— Ce se mănâncă de obicei… O supă sau o ciorbă, un „biştec”, desert… Madama noastră ne îngrijeşte bine. Dar de ce mă întrebi?

— Aşa, ca să vorbim…

Vasiliev ar fi vrut s-o întrebe mai multe. Ţinea să afle numaidecât de unde era, dacă părinţii ei trăiesc şi dacă ştiu că ea era acolo, cum de nimerise în casa aceea, dacă se simţea fericită şi mulţumită sau tristă şi copleşită de gânduri negre, dacă trăgea nădejde să scape vreodată din situaţia ei de acum… Însă nu se pricepea cu ce să înceapă şi cum s-o întrebe, ca să nu pară indiscret. Se gândi mult, apoi o întrebă:

— Câţi ani ai?

— Optzeci, glumi fata, râzând de giumbuşlucurile pe care le făcea pictorul, cu mâinile şi cu picioarele, la cadril.

Apoi, pe neaşteptate, izbucni în hohote de râs şi aruncă în gura mare, ca s-o audă toată lumea, o lungă frază pornografică. Vasiliev încremeni şi, neştiind ce figură să-şi ia, zâmbi în silă. Dar nu zâmbi decât el. Toţi ceilalţi, prietenii lui, muzicanţii şi femeile nu aruncară nici măcar o privire spre vecina lui, ca şi cum n-ar fi auzit nimic.

— Haide, tratează-mă cu un „laffite”! îl rugă iarăşi vecina.

Lui Vasiliev i se făcu deodată scârbă şi de garnitura de blăniţă albă, şi de glasul ei, şi se depărtă. I se părea că se înăbuşă de căldură şi inima începu să-i bată rar, dar tare, ca un ciocan: unu! doi! trei!

— Să plecăm de aici! zise el, trăgându-l pe pictor de mânecă.

— Mai stai, lasă-ne să terminăm…

Şi în timp ce pictorul şi medicinistul îşi terminau cadrilul, ca să nu se uite la femei, Vasiliev începu să cerceteze muzicanţii. La pian stătea un bătrân respectabil cu ochelari, care aducea cu mareşalul Bazaine[139], iar la vioară cânta un tânăr cu bărbuţă blondă, îmbrăcat după ultima modă. Faţa lui nu era nici tâmpă, nici suptă, ci inteligentă şi proaspătă. Îmbrăcat cu gust, ca scos din cutie, tânărul cânta cu multă simţire. Te întrebai: cum de ajunseseră acolo, şi tânărul, şi bătrânul acela respectabil şi cumsecade? Cum de nu le era ruşine să rămână în casa aceea? Şi la ce se gândeau ei, oare, când se uitau la femeile acelea?

Dacă la pian şi la vioară ar fi fost nişte indivizi zdrenţăroşi, flămânzi, posomorâţi, beţivi, cu feţele supte şi idioţite, prezenţa lor acolo poate că ar fi fost explicabilă. Pe când aşa, Vasiliev nu mai înţelegea nimic. Îşi aduse aminte de povestea femeii pierdute, pe care o citise cândva, şi constată că fiinţa aceea cu zâmbet vinovat nu avea nimic comun cu tot ce vedea el acum. I se părea că în faţa lui nu erau femei pierdute, ci altă lume, o lume cu totul specială, străină şi neînţeleasă. Dacă ar fi

văzut această lume mai înainte, pe scena vreunui teatru, sau ar fi citit vreo carte despre ea, n-ar fi crezut că aşa ceva e, într-adevăr, cu putinţă.

Fata în costum polonez garnisit cu blăniţă albă izbucni din nou în hohote de râs şi repetă iarăşi, în gura mare, fraza ei dezgustătoare. Vasiliev simţi că-l cuprinde un sentiment de scârbă, se înroşi şi ieşi din salon.

— Stai puţin că mergem şi noi! îi strigă din urmă pictorul.

IV

— Adineauri, în timp ce jucam, am stat de vorbă cu dama mea, le spuse medicinistul după ce ieşiră toţi trei în stradă. Mi-a povestit prima ei dragoste. Eroul, un contabil oarecare din Smolensk, om însurat şi cu cinci copii. Ea, de 17 ani, fată la mama şi la tata, care făcea negustorite cu săpun şi lumânări.

— Şi cu ce i-a câştigat contabilul inima? întrebă Vasiliev.

— Cu ce? I-a cumpărat rufărie de cincizeci de ruble, fire-ar al dracului!

„Iată, el a ştiut să afle de la femeia aceea care a fost prima ei dragoste, îşi zise Vasiliev, pe când eu, nu…”

— Mă duc acasă! se hotărî el.

— Dar de ce?

— Pentru că nu mă pricep să mă port cum trebuie în asemenea localuri. Afară de asta, m-am şi plictisit şi mi-e şi scârbă. Ce distracţie găsiţi voi aici? Măcar dacă ai avea de a face cu oamenii, dar aşa, toţi îs nişte sălbatici, nişte bestii! Eu unul plec. Voi faceţi ce poftiţi.

— Ascultă, Grişa, Grigori, drăguţule… se rugă pictorul cu glas plângător, alintându-se la Vasiliev. Haide cu noi! Mai intrăm încă într-un local şi pe urmă ducă-se dracului toate… Te rog, Grigorianţ!

Vasiliev se lăsă înduplecat şi, împreună cu prietenii săi, mai urcă un rând de trepte. Preşul şi balustradele aurite ale scării, portarul care le deschise uşa şi panourile care împodobeau sala erau tot în stilul stradelei S., dar mai desăvârşit, care parcă îţi impunea.

— Nu, zău, eu mă duc acasă, repetă Vasiliev, scoţându-şi paltonul.

— Ei, haide, drăguţule, haide… îl rugă pictorul sărutându-l pe gât. Lasă mofturile… Hai, Gri-gri, fii băiat bun! împreună am venit, împreună să plecăm. Eşti un mare măgar, pe cinstea mea!

— Dar pot să vă aştept şi în stradă. Mi-e scârbă să mai stau aici, credeţi-mă!

— Ei, haide Grişa… Dacă ţi-e scârbă, stai şi observă! Înţelegi? Observă!

— Trebuie să priveşti lucrurile în mod obiectiv, adăugă medicinistul grav.

Vasiliev intră în salon şi se aşează. Afară de el şi de prietenii lui mai erau acolo şi alţi vizitatori: doi ofiţeri de infanterie, un domn cu părul cărunt şi cu chelie, purtând ochelari de aur, doi studenţi hotarnici imberbi şi un bărbat beat, cu aparenţă de actor. Ocupate cu aceşti vizitatori, fetele nu-i dădură lui

Vasiliev nicio atenţie. Numai una, costumată în Aida, se uită la el cu coada ochiului, zâmbi şi zise căscând:

— Uite, a venit un brunet…

Lui Vasiliev îi bătea inima şi-i ardeau obrajii. Pe de o parte îi era ruşine că-l vedeau ceilalţi vizitatori acolo, iar pe de alta îi era silă şi avea remuşcări. Îl mustra conştiinţa că nu simţea decât ură şi scârbă pentru femeile acelea, el, omul cumsecade şi cu dragostea pentru aproapele lui (cum se socotise până atunci). Într-adevăr, nu simţea niciun pic de milă nici pentru lachei, nici pentru muzicanţi, nici pentru femeile pierdute.

„Şi asta din pricină că nu-mi dau osteneală să le înţeleg, îşi zicea. E drept că toate seamănă mai mult a animale, decât a oameni. Şi totuşi sunt fiinţe omeneşti, au şi ele suflet. Întâi trebuie să le înţelegi şi abia după aceea să le judeci…”

— Grişa, să nu pleci cumva. Aşteaptă-ne! îi strigă pictorul şi dispăru nu ştiu unde.

Curând dispăru şi medicinistul.

„Da, trebuie să-mi dau osteneală să le înţeleg, altfel nu se poate…” îşi zise iarăşi în gândul lui Vasiliev.

Şi începu să cerceteze cu atenţie faţa fiecărei femei în parte, în căutarea zâmbetului vinovat. Dar, fie că nu se pricepea să tălmăcească feţele omeneşti, fie că niciuna dintre femeile acelea nu se simţea vinovată cu nimic, nu desluşi pe fiecare faţă decât un aer stupid, de plictiseală şi de satisfacţie obişnuită şi banală. Priviri idioate, zâmbete idioate, glasuri răguşite şi idioate, gesturi neruşinate şi nimic mai mult. Se vede că fiecare femeie avusese pe vremuri vreo aventură amoroasă cu vreun contabil sau cu vreun alt individ, care le câştigase dragostea cu rufărie în valoare de cincizeci de ruble. Iar acum nu mai aveau altă bucurie în viaţă decât o cafea, o masă cu trei feluri de mâncare, un pahar cu vin, un cadril şi somn până la ora două…

Nedescoperind niciun zâmbet vinovat, Vasiliev căută să vadă dacă, printre ele, era vreo figură inteligentă. Şi ochii lui se opriră asupra unei feţe obosite, palide, cam somnoroase… Era o femeie brună, trecută de prima tinereţe, îmbrăcată într-o rochie cu paiete. Stătea pe un fotoliu şi se uita în pământ, gândindu-se Dumnezeu ştie la ce. Vasiliev se plimbă de câteva ori prin salon, apoi se aşeză lângă ea, ca din întâmplare.

„Trebuie să încep cu vreo banalitate, se gândea, şi pe urmă treptat să trec la lucruri mai serioase…”

— Ai o rochie tare drăguţă! îi zise el, atingându-i cu un deget franjurile aurii ale eşarfei.

— După cum vezi, îi răspunse femeia cea brună, fără niciun chef.

— Din ce gubernie eşti?

— Eu? De departe… Din Cernigov.

— Frumoasă gubernie. Şi e bine acolo.

— E bine oriunde nu suntem.

„Îmi pare rău că nu mă pricep să descriu natura, îşi zise Vasiliev. Poate că ar impresiona-o, dacă i-aş descrie peisajele Cernigovului. Trebuie să le fi iubind, dacă s-a născut acolo. “

— Nu te plictiseşti aici? o întrebă el.

— Ba mă plictisesc, nici vorbă.

— Dacă te plictiseşti, de ce nu pleci?

— Dar unde vrei să mă duc? Să cer de pomană?

— E mai uşor să ceri de pomană, decât să-ţi duci viaţa aici.

— De unde ştii dumneata? Ai cerşit vreodată?

— Am cerşit când n-aveam cu ce-mi plăti taxele de şcoală. Şi chiar dacă n-aş fi cerşit niciodată, nu e greu să-ţi dai seama… Orice ai zice, un cerşetor e un om liber, pe când dumneata eşti o sclavă.

Femeia cea brună se întinse, urmărind cu o privire somnoroasă lacheul care trecea, ducând o tavă cu pahare şi o sticlă cu apă gazoasă.

— Tratează-mă cu un porto, îi zise ea, căscând din nou.

„Cu un porto… se gândi Vasiliev. Dar ce s-ar întâmpla dacă în clipa asta ar intra în salon fratele tău, sau mamă-ta? Ce-ai zice? Şi ce-ar zice ei? Să vezi atunci porto, numai îmi închipui…”

Se auziră, pe neaşteptate, sughiţuri de plâns. Din odaia vecină, în care intrase lacheul cu apa gazoasă, ieşi repede un bărbat blond, cu faţa roşie şi cu ochii scânteietori de mânie. În urma lui, patroana, o femeie înaltă şi grasă, striga cu glas ascuţit:

— Cine ţi-a permis să pălmuieşti fetele? La noi vin oameni mai ceva decât dumneata, şi tot nu sar la bătaie! Escrocule!

Se stârni scandal. Vasiliev se sperie şi îngălbeni. În odaia de alături cineva plângea cu sughiţuri, din adâncul sufletului, aşa cum plâng numai oamenii jigniţi. Atunci Vasiliev înţelese că şi acolo trăiau oameni, oameni adevăraţi, care, ca toţi oamenii de pretutindeni, ştiau ce înseamnă jignirea şi suferinţa, şi plângeau şi cereau ajutor… Şi ura şi scârba din sufletul lui făcură loc unui adânc sentiment de milă faţă de cei umiliţi şi de mânie împotriva celor care umilesc. Fără să mai stea la gânduri, Vasiliev se repezi în odaia unde se auzea plângând. Printre sticlele rânduite pe placa de marmură a mesei, desluşi o faţă chinuită, scăldată în lacrimi. Întinse mâinile spre această faţă, făcu un pas înainte, dar se trase îndărăt îngrozit: femeia care plângea era beată.

În timp ce se strecură prin mulţimea adunată în jurul bărbatului celui blond, îşi pierdu cumpătul şi se sperie ca un

copil de lumea aceea străină şi neînţeleasă, care i se părea că vrea să-l alunge, să-l lovească şi să-l împroaşte cu vorbe murdare… Şi smulgându-şi paltonul din cuier, o luă la goană pe scări în jos.

V

Rezemat de gard, Vasiliev aştepta să iasă prietenii din casă. Cântecul pianelor şi al viorilor – vesel, îndrăzneţ, neruşinat sau trist – se învălmăşea în văzduh în acelaşi amestec ca şi adineauri, de parcă undeva în beznă, peste acoperişuri, o orchestră nevăzută îşi acorda instrumentele. Dacă ţi-ai fi ridicat ochii sus, în întuneric, ai fi văzut că ecranul negru era presărat peste tot cu punctişoare albe şi neastâmpărate: ningea. Când ajungeau în lumină, steluţele de zăpadă se învârteau alene prin aer, ca puful, apoi se lăsau, mai alene încă, la pământ. Se învârteau în jurul lui Vasiliev şi i se aşezau pe barbă, pe gene, pe sprâncene. Şi birjarii erau albi, şi caii, şi trecătorii.

„Cum se poate să ningă şi pe stradela asta? se întreba Vasiliev. Blestemate fie toate casele astea!”

Coborâse scările în fugă şi acum i se îndoiau picioarele de oboseală şi răsufla greu, de parcă urcase la deal, iar inima îi zvâcnea cu atâta putere, încât îi auzea bătăile. Dorea să plece cât mai repede din locul acela şi să se întoarcă acasă, dar şi mai mult dorea să-şi aştepte prietenii, ca să-şi descarce asupra lor povara de pe suflet.

Din tot ce văzuse prin casele prin care trecuse, multe lucruri îi rămăseseră neînţelese, aşa cum îi rămăsese învăluit în taină, ca şi până atunci, sufletul femeilor pierdute. În schimb, se lămurise că situaţia era mult mai tristă decât şi-ar fi închipuit. Dacă femeii care se otrăvise i se spunea femeile pierdută, cum ar trebui să le spui acelora care dănţuiau acum, în tactul muzicilor învălmăşite, sau îndrugau în gura mare pornografii scârboase? Acestea nu erau pe cale de a cădea în pierzanie, ci de-a dreptul şi definitiv pierdute.

„Sunt păcătoase, îşi zicea Vasiliev, dar le lipseşte şi conştiinţa păcatului, şi nădejdea mântuirii. Oamenii le vând, le cumpără, le îneacă în vin şi în ticăloşie, iar ele abrutizate, stau nepăsătoare şi nu înţeleg nimic, ca oile. Doamne, Dumnezeule! Doamne, Dumnezeule!”

De asemenea, se lămurise pe deplin că tot ce se numeşte demnitate omenească, individualitate, chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, – totul era pângărit până în temelie, până în străfund, cum spun beţivii, şi că vinovaţi de lucrul acesta nu erau numai femeile abrutizate şi stradela…

Un grup de studenţi înveşmântaţi în albul zăpezii trecură pe lângă el, voioşi, vorbind şi râzând. Unul dintre ei, înalt şi subţire, se opri, îl privi drept în faţă şi zise, cu glas de om beat:

— Ăsta-i de-al nostru! Te-ai afumat, frăţioare? Apoi, vezi? Nu-i nimic, dă-i înainte, dă-i înainte! Nu-ţi pierde curajul,

nenişorule!

Îl luă de umeri şi-şi lipi mustăţile ude şi reci de obrazul lui. Dar lunecă, se poticni şi, aruncându-şi braţele în sus, strigă:

— Ţin-te bine, frate! Vezi să nu cazi!

Apoi, izbucnind în râs, o luă la goană, să-şi ajungă din urmă prietenii.

Prin toată larma aceea răzbătu glasul pictorului:

— N-ai voie să baţi o femeie! Nu-ţi permit, lua-te-ar dracu'! Ticălosule!

În uşa casei se arătă medicinistul. Aruncă o privire la dreapta, apoi la stânga şi, văzându-l pe Vasiliev, zise îngrijorat:

— Aici erai? Drept să-ţi spun, nu mai este chip să mergi undeva cu Egor al nostru. Ce om! Eu unul nu-l înţeleg. A făcut un scandal! Hei, Egor, n-auzi? strigă el din uşă. Egor!

— Nu-ţi permit să baţi o femeie! se auzi din nou, sus, glasul ascuţit al pictorului.

În clipa următoare, ceva mare şi greu se rostogoli pe scări. Era pictorul, care venea de-a berbeleacul la vale. Se vede că-l aruncaseră afară.

— Ticăloşilor! Şnapanilor! Bandiţilor! Nu vă permit să bateţi o femeie! Să bateţi o femeie beată, neputincioasă… Eh, păcătoşilor…

— Egor… Ascultă, Egor… încercă să-l liniştească medicinistul. Îţi dau cuvântul meu de onoare că nu mai merg nicăieri cu tine. Pe cuvântul meu!

Încetul cu încetul, pictorul se linişti şi prietenii se îndreptară spre casă.

— „Spre-aceste locuri triste, începu medicinistul, m-atrage fără vrere o tainică putere…"

— „A fost şi o moară, iată… îi ţinu hangul pictorul, dar cam cu întârziere. Dar azi e dărâmată…" Ia uitaţi-vă cum ninge, Maică Precistă! Grişka, dar tu de ce ai plecat? Măi, că fricos mai eşti! Ca o muiere, pe cinstea mea!

Vasiliev mergea în urma prietenilor, se uita la spinările lor şi se gândea:

«Una din două: ori se cam exagerează şi numai ni se pare că prostituţia e un rău social, ori, dacă este într-adevăr un rău social, aşa cum crede toată lumea în general, atunci simpaticii mei prieteni nu sunt altceva decât nişte stăpâni de sclavi, nişte siluitori ordinari, nişte criminali, ca locuitorii din Siria şi din Cairo, ale căror mutre le poţi vedea în „Niva". Acum, prietenii mei cântă, râd, discută cu mintea limpede… Dar cine exploata mai adineauri foamea, ignoranţa şi prostia, dacă nu ei? Da, ei, că doar am fost şi eu martor. Ce rost mai au atunci medicina, pictura şi umanismul lor? Ştiinţa, arta şi sentimentele înălţătoare ale acestor asasini îmi aduc aminte de o anecdotă:

doi tâlhari înjunghiaseră un cerşetor, într-o pădure. În timp ce-şi împărţeau prada, găsiră în desaga mortului o bucată de slănină. „Ia te uită ce noroc, zise unul. Ia hai s-o mâncăm.” – „Ce-ţi vine-n minte? se sperie celălalt. Ai uitat că azi e miercuri?” Şi n-o mai mâncară… Uciseseră un om, dar plecau din pădure convinşi că erau buni creştini… Aşa şi ăştia: au cumpărat femeile acelea şi acum se duc acasă liniştiţi şi se consideră artişti şi oameni de ştiinţă…»

— Ia ascultaţi colea! strigă el cu asprime, plin de năduf. De ce naiba mai călcaţi pragul caselor ăstora? Cum de nu înţelegeţi că ceea ce faceţi e groaznic? Medicina voastră constată că aceste femei mor înainte de vreme, fie de oftică, fie de altă boală, iar arta voastră vă dovedeşte că, din punct de vedere moral, ele mor încă şi mai devreme. Fiecare dintre ele moare din pricină că, în timpul vieţii ei, primeşte în medie cam cinci sute de bărbaţi. Prin urmare, fiecare moare asasinată de cinci sute de bărbaţi. În numărul acestora intraţi şi voi! Acum, dacă presupunem că în timpul vieţii voastre o să treceţi pe aici, sau prin alte case de felul acestora, de câte două sute cincizeci de ori fiecare, înseamnă că vă revine la amândoi o femeie ucisă! Nu e limpede? Nu e îngrozitor? Să ucizi, împreună cu alţi doi, trei sau cinci, o femeie proastă şi flămândă! Spuneţi şi voi dacă nu-i îngrozitor! Doamne, Dumnezeule!

— Ştiam eu că aşa o s-o sfârşească! făcu pictorul încruntându-se. Cine ne-a pus să ne încurcăm cu dobitocul şi gogomanul ăsta? Poate-ţi închipui că ţi-au venit cine ştie ce idei grozave? Apoi, frăţioare, dracul ştie ce-s astea, dar numai idei nu-s! Văd că te uiţi la mine urât şi în silă, însă eu te-aş sfătui să mai construieşti încă vreo douăzeci de case din astea şi să nu te mai uiţi aşa. În ochii tăi e mai mult păcat, decât în toată stradela asta! Haide, Volodea, şi lasă-l dracului! Nu vezi că-i un dobitoc şi un gogoman?…

— Noi, oamenii, ne ucidem unul pe altul, zise medicinistul. E imoral, fără îndoială, dar în această chestie, filozofia nu foloseşte la nimic. La revedere!

În piaţa Trubnaia, prietenii îşi luară rămas-bun şi se despărţiră. Când se văzu singur, Vasiliev o luă repede de-a lungul bulevardului. Îi era frică de întuneric, de zăpada care cădea în fulgi mari, de parcă voia să acopere tot universul, şi îi era frică de luminile felinarelor, care abia licăreau prin norii de fulgi.

O spaimă laşă, pe care nu şi-o putea explica, pusese stăpânire pe sufletul lui. Din când în când întâlnea câte un trecător, dar se dădea la o parte speriat. I se părea că de peste tot năvălesc şi se uită la el femei, numai femei…

„Începe criza, îi trecu prin minte. Începe criza de nervi.”

VI

Ajuns acasă, se întinse pe pat şi începu să vorbească singur, cutremurându-se din tot trupul:

— Sunt vii, sunt vii! Doamne, Dumnezeule, sunt vii!

Îşi aţâţa în toate felurile imaginaţia, căutând să-şi închipuie că ar fi când fratele, când tatăl unei femei pierdute sau că ar fi el însuşi o femeie pierdută, cu obrazul sulemenit. Şi fiecare dintre aceste închipuiri îl înspăimânta.

I se părea că trebuie să rezolve problema numaidecât şi cu orice preţ şi că această problemă îl priveşte exclusiv pe el, nu şi pe alţii. Îşi adună puterile, îşi birui deznădejdea, se aşeză pe pat şi, luându-şi capul în mâini, începu să se gândească cum ar putea să salveze el femeile pe care le văzuse astăzi. Ca om de ştiinţă, cunoştea perfect ordinea pe care trebuie s-o urmezi, ca să rezolvi o problemă. Şi, cu toată starea lui nervoasă, căută să respecte întocmai această ordine. Reconstitui în minte istoricul problemei, literatura ei, şi, la ora trei şi ceva din noapte, se plimba din colţ în colţ, încercând să-şi amintească toate experienţele care se făceau în vremea aceea pentru salvarea femeilor pierdute. Avea mulţi cunoscuţi şi prieteni care locuiau în hotelurile Falzfein, Galeaşkin, Neceaiev sau Ecikin… Printre ei erau mulţi oameni de inimă şi cu spirit de sacrificiu. Unii dintre ei chiar făcuseră încercări de a salva femeile pierdute…

„Toate aceste încercări, puţine la număr de altfel, se pot împărţi în trei categorii, se gândea Vasiliev. Unii răscumpără femeia de la stabiliment, îi închiriază o odaie mobilată, îi cumpără o maşină de cusut şi o fac croitoreasă. Iar cel ce o răscumpără, vrând-nevrând, o întreţine şi, după ce termină studiile, pleacă şi o dă în primire, ca pe un obiect oarecare, altui om cumsecade ca şi el. Şi femeia pierdută, pierdută rămâne. Alţii, după ce o răscumpără, îi închiriază odaia mobilată şi-i cumpără maşina de cusut obligatorie, mai încearcă pe deasupra şi metoda instructivă, ţinându-i predici şi sfătuind-o să citească. Femeia face pe croitoreasa, atât timp cât lucrul i se pare nou şi interesant, dar în curând se plictiseşte şi ori începe, într-ascuns de predicator, să primească alţi bărbaţi, ori o şterge, îndărăt, acolo unde poate să doarmă până la ora trei, să bea cafea şi să mănânce până se satură. În sfârşit, cei din categoria a treia, entuziaşti şi capabili de sacrificiu, fac cu hotărâre pasul cel îndrăzneţ: le iau în căsătorie. Şi când creatura neruşinată şi răsfăţată, sau idioţită şi îndobitocită, se pomeneşte soţie, gospodină şi poate chiar mamă, viaţa şi concepţia ei asupra lumii se schimbă atât de fundamental, încât ar fi greu să mai recunoşti în ea pe femeia pierdută de până

mai ieri. Da, căsătoria e cel mai bun, e poate singurul mijloc…”

— Dar e cu neputinţă! zise tare Vasiliev trântindu-se pe pat. Eu, cel dintâi, n-aş putea să mă căsătoresc! Pentru un pas ca acesta, trebuie să fii sfânt, să nu te simţi în stare de ură şi să nu ştii ce e dezgustul. Dar să admitem că medicinistul, pictorul şi cu mine am birui dezgustul din noi şi ne-am însura şi că ele toate s-ar mărita… La ce capăt am ajunge? Care ar fi rezultatul? Rezultatul ar fi că, în timp ce femeile de aici, de la Moscova, s-ar căsători, contabilul de la Smolensk ar seduce încă un lot de fete, care ar năvăli încoace, să ocupe locurile libere, împreună cu loturile de la Saratov, de la Nijni-Novgorod, de la Varşovia… Dar ce facem cu cele o sută de mii de la Londra? Ce facem cu cele de la Hamburg?

Lampa cu gazul pe sfârşite fila. Dar Vasiliev nu vedea nimic. Începu din nou să se plimbe prin odaie, gândindu-se mereu. De data aceasta, întoarse altfel problema: ce ar fi de făcut ca să nu mai fie nevoie de femei pierdute? Pentru aceasta, bărbaţii care le cumpără şi le ucid trebuie să-şi dea seama că joacă un rol imoral, de stăpâni de sclave, şi să se cutremure. Prin urmare, bărbaţii trebuie salvaţi…

„Dar cu ajutorul ştiinţei şi al artei, nici vorbă că nu se poate face nimic… îşi urmă ideea Vasiliev. Singurul mijloc ar fi apostolatul.”

Şi încercă să-şi imagineze cum o să se aşeze el mâine la colţul stradelei şi cum o să oprească pe fiecare trecător.

— Încotro te duci şi pentru ce? Cum de nu ţi-e frică de Dumnezeu?…

Apoi o să le spună birjarilor, care stau acolo, nepăsători:

— De ce staţi aici? De ce nu protestaţi, de ce nu vă indignaţi? Doar credeţi în Dumnezeu şi ştiţi că cei pe care i-aţi adus aici păcătuiesc şi că pentru asemenea păcat or să ajungă în iad. De ce nu ridicaţi glasul? E drept, pentru voi sunt străini, însă au şi ei taţi şi fraţi, ca şi voi…

O dată, unul dintre prietenii lui spusese despre el că ar fi talentat. Dar sunt tot felul de talente: literar, dramatic, plastic… El însă are un talent cu totul deosebit: un talent omenesc. E înzestrat cu instinctul ascuţit şi extraordinar al durerii în general. După cum un actor bun răsfrânge gesturile şi glasul altora, tot aşa sufletul lui Vasiliev e în stare să răsfrângă durerile altora. Când vede pe cineva plângând, plânge şi el. Dacă stă lângă un bolnav, se îmbolnăveşte şi geme şi el. Când vede săvârşindu-se un act de silnicie, are impresia că e îndreptat împotriva lui, se sperie ca un copil şi, cu toate acestea, aşa speriat, aleargă să dea ajutor. Durerea altuia îl

îndârjeşte, îl biciuieşte, îi provoacă o stare de extaz, şi aşa mereu…

Nu ştiu dacă prietenul acela avea sau nu dreptate. Dar ceea ce simţi Vasiliev când i se păru că rezolvase problema semăna grozav a inspiraţie. Plângea, râdea, repeta în gura mare vorbele pe care avea de gând să le spună a doua zi, simţind de pe acum o dragoste fierbinte pentru toţi cei ce-l vor asculta şi vor rămâne alături de el, la colţul stradelei, propovăduind. Începea să scrie scrisori, făcea jurăminte…

Toate acestea semănau a inspiraţie, fie şi numai pentru aceea că nu ţinură mult. Vasiliev obosi curând. Femeile londoneze, hamburgheze şi varşoviene îl apăsau cu povara lor, aşa cum munţii apasă pământul. În faţa acestei poveri, el îşi pierdu curajul. Îşi aduse aminte că n-avea darul vorbirii, că era fricos şi laş şi că e greu de presupus că oamenii, nepăsători de felul lor, vor primi să-l asculte şi să-l înţeleagă, pe el, student în anul al treilea la drept, un biet om de nimic şi peste măsură de timid, şi că adevăratul apostolat nu stă numai în predici, ci şi în fapte…

Când se lumină de zi şi începu să se audă huruit de trăsuri pe stradă, Vasiliev stătea întins pe divan, nemişcat, cu ochii aţintiţi într-un singur punct. Nu se mai gândea nici la femei, nici la bărbaţi, nici la apostolat. Toată atenţia lui era concentrată asupra durerii sufleteşti, care-l chinuia. Era o durere mută, abstractă, nelămurită, care avea ceva şi din tristeţe, şi din spaima cea mai cumplită şi din deznădejde. Ştia precis unde o simţea: în piept, sub inimă. Dar durerea aceasta nu se putea asemui cu nimic. Suferise şi altădată, avusese dureri sălbatice de dinţi, pleurezie, nevralgii, – dar toate erau floare la ureche pe lângă durerea sufletească. Din pricina ei, viaţa îi părea odioasă. Disertaţia lui, lucrarea aceea minunată, pe care o avea gata scrisă, oamenii pe care-i iubea, problema salvării femeilor pierdute, – toate câte, ieri încă, îi erau scumpe sau indiferente, acum îl enervau numai când îşi aducea aminte de ele, întocmai ca zgomotul trăsurilor, ca umbletul lacheilor pe coridoare şi ca lumina zilei… Dacă în clipa aceea ar fi săvârşit cineva, sub ochii lui, o faptă bună sau un revoltător act de bestialitate, amândouă i-ar fi produs aceeaşi impresie de scârbă. Din toate gândurile care-i rătăceau alene prin minte, numai două nu-l scoteau din fire: unul că în fiecare clipă avea putinţa să se sinucidă, şi altul că durerea lui sufletească n-o să ţină mai mult de trei zile. Ştia asta din experienţă.

După ce rămase câtva timp culcat, se ridică şi, frângându-şi mâinile, începu să se plimbe. Dar nu din colţ în colţ, ca de obicei, ci în pătrat, de-a lungul pereţilor. În treacăt, se uită în oglindă. Faţa îi era palidă şi trasă, tâmplele adâncite, iar ochii,

mai mari, mai întunecaţi şi cu privirea fixă, păreau că nu-s ai lui şi dovedeau o neînchipuită durere sufletească.

Pe la amiază, pictorul îi bătu în uşă:

— Eşti acasă, Grigori? întrebă el.

Neprimind niciun semn, rămase câteva clipe pe gânduri, apoi îşi răspunse singur, în limba ucraineană:

— Nu-i acasă. S-a dus la universitate, afurisitul.

Şi plecă. Iar Vasiliev se vârî în pat şi, ascunzându-şi capul sub pernă, începu să plângă de durere. Şi cu cât plângea cu lacrimi mai amare, cu atât mai înspăimântătoare îi era durerea. Când se întunecă, se gândi la noaptea chinuitoare care îl aştepta şi îl cuprinse o deznădejde cumplită. Se îmbrăcă repede şi, lăsând uşa dată de perete, plecă în neştire pe stradă. Fără să se întrebe încotro se duce, o luă grăbit pe strada Sadovaia.

Ca şi cu o zi înainte, ningea cu fulgi mari şi deşi. Era moină. Cu mâinile vârâte în buzunare, tremurând din tot trupul şi speriindu-se de toate zgomotele străzii, de clopotul tramvaiului cu cai şi de trecători, Vasiliev merse pe Sadovaia până la Suhareva-başnea, de acolo până la Krasnîie-vorota şi apoi făcu colţul pe Basmanaia. Intră într-o cârciumă şi bău un pahar mare de votcă, dar nu simţi nicio uşurare. Ajungând la Razguleai, o luă la dreapta pe nişte ulicioare, pe unde nu mai fusese niciodată în viaţa lui. Mergând aşa, ajunse la podul cel vechi, sub care vuieşte Iauza şi de unde se văd şirurile nesfârşite de lumini la ferestrele clădirilor Krasnîie kazarmî. Căutând să-şi schimbe durerea sufletească cu o senzaţie nouă sau cu altă durere şi neştiind ce să facă, îşi desfăcu plângând şi tremurând paltonul şi surtucul şi rămase cu pieptul gol în vântul şi zăpada umedă. Dar nici asta nu-i potoli durerea. Atunci se aplecă peste balustrada podului, se uită în adânc, la Iauza cea neagră şi clocotitoare, şi-i veni gust să se arunce cu capul în jos, dar nu din scârbă de viaţă şi nici ca să se sinucidă, ci ca să se lovească, ca durerea cea nouă să i-o îndepărteze pe cea veche. Însă apa neagră, întunericul, malurile pustii şi ninse, totul era înfricoşător. Vasiliev se cutremură şi plecă mai departe. O luă de-a lungul cazărmilor, apoi se întoarse, coborî într-o pădurice şi din pădurice veni din nou pe pod…

„Nu, să mă duc acasă, acasă! îşi zise el. Acolo parcă tot mi-e mai uşor…”

Şi se întoarse îndărăt. Când ajunse acasă, aruncă de pe el paltonul ud şi căciula şi începu să se plimbe din colţ în colţ… Şi se plimbă, aşa, până când se lumină.

VII

A doua zi dimineaţă, când pictorul şi medicinistul veniră la Vasiliev, îl găsiră cu cămaşa sfâşiată, muşcându-şi mâinile, frământându-se prin odaie şi gemând de durere.

— Pentru Dumnezeu! izbucni el în plâns, văzându-şi prietenii. Duceţi-mă unde vreţi, faceţi ce ştiţi, însă, pentru Dumnezeu, scăpaţi-mă cât mai repede! Altfel mă sinucid!

Pictorul se îngălbeni şi-şi pierdu cumpătul. Puţin lipsi să nu izbucnească în plâns şi medicinistul. Însă, gândindu-se că medicii trebuie să-şi păstreze calmul şi gravitatea în toate împrejurările vieţii, zise cu nepăsare:

— Ai o criză de nervi. Nu-i nimic. Te ducem imediat la un doctor.

— Duceţi-mă unde ştiţi, numai, pentru Dumnezeu, mai repede.

— Nu-ţi pierde firea. Caută să te stăpâneşti.

Cu mâinile tremurătoare, pictorul şi medicinistul îl îmbrăcară şi-l scoaseră în stradă.

— Să ştii că Mihail Sergheici de mult vrea să te cunoască, îi spuse pe drum medicinistul. E un om foarte drăguţ şi-şi cunoaşte meseria la perfecţie. A terminat medicina abia în 82 şi cu toate astea are o practică serioasă. Se poartă cu studenţii ca un coleg…

— Mai repede, mai repede… îi grăbea Vasiliev.

Mihail Sergheici, doctorul, un bărbat blond şi gras, îi primi politicos, grav şi rece, zâmbind numai cu un obraz.

— Mayer şi pictorul mi-au şi vorbit de boala dumitale, începu el. Îţi stau bucuros la dispoziţie. Aşa… Stai jos, te rog…

Îl instală în fotoliul mare de lângă masă şi-i împinse în faţă cutia de ţigări.

— Ei? întrebă, netezindu-şi genunchii. Să ne apucăm de treabă… Ce vârstă ai?

Doctorul îi punea lui Vasiliev întrebări, iar medicinistul răspundea în locul lui. Îl întrebă dacă tatăl lui nu suferise cumva de vreo boală mai deosebită, sau dacă nu căzuse în patima beţiei, dacă nu avea accese de furie sau alte ciudăţenii. Aceleaşi întrebări le puse şi în legătură cu bunicul, cu mama, cu fraţii şi surorile. Aflând că mamă-sa avusese glas frumos şi că jucase de câteva ori pe scenă, doctorul se învioră deodată şi-l întrebă:

— Iartă-mă, nu cumva îţi aminteşti dacă mama dumitale n-avea o adevărată pasiune pentru teatru?

Trecură vreo douăzeci de minute. Pe Vasiliev îl plictisea faptul că doctorul îşi netezea mereu genunchii şi, mai ales, că

bătea apa în piuă.

— După cât îmi dau seama din întrebările pe care mi le puneţi, – zise el, – doriţi să aflaţi dacă boala mea e ereditară sau nu. Nu, nu-i ereditară.

După aceea, doctorul îl iscodi dacă nu avusese în tinereţe vicii ascunse, patimi, ciudăţenii, slăbiciuni mai deosebite, dacă nu se lovise la cap… De obicei, la cele mai multe din întrebările pe care ţi le pun doctorii prea zeloşi, poţi foarte bine să nu răspunzi, fără grijă că, prin asta, îţi pui sănătatea în primejdie. Pe când acum, şi Mihail Sergheici, şi medicinistul, şi pictorul căscau nişte ochi la el, de gândeai că era destul să nu răspundă la o singură întrebare, pentru ca totul să fie compromis. Îndată ce primea răspunsul, doctorul şi-l însemna, Dumnezeu ştie de ce, pe o hârtiuţă. Când află că Vasiliev terminase facultatea de ştiinţe naturale şi că acum urma dreptul, doctorul rămase pe gânduri…

— Acum un an, Vasiliev a prezentat o lucrare scrisă, excepţional de bună… îl informă medicinistul.

— Nu mă întrerupeţi, vă rog, mă împiedicaţi să mă concentrez, i-o tăie doctorul, zâmbind din nou cu un singur obraz. Da, fără îndoială, şi asta joacă un rol în anamneză. Muncă intelectuală intensă, surmenaj… Da, da… Spune-mi, te rog, bei votcă? îl întrebă pe Vasiliev.

— Foarte rar.

Mai trecură încă vreo douăzeci de minute. Medicinistul începu să-şi spună părerea, ce e drept cam timid, asupra cauzelor probabile ale acestei crize de nervi. Şi povesti vizita pe care o făcuseră toţi trei, cu două zile în urmă, în stradela S.

Tonul rece, stăpânit şi indiferent, cu care vorbeau atât prietenii lui, cât şi doctorul, despre femei şi despre stradela aceea blestemată, îi păru lui Vasiliev peste măsură de nefiresc…

— Doctore, vă rog să-mi spuneţi un singur lucru, îl întrebă el, căutând să nu fie grosolan. Prostituţia este sau nu un rău social?

— Dragul meu, dar cine ar putea spune altfel? îi răspunse doctorul, şi faţa lui arătă că de mult îşi făcuse o părere în această privinţă. Cine ar putea spune altfel?

— Sunteţi psihiatru? îl întrebă Vasiliev, cu severitate.

— Da, psihiatru.

— Poate că aveţi dreptate cu toţii! zise Vasiliev ridicându-se şi începând să se plimbe prin cabinet. Poate… Eu însă, sunt de-a dreptul uluit! Socotiţi ca un act de eroism faptul că am urmat două facultăţi. Mă ridicaţi în slava cerului pentru că am scris o lucrare care peste trei ani o să fie uitată şi aruncată la coş. Dar pentru că nu pot vorbi liniştit despre femeile pierdute,

aşa cum aş vorbi despre scaunele astea, de pildă, mă sfătuiţi să mă îngrijesc, îmi daţi a înţelege că-s nebun şi mă compătimiţi!

Deodată Vasiliev simţi o nesfârşită milă şi pentru el, şi pentru prietenii lui, pentru toţi cei pe care-i văzuse cu două zile în urmă şi chiar pentru doctorul acesta. Izbucni în plâns şi căzu în fotoliu.

Prietenii se uitară nedumeriţi la doctor. Doctorul se apropie de Vasiliev cu aerul că-i înţelegea foarte bine şi lacrimile, şi deznădejdea, ca şi cum asta ar fi fost specialitatea lui şi, fără să spună o vorbă, îi dădu să bea nişte picături. Iar când bolnavul se linişti, îl dezbrăcă şi începu să-i cerceteze sensibilitatea epidermei, reflexele şi aşa mai departe.

Vasiliev se simţi mai bine. Când ieşi de la doctor, parcă-i era ruşine. Huruitul trăsurilor nu-l mai scotea din fire, iar greutatea de sub inimă dispărea cu încetul, de parcă se topea. Ţinea în mână două reţete: pe una scria „bromură de potasiu”, pe cealaltă „morfină”… Aceleaşi medicamente le luase şi până atunci.

Ajungând în stradă, rămase puţin pe gânduri, apoi îşi luă rămas-bun de la prieteni şi se îndreptă alene spre universitate.

Publicată pentru prima oară în culegerea literaro-artistică „În memoria lui V. M. Garşin”, Sankt-Petersburg, 1889 (culegerea a apărut în decembrie 1888). Semnată: Anton Cehov. Cu înlocuirea câtorva cuvinte şi omiterea mai multor fraze, a intrat în culegerea „Oameni posomorâţi”, Sankt-Petersburg, 1890 şi în ediţiile ei ulterioare (de la 2 la 10, Sankt-Petersburg, 1891-1899). Cu neînsemnate modificări stilistice, a fost inclusă în culegerea „Licăriri”, editura „Posrednik”, Moscova. 1895. A fost revizuită pentru culegerea de „Opere” din 1901, vol. V. Reproducem testul din 1901.

Odată cu revizuirea pentru includerea în culegerea de „Opere”, nuvela a suferit prescurtări fundamentale şi serioase modificări de stil. La capitolul al şaselea au fost scoase cugetările lui Vasiliev cu privire la artă.

„… n-ai ce să-i faci… se gândea Vasiliev. Oricât de înălţătoare ar părea ştiinţele şi artele, ele nu sunt totuşi decât opera mâinilor omului, trup din trupul nostru, sânge din sângele nostru. Suferă de aceleaşi metehne de care suferim şi noi şi viciile noastre se răsfrâng în primul rând asupra lor. Parcă literatura şi pictura nu exploatează nudul şi amorul plătit? Parcă ştiinţa nu ne învaţă să privim femeile pierdute ca pe o marfă care, la nevoie, trebuie aruncată la rebut? Problemele morale n-au decât o singură ieşire: apostolatul…”

Moartea lui Vs. Garşin a făcut o adâncă impresie asupra contemporanilor. Ca să-i cinstească memoria, două grupări de literaţi au organizat editarea unor culegeri literare. K. Barantevici şi A. N. Pleşceev i s-au adresat lui Cehov, cu rugămintea de a scrie o nuvelă. Pentru culegerea lui Barantevici, Cehov intenţiona la început să trimită nuvela „Fugarul”, dar când a aflat că i se cerea o lucrare nouă, scriitorul a refuzat să mai colaboreze. Răspunzând la cererea repetată a lui Pleşceev, Cehov care lucra pe atunci la „Onomastica”, i-a scris: „În ce priveşte culegerea «Garşin», nici nu ştiu ce să-ţi răspund. N-aş vrea să nu dau ceva. În primul rând, pe oameni ca răposatul Garşin îi iubesc din tot sufletul şi consider de datoria mea să certific public simpatia mea faţă de ei; în al doilea rând, în ultimele zile ale vieţii sale, Garşin s-a ocupat de persoana mea (interesul pentru «Stepa»), ceea ce nu pot să uit; în al treilea rând, a refuza să particip la culegere ar însemna să fac un gest anticolegial, adică porcesc. De toate acestea îmi dau bine seama până în măduva oaselor, însă, crede-mă, sunt într-o situaţie mai mult decât absurdă! Nu am niciun subiect potrivit pentru culegere… Adică nu, am unul: un tânăr, de plămadă garşiniană, cu o fire excepţională, cinstită şi foarte sensibilă, nimereşte, pentru întâia oară în viaţa lui, într-o casă de toleranţă. Deoarece despre lucruri serioase se cuvine să vorbeşti serios, în nuvela mea toate vor purta numele lor adevărat. Poate că voi izbuti s-o scriu aşa fel, încât bucata să facă o impresie apăsătoare asupra cititorului, aşa cum doresc, poate va ieşi o nuvelă bună şi va fi potrivită pentru culegere. Dar îmi garantezi dumneata, dragul meu, că cenzura sau, poate, însăşi redacţia, nu vor da afară din ea tocmai ceea ce socot eu mai important? Culegerea va fi ilustrată, prin urmare va trece pe la cenzură. Dacă îmi garantezi că nu mi se va scoate niciun cuvânt, mă apuc de scris şi în două seri nuvela

e gata. Dar dacă nu mă poți asigura, atunci mai aşteaptă o săptămână şi o să-ți dau un răspuns definitiv: cine ştie, poate născocesc vreun subiect!" (15 noiembrie 1888.)

Trimițând „Criza de nervi", Cehov o caracteriza în scrisoarea către Pleşceev, care o însoţea, după cum urmează: „Nuvela nu e deloc potrivită pentru o lectură gen almanah, nu e deloc grațioasă şi răspândeşte un miros de igrasie, asemănător cu acela de la burlane. Dar, cel puțin, am conştiința împăcată: întâi că mi-am ținut făgăduiala şi al doilea, că am adus răposatului Garşin tributul meu, aşa cum l-am dorit şi m-am priceput. Mie, ca medic, mi se pare că am descris just suferința morală, adică după toate regulile psihiatriei" (13 noiembrie).

„Criza de nervi", citită de artistul Davîdov la Cercul literar, a stârnit un viu interes printre auditori. De asemenea, nuvela s-a bucurat de bune aprecieri în scrisorile lui A. N. Pleşceev şi A. V. Grigorovici. „Părerea mea este diametral opusă părerilor acelor persoane, pe care îi indignează cinismul temei, precum şi ale acelora care găsesc că criza de nervi a eroului principal nu e motivată în niciun fel la începutul nuvelei, scria Grigorovici. Prima acuzaţie e o curată prostie, mai mult decât atât: prin ea se străvede ipocrizia, care începe să fie la modă. «Nevski Prospekt» a lui Gogol, unde viaţa unei case de toleranţă e descrisă mult mai amănunţit, n-a indignat pe nimeni, nici chiar pe vremea când asemenea subiecte erau socotite ca inadmisibile în literatură, nu numai la noi, dar chiar şi în Franţa. A doua acuzaţie se explică sau prin neglijenţa cititorului care – cum se întâmplă de obicei – doar frunzăreşte cartea, urmărind numai acţiunea, fără să-şi dea osteneala să pătrundă în miezul problemei, ori prin lipsa unui simţ literar sigur. Chiar din primele pagini se vede că Vasiliev este un om din cale afară de nervos, cu o fire bolnăvicioasă şi impresionabilă (pagina 412, rândurile de la 23 la 27 de la cuvintele: «…îşi cântăreşte fiecare cuvânt şi fiecare pas» până la: «…să scape de propriul său control».) Dimpotrivă, criza de nervi e pregătită treptat cu o măiestrie rară: îți dai seama de la început că Vasiliev, în mod inevitabil, va sfârşi tragic şi, compătimindu-l tot timpul şi din toată inima, te bucuri că totul se încheie doar cu o criză de nervi şi că băiatul va continua să trăiască şi să nutrească aceleaşi sentimente. În sfârşit, mi se pare nedrept să te opreşti numai la Vasiliev şi să-ți descarci toate nemulţumirile în capul lui: nu el e eroul principal, esenţialul nu se cristalizează în el, ci în sentimentul acela sublim, uman, care, de la începutul şi până la sfârşitul nuvelei, luminează şi justifică totul. Pe mine, cel puțin, sentimentul acesta m-a urmărit tot timpul lecturii, punându-mi stăpânire pe suflet. Ai ales în chip cât se poate de fericit imaginea serii, cu cerul ei mohorât, cu ninsoarea proaspătă şi cu fulgii care coboară spre pământ: ai impresia că acompaniază şi susţine tonul melancolic, care abundă în toată nuvela de la început şi până la sfârşit. Natura e redată cu o măiestrie şi mai perfectă decât în alte bucăți: doar câteva rânduri, însă în ele e atât sentiment, totul e redat atât de firesc şi de abil, încât ai impresia că retrăieşti tu însuți imaginea. Rândurile de la 6 la 12, pagina 411 sunt o minune! (De la cuvintele: «Vasiliev stătea…» până la: «… decât în ajun».) Turbam că nimeni n-a apreciat rândul al 10-lea de la pagina 427 (— «Cum se poate să ningă şi pe stradela asta!») Şi când te gândeşti că la lectura de la cercul literar au asistat şi poeți; cel puțin aşa mi s-a spus!" (27 decembrie.)

În legătură cu aprecierile făcute pe marginea nuvelei sale, Cehov îi scria lui A. S. Suvorin: „Cercul literar, studenții, Evreinov, Pleşceev, domnişoarele şi alții mi-au ridicat în slava cerului «Criza de nervi», dar descrierea celei dintâi zăpezi n-a observat-o decât Grigorovici' (23 decembrie).

M. Gorbunov-Posadov, entuziasmat de nuvelă, „care lasă o impresie morală atât de adâncă", ceruse aprobarea s-o publice în culegerea „Za padşih" pe care avea de gând s-o editeze în 1891. Culegerea a fost interzisă de cenzură; totuşi Gorbunov-Posadov a publicat nuvela în culegerea „Licăriri", în 1895.

Într-unul dintre articolele sale scrise în 1912, M. Gorki vorbeşte de preţuirea de care s-a bucurat nuvela din partea lui L. N. Tolstoi… „Tolstoi… îl iubea pe Anton Pavlovici şi ca om, cu dragoste de părinte, şi îl iubea şi ca literat… Era entuziasmat de justeţea plină de finețe a procedeelor lui literare şi dădea drept pildă tinerilor scriitori operele atât de neasemuite şi de adânci ale lui Cehov: «Tifos exantematic», «Sufleţelul», «Criză de nervi», «Criminalii», «Duelul» şi multe altele." („M. Gorki şi A. Cehov", Leningrad, 1937, pagina 163.) Iar în schița sa autobiografică „O seară la Şamov", Gorki însuşi scria despre Cehov: „După «Criza de nervi», îl consider pe Cehov ca pe un scriitor care stăpâneşte la perfecție «talentul omenesc. Înzestrat cu instinctul ascuțit şi extraordinar al durerii în general»." Citatul e luat de Gorki din textul nuvelei „Criză de nervi".

Nuvelele „Criză de nervi", „Volodea" şi „Nepăsare" au servit drept pretext Comisiei ştiințifice de pe lângă Ministerul Instrucţiunii Publice de a interzice, în 1902, achiziționarea volumului al cincilea al operelor lui Cehov de către bibliotecile publice şi sălile de lectură.

Cizmarul şi necuratul

Era în ajunul Crăciunului. Maria sforăia de mult pe cuptor, gazul din lampă se sfârşise, numai Feodor Nilov stătea şi lucra. De când ar fi lăsat lucrul şi ar fi ieşit pe stradă! Dar clientul din uliţa Kolokolnîi, care-i adusese o pereche de cizme la încăputat încă de acum două săptămâni, venise ieri şi-i făcuse scandal, hotărându-i să i le dea gata neapărat până astăzi la utrenie.

— Viaţă de ocnaş! bombănea Feodor, aplecat asupra lucrului. Unii dorm de cine ştie când, alţii petrec, iar eu trebuie să mă pedepsesc ca un Cain, muncind pentru dracu' ştie cine…

Ca nu cumva să adoarmă, scotea din când în când clondirul de sub masă şi trăgea câte o duşcă, iar după fiecare înghiţitură clătina din cap şi vorbea singur în gura mare:

— Mă rog, tare aş vrea să ştiu: de ce clienţii să petreacă, iar eu să stau şi să muncesc pentru ei? Pentru că dumnealor au, iar eu îs calic?

Cizmarul îşi ura toţi clienţii, dar mai ales îl ura pe cel din uliţa Kolokolnîi. Era un bărbat ursuz, cu faţa galbenă, care purta părul lung şi ochelari mari, albaştri. Vorbea răguşit. Avea un nume nemţesc, din cele care fac să ţi se încurce limba în gură. Din ce neam de oameni s-o fi trăgând şi cu ce s-o fi ocupând era greu să-ţi dai seama. Când se dusese Feodor la el acum două săptămâni să-i ia măsura, clientul stătea pe podea şi pisa nu ştiu ce într-o piuliţă. Nici n-apucase să-i dea bună ziua, şi dintr-odată din piuliţă izbucnise o flacără roşie, luminoasă, împrăştiind miros de pucioasă şi de pene arse, iar odaia se umpluse cu un fum gros şi trandafiriu, care-l făcuse pe Feodor să strănute de vreo cinci ori la şir. În timp ce se întorcea acasă după întâmplarea asta, se gândea: „Un om cu frica lui Dumnezeu nu s-ar ţine de asemenea treburi".

Când în clondir nu mai rămase nicio picătură, Feodor puse cizmele pe masă şi rămase pe gânduri. Îşi sprijini capul greu în pumn şi începu să se gândească la sărăcia lui şi la viaţa lui

plină de nevoi şi lipsită de bucurii, apoi la cei bogaţi, la caretele şi la casele lor mari, la hârtiile de o sută de ruble… Ce bine ar fi dacă afurisiţilor ăstora le-ar crăpa zidurile caselor, le-ar plesni caii şi le-ar ieşi de soare şubele şi căciulile lor de samur! Ce bine ar fi dacă bogătaşii ar ajunge încetul cu încetul calici, să n-aibă nici ce mânca, iar cizmarul cel sărac ar ajunge bogătaş, să facă şi el pe grozavul faţă de vreun biet cizmar sărac, în ajunul Crăciunului…

Visând aşa, Feodor îşi aduse aminte de lucrul lui şi deschise ochii.

„Ia te uită minunăţie! se miră el, uitându-se la cizme. Căputele-s gata de cine ştie când, şi eu stau. Trebuie să duc cizmele clientului."

După ce înveli cizmele într-o basma roşie, se îmbrăcă şi ieşi. Ningea cu fulgi mărunţei şi îngheţaţi, care înţepau obrazul ca nişte ace. Era frig, lunecuş, întuneric, felinarele împrăştiau o lumină nedesluşită şi mirosea a gaz, dar aşa de tare, încât pe Feodor începu să-l zgârie în gât şi tuşi. Pe caldarâmul străzii treceau încoace şi încolo trăsuri cu bogătaşi şi fiecare dintre ei ţinea în mână câte un jambon şi câte un sfert de votcă. Din carete şi din sănii, domnişoare bogate îl priveau, scoteau limba la el şi-i strigau râzând:

— Calicule! Calicule!

Studenţi, ofiţeri, negustori şi generali se ţineau după el şi-l sâcâiau:

— Beţivanule! Beţivule! Cizmar fără frica lui Dumnezeu! Cizmă fără suflet! Calicule!

Erau vorbe usturătoare, fără îndoială, însă Feodor tăcea şi scuipa. Numai când îi ieşi în drum maistrul cizmar Kuzma Lebiodkin, de fel din Varşovia, şi-i strigă: „Eu m-am însurat cu o fată bogată, am calfe la lucru, iar tu ai rămas calic şi n-ai ce mânca" – Feodor nu se mai putu stăpâni şi începu să alerge după el. Şi alergă, alergă până se pomeni în uliţa Kolokolnîi. Clientul lui stătea în a patra casă din colţ, la etajul de sus. Ca să ajungi la el, trebuie să treci printr-o curte lungă şi întunecoasă, apoi să urci o scară foarte înaltă şi lunecoasă, care ţi se clătina sub picioare. Când intră Feodor, clientul stătea pe podea şi pisa nu ştiu ce în piuliţă, ca şi cu două săptămâni în urmă.

— Înălţimea Voastră, v-am adus cizmuliţele! zise Feodor ursuz.

Clientul se ridică şi, fără să spună o vorbă, se apucă să-şi încerce cizmele. Ca să-l ajute, Feodor se puse în genunchi şi-i trase din picior cizma cea veche. Dar îndată sări ca ars şi se dădu spre uşă îngrozit: în loc de picior, clientul avea o copită de cal.

„Ehe-he! îşi zise Feodor. Ia te uită minunăţie!”

Ar fi trebuit să-şi facă cruce, să lase totul baltă şi s-o ia la sănătoasa pe scări, în jos. Dar numaidecât îşi făcu socoteală că necuratul îi ieşise în drum pentru cea dintâi şi, fără îndoială, pentru cea din urmă oară în viaţă, şi că ar fi o prostie să nu profite de serviciile lui. Aşa că se stăpâni şi se hotărî să-şi încerce norocul. Ducându-şi mâinile la spate, ca să nu fie ispitit să-şi facă cruce, tuşi respectuos şi începu:

— Se zice că nimic nu-i mai slut pe lume decât necuratul. Însă eu îmi dau cu socoteala, Înălţimea Voastră, că mai învăţat decât necuratul nici că se mai află! Ce e drept, dracul, iertaţi-mi vorba mea cea proastă, are coadă şi copite, în schimb are minte mai multă chiar decât un student…

— Să ştii că pentru vorbele astea, te-am îndrăgit, zise clientul, măgulit. Îţi mulţumesc, cizmarule. Şi acum, spune-mi, ce-ţi doreşte inima?

Fără să mai stea la gânduri, cizmarul începu să i se plângă de soarta lui. Îi mărturisi că, încă din copilărie, îi pizmuia pe cei bogaţi. Gândul că nu toţi oamenii au case mari şi cai buni, cu care să se plimbe pe stradă, îl mâhnea de când era pe lume. Totdeauna se întrebase: adică, de ce să fie sărac? Mă rog, cu cât e el mai prejos decât Kuzma Lebiodkin, cel de la Varşovia, care are casa lui şi a cărui nevastă umblă cu pălărie? Şi el are nas, are mâini, picioare, cap, spate, ca şi cei bogaţi. Atunci, de ce să fie nevoit să muncească, în timp ce alţii se plimbă? De ce să fie însurat cu Maria, şi nu cu o cucoană, care miroase a parfum? De multe ori i se întâmplă să vadă, prin casele bogaţilor, domnişoare frumoase, dar ele nici nu se uită la el, doar din când în când râd şi-şi şoptesc între ele: – „Ia te uită ce nas roşu are cizmarul ăsta!” E drept că Maria lui e o femeie blândă, bună şi muncitoare, însă nu ştie carte şi are mâna grea: o simţi când te plesneşte! Iar dacă ţi se întâmplă să vorbeşti în faţa ei de politică sau de alte lucruri serioase, se amestecă şi ea şi începe să îndruge atâtea bazaconii, de-ţi vine să-ţi iei lumea în cap!

— Şi ce-ţi doreşte inima? îl întrerupse clientul.

— V-aş ruga, Înălţimea Voastră Scaraoţchi Ivanîci, dacă aveţi bunătatea să mă faceţi şi pe mine bogat.

— Cum vrei. Numai că, pentru asta, trebuie să-mi dai în schimb sufletul tău. Uite, înainte de a cânta cocoşii, vino şi iscăleşte, aici – pe hârtiuţa asta, cum că-mi dai sufletul.

— Înălţimea Voastră! răspunse Feodor respectuos. Când aţi venit la mine şi mi-aţi poruncit să vă încăputez cizmele, eu nu v-am cerut banii înainte. Mai întâi trebuie să faci ce ai de făcut, şi numai după aceea să ceri plata.

— Bine, fie şi aşa! se învoi clientul.

Deodată, o flacără vie ţâşni din piuliţă şi un fum gros şi trandafiriu umplu odaia, împrăştiind miros de pene arse şi de pucioasă. Când fumul se risipi, Feodor se frecă la ochi şi văzu că nu mai era nici Feodor, nici cizmar, ci alt om, cu vestă, cu lănţişor şi cu pantaloni noi care stătea într-un fotoliu în faţa unei mese întinse. Doi lachei îl serveau cu fel de fel de bucate, ploconindu-se adânc în faţa lui şi zicând:

— Să mâncaţi sănătos, Înălţimea Voastră!

Ce mai belşug! După ce lacheii îi puseră dinainte o bucată mare de friptură de oaie şi o strachină cu castraveţi, îi mai aduseră pe tavă şi o gâscă friptă, iar ceva mai târziu rasol de porc cu hrean. Şi toate erau servite nobil, politicos. Feodor înfuleca, iar înaintea fiecărui fel de mâncare dădea pe gât câte un pahar mare cu votcă minunată, întocmai ca un general sau un conte. După rasol, i se aduse o caşă cu grăsime de gâscă, scrob cu slănină şi ficat prăjit, iar el mânca şi se minuna. Ce i-au mai adus încă? Da, i-au mai adus şi plăcintă cu ceapă, sfeclă înăbuşită şi cvas. „Cum de nu crapă boierii de atâta mâncare?" se gândea el. La urmă de tot i-au pus dinainte şi o oală mare plină cu miere. După masă, i se înfăţişă diavolul cu ochelarii albaştri şi-l întrebă, făcând o adâncă plecăciune:

— Aţi fost mulţumit de masă, Feodor Panteleici?

Dar Feodor nu putea să scoată o vorbă, aşa era de umflat de-atâta cât mâncase. Ghiftuit şi îngreunat, nu se simţea tocmai în apele lui şi, ca să-i mai treacă de urât, începu să-şi cerceteze cizma de pe piciorul stâng.

— Pentru nişte cizme ca astea, eu nu luam mai puţin de şapte ruble şi jumătate. Cine mi le-a făcut? întrebă el.

— Kuzma Lebiodkin, îi răspunse lacheul.

— Chemaţi-l pe dobitocul acela la mine!

Kuzma Lebiodkin de la Varşovia se înfăţişă curând. Se opri în prag, într-o atitudine plină de respect, şi zise:

— Porunciţi, Înălţimea Voastră!

— Tacă-ţi gura! strigă la el Feodor, bătând din picior. Să nu îndrăzneşti să crâcneşti în faţa mea. Ai uitat că nu eşti decât un cizmar? Neghiobule! Nu te pricepi să faci o pereche de cizme ca lumea! Acuşi îţi fac mutra fărâme. Ce cauţi aici?

— Am venit după bani.

— Care bani? Ieşi afară! Să vii sâmbătă. Ascultă, lacheu, ia dă-i câţiva pumni după ceafă!

Dar aducându-şi aminte cum îşi băteau joc clienţii de el, simţi ceva, ca o greutate pe suflet. Ca să-i mai treacă năduful, scoase din buzunar un portofel umflat şi începu să-şi numere banii. Erau mulţi, dar el voia să aibă şi mai mulţi. Atunci diavolul cel cu ochelari albaştri îi mai aduse încă un portofel şi

mai umflat însă lui Feodor tot nu i se păreau destui şi, cu cât număra, cu atât era mai nemulţumit.

În aceeaşi seară, necuratul îi aduse o cucoană înaltă şi pieptoasă, îmbrăcată într-o rochie roşie, şi-i spuse că aceea era noua lui nevastă. Până noaptea târziu s-au tot sărutat amândoi şi au mâncat turtă dulce. După aceea, Feodor s-a culcat pe o saltea moale de puf, dar nu putea să adoarmă cu niciun chip. Se perpelea când pe o parte, când pe alta. Îi era frică.

— Avem bani mulţi, îi spunea el nevestei lui.

— Te pomeneşti că ne calcă hoţii. N-ar fi rău să iei lumânarea şi să te duci să tragi o raită!

Toată noaptea n-a putut să închidă ochii: mereu se scula să vadă dacă sipetul e neatins. Dimineaţa a trebuit să se ducă la biserică, la utrenie. În biserică, săraci şi bogaţi, oamenii sunt totuna. Când era sărac, Feodor se ruga aşa: „Doamne, iartă-mă pe mine, păcătosul!” Tot aşa se ruga şi acum, când era bogat. Atunci, care-i deosebirea? Şi apoi, când o să moară Feodor cel bogat, tot în pământ or să-l vâre, ca pe cel din urmă calic, nu în aur sau în nestemate, şi o să ardă şi el tot în focul în care ard şi cizmarii… Gândurile acestea îi amărau sufletul. Pe deasupra, îşi mai simţea şi trupul greu după masa prea îmbelşugată de aseară şi, în loc să-i stea mintea la rugăciuni, se gândea la tot soiul de drăcovenii; când la sipetul cu bani, când la hoţi, când la sufletul cel păcătos şi prăpădit.

Ieşi din biserică amărât. Ca să-şi mai împrăştie gândurile negre, începu să cânte cât îl ţinea gura, aşa cum făcea de multe ori, pe vremuri. Dar abia se porni, că şi veni în goană un sergent de stradă şi, ducându-şi mâna la cozoroc, îi zise:

— Nu vă supăraţi, boierii n-au voie să cânte pe stradă. Că doar nu sunteţi cizmar!

Feodor se rezemă cu spatele de gard şi începu să se gândească: oare cum ar face să petreacă puţin?

— Boierule! îi strigă un portar. Nu vă rezemaţi de gard, că vă murdăriţi şuba!

Atunci, Feodor intră într-o dugheană, îşi cumpără cea mai bună armonică şi o luă de-a lungul străzii, cântând. Trecătorii îl arătau cu degetul, râzând.

— Ia uitaţi-vă la el, cică-i boier! râdeau de el birjarii. Parcă-i cizmar…

— Unde s-a mai pomenit boier să-şi facă aşa de cap? îi zise iarăşi sergentul de stradă. Te pomeneşti că mai intraţi şi în cârciumă!

— Boierule, faceţi-vă milă şi pomană, pentru numele lui Hristos! îl rugau cerşetorii, înconjurându-l din toate părţile. Faceţi-vă milă şi pomană!

Înainte, pe vremea când era cizmar, cerşetorii nici nu se uitau la el, iar acum îi aţineau calea.

Acasă îl aştepta nevasta cea nouă, cucoana, îmbrăcată cu polcă verde şi cu fustă roşie. Feodor ar fi vrut s-o mângâie, ba chiar întinse mâna să-i tragă un pumn în spinare. Dar femeia se răsti la el, îmbufnată:

— Mojicule! Bădăranule! Habar n-ai cum trebuie să te porţi cu cucoanele! Dacă mă iubeşti, sărută-mi mânuţa, dar nu sări la bătaie, că asta n-am să permit niciodată!

„Afurisită viaţă, ce să zic! se gândi Feodor. Ia te uită cum trăiesc boierii! N-ai chip să-i tragi un cântec pe stradă, din gură sau din armonică, n-ai chip să-ţi giugiuleşti muierea… Ptiu!

Nici nu apucă să se aşeze la ceai, cu cucoana lui, că diavolul cel cu ochelari albaştri i se şi înfăţişă.

— Ei, Feodor Panteleici, îi zise, eu mi-am ţinut făgăduiala întocmai. Fă bine de iscăleşte ţidula asta şi vino cu mine. Cred că acuma ştii ce înseamnă să trăieşti în bogăţie. Ţi-ajunge!

Şi-l duse pe Feodor de-a dreptul în focul Gheenei, unde dracii începură să năvălească la el din toate părţile, strigându-i:

— Dobitocule! Nătărăule! Măgarule!

În iad duhnea atât de cumplit a gaz, de te înăbuşeai.

Deodată, totul se risipi. Feodor deschise ochii şi văzu masa lui de lucru, cizma şi lampa de tablă. Sticla lămpii era neagră şi din flacăra mititică a fitilului se înălţa, ca dintr-un hogeag, un fum rău mirositor. Iar lângă el stătea clientul cel cu ochelari albaştri şi striga înfuriat:

— Dobitocule! Nătărăule! Măgarule! Lasă că te-nvăţ eu minte, pungaşule! Ai luat comanda de două săptămâni şi cizmele nu-s gata nici acuma! Crezi că eu am vreme de pierdut, ca să bat drumul până la tine de câte cinci ori pe zi după cizme? Ticălosule! Vită încălţată!

Feodor îşi scutură capul şi se apucă de lucru, iar clientul îl înjura şi-l ameninţa înainte. Când, până la urmă, se linişti, Feodor îl întrebă ursuz:

— Şi dumneata cu ce te ocupi, boierule?

— Fac artificii şi rachete luminoase. Sunt artificier.

Se auziră clopotele de utrenie. Feodor dădu clientului cizmele, primi banii şi plecă la biserică.

Pe stradă era un du-te-vino neîntrerupt de carete şi de sănii împodobite cu blăni de urs. Pe trotuare, cot la cot cu poporul, treceau negustorii, cucoane, ofiţeri… Dar Feodor nu mai invidia pe nimeni şi nu mai cârtea împotriva sorţii. I se părea că acum şi cei bogaţi, şi cei săraci o duceau deopotrivă de prost. E drept, bogaţii puteau să umble în carete, iar săracii să cânte pe stradă cât pofteau, şi din gură, şi din armonică. Dar şi pe unii şi pe alţii, îi aştepta acelaşi sfârşit: mormântul. Iar pe

altă parte, socotea că nimic din câte sunt pe lume nu merită să dai necuratului măcar o fărâmă din sufletul tău.

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta”, Nr. 355, 25 decembrie 1888. Semnată: An. Cehov. A fost modificată fundamental pentru culegerea de „Opere” din anul 1899, vol. I. Reproducem textul din 1899.

Nuvela a fost supusă unei adânci revizuiri şi prescurtări a textului. Aşa, de pildă, a fost prescurtată discuţia cizmarului cu necuratul:

„(Fă bine de iscăleşte ţidula asta.)

— Ei, asta-i bună! Şi de ce s-o iscălesc?

— Cum, de ce? se miră necuratul. Acum eşti boier, ai parale multe şi nevastă cucoană.

— Da, aşa-i, şi Feodor se scărpină la ceafă. Da’ vezi că nu-i ce crezi tu, frăţioare. De pe urma lor, am mai multă bătaie de cap decât bucurie. Pricopseşte-mă cu ceva nou care să mă facă să-mi stea inima în loc de bucurie şi niciun gând să nu-mi mai tulbure mintea.

— Ehei, frate, văd că începi a-mi umbla cu şoalda, zise necuratul încruntându-se. După cât înţeleg, ai de gând să mă tragi pe sfoară. Nu, frate, cu mine să nu glumeşti… că te fac eu să iscăleşti cu sila!

— Ia să te văd! încearcă!

— Te fac! răcni necuratul, izbind cu pumnul în masă.

— Ţi-ai pus în minte să mă tragi pe sfoară, hai? Dobitocule? Măgarule! Las’ că-ţi arăt eu ţie!

— Dacă-i vorba aşa, atunci stai puţin, satană! zise Feodor şi-şi făcu cruce…”

Nuvela a fost scrisă pentru numărul de Crăciun al ziarului, la rugămintea redactorului S. Hudelţov. (Vezi scrisoarea lui Cehov către A. S. Suvorin din 17 decembrie 1888.)

Un răMăşag

I

Era o noapte întunecoasă de toamnă. Bătrânul bancher se plimba în lungul şi latul biroului, furat de gânduri: îşi aducea aminte de o serată, pe care o dăduse cu cincisprezece ani în urmă, tot într-o toamnă. La serata aceea veniseră mulţi oameni inteligenţi şi se încinseseră discuţii interesante. Între altele se vorbise şi despre pedeapsa cu moartea. Majoritatea celor de faţă, printre care se numărau şi câţiva oameni de ştiinţă şi câţiva ziarişti, erau împotriva pedepsei cu moartea. Găseau că această pedeapsă era învechită, imorală şi cu totul nepotrivită pentru o tară creştină. După unii, pedeapsa cu moartea trebuia schimbată în închisoare pe viaţă.

— Nu sunt de aceeaşi părere cu dumneata, spusese atunci stăpânul casei, bancherul. Eu personal n-am avut de-a face nici cu pedeapsa cu moartea, nici cu închisoarea pe viaţă. Dar dacă judecăm *a priori,* cred că pedeapsa cu moartea e mai morală şi mai umană decât închisoarea pe viaţă. Pedeapsa capitală te ucide dintr-odată, pe când închisoarea pe viaţă, cu încetul. Care dintre călăi e mai omenos: acela care te ucide în câteva minute, sau acela care îţi stoarce viaţa cu încetul, picătură cu picătură?

— Şi o pedeapsă, şi alta sunt deopotrivă de imorale, replicase unul dintre oaspeţi, pentru că au acelaşi scop: să-ţi ridice viaţa. Statul nu e Dumnezeu.

El nu are dreptul să-ţi ia ceea ce nu-ţi poate da îndărăt, chiar dacă ar vrea.

Printre oaspeţi, era şi un jurist, un bărbat tânăr, de vreo douăzeci şi cinci de ani. Când i se ceruse să-şi spună părerea, răspunsese:

— Şi pedeapsa cu moartea, şi închisoarea pe viaţă sunt tot atât de imorale, dar dacă mi s-ar propune să aleg, bineînţeles

ca aş alege închisoarea pe viaţă. Oricum, tot e mai bine să fii viu, decât mort.

Se încinsese o discuţie aprinsă. Bancherul, mai tânăr pe atunci şi mai nestăpânit, îşi ieşise din fire, bătuse cu pumnul în masă şi, întorcându-se spre tânărul jurist, strigase:

— Nu-i adevărat! Pun rămăşag pe două milioane că dumneata n-ai putea să stai în celulă nici măcar cinci ani.

— Dacă propunerea dumitale e serioasă, îi răspunsese juristul, atunci fac prinsoarea că voi sta cincisprezece ani, nu cinci.

— Cincisprezece? Mă prind! strigase iarăşi bancherul. Domnilor, pun rămăşag pe două milioane!

— De acord! Dumneata pui la bătaie două milioane, iar eu libertatea mea! se învoise juristul.

Aşa se încheiase rămăşagul acesta crunt şi fără niciun rost. Bancherul răsfăţat şi uşuratic, care nu-şi mai cunoştea seama milioanelor, era în culmea fericirii. În timpul mesei glumea, luându-l peste picior pe jurist:

— Tinere, gândeşte-te bine ce faci, până nu e prea târziu! Pentru mine, două milioane sunt o nimica toată, pe când dumneata rişti să pierzi trei sau patru din cei mai buni ani de viaţă. Zic trei sau patru, pentru că n-o să rezişti mai mult. Şi apoi nu uita, nenorocitule, că e mult mai greu să stai închis de bunăvoie, decât de nevoie. Gândul că ai dreptul să fii liber în orice clipă o să-ţi otrăvească viaţa în celulă. Îţi spun drept, mi-e milă de dumneata!

Şi acum, plimbându-se din colţ în colţ, bancherul îşi amintea de toate acestea şi se întreba:

— Ce rost a avut acest rămăşag? Ce folos că juristul a pierdut cincisprezece ani din viaţă şi că eu o să arunc în vânt două milioane? Toate acestea pot să dovedească oamenilor că pedeapsa cu moartea e mai rea sau mai bună decât închisoarea pe viaţă? Nu şi nu! E o prostie, o absurditate. Din partea mea n-a fost decât un capriciu de om îmbuibat, iar din partea juristului, numai lăcomia de bani…

Îşi aminti apoi ce se întâmplase în urma acelei seri. Rămăsese hotărât că juristul o să-şi facă închisoarea sub cel mai strict control, într-o căsuţă izolată din grădina bancherului. De asemenea, se înţeleseseră că timp de cincisprezece ani n-o să aibă dreptul să treacă pragul casei, să vadă oameni, să le audă glasul, să primească scrisori şi ziare. În schimb, i se îngăduia să aibă cu el un instrument muzical, să citească orice cărţi, să scrie scrisori, să bea vin şi să fumeze. Potrivit înţelegerii, nu putea să comunice cu lumea dinafară decât printr-o ferestruică făcută anume, şi numai pe muteşte. Putea să capete ce-i trebuia – cărţi, note muzicale, vin şi altele – în

orice cantitate, cerându-le printr-un bileţel, dar numai pe ferestruică. Convenţia prevedea toate amănuntele, chiar şi cele mai neînsemnate, care garantau că regimul de detenţiune va fi strict celular, şi în acelaşi timp îl obligau să stea închis exact cincisprezece ani, adică de la 14 noiembrie 1870, ora 12, până la 14 noiembrie 1885, ora 12. Cea mai mică încercare din partea juristului de a călca aceste condiţii, chiar şi numai cu două minute înainte de termen, îl dezlega pe bancher de obligaţia de a-i achita cele două milioane.

În primul an de închisoare, atât cât se putea vedea din bileţelele lui scurte, juristul suferise mult de singurătate şi de plictiseală. Din căsuţă se auzea întruna, şi ziua, şi noaptea, cântec de pian. Omul se lăsase şi de vin şi de tutun. Vinul, scria el, îţi trezeşte dorinţa, iar dorinţele sunt cei mai cumpliţi duşmani ai întemniţatului. Afară de asta, nimic nu e mai plictisitor decât să bei un vin bun şi să nu vezi pe nimeni. Iar tutunul îi strica aerul din odaie. La început i s-au trimis cărţi mai mult sau mai puţin uşoare: romane cu intrigi amoroase complicate, povestiri fantastice şi romane poliţiste, comedii etc.

În anul următor, în căsuţa din grădină, pianul nu se mai auzi, iar în bileţelele lui, juristul nu mai cerea decât scriitori clasici. În anul al cincilea, pianul se auzi iarăşi şi prizonierul ceru vin. Cei care îl urmăreau pe ferestruică povesteau că tot timpul nu făcea altceva decât să mănânce, să bea şi să stea întins pe pat. Căsca mereu şi vorbea singur, furios. Cărţi nu mai citea. Uneori se aşeza noaptea la masă şi scria, iar spre dimineaţă rupea în bucăţele tot ce scrisese. Şi nu numai o dată îl auzeau plângând.

În a doua jumătate a celui de al şaselea an, prizonierul se apucase să înveţe cu hărnicie limbile străine, filozofia şi istoria. Şi învăţa cu atâta îndârjire, încât bancherul abia mai ajungea să-i procure cărţile de care avea nevoie pentru aceste discipline. În timp de patru ani i se făcuse rost, la cererea lui, de aproape şase sute de volume. Cât timp ţinuse această pasiune pentru limbile străine, bancherul primi o dată de la prizonierul lui următoarea scrisoare: „Scumpul meu temnicer! Îţi scriu aceste rânduri în şase limbi. Fii bun şi dă-le unei persoane competente să le citească. Dacă nu vor găsi nicio greşeală, te rog mult de tot să dai ordin să se tragă un foc de puşcă în grădină. Împuşcătura o să-mi dea de veste că toată truda mea n-a fost zadarnică. Geniile tuturor veacurilor şi ale tuturor ţărilor vorbesc în limbi diferite, dar în pieptul lor arde aceeaşi flacără. O, dacă ai şti câtă fericire dumnezeiască îmi umple sufletul, la gândul că pot, în sfârşit, să le înţeleg!”

Dorinţa prizonierului fusese împlinită. Bancherul poruncise să se tragă în grădină două focuri de puşcă.

După ce trecuse cel de al zecelea an, juristul stătea aproape tot timpul la masă şi nu citea decât Evanghelia. Bancherului i se părea ciudat că un om, care biruise în patru ani şase sute de volume din cele mai grele, îşi pierdea acum un an întreg citind o singură carte, nu prea mare şi uşor de înţeles. După Evanghelie, veni la rând istoria religiilor şi teologia.

În cei din urmă doi ani de închisoare, prizonierul citise neînchipuit de mult şi fără alegere. Când se adâncea în cercetarea ştiinţelor naturale, când cerea să i se trimită pe Byron sau pe Shakespeare. Se primeau, de pildă, bileţele în care stăruia să i se trimită o dată un manual de chimie, altul de medicină, un roman şi un tratat de filozofie sau teologie: ca un naufragiat care ar fi plutit pe mare printre sfărâmăturile corăbiei şi care, încercând să-şi salveze viaţa, s-ar fi agăţat cu deznădejde când de o epavă când de alta.

II

Bătrânul bancher îşi amintea de toate acestea şi se gândea:

„Mâine la ora 12 juristul o să-şi capete libertatea. Potrivit înţelegerii noastre, trebuie să-i achit două milioane de ruble. Dacă i le dau, totul e pierdut: sunt ruinat cu desăvârşire… “

Cu cincisprezece ani în urmă, nici nu-şi ştia seama milioanelor. Acum însă îi era frică să întrebe ce avea mai mult: bani sau datorii? Jocul la bursă, speculaţiile riscate şi firea lui nestăpânită, de care nu se putuse dezbăra nici la bătrâneţe, făcuseră ca afacerile să i se prăbuşească încetul cu încetul şi milionarul cel mândru, încrezut şi îndrăzneţ de altădată ajunsese acum un bancher de mâna treia, care tremura la fiecare urcare şi scădere a acţiunilor.

— Blestemat rămăşag! bombănea bătrânul, luându-şi capul între mâini, deznădăjduit. De ce n-a murit omul ăsta până acum? N-are decât patruzeci de ani. O să-mi ia tot ce am, o să se însoare, o să se bucure de viaţă, o să joace la bursă… Iar eu, sărăcit, o să mă uit cu invidie la el şi, în fiecare zi, o să-l aud spunându-mi aceleaşi cuvinte: „Numai dumitale îţi datoresc fericirea vieţii mele. Dă-mi voie să te ajut.” Nu, asta ar fi prea din cale-afară! Singura mea scăpare de la faliment şi de la ruşine ar fi moartea acestui om.

Pendula bătu ora trei. Bancherul ascultă: ai casei dormeau, nu se auzea decât foşnetul copacilor înfrigurați de sub ferestre… Încercând să nu facă nici cel mai mic zgomot, scoase din casa de fier cheia uşii care nu mai fusese deschisă de cincisprezece ani, îşi îmbrăcă paltonul şi ieşi din casă.

În grădină era întuneric şi frig. Ploua. Vântul tăios şi umed alerga vâjâind prin toată grădina şi scutura copacii. Bancherul se uita cu toată atenţia, dar nu desluşi nici pământul, nici statuile albe, nici căsuţa, nici copacii. Ajungând în locul unde ar fi trebuit să fie căsuţa, îl strigă de două ori pe paznic. Nu primi niciun răspuns. Se vede că din pricina vremii rele, omul se adăpostise pe undeva, prin bucătărie sau prin seră, şi dormea dus.

„Dacă o să am curajul să-mi pun planul în aplicare, îşi zicea bătrânul, atunci fără îndoială că bănuiala o să cadă asupra paznicului.”

Bancherul bâjbâi prin întuneric, găsi treptele şi uşa, intră în săliţă, trecu apoi într-un mic coridor şi aprinse un chibrit. Nici acolo nu era nimeni. Se vedea doar un pat fără aşternut, iar într-un colţ, o sobă neagră, de tuci. Peceţile, de pe uşa care dădea în odaia prizonierului, erau neatinse.

Când chibritul se stinse, bătrânul, tremurând de emoţie, se uită pe ferestruică.

În odaie, lumânarea împrăştia o lumină firavă. Prizonierul stătea la masă. Nu i se vedeau decât spinarea, părul şi mâinile. Pe masă, pe cele două fotolii şi pe covorul din faţa mesei, zăceau nenumărate cărţi deschise.

Trecură vreo cinci minute, fără ca prizonierul să se mişte măcar o singură dată. În cei cincisprezece ani de temniţă, se deprinsese, pesemne, să stea nemişcat. Bancherul bătu cu degetul în ferestruică, dar nici la acest zgomot prizonierul nu răspunse cu vreo mişcare. Atunci, bancherul rupse cu băgase de seamă peceţile de pe uşă şi vârî cheia în gaura broaştei. Încuietoarea ruginită scrâşni răguşit şi uşa scârţâi. Bancherul se aştepta să audă strigăte de mirare şi zgomot de paşi, dar trecură încă vreo trei minute şi liniştea de dincolo de uşă rămânea netulburată. Atunci bătrânul se hotărî să intre.

La masă stătea un om care nu semăna cu ceilalţi oameni. Era un schelet învelit în piele, cu bucle lungi de femeie şi cu barba zburlită. Faţa îi era galbenă pământie, obrajii scofâlciţi, spinarea lungă şi îngustă, iar mâna pe care îşi sprijinea capul era atât de subţire şi de uscată, că te înfiora. Părul încărunţit avea scânteieri argintii şi, uitându-se la faţa istovită şi îmbătrânită nimeni n-ar fi crezut că omul acela nu avea decât patruzeci de ani. Dormea… Pe masă, în faţa capului plecat, era o foaie de hârtie pe care scria ceva mărunt.

„Bietul om, se gândi bancherul. Doarme şi visează milioane, nici vorbă… Dar ar fi de ajuns să-l înşfac pe omuleţul ăsta pe jumătate mort, să-l arunc pe pat şi să-l înăbuş cu perna, şi cea mai severă anchetă n-ar putea să găsească nicio cât de mică urmă de moarte violentă. Dar mai întâi, să vedem ce scrie el aici…”

Bancherul luă foaia de pe masă şi citi:

„Mâine, la ora 12, îmi recapăt libertatea şi dreptul de a avea legături cu oamenii. Dar înainte de a părăsi această odaie şi de a vedea lumina soarelui, găsesc de cuviinţă să-ţi spun câteva cuvinte. Cu conştiinţa curată în faţa lui Dumnezeu care mă vede, declar că dispreţuiesc şi libertatea, şi viaţa, şi sănătatea, şi tot ceea ce cărţile dumitale numesc bunuri pământeşti.

„Timp de cincisprezece ani am studiat cu toată atenţia viaţa de pe pământ. E drept că n-am văzut nici pământul şi nici oamenii. Dar, odată cu eroii din cărţile dumitale, am băut vin aromat, am cântat, am alergat prin păduri după cerbi şi porci mistreţi, am iubit femei… Frumoasele, eterice ca norii, create de vraja poeţilor voştri geniali, veneau la mine noaptea şi-mi spuneau în şoaptă poveşti încântătoare, care mă ameţeau. Datorită cărţilor dumitale, am urcat culmile Elbrusului şi ale lui Mont Blanc, de unde am văzut cum răsare soarele dimineaţa şi cum îşi revarsă, în amurg, poleiala purpurie peste

cerul necuprins, peste ocean şi peste piscurile munţilor. Am văzut fulgerele spintecând norii şi sclipind pe deasupra capului meu. Am văzut pădurile înverzite, câmpiile, râurile, lacurile, oraşele, am auzit cântecul sirenelor şi doinele din fluierele ciobănaşilor, am simţit cum mă atingeau aripile demonilor frumoşi, care veneau la mine în zbor, ca să vorbim despre Dumnezeu… Odată cu eroii din cărţile dumitale, m-am aruncat în prăpăstii fără fund, am făcut minuni, am săvârşit crime, am dat foc oraşelor, am propovăduit religii noi, am cucerit împărăţii întregi…

„Cărţile dumitale mi-au dat înţelepciunea. Tot ce mintea omenească a creat de-a lungul veacurilor e concentrat în tigva mea, într-un ghem mititel: ştiu că sunt mai inteligent decât voi toţi.

„Dar eu dispreţuiesc cărţile dumitale, dispreţuiesc toate bunurile universului, dispreţuiesc chiar şi înţelepciunea. Totul e nimicnicie, totul e deşertăciune, trecător şi înşelător, ca un miraj. Oricât ai fi de mândru, de înţelept şi de strălucit, moartea tot o să te mături de pe faţa pământului, aşa cum mătură şoarecii ascunşi sub podele, iar urmaşii voştri, istoria, gloria geniilor voastre, – toate or să îngheţe sau or să ardă delaolaltă cu globul pământesc.

„Dumneata ţi-ai pierdut minţile şi ai apucat pe o cale greşită. Iei minciuna drept adevăr şi urâţenia drept frumuseţe. Ai rămânea mirat, fără îndoială dacă datorită cine ştie cărui concurs de împrejurări, merii şi portocalii ar face broaşte şi şopârle în loc de fructe, sau dacă trandafirii ar mirosi a sudoare de cal. Tot aşa mă mir şi eu de dumneata, că ai schimbat cerul cu pământul. De aceea, refuz să te înţeleg.

„Şi ca să-ţi dovedesc prin fapte dispreţul meu pentru tot ce alcătuieşte viaţa dumitale, renunţ la cele două milioane, la care visam cândva, ca la paradis, şi pe care astăzi le dispreţuiesc. Ca să pierd dreptul la ele, voi ieşi de aici cu cinci ore înainte de termenul fixat, încălcând astfel înţelegerea noastră.”

După ce termină de citit, bancherul puse foaia la loc pe masă, sărută creştetul omului ciudat, izbucni în plâns şi ieşi din odaie. Niciodată până atunci, nici chiar după pierderile lui cele mari la bursă, nu se dispreţuise atât, cât se dispreţuia acum. După ce se întoarse acasă, se trânti în pat, dar tulburarea şi lacrimile nu-l lăsară mult timp să doarmă…

A doua zi dimineaţa, galbeni şi speriaţi, paznicii alergară într-un suflet să-i aducă vestea că-l văzuseră pe omul care stătea în căsuţă strecurându-se pe fereastră în grădină, îndreptându-se spre poartă şi făcându-se nevăzut. Fără să mai stea la gânduri, bancherul alergă împreună cu slugile la căsuţa din grădină şi constată fuga prizonierului. Ca să nu dea loc la

vorbe, luă de pe masă scrisoarea de renunţare şi, întorcându-se în birou, o încuie în casa de fier.

Publicată pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea”, Nr. 4613, 1 ianuarie 1889. Titlul: *Un basm.* Semnată: An. Cehov. A fost revizuită pentru culegerea de „Opere” din 1901, vol. IV. Reproducem textul din 1901.

Nuvela „Un basm” a fost scrisă odată cu „Cizmarul şi necuratul” (vezi scrisorile lui Cehov către A. S. Suvorin din 19, 23 şi 26 decembrie 1888). La 28 decembrie, Cehov îi scria lui A. Suvorin: „Basmul pentru numărul de Anul Nou e aproape gata. Îl veţi primi în ziua de 30. Dar dacă voi fi împiedicat cumva să-l termin astă-seară, atunci îl veţi primi în ziua de 31. Asta negreşit. Nuvela e interesantă. O să aibă vreo 400–500 de rânduri.” Iar la sfârşitul scrisorii: „Am terminat basmul şi vi-l trimit”.

Nuvela „Un rămăşag” şi „Hoţii” au servit drept pretext Comitetului ştiinţific de pe lângă Ministerul Instrucţiunii Publice de a interzice achiziţionarea volumului al patrulea al operelor lui Cehov pentru bibliotecile publice şi sălile de lectură.

LUCRĂRI CARE N-AU FOST INCLUSE DE A. P. CEHOV ÎN CULEGEREA SA DE „OPERE”

Supliciu de Anul Nou

SCHIŢĂ DESPRE INCHIZIŢIA MODERNĂ

Te îmbraci în frac, îţi atârni la gât ordinul „Stanislav”, dacă-l ai, îţi stropeşti batista cu parfum, îţi răsuceşti mustaţa în tirbuşon şi pe toate le faci cu mişcări repezite şi furioase, de parcă ai găti pe cel mai aprig duşman al dumitale, nu pe dumneata însuţi.

— Fire-ar al drrracului! mormăi printre dinţi. Nu-i chip să ai linişte nici în zi de lucru, nici în zi de sărbătoare! Să alergi la bătrâneţe, ca un câine! Poştaşii, că-s poştaşi, şi tot au o viaţă mai tihnită!

Lângă dumneata stă Verocika, tovarăşa dumitale de viaţă, ca să zic aşa, şi turuie din gură:

— Ia te uită la el, ce l-a apucat! Auzi, să nu se ducă la vizite! Şi eu sunt de părere că totul e o prostie, o prejudecată şi n-are niciun rost să faci vizite… dar dacă îndrăzneşti cumva să rămâi acasă, îţi jur că plec… că plec pentru totdeauna! O să mor şi pace! N-avem decât un unchi, şi ţie… ţi-e lene şi nu eşti în stare să te duci şi să-l firitiseşti de Anul Nou! Verişoara noastră, Lenocika, ţine aşa de mult la noi, şi tu, neruşinatule, nu vrei să-i faci această onoare! Fiodor Nikolaici ţi-a dat bani cu împrumut, fratele meu Petea îi iubeşte aşa de mult pe toţi ai noştri, Ivan Andreici ţi-a găsit slujbă, şi tu… te porţi ca un nesimţit! Doamne, cât sunt de nenorocită! Nu, nici vorbă că eşti un dobitoc! Trebuia să iei de nevastă o scorpie, care să te sâcâie în fiecare clipă, nu o femeie blândă ca mine! Da, da! Neruşinatule ce eşti! Nu pot să te sufăr! Te dispreţuiesc! Haide, pleacă odată, pleacă chiar în clipa asta! Ţine lista… Să te duci la toţi care-s trecuţi aici! Dacă sari vreunul, nici să nu te mai întorci acasă!

Verocika nu sare la bătaie şi nici nu-ţi scoate ochii. Dumneata însă nu eşti pătruns de aceeaşi mărinimie şi bombăneşti înainte… Când eşti gata îmbrăcat şi ţi-ai luat şi

şuba, consoarta te petrece până la ieşire şi mai aruncă o dată în urma dumitale, cu năduf:

— Tirranule! Călăule! Monstrule!

După ce ieşi din casă (bulevardul Zubovski, casa Fufocikin), chemi un birjar şi-i spui, cu glasul actorului Solonin, muribund, din „Samson şi Dalila”:

— La Lefortovo, spre Căzărmile roşii!

Birjarii din Moscova au acum pături la sănii, dar dumneata nu apreciezi această generozitate şi tremuri de frig… Logica nevestei, înghesuiala de la balul mascat din ajun, de la Teatrul mare[40], mahmureala, dorinţa irezistibilă să te vâri în aşternut şi să tragi un somn bun, arsurile la stomac, ca urmare a meselor de sărbătorile Crăciunului – toate se amestecă într-un talmeş-balmeş, care parcă fermentează în dumneata şi îţi fac greaţă… Îţi vine ameţeală şi, ca un făcut, birjarul mână aşa de încet, de parcă se duce la moarte…

La Lefortovo stă unchiul nevestei, Semion Stepanîci. E un om minunat. Te adoră şi pe dumneata, şi pe Verocika dumitale, o să-ţi lase după moarte toată averea, dar… dracu’ să-l ia cu dragostea şi cu averea lui cu tot! Spre ghinionul dumitale, îl găseşti tocmai când era mai adâncit în tainele politicii.

— Ai auzit, dragul meu, ce planuri are Battenberg? te întâmpină el de la uşă. Ce zici de individul ăsta? Dar ce zici de Germania!!

Semion Stepanîci e nebun după Battenberg. Ca oricare cetăţean rus, are părerea lui personală în ce priveşte problema bulgară şi, dacă ar fi în puterea lui, ar rezolva-o cum nu se poate mai bine.

— Nu, frate, nu-i de vină nici Mutkurka, nici Stambulka! urmează el, făcând cu ochiul. Aici şi-a băgat codiţa Anglia! Să fiu afurisit, să fiu de trei ori blestemat dacă nu şi-a băgat-o!

Îl asculţi de un sfert de oră şi ai vrea să-ţi iei rămas-bun, dar el te prinde de mânecă şi te roagă să-l asculţi până la capăt. Şi începe să strige şi se înfierbântă şi te împroaşcă cu scuipat, îţi vâră degetele în nas, îţi înşiră citate întregi din articole de fond, sare în sus, se aşază iar… Dumneata îl asculţi, vezi cum trec clipele nesfârşite şi, de frică să nu adormi, îţi zgâieşti ochii… Eşti aşa de buimăcit încât parcă te gâdilă ceva în creier… Battenberg, Mutkurov, Stambulov, Anglia, Egiptul – toate îţi joacă pe dinaintea ochilor, ca nişte drăcuşori…

Mai trece încă o jumătate de oră… o oră… Uf!

— În sfârşit, a dat Dumnezeu! oftezi, urcându-te în sanie, peste o oră şi jumătate. M-a ucis, ticălosul! Birjar, du-mă în Hamovniki! Ptiu, afurisitul m-a dat gata cu politica lui!

În Hamovniki dai peste colonelul Feodor Nikolaici, de la care ai împrumutat şase sute de ruble încă de anul trecut.

— Îţi mulţumesc, îţi mulţumesc, dragul meu, îţi răspunde el la felicitări, uitându-ţi-se în ochi cu bunătate. Acelaşi lucru îţi urez şi eu dumitale… Sunt foarte, foarte bucuros… De mult te aşteptam… Mi se pare că avem încă de anul trecut nişte socoteli… Nu mai ţin minte cât anume… Dar nu-i nimic, am spus şi eu, aşa… în treacăt… Nu iei un păhăruţ? Nu strică după drum.

Dar când dumneata, bâlbâindu-te şi cu ochii în pământ te juri că n-ai bani acum şi-l rogi de toţi dumnezeii să te mai aştepte o lună, colonelul îşi aruncă braţele în sus şi îşi ia o mutră jalnică.

— Apoi, bine dragă, mi i-ai cerut numai pentru şase luni! şopteşte el. Crede-mă că nu te-aş necăji, dacă n-aş fi şi eu la ananghie! Dumneata vrei să mă omori, pe cinstea mea… După Bobotează trebuie să achit o poliţă, iar dumneata… Dumnezeule milostive! Iartă-mă, dar asta-i curată neruşinare…

Şi te ţine aşa, tot într-o morală, până nu mai poţi. În sfârşit, roşu şi asudat, ieşi de la colonel, te urci în sanie şi strigi birjarului:

— La gara Nijegorodski, dobitocule!

Pe verişoara Lenocika o găseşti rău dispusă. Stă întinsă pe canapea în salonul ei albastru, îşi ţine la nas o batistă îmbibată cu nu ştiu ce porcărie şi se plânge de migrenă.

— A, dumneata erai, *Michel*? suspină ea, abia deschizându-şi ochii şi întinzându-ţi mâna. Dumneata erai? Aşază-te lângă mine…

Rămâne câteva minute cu ochii închişi, apoi îşi ridică pleoapele, te priveşte lung şi te întreabă, cu glasul unui om care trage de moarte:

— Michel, eşti… eşti fericit?

Pungile de sub ochi i se umflă, iar în vârful genelor i se ivesc lacrimi… Se ridică între perne, îşi duce mâna la pieptul care i se zbate de emoţie şi zice:

— E cu putinţă oare, Michel… e cu putinţă să se fi sfârşit totul? E cu putinţă ca trecutul să nu se mai întoarcă niciodată? O, nu!!

Dumneata îngăimi ceva pe sub mustăţi şi te uiţi neputincios în toate părţile, ca şi cum ai căuta o portiţă de scăpare. Dar mâinile ei grăsuţe îţi încolăcesc gâtul ca doi şerpi, şi pe reverul fracului ţi se aşterne un strat gros de pudră. Bietul frac, care îndură atâtea, care iartă atâtea!…

— Michel, oare clipa aceea dulce n-o să se mai repete niciodată? geme verişoara, udându-ţi pieptul cu lacrimi. Verişorule, unde-s jurămintele tale de dragoste veşnică, unde-s promisiunile tale?

Brrr!… încă o clipă şi, în culmea deznădejdii, eşti gata să te arunci în focul din cămin, de-a dreptul cu capul în jeratic. Dar, spre norocul dumitale, se aud paşi şi în salon intră un domn cu clac şi cizme cu vârfuri ascuţite… Dumneata sari ca un nebun, săruţi mâna verişoarei şi alergi în stradă, binecuvântându-ţi salvatorul…

— Birjar, la bariera Krestovskaia!

Petea, fratele soţiei dumitale, e împotriva vizitelor; de aceea îl găseşti totdeauna acasă în zilele de sărbătoare.

— Ura!… strigă el, când te vede. Ia te uită pe cine-mi văd ochii! Ai picat cum nu se poate mai bine!

Te sărută de trei ori, îţi serveşte un coniac, îţi prezintă două domnişoare care stau şi chicotesc după un paravan, pe urmă sare în sus şi, în sfârşit, luându-şi un aer grav, te trage într-un colţ şi-ţi spune în şoaptă:

— Slută treabă, frăţioare… Mi-am mâncat toţi banii înainte de sărbători, înţelegi, şi acum n-am o leţcaie în buzunar… Sunt într-o situaţie mizerabilă… Nădejdea mi-e numai la tine… Dacă nu-mi dai 25 ruble până vineri, m-ai înjunghiat fără cuţit…

— Şi buzunarele mele-s goale, Petea, zău, te juri dumneata…

— Dă-o dracului de treabă! Asta-i curată porcărie!

— Dar crede-mă…

— Lasă, lasă… Am înţeles! Mai bine spune că nu vrei să-mi dai şi gata…

Petea se supără, începe să te acuze că eşti nerecunoscător, te ameninţă că o să te pârască de nu ştiu ce Verocikăi… Dumneata îi dai cinci ruble, dar el nu se mulţumeşte cu atât… Îi mai dai cinci şi-ţi dă drumul să pleci, dar cu condiţia să-i mai trimiţi mâine încă 15 ruble.

— Birjar, la Porţile Kalujskie!

La Porţile Kalujskie stă cumătrul dumitale Deatlov, manufacturist şi consilier municipal. Deatlov te îmbrăţişează şi te duce de-a dreptul la masa pusă.

— Nu-nu-nu! urlă el, umplându-ţi un pahar mare cu rachiu de scoruşe. Să nu care cumva să nu-l bei! Mă superi de moarte! Dacă nu-l bei, nu te las să pleci! Seriojka, încuie uşa cu cheia!

N-ai încotro, îţi iei inima în dinţi şi dai de duşcă paharul. Cumătrul nu mai poate de bucurie.

— Îţi mulţumesc! zice el. Şi acum, fiindcă eşti un băiat aşa de cumsecade, ia să mai luăm câte unul… Nu-nu-nu… nu! Mă supăr! Şi nu-ţi dau drumul!

Vrând-nevrând, îl bei şi pe cel de-al doilea.

— Îţi mulţumesc prietene! strigă cumătrul în culmea fericirii. Pentru că nu m-ai uitat, trebuie să mai bem câte unul!

Şi aşa mai departe… Cantitatea de rachiu pe care ai băut-o la cumătru are asupra dumitale un efect atât de înviorător, încât la vizita următoare (Dumbrava Sokolniţkaia, casa Kurdiukova) o iei pe gazdă drept servitoare, iar servitoarei îi strângi mâna lung şi cu căldură…

Spre seară te întorci acasă distrus, mototolit, pe două cărări… Îţi iese înainte, scuzaţi expresia, tovarăşa dumitale de viaţă…

— Ei, ai fost pe la toţi? te întreabă dumneaei. De ce nu-mi răspunzi? Hai? Ce? Cum… Tacă-ţi gura! Cât ai cheltuit cu birjarul?

— Ci… cinci ruble şi optzeci de copeici…

— Cum?… Ce, ai înnebunit? Eşti milionar să cheltuieşti atât bănet cu birjarii?… Doamne, Dumnezeule, ai să ne aduci la sapă de lemn!

Urmează apoi o săpuneală pentru că miroşi a vin, alta pentru că nu ştii să povesteşti ca lumea ce rochie avea Lenocika, alta pentru că eşti călău, monstru şi asasin… La urmă, tocmai când crezi că a venit vremea să te trânteşti pe pat şi să te odihneşti, consoarta dumitale începe deodată să te miroasă, face ochi speriaţi şi ţipă:

— Ascultă, domnule, zice, să nu crezi că o să mă tragi pe sfoară! Unde mi-ai fost, după ce ţi-ai sfârşit vizitele?

— Ni… nicăieri…

— Minţi, minţi! Când ai plecat, miroseai a violete de Parma, iar acum duhneşti a opoponax! Am înţeles tot, nenorocitule! Te poftesc să-mi spui adevărul! Scoală-te! Cum îndrăzneşti să dormi, când îţi vorbesc? Cine-i ea? La cine-ai fost?

Dumneata holbezi ochii, icneşti şi dai din cap, buimăcit…

— Aha, taci? Nu vrei să-mi răspunzi? urmează consoarta. Nu! Oh, mo… mor! Să vină un do… doctor! M-ai dat gata! Mo… mor!

Şi acum, iubite domnule, îmbracă-te şi aleargă după doctor. Anul Nou cu bine!

Publicată pentru prima oară în revista „Budilnik”[41], Nr. 1, 4 ianuarie 1887. Semnată: A. Cehonte. Reproducem acest text.

„Dalila” – opera lui Saint-Saens „Samson şi Dalila”.

Battenberg Alexandru – domnitorul Bulgariei;

Mutkurov, Stambulov – oameni politici bulgari, personaje la ordinea zilei în viaţa internaţională din anii 1866–1887.

Neamţul cel cumsecade

Ivan Karlovici Schweih, contramaistru la oţelăria Funk et C-ie, fusese trimis de patronul lui la Tver, să execute o lucrare chiar la faţa locului. Se chinuise cu lucrarea aceea vreo patru luni şi în vremea asta i se făcuse aşa de dor de tânăra lui soţie, încât îi pierise până şi pofta de mâncare, iar de vreo două ori îl pălise plânsul. În timp ce se întorcea la Moscova, închidea mereu ochii, imaginându-şi scena întoarcerii acasă: cum o să-i deschidă uşa Maria, bucătăreasa, şi cum soţia lui, Nataşa, o să strige şi o să i se arunce de gât…

„Ea nu a ştiut că mă întorc, se gândea. Cu atât mai bine. Bucuria neaşteptată e şi mai dulce…”

Ajunse la Moscova cu trenul de seară. Până să-i scoată tregherul bagajul, intră la bufet şi bău două sticle cu bere… Berea îl făcu şi mai bun, şi mai blajin şi, în timp ce birjarul îl ducea de la gară în cartierul Presnea, îi mergea gura întruna:

— Tu birjar, bun birjar… Eu iubesc oamenii rus!… Tu rus, soţie de la mine rus, eu tot rus… Tata neamţ, dar eu rus… Eu vreau să lupt cu Ghermania…

După cum îşi închipuise, îi deschise uşa Maria, bucătăreasa.

— Şi tu rus, şi eu rus… bombănea el, dându-i în primire bagajul. Toţi ruşi şi vorbim limbă ruseşte… Unde-i Nataşa?

— Doarme.

— Bine, nu trezi… Sst… lasă ca trezesc eu la ea… Vrem s-o sperii, să facem surpriz… Sst!

Somnoroasă, Maria luă bagajul şi se duse la bucătărie.

Zâmbind, frecându-şi mâinile şi făcând cu ochiul, Ivan Karlîci se apropie în vârful picioarelor de uşa care dădea în odaia de dormit şi o deschise cu băgare de seamă, să nu scârţâie…

În odaie era întuneric şi linişte…

„Eu acuşi sperii la ea!” îşi zise Ivan Karlîci şi aprinse un chibrit…

Dar bietul neamţ! În timp ce sulful de pe gămălia chibritului se aprindea, împrăştiind o lumină albăstruie, înaintea ochilor i se înfăţişa următorul tablou: pe patul de lângă perete dormea o femeie cu plapuma trasă până peste cap, de nu i se vedeau decât călcâiele goale, iar pe celălalt pat un bărbat uriaş, roşcovan, cu capul mare şi cu mustăţi lungi.

Lui Ivan Karlîci nu-i veni să-şi creadă ochilor şi mai scăpără un chibrit… Aprinse aşa, unul după altul, cinci chibrituri, dar tabloul rămânea acelaşi: de neînchipuit, groaznic, revoltător. Simţi cum i se taie picioarele, iar spinarea îi înţepeni de frig. Mahmureala de după bere i se risipi într-o clipă. Avea acum senzaţia că sufletul i se întorsese eu josul în sus. Cel dintâi gând care îi trecu prin minte şi cea dintâi pornire a fost să pună mâna pe un scaun şi să-i facă vânt cu toată puterea în capul cel roşcovan, apoi s-o apuce pe necredincioasa lui consoartă de picioarele goale şi s-o arunce pe fereastră, să zboare pe caldarâm cu cercevele cu tot.

„Nu, asta nu destul! hotărî el, după ce se mai gândi puţin. Întâi să-i fac de râs la ei, chemăm poliţie, chemăm neamuri şi tocmai pe urmă le ucid!…”

Îşi încheie şuba şi peste câteva clipe era în stradă. Dar pe neaşteptate izbucni în lacrimi amare. Plângea, gândindu-se la ingratitudinea omenească. Femeia cea cu călcâiele goale fusese o biată croitoreasă, şi el o fericise, făcând-o soţia unui maistru cu carte, pe care Funk et C-ie îl plătea cu 750 de ruble pe an! Înainte nu dădeai doi bani pe ea, purta rochii de stambă ca o slujnică, iar acum, mulţumită lui, poartă pălărie şi mănuşi, şi până şi Funk et C-ie îi spune „dumneavoastră”.

Ce prefăcute şi ce viclene sunt femeile! se gândea Ivan Karlîci. Vasăzică Nataşa se prefăcea când îi spunea că-l luase din dragoste nebună, se prefăcea când îi scria în fiecare săptămână, acolo, la Tver, scrisorile acelea fierbinţi…

„Asta viperă, îşi zicea Schweih, mergând pe stradă. De ce luat eu un om rus? Rusul om rău! El barbar, el bădăran! Eu vreau să lupt cu Rosia, dracu’ să vă ia!”

Puţin mai târziu, îşi zicea:

„Ce miră mai mult e că ea schimbat la mine cu un ticălos roşcovan! Aş fi iertat la ea, dacă ea fi îndrăgostit de Funk et C-ie, dar de aşa un diavol fără şfanţ la buzunar! Sunt om cel mai nenorocit!”

Schweih îşi şterse ochii şi intră într-o cârciumă.

— Dai la mine hârtie şi cerneală! îi ceru el băiatului din prăvălie. Vreau facem scrisoare!

Şi cu mâna tremurătoare, începu să le scrie părinţilor soţiei lui, care locuiau la Serpuhov. În scrisoare le spunea că el, maistru cinstit şi cu învăţătură, nu mai vrea să trăiască cu o

femeie dezmăţată, că părinţii ei sunt nişte porci, fetele lor, nişte scroafe, şi că el, Schweih, nu mai vrea să ştie nici de unii nici de alţii… La urmă, le cerea bătrânilor să vină să-şi ia acasă fata şi pe ticălosul ei cel roşcovan, pe care nu l-a ucis numai pentru că n-a vrut să-şi murdărească mâinile.

Ieşi apoi din cârciumă şi puse scrisoarea la cutie. Până la patru dimineaţa rătăci prin oraş, gândindu-se la nenorocirea lui. Slăbise, bietul, şi se trăsese la obraz. Până la urmă, ajunse la încheierea că viaţa nu-i decât o amară ironie a sorţii şi că ar fi o prostie şi nici n-ar fi de demnitatea unui neamţ cumsecade să mai trăiască. Şi se hotărî să nu se mai răzbune nici pe soţie, nici pe roşcovan. Cel mai bun lucru pe care putea să-l facă era să-şi pedepsească femeia cu mărinimia lui.

„Eu spun la ea hotărât, îşi zicea, îndreptându-se spre casă, şi pe urmă gata, sinucid la mine… Lasă ea fie fericită cu roşcovan acela, eu nu împiedic…”

Şi se închipui pe el mort şi pe soţia lui chinuită de remuşcări.

— Las la ea avere de la mine, bombănea el, trăgând de sârma clopoţelului. Să pofteşte roşcovan să câştige 750 de ruble pe an, dacă el mai breaz ca mine!

Şi de data asta îi deschise tot Maria bucătăreasa, care rămase trăsnită când îl văzu.

— Chemi tu Natalia Petrovna, îi porunci el, fără să-şi scoată şuba. Vrem vorbeşte la ea.

Peste câteva clipe, în faţa lui Ivan Karlîci stătea nedumerită o femeie tânără, numai în cămaşă şi cu picioarele goale. Cu lacrimi în ochi şi ridicându-şi mâinile în sus, soţul înşelat strigă:

— Eu ştie tot! Tu nu înşeli la mine! Eu văzut cu ochii de la mine dobitoc cel mustăcios.

— Ţi-ai ieşit din minţi? se miră femeia. Ce urli aşa? Ai să trezeşti chiriaşii!

— Pungaş acel roşcovan!

— Ţi-am spus o dată să nu urli! Te-ai îmbătat şi faci scandal. Du-te şi te culcă!

— Nu face plăcere la mine să dorm în pat cu roşcovan! Adio!

— Ei, nu, că ţi-ai ieşit din minţi şi pace! se înfurie femeia. Nu ţi-am spus că avem chiriaşi? În odaia în care era dormitorul nostru, stă un lăcătuş cu nevastă-sa.

— Cu… cum? Lăcătuş? Care lăcătuş?

— Un lăcătuş, unul roşcovan, cu nevastă-sa. L-am luat în gazdă cu patru ruble pe lună… Nu mai urla aşa, că-i trezeşti!

Neamţul holbă ochii şi se uită încremenit la femeie. Apoi îşi lăsă capul în piept, fluierând prelung…

— Acum înţeles… zise el.

Puţin după aceea, sufletul neamţului îşi reluă poziţia de mai înainte şi omul se simţi iarăşi cum nu se poate mai bine.

— Tu rus, bombănea el, şi bucătăreasă rus, şi eu rus… Toţi vorbim limbă ruseşte… Lăcătuş, acela, lăcătuş de treabă şi eu vreau îmbrăţişez la el… Şi Funk et C-ie, este Funk et C-ie de treabă… Rosia este pământ minunat… Vreau să lupt cu Ghermania!…

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", Nr. 4, 24 ianuarie 1887. Titlul: *O anecdotă.* Semnată: A. Cehonte. Titlul a fost schimbat în lista nuvelelor destinate a fi incluse în culegerea de „Opere" din 1899–1901. Textul revizuit al nuvelei a fost publicat în volumul suplimentar (XXI) al culegerii de „Opere" din 1911, după corecturile care n-au ajuns, se vede, până la noi. Reproducem textul volumului suplimentar.

La revizuire, textul nuvelei a suferit modificări stilistice și a fost prescurtat.

Devreme

În sat la Şalnovo trag clopotele de utrenie. Departe la asfinţit, soarele, purpuriu acum, se sărută cu pământul: peste câteva clipe se ascunde după orizont. La cârciuma lui Semion, care de curând şi-a schimbat numele în birt – nume care nu i se potriveşte deloc magherniței cu acoperişul jumulit şi cu două ferestruici mohorâte – au poposit doi mujici vânători. Pe unul îl cheamă Filimon Sliunka. E un bătrân de vreo 60 de ani, fost argat la contele Zavalinîh. Lăcătuş de felul lui, lucrase pe vremuri la fabrica de cuie, de unde l-au dat afară pentru beţie şi lene. Acum trăieşte pe spinarea nevestei, o bătrână care, la rândul ei, trăieşte din cerşit. E slab, bicisnic, cu bărbuţa năpârlită. Când vorbeşte, şuieră şi după fiecare vorbă obrazul drept îi zvâcneşte şi umărul drept îi tresare ca în spasme. Celălalt, Ignat Reabov, un mujic zdravăn, lat în umeri, care nu face niciodată nimic şi tace totdeauna, stă într-un colţ sub un şirag lung de covrigi. Uşa care se deschide înăuntru îşi aruncă asupra lui umbra întunecată, aşa că Sliunka şi birtaşul Semion nu-i văd decât genunchii peticiţi, nasul mare şi borcănos şi moţul stufos, scăpat la libertate din claia deasă şi încâlcită care-i acoperă capul. Semion, un omuleţ bolnăvicios, cu gâtul lung, împletit din vine groase şi cu faţa galbenă, stă la tejghea, se uită cu amărăciune la şiragul de covrigi şi, din când în când, tuşeşte smerit.

— Acuma, judecă şi tu cu capul tău (asta dacă mai ai în el vreo leacă de minte), îi spune Sliunka şi obrazul îi zvâcneşte. Lucrul stă la tine fără să faci nimic cu el şi fără să-ţi aducă vreun folos, iar noi avem nevoie de el. Vânătorul fără puşcă e ca dascălul cel mut. Asta ar trebui s-o înţelegi cu mintea, dar după cum văd nu înţelegi, ceea ce înseamnă ca n-ai minte… Haide, dă-ne-o!

— Bine, omule dar mi-ai lăsat-o zălog, îi răspunde Semion cu glas subţirel de femeie, oftând din adânc şi fără să-şi ia

ochii de la şiragul de covrigi. Dă-mi înapoi rubla pe care ţi-am dat-o, şi iaca, ia-ţi puşca!

— N-am niciun ban. Îţi spun cinstit, Semion Mitrici, ca înaintea lui Dumnezeu dă-mi puşca să mă duc puţintel cu Ignaşka şi ţi-o aduc înapoi. Să mă bată Dumnezeu, dacă nu ţi-o aduc! Să n-am parte de noroc, nici pe lumea asta, nici pe cealaltă, dacă nu ţi-o aduc!

— Dă-i-o, Semion Mitrici, se roagă şi Ignat Reabov şi în glasul lui gros răzbeşte dorinţa pătimaşă de a căpăta ce cere.

— Da' ce vă trebuie vouă puşcă? oftează Semion, clătinând din cap cu amărăciune. Ce poţi să împuşti acuma? Încă-i iarnă, şi pe urmă, afară de ciori şi de stănci nu găseşti nicio dihanie.

— Ce iarnă? Asta-i iarnă? face Sliunka, scoţându-şi scrumul din lulea cu degetul. Ce-i drept, e cam devreme, dar parcă poţi să ghiceşti când vine sitarul? Sitarul e o pasăre pe care trebuie s-o pândeşti. Nu ştii cum e ceasul cel rău? Stai acasă şi aştepţi sitarii, şi deodată te pomeneşti că au şi trecut! Şi atunci, aşteaptă băiete până la toamnă… Asta-i! Sitarul nu e ca cioara de câmp… Anul trecut a venit în Săptămâna Mare, iar anţărţ a trebuit să-l aştept până în duminica Tomei. Aşa că fă-ţi pomană, Semion Mitrici, şi dă-mi puşca! Am să mă rog Celui de Sus pentru tine toată viaţa. Că parcă-i un făcut, şi Ignaşka şi-a băut puşca. Aşa-i când bei, nu mai ştii ce faci, şi pe urmă… Nici să nu mai văd în ochi votca ceea afurisită! Curat că-i sângele satanei… Haide, Semion Mitrici, dă-mi-o!

— Nu ţi-o dau, îi răspunde Semion, încrucişându-şi mâinile galbene pe piept, ca pentru rugăciune. Trebuie să fim cu dreptate, Filimonuşka… Nu se ia înapoi un lucru pe care l-ai lăsat zălog, fără să plăteşti… Şi pe urmă, gândeşte-te şi tu: de ce să ucizi o biată pasăre? De ce? Doar tot suntem în postul mare şi n-ai s-o mănânci.

Sliunka se uită ruşinat la Reabov, oftează şi zice:

— Numai să stăm, aşa, la pândă…

— Şi ce folos? Astea-s prostii. Şi, de, ţie nu ţi se şade să te mai ţii de prostii… Cu Ignaşka e altceva, e un om fără minte, l-a bătut Dumnezeu… Da' tu, slavă Domnului, eşti bătrân, chiar ţi-ar fi vremea să-ţi dai sfârşitul. Mai bine te-ai duce la vecernie!

Faptul că i-a adus aminte de bătrâneţe l-a cam supărat pesemne pe Sliunka. Icneşte, îşi încreţeşte fruntea şi stă o vreme fără să scoată o vorbă.

— Ascultă, Semion Mitrici! începe apoi cu aprindere, ridicându-se în picioare. Îi zvâcnesc acum amândoi obrajii. Îţi spun cinstit, ca înaintea Ziditorului… Iaca, după Paşte trebuie să primesc ceva bani de la Stepan Kuzmici, pentru nişte osii, şi atunci îţi dau două ruble în loc de una! Să mă bată Dumnezeu,

dacă n-am să fac aşa! Mă jur în faţa icoanei, numai dă-mi puşca, te rog.

— Dă-dă-i-o! zice şi Reabov cu glasul lui tunător. Auzi cum i se opreşte răsuflarea în gâtlej, simţi că ar vrea să spună multe, dar nu-şi găseşte cuvintele. Dă-dă-i-o!

— Nu, fraţilor, nu mă mai rugaţi, oftează Semion, clătinând din cap cu amărăciune. Nu mă împingeţi la păcat. Nu vă dau puşca. Unde s-a mai pomenit aşa ceva, să-ţi iei lucrul pe care l-ai lăsat zălog, fără să plăteşti! Şi pe urmă, ce-s mofturile astea? Duceţi-vă cu Dumnezeu.

Sliunka îşi şterge cu mâneca obrazul asudat şi începe din nou să se jure şi să-l roage. Îşi face cruce, întinde mâinile spre icoane, ia martori pe răposaţii lui părinţi. Iar Semion, ca şi până acum, se uită smerit la şiragul de covrigi şi oftează. În cele din urmă, Ignaşka Reabov, care încă nu se urnise din loc, se ridică dintr-odată şi face o plecăciune adâncă în faţa cârciumarului. Dar nici asta nu ajută la nimic.

— Dar-ar Dumnezeu să-ţi stea puşca în gât, diavole! strigă Sliunka furios. Îi zvâcneşte tot obrazul şi-i tresare umărul. Staţi-ar să-ţi stea în gât, holeră, suflet de tâlhar!

Înjurând şi arătându-i pumnii iese din cârciumă şi se opreşte în mijlocul drumului.

— Nu ne-a dat-o, blestematul! zise cu glas plângător, uitându-se amărât la Reabov.

— Nu ne-a dat-o! repetă şi Reabov, ca din butoi.

Ferestruicile izbelor din marginea satului, colivia pentru grauri de pe acoperişul cârciumii, vârfurile plopilor şi crucea de pe biserică ard acum în vâlvătăi aurii. Soarele nu se mai vede decât pe jumătate şi, trăgându-se spre culcuşul lui de noapte, clipeşte şi împrăştie scântei purpurii, de parcă râde din toată inima. Sliunka şi Reabov văd cum se întunecă încetul cu încetul pădurea din dreapta soarelui, cam la două verste de sat, şi cum nori mici şi spumoşi aleargă în neştire, pe cerul senin, şi înţeleg că vine o seară luminoasă şi liniştită.

— Acuma-i vremea cea mai potrivită, zice Sliunka, clipind cu toată faţa. Straşnic ar fi să stăm un ceas-două la pândă… Dar nu ne-a dat-o afurisitul, lua-l-ar…

— Apoi dacă-i vorba de pândă, acuma-i vremea, acuma… se bâlbâie Reabov, vorbind cu greu.

După ce mai stau puţin aşa, ies din sat fără să mai spună o vorbă şi rămân cu ochii aţintiţi la zidul întunecat al pădurii… Tot cerul de deasupra e plin cu puncte negre, care se mişcă: ciorile de câmp se duc spre cuiburile lor… Petele albe de zăpadă, care au mai rămas ici şi colo pe arătura neagră, împrăştie în bătaia soarelui uşoare sclipiri aurii.

— Anul trecut pe vremea asta am stat la pândă la Jivki, începe vorba Sliunka după o lungă tăcere. M-am întors cu trei sitari…

Şi iarăşi tac. Mai stau o vreme aşa, uitându-se la pădure, apoi o iau alene pe drumul plin de noroi, depărtându-se de sat.

— Eu zic, aşa, că încă n-au venit, face Sliunka.

— Da' s-ar putea să fi venit…

— Kostka zice că nu se văd deloc.

— Poate că nu se văd… cine ştie! Că ei, de la an la an îşi schimbă sosirea. Ia te uită ce noroaie!

— Ar trebui să stăm la pândă…

— Se înţelege că ar trebui! De ce să nu stăm? Asta se poate. N-ar strica nici să mergem până la pădure, să vedem ce-i şi pe acolo. Dacă au venit, să-i spunem şi lui Kostka şi poate că ne întoarcem şi noi mâine, dacă facem rost de vreo puşcă… Mare păcat, Doamne iartă-mă, că numai necuratul m-a pus să duc puşca la cârciumă! Aşa-s de amărât, Ignaşka, cum nici nu pot să-ţi spun!

Vorbind aşa, vânătorii ajung la pădure. În vremea asta, soarele a apus, lăsând în urma lui o dungă roşie, ca răsfrângerea unui foc uriaş, tăiată ici şi colo de nori în culori nehotărâte: marginile li-s roşii, iar mijlocul când gălbui, când liliachiu şi când cenuşiu. În pădure, printre brazii cu ramuri grele, şi în desişul de mesteceni, e întuneric. Numai crengile din margine, dinspre soare, se mai desluşesc în văzduh, cu coaja lor lustruită şi cu mugurii pântecoşi. Miroase a zăpadă care se topeşte şi a frunze care putrezesc. Pretutindeni e linişte, nimic nu se mişcă. Doar în depărtare se aude, tot mai pierdut, zborul ciorilor de câmp.

— Acuma ar fi bine să facem pândă la Jivki, zice Sliunka, uitându-se cu spaimă la Reabov. Bune locuri de pândă sunt pe-acolo!

Reabov se uită şi el la Sliunka, speriat, cu gura căscată, fără să clipească din ochi.

— Straşnică vreme! şopteşte Sliunka cu glas tremurat. Bună primăvară ne trimite Dumnezeu… Eu zic că sitarii au şi venit… De ce să nu vină?… Ziua e cald… Azi-dimineaţă au trecut cocori, puzderie!

Călcând cu băgare de seamă pe zăpada topită şi înfundându-se în noroi, Sliunka şi Reabov merg cam două sute de paşi prin marginea pădurii, apoi se opresc. Feţele lor sunt înspăimântate, de parcă se aşteaptă la ceva nemaipomenit, la ceva ce n-au mai văzut încă. Stau pe loc, nu scot o vorbă şi nu se mişcă. Numai mâinile li se ridică, cu încetul, de parcă ţin în ele puşti cu cocoaşele ridicate…

O umbră uriaşă vine târându-se din stânga şi acoperind pământul. Se lasă înserarea. Dacă te uiţi la dreapta, printre tufişuri şi trunchiuri de copaci, vezi petele purpurii ale asfinţitului. E linişte şi umezeală…

— Nu se aude nimic, şopteşte Sliunka, zgribulindu-se de frig şi smârcâind din năsucul lui îngheţat.

Dar speriat de propria lui şoaptă, ameninţă cu degetul pe nu ştiu cine, holbează ochii şi-şi strânge gura. Se aude un trosnet uşor. Vânătorii se uită unul la altul cu înţeles şi-şi spun din ochi că nu e nimic: o fi trosnit o creangă uscată sau o coajă de copac… Umbrele înserării cresc tot mai mult, petele purpurii se întunecă încetul cu încetul, iar umezeala începe să fie supărătoare. Vânătorii mai rămân încă mult acolo, dar nu văd şi nu aud nimic. Aşteaptă din clipă în clipă să desluşească în văzduh un şuierat subţire, un croncănit grăbit, ceva care seamănă cu tusea unui copil răguşit, fâlfâit de aripi…

— Nu, nu se aude, zice Sliunka tare, lăsându-şi mâinile în jos şi clipind din ochi. Înseamnă că încă n-au venit.

— E devreme!

— Da, e devreme…

Vânătorii nu se mai văd unul pe altul. Se întunecă repede.

— Trebuie să mai aşteptăm vreo cinci zile, zice Sliunka, ieşind cu Reabov din desiş. E devreme!

Apoi o iau amândoi spre casă şi nu mai scot o vorbă tot drumul.

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta”, Nr. 73, 16 martie 1887, la rubrica” „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte.

Reproducem acest text.

O întâlnire

> De ce are ochii lucioşi, urechea mică şi capul scurt, aproape rotund, ca la cele mai fioroase animale de pradă?
>
> *Maximov*

Efrem Denisov se uită de jur împrejur, amărât, la pământul pustiu. Îi era sete, o sete cumplită, şi-l dureau oasele. Calul lui, obosit şi el, înfierbântat şi flămând, îşi lăsase trist capul în piept. Drumul cobora o colină domoală, apoi se pierdea într-o pădure uriaşă de brad. În depărtare, vârfurile copacilor erau una cu albastrul cerului. Nu se desluşea decât zborul leneş al păsărilor şi tremurul văzduhului, cum se întâmplă numai vara, în zilele de arşiţă cumplită. Pădurea se îngrămădea în terase, care, pe măsură ce se depărtau, urcau tot mai sus. Ai fi zis că monstrul acela verde şi înspăimântător nu mai avea sfârşit.

Efrem plecase din satul lui, din gubernia Kursk, să strângă danii pentru biserica lor, care arsese. În căruţă era icoana Maicii Domnului de la Kazan, înnegrită şi scorojită de ploi şi de arşiţă, iar în faţa ei, o cutie mare de tablă, cu pereţii scofâlciţi şi cu o deschizătură atât de largă în capac, încât uşor ar fi încăput prin ea o bucată zdravănă de pită de secară. Pe o tăbliţă albă, bătută în spatele căruţei, scria cu litere mari de tipar că, în cutare zi şi în cutare an, „din voia Domnului, flăcările focului au mistuit biserica” din satul Malinovţî şi că obştea mirenilor, cu încuviinţarea şi binecuvântarea autorităţilor bisericeşti, a hotărât să trimită „doritori de voia lor”, să adune danii, întru înălţarea unui nou lăcaş de rugăciune. La una dintre laturile căruţei atârna de o stinghie un clopot de douăzeci de funturi.

Efrem nu se putea dumeri în niciun chip unde se găsea, iar pădurea uriaşă, în care se cufunda drumul, nu-i lăsa prea multă nădejde că va întâlni curând vreo aşezare omenească. După ce rămase puţin pe loc, potrivi hamurile şi începu să coboare, cu

băgare de seamă, colina. Căruţa tresări şi clopotul aruncă un dangăt, care tulbură câteva clipe liniştea de mormânt a zilei fierbinţi de vară.

În pădure îl aştepta aerul greu şi înăbuşitor, cu miros de brad, de muşchi şi de frunze putrede. Nu se auzea decât ţiuitul uşor al ţânţarilor sâcâitori şi paşii înfundaţi ai drumeţului. Razele soarelui răzbăteau prin frunziş, lunecau pe trunchiurile brazilor, pe crengile de jos, şi se aşterneau în cercuri mărunte pe pământul întunecat, acoperit peste tot cu cetină. Din loc în loc, la rădăcina copacilor se ivea câte o tufă de ferigă sau câte o biată mânătarcă. Încolo, nimic.

Efrem mergea pe lângă căruţă, îndemnându-şi calul. Câteodată, când roţile treceau peste rădăcinile răsucite de-a curmezişul drumului, ca nişte şerpi, clopotul suna jalnic, de parcă-i era dor şi lui de odihnă.

— Bună ziua, tătucă! auzi Efrem un glas aspru şi pătrunzător. Noroc la cale lungă!

La marginea drumului, cu capul sprijinit de un muşuroi, stătea culcat un mujic de vreo 30 de ani, cu picioare lungi, cu cămaşa de stambă şi pantaloni strâmţi, de târg, vârâţi în turetci scurte şi roşcate. Lângă capul lui, trântit la pământ, zăcea un chipiu de funcţionar, atât de ieşit de soare încât nu puteai să-i ghiceşti culoarea adevărată, decât după pata rămasă în locul cocardei. Mujicul n-avea astâmpăr o clipă: în timp ce Efrem îl cerceta cu ochii, el când dădea din mâini, când din picioare, de parcă-l necăjeau ţânţarii sau avea râie. Dar îmbrăcămintea şi mişcările lui nu erau nici pe departe atât de ciudate, pe cât îi era faţa. Efrem nu mai văzuse încă până atunci o faţă ca aceea. Omul era palid şi aproape spân. Bărbia repezită înainte şi moţul din vârful capului îl făceau să aducă din profil cu un crai nou. Avea nasul şi urechile surprinzător de mici şi ochi care nu clipeau, cu privirea fixă, ca de om îndobitocit sau nedumerit. Şi, parcă anume ca să desăvârşească această ciudăţenie a feţei, capul îi era teşit pe de lături, aşa că toată partea de la ceafă se lăţea într-un semicerc regulat.

— Pravoslavnicule, îl întrebă Efrein, mai este mult până-n sat?

— Nu, nu-i mult. La cinci verste de aici e Maloe.

— Grozav mi-e de sete!

— Cum să nu-ţi fie? făcu mujicul cel ciudat, zâmbind. Arde soarele, de să ferească Dumnezeu! Cumplită căldură, or fi vreo cincizeci de grade, poate şi mai mult… Cum te cheamă?

— Efrem, voinicule…

— Pe mine Kuzma… Poate ştii vorba peţitoarelor: pentru Kuzma al meu, iau pe cine vreau!

Kuzma puse un picior pe roată, îşi ţuguie buzele şi sărută icoana.

— Şi te duci departe? întrebă el.

— Departe, pravoslavnicule! Am fost la Kursk, ba chiar la Moscova am fost, iar acuma mă grăbesc să ajung la Nijni, la iarmaroc.

— Strângi pentru biserică?

— Pentru biserică, voinicule… pentru biserica Maicii Domnului de la Kazan… că a ars!

— Şi de ce a ars?

Purtându-şi cu greu limba în gură, Efrem începu să povestească cum a căzut trăsnetul pe biserica lor din Malinovţî, chiar în ajunul sfântului Ilie prorocul. Ca un făcut, şi mujicii şi preotul erau la câmp.

— Când au văzut fum, băieţii, care mai rămăseseră în sat, au vrut să tragă clopotul, dar se vede că chiar Ilie prorocul se supărase pe noi, că biserica era încuiată. Flăcările cuprinseseră clopotniţa, aşa că n-a fost chip să mai ajungă careva până la clopot… Când ne-am întors de la câmp, sfinte Dumnezeule, biserica ardea toată, de ţi-era frică să te şi apropii!

Kuzma mergea şi asculta. Era treaz, dar dădea din mâini şi umbla ca un om beat, când pe lângă căruţă, când înaintea ei…

— Ei, şi tu cum te-ai învoit? Îţi dă leafă? îl întrebă el pe Efrem.

— Ce leafă! Ne ostenim întru mântuirea sufletului. Ne-au trimis mirenii…

— Şi cum, umbli aşa, pe degeaba?

— Apoi cine vrei să mă plătească? Doar n-am plecat de capul meu, mirenii m-au trimis. În schimb, ei au să-mi strângă pâinea de pe câmp, au să-mi semene secara, au să-mi plătească birurile… Aşa că, vezi, nu-i chiar pe degeaba!

— Bine, dar tu din ce trăieşti?

— Din ce-mi dau oamenii.

— Căluţul e al obştei?

— Al obştei…

— Bună treabă, frăţioare… Ai de-o ţigară?

— Eu nu-s fumător, voinicule.

— Dar dacă îţi crapă calul, ce te faci? Cum te duci mai departe?

— De ce să crape? Nu trebuie să crape…

— Dar dacă, să zicem… te jefuiesc tâlharii?

Şi Kuzma cel flecar începu să-l întrebe: ce s-ar întâmpla cu banii şi cu calul dacă moare el, Efrem? Unde are să pună norodul gologanii, dacă se umple cutia? Ce s-ar face el, dacă s-ar desprinde fundul cutiei? Şi încă multe altele. Iar Efrem, care

nu mai ajungea să-i răspundă la întrebări, răsufla din greu şi se uita nedumerit la tovarăşul lui de drum.

— Ia te uită la ea cât îi de burduhănoasă! se mira Kuzma, bătând cu pumnul în cutia de tablă. Oho, şi-i grea! Trebuie să fie înăuntru mulţi bani de argint… Ce-ar fi să fie numai bani de argint, să zicem?… Ia spune, ai adunat mult, de când tot umbli aşa?

— Nu ştiu, că n-am numărat. Norodul pune şi bani de aramă, şi de argint. Însă cât anume pune, eu nu mă uit.

— Dar bumăşti, pune?

— Care-s mai de soi, boierii şi negustorii, pun şi bumăşti.

— Cum, ai şi bumăşti în cutie?

— Nu, de ce? Bumăştile-s gingaşe, ar putea să se rupă… Le ţin în sân…

— Şi multe bumăşti ai adunat?

— Cu totul şi cu totul, vreo 26 de carboave.

— 26 de carboave! repetă Kuzma şi ridică din umeri. Iaca, la noi, la Kaceabrovo, întreabă pe cine vrei: s-a ridicat o biserică şi numai pentru planuri s-au plătit trei miişoare! Banii tăi n-ajung nici de cuie! Pentru vremurile de azi, 26 de carboave îs ca şi cum ai scuipa o dată!… Azi, măi frate, dacă-ţi cumperi un funt de ceai de o rublă şi cincizeci, mai că nu-ţi vine să-l bei… Şi, cum ţi-am mai spus, eu fumez tutun… Pentru mine-i bun, că eu se cheamă că-s mujic, om de rând. Dar dacă ar fi să-l dai unui ofiţer, sau unui student…

Kuzma ridică deodată braţele şi urmă zâmbind:

— Era cu noi, la arest, un neamţ de la calea ferată. Acela, frăţioare, fuma ţigări de câte zece copeici bucata. Ce zici de asta? Zece copeici! Dacă stai şi te gândeşti, uncheşule, apoi într-o lună poţi să fumezi şi de-o sută de carboave.

Furat de amintiri, Kuzma parcă se înecă şi ochii lui nemişcaţi începură să clipească.

— Adică, cum? Ai stat la arest? îl întrebă Efrem.

— Am stat, îi răspunse Kuzma, uitându-se în sus, la cer. Îs două zile de când mi-au dat drumul. Am stat o lună încheiată.

Era spre seară, soarele asfinţea, dar căldura nu se potolea. Efrem nu mai putea de oboseală şi abia mai auzea ce-i spune Kuzma. Dar iată că, în sfârşit, le ieşi în drum un mujic, care le spuse că până la Maloe nu mai era decât o verstă. Mai merseră încă, apoi căruţa ieşi din pădure şi dădură de o poiană largă. Ca prin minune, în faţa drumeţilor se deschise o privelişte vie, plină de lumină şi de zgomot. Căruţa intră în mijlocul unei cirezi de vaci, de oi şi de cai cu picioarele împiedicate. Dincolo de cireadă se vedeau lunci înverzite, ogoare de secară, de orz şi de hrişcă înflorită, iar şi mai încolo – satul Maloe, cu

bisericuţa lui mohorâtă, ca turtită la pământ. În spatele satului, departe, începea iarăşi pădurea, neagră acum.

— Iaca şi Maloe! zise Kuzma. Mujicii o duc bine aici, numai că-s tâlhari.

Efrem îşi scoase căciula şi începu să tragă clopotul. Îndată, de lângă fântână, care era chiar la marginea satului, se desprinseră doi mujici, se apropiară şi sărutară icoana. Apoi începură întrebările obişnuite: de unde vii? Unde te duci?

— Ei, cumetrilor, aduceţi ceva de băut, să-şi astâmpere setea omul ăsta al lui Dumnezeu! strigă Kuzma, bătând pe umăr când pe un mujic, când pe celălalt. Hai, mişcaţi-vă!

— Ce cumătru? Care cumătru? De când ţi-s cumătru, mă rog?

— Ho-ho-ho! Popa nostru şi cu popa vostru îs veri! Bunică-ta l-a tras de moţ pe bunicu-meu, cel din satul Krasnoe!

Tot timpul cât căruţa trecu prin sat, Kuzma vorbi vrute şi nevrute şi se legă de toţi cei care-i ieşeau în cale. Unuia îi smulse căciula de pe cap, altuia îi trânti un pumn în burtă, pe altul îl trase de barbă. Femeilor le spunea: scumpă, drăguţă, mămucă, iar bărbaţilor, după împrejurare: roibule, murgule, năsosule, strâmbule şi aşa mai departe. Glumele lui stârneau un râs sănătos, pornit din inimă. Curând, Kuzma îşi găsi şi cunoscuţi. Se auziră glasuri mirate: „Ehei, uite Kuzma Skvoren! Bine-ai venit, spânzuratule! De mult ai ieşit din puşcărie?”

— Hei, voi de colo, ia daţi-i ceva omului ăstuia al lui Dumnezeu! zicea Kuzma dând din mâini. Hai, mişcaţi mai repede!

Şi toate le spunea cu un aer grav, aproape strigând la cei cu care vorbea, de parcă-l luase pe omul lui Dumnezeu sub oblăduirea lui, ori i-ar fi fost însoţitor la drum.

Efrem trase la izba femeii Avdotia, unde poposeau de obicei pelerinii şi drumeţii. Fără grabă, îşi deshămă calul, îl adăpă la fântână, unde mai stătu de vorbă cu mujicii vreo jumătate de ceas, şi abia după aceea se duse să se odihnească. În izbă îl aştepta Kuzma.

— Aha, ai venit! se bucură mujicul cel ciudat.

— Mergi cu mine la cârciumă să bem un ceai?

— Să bem un ceai… asta n-ar strica, îi răspunse Efrem, scărpinându-se. N-ar strica, dar n-am parale, flăcăule. Poate că vrei tu să faci cinste?

— Să fac cinste?… Şi de unde bani?

Supărat, Kuzma rămase puţin pe gânduri, apoi se aşeză pe un scaun. Mişcându-se cu stângăcie, oftând şi scărpinându-se, Efrem puse icoana şi cutia sub iconostas, se dezbrăcă, se descălţă şi se aşeză jos, dar îndată se ridică şi mută cutia pe

laviţă, apoi iar se aşeză şi începu să mănânce. Mesteca încet, cum rumegă vitele, sorbind cu zgomot din cana cu apă.

— Mare calicie pe capul nostru! oftă Kuzma.

— Acuma, nu ne-ar strica o votcă… un ceai…

Cele două ferestruici, care dădeau în uliţă, lăsau să intre cu zgârcenie lumina înserării. Peste sat se şi aşternuse o umbră uriaşă, casele nu se mai desluşeau bine, iar biserica, făcându-se una cu întunericul, se lăţea: ai fi zis că se cufunda în pământ… O lumină slabă şi roşietică – răsfrângerea amurgului, fără îndoială – clipea delicat pe cruce. După ce mâncă. Efrem rămase câtva timp nemişcat, cu mâinile pe genunchi, cu ochii ţintă la fereastră. La ce s-o fi gândind?… În liniştea înserării, când n-ai înaintea ta decât o ferestruică întunecată, dincolo de care natura adoarme încetul cu încetul, când nu auzi decât lătratul răguşit al unor câini străini şi cântecul pierdut al unei armonici străine, cum să nu-ţi fugă gândul la cuibul tău depărtat şi drag? Cel care a fost pelerin, cel pe care nevoia, robia sau bunul-plac l-au aruncat departe de ai lui, acela ştie cât de încet şi de chinuitor trece seara la ţară, pe locuri străine.

După aceea Efrem rămase mult în faţa icoanei lui, închinându-se. Pe urmă se întinse pe laviţă şi, înainte de a adormi, oftă adânc şi zise ca din treacăt:

— Neghiob mai eşti… Un om care… numai Dumnezeu ştie ce-i cu tine…

— Cum, adică?

— Uite-aşa… Tu nu semeni a om adevărat… Rânjeşti întruna, vorbeşti vrute şi nevrute şi pe deasupra ai mai stat şi la arest…

— Mare lucru! La arest, frăţioare, se întâmplă să stea şi boieri în toată legea… Arestul e fleac, acolo aş putea să stau şi un an încheiat. Puşcăria e altceva – acolo e rău, nu zic. La drept vorbind, am stat şi la puşcărie de vreo trei ori, şi n-a fost săptămână lăsată de Dumnezeu fără să fi mâncat bătaie la volosti… Toţi îs împotriva mea, afurisiţii… Acum au gust să mă trimită în Siberia. Mi-au făcut şi actele…

— De bun ce eşti!

— Atâta pagubă! Doar şi în Siberia trăiesc oameni.

— Ai tată şi mamă?

— Dă-i încolo! Trăiesc, încă n-au crăpat…

— Ai uitat cum scrie la carte? Cinsteşte pe tatăl şi pe mama ta…

— Ce-mi pasă!… Ei, cei dintâi, îs duşmanii şi ucigaşii mei. Cine-a asmuţit norodul împotriva mea? Ei şi cu unchiul Stepan. Altcineva nimeni.

— Multe mai ştii şi tu, prostule… Norodul n-are nevoie de unchiu-tău Stepan, te simte el şi fără asta ce pramatie eşti! Dar

de ce-ţi spun mujicii de pe aici “spânzuratul”?

— Când eram băiat de o şchioapă, mujicii noştri erau cât pe ce să mă omoare. M-au spânzurat de un copac, blestemaţii! Noroc că au trecut pe-acolo nişte mujici de la Ermolinskoe şi m-au dat jos…

— Eşti om primejdios pentru norod!… oftă Efrem.

Şi zicând aşa, se întoarse cu faţa la perete şi curând începu să sforăie.

Când se trezi la miezul nopţii să vadă ce face calul, Kuzma nu mai era în odaie. În faţa uşii date de perete, o vacă porumbă se uita în tindă şi bocănea cu cornul în uşori. Câinii dormeau… În văzduh era linişte şi pace. Doar undeva departe, dincolo de umbre, ţipa un cristei şi o bufniţă suspina adânc în tăcerea nopţii.

Când se mai trezi o dată, în zori, Kuzma stătea pe laviţă, în faţa mesei, şi se gândea Dumnezeu ştie la ce. Un zâmbet fericit, de om beat, îi încremenise pe faţa palidă. Gânduri vesele îi umblau, pesemne, prin capul lui teşit, tulburându-l: răsufla repede, de parcă urcase la deal.

— Ehei, omul lui Dumnezeu! zise el, văzându-l pe Efrem că se trezeşte, şi zâmbi: Vrei o bucată de franzelă albă?

— Unde-ai fost? îl întrebă Efrem.

— Hî-hî! râse Kuzma. Hî-hî!

Făcu aşa de vreo zece ori la şir, zâmbind cu zâmbetul acela ciudat şi încremenit, iar în cele din urmă se cutremură într-un râs cu sughiţuri.

— Am… am băut ceai, zicea, printre lacrimi. Am… am băut votcă!

Şi începu să înşire o poveste lungă: cum se întâlnise la cârciumă cu nişte cărăuşi străini, cum băuse cu ei ceai şi votcă. Şi în timp ce povestea, tot scotea de prin buzunare: o cutie de chibrituri, un sfert de tutun, covrigi…

— Chibrituri suedeze! Ia te uită: pşşş! zicea, scăpărând mai multe chibrituri unul după altul şi aprinzându-şi ţigara. Chibrituri suedeze, veritabile! Ia te uită colea!

Efrem căsca şi se scărpina. Dar deodată sări în picioare de parcă-l pişcase ceva, îşi ridică repede cămaşa şi începu să-şi pipăie pieptul gol. Apoi, frământându-se lângă laviţă ca un urs, cotrobăi şi căută prin toate boarfele, se uită pe după laviţă şi iarăşi se pipăi la piept.

— Nu-s banii! zise el.

Câteva clipe rămase încremenit, uitându-se prostit la laviţă, apoi se apucă din nou de căutat.

— Maică Precistă, nu-s banii! Auzi ce spun? zise el uitându-se la Kuzma. Nu-s banii!

Kuzma cerceta cu atenţie poza de pe cutia de chibrituri şi tăcea.

— Unde mi-s banii? îl întrebă Efrem, făcând un pas spre el.

— Care bani? strecură printre dinţi Kuzma, nepăsător, fără să-şi ia ochii de la cutia de chibrituri.

— Banii… cei pe care-i ţineam în sân!…

— Şi ce vrei de la mine? Tu i-ai prăpădit, tu să-i cauţi!

— Dar unde să-i mai caut? Unde?

Kuzma se uită la faţa furioasă a lui Efrem şi se înfurie şi el.

— Care bani? strigă, sărind în picioare.

— Banii! Cele 26 de carboave!

— Dar ce, eu ţi i-am luat? Ia te uită cum se leagă de mine, ticălosul!

— Să nu mă mai faci ticălos, auzi? Mai bine spune-mi unde mi-s banii.

— Ei ţi-am luat banii, hai? Eu ţi i-am luat? Spune, eu ţi i-am luat? Îţi arăt eu ţie bani, afurisitule, de n-ai să-ţi mai recunoşti nici pe mă-ta, nici pe tată-tău!

— Dacă nu i-ai luat tu, de ce-ţi fereşti ochii de la mine? înseamnă că tu i-ai luat! Şi pe urmă, ia spune: cu ce bani ai petrecut toată noaptea la cârciumă şi ţi-ai cumpărat tutun? Neghiob ce eşti! Crezi că pe mine mă năpăstuieşti? Pe Dumnezeu îl năpăstuieşti, nu pe mine!

— Cum… eu ţi i-am luat? Când ţi i-am luat? începu să ţipe Kuzma cu glas piţigăiat şi, făcându-şi vânt, îi trânti lui Efrem un pumn în faţă. Na! Poate că vrei să-ţi mai ard unul? Nu mă uit eu, că eşti omul lui Dumnezeu!…

Efrem nu zise o vorbă. Scutură din cap şi începu să se încalţe.

— Ia te uită, pungaşul! ţipa înainte Kuzma, înfierbântându-se din ce în ce. Tu singur i-ai băut şi acuma dai vina pe oameni, câine bătrân ce eşti! Te trag la judecată! Lasă că ai să-mi stai tu la puşcărie până n-ai să mai poţi, dacă mă învinuieşti pe nedrept!

— Dacă nu i-ai furat, atunci taci din gură, îi răspunse Efrem liniştit.

— Na, caută-mă!

— Dacă nu i-ai luat, de ce să te mai caut? Nu i-ai luat, nu i-ai luat: să fii sănătos… Nu-i nevoie să strigi, că doar n-ai să strigi mai tare ca Dumnezeu!…

Efrem se încălţă şi ieşi. Când se întoarse, Kuzma, tot înfierbântat, stătea la fereastră şi-şi răsucea o ţigară cu mâini tremurătoare.

— Diavol bătrân! bombănea el. Mulţi ca de-alde tine trec pe-aici şi zăpăcesc oamenii de cap! Încă nu ţi-ai găsit naşul,

frăţioare! Pe mine nu mă trage nimeni pe sfoară! Toate astea le pricep eu bine. Trimite după staroste!

— De ce să trimit?

— Ca să încheie un proces-verbal! Să ne judece cei de la voloste!

— Nu-i nevoie să ne judecăm. Doar nu-s banii mei, îs banii lui Dumnezeu… Să ne judece Cel de Sus.

Efrem se închină, îşi luă cutia şi icoana şi ieşi din izbă.

După un ceas, căruţa intra în pădure. Satul Maloe, cu biserica lui turtită, cu poiana şi cu ogoarele de secară, rămase în urmă, scăldat în ceaţa străvezie a dimineţii. Soarele răsărise, dar nu ieşise încă de după pădure: doar tivea cu aur marginile norilor întorşi cu faţa spre răsărit.

Kuzma venea mai în urma căruţei. Avea aerul unui om pe care-l jignise cineva cumplit, pe nedrept. Grozav ar mai fi stat de vorbă, dar tăcea, aşteptând să înceapă Efrem.

— Nu vreau să-mi bat capul cu tine, că altfel te-aş învăţa eu minte! mormăia ca pentru el singur. Ţi-aş arăta eu ţie să dai vina pe oameni, diavol chelbos ce eşti!…

Mai trecu vreo jumătate de oră. Tăceau. Omul lui Dumnezeu, care se închina în timpul mersului, îşi făcu repede cruce, oftă adânc şi se urcă în căruţă, să-şi ia o bucată de pâine.

— Iaca, acuşi ajungem la Telibeevo, începu Kuzma. Să faci plângere. Acolo stă judecătorul nostru de pace.

— Vorbeşti de pomană. Ce nevoie avem noi de judecătorul de pace? Ce, îs banii lui? Îs banii lui Dumnezeu. Tu ai să dai seama în faţa Celui de Sus!

— Ce tot îi dai cu Dumnezeu şi iar Dumnezeu? Parcă eşti o cioară! Treaba stă aşa: dacă am furat, atunci să mă judece. Iară dacă n-am furat, atunci să te judece pe tine, că m-ai învinovăţit pe nedrept.

— D-apoi am eu vreme să umblu pe la judecăţi!

— Atunci, nu-ţi pare rău după bani?

— De ce să-mi pară rău? Doar nu-s banii mei, îs ai lui Dumnezeu…

Efrem vorbea liniştit, în silă parcă, iar faţa lui arăta nepăsare şi lipsă de interes, ca şi cum, într-adevăr, nu-i părea rău după bani, sau ca şi cum ar fi şi uitat de pagubă. Faptul că nu-i păsa de banii pierduţi şi de tâlhărie îl scotea din fire pe Kuzma şi-l tulbura, pesemne. Părea nedumerit.

Firesc e ca omul batjocorit să răspundă cu vicleşug şi violenţă, ca batjocura să atragă după ea lupta, care-l pune în situaţia de batjocorit pe însuşi cel care batjocoreşte… Dacă Efrem ar fi făcut ca oricare altul, adică dacă s-ar fi înfuriat şi ar fi sărit la bătaie, sau dacă l-ar fi reclamat şi judecătorul l-ar fi osândit la închisoare sau ar fi hotărât: „din lipsă de dovezi…”,

Kuzma s-ar fi liniştit. Însă aşa cum mergea acum în urma căruţei, avea aerul unui om căruia-i lipseşte ceva.

— Nu ţi-am luat eu banii! zise el.

— Dacă nu i-ai luat, să fii sănătos.

— Când ajungem la Telibeevo, să ştii că-l chem pe staroste. Să… să cerceteze el…

— N-are ce să cerceteze. Doar nu-s banii lui. Iar tu, flăcăule, ai face bine să mă laşi în pace. Vezi-ţi de drum! M-am săturat de hazul tău.

Kuzma se uită mult timp la Efrem, pe la coada ochiului, fără să-l înţeleagă şi căutând să ghicească la ce se gândea şi ce planuri drăceşti tăinuia în sufletul lui. Până la urmă, se hotărî să-i vorbească altfel.

— Mă, încuiatule! Nu-i chip să glumească omul cu tine, că te şi superi… Uite… na-ţi banii! Am făcut şi eu o glumă!

Şi Kuzma scoase din buzunar câteva hârtii de câte o rublă şi i le întinse lui Efrem, care nu arătă nici mirare, nici bucurie, de parcă se aştepta la aşa ceva. Fără să spună o vorbă, luă banii şi-i vârî în buzunar.

— Am vrut să fac şi eu o glumă, urmă Kuzma, iscodindu-i cu ochii faţa nepăsătoare. Mi-a venit gust, aşa, să-ţi trag o spaimă bună. „Ia să-l sperii, mi-am zis, şi pe urmă, dimineaţa, să-i dau banii înapoi…” Erau 26 de ruble peste tot, dar aici ai numai zece, poate chiar numai nouă… Mi-au luat cărăuşii… Nu te supăra, uncheşule… Nu i-am băut eu, cărăuşii… zău!

— De ce să mă supăr? Doar îs banii lui Dumnezeu… Nu m-ai supărat pe mine, pe împărăteasa cerurilor ai supărat-o…

— Eu unul, să tot fi băut de-o rublă.

— Da’ ce-mi pasă mie? N-ai decât să-i bei pe toţi… O rublă sau o copeică, pentru Dumnezeu e totuna. Tot atâta răspunzi.

— Nu te supăra, uncheşule. Tare te rog, nu te supăra! De ce să te superi?

Efrem tăcea. Lui Kuzma începu să-i zvâcnească obrazul şi faţa îi luă un aer plângător, aproape copilăresc.

— Iartă-mă, pentru numele lui Hristos! zise el, uitându-se jalnic la ceafa lui Efrem. Nu te supăra, uncheşule. Am făcut-o numai aşa, în glumă.

— Ce-mi tot baţi capul? se necăji Efrem. Ţi-am spus o dată că nu-s banii mei. Roagă-l pe Dumnezeu să te ierte, că eu nu mă amestec!

Kuzma se uită la icoană, se uită la cer, la copaci, căutându-l parcă pe Dumnezeu, şi o spaimă cumplită îi schimonosi toată faţa. Tulburat de liniştea pădurii, de culorile întunecate ale icoanei şi de nepăsarea lui Efrem, care nu mai avea în el aproape nimic omenesc, nimic din ceea ce eşti deprins să vezi în fiecare zi, se simţi deodată singur, neputincios, părăsit în

voia acelui Dumnezeu cumplit şi necruţător. Alerga înaintea lui Efrem şi căuta să i se uite în ochi, ca şi cum ar fi vrut să se asigure că nu era singur.

— Iartă-mă, pentru numele lui Hristos! se rugă el, tremurând din tot trupul. Iartă-mă, uncheşule!

— Lasă-mă în pace!

Kuzma se mai uită o dată, repede, la cer, la copaci, la căruţa cu icoana, apoi se aruncă la picioarele lui Efrem. Înspăimântat, îngăima vorbe neînţelese, se bătea cu fruntea de pământ, îmbrăţişa picioarele bătrânului şi plângea cu sughiţuri, ca un copil.

— Bunicule, dragă! Uncheşule! Omul lui Dumnezeu!

La început, Efrem se trase îndărăt nedumerit şi căută să-l dea la o parte cu mâinile, pe urmă se uită şi el, înspăimântat, la cer. Simţea cum îl cuprinde frica, dar în acelaşi timp şi mila pentru tâlhar.

— Stai oleacă, flăcăule, stai şi ascultă-mă! încercă el să-l potolească pe Kuzma. Stai, prostule, şi ascultă ce-ţi spun! Ia te uită la el, plânge ca o muiere! Ascultă. Dacă vrei să te ierte Dumnezeu, atunci, îndată ce ajungi la tine în sat, să te duci la popă… M-auzi?

Şi Efrem începu să-l lămurească pe Kuzma, ce trebuia să facă, spre a i se ierta păcatul. Mai întâi, să se spovedească şi să bată nu ştiu câte mătănii, apoi să adune banii, pe care-i furase şi-i cheltuise cu băutura, şi să-i trimită la Malinovţî, iar după aceea să se poarte în viaţa lui cinstit, creştineşte şi să nu mai bea. Kuzma îl ascultă, încetul cu încetul se linişti, ba chiar păru că-şi uită de supărare şi începu din nou să-l sâcâie pe Efrem şi să-i înşire vrute şi nevrute… Îi vorbi iarăşi despre oamenii care trăiesc numai pentru bucuriile lor, îi povesti despre arest, despre neamţ şi despre închisoare, într-un cuvânt despre tot ce-i povestise şi ieri. Şi în timp ce vorbea, râdea, dădea din mâini şi se trăgea cu smerenie îndărăt, de parcă spunea cine ştie ce lucruri noi. Povestea cu haz, ca toţi oamenii umblaţi prin lume, cu glume şi zicători. Dar era greu să-l asculţi: spunea de mai multe ori acelaşi lucru, se oprea să-şi înnoade şirul gândurilor, care-i scăpau pe neaşteptate, şi atunci îşi încreţea fruntea şi se frământa pe loc, dând din mâini. Şi ce se mai lăuda şi ce minciuni mai îndruga!

La amiază, când căruţa se opri la Telibeevo, Kuzma se duse întins la cârciumă. Popasul lui Efrem ţinu vreo două ceasuri, dar Kuzma nu mai ieşea. Se auzea din drum cum înjura, cum se lăuda şi cum bătea cu pumnul în tejghea, în timp ce mujicii beţi râdeau de el. Când plecă Efrem din Telibeevo, în cârciumă se încinsese o bătaie. Cu glas tunător, Kuzma ameninţa pe nu ştiu cine şi striga în gura mare că vrea să trimită după uriadnic.

Publicată pentru prima oară în gazeta „Novoe vremea”, Nr, 3969, 18 martie 1887. Semnată: An. Cehov. Revizuită, a fost publicată în volumul suplimentar (XXI) al culegerii de „Opere” din 1911, cu corecturi care n-au ajuns, se vede, până la noi şi pe care Cehov le făcuse iniţial pentru culegerea de „Opere” din 1899–1901. Reproducem textul volumului suplimentar.

Nuvela a suferit importante modificări şi prescurtări. Aşa, de pildă, a fost considerabil scurtată scena „căinţei” lui Kuzma de la sfârşitul nuvelei.

„(Iar tu, flăcăule, ai face bine să mă laşi în pace.) M-am săturat de tine ca de o căpuşă! (Vezi-ţi de calea ta!)

Nepăsarea celui ofensat e tainică şi înspăimântătoare. Cu toate că pare sinceră, răzbate prin ea o mare viclenie, o putere aspră şi necunoscută. Nepăsarea lui Efrem era sinceră, dar nici el, nici Kuzma nu-şi dădeau seama, fără îndoială, că în această nepăsare se ascundeau viclenia şi puterea, că, punându-le toate pe seama lui Dumnezeu, Efrem recurgea în acelaşi timp la vicleşug, luptându-se şi pedepsind în acelaşi timp…

Kuzma se uită mult timp la Efrem, pe la coada ochiului, ca şi cum (ar fi vrut să-i ghicească) gândul cel înspăimântător, se scărpină alene la ceafă şi zise, zâmbind în silă:

— (Mă, încuiatule…)”

Cazacul

Maxim Torceakov, arendaşul conacului „Nizî”, mic-burghez din Berdeansk, se întorcea cu brişca de la biserică, împreună cu tânăra lui soţie, şi ţinea pe braţe cozonacul pe care-l sfinţise cu puţin înainte. Soarele nu se ridicase încă, dar la răsărit cerul începuse să se rumenească şi să se poleiască. Era linişte… Doar un pitpalac îşi striga numele şi în depărtare, deasupra unei coline, zbura în cercuri un uliu. Încolo, în toată stepa nu se zărea nicio vietate.

Mergând aşa, Torceakov se gândea că nicio sărbătoare nu e mai frumoasă şi mai plăcută ca Învierea Domnului. Se însurase de curând şi era cel dintâi Paşte pe care-l petrecea cu nevasta lui. Încotro se uita cu ochii şi la orice se gândea, totul îi părea luminos, vesel şi plin de voie bună. Se gândea la gospodăria lui şi-şi zicea că era în cea mai desăvârşită rânduială, că avea o casă îndestulată şi frumos mobilată, că într-un cuvânt, totul era aşa cum trebuie să fie. Se uita la nevastă şi i se părea frumoasă, bună şi blândă. Îi încântau sufletul şi zorile, şi iarba tânără, şi brişca lui care scârţâia şi-l hurduca, ba chiar şi uliul care fâlfâia greoi din aripi. Iar când se opri la o cârciumă, să-şi aprindă o ţigară, şi dădu de duşcă, la repezeală, un păhăruţ, se înveseli şi mai tare…

— Aşa scrie, că-i o zi mare, zicea, – şi drept e că-i mare! Puţină răbdare, Liza, şi îndată o să înceapă soarele să joace. Totdeauna joacă soarele de Paşte! Se bucură şi el laolaltă cu oamenii!

— Bine, dar soarele nu-i viu! făcu nevastă-sa.

— Sunt şi acolo oameni! zise Torceakov cu aprindere. Pe Dumnezeul meu că sunt! Îmi spunea Ivan Stepanîci, că pe toate planetele sunt oameni: şi în Soare, şi în Lună! Pe cinstea mea… Dar poate că învăţaţii spun minciuni, naiba-i ştie! Stai puţin, mi se pare că văd un cal… Chiar aşa-i.

La jumătatea drumului spre casă, în locul numit Krivaia Balocika, Torceakov şi nevasta lui văzură un cal înşeuat, stând

nemişcat şi adulmecând ţărâna, şi un cazac roşcovan aşezat pe un muşuroi în marginea drumului, cu spinarea încovoiată şi cu capul în pământ.

— Hristos a înviat! îi strigă Maxim.

— Adevărat a înviat! răspunse cazacul, fără să-şi ridice capul.

— Încotro?

— Acasă, în concediu.

— Şi de ce stai aici?

— Aşa… mi s-a făcut rău… N-am putere să merg mai departe.

— Şi ce te doare?

— Tot trupul.

— Hm… ia te uită poznă! Norodul sărbătoreşte şi tu boleşti! Mai bine te-ai duce în sat, sau ai trage la vreun han. De ce să stai aici?

Cazacul îşi înălţă capul şi învălui în căutătura ochilor lui bolnavi şi obosiţi şi pe Maxim, şi pe nevasta lui, şi calul.

— Veniţi de la biserică? întrebă.

— De la biserică.

— Iaca, pe mine m-a prins Paştele pe drum. Nu mi-a ajutat Dumnezeu să ajung acasă. Ar trebui să mă sui pe cal şi să plec, dar n-am putere… V-aş ruga, pravoslavnicilor, să-mi daţi şi mie, drumeţului, o bucăţică de cozonac sfinţit, să mă înfrupt şt eu, ca tot creştinul…

— Cozonac? repetă Torceakov. Se poate, cum nu… îndată…

Maxim se scotoci repede prin buzunare, se uită la nevastă-sa, apoi la cazac.

— N-am cuţit, n-am cu ce-l tăia. Ca să-l rup, îl stric tot. Ce-i de făcut? Ia vezi, n-ai vreun cuţit la tine?

Cazacul se ridică anevoie, să ia cuţitul din şa.

— Ia te uită ce i-a trecut prin minte! începu deodată nevasta lui Torceakov, furioasă. Nu-ţi dau voie să-mi ciopârţeşti cozonacul! Cu ce obraz îl duc acasă, tăiat? Şi unde s-a mai pomenit să te înfrupţi în mijlocul stepei? Du-te în sat, la mujici, şi înfruptă-te acolo cât îţi pofteşte inima!

Şi, luând din mâinile bărbatului cozonacul învelit într-un şervet alb, adăugă:

— Nu-l dau! Trebuie să ţii rânduiala. Doar nu-i franzelă, e cozonac sfinţit şi-i păcat să-l tai aşa, fără rost.

— Ei, nu te supăra, măi cazace! făcu Torceakov şi începu a râde. Iaca, nu mă lasă nevasta. Rămâi cu bine şi drum bun!

Maxim apucă hăţurile, îndemnă caii cu gura şi brişca porni hurducăind mai departe. Iar nevasta îi dădea înainte: că e păcat să tai cozonacul înainte de-a ajunge acasă, că nu se cuvine să

strici rânduiala, ci fiecare lucru trebuie făcut la vremea lui… La răsărit, se aprinseră cele dintâi raze de soare, colorând în fel şi chip norii de puf, iar de undeva se înălţa cântecul ciocârliei. Acum, trei ulii se învârteau pe deasupra stepei, ţinându-se la oarecare depărtare unul de altul. În vremea asta se încălzise puţin şi greierii începuseră a ţârâi în iarba tânără.

După ce făcură mai bine de o verstă, Torceakov întoarse capul şi se uită cu luare-aminte în urmă.

— Nu se mai vede cazacul… zise el. Ce i-o fi venit, săracul, să se îmbolnăvească pe drum? Nimic nu-i mai rău decât să ştii că trebuie să mergi şi să n-ai putere… Te pomeneşti că moare acolo… Şi noi, Lizocika, nu i-am dat o bucăţică de cozonac… Trebuia să-i dăm şi lui. O fi vrut şi el să se înfrupte…

Soarele răsărise, dar Torceakov nu vedea dacă juca sau nu. Cât ţinu drumul până acasă, nu scoase o vorbă şi, adâncit în gânduri, nu-şi mai luă ochii de la coada neagră a calului. Nu ştiu din ce pricină, îl apucase aşa, o silă, şi din bucuria de sărbătoare, care-i umplea sufletul până mai adineauri, nu-i mai rămăsese nimic, de parcă nici n-ar fi fost.

Când ajunseră acasă, se sărutară cu argaţii, aşa cum e obiceiul la Paşte. Şi Torceakov se înveseli din nou şi începu să vorbească. Dar îndată ce se aşezară la masă şi luară câte o felie din cozonacul sfinţit, să se înfrupte, se uită posomorât la nevastă-sa şi-i zise:

— Lizaveta, n-am făcut bine că nu i-am dat şi cazacului, să se fi înfruptat şi el…

— Sucit om mai eşti, zău aşa! îi răspunse Lizaveta, ridicând din umeri nedumerită. De unde şi până unde obiceiul ăsta să împărţi cozonacul sfinţit pe drum? Ce, e franzelă? Acuma, când e tăiat şi pus pe masă, n-are decât să mănânce din el cine pofteşte, chiar şi cazacul tău! Crezi că mi-ar părea rău?

— Bine, aşa-i. Dar vezi că tot mi-e milă de cazac… Dacă te gândeşti, e mai nenorocit decât un cerşetor sau un orfan. Bolnav, în mijlocul drumului, departe de casa lui…

Torceakov bău o jumătate de pahar de ceai şi nu mai luă nimic în gură. N-avea gust să mănânce, ceaiul i se părea fără niciun Dumnezeu, ca o buruiană oarecare. Şi iar îl năpădi plictiseala.

După masă, se culcară. Când Lizaveta se trezi peste vreo două ceasuri, Torceakov stătea la fereastră şi se uita în curte.

— Te-ai şi sculat? îl întrebă ea.

— Nu mi-e tocmai somn… Eh, Lizaveta, oftă el, aşa-i că l-am năpăstuit pe cazac?

— Iar ai început-o cu cazacul! Ce tot ai cu el? Ducă-se cu Dumnezeu!

— Omul a fost în slujba ţarului, poate că şi-a vărsat sângele pentru ţară, şi noi ne-am purtat cu el de parcă ar fi fost un porc! Bolnav cum era, ar fi trebuit să-l aducem la noi acasă şi să-i dăm să mănânce. Dar noi nu i-am dat nici măcar o bucăţică de pâine…

— Puteai să aştepţi mult şi bine şi tot nu te-aş fi lăsat să strici cozonacul. Şi încă un cozonac sfinţit! Mi l-aţi fi ciopârţit, tu şi cu cazacul tău, şi acasă ce era să fac? Să-mi crape obrazul de ruşine? Ia te uită la el!

Într-ascuns de nevastă, Maxim intră în bucătărie, luă o bucăţică de cozonac şi cinci ouă, le înveli într-un şervet şi se duse în şopron, la argaţi.

— Kuzma, lasă armonica, îi spuse unuia dintre ei. Pune şaua pe roib sau pe Ivancik şi trage o fugă până la Krivaia Balocika. Ai să găseşti acolo un cazac bolnav, cu calul lui. Dă-i astea. Poate că n-o fi plecat încă…

Şi lui Maxim i se întoarse iarăşi voia bună. Dar, după ce-l aşteptă pe Kuzma câteva ceasuri, îşi pierdu răbdarea, înşeuă un cal şi o luă la galop, în întâmpinarea lui. Dădu de el chiar la Balocika.

— Ei, l-ai văzut pe cazac?

— Nu l-am găsit nicăieri. Cred că a plecat.

— Hm… e bucluc!

Torceakov luă legăturica din mâna lui Kuzma şi plecă mai departe. Ajungând în sat, îi întrebă pe mujici:

— Fraţilor, n-aţi văzut cumva un cazac bolnav, cu calul lui? N-a trecut pe aici? Unul roşcovan, slab, călare pe un cal roib…

Mujicii se uitară unul la altul. Nu văzuseră niciun cazac.

— A trecut poştaşul, asta-i drept. Dar nici pe cazac, nici pe altcineva n-am văzut.

Maxim se întoarse acasă la ora mesei.

— Iaca, îmi stă cazacul ăsta în minte, de nu ştiu ce să mă mai fac! îi spuse el nevestei. Nu mă mai lasă în pace. Întruna mă gândesc: dar dacă chiar Dumnezeu a vrut să ne încerce şi a trimis înainte vreun înger sau vreun sfânt în chip de cazac? Doar se întâmplă… Nu-i bine, Lizaveta, nu-i bine că am năpăstuit omul!

— Ia nu-mi mai bate capul cu cazacul tău! se răsti la el Lizaveta, ieşindu-şi din fire. N-ai de gând să mă mai slăbeşti?!

— Ei, dar ştii că eşti rea?… zise Maxim privind-o drept în faţă.

Pentru întâia oară de când se luaseră, îşi dădea seama că nevasta lui era o femeie rea.

— Lasă să fiu rea, strigă ea, izbind furioasă cu lingura în masă, dar nici n-am să dau la toţi beţivii cozonac sfinţit!

— Dar ce, cazacul era beat?

— Era beat!

— De unde ştii?

— Era beat!

— Da' proastă mai eşti!

Ieşindu-şi din fire, Maxim se ridică de la masă şi începu să-şi certe nevasta, făcând-o neomenoasă şi proastă. Lizaveta se înfurie şi ea, începu să plângă şi fugi în dormitor, de unde îi strigă:

— Crăpa-ţi-ar să-ţi crape cazacul! Şi să mă laşi în pace, ciumă, cu cazacul tău cel puturos, că de nu, mă întorc la tata!

Era cea dintâi ceartă de când se luaseră. Tot timpul până la vecernie, Torceakov umblă prin curte, gândindu-se cu necaz la nevastă-sa, care i se părea acum urâtă şi rea. Şi, ca un făcut, cazacul nu-i mai ieşea din minte. Mereu i se năzărea că-l zăreşte venind, că-i vede ochii bolnavi, că-i aude glasul…

— Eh, l-am năpăstuit pe bietul om! bombănea el. L-am năpăstuit şi pace!

Seara, după ce se întunecă, se simţi aşa de plictisit cum nu se mai simţise niciodată, de-i venea să-şi vâre capul în ştreang! Sătul de toate şi necăjit pe nevastă, se îmbătă ca pe vremuri, când era holtei. După ce se ameţi, începu să înjure şi să-i strige nevesti-sii în obraz, cu vorbe urâte, că e rea, că e urâtă şi că a doua zi o s-o trimită înapoi acasă, la taică-su.

Dimineaţa încercă să se dreagă, dar se îmbătă din nou.

Şi aşa începu prăbuşirea.

Încetul cu încetul, caii, vacile, oile şi stupii dispărură din curte, unul după altul, datoriile îi crescură, iar pe Lizaveta n-o mai putea suferi… Toate belelele astea, zicea el, îi căzuseră pe cap din pricină că nevastă-sa era o femeie rea şi proastă şi că Dumnezeu se supărase pe amândoi… de-atunci, de când cu cazacul cel bolnav. Se îmbăta din ce în ce mai des. Când era beat, stătea acasă şi făcea scandal, iar când era treaz umbla prin stepă şi aştepta să-i iasă cazacul în cale…

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta", Nr. 99, 13 aprilie 1887, la rubrica „Efemeride". Semnată: A. Cehonte. În Arhiva Centrală de stat pentru literatură din Moscova se păstrează corecturile nuvelei revizuite, destinată iniţial să fie inclusă în culegerea de „Opere" din 1899–1901. Reproducem textul corecturilor.

Afară de importante modificări stilistice, Cehov a schimbat şi sfârşitul nuvelei. În textul din gazetă era: „Dumnezeu şi-a revărsat mânia asupra lui din pricina cazacului celui bolnav. Lizaveta vedea şi ea cum curg năpastele, dar nu înţelegea din vina cui."

Şarpele boa şi iepurele de casă

Piotr Semionîci, un individ veştejit şi chel, îmbrăcat într-un halat de catifea cu ciucuri zmeurii, îşi netezi favoriţii înfoiaţi şi urmă:

— Dacă vrei, iată încă o metodă, *mon cher*. E cea mai subtilă, cea mai inteligentă şi mai perfidă, şi în acelaşi timp cea mai primejdioasă pentru bărbaţii însuraţi. N-o pot înţelege decât psihologii şi cei care cunosc inima femeii. *Conditio sine qua non*[42] a acestei metode e răbdare, răbdare şi iarăşi răbdare. Pentru cel care nu ştie să aştepte şi să rabde, nu face doi bani. Cu această metodă poţi să cucereşti nevasta altuia, numai ţinându-te cât mai departe de ea. Îndată ce simţi o pasiune, ca un fel de boală, pentru obiectul cuceririi dumitale, trebuie să-ţi întrerupi vizitele, să cauţi s-o întâlneşti cât mai rar şi numai din treacăt, dar nici atunci să nu-ţi îngădui plăcerea de a sta de vorbă cu ea. În cadrul acestei metode se acţionează de la distanţă. Totul se reduce la un fel de hipnoză. *Ea* nu trebuie să te vadă, dar trebuie să te simtă, aşa cum simte iepurele de casă privirea şarpelui boa. O hipnotizezi, dar nu cu ochii, ci cu veninul limbii dumitale. Şi trebuie să-ţi spun că cel mai bun fir de transmisiune e însuşi soţul alesei…

Să zicem, de pildă, că m-am îndrăgostit de doamna N.N. şi vreau s-o cuceresc. Mă întâlnesc, la club sau la teatru, cu soţul ei.

— Ce mai face soţia dumitale? îl întreb, între altele. Foarte drăguţă femeie! Mie unuia, îmi place grozav. Adică, ce mai încolo-încoace, îmi place la nebunie!

— Hm… Dar prin ce ţi-a câştigat simpatia? te întreabă soţul, încântat.

— E o creatură poetică, fermecătoare, în stare să scoată din minţi şi o piatră! Dar dumneavoastră, bărbaţii însuraţi, sunteţi prozaici şi nu vă înţelegeţi soţiile decât în prima lună după nuntă… Înţelege odată că soţia dumitale e o femeie ideală! înţelege şi bucură-te, că soarta te-a fericit cu o soţie ca asta! De

asemenea femei avem nevoie în zilele noastre… da, de femei ca ea!

— Bine, dar ce ai găsit aşa de grozav la nevastă-mea? te întreabă soţul, nedumerit.

— Pentru Dumnezeu, dar nu vezi că e o frumuseţe plină de graţie, de viaţă şi de adevăr, că e poetică, sinceră şi în acelaşi timp enigmatică? Când o femeie ca asta se îndrăgosteşte, iubeşte cu patimă, cu înfrigurare…

Şi tot aşa înainte. Pe soţ nu-l rabdă inima să nu-i spună soţiei lui, chiar în aceeaşi seară, înainte de culcare:

— L-am văzut azi pe Piotr Semionîci. Straşnic te mai lăuda! E pur şi simplu entuziasmat!… ba că eşti o frumuseţe rară, ba că eşti graţioasă şi enigmatică… ba că eşti în stare să iubeşti nu ştiu cum mai altfel… Mă rog, mi-a înşirat câte în lună şi în stele… Ha-ha…

După aceea, fără să mă întâlnesc cu ea, caut să-l văd iarăşi pe soţul ei.

— Apropo, dragă… îi spun. A fost ieri la mine un pictor. Mi-a povestit că a primit o comandă de la un ştiu ce conte, pentru un cap de femeie de o frumuseţe tipic rusească. Îi dă două mii de ruble. Mă ruga să-i caut un model. Am vrut să-l trimit la soţia dumitale, dar m-am sfiit… Şi grozav de potrivită ar fi fost! Are un căpşor minunat! Îmi pare al dracului de rău că un model aşa de frumos nu ajunge sub ochii unui pictor! Al dracului de rău îmi pare…

Trebuie să fii un soţ din cale-afară de nepoliticos, ca să nu i le povesteşti toate acestea soţiei dumitale. A doua zi dimineaţa, ea stă multă vreme în faţa oglinzii şi se întreabă:

„De unde o fi scos-o că am o faţă tipic rusească?”

După aceea, de câte ori se uită în oglindă, se gândeşte la mine. În vremea asta, întâlnirile mele întâmplătoare cu soţul ei continuă. După una dintre aceste întâlniri, soţul vine acasă şi începe să se uite atent la faţa soţiei lui.

— Ce te uiţi aşa la mine? îl întreabă ea.

— Mă uit, pentru că sucitul cela de Piotr Semionîci pretinde că ai avea un ochi mai întunecat decât celălalt. Dar poţi să mă şi omori, şi nu văd nicio deosebire!

Soţia lui se repede iarăşi la oglindă. Se cercetează în fel şi chip şi se gândeşte:

„Mi se pare că ochiul stâng e mai întunecat… Ba nu, parcă mai mult dreptul decât stângul… Dar poate că numai i s-a părut!”.

După cea de a opta sau a noua întâlnire, soţul îi spune soţiei:

— L-am văzut la teatru pe Piotr Semionîci. Şi-a cerut iertare că nu poate veni să te vadă. Zice că n-are când, că e foarte ocupat. Dacă nu mă înşel, sunt patru luni de când n-a mai dat

pe la noi… Chiar l-am certat, dar el a început să se scuze, spunându-mi că n-o să vină până nu şi-o termina nu ştiu ce lucrare.

— Şi când o termină? întreabă ea.

— În orice caz, nu mai curând de un an, poate chiar de doi… Cel puţin aşa zice el. Dar la ce anume lucrează, dracu' ştie! Ce să-ţi spun, e un om ciudat. Nu m-a slăbit o clipă, s-a ţinut scai de mine: De ce nu face teatru soţia dumitale? zicea. Cu un fizic aşa de distins, cu inteligenţa şi cu priceperea ei în a reda sentimentele, e păcat să stea acasă. Trebuie să lase totul – zicea – şi să-şi îndrepte paşii într-acolo unde o cheamă îndemnul ei lăuntric… Ea nu e făcută pentru o viaţă într-un cadru banal. Fiinţe ca ea, zicea, trebuie să trăiască în afară de timp şi spaţiu…

Fireşte, soţia nu prea înţelege felul acesta bombastic de a vorbi, totuşi nu mai poate de plăcere.

— Ce bazaconii! răspunde, încercând să pară indiferentă. Şi… ce mai spunea?

— Dacă n-aş fi atât de ocupat, zicea, ţi-aş sufla-o! – N-ai decât, i-am răspuns, că n-o să te provoc la duel! – Dumneata n-o înţelegi! a început atunci să strige. Mai întâi trebuie s-o înţelegi! E o fiinţă puternică, excepţională, care caută să evadeze! Îmi pare foarte rău, zicea, că nu sunt un Turgheniev, de mult aş fi luat-o de model… Ha-ha… L-ai dat gata! Eu însă mă gândeam: ia să fi trăit cu ea vreo doi-trei anişori, atunci să te văd ce ai mai spune… Nu, e de-a dreptul sucit!

Şi biata femeie e cuprinsă cu încetul de o dorinţă pătimaşă de a mă vedea. Sunt singurul om care a înţeles-o, şi numai mie mi-ar putea destăinui tot ce are pe suflet! Eu însă mă încăpăţânez: nu mă duc la ea şi mă feresc să-i ies în cale. Nu m-a văzut de mult, dar veninul meu chinuitor de dulce a şi otrăvit-o. Soţul i-a transmis, căscând, vorbele mele şi ei se pare că-mi aude glasul şi că-mi vede ochii strălucind…

În sfârşit, soseşte clipa când trebuie să-mi exploatez succesul. Într-o seară, soţul vine acasă şi-i spune:

— M-am întâlnit mai adineauri cu Piotr Semionîci. E trist, abătut, nu-i deloc în apele lui.

— Cum aşa? Ce are?

— Nu pot să-mi dau seama. Se plângea că l-a dat gata plictiseala. Sunt singur, îmi spunea, n-am pe nimeni; nici rude, nici prieteni, şi n-am măcar un suflet care să mă înţeleagă, care să se apropie de al meu. Nimeni nu mă înţelege şi nu mai doresc decât un singur lucru: să mor…

— Ce prostii! spune femeia, dar în gând îşi zice: „Bietul om! Îl înţeleg aşa de bine! Şi eu sunt singură, nici pe mine nu

mă pricepe nimeni afară de el… Şi atunci cine, dacă nu eu, ar putea să-i înţeleagă starea sufletească?”

— Da, e un om aşa de ciudat… urmează soţul. — Mi-e aşa de urât, zicea, încât nici nu mai dau pe acasă, mă plimb toată noaptea pe bulevardul N.

Soţia lui arde de nerăbdare. Grozav ar vrea să se ducă până la bulevardul N., să se uite măcar cu coada ochiului la cel care a ştiut s-o înţeleagă şi care în clipa aceea e doborât de tristeţe. Cine ştie? Poate că dacă i-ar spune o vorbă de mângâiere, omul s-ar simţi mai uşurat. Poate că dacă i-ar mărturisi că nu e singur, că are în ea un prieten care-l înţelege şi-l preţuieşte, i-ar învia sufletul.

„O, dar e cu neputinţă… ar fi absurd, îşi zice ea. Nici n-ar trebui să mă gândesc la aşa ceva! S-ar putea să mă îndrăgostesc şi ar fi o mare… o mare prostie!”

Dar după ce soţul adoarme, îşi scoate capul înfierbântat de sub plapumă, îşi duce degetul la buze şi-şi zice: adică, ce-ar fi dacă ar risca şi ar ieşi chiar acum? După aceea ar putea spune o minciună, că a fost la farmacie, sau la dentist…

„Mă duc!” se hotărăşte.

Şi-a şi făcut planul: o să coboare pe scara din dos, o să ia o birjă până la bulevard, o să treacă pe lângă el, o să-i arunce o singură privire şi… îndărăt acasă! În felul acesta, nu poate să compromită pe nimeni, nici pe soţul ei, nici pe ea.

Zis şi făcut: se îmbracă, iese încetişor din casă şi se îndreaptă, grăbită, spre bulevard. Acolo e întuneric şi pustiu. Copacii desfrunziţi dorm. Nu e nimeni. Dar iată, se zăreşte o umbră. Trebuie să fie el. Tremurând din tot trupul, fără să-şi dea seama ce face, se apropie încet de mine… Mă îndrept spre ea. O clipă stăm tăcuţi şi ne privim în ochi. Mai trec câteva clipe de tăcere şi… fără cea mai mică împotrivire, iepuraşul de casă dispare pentru totdeauna în gura şarpelui boa.

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta”, Nr. 106, 20 aprilie 1887, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte.

Reproducem acest text.

Schiţa a fost scrisă după o altă schiţă: „În atenţia soţilor”, interzisă de cenzură în 1886.

Primăvară

SCENĂ-MONOLOG

Abia se luminează de zi. Pe ferestruica podului iese pe acoperiş un motan tânăr, cenuşiu, cu o zgârietură adâncă pe nas. Stă câtva timp clipind din ochi cu dispreţ, apoi începe:

— Aveţi în faţa dumneavoastră pe cel mai fericit dintre muritori! O, iubire! O, clipe neasemuite! Nici când o să fiu mort şi or să mă apuce de coadă să mă arunce în groapa cu lături, nici atunci n-o să uit prima noastră întâlnire lângă butoiul răsturnat, n-o să uit privirea pupilelor ei înguste, coada ei catifelată şi înfoiată! Pentru o singură mişcare a acestei cozi graţioase şi divine, sunt gata să dau tot universul! Dar… de ce vi le spun toate astea? Dumneavoastră n-aţi înţeles niciodată nici pe motani, nici pe liceeni, nici fetele bătrâne. Dumneavoastră sunteţi oameni mărunţi, meschini, şi nu puteţi privi cu linişte fericirea pisicească. Dumneavoastră surâdeţi cu invidie şi ne scoateţi fericirea pe nas: „Fericiţi motani!” Dar niciunuia nu vă vine în minte să vă întrebaţi cu ce preţ ne-o câştigăm. Aşa că, daţi-mi voie să vă povestesc cât ne costă fericirea pe noi, motanii! O să vedeţi, că, în goana lui după fericire, motanul luptă, riscă şi îndură mult mai mult decât omul! Prin urmare, ascultaţi… De obicei, bucătăreasa noastră scoate zoaiele afară pe la 9 seara. Eu mă strecor pe lângă ea şi, sărind peste băltoace, traversez toată curtea. Motanii n-au obicei să poarte galoşi, de aceea, vrând-nevrând, eşti silit să nu te mai gândeşti o noapte întreagă la scârba pe care ţi-o face umezeala. În fundul curţii, sar pe gard şi, cu multă băgare de seamă, merg pe marginea lui. De jos mă priveşte cu răutate seterul, duşmanul meu de moarte, care trage nădejde că mai curând sau mai târziu tot o să cad o dată de pe gard, să mă poată el tăvăli… După aceea, o săritură bună şi iată-mă-s în drum spre şopron. De acolo mă caţăr destul de greu pe burlanul unei case înalte şi trec pe o cornişă îngustă şi

lunecoasă. De pe cornişă sar pe casa vecină. Acolo, pe acoperiş, mă aşteaptă aproape totdeauna rivalii mei. O, domnilor, dacă aţi şti câte zgârieturi, câte cicatrice şi cucuie ascunde blana mea, vi s-ar face părul măciucă! Anul trecut era cât pe ce să pierd un ochi, iar mai deunăzi rivalii mei mi-au dat un brânci, aruncându-mă de pe acoperişul unei case cu două etaje… Dar să mă întorc la povestea mea. Cum ajung pe casă, încep să cânt. În materie de muzică, noi motanii suntem teoreticieni şi ţinem de şcoala nouă, ai cărei întemeietori ne şi considerăm: nu umblăm după melodie, ci ne dăm silinţa să cântăm cât mai tare şi cât mai mult. Cetăţenii sunt proşti teoreticieni, de aceea nu e de mirare că nu ne înţeleg muzica şi aruncă în noi cu pietre, cu mături şi cu lături, ba mai asmut şi câinii asupra noastră. Cânt aşa cam trei ceasuri la şir, câteodată şi mai mult, până când adierea vântului îmi aduce la ureche un „miau" gingaş şi îmbietor. Alerg ca fulgerul la această chemare şi o întâlnesc pe ea… Pisicile noastre, mai ales cele de pe la ceainării, sunt grozav de virtuoase. Oricât ar fi de îndrăgostite, niciodată nu se dau fără să protesteze. Trebuie să fii înzestrat cu multă perseverenţă şi voinţă, ca să ai şanse de succes. Ea te scuipă, te zgârie pe nas şi clipeşte din ochi, cu cochetărie. Iar când rivalii te scarmănă chiar sub ochii ei, începe să miaune, să-şi zburlească mustăţile şi te părăseşte, luând-o la sănătoasa peste garduri şi acoperişuri. Într-un cuvânt, scandal în toată legea. Aşa că de obicei clipa fericită nu vine mai curând de ora 4 sau 5 dimineaţa…

Acum cred că vă daţi seama, cu ce preţ îmi câştig această fericire.

(Şi, ridicându-şi coada, păşeşte înainte cu demnitate.)

Publicată pentru prima oară în revista „Oskolki", Nr.17, 25 aprilie 1887. Semnată: Omul fără splină. Reproducem acest text.

În scrisoarea din 29 martie 1887, Leikin îi propunea lui Cehov să reducă schiţa la jumătate, Cehev i-a răspuns „«Motanul» e la dispoziţia dumitale" (30 martie).

Criticul

Un actor bătrân, adus din spate, cu bărbia strâmbă şi cu nasul roşu, care joacă de obicei roluri de „părinte nobil”, se întâlneşte la bufetul unui teatru particular cu un vechi prieten, gazetar de meserie. După salutările, întrebările şi suspinele de rigoare, părintele nobil îi propune gazetarului să ia câte o votculiţă.

— Nu face! strâmbă din nas gazetarul.

— Lasă, nu-i nimic, haide totuşi să luăm câte-un păhăruţ. La drept vorbind nici eu nu beau, frate, însă nouă actorilor ni se face reducere aici, cam cincizeci la sută. Aşa că, chiar dacă n-ai niciun chef, şi tot bei. Haide!

Prietenii se apropie de tejghea şi beau câte un păhăruţ.

— Am fost pe la teatrele voastre. Straşnice, n-am ce zice, bombăneşte părintele nobil, zâmbind batjocoritor. *Merci*, nu mă aşteptam la aşa ceva. Şi se cheamă că e capitală, centru artistic! Ţi-e ruşine să te uiţi.

— La Alexandrinka ai fost? întreabă gazetarul.

Părintele nobil dă din mână dispreţuitor şi zâmbeşte satisfăcut. Nasul lui roşu se încreţeşte şi dă drumul unui zgomot, care aduce a râs.

— Am fost! răspunde el, în silă parcă.

— Ei, şi?… Ţi-a plăcut?

— Da, clădirea mi-a plăcut. Pe dinafară e frumoasă, nimic de zis, dar în ceea ce priveşte artiştii, apoi să mă ierţi. Or fi oameni de treabă, genii, adevăraţi Diderot[43], dar din punctul meu de vedere nu-s decât nişte asasini ai artei şi nimic mai mult. Dacă mi-ar sta în putere, i-aş da afară din Petersburg. Cine-i mai mare peste ei?

— Potehin.

— Hm… Potehin. Antreprenor e ăsta? Nici tu aspect, nici tu prestanţă, nici tu glas… Un adevărat antreprenor sau director trebuie să aibă prestanţă, să fie grav, impunător pentru ca toată trupa să-i ştie de frică! Trupa trebuie ţinută din scurt, uite-aşa!

Şi părintele nobil îşi întinde înainte pumnul strâns şi face din buze un zgomot asemănător cu sfârâitul untului în tigaie.

— Asta-i! Ce-ţi închipuiai? Actorului, frate, mai ales dacă-i tânăr, nu trebuie să-i dai frâu liber. Trebuie să-l faci să-şi simtă şi să-şi înţeleagă lungul nasului. Dacă regizorul începe să-l suie în înaltul cerului, să-l ia cu „dumneavoastră", ba să-l mai şi mângâie pe păr, atunci poţi să fii sigur că i se urcă în cap! Răposatul Savva Trifonîci, poate că-ţi aminteşti de el, se purta cu noi ca un frate, de la egal la egal. Dar când era vorba de artă, tuna şi fulgera! Şi atunci, nu rareori, îţi ardea câte-o amendă, sau te făcea cu ou şi cu oţet în faţa publicului, sau îţi trăgea nişte înjurături, de scuipai trei zile după aceea! Potehin nu-i în stare de aşa ceva! N-are nici putere şi nici glas ca lumea. De unul ca el nu se sperie nici cel din urmă trepăduş din suita lui Fortinbras, fără să mai vorbesc de tragedieni sau de rezoneuri… Mai luăm câte unul, ce zici?

— Nu face! strâmbă din nas gazetarul.

— Da, e drept, înainte de culcare parcă nu s-ar mai cuveni… cu toate astea, ar fi păcat să nu luăm câte un păhăruţ, că ştii, noi, actorii, avem reducere.

Prietenii mai iau câte un rând.

— Totuşi, dacă judeci fără patimă, avem o trupă destul de bună, – zice gazetarul, gustând din varza roşie.

— Trupa? Hm… Destul de bună? De, ce să mai spun… Nu, frate, nu mai avem actori buni în Rusia! N-a mai rămas niciunul!

— Ei, chiar aşa, niciunul! Eu cred că avem destui actori buni la noi, la Piter, fără să mai vorbesc de restul Rusiei. De pildă, Svobodin…

— Svo-bo-din? face părintele nobil, trăgându-se îngrozit îndărăt şi plesnindu-şi palmele. Ce, ăsta-i actor? Cum de nu ţi-e frică de Dumnezeu? Unde s-au mai pomenit asemenea actori? Svobodin e un diletant!

— În orice caz…

— Ce, în orice caz? Dacă mi-ar sta în putere, ce i-aş mai face vânt din Petersburg lui Svobodin al dumitale! Cine a mai văzut joc ca al lui? Cine a mai văzut? E rece, searbăd, fără pic de sentiment, monoton, lipsit de orice expresie… Nu, hai să mai luăm câte unul! Nu mai pot! Mă înăbuş!

— Nu, frate, scuteşte-mă… Nu mai pot să beau!

— Eu fac cinste! Noi, actorii, avem reducere… Mort să fii şi tot îţi vine să bei! toată lumea plăteşte zece copeici, noi numai cinci. Ieftin ca braga!

Prietenii mai iau câte un păhăruţ, iar gazetarul, după ce-l răstoarnă pe gât, dă din cap şi icneşte cu energie, ca un om hotărât să moară pentru adevăr.

— Şi pe urmă, nu joacă cu sufletul, mai curând cu capul! urmează părintele nobil. Un actor adevărat joacă cu nervii, cu toată fiinţa lui. Pe când ăsta, vorbeşte de parcă-şi citeşte rolul!… De aceea e monoton… În toate rolurile e acelaşi! Cu orice sos ai servi-o, ştiuca, tot ştiucă rămâne! Asta-i frate… Bagă-l în melodramă sau în tragedie, şi ai să vezi că se face ghem, ca un arici… Comedie poate să joace oricine, dar ia încearcă să joci melodramă sau tragedie! De ce nu se pun în scenă, la voi, melodrame? N-au curaj! N-au oameni! Actorii voştri nu ştiu nici să se îmbrace, nici să strige, nici să-şi ia o ţinută impunătoare…

— Stai puţin, mi se pare ciudat, totuşi… Bine, să zicem că Svobodin nu are talent, dar afară de el îi mai avem pe Sazonov şi pe Dalmatov, înainte era Petipa, la Moscova sunt Kiselevski, Gradov-Sokolov, în provincie Andreev-Burlak…

— Ascultă, eu vorbesc serios şi tu îmi răspunzi cu glume! se supără părintele nobil. Dacă pretinzi că ăştia sunt actori, atunci nu mai ştiu cum să vorbesc cu tine. Actori, ăştia? Sunt cele mai clasice mediocrităţi! Nişte caricaturi, nişte exageraţi, care nu ştiu decât să zbiere şi atât! Dacă mi-ar sta în putinţă, nu i-aş lăsa să se apropie de teatru decât preţ de o bătaie de tun! Până într-atâta îmi tulbură sufletul domnii ăştia, că-mi vine să-i provoc la duel! Aştia-s actori? Doamne iartă-mă! Când mor ei pe scenă, fac nişte strâmbături, că se prăpădeşte galeria de râs! Mai deunăzi, îmi propunea nu ştiu cine să fac cunoştinţă cu Varlamov. Nici n-am vrut să aud!

Părintele nobil holbează la gazetar ochi răi, face un gest de indignare şi urmează cu tonul dispreţuitor al unui tragedian:

— Cum vrei, dar eu mai iau unul!

— Nu… la ce bun? Ai băut destul.

— Ce te tot strâmbi? Ai uitat, pesemne, de reducere? Nici eu nu beau de obicei, dar cum să nu bei, dacă…

Prietenii dau de duşcă paharele şi, câteva clipe, se uită prosteşte unul la altul, încercând să-şi aducă aminte despre ce vorbeau.

— Bineînţeles, fiecare cu părerea lui, – mormăie gazetarul. Dar trebuie să fii peste măsură de părtinitor şi de pornit, ca să nu recunoşti că Goreva, de pildă…

— Ţi-ai găsit! îl întrerupe părintele nobil. E un sloi de gheaţă! Un peşte talentat! O fandosită! Are ea ceva talent, nu zic, însă n-are căldură, n-are viaţă… cum să spun, n-are piper! Ce e jocul ei? O porţie de îngheţată cu fistic! O limonadă! Când joacă ea, se prinde promoroaca pe mustăţile şi pe barba spectatorului inteligent! De altfel, nu mai avem actriţe adevărate în Rusia… nu, nu mai avem! Să cauţi cu lumânarea ziua în amiaza mare, şi nu mai găseşti… Chiar dacă se

întâmplă să aibă unele talente, îndată degenerează şi piere din pricina curentului din teatrul de astăzi… Şi nici actori nu avem… Să-l luăm, de pildă, pe Pisarev al vostru… Apoi spune şi tu…

Părintele nobil se trage un pas îndărăt şi face ochi mari, miraţi.

— Apoi spune şi tu, ăsta-i actor? Răspunde-mi cinstit: ăsta-i actor? Poţi să-l laşi pe scenă? Urlă sălbatic, bate din picioare, dă din mâini fără rost… Ăsta-i făcut să joace roluri de ihtiozauri, de mamuţi, nu de oameni… Aşa-i!

Părintele nobil bate cu pumnul în masă şi strigă:

— Aşa-i!

— Mai încet… mai încet! încearcă să-l potolească gazetarul. Nu-i frumos, se uită lumea la noi…

— Nu, frate, aşa nu mai merge! Ăsta nu-i joc, asta nu-i artă! Dacă merge tot aşa, se duce dracului arta! S-o luăm acum pe Savina… Apoi, spune şi tu!… N-are nici urmă de talent. N-are decât vioiciune şi cochetărie prefăcută, şi astea n-au ce căuta pe o scenă serioasă! Te uiţi la ea şi, pur şi simplu, te-apucă groaza, înţelegi? Unde suntem, încotro mergem, la ce năzuim?… Nu, s-a dus dracului arta!

Fără să-şi spună o vorbă, înţelegându-se unul pe altul prin bishopism, se vede, prietenii se apropie de tejghea şi mai dau pe gât câte un rând.

— Eşti… eşti cam prea a… aspru, se bâlbâie gazetarul.

— N-nu pot altfel! Eu sunt clasic, l-am jucat pe Hamlet şi cer ca sfânta artă să fie artă… Îs bătrân… Pe lângă mine, dumnealor toţi îs nişte bă… băieţandri!… Da… Au dat de râpă arta rusească. De pildă, Ermolova sau Fedotova de la Moscova… îşi serbează jubileurile, dar ce au făcut pentru artă? Ce au făcut? Au stricat gustul publicului şi atât! Sau mult lăudaţii Lenski şi Ivanov-Cozelski, moscoviţi şi ei… Parcă au talent?! Au ifose, asta au… Cum de nu-şi dau seama, pe cinstea mea! Doar nu-i destul numai să do… să doreşti, ca să poţi juca, mai trebuie să ai şi har, să ai scânteia… Ce-ar fi să mai luăm câte unul, hai? Ultimul…

— Bine, dar chiar mai adineauri am bă… băut…

— N-are importanţă… eu fac cinste… Noi avem reducere, nu ne costă cine ştie ce…

Prietenii mai beau câte un păhăruţ. Acum li se pare că ar fi mult mai bine să stea jos decât în picioare şi se aşază la o măsuţă.

— Sau să-i luăm pe ceilalţi… mormăie părintele nobil. Curată pacoste şi ruşine pentru neamul omenesc. Unii din ei nici n-au împlinit douăzeci de ani şi-s stricaţi până în măduva oaselor… Tineri, sănătoşi, chipeşi, dar caută să joace numai

roluri de-alde Svistiulkin sau Pişcealocikin, adică tot roluri uşoare şi pe gustul galeriei. Dar să încerce vreun rol clasic, nici nu le trece prin gând. Pe vremea mea, frate, fiecare actor îl juca pe Hamlet… Ţin minte că o dată, la Smolensk, când s-a îmbolnăvit actorul care trebuia să-l joace pe ducele de Richelieu, l-a înlocuit Vaska suflerul… Noi priveam arta cu seriozitate, nu ca ăştia de azi… Munceam… De multe ori la sărbători îl jucam dimineaţa pe regele Lear, iar seara pe Coverly, şi cu atâta entuziasm, că se cutremura teatrul de aplauze…

— Nu, şi acum avem actori buni. De pildă, Davîdov de la Korş, din Moscova. E grozav! L-ai văzut? Un gigant! Un co… colos!

— Psss… Adică, nu… ăsta e folositor… Numai un lucru, frate: N-are ţinută, n-are şcoală… Ar trebui dat pe mâna unui regizor bun, să facă ucenicie adevărată, şi atunci zic şi eu că ar ajunge un actor grozav! Deocamdată însă e incolor… nici cal, nici măgar… Şi dacă nu mă înşel, nici n-are talent. Reclamă ex… exagerată. Chelner! Dă-ne două păhăruţe din cea distilată! Iute!

Părintele nobil mormăie încă multă vreme. Profită de reducere, până când culoarea aprinsă a nasului i se răspândeşte pe toată faţa, iar ochiul stâng al gazetarului se închide de la sine. Ca şi înainte, faţa lui e severă şi încătuşată de un zâmbet batjocoritor, vorbeşte cu glas cavernos, ca venit din fundul mormântului, iar ochii privesc cu asprime, cu răutate chiar. Deodată însă, faţa, gâtul şi până şi pumnii părintelui nobil se luminează de un surâs fericit şi gingaş ca puful. Clipind misterios din ochi, se apleacă la urechea gazetarului şi-i şopteşte:

— Dar dacă i-am face vânt din Alexandrinka voastră lui Potehin împreună cu toată trupa lui, dacă am aduna o trupă nouă, adevărată, nerăsfăţată, şi am căuta la Reazan sau la Kazan un antreprenor care s-o ţină în frâu…

Părintele nobil se înăbuşă de fericire şi urmează, uitându-se visător la gazetar:

— Şi am pune în scenă „Moartea lui Ugolinno” şi „Belizarie”, sau am trânti un Othelo îndrăcit, sau „Poşta prădată”, înţelegi? Ai vedea tu atunci ce reţete aş face! Ai vedea ce înseamnă talente adevărate şi joc adevărat!

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta”, Nr. 113, 27 aprilie 1887, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte.

Reproducem acest text.

Provincialii

E ora nouă şi ceva dimineaţa. Ivan Kazimirovici Leaşkevski, locotenent în retragere, polonez de origine, care fusese cândva rănit la cap şi acum trăia din pensie într-un oraş din sud, capitală de gubernie, stă în odaia lui, în faţa ferestrei larg deschise, şi vorbeşte cu Franţ Stepanovici Finks, arhitectul oraşului, care s-a abătut o clipă pe la el. Amândoi şi-au scos capul afară şi se uită spre poartă, unde, pe o bancă, stă proprietarul lui Leaşkevski, un cetăţean rotofei, cu obrajii pleoştiţi şi asudaţi, cu vesta descheiată şi cu pantaloni largi, albaştri. Distrat şi cufundat în gânduri, cetăţeanul îşi scobeşte cu un beţişor vârful cizmei.

— Ce să-ţi spun, stau şi mă minunez de oamenii aceştia! bombăneşte Leaşkevski, uitându-se cu ură la cetăţean. Îl vezi? S-a aşezat, afurisitul, pe bancă şi o să stea aşa, cu braţele încrucişate, până deseară. Nu face absolut nimic, leneşul, trântorul! Dacă ai avea bani la bancă, ticălosule, sau o moşioară pe care s-o muncească alţii pentru tine, aş mai zice. Dar aşa, n-ai o leţcaie la sufletul tău, mănânci pe socoteala altuia, eşti dator vândut şi-ţi crapă copiii de foame, lua-te-ar dracu!… Poate n-ai să mă crezi, Franţ Stepanîci, dar mă apucă uneori o furie aşa de cumplită, că-mi vine să sar pe fereastră şi să-i ard canaliei ăsteia câteva cravaşe! De ce nu munceşti? De ce stai cu braţele încrucişate?

Cetăţeanul aruncă o privire nepăsătoare spre Leaşkevski, parcă ar vrea să-i răspundă ceva, dar nu e în stare: arşiţa şi lenea i-au paralizat glasul. Căscând cu indolenţă, îşi face cruce peste gură şi-şi ridică ochii la cer unde, scăldându-se în văzduhul fierbinte, zboară porumbeii.

— Nu trebuie să judeci oamenii cu asprime, stimabile, oftează Finks, ştergându-şi cu batista capul mare şi chel. Pune-te în locul lor: afacerile nu merg, peste tot e lipsă de lucru, recoltele-s proaste, comerţul stagnează…

— Doamne, Dumnezeule, cum judeci! se indignează Leaşkevski, petrecându-şi furios una peste alta poalele halatului. — Să admitem că nu găseşte slujbă şi nici nu poate face comerţ, dar de ce nu munceşte la el acasă, lua-l-ar dracul? Adică, cum nu găseşti nimic de făcut acasă la tine? De ce nu holbezi ochii, dobitocule?! Cerdacul ţi se prăbuşeşte, trotuarul lunecă în şanţ, gardul a putrezit. De ce nu te-apuci să le dregi toate, iar dacă nu te pricepi, du-te la bucătărie şi ajut-o pe nevastă-ta. Biata femeie aleargă mereu, când aduce apă, când scoate zoaiele… De ce n-ai alerga tu în locul ei, ticălosule? Şi nu uita, Franţ Stepanîci, că dumnealui are pe lângă casă vreo trei deseatine de livadă, o grădină de zarzavat, coteţe pentru porci şi păsări. Dar toate stau fără niciun folos. Livada e năpădită de buruieni şi-i aproape uscată, iar în grădina lui de zarzavat bat mingea băieţii. Ei, apoi spune şi dumneata dacă nu-i dobitoc! De casa mea ţine numai o jumătate de deseatină, dar la mine ai să găseşti oricând şi ridichi, şi salată, şi mărar, şi ceapă, pe când nemernicul ăsta toate le cumpără din piaţă!

— E rus, n-ai ce-i face! zice Finks, zâmbind cu îngăduinţă. Aşa-i năravul rusului… Îs oameni grozav, grozav de leneşi! Dacă ai da toate bogăţiile astea pe mâna nemţilor sau a polonezilor, peste un an n-ai mai recunoaşte oraşul!

Cetăţeanul cu pantaloni albaştri cheamă la el o fetiţă care vinde seminţe de floarea-soarelui, cumpără de o copeică şi începe să ronţăie.

— *Psea krew!* se supără Leaşkevski. Uite, atâta fac toată ziulica: ronţăie seminţe şi discută politică! Lua-i-ar dracu!

Aruncând o privire mânioasă spre pantalonii albaştri, Leaşkevski se înfierbântă încetul cu încetul şi se înfurie aşa de tare, încât face spume la gură. Vorbeşte cu accent polonez, apăsând cu venin pe fiecare silabă, iar pungile de sub ochi i se umflă. Până la urmă îi lasă în pace pe ticăloşii, pe nemernicii şi pe canaliile de ruşi şi, holbându-şi ochii şi tuşind de-atâta sforţare, începe să înjure în limba poloneză:

— *Laidaki, psea krew! Ţob ih dziabli wzieli!*[44]

Cetăţeanul aude foarte bine ocara, dar judecând după expresia feţei lui răvăşite, nu pare a-i face vreo impresie. Se vede că s-a deprins de mult cu asemenea vorbe, aşa cum te deprinzi cu bâzâitul muştelor, şi găseşte că nu e de demnitatea lui să protesteze. Iar Finks e nevoit să asculte şi el, de câte ori vine la Leaşkevski, aceleaşi şi aceleaşi aprecieri asupra provincialilor ruşi leneşi, care nu-s buni de nimic.

— Totuşi… trebuie s-o şterg! zice Finks, aducându-şi aminte că are treabă. Rămâi sănătos.

— Încotro?

— Am venit la dumneata numai aşa, în treacăt. A crăpat un zid în subsolul liceului de fete şi m-au rugat să mă duc cât mai repede, să văd ce-i. Trebuie să mă grăbesc.

— Hm… Şi eu, care-i spusesem Varvarei să pună samovarul! se miră Leaşkevski. Stai să luăm ceaiul şi pe urmă te duci.

Docil, Finks îşi pune pălăria pe masă şi rămâne la ceai. În timpul ceaiului, Leaşkevski încearcă să-i demonstreze că provincialii ruşi s-au păcătoşit cu desăvârşire şi că nu există altă soluţie, decât să-i trimită delaolaltă, sub pază severă, la muncă obligatorie.

— Ce mai încoace-încolo! spumegă el. Întreabă-mă din ce trăieşte gânsacul de colo, de la poartă! Încasează de la mine şapte ruble pe lună chirie şi umblă pe la onomastici, iaca din asta trăieşte nemernicul, *ţob evo dziabli wzieli!* Alte venituri sau câştiguri nu mai are. Pe lângă că-s leneşi şi trântori, oamenii ăştia mai sunt şi escroci. Împrumută bani de la banca oraşului, şi ce crezi că fac cu ei? Se apucă de afaceri, de pildă, de mânat vite la Moscova, ori de instalat oloierniţe din cele noi… Apoi, ca să trimiţi boi la Moscova, ori să fabrici ulei, trebuie să ai cap, nu glumă! Iar canaliile astea au dovleac în loc de cap!… Se înţelege că afacerea se duce de râpă… Cheltuiesc banii de pomană, se încurcă în socoteli şi pe urmă îi dau cu tifla băncii! Ce să le iei? Casele li-s ipotecate şi răs-ipotecate şi altă avere n-au. De mult au mâncat şi au băut tot ce-au avut. Nouă zecimi din ei îs pungaşi, ticăloşii! Să împrumute şi să nu dea înapoi, asta-i lege la ei!… Dacă scârţâie banca oraşului, e numai din pricina lor!

— Am fost ieri la Egorov, îl întrerupe Finks pe polonez, încercând să schimbe vorba. Închipuieşte-ţi că i-am câştigat la pichet şase ruble şi cincizeci!

— Mi se pare că ţi-am rămas dator ceva la pichet, îşi aduce aminte Leaşkevski. Ar trebui să-mi iau revanşa. Ce-ar fi să facem o partidă?

— Fie, dar numai una, şovăie Finks. Mă grăbesc să mă duc la liceu.

Leaşkevski şi Finks se aşază lângă fereastra deschisă şi încep o partidă de pichet. Cetăţeanul cu pantaloni albaştri se întinde cu voluptate şi de pe hainele lui se scutură pe jos coji de seminţe. În clipa aceea, la portiţa de peste drum iese alt cetăţean, cu barbă lungă, îmbrăcat cu o haină mototolită de un galben-cenuşiu, din postav de casă. Se uită la pantalonii albaştri, clipind din ochi cu prietenie, şi-i strigă:

— Bună dimineaţa, Semion Nikolaici! Am onoarea să te felicit pentru ziua de azi, că-i joi!

— Şi eu de asemenea, Kapiton Petrovici!

— Poftim pe bancă la mine. E mai răcoare!

Pantalonii albaştri se ridică icnind şi, legănându-se ca o raţă, omul trece strada.

— Terţă majoră… bombăneşte Leaşkevski. Chintă de damă, plus cincisprezece… Vorbesc de politică, ticăloşii… Îi lauzi? Acum au luat-o în primire pe Anglia… Am şase cupe…

— Eu am şapte pici. E rândul meu să fac cărţile.

— Da, dumneata le faci. Auzi? Îl înjură pe Beaconsfield[45]. Nici măcar atâta lucru nu ştiu porcii ăştia, că Beaconsfield a murit de cine ştie când! Prin urmare, am douăzeci şi nouă… dumneata joci…

— Opt… nouă… zece… Da, teribili sunt ruşii ăştia! Unsprezece… doisprezece. Inerţia rusească cred că e unică pe faţa pământului!

— Treizeci… treizeci şi unu. Ar trebui să luăm câte o cravaşă bună să ieşim afară şi să le arătăm pe Beaconsfield! Ia te uită ce minciuni îndrugă! E mai uşor să îndrugi minciuni decât să munceşti… Prin urmare, ai aruncat dama de treflă şi eu nici n-am observat!

— Treisprezece… paisprezece… Nesuferită căldură! Ce piele de rinocer trebuie să aibă cineva, ca să poată sta pe bancă, în bătaia soarelui, pe o arşiţă ca asta! Cincisprezece.

După prima partidă, vine a doua, apoi a treia… Finks pierde, se înfierbântă cu începutul la joc şi uită de zidurile crăpate din subsolul liceului. În timpul jocului, Leaşkevski trage cu ochii din când în când la cei doi cetăţeni. Îi vede cum intră pe poarta deschisă, încântaţi de discuţia lor, cum traversează o curte murdară şi se aşază la umbra săracă a unui plop. Pe la unu, o bucătăreasă grasă, cu pulpele arse de soare, întinde pe masă un fel de cearşaf de copil cu pete cafenii şi le serveşte masa. Cetăţenii mănâncă cu linguri de lemn, se apără de muşte şi vorbesc înainte.

— Asta-i curată bătaie de joc! îşi iese din fire Leaşkevski. Sunt foarte fericit, îţi mărturisesc, că n-am la mine o puşcă sau un pistol, că altfel aş trage în mârţoagele astea! Am patru valeţi – paisprezece… Faci cărţile… Ce să-ţi spun, mă apucă şi cârceii! Nu pot să mă uit liniştit la ticăloşii ăştia!

— Nu te tulbura, că-ţi face rău.

— Dar înţelege că şi o piatră şi-ar pierde răbdarea!

După ce se satură, istovit şi moleşit, cetăţeanul cu pantaloni albaştri traversează strada, poticnindu-se de lene şi de prea multă mâncare, şi se lasă greoi pe bancă. Se luptă cu somnul şi cu ţânţarii şi se uită în jur atât de abătut, de parcă-şi aşteaptă din clipă în clipă sfârşitul. Aerul de neputinţă de pe faţa lui îl face pe Leaşkevski să-şi iasă din fire. Polonezul scoate capul pe fereastră şi spumegând de mânie, îi strigă:

— Te-ai îndopat bine, nenişorule? Ia te uită la el, adoratul! S-a ghiftuit şi acum nu ştie ce să facă cu burticica dumisale! Piei din ochii mei, blestematule! Şterge-o, cât te văd!

Cetăţeanul îi aruncă o căutătură acră şi, în loc de răspuns, mişcă doar din degete. Chiar atunci trece prin faţa porţii un licean cunoscut, cu ghiozdanul în spate. Cetăţeanul îl opreşte, se gândeşte mult ce să-i spună şi, până la urmă, îl întreabă:

— Ei, ce mai e nou?

— Nimic.

— Cum asta, nimic?

— Uite-aşa, nimic.

— Hm… Dar care-i obiectul cel mai greu?

— Depinde pentru cine, ridică din umeri liceanul.

— Aşa… Dar cum se zice copac pe latineşte?

— Arbor.

— Aha!… Şi toate astea trebuie să le ştii… oftează pantalonii albaştri. Toate trebuie să le pătrunzi… Asta-i muncă, băiete, muncă nu glumă! Maică-ta e sănătoasă?

— Mulţumesc, e bine.

— Aşa… Ei, acuma du-te.

După ce pierde două ruble, Finks îşi aduce aminte de liceu şi se înspăimântă.

— Doamne, e ora trei! strigă el. Ia te uită cât am întârziat! La revedere, mă duc repede!

— Stai încalte să iei şi masa, şi pe urmă te-ai duce, zice Leaşkevski. Ai destulă vreme!

Finks rămâne, dar cu condiţia ca masa să nu ţină mai mult de zece minute. Însă după ce mănâncă, se lasă câteva minute pe divan, gândindu-se la zidul crăpat. Apoi îşi pune hotărât capul pe pernă. În clipa următoare, în odaie se aude un şuierat ascuţit pe nas.

În vremea asta Leaşkevski, care e împotriva somnului de după-masă, stă la fereastră, se uită cum moţăie cetăţeanul de pe bancă şi bombăneşte:

— U-u, *psea krew!* Cum de nu crăpi de-atâta lene! Nici tu muncă, nici tu preocupări morale sau intelectuale, nimic! Un simplu proces vegetativ… Pitiu, spurcăciune!

Finks se trezeşte la ora şase.

— E târziu ca să mă mai duc azi la liceu, zice el, întinzându-se. Să mă reped mâine. Iar acum… ce-ar fi să-mi iau revanşa? Ia să mai facem o partidă…

Pe la nouă şi ceva, Leaşkevski îşi petrece oaspetele şi, uitându-se lung în urma lui, zice:

— A stat, cât e ziulica de lungă, fără să facă nimic, afurisitul… Iau leafă de pomană, lua-i-ar dracu… Porc de neamţ!…

Apoi îşi scoate din nou capul pe fereastră, dar cetăţeanul nu se mai vede: fără îndoială, s-a dus să se culce. Nu mai are la cine să bombănească şi, pentru întâia oară în ziua aceea, tace şi el din gură. Dar peste vreo zece minute, nemaiputând suporta plictiseala, dă un brânci fotoliului vechi şi jerpelit şi începe din nou să bodogănească:

— Prinzi locul de pomană, hodoroagă afurisită! De mult ar fi trebuit să te pun pe foc, dar tot uit să dau poruncă să mi te facă bucăţi. Pocitanie!

Iar când se culcă în pat, pipăie cu mâna un arc de la somieră, se încruntă şi mormăie:

— Arc bles-te-mat! Ai să mă împungi în coastă toată noaptea! Chiar mâine am să poruncesc să-mi desfacă somiera şi să te-arunce la gunoi, vechitură netrebnică!

Adoarme abia pe la miezul nopţii şi visează că-i împroaşcă cu apă clocotită şi pe provincialii ruşi, şi pe Finks, şi fotoliul cel vechi…

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta”, Nr. 134, 18 mai 1887, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte. Reproducem acest text.

Cu privire la ultimele sale nuvele publicate în gazetă, Cehov îi scria lui Leikin (22 mai 1887): „…am scris pentru ziar, dar cu greu, în silă, ca să nu-mi las familia să trăiască pe spatele altora; am scris mizerabil, greoi, blestemând hârtia şi condeiul”.

O aventură neplăcută

— Inima ta, birjarule, e unsă cu dohot! N-ai fost niciodată îndrăgostit, frăţioare, de aceea nu poţi să mă înţelegi. Ploaia asta n-ar putea să stingă focul din sufletul meu, aşa cum n-ar putea să stingă pompierii pălălăile soarelui. Ce poetic mă exprim, lua-m-ar dracul! Dar tu nu eşti poet, birjarule, nu-i aşa?

— Nu-s.

— Apoi, vezi?…

În sfârşit, Jirkov îşi găsi portofelul în buzunar şi începu să numere banii.

— Ne-am înţeles, prietene, să-ţi dau o rublă şi douăzeci şi cinci. Ţine-ţi plata. Ai aici o rublă şi treizeci. Cinci copeici pe deasupra. Mergi sănătos şi nu mă uita. Adică stai, du-mi coşul până-n cerdac. Dar mai cu băgare de seamă, te rog, că înăuntru e rochia de bal a femeii pe care o iubesc mai mult decât viaţa…

Birjarul oftă şi coborî de pe capră fără tragere de inimă. Poticnindu-se pe întuneric şi călcând prin bălţi, duse coşul până la cerdac şi-l lăsă pe o treaptă.

— Eh, ce vreme! bombăni el, oftând cu năduf, apoi icni şi, slobozind pe nas un zgomot care aducea a suspin, se urcă în silă pe capră.

Plescăi din buze şi căluţul o luă prin noroi, nehotărât.

— Mi se pare că am făcut toate comisioanele pe care trebuia să le fac, îşi zise Jirkov, bâjbâind cu mâna pe uşorul uşii în căutarea soneriei. Nadea m-a rugat să trec pe la croitoreasă şi să-i scot rochia – i-am scos-o; să-i cumpăr bomboane şi brânză – i-am cumpărat; flori – i-am luat. „Te salut, cuib sacru…”, începu să fredoneze. Dar unde-o fi soneria, ard-o focul s-o ardă?

Jirkov era binedispus, ca un om care a mâncat şi a băut zdravăn şi care ştie foarte bine că nu trebuie să se scoale devreme a doua zi. Afară de asta, după drumul de o oră şi

jumătate din oraş până aici, pe ploaie şi noroi, îl aşteptau o casă caldă şi o femeie tânără… E plăcut să te pătrundă frigul şi umezeala, când eşti sigur că te încălzeşti curând.

Jirkov nimeri pe întuneric mânerul soneriei şi trase de două ori. De după uşă se auziră paşi.

— Dumneavoastră sunteţi, Dmitri Grigorici? întrebă în şoaptă un glas de femeie.

— Eu, încântătoare Duneaşa! îi răspunse Jirkov. Deschide repede, că mă udă ploaia până la piele.

— Doamne, Dumnezeule! făcu Duneaşa îngrijorată, tot în şoaptă. Vorbiţi mai încet şi nu mai bocăniţi aşa din picioare. S-a întors domnul de la Paris. A sosit aseară.

La cuvântul „domnul", Jirkov făcu un pas înapoi şi, o clipă, se simţi cuprins de o frică laşă, într-adevăr copilărească, frica aceea pe care o simt până şi oamenii foarte curajoşi, când sunt puşi în situaţia de a da ochi pe neaşteptate cu soţul.

„Ia te uită ce bucluc! se gândi el, ascultând cu câtă băgare de seamă încuia uşa Duneaşa, depărtându-se pe coridor. Adică, cum vine asta? Cu alte cuvinte, întoarce băiete căruţa înapoi! Mulţumesc, la aşa ceva nu mă aşteptam!"

Deodată se înveseli şi începu să râdă. Drumul în plină noapte, pe ploaia aceea torenţială, din oraş şi până la *ea,* la vilă, i se păruse o aventură destul de amuzantă. Dar acum, când dăduse peste soţul iubitei, aventura i se părea şi mai amuzantă încă.

— Nostimă întâmplare, pe Dumnezeul meu! zise el tare. Unde să mă duc acum? S-o iau îndărăt?

Ploua, vântul bătea cu putere, copacii foşneau dar prin bezna nopţii nu se vedea nimic, nici ploaia, nici copacii. Se auzea doar apa clipocind în rigole şi în burlane, de parcă voia să-l aţâţe cu perfidie şi să-şi bată joc de el. Cerdacul pe care stătea Jirkov nu era acoperit şi ploaia începuse să-l pătrundă.

„Şi pe deasupra, s-a mai nimerit şi o vreme ca asta! îşi zicea el râzând. Dracul să-i ia pe toţi soţii!"

Aventura lui cu Nadejda Osipovna începuse cu o lună în urmă, dar pe soţul ei nu-l cunoştea. Ştia doar că e francez de felul lui, că-l cheamă Boiseau şi că e comis-voiajor. Judecând după fotografia pe care o văzuse, era un Bourgeois voinic, de vreo patruzeci de ani, cu o mutră de soldat francez. Când te uitai la el, îţi venea, Dumnezeu ştie de ce, să-l tragi de mustăţile mari şi de bărbuţa *à la Napoleon* şi să-l întrebi: „Ei, ce mai e nou, domnule sergent?"

Plescăind cu picioarele prin noroi şi poticnindu-se, Jirkov se duse ceva mai departe şi strigă:

— Birjar!… Birjar!!…

Dar nu-i răspunse nimeni.

— Niciun glas, niciun suspin, mormăi el pe sub mustăţi, întorcându-se pe dibuite spre cerdac. Cine dracul m-a pus să dau drumul birjarului, aici, unde nici ziua nu găseşti o trăsură? Ce situaţie! Trebuie să stau şi să aştept până mâine dimineaţă. Dracul s-o ia de treabă: coşul o să se ude, rochia o să se strice… Şi costă două sute de ruble… Ce situaţie!

Tot gândindu-se unde ar putea să se adăpostească de ploaie, Jirkov îşi aduse aminte că la marginea staţiunii de odihnă, lângă platforma de dans, era chioşcul muzicii.

— Ce-ar fi să mă duc până la chioşc? se întrebă. Straşnică idee! Dar oare o să pot căra şi coşul? E mare, afurisitul… Cât despre brânză şi buchet, pot să le dau dracului!

Luă coşul în braţe, dar îşi aduse aminte că plouă şi se gândi că până o să ajungă la chioşc, coşul o să fie leoarcă.

— Măi, drăcie! începu să râdă. Ia te uită că mi se strecoară apa pe după ceafă! Brrr… Ud, înfrigurat, beat, trăsură n-am… nu mai rămâne decât să iasă bărbatul ei în stradă şi să-mi ardă câteva bastoane! Totuşi ce-i de făcut? Nici să stau aici până dimineaţă nu-i o afacere. Şi pe urmă, se strică şi rochia… Uite ce-o să fac: mai sun o dată, îi dau Duneaşei pachetele şi pe urmă mă duc în chioşc.

Jirkov trase încetişor de mâner. Peste câteva clipe se auziră îndărătul uşii paşi şi o luminiţă licări prin gaura cheii.

— Cine acol'? întrebă un glas răguşit de bărbat, cu accent străin.

„Dumnezeule, ăsta-i soţul! se gândi Jirkov. Să-i torn o minciună…"

— Vă rog, întrebă el, asta e vila Zliucikin?

— Dhacu te ia, nu-i Zliucikin aişi. Du-te dhacului cu Zliucikin a tău cu tot!

Jirkov se ruşină fără să înţeleagă de ce, tuşi sfios şi se depărtă. Călcă într-o băltoacă, îşi umplu galoşii cu apă şi scuipă cu necaz, dar în aceeaşi clipă izbucni din nou în râs. Cu cât trecea timpul, cu atât aventura lui începea să fie mai amuzantă. Se gândea cu deosebită plăcere cum o să-şi povestească mâine păţania prietenilor şi chiar Nadei, cum o să imite glasul bărbatului şi plescăitul apei în galoşi… Nici vorbă că prietenii or să se tăvălească de râs!

„Un singur lucru e prost, că se udă coşul, îşi zicea el. Să nu fi fost rochia, de mult dormeam în chioşc."

Se aşeză pe coş, să-l apere de ploaie, dar de pe pălăria şi pelerina lui curgea şi mai multă apă decât din nori.

— Ptiu, drăcia dracului!

De la o vreme – trecuse cam jumătate de oră de când stătea în ploaie – Jirkov începu să se gândească la sănătatea lui.

„Te pomeneşti că mă mai pricopsesc şi cu vreo răceală, îşi zise. Afurisită situaţie! Ce-ar fi să mai sun o dată? Pe cinstea mea că sun… Dacă îmi deschide tot bărbatul, îi trântesc o altă minciună şi-i dau rochia… Doar n-o să rămân aici până s-o face ziuă! Eh, fie ce-o fi! Sună, băiete!”

Şi cu un entuziasm de şcolar, scoţând limba uşii şi întunericului, Jirkov trase de mânerul soneriei. Trecură câteva clipe de tăcere. Mai trase o dată.

— Cine acol’? întrebă mânios acelaşi glas cu accent străin.

— Aici stă *m-me* Boiseau? întrebă Jirkov politicos.

— Ha?… Pe cine dhacu caute?

— *M-me* Katiş, croitoreasa, a trimis rochia doamnei Boiseau. Iertaţi-mă că am venit aşa de târziu, dar doamna Boiseau a cerut să i se trimită rochia cât mai repede… s-o aibă numaidecât mâine dimineaţă… Am plecat din oraş pe seară, dar… timpul acesta mizerabil… abia am putut să răzbesc… Nu v-aş fi…

Jirkov nu termină vorba, deoarece uşa se deschise şi, la lumina şovăitoare a unei lămpi, se ivi în prag *m-r* Boiseau. Semăna leit cu cel din fotografie: aceeaşi mutră de soldat cu mustăţi lungi, cu singura deosebire că în fotografie era dichisit, pe când acum n-avea pe el decât o cămaşă de noapte.

— Nu v-aş fi supărat, urmă Jirkov, dar *m-me* Boiseau a cerut să i se trimită rochia cât mai repede… Eu sunt fratele doamnei Katiş… şi… şi pe urmă timpul acesta mizerabil…

— Karioşo, răspunse Boiseau încruntând din sprâncene şi luându-i coşul din mâini. *Merci* la soha vosthu. Soţia mea aşteptat hochia până la oha un. Spus că aduce un *monsieur.*

— Vă mai rog să-i daţi şi brânza şi buchetul de flori, pe care le-a uitat la *m-me* Katiş.

Boiseau luă brânza şi florile, le mirosi pe rând şi, fără să închidă uşa, rămase într-o poziţie de aşteptare. Se uita la Jirkov şi Jirkov se uita la el. Trecură aşa câteva minute. Tăceau. Jirkov se gândea cum o să le povestească el mâine prietenilor păţania asta şi-i veni gust să născocească ceva şi mai nostim, ca să-i pună vârf. Dar nu-i venea nimic în minte, iar franţuzul stătea şi aştepta să-l vadă plecat.

— Păcătoasă vreme, bombăni Jirkov. Întuneric, noroi, umezeală… îs ud tot.

— Da, *monsieur* este ud.

— Şi, colac peste pupăză, mi-a plecat şi birjarul! Nu ştiu unde să mă adăpostesc. Aţi fi foarte drăguţ dacă mi-aţi permite să stau aici, în săliţă, până trece ploaia…

— Ha?… *Bien, monsieur.* Lăsaţi caloş şi pofteşte. Asta posibil.

Franţuzul încuie uşa şi-l pofti pe Jirkov în salonaşul mic şi binecunoscut. Acolo toate lucrurile erau la locul lor, ca şi înainte, doar că pe masă era o sticlă cu vin roşu, iar pe câteva scaune puse unul lângă altul în mijlocul odăii era întinsă o saltea îngustă şi subţire.

— Fhig, zise Boiseau aşezând lampa pe masă. Abia iehi sosit de la Pahis. Peste tot Karioşo, calt, numai în Raseia – fhig şi ţonţ… ţonţah, asta… *des cousins.* O, pişc afuhisit!

Boiseau îşi turnă o jumătate de pahar cu vin, îşi luă un aer foarte supărat şi bău.

— Nu putut închis ochi tot noptele, urmă el aşezându-se. *Les cousins…* şi pe uhmă un topitoc sunat şi înthebat de Zliuşkin…

Franţuzul tăcu şi-şi lăsă capul în piept, aşteptând, pesemne, să înceteze ploaia. Politicos, Jirkov se simţi dator să-l întreţină.

— Aţi fost la Paris într-o perioadă foarte interesantă, zise el. Eraţi acolo când şi-a dat demisia Boulanger[46].

După aceea îi vorbi despre Grévy[47], Déroulède[48] şi Zola[49] şi se putu convinge că Boiseau auzea pentru prima oară de numele lor. Nu cunoştea la Paris decât vreo câteva firme comerciale şi pe mătuşa lui, *m-me* Blessor. Discuţia lor despre politică şi literatură încheindu-se, Boiseau îşi luă iarăşi un aer furios, mai bău încă un pahar cu vin şi se întinse pe salteluţa cea subţire.

„Se vede că drepturile acestui soţ nu sunt chiar atât de nelimitate, îşi zise Jirkov. Ce saltea păcătoasă!”

Franţuzul închise ochii şi rămase ca un sfert de oră liniştit. Dar deodată sări în picioare şi, ca şi cum ar fi căzut din Lună, se uită prostit la Jirkov cu ochii lui de plumb, apoi îşi luă iar aerul acela furios şi mai bău câteva înghiţituri de vin.

— Afuhisit ţonţah, bombăni el şi, scărpinându-şi picioarele zgrunţuroase unul de altul, trecu în odaia de alături.

Jirkov îl auzi cum o trezea pe nevastă-sa şi-i spunea:

— *Il y a là un monsieur roux, qui t’a apporté une robe!*[50]

Curând se întoarse şi mai bău un pic de vin.

— Midiat, îi spuse, căscând. Înţelege eu, thebuie bani!

„Se încurcă treaba, îşi zise Jirkov. Nici nu se poate mai nostim! Acuşi o să intre Nadejda Osipovma. Bineînţeles, mă fac că n-o cunosc…”

Se auzi foşnet de rochii, uşa se deschise uşor şi Jirkov văzu căpşorul buclat, binecunoscut, cu obrajii şi cu ochii somnoroşi.

— A venit cineva din partea lui *m-me* Katiş? întrebă Nadejda Osipovna. Dar recunoscându-l pe Jirkov, ţipă uşurel, apoi începu să râdă şi intră în salonaş. — Tu erai? se miră ea. Ce s-a întâmplat? De ce eşti aşa de plin de noroi?

Jirkov se înroşi, se încruntă şi, neştiind ce figură să facă, se uită cu coada ochiului la Boiseau.

— Aha, înţeleg! se dumeri cuconiţa. Te-ai speriat de Jacques, nu-i aşa? E vina mea, am uitat să-i spun Duneiaşei… Nu vă cunoaşteţi? Bărbatul meu, Jacques… şi Stepan Andreici… Mi-ai adus rochia? *Merçi,* dragă prietene… Ei, hai să mergem, cad de somn! Iar tu, Jacques, culcă-te şi dormi… se întoarse spre bărbatul ei. Eşti obosit după atâta drum…

Jacques se uită mirat la Jirkov, ridică din umeri, se încruntă şi întinse mâna spre sticla cu vin. Jirkov ridică şi el din umeri şi plecă după Nadejda Osipovna.

Jirkov se uita la cerul tulbure, la drumul plin de noroi şi se gândea:

„Ce noroi! Unde nu aruncă dracul pe un biet intelectual!”

Şi începu să se gândească ce e moral şi ce-i imoral, ce e neprihănit şi ce e pângărit… Şi, cum li se întâmplă uneori oamenilor care nimeresc în locuri vrednice de dispreţ, îşi aminti cu melancolie de odaia lui de lucru, cu masa plină de hârtii, şi simţi nevoia să se vadă mai repede acasă.

Ieşi încetişor, strecurându-se prin salonaş pe lângă Jacques, care dormea dus.

Tăcu tot drumul. Căută să nu se mai gândească la Jacques, care, Dumnezeu ştie de ce, îi venea mereu în minte, şi nu mai schimbă nicio vorbă cu birjarul. Îşi simţea sufletul întors pe dos, ca şi stomacul.

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta” Nr. 175, 29 iunie 1887, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte.

Reproducem acest text.

Criminalii

DECLARAŢIA UNOR MARTORI OCULARI

Când chelnerul i-a înşirat cele câteva feluri de mâncare pe care le avea la birt, el s-a gândit puţin şi i-a spus:

— Atunci, dă-ne două porţii de ciorbă cu varză proaspătă şi un pui fript. Şi întreabă-l pe stăpânu-tău dacă n-are vin roşu…

După aceea, i-am văzut cu toţii cum s-a uitat în tavan şi i-a spus chelnerului:

— Dar multe muşte mai aveţi pe-aici… E îngrozitor!

Îi spunem „el” pentru că nici chelnerii, nici stăpânul şi nici clienţii birtului nu ştiau cine era, ce hram purta, de unde venea şi ce căuta în oraşul nostru. Era un bărbat serios, între două vârste şi îmbrăcat cu îngrijire. Într-un cuvânt, părea a fi un om cumsecade. După îmbrăcăminte ai fi putut să-l iei chiar drept boier. Am observat că purta ceas de aur, ac de cravată cu un mărgăritar şi că mănuşile, pe care şi le pusese în pălăria lui de castor, aveau copci la modă, cum nu mai văzusem decât la viceguvernatorul nostru. În timp ce mânca, încerca să ne dea gata cu purtările lui: ţinea furculiţa cu mâna stângă, îşi ştergea gura cu şerveţelul şi se strâmba când îi cădeau muşte în pahar. Toată lumea ştie că acolo unde sunt muşte nu pot fi farfurii curate. Nu mai vorbim de clienţii de rând, dar chiar şi oameni de seamă ca ispravnicul, pristavul şi moşierii în trecere, când mănâncă la birt nu fac niciodată scandal, dacă li se dă o farfurie sau un pahar pătat de muşte. El însă, nici n-a pus gura pe mâncare, până nu i s-au spălat farfuriile cu apă clocotită. Făcea şi el pe grozavul, ca să pară mai boier decât era!

Când să-i aducă ciorba, s-a apropiat de masa lui alt necunoscut, ras, chel şi cu ochelari de aur. Ăsta era îmbrăcat cu haine albe de mătase şi avea şi el ceas de aur. Nu vorbea decât franţuzeşte, se uita curios şi la felurile de mâncare şi la clienţi, aşa că n-ar fi fost greu să-ţi dai seama că era străin. Dar

cine era, de unde venea şi ce căuta în oraşul nostru, asta n-o ştiam…

După ce a sorbit o lingură de ciorbă, cel cu acul de cravată cu mărgăritar a dat din cap şi a zis, în bătaie de joc:

— Gogomanii ăştia pot face să miroase a clocit chiar şi varza proaspătă! E cu neputinţă s-o mănânci… Ascultă, stimabile, toată lumea de pe-aici trăieşte ca porcii? În tot târgul nu se poate găsi o farfurie de ciorbă cumsecade? E nemaipomenit!

A început apoi să-i povestească celuilalt nu ştiu ce pe franţuzeşte. Din tot ce spunea, n-am ţinut minte decât un cuvânt: *„cochon”* . Scoţând un gândac din ciorbă, s-a întors către chelner şi i-a spus:

— Nu ţi-am cerut ciorbă cu gândaci, dobitocule!

— Domnule, i-a răspuns chelnerul. Nu l-am vârât eu în ciorbă, singur s-a vârât. Dar să n-aveţi nicio grijă, că gândacii ăştia negri nu muşcă.

După ce şi-a mâncat puiul, a cerut hârtie şi creion şi a început să facă nişte rotocoale şi să scrie o mulţime de numere. Străinul nu părea a fi de aceeaşi părere şi s-a certat mult cu el, clătinând din cap, semn că n-avea dreptate. Patronul păstrează şi astăzi hârtia aceea mâzgălită cu tot felul de rotocoale şi de numere. Inspectorul şcolilor judeţene, căruia patronul i-a arătat hârtia, s-a uitat lung la rotocoale, pe urmă a oftat şi a zis: „E tulbure apa în nori!” Când a făcut plata, el, adică cel care avea ac de cravată cu mărgăritar, a întins chelnerului o hârtie de cinci ruble, nouă-nouţă. Nu putem şti dacă hârtia era bună ori măsluită, că nu ne-a dat prin minte să ne uităm.

— Ascultă, la ce oră deschideţi birtul dimineaţa? l-a întrebat el pe chelner.

— Când se luminează de zi.

— Foarte bine. Mâine dimineaţă la ora cinci venim să ne luăm ceaiul. Să ne pregăteşti câte unul, însă fără muşte… Dar, ia spune, ştii ce o să se întâmple mâine dimineaţă? l-a întrebat, făcând din ochi cu viclenie.

— Nu ştiu.

— Aşa? Ei bine, mâine dimineaţă ai să rămâi cu gura căscată!

Şi, zicând aşa, a început să râdă, i-a spus nu ştiu ce străinului şi după aceea au ieşit amândoi din birt. Noaptea au dormit la Marfa Egorovna, o văduvă singură şi cu frica lui Dumnezeu, care n-are nicio vină şi nu poate fi bănuită că ar fi părtaşă. Acuma plânge săraca, plânge mereu, de frică să n-o aresteze. Noi, care-i cunoaştem gândurile, dăm mărturie că ea nu e vinovată cu nimic. Şi pe urmă, gândiţi-vă şi

dumneavoastră, de unde putea să ştie ea ce puneau la cale drumeţii?…

A doua zi dimineaţa, la ceasurile cinci pe ceasornic, necunoscuţii erau la birt. De data asta aduseseră cu ei serviete, cărţi şi nişte cutii ciudate. Din vorbele şi din purtarea lor, se vedea că erau tulburaţi şi grăbiţi. El, adică cel care nu era străin, a zis:

— Se înnourează dinspre nord-vest. Să nu cumva să ne strice rostul!

După ce şi-a băut ceaiul, a chemat pe patron şi i-a poruncit să scoată afară o masă şi două scaune. Patronul, om fără carte, i-a împlinit porunca, cu toate că presimţea nenorocire. Necunoscuţii şi-au luat lucrurile, au ieşit din birt şi s-au aşezat pe scaune, la masă. Auzi prostie, să te aşezi aşa, în mijlocul pieţii, în văzul tuturor! Tot vorbind, şi-au întins pe masă hârtiile, desenele, câteva bucăţele de sticlă neagră şi nişte ocheane. Când patronul s-a apropiat de ei, sfios, şi s-a aplecat asupra mesei, el, adică cel cu mărgăritarul, l-a împins la o parte şi i-a zis:

— Nu-ţi băga nasul cel borcănos unde nu-ţi fierbe oala!

Pe urmă s-a uitat la ceas, i-a spus nu ştiu ce străinului şi a început să se uite la soare printr-o bucăţică de sticlă neagră. Străinul a luat un ochean şi a început să se uite şi el într-acolo… Nu mult după asta, s-a întâmplat nenorocirea aceea cumplită, cum nu s-a mai pomenit până acum. Am băgat de seamă cu toţii că şi cerul şi pământul începeau să se întunece, ca la apropierea unei furtuni. Străinul a pus ocheanul pe masă, a însemnat nu ştiu ce în grabă şi tocmai pusese mâna pe o bucată de sticlă neagră, când am auzit pe cineva strigând:

— Oameni buni, se întunecă soarele!

Într-adevăr, ceva negru, care semăna leit cu o tigaie, acoperea încetul cu încetul soarele, ascunzându-l de pământ. Când am văzut că o jumătate bună din soare a dispărut şi că necunoscuţii îşi căutau înainte de treburile lor suspecte, câţiva dintre noi l-am chemat pe sergentul de stradă Vlasov şi i-am spus:

— Sergent, tu nu bagi de seamă ce se petrece cu soarele?

— Soarele nu-i în sectorul meu, ne-a răspuns el.

Din pricina nepăsării autorităţilor locale, ne-am putut convinge curând că soarele dispăruse cu totul. Pe cer s-au ivit stele. Şi pentru că noaptea se lăsase înainte de vreme peste oraşul nostru, s-au petrecut şi următoarele fapte: mai întâi, toţi ne-am speriat peste măsură şi ne-am pierdut capul. Neştiind ce să facem, fugeam înspăimântaţi prin piaţă, ne îmbrânceam unul pe altul şi strigam: „Sergent! Sergent!” Vacile, boii şi caii (că era pe vremea târgului de vite), cu cozile în vânt şi mugind,

alergau înnebuniţi pe străzi, speriind oamenii. Câinii urlau. Crezând că e noapte, ploşniţele din odăile hanurilor au ieşit din ascunzătorile lor şi au început să pişte fără milă pe cei care dormeau. Diaconul Fantasmagorski, care venea de la grădina de zarzavat cu căruţa plină cu castraveţi, s-a speriat, a sărit jos şi s-a ascuns sub un podeţ, iar calul a intrat cu căruţă cu tot într-o ogradă străină, unde nişte porci au mâncat toţi castraveţii. Accizarul Lsteţov, care dormise în noaptea aceea la o vecină (din interesul justiţiei, nu putem ascunde acest amănunt), s-a repezit în stradă numai în cămaşă şi izmene, a dat buzna în mulţime şi a început să urle cât îl ţinea gura:

— Să scape cine poate!

Trezite de zgomot, multe cucoane au ieşit în stradă fără să-şi pună măcar papucii. S-au mai petrecut şi alte lucruri, pe care nu le-am putea spune decât cu uşile închise. Dar cei care şi-au păstrat cumpătul şi nu s-au speriat deloc, au fost pompierii, pentru că în timpul acela dormeau duşi, lucru pe care ne grăbim să-l confirmăm. Cele spuse de noi mai sus s-au întâmplat în dimineaţa zilei de 7 august.

Iar necunoscuţii care au făcut această ispravă şi-au strâns hârtiile în serviete şi, când s-a arătat din nou soarele, s-au urcat în caleaşcă şi au plecat. Dar unde s-au dus, nu ştim. Cine erau aceşti doi oameni, n-am putut afla până acum. Le dăm semnalmentele. El, adică cel care avea un ac de cravată cu mărgăritar: statură potrivită, bărbia potrivită, fruntea încreţită. Semne particulare nu are. Străinul: statura potrivită, gros, faţa rasă, bărbia potrivită. Semne particulare n-are. Seamănă de departe cu moşierul Karasevici şi e miop, de aceea şi poartă ochelari.

N-or fi fost niscai spioni austrieci?…

Publicată pentru prima oară în revista,. Oskolki", Nr. 32, 8 august 1887. Semnată: A. Cehonte. A intrat aproape fără modificări în culegerea „Cuvinte nevinovate", Moscova, 1887. Reproducem textul din culegere.

Cehov îi scria lui F. O. Schehtel (august 1887): „La noi a fost o eclipsă. Am adus tributul meu acestui fenomen măreţ în Nr. 32 al revistei „Oskolki"

Înainte de eclipsă

FRAGMENT DINTR-O FEERIE

Soarele şi Luna stau dincolo de orizont şi beau bere.

SOARELE *(pe gânduri)* Mda, surioară… Uite, îţi dau douăzeci şi cinci de ruble, mai mult nu pot

LUNA. Luminăţia Voastră, vă rog să mă credeţi că pe mine mă costă mai mult! Judecaţi şi dumneavoastră: domnii astronomi vor să înceapă eclipsa în Regatul Poloniei, la ora 5 dimineaţa, şi să se sfârşească la Verhneudinsk, la ora 12. Asta înseamnă că trebuie să iau parte la ceremonie şapte ceasuri încheiate… Dacă îmi fixaţi câte cinci ruble pe ceas, şi încă e prea puţin! *(Luna apucă de coadă un nor care trece pe lângă ea şi-şi suflă nasul.)* Nu vă zgârciţi, Luminăţia Voastră. O să vă fac o eclipsă, de or s-o invidieze până şi avocaţii! Să vedeţi că o să fiţi mulţumit…

SOARELE *(după o pauză).* Mă mir că te tocmeşti atâta… Uiţi, pesemne, că te invit să iei parte la o ceremonie cu caracter mondial, că această eclipsă o să te facă cunoscută…

LUNA *(oftând cu amărăciune).* Cunoaştem noi povestea, Luminăţia Voastră! O să se spună: „Se-ascunde Luna după nori”. Şi atâta tot. Mai curând un prilej de bârfeală… *(Bea.)* Sau aşa: „Înfiptă-n baioneta santinelei, s-aprinde Luna-n miez de noapte”. Sau altfel: „Luna înoată pe bolta cerească…” De când sunt, eu n-am înotat, Luminăţia Voastră! Atunci, de ce să mă jignească?

SOARELE. Mda, într-adevăr… atitudinea presei faţă de tine e ciudată, ca să nu spun altfel… Dar rabdă şi tu, surioară… Va veni vremea când istoria te va preţui… *(Chiar în clipa aceea, jos pe pământ trec huruind vidanjorii. Cele două globuri cereşti înhaţă câte un nor şi-şi astupă nasul.)*

LUNA. Mai-mai să te înăbuşi!… Ce să spun, au cei de pe pământ nişte obiceiuri… Planeta asta nu face două parale!

(Bea.) N-o să uit până la moarte cum şi-a bătut joc de mine Puşkin: „Această Lună proastă, la orizontul prost…”

SOARELE. Da, ai dreptate, nu e plăcut, şi totuşi e o reclamă! Cred că mult ar fi dat Iohann Hoff şi Kaci să-i înjure Puşkin cu cele mai urâte vorbe… Reclama – e lucru mare. Să vezi cum o să vorbească lumea de tine după eclipsă!

LUNA. Nu, *attendez,* Luminăţia Voastră! Dacă eclipsa o să aducă glorie cuiva, apoi acela o să fiţi numai dumneavoastră. Lumea nu ştie că, dacă n-aş fi eu, aţi fi fără mâini şi fără picioare… Cine poate să vă acopere, afară de mine? Dacă v-aţi fi adresat unui avocat, fiţi sigur că v-ar fi luat cel puţin două mii. Pe când eu, uite, mă mulţumesc cu trei hârtiuţe roşii.

SOARELE *(după ce se gândeşte puţin).* Bine, fie, numai bagă de seamă să nu-mi mai ceri la urmă şi bacşiş. Haide, bea! *(Îi toarnă.)* Sper că ai să-ţi dai toată osteneala…

LUNA. Despre asta, fiţi liniştit… O să fie o eclipsă clasa întâi… Furnizez lumină de lună de când s-a zidit lumea, şi până azi n-am avut nicio reclamaţie… Totul o să fie pe cinste: frumos şi corect. Dacă sunteţi bun, un mic acont…

SOARELE *(îi dă un acont).* Auzi, au ieşit sacagiii… E timpul să răsar… Mă gândesc să organizăm eclipsa pentru ziua de 7 august, dimineaţa… Vezi să fii gata până atunci… Să mă acoperi aşa fel, încât eclipsa să fie, dacă se poate, totală…

LUNA. Şi anume unde aţi dori să cadă umbra?

SOARELE *(după ce se gândeşte puţin).* Mi-ar plăcea s-o aşternem peste Europa apuseană, dar mă îndoiesc că cei de acolo vor aprecia născocirea noastră… Diplomaţii apuseni se cred specialişti în materie de eclipse, de aceea e greu să le stârneşti curiozitatea… Prin urmare, nu ne rămâne decât Rusia… De altfel, aşa doresc şi astronomii… Vezi să umbreşti Moscova, dar cu socoteală. Caută să faci o eclipsă tendenţioasă, să acoperi cu întuneric numai partea de la miazănoapte a Moscovei, s-o laşi descoperită pe cea de la miazăzi… Să vadă cei din Zamoscvorecie, adică cei din partea de la miazăzi, că-i ignorăm… Împărăţia întunericului!

LUNA. Am înţeles, Luminăţia Voastră.

SOARELE. Nici negustorii n-or să priceapă eclipsa… Cei mai mulţi abia s-au întors de la Nijni şi încă nu şi-au împlinit somnul, iar negustoresele or să-şi închipuie cine ştie ce… Să cuprindem uşor Klinul şi Zavidovo, într-un cuvânt locurile unde s-au adunat astronomii, apoi să ne coborâm spre Kazan şi aşa mai departe. Mă mai gândesc eu… *(pauză.)*

LUNA. Luminăţia Voastră, vă rog să-mi spuneţi cinstit: ce v-a făcut să puneţi la cale această eclipsă?

SOARELE. Vezi tu… dar să rămână între noi… m-am gândit să născocesc această eclipsă ca să-mi refac gloria… Am

observat în ultimul timp o oarecare răceală din partea publicului… Nu se mai vorbeşte de mine şi nici nu se mai dă cuvenita atenţie luminii mele. Am auzit chiar spunându-se că soarele a îmbătrânit, că nu mai are niciun rost şi că s-ar putea trăi şi fără el… Mulţi mă reneagă până şi în presă… Eu cred că eclipsa o să facă pe toată lumea să vorbească de mine… Una la mână. Al doilea, omenirea e plictisită şi sătulă de toate… Are nevoie de variaţie… Ştii, când negustoreasa se satură de dulceaţă şi de marmeladă, mănâncă hrişcă. Aşa şi omenirea. S-a săturat de lumina zilei? Să-i servim o eclipsă!… Dar e timpul să răsar… Cei din Ohotnîi read[51], se duc la piaţă… Ei, rămâi cu bine.

LUNA. Numai o vorbă, Luminăţia Voastră… *(Cu sfială.)* Ce ziceţi, poate că n-ar fi rău, de dragul eclipsei, s-o lăsaţi mai moale cu… *(Arată spre sticlele cu bere.)* De, mai ştii, ceasul cel rău… Să nu ameţiţi cumva şi să iasă cine ştie ce încurcătură!

SOARELE. Da, ai dreptate, trebuie să mă mai stăpânesc… *(După ce se mai gândeşte puţin.)* Dar dacă totuşi m-o împinge păcatul să beau peste măsură, atunci… acoperim cerul cu nori şi nu ne mai vede nimeni… Ei, deocamdată rămâi cu bine… *(Răsare, însă… învăluit în nori şi ceaţă.)*

LUNA. Păcatele noastre, păcatele noastre! *(Se culcă şi se înveleşte cu un nor. Peste câteva clipe se aude o sforăială cumplită.)*

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta”, Nr. 31, 9 august 1887. Semnată A. Cehonte. Reproducem acest text.

Doctorul

În salon era liniște, o liniște așa de adâncă, încât se auzea bine cum se izbea de tavan un tăun, care intrase de afară. Olga Ivanovna, stăpâna vilei, stătea la fereastră, se uita la rondul de flori și se gândea. Doctorul Ţvetkov, medicul ei de casă și vechi prieten, chemat să-l îngrijească pe Mișa, stătea într-un fotoliu, își legăna pălăria, pe care o ținea cu amândouă mâinile, și se gândea și el. Afară de ei, în salon și în odăile vecine nu mai era nimeni. Soarele asfinţise și umbrele serii începuseră să se aștearnă prin unghere, pe sub mobile și pe cornișe.

Olga Ivanovna întrerupse tăcerea.

— Nici nu se poate închipui o nenorocire mai cumplită! zise, fără să se întoarcă. Dumneata știi că, fără băiatul ăsta, viaţa n-ar mai avea pentru mine niciun rost.

— Da, știu, îi răspunse doctorul.

— Niciun rost! repetă Olga Ivanovna cu glas tremurat. El e totul pentru mine: bucuria mea, fericirea mea, averea mea… și dacă rămân fără el, dacă… moare, cum spui dumneata, nu mai sunt decât o umbră. Nu, asta n-aș putea-o suporta!

Frângându-și mâinile, Olga Ivanovna începu să se plimbe de la o fereastră la alta, urmând:

— Când s-a născut, am vrut să-l dau la azilul de copii, cred că-ți mai aduci aminte… Dar, Doamne, mă poţi compara pe mine, cea de atunci, cu ceea ce sunt astăzi? Pe atunci nu eram decât o femeie proastă și ușuratică, o femeie ca oricare alta, pe când acum sunt mamă… Înţelegi? Sunt mamă și nu vreau să știu de nimic. Între ceea ce a fost și ceea ce este e o prăpastie.

Se făcu iarăși tăcere. Doctorul se mută de pe fotoliu pe divan și, frământându-și nervos pălăria, își aţinti ochii asupra Olgăi Ivanovna. Se vedea bine pe faţa lui că voia să-i spună ceva și că nu aștepta decât momentul potrivit.

— Văd că taci, dar eu tot nu-mi pierd nădejdea, zise stăpâna casei, întorcându-se spre el. De ce taci?

— Şi eu aş fi fericit, Olga, să-mi pot păstra nădejdea, ca dumneata. Dar asta nu se poate, îi răspunse Ţvetkov. Trebuie să privim adevărul în faţă. Băiatul are meningită tuberculoasă şi e bine să ne pregătim pentru orice nenorocire, deoarece boala lui e incurabilă.

— Eşti sigur de asta, Nikolai? Nu cumva greşeşti?

— Asemenea întrebări n-au niciun rost. Totuşi sunt gata să-ţi răspund la tot ce vrei, cu toate că asta n-o să ne uşureze cu nimic.

Olga Ivanovna îşi apropie obrazul de draperie şi începu să plângă cu lacrimi amare. Doctorul se ridică, se plimbă de câteva ori prin salon, apoi se apropie de ea şi-i mângâie uşor mâna. Judecând după gesturile lui nehotărâte şi după faţa încruntată, umbrită de amurg, se vedea bine că voia să-i spună ceva.

— Ascultă, Olga, începu el. Îngăduie-mi câteva clipe de atenţie. Aş vrea să te întreb ceva… Adică nu, acum nu-ţi arde de mine. Nu-i nimic… mai târziu…

Şi iarăşi se aşeză şi rămase pe gânduri. Plânsul amar şi rugător, ca un plâns de fetiţă, nu se mai sfârşea. Fără să mai aştepte, Ţvetkov oftă şi ieşi din salon, îndreptându-se spre odaia lui Mişa. Ca şi până atunci, băiatul zăcea cu faţa în sus şi se uita într-un singur punct: părea că ascultă ceva. Doctorul se aşeză pe patul lui şi-i luă pulsul.

— Te doare capul, Mişa? îl întrebă.

Mişa îi răspunse, dar cu întârziere.

— Da. Visez întruna…

— Şi ce visezi?

— Tot…

Doctorul, cel care nu se pricepea să vorbească cu femeile când plâng şi nici cu copiii, îi mângâie căpşorul fierbinte şi îngână:

— Nu-i nimic, sărăcuţul de tine, nu-i nimic… Omul nu poate să treacă prin viaţă, fără să zacă… Ascultă, Mişa, cine-s eu? Mă recunoşti?

Mişa nu-i răspunse.

— Te doare tare capul?

— Ff… foarte tare. Şi visez întruna…

După ce examină bolnavul şi puse câteva întrebări fetei din casă, care-l îngrijea, doctorul se întoarse fără grabă în salon. Acolo, se făcuse întuneric şi Olga Ivanovna, care stătea la fereastră, părea o umbră.

— Să aprind lumina? întrebă Ţvetkov.

Nu primi niciun răspuns. Tăunul zbura înainte, izbindu-se de tavan. De afară nu venea niciun zgomot, de parcă toată lumea era cufundată în gânduri, cum era el, şi se ferea să

vorbească. Olga Ivanovna nu mai plângea. Se închisese într-o tăcere adâncă şi se uita, ca şi înainte, la rondul de flori. Când Ţvetkov se apropie şi se uită la ea pe întuneric, faţa ei palidă şi sfârşită de durere avea aceeaşi expresie pe care i-o cunoştea de demult, de pe când o doborau migrenele ei cumplite.

— Nikolai Trofimîci! îl strigă ea. Ce-ar fi să facem un consult?

— Bine, o să facem mâine.

După tonul cu care vorbea, nu era greu să înţelegi că doctorul nu prea credea că acest consult ar mai folosi la ceva. Olga Ivanovna ar fi vrut să-l mai întrebe nu ştiu ce, dar o năpădiră lacrimile. Îşi apropie iarăşi obrazul de draperie. În clipa aceea, în parcul staţiunii începu să cânte orchestra. Nu se auzeau numai trompetele, dar şi viorile şi flautele.

— Dacă-l doare aşa de tare, de ce nu spune nimic? întrebă Olga Ivanovna. Cât e ziua de mare, nu-l auzi măcar suspinând. Nu se plânge de nimic, nu-i dă o lacrimă. Ştiu, ni-l ia Dumnezeu, pentru că n-am ştiut să-l preţuim. Bietul băiat! Comoara mamei!

Orchestra terminase marşul şi, câteva clipe mai târziu, se auzi un vals vesel, ca la începutul unui bal.

— Doamne, e cu putinţă să nu-l putem ajuta cu nimic? gemu Olga Ivanovna. Nikolai! Tu eşti doctor şi trebuie să ştii ce-i de tăcut! Înţelege odată că nu pot suporta să-l pierd! Mor şi eu!

Doctorul, cel care nu se pricepea să vorbească cu femeile când plâng, oftă şi începu să se plimbe prin salon cu paşi mari. Trecu un şir nesfârşit de clipe chinuitoare, întrerupte doar de suspine şi de întrebări, din cele care de obicei nu duc la niciun sfârşit. În vremea asta orchestra cântase un cadril, o polcă şi iarăşi un cadril. Se întunecase de-a binelea. În odaia de alături, fata din casă aprinse lampa, iar doctorul, fără să-şi lase pălăria din mână, încă se mai pregătea să spună ceva. Olga Ivanovna se ducea din când în când la băiat: stătea lângă el câte o jumătate de oră şi iarăşi se întorcea în salon, şi iarăşi începea să plângă şi să se vaiete. Timpul trecea dureros de încet şi seara aceea părea că n-o să se mai sfârşească niciodată.

La miezul nopţii, când orchestra, după ce cântă cotillionul, amuţi, doctorul se ridică să plece.

— Vin mâine, zise el, strângând mâna rece a gazdei. Acum, culcă-te.

Dar după ce-şi îmbrăcă pardesiul şi-şi luă bastonul, rămase puţin pe gânduri în săliţă, apoi se întoarse în salon.

— Olga, vin mâine, repetă el cu glas tremurat. M-ai auzit?

Dar femeia nu-i răspunse. Ai fi zis că de durere îşi pierduse graiul. Îmbrăcat cu pardesiul şi cu bastonul în mână, Ţvetkov

se aşează lângă ea şi, cu un glas duios, care nu se potrivea deloc cu făptura lui uriaşă şi greoaie, începu, aproape în şoaptă:

— Olga! În numele durerii dumitale, pe care o împărtăşesc şi eu… te rog, acum când minciuna ar fi un sacrilegiu, spune-mi adevărul!… Totdeauna ai căutat să mă faci să cred, că băiatul e al meu. Spune-mi, e adevărat?

Olga Ivanovna tăcea.

— Dumneata mi-ai fost singura slăbiciune, urmă Ţvetkov, şi nu cred că ai putea să-ţi închipui ce adânc e jignit sentimentul meu de minciuna ta… Te rog, Olga, spune-mi adevărul, măcar o singură dată în viaţă… În clipele acestea, minciuna nu mai are ce căuta între noi… Spune-mi că Mişa nu e copilul meu. Aştept.

— E al dumitale.

Ţvetkov nu vedea faţa Olgăi Ivanovna, dar surprinse în glasul ei o umbră de şovăială. Oftă şi se ridică.

— Chiar şi în clipe ca acestea ai curajul să minţi! zise cu glasul lui obişnuit. Nu, n-ai nimic sfânt! Ascultă-mă şi înţelege-mă… Ai fost singura mea slăbiciune. Ce e drept, ai fost o păcătoasă, o stricată… şi totuşi numai pe dumneata te-am iubit. Acum, când îmbătrânesc, această iubire unică e singura pată de lumină de-a lungul amintirilor mele. De ce s-o întuneci, minţindu-mă? De ce?

— Nu te înţeleg.

— Doamne, Dumnezeule! strigă Ţvetkov. Minţi şi acum, că doar mă înţelegi foarte bine! strigă el şi mai tare, începând să se plimbe prin salon şi agitându-şi furios bastonul. Poate că ai uitat? Atunci o să te ajut eu să-ţi aduci aminte! Drepturile părinteşti asupra acestui copil le împart în egală măsură şi cu Petrov, şi cu avocatul Kurovski, care, ca şi subsemnatul, îţi servesc regulat o sumă de bani pentru creşterea lui… Da! Ştiu foarte bine cum stau lucrurile! Te iert pentru minciunile trecutului, Dumnezeu să te judece, dar acum când ai îmbătrânit, acum când îţi moare băiatul, minciuna dumitale mă înăbuşă! Îmi pare aşa de rău că nu ştiu să vorbesc! Îmi pare aşa de rău!

Ţvetkov îşi descheie pardesiul şi urmă, plimbându-se de colo până colo:

— Femeie ticăloasă! Nici clipe ca acestea n-o zguduie! Minte cu aceeaşi nerușinare, ca şi acum nouă ani, la restaurantul „Ermitage”! Se teme că dacă o să-mi mărturisească adevărul, n-o să-i mai dau bani! Îşi închipuie că, dacă nu m-ar fi minţit, eu n-aş fi iubit băiatul! Şi mă minte şi acum… O, asta-i o josnicie!

Ţvetkov bătu cu bastonul în podea şi strigă:

— Da, o josnicie! Fiinţă nesocotită şi denaturată! Nu meriţi decât dispreţul şi ar trebui să-mi fie ruşine de sentimentul meu pentru dumneata. Da, minciuna dumitale îmi stă ca un nod în gât de nouă ani. Am suportat-o, dar acum nu mai pot, mi-ajunge! Mi-ajunge!

Din colţul întunecat, unde stătea Olga Ivanovna, se auziră suspine. Ţvetkov tăcu şi oftă. Se făcu tăcere. Doctorul îşi încheie încet pardesiul, apoi începu să-şi caute pălăria, pe care o scăpase din mână în timp ce se plimba.

— Mi-am ieşit din minţi, bombăni el, aplecându-se să caute pe jos. Am pierdut din vedere că nu-ţi arde de mine acum… Cine ştie ce ţi-am mai spus! Dar dumneata, Olga, nu lua în seamă…

Îşi găsi pălăria şi se îndreptă spre colţul cel întunecat.

— Te-am jignit, şopti el cu duioşie. Şi totuşi, Olga, te rog din toată inima! spune-mi adevărul! Minciuna nu mai are ce căuta între noi… M-a luat gura pe dinainte… Dar acum ştii şi tu că Petrov şi Kurovski nu sunt pentru mine o taină… Aşa că ţi-e mai uşor să-mi spui adevărul.

Olga Ivanovna se gândi puţin, apoi îi răspunse cu şovăială:

— Nu te mint, Nikolai. Mişa e al dumitale.

— Doamne, Dumnezeule! oftă Ţvetkov. Bine, atunci o să-ţi spun mai mult: am la mine o scrisoare, pe care i-ai scris-o lui Petrov şi în care-i spui că el e tatăl lui Mişa! Eu ştiu adevărul, Olga, dar vreau să-l aud din gura dumitale! Mă auzi?

Olga Ivanovna nu-i răspunse. Plângea înainte. Ţvetkov mai rămase câtva timp aşteptându-i răspunsul, apoi ridică din umeri şi ieşi.

— Vin mâine, strigă el din săliţă.

Pe drum, în caretă, Ţvetkov încă mai ridica din umeri, mormăind:

— Ce rău îmi pare că nu ştiu să vorbesc! N-am darul de a o convinge, de a mă face înţeles… Nu, fără îndoială că nu mă înţelege, altfel nu m-ar minţi! Fără îndoială… Dar cum să-i explic? Cum?

Publicată pentru prima oară în „Petersburgskaia gazeta”, Nr. 224 din 17 august 1887, la rubrica „Efemeride”. Semnată: A. Cehonte.

Reproducem acest text.

Lumini

Dincolo de uşă, se auzi lătratul neliniştit al câinelui. Inginerul Ananiev, studentul von Stenberg, ajutorul lui, şi cu mine am ieşit din baracă, să vedem la cine latră. Eram oaspetele lor şi aş fi putut să nu ies, dar mărturisesc că mă cam durea capul din pricina vinului pe care-l băusem şi că eram bucuros să iau puţin aer.

— Nu-i nimeni… zise Ananiev, după ce am ieşit afară. De ce ne-ai minţit, Azorka? Eşti un dobitoc!

De jur împrejur nu se vedea ţipenie de om. Dobitocul de Azorka, un dulău negru, vrând pesemne să-şi ceară iertare că lătrase fără rost, se apropie de noi cu sfială şi începu să dea din coadă. Inginerul se aplecă şi-l trase uşor de urechi.

— De ce latri degeaba, potaie? îl întrebă cu glasul pe care îl au oamenii blajini, când vorbesc cu copiii şi cu câinii. Ai visat urât? Uite, doctore, ţi-l recomand, zise, întorcându-se spre mine. E un individ peste măsură de nervos! Închipuieşte-ţi că nu poate suferi singurătatea, că are veşnic vise urâte şi coşmaruri, iar când strigi la el, îl apucă un fel de isterie!

— Da, e un dulău delicat… întări studentul.

Azorka înţelesese, pesemne, că era vorba de el. Îşi ridică botul şi începu să scâncească jalnic, de parcă voia să spună: „Aşa e, sufăr uneori cumplit, dar vă rog să mă iertaţi!”

Era o noapte de august, înstelată şi totuşi întunecoasă. Dar fiindcă mă găseam într-o împrejurare cu totul neobişnuită, cum nu mi se mai întâmplase niciodată până atunci, noaptea aceea mi se părea lipsită de prietenie, adâncă şi mai neagră decât era în realitate. Eram pe traseul unei căi ferate, care abia începuse să se construiască. Terasamentul înalt, ridicat abia pe jumătate, mormanele de nisip, de lut şi de pietriş, barăcile, gropile, roabele risipite peste tot, acoperişurile turtite ale bordeielor în care stăteau muncitorii, într-un cuvânt toată învălmăşeala aceea, pe care întunericul o îmbrăca într-o singură culoare, dădea pământului o înfăţişare sălbatică şi ciudată, care te făcea

să te gândeşti la haosul de la începutul lumii. În tot ce aveam înaintea ochilor era atât de puţină rânduială, încât părea curios să vezi oameni şi stâlpi de telegraf drepţi, în mijlocul pământului răvăşit şi sfârtecat: atât oamenii, cât şi stâlpii stricau armonia tabloului, de parcă veneau de pe altă lume. Era linişte. Doar undeva, foarte sus, deasupra capetelor noastre, telegraful îşi cânta cântecul monoton.

Ne-am urcat pe terasament şi, de la înălţimea lui, ne-am uitat în jos. La vreo cincizeci de stânjeni de noi, acolo unde săpăturile, gropile şi mormanele se făceau una cu negura nopţii, sclipea o luminiţă spălăcită. Dincolo de ea, sclipea încă una, apoi încă una, iar la vreo sută de paşi mai departe, ardeau, unul lângă altul, doi ochi roşii: ferestrele unei barăci, desigur. Şi un şir nesfârşit de luminiţe, tot mai dese şi mai spălăcite, se înşira de-a lungul terasamentului până în zare, unde o lua în semicerc la stânga, dispărând în depărtările întunecate. Luminiţele stăteau ca încremenite şi, uitându-te la ele, aveai impresia că erau înrudite cu liniştea nopţii şi cu cântecul monoton al telegrafului. Ai fi zis că o mare taină fusese îngropată acolo, sub terasament, şi că de această taină nu ştia nimeni altul decât luminiţele, noaptea şi sârmele de telegraf…

— Adevărat rai! făcu Ananiev. Câtă frumuseţe! Ce întinderi fără sfârşit! D-apoi terasamentul nostru! Ăsta nu mai e terasament, frăţioare, ci un adevărat Mont Blanc! Costă milioane…

Entuziasmat de luminiţe şi de terasamentul lui, care costa milioane, ameţit de vin şi înclinat spre sentimentalism, inginerul îl bătu pe umăr pe studentul von Stenberg şi urmă, în glumă:

— Ei cum e, Mihailo Mihailîci? Ai rămas pe gânduri? Ce zici, nu-i plăcut să contempli opera mâinilor tale? Nu mai departe decât acum un an, pe locul acesta nu se vedea ţipenie de om, era stepă goală. Şi acum, uite: viaţă, civilizaţie… Minunat, pe cinstea mea! Uite, noi construim calea asta ferată, iar după noi, peste o sută sau două de ani, alţi oameni de treabă or să construiască fabrici, şcoli şi spitale… Ehei, atunci să vezi cum o să clocotească viaţa aici!

Studentul stătea nemişcat, cu mâinile în buzunare, şi nu-şi mai lua ochii de la lumini. Nu-l asculta pe inginer, ci se gândea la altceva: era, pesemne, în starea aceea când n-ai chef nici să vorbeşti, nici să asculţi. După o lungă tăcere, se întoarse spre mine şi-mi spuse încet:

— Ştiţi la ce mă face să mă gândesc şirul acesta nesfârşit de lumini? La ceva care a murit de mult, la ceva care a trăit cu milenii în urmă, la un fel de tabără de amaleciţi sau de filisteni. Mi se pare că un popor din Vechiul Testament şi-a aşezat aici

tabăra şi acum aşteaptă să răsară soarele ca să dea lupta cu Saul[52] sau cu David[53]. Nu lipsesc, ca să-mi completeze iluzia, decât glasuri de trâmbiţă şi, poate, strigătele străjilor în vreo limbă etiopiană, să-i zicem…

— Poate… încuviinţă inginerul.

Şi, ca un făcut, o undă de vânt trecu de-a lungul terasamentului, aducând zgomot care semăna a zăngănit de arme. Se făcu tăcere. Nu ştiu la ce se gândeau în clipa aceea inginerul şi studentul, dar mie mi se părea că am înaintea ochilor tabăra dispărută de veacuri şi că aud până şi străjile vorbind într-o limbă neînţeleasă. Închipuirea mea se grăbea să-mi plăsmuiască corturi şi oameni ciudaţi, cu îmbrăcămintea şi cu armurile lor…

— Da, urmă studentul pe gânduri. Pe lumea asta au trăit odată filisteni şi amaleciţi, au purtat războaie, au avut un rost… Iar azi n-a mai rămas din ei nici urmă. Aşa o să se întâmple şi cu noi. Iată: acum construim această cale ferată, stăm şi filozofăm… Dar peste vreo două mii de ani, din terasamentul acesta, din oamenii aceştia, care dorm după munca lor grea, n-o să rămână nici pulberea! E îngrozitor, când stai şi te gândeşti!

— Ai face bine să laşi gândurile astea… îl întrerupse inginerul, grav şi sentenţios.

— Cum, adică?

— Uite aşa… Cu asemenea gânduri îşi sfârşeşte omul viaţa, nu şi-o începe. Eşti prea tânăr.

— Cum, adică? repetă studentul.

— Gândurile cu privire la deşertăciunea, la nimicnicia şi la zădărnicia vieţii, la moartea care nu cruţă pe nimeni, la întunericul de dincolo de mormânt şi aşa mai departe, sunt gânduri înalte, dragul meu, bune şi potrivite la bătrâneţe, când reprezintă rodul unor frământări şi al unor încercări sufleteşti îndelungate, când sunt, într-adevăr, o bogăţie a minţii. Dar pentru o minte tânără, care abia începe să-şi trăiască viaţa independentă, aceste idei sunt o adevărată pacoste! O adevărată pacoste! repetă Ananiev, dând din mână. După mine, decât să gândeşti aşa, la vârsta dumitale, mai bine să nu gândeşti deloc! Ţi-o spun cât se poate de serios, baroane. De altfel de mult mă pregăteam să-ţi vorbesc, deoarece chiar din prima zi când te-am cunoscut, am observat că ai o adevărată slăbiciune pentru aceste idei afurisite!

— Doamne, dar de ce sunt afurisite? întrebă studentul, zâmbind. Şi atât glasul cât şi faţa lui arătau că nu răspundea la întrebări decât din politeţe şi că discuţia pe care o provocase inginerul nu-l interesa câtuşi de puţin.

Mi se închideau ochii de somn. Mă aşteptam, îndată după plimbare, să ne spunem noapte bună şi să ne culcăm. Dar aşteptările mele nu s-au împlinit curând. După ce ne-am întors în baracă, inginerul a aruncat sticlele goale sub pat, a scos dintr-un paner mare alte două, pline, le-a destupat şi s-a aşezat la masa lui de lucru, hotărât, pesemne, să bea înainte, să vorbească şi să lucreze. Sorbind câte puţin din pahar, îşi făcea însemnări cu creionul pe planurile lui, demonstrându-i în acelaşi timp studentului că nu judeca aşa cum se cuvine. Studentul stătea lângă el, verifica nişte calcule şi tăcea. Ca şi mine, n-avea chef nici să vorbească, nici să asculte. Iar eu, care nu voiam să-l stingheresc de la lucru şi aşteptam din clipă în clipă să mă cheme la culcare, mă aşezasem mai la o parte, pe patul de campanie cu picioare strâmbe al inginerului, şi mă plictiseam. Trecuse de miezul nopţii.

Neavând ce face, îmi cercetam noile mele cunoştinţe. Nici pe Ananiev, nici pe student nu-i mai văzusem până în noaptea de care vorbesc. Mă întorceam călare de la iarmaroc, la conacul unui moşier, al cărui oaspete eram, dar mă apucase noaptea, greşisem drumul prin întuneric şi mă rătăcisem. Învârtindu-mă pe lângă linia de cale ferată şi văzând că se lăsa o noapte neagră, mi-am adus aminte de „stafia cea desculţă”, care pândeşte şi pe drumeţul care umblă pe jos, şi pe cel călare, m-am înfricoşat şi am bătut la prima baracă, pe care am întâlnit-o în cale. Acolo am fost întâmpinat cu multă bucurie de Ananiev şi de student. Ca totdeauna când se întâlnesc din întâmplare oameni străini unul de altul, ne-am împrietenit repede, întâi la ceai, apoi la un pahar cu vin, de ni se părea că ne cunoaştem de când lumea. Nu trecuse, poate, nici o oră încheiată, şi eu ştiam cine erau ei şi cum se făcuse de-i aruncase soarta din capitală în stepa aceea depărtată. Iar ei ştiau cine sunt, cu ce mă ocup şi chiar şi felul meu de a gândi.

Inginerul Ananiev, Nikolai Anastasievici, era un bărbat lat în umeri, îndesat şi, judecându-l după aparenţă, începuse, ca şi Otello, să „coboare povârnişul vieţii” şi să pună pe el grăsime de prisos. Ajunsese la vârsta când peţitoarele spun despre un bărbat că e „în toată puterea”, adică nu era nici tânăr, nici bătrân, îi plăcea să bea şi să mănânce bine, să ridice în slavă trecutul, să gâfâie când mergea, să sforăie când dormea, iar în purtarea cu cei din jurul lui îşi lua acel aer de bunăvoinţă domoală şi indiferentă, pe care-l capătă oamenii de treabă când ajung la vârstă ofiţerilor superiori şi încep să se îngraşe. Nici în păr, nici în barbă nu avea un fir alb, şi totuşi, fără să vrea şi fără să-şi dea seama, se adresa celor mai tineri decât el cu un ton protector, le spunea „dragul meu”, ba îşi luase chiar şi dreptul să-i dojenească pentru felul lor de a gândi. Glasul şi

mişcările îi erau potolite, domoale dar sigure, ca ale omului care-şi dădea perfect de bine seama că păşeşte pe drumul cel drept, că-şi are ocupaţia bine stabilită, bucata de pâine asigurată şi păreri definitiv fixate asupra lucrurilor. Faţa lui arsă de soare, nasul gros la vârf şi gâtul puternic păreau a spune: „Sunt sătul, sunt sănătos şi mulţumit de mine însumi. Dar o să vină vremea, tinerilor, să fiţi şi voi sătui, sănătoşi şi mulţumiţi de voi înşivă…” Purta o rubaşcă de stambă, încheiată pe umăr, şi pantaloni largi de doc, băgaţi în cizme uriaşe. După unele amănunte, de pildă, după brâul de lână colorat, după gulerul bordat şi peticul din cot, mi-am putut da seama că era căsătorit şi, fără îndoială, iubit cu duioşie de nevastă.

Baronul von Stenberg, Mihail Mihailovici, student la institutul de poduri şi şosele, era un tânăr cam de 23 sau 24 de ani. Numai părul blond şi bărbuţa rară, şi poate şi trăsăturile oarecum dure ale feţei, aminteau că se trăgea din baronii baltici. Încolo, numele de botez, religia, felul de a gândi, purtările şi expresia feţei erau curat ruseşti. Purta, ca şi Ananiev, cămaşă de stambă şi cizme mari. Şi aşa cum era, adus din spate, netuns de cine ştie când şi ars de soare, semăna mai curând cu o calfă decât cu un student, care mai era şi baron. Vorbea puţin, se mişca puţin, bea vin în silă, fără gust, şi îşi verifica toate calculele maşinal, cu gândul aiurea. Şi glasul, şi mişcările îi erau potolite şi domoale, dar calmul lui era cu totul de altă natură decât al inginerului. Faţa arsă de soare, îngândurată şi uşor ironică, ochii care se uitau cam pe sub sprâncene şi toată făptura lui arătau linişte sufletească şi lene cerebrală… Privirea lui părea a spune că-i era totuna dacă lumina ardea sau nu, dacă vinul era bun sau scârbos, dacă toate calculele, pe care le verifica, erau bune sau greşite… Iar pe faţa inteligentă şi liniştită puteai citi: „Deocamdată nu văd nimic bun nici în ocupaţia asta bine stabilită, nici în bucata de pâine asigurată, nici în părerile definitiv fixate asupra lucrurilor… Toate acestea sunt fleacuri. Până mai zilele trecute eram la Petersburg, acum sunt în baraca asta, la toamnă o să plec din nou la Petersburg, pentru ca la primăvară să mă întorc din nou aici… Ce o să iasă din toate acestea nu ştiu, şi de altfel nimeni nu ştie… Aşa că nu are niciun rost să mai discutăm…”

Îl asculta pe inginer fără niciun interes, cu acea indiferenţă plină de bunăvoinţă cu care elevii din cursul superior al liceelor militare îl ascultă pe vagmistrul lor, un om de treabă, când are gust de vorbă. Ai fi zis că tot ce povestea inginerul nu era pentru el o noutate şi că, dacă nu i-ar fi fost lene să vorbească, ar fi putut spune lucruri mult mai noi şi mai inteligente… În vremea asta, Ananiev vorbea înainte. Părăsise

acum tonul blajin şi glumeţ şi vorbea serios, cu patimă chiar, ceea ce nu se potrivea deloc cu înfăţişarea lui liniştită. Se vedea că ideile abstracte nu-l lăsau nepăsător ci, dimpotrivă, îl interesau, dar nu se pricepea şi nici nu era obişnuit să le dezbată. Şi această lipsă de obişnuinţă se simţea atât de mult în vorbele lui, încât la început nici nu înţelegeam ce voia să spună.

— Urăsc din tot sufletul acest fel de a gândi! zicea el. În tinereţe am fost şi eu bântuit de asemenea idei şi nici acum încă n-am scăpat de ele. Şi trebuie să vă mărturisesc că nu mi-au adus decât necazuri. Cine ştie, poate pentru că eram prost şi nu le înţelegeam rostul, vorba ceea: ţăranul nu ştie ce-i şofranul… E aşa de limpede! Gândurile asupra zădărniciei vieţii, celebra „deşertăciune a deşertăciunilor" a lui Solomon, au constituit şi constituie şi până astăzi cea mai înaltă şi cea mai de pe urmă treaptă în domeniul gândirii omeneşti. Când a ajuns cugetătorul pe această treaptă, s-a sfârşit! Mai departe nu mai poate merge. Acolo se încheie activitatea unei minţi normale, ceea ce e şi firesc, şi în ordinea lucrurilor. Dar nenorocirea noastră e că începem să gândim de la capătul de sus. Acolo unde oamenii normali sfârşesc, noi abia începem. Chiar de la primul pas, chiar din clipa când mintea noastră începe să lucreze liber, ne cocoţăm pe treapta cea mai de sus, pe cea din urmă, şi nu mai vrem să ţinem seama de cele de mai jos!

— Şi ce rău e cu asta? întrebă studentul.

— Înţelege odată că e anormal! strigă Ananiev, uitându-se la el aproape cu ciudă. Dacă găsim mijlocul de a ne urca pe treapta cea mai de sus, fără să ne folosim de cele de mai jos, atunci scara aceea lungă, adică toată viaţa noastră, cu coloritul, cu zgomotele şi cu gândurile ei, pierde pentru noi orice înţeles. Că acest fel de a cugeta e absurd şi vătămător la vârsta pe care o ai, poţi să-ţi dai seama la fiecare pas al vieţii dumitale libere şi conştiente. Să admitem că în clipa asta te apuci să-l citeşti pe Shakespeare, sau pe Darwin[54]. Nici n-ai ajuns la sfârşitul unei pagini, şi ai şi simţit efectul otrăvii. Atunci, întreagă viaţa dumitale, împreună cu Shakespeare şi cu Darwin, ţi se pare o nimica toată, o absurditate, pentru că ştii dinainte că o să mori, că Shakespeare şi Darwin au murit şi ei, că ideile lor nu i-au putut salva, după cum n-au salvat nici pământul, nici pe dumneata. Şi, prin urmare, dacă viaţa e lipsită de înţeles, toate cunoştinţele, toată poezia şi toate ideile înalte nu sunt decât o distracţie inutilă, o jucărie deşartă pentru copiii în toată firea. Şi, de la a doua pagină, te laşi de citit. Să admitem acum că vine lumea la dumneata, ca la un om deştept, şi-ţi cere, să zicem, să-i spui ce părere ai despre război: dacă războiul e de

dorit sau nu, dacă e moral sau nu. Drept răspuns la această întrebare înspăimântătoare, o să ridici din umeri, mărginindute să bâigui nu ştiu ce, deoarece pentru dumneata, cu felul dumitale de a gândi, e absolut egal, dacă sute de mii de oameni mor de moarte violentă sau de moarte bună. Şi într-un caz şi în celălalt, rezultatul e acelaşi: praful şi uitarea. Iată, construim împreună această cale ferată. Te întreb: ce rost are să ne batem capul, să inventăm, să încercăm a ne ridica deasupra şablonului, să ne fie milă de muncitori, să furăm sau să nu furăm, dacă ştim dinainte că peste două mii de ani din toate acestea nu se alege decât praf şi pulbere? Şi aşa mai departe… Înţelege odată că felul acesta nenorocit de a judeca face cu neputinţă şi progresul, şi ştiinţa, şi arta, şi chiar şi gândirea. Nouă ni se pare că suntem mai deştepţi decât mulţimea şi decât Shakespeare, dar în fond procesul nostru de cugetare e egal cu nimic, pentru că pe de o parte, n-avem niciun chef să coborâm pe treptele de mai jos, iar pe de alta nu putem urca mai sus şi atunci mintea noastră se opreşte într-un punct mort: nici înainte, nici înapoi… Eu, personal, am trăit sub apăsarea unor gânduri ca acestea aproape şase ani la şir şi-ţi jur că în tot acest timp n-am citit o carte ca lumea, nu m-am făcut mai deştept nici cu o iotă şi nu mi-am îmbogăţit codexul moral cu nicio literă. Acum, spune şi dumneata: nu e asta o nenorocire? Şi nu-i destul că ne otrăvim noi, dar mai inoculăm otrava şi celor din jurul nostru. Şi n-ar fi nimic dacă, doborâţi de pesimism, am renunţa la viaţă şi ne-am retrage în peşteri sau ne-am grăbi să murim! Dar nu. Supuşi aceleiaşi legi a firii, trăim, simţim, ne îndrăgostim de femei, creştem copii şi construim căi ferate!

— Ideile noastre nu fac nimănui nici cald, nici rece… — zise studentul, în silă.

— Ce spui? Nu cunoşti încă viaţa, dar după ce ai să trăieşti, drăguţule, măcar cât mine, atunci să te văd! Cugetarea noastră nu e chiar atât de nevinovată, cum ţi se pare dumitale. În viaţa de toate zilele, în relaţiile noastre cu oamenii, ea ne duce numai la grozăvii şi la prostii. Am trecut şi eu prin nişte situaţii, pe care nu le-aş dori nici celui mai afurisit tătar.

— De pildă? l-am întrebat.

— De pildă?… repetă inginerul. Se gândi o clipă, zâmbi şi urmă. Să luăm, de pildă, următoarea întâmplare… Mai bine zis, nu o simplă întâmplare, ci un roman întreg, cu intrigă şi deznodământ. O lecţie minunată! Doamne, ce lecţie!

Şi zicând aşa, ne umplu paharele, şi-l umplu şi pe al lui, bău, îşi mângâie cu palmele pieptul lat şi urmă, întors mai mult spre mine decât spre student:

„— Era în vara anului 187… curând după război. Tocmai terminasem facultatea. Mă duceam în Caucaz şi, în drum, m-

am oprit pentru vreo cinci zile în orăşelul N., de pe malul mării. Trebuie să vă spun că acolo m-am născut, acolo am crescut, aşa că nu e de mirare că N. mi s-a părut un orăşel foarte drăguţ, prietenos şi chiar frumos, cu toate că oricine vine din capitală se plictiseşte şi se simte acolo tot atât de prost ca într-un sat oarecare, de pildă Ciuhloma sau Kaşir… Am trecut cu melancolie prin faţa liceului unde învăţasem, cu aceeaşi melancolie m-am plimbat prin grădina publică, pe care o cunoşteam aşa de bine, şi tot cu melancolie am încercat să cunosc mai de aproape oamenii pe care nu-i văzusem de mult, dar pe care nu-i uitasem… Da, tot cu melancolie…

„Într-o seară, am luat o trăsură şi am plecat la Karantin. Aşa i se spune unui crâng rar şi nu prea întins, unde pe vremuri, în timpul unei epidemii de ciumă, fusese într-adevăr o carantină. Acum, Karantinul era staţiune de odihnă pentru vilegiaturişti. Din oraş şi până la crâng ai de străbătut patru verste, pe un drum bun şi neted. La stânga vezi marea albastră, la dreapta stepa mohorâtă şi fără sfârşit. Pieptul respiră uşor şi ochii aleargă în voie. Crângul se află chiar pe malul mării. După ce am dat drumul birjarului, am intrat pe poarta cunoscută şi, cel dintâi lucru, am luat-o pe alee spre chioşcul de piatră, nu prea mare, care îmi era drag încă din copilărie. După mine, chioşcul acela rotund, cu coloanele lui greoaie, care îmbina în el lirismul unui vechi monument funerar cu grosolănia unui Sabakevici[55] oarecare, era colţul cel mai poetic din orăşel. Chioşcul se ridica pe malul înalt şi prăpăstios, de unde se vedea marea nemărginită.

„M-am aşezat pe bancă şi, aplecându-mă peste balustradă, m-am uitat în jos. De la chioşc pleca o cărare, alergând de-a curmezişul malului, aproape vertical, şerpuind printre bolovani şi brusturi. La capătul cărării, jos de tot, valuri înspumate, şoptind uşor, lunecau alene peste nisipul plajei. Marea era tot atât de măreaţă, de nemărginită şi de lipsită de prietenie ca şi cu şapte ani în urmă când, terminând liceul, părăsisem oraşul natal ca să plec în capitală. O şuviţă neagră de fum se zărea în depărtare: un vapor. Şi afară de această şuviţă încremenită, abia vizibilă, şi de pescăruşii care lunecau deasupra apei, nimic nu înveselea tabloul mohorât al mării şi al cerului. La dreapta şi la stânga chioşcului se întindeau maluri de lut, pline de cotituri.

„Ştiţi, cred, că atunci când un om năpădit de tristeţe rămâne singur cu marea, sau cu orice colţ de natură pe care-l găseşte măreţ, la tristeţea lui se adaugă totdeauna, Dumnezeu ştie de ce, şi siguranţa că o să-şi sfârşească zilele neştiut de nimeni. Şi atunci, printr-un gest reflex, pune mâna pe creion şi se grăbeşte să-şi însemne numele unde nimereşte. Iată de ce,

bănuiesc eu, toate colţişoarele mai retrase şi mai singuratice, cum era şi chioşcul meu, sunt mâzgălite cu creionul şi scrijelate cu briceagul. Ţin minte ca acum că, cercetând balustrada, am descifrat următoarea inscripţie «S. A. (adică: «spre amintire»), Ivan Korolkov 16 mai 1876». Alături de Korolkov, se iscălise un visător oarecare de prin partea locului, care adăugase şi următoarele versuri: «Pe ţărmul pustiu şi de valuri scăldat, stătea el în gânduri adânci cufundat». De altfel, şi scrisul era visător şi moale, ca mătasea udă. Un oarecare Kross, fără îndoială un omuleţ mărunt şi şters, îşi simţea pesemne atât de puternic nimicnicia, încât dăduse frâu liber briceagului şi-şi săpase numele cu litere de o şchioapă. Fără să vreau, am scos şi eu creionul din buzunar şi m-am iscălit pe una dintre coloane… Dar toate acestea n-au nicio legătură cu întâmplarea mea… Iertaţi-mă, dar nu mă pricep să povestesc mai concis.

„Eram trist şi mi-era urât. Plictiseala, liniştea şi foşnetul m-au făcut să ajung încetul cu încetul la gândurile de care vorbeam mai adineauri. Pe atunci, la sfârşitul deceniului al optulea, ideile acestea prinseseră rădăcini în societate, apoi, chiar din primii ani ai deceniului al nouălea, începuseră să se strecoare încetul cu încetul în literatură, în ştiinţă şi în politică. Pe vremea aceea nu aveam mai mult de 26 de ani, şi totuşi ştiam foarte bine că viaţa nu are niciun rost, că totul e iluzie şi minciună, că, în fond şi practic vorbind, munca silnică de pe insula Sahalin nu se deosebeşte cu nimic de viaţa de la Nisa, că diferenţa dintre creierul lui Kant şi al unei muşte nu are o importanţă esenţială, că pe lumea asta nimeni nu are dreptate şi nimeni nu e vinovat, că totul e nimic şi că, de aceea… e mai bine să le dai dracului pe toate! Trăiam şi mi se părea că făceam un hatâr puterii misterioase, care mă silea să trăiesc: da, uite, nu dau niciun ban pe viaţă, şi totuşi trăiesc. Cugetam într-o singură direcţie, dar în felurite chipuri. În privinţa asta, semănam cu gastronomul cel iscusit, care se pricepea să facă sute de feluri de mâncare numai din cartofi. Fără îndoială că eram unilateral, ba într-o oarecare măsură, chiar mărginit. Dar pe atunci mi se părea că orizontul cugetării mele nu avea început, nici sfârşit şi că gândul meu era necuprins, ca marea. Trebuie să spun că această cugetare, despre care vorbesc, conţine în esenţă, cel puţin atât cât pot să-mi dau seama, ceva atrăgător, un narcotic, ca tutunul sau morfina. De la o vreme, se transformă în obişnuinţă, în necesitate. De câte ori rămâi singur, chiar şi numai câteva clipe, profiţi de ocazie, ca să te laşi cu toată voluptatea în voia gândurilor cu privire la viaţa asta fără rost şi la întunericul de dincolo de mormânt… În timp ce stăteam în chioşc, câţiva copii de grec, cu nasuri lungi, se

plimbau tacticoşi pe alee. Am prins ocazia şi, uitându-mă la ei, am început să cuget, după cum urmează: „La urma urmei, pentru ce se nasc şi trăiesc aceşti copii? Are vreun rost existenţa lor? Or să crească mari, fără să ştie de ce, or să-şi trăiască viaţa fără niciun scop, în colţul acesta de lume uitat de Dumnezeu, şi or sa moară…”

„Îmi era chiar necaz pe copiii aceia, pentru că se plimbau ceremonios şi vorbeau cu un aer grav, ca şi cum într-adevăr îşi supraestimau vieţile lor mici şi şterse, ca şi cum ştiau pentru ce trăiesc… Mi-aduc aminte că tocmai atunci s-au ivit la capătul aleii trei fete, una în rochie trandafirie şi două în alb. Mergeau ţinându-se de braţ, vorbeau nu ştiu ce şi râdeau. Urmărindu-le cu ochii, mă gândeam:

«N-ar fi rău să am o aventură cu vreo femeie, să-mi mai treacă de urât o zi-două!»

„Şi m-am gândit că erau vreo trei săptămâni, de când fusesem pentru ultima oară la prietena mea de la Petersburg, prin urmare, o aventură trecătoare ar fi foarte binevenită… Fata din mijloc, îmbrăcată în alb, mi s-a părut mai tânără şi mai frumoasă decât prietenele ei şi, judecând după felul cum râdea şi cum se mişca era, fără îndoială, elevă în ultimul an de liceu. Mă uitam la pieptul ei, cu gânduri nu tocmai curate, şi-mi ziceam:

«O să ia lecţii de muzică, o să înveţe bunele maniere, o să se mărite, Doamne iartă-mă, cu vreun grec, ca să ducă o viaţă idioată, cenuşie şi fără rost, să trântească o droaie de copii, fără să ştie nici ea pentru ce, şi la urmă o să moară… Într-un cuvânt, o viaţă deşartă!»

„Trebuie să vă spun că eram mare meşter în a îmbina cugetările mele înalte cu proza cea mai josnică. Gândul întunericului de dincolo de mormânt nu mă împiedica să aduc tributul cuvenit sânilor şi picioruşelor. De altfel, nici cugetările înalte ale simpaticului nostru baron nu-l împiedică să se ducă în fiecare sâmbătă la Vukolovka, s-o facă pe don-juanul… La drept vorbind, din cât mi-aduc aminte, purtarea mea faţă de femei era cât se poate de jignitoare. Acum, de pildă, când îmi amintesc de eleva aceea de liceu, simt că roşesc pentru gândurile mele murdare de atunci. Dar pe vremea aceea, conştiinţa mi-era cât se poate de împăcată. Da, eu, care mă trag dintr-o familie de oameni cumsecade, care sunt bun creştin şi omenos, care am studii superioare şi nu-s nici prost, nu simţeam nici cea mai mică tulburare când le plăteam femeilor *Blutgeld*-ul, cum spun nemţii, sau când urmăream fetele de liceu cu priviri neruşinate… Vedeţi dumneavoastră, tot buclucul vine de acolo că tinereţea îşi are drepturile ei, iar, în principiu, cugetul nostru nu are nimic împotriva acestor

drepturi, fie că-s sublime, fie că-s abjecte. Celui care ştie că viaţa nu are niciun rost şi că moartea e inevitabilă, puţin îi pasă de lupta împotriva naturii şi de ideea păcatului: ori lupţi, ori nu lupţi, tot mori şi putrezeşti… În al doilea rând, domnii mei, cugetarea noastră sădeşte, chiar şi în minţile celor mai tineri, ceea ce se cheamă tendinţa de a raţiona. Preponderenţa raţiunii asupra inimii e covârşitoare la noi. Sentimentele, chiar şi cele spontane, cum e entuziasmul, sunt înăbuşite de analiza necruţătoare. Şi unde e raţionament, acolo e şi răceală, iar oamenii reci – de ce să n-o spunem deschis – nu cunosc cuvântul castitate. Virtutea aceasta o cunosc numai oamenii de suflet, cu inima deschisă, generoşi şi capabili să iubească… În al treilea rând, negând rostul vieţii, cugetarea noastră neagă implicit şi rostul fiecărui individ în parte. Bineînţeles că, tăgăduind personalitatea vreunei Natalia Stepanovna oarecare, mi-e absolut egal dacă o jignesc sau nu. Azi am jignit-o în demnitatea ei de om şi i-am plătit *Blutgeld*-ul, iar mâine uit până şi de existenţa ei…

„Şi, cum vă spuneam, stăteam în chioşc şi mă uitam la cele trei fete. Deodată, pe alee a mai apărut o femeie, cu capul gol. Avea părul blond şi purta pe umeri un şal alb, împletit. S-a plimbat câtva timp, pe alee, apoi a intrat în chioşc şi, sprijinindu-se cu mâinile de balustradă, s-a uitat cu nepăsare în jos şi spre depărtările sinilii ale mării. Când a intrat în chioşc nici nu s-a uitat la mine, ca şi cum nu m-ar fi văzut. Am cercetat-o cu ochii de la picioare la cap (nu de la cap la picioare, cum cercetezi de obicei pe un bărbat) şi am constatat că era tânără – nu părea să aibă mai mult de 25 de ani, – că era drăguţă şi bine făcută, că era, fără îndoială, căsătorită şi femeie cumsecade. Se îmbrăca simplu, dar după ultima modă şi cu gust, aşa cum se îmbracă, de altfel, toate intelectualele din oraşul N.

„Ce-ar fi să mă încurc cu asta?… mi-am zis, măsurându-i din ochi mijlocul subţire şi mâinile. Nu-i urâtă… Trebuie să fie soţia vreunui esculap oarecare sau a vreunui profesor de liceu…”

„Dar ca să mă încurc cu una ca asta, adică s-o fac eroina unei aventuri înjghebate în pripă, după care umblă morţi turiştii, nu era lucru uşor, ba poate că era chiar imposibil. Am simţit-o îndată ce m-am uitat la ea mai cu atenţie. Şi ochii, şi faţa ei arătau cât de mult o plictiseau şi o oboseau şi cerul, şi marea, şi şuviţa de fum din depărtare. Se vedea bine că-i era silă de toate şi că se gândea la ceva trist. Nu avea nici măcar aerul acela preocupat şi voit nepăsător, pe care şi-l iau aproape toate femeile, când simt în apropierea lor prezenţa unui bărbat străin.

„Femeia cea blondă mi-a aruncat o privire distrată şi plictisită, s-a aşezat pe bancă şi a rămas pe gânduri. Din privirea ei am înţeles că nu-i ardea de mine şi că mutra mea de petersburghez nu trezise în ea nici măcar o simplă curiozitate. Cu toate acestea, m-am hotărât să intru în vorbă cu ea. Am întrebat-o:

„— Doamnă, permiteţi-mi să vă întreb: când pleacă brecul spre oraş?

„— Mi se pare că la zece sau la unsprezece…

„I-am mulţumit. Ea mi-a aruncat o privire, apoi încă una şi pe faţa ei indiferentă a sclipit deodată o scânteie de curiozitate, apoi ceva care semăna a mirare… M-am grăbit să-mi iau un aer nepăsător şi o atitudine corespunzătoare: merge bine, mi-am zis. Ca şi cum ar fi înţepat-o ceva, a sărit în picioare, a zâmbit blând şi cercetându-mă cu ochii, m-a întrebat sfioasă:

„— Nu cumva sunteţi Ananiev?

„— Ba da, Ananiev, i-am răspuns.

„— Dar dumneata nu mă recunoşti?

„Mă cam zăpăcisem. Totuşi m-am uitat bine la ea şi, închipuiţi-vă, am recunoscut-o! Dar nu după faţă, sau după trup, ci după zâmbetul ei blând şi obosit. Era Natalia Stepanovna, sau Kisocika, cum i se mai zicea. Chiar acea Kisocika, de care fusesem îndrăgostit ca un nebun cu vreo 7 sau 8 ani în urmă, pe vremea când purtam încă tunica de licean. Poveste veche, amintiri din vremuri de mult apuse… O ţin minte pe Kisocika, de pe când era o fetiţă de liceu, mică şi slăbuţă, de vreo 15 sau poate 16 ani… Era tipul preferat de băieţi, făcut parcă înadins pentru dragostea platonică. O drăgălăşenie de fată! Palidă, delicată, de părea că ar fi destul să sufli ca să se înalţe spre ceruri, ca un fulg… Avea o faţă blândă şi mirată, mâini mititele, părul mătăsos şi lung până la brâu şi mijlocul subţire, ca de viespe. Într-un cuvânt, ceva eteric şi diafan ca lumina lunii, o frumuseţe răpitoare, cum ar spune un licean… Eram îndrăgostit ca un nebun! Nu dormeam nopţi de-a rândul, îi făceam versuri… Uneori stătea seara pe bancă în grădina publică, iar noi, liceenii, ne adunam în jurul ei şi o admiram cu smerenie… Drept răspuns la graţiile, la suspinele şi la complimentele noastre, ea se zgribulea nervos în răcoarea serii, închidea ochii pe jumătate şi zâmbea dulce… În clipele acelea semăna grozav cu un motănaş mic şi drăguţ şi fiecare dintre cei care o contemplam am fi dat orice s-o putem dezmierda şi mângâia. De aceea am şi poreclit-o «Kisocika».

„În cei şapte sau opt ani de când n-o mai văzusem, Kisocika se schimbase, şi încă mult. Se mai împlinise, se făcuse mai voinică şi nu mai semăna deloc cu un motănaş înfoiat şi moale. N-aş putea spune că trăsăturile ei îmbătrâniseră sau se

ofiliseră: păreau doar mai întunecate şi mai aspre. Era mai înaltă, purta părul mai scurt, avea umerii mai laţi. Dar ceea ce mă izbise mai mult era expresia maternă şi resemnată a feţei, pe care o au de obicei femeile cinstite la vârsta ei, dar pe care bineînţeles că eu nu i-o cunoscusem înainte… Într-un cuvânt, din tot ce fusese în ea platonic, de şcolăriţă, nu-i mai rămăsese decât zâmbetul blând şi atât…

„Ne-am întins la vorbă. S-a bucurat grozav, aflând că eram inginer.

„— Ce bine-mi pare! a zis, fericită, privindu-mă drept în ochi. Ce bine-mi pare! Sunteţi tot unul şi unul! În promoţia voastră nu e niciun ratat, toţi v-aţi croit un drum în viaţă: unul e inginer, altul doctor, altul profesor, despre altul se spune că ar fi ajuns cântăreţ celebru la Petersburg… Da, tot unul şi unul! Îmi pare aşa de bine!

«Ochii Kisocikăi străluceau de o fericire neprefăcută şi binevoitoare. Se uita la mine cu drag, ca o soră mai mare sau ca o fostă profesoară. Iar eu mă uitam la chipul ei drăgălaş şi mă gândeam: «Ce minunat ar fi să am o aventură cu ea!»

„— Îţi mai aduci aminte, Natalia Stepanovna, am întrebat-o, când ţi-am strecurat în grădina publică un buchet de flori şi un bileţel? După ce ai citit bileţelul, pe obrazul dumitale s-a aşternut un aer de nedumerire…

„— Nu, de asta nu-mi mai aduc aminte, zise ea râzând. În schimb, n-am uitat că ai vrut să-l provoci la duel din pricina mea pe Florens…

„— Închipuieşte-ţi că de asta uitasem eu!…

„— Ei, ce vrei? Ce a fost, a trecut… şi Kjsocika oftă. Pe vremuri eram idolul vostru, iar acum mi-a venit rândul să mă uit la voi de jos în sus…

„Din vorbele ei, am aflat că, la vreo doi ani după ce terminase liceul, se măritase cu un cetăţean din localitate, jumătate grec, jumătate rus, funcţionar mi se pare la o bancă, sau poate la o societate de asigurare, care se ocupa şi cu negoţul de grâu. Avea un nume ciudat, Populaki sau Skarandopulo, cam aşa ceva… Am uitat, lua-l-ar dracul… Trebuie să vă spun că mi-a vorbit puţin despre ea şi fără nicio tragere de inimă. S-a interesat mai mult de mine. M-a rugat să-i povestesc despre institut, despre colegii mei, despre Petersburg, despre planurile mele de viitor. Şi tot ce-i spuneam o interesa nespus şi-i făcea o deosebită plăcere. Striga mereu: «O, ce bine-mi pare!»

„Am coborât amândoi pe plajă şi ne-am plimbat pe nisip, iar când a început să adie dinspre mare răcoarea serii, ne-am urcat iarăşi sus. Tot timpul acesta n-am vorbit decât despre mine şi

despre trecut. Ne-am plimbat aşa, până când au început a se stinge în ferestrele vilelor reflexele purpurii ale asfinţitului.

„— Vino până la mine, să bem un ceai, mi-a propus Kisocika. Samovarul trebuie să fi aşteptând de mult pe masă… Sunt singură acasă, adăugă, când vila lor se zări prin frunzişul salcâmilor. Bărbatul meu stă mai mult în oraş şi se întoarce abia noaptea târziu şi nici nu se întoarce chiar în fiecare zi, aşa că mă plictisesc de moarte.

„Mergeam în urmă şi mă desfătam uitându-mă la spatele şi la umerii ei. Îmi părea bine că era măritată. Pentru o aventură trecătoare, e preferabil să ai de-a face cu o femeie măritată, decât cu o fată. Mă bucuram, iarăşi, că bărbatul ei nu era acasă… Şi cu toate acestea, aveam presimţirea că n-o să se întâmple nimic…

„Am intrat în casă. Odăile erau mici, tavanele joase, mobila aşa cum se obişnuieşte prin vile. (Se ştie că rusului îi place să folosească la ţară lucrurile greoaie, incomode şi lipsite de prietenie, pe care nici nu se îndură să le arunce şi nici n-are unde să le ţină în altă parte.) Şi totuşi după unele amănunte se vedea că Kisocika şi soţul ei duceau o viaţă destul de îmbelşugată, cheltuind cam cinci sau şase mii de ruble pe an. Ţin minte că în mijlocul odăii căreia Kisocika îi spunea sufragerie, era o masă rotundă cu şase picioare (de ce şase? cine ştie), un samovar şi ceşti iar alături, pe marginea mesei, o carte deschisă, un creion şi un caiet. Mi-am aruncat ochii la carte şi am văzut că era manualul de aritmetică al lui Malinin şi Burenin, deschis la capitolul: «reguli de asociaţie».

„— Cu cine făceai lecţie? am întrebat-o.

„— Cu nimeni… mi-a răspuns Kisocika. Aşa, singură… Când n-am ce face şi mi-e urât, îmi amintesc de trecut, dezlegând probleme.

„— Aveţi copii?

„— Am avut un băieţel, dar n-a trăit decât o săptămână.

„Ne-am aşezat la ceai. Uitându-se la mine cu drag, Kisocika aduse iarăşi vorba despre mine, repetându-mi cât de bine îi părea că eram inginer şi cât de fericită era de succesele mele. Şi cu cât vorbea mai mult şi zâmbea mai deschis, cu atât eram mai sigur că o să plec de la ea bătând din buze. Pe vremea aceea ajunsesem un adevărat specialist în ce priveşte aventurile şi puteam să-mi cântăresc cu precizie şansele de succes sau de insucces. Nu poţi să fii sigur de izbândă, decât atunci când vânezi o femeie fără inteligenţă, o femeie proastă, sau una care, ca şi dumneata, umblă după aventuri şi senzaţii tari, sau una uşuratică, pentru care eşti un străin… Dar dacă întâmplarea face să dai peste o femeie deşteaptă, serioasă, pe faţa căreia citeşti bunăvoinţă şi resemnare obosită, care se

bucură într-adevăr de prezenţa dumitale şi, mai ales, te respectă, atunci poţi să cârmeşti oiştea în altă parte. În cazul acesta, ca s-o scoţi la capăt, îţi trebuie timp mai mult, o singură zi nu-ţi ajunge.

„Iar Kisocika părea şi mai interesantă în lumina înserării, decât ziua. Îmi plăcea din ce în ce mai mult şi, după cât mi se părea, nici eu nu-i displăceam. De altfel, şi situaţia era cât se poate de potrivită pentru o aventură: soţul lipsea de acasă, slugi nu se vedeau şi peste tot era linişte… Cu toate că nu prea credeam în reuşită, m-am hotărât, pentru orice eventualitate, să dau asaltul. Înainte de toate, trebuia să trec la un ton mai apropiat, ca să schimb dispoziţia lirică şi gravă a Kisocikăi, în alta mai uşoară…

„— Ce-ar fi, Natalia Stepanovna, să vorbim despre altceva? am început. Despre ceva mai vesel… Dar mai întâi, dă-mi voie să-ţi spun Kisocika, aşa cum îţi spuneam pe vremuri.

„Mi-a dat voie.

„— Spune-mi, te rog, Kisocika, am urmat, ce muscă a pişcat tot sexul frumos de la voi? Ce s-a întâmplat? Înainte, toate femeile erau cinstite şi virtuoase, pe când acum, despre care întrebi, afli nişte lucruri de te apucă groaza!… O domnişoară a fugit cu un ofiţer, alta cu un băiat de liceu, o cuconiţă a şters-o cu un actor, alta s-a mutat la alt ofiţer şi tot aşa mereu… O adevărată epidemie! Dacă merge tot aşa, în scurt timp nu mai rămâne în orăşelul vostru nicio fată şi nicio cuconiţă tânără!

„Eram insinuant şi grosolan. Dacă ea mi-ar fi răspuns cu un zâmbet, aş fi urmat cam aşa: «— Bagă de seamă, Kisocika, să nu te răpească şi pe dumneata vreun ofiţer sau vreun actor!» Ea şi-ar fi lăsat ochişorii în pământ şi mi-ar fi răspuns: – «Cine vrei să-şi mai bată capul cu mine? Sunt atâtea altele, mai tinere şi mai frumoase…» Iar eu: – «Lasă modestia, Kisocika! Uite, eu aş fi cel dintâi, care ar fi fericit să te răpească!» Şi tot aşa înainte, până când, în cele din urmă, victoria ar fi fost de partea mea. Dar Kisocika nu mi-a zâmbit, ci, dimpotrivă, şi-a luat un aer serios şi a oftat.

„— Tot ce ţi s-a spus e adevărat… mi-a răspuns. Cea care a fugit cu actorul e vară-mea, Sonia. Nici vorbă că nu e frumos… Fiecare om e dator să îndure ce i-a hărăzit soarta, totuşi eu nu le condamn şi nici nu le învinovăţesc. Împrejurările sunt uneori mai tari decât voinţa noastră…”

„— Aşa o fi, Kisocika, dar poţi să-mi spui ce împrejurări au putut să dea naştere la această epidemie?

„— E foarte simplu şi nu trebuie să te miri… mi-a răspuns Kisocika, înălţându-şi sprâncenele. Intelectualele noastre, femei şi fete, n-au altă scăpare. Nu poate oricare să se ducă la facultate sau să se facă profesoară, într-un cuvânt, să trăiască o

viaţă de idei şi de preocupări înalte, cum fac bărbaţii. Şi atunci, vrând-nevrând trebuie să se mărite… Dar cu cine? Cu voi, băieţii, e altceva. După ce terminaţi liceul, plecaţi la universitate, nu vă mai întoarceţi niciodată în oraşul vostru de baştină şi vă însuraţi prin capitale, iar fetele noastre rămân… Şi te întreb: cu cine vrei să se mărite? Bineînţeles că, neavând la îndemână oameni mai de seamă şi mai instruiţi, se mărită cu cine se întâmplă, cu misiţi sau cu negustoraşi, care nu-s buni de altceva decât să bea şi să facă scandal la club… Aşa se mărită bietele fete, la noroc… Ce viaţă poate fi viaţa lor? Judecă şi dumneata: o femeie cultă şi binecrescută trăieşte alături de un bărbat prost, pe care nu-l poate suferi… Atunci, dacă întâmplarea îi scoate în cale un intelectual – ofiţer, actor sau doctor – se îndrăgosteşte de el, nu mai poate îndura traiul din casă şi fuge. Poţi s-o condamni? Bineînţeles că nu!

„— Dacă lucrurile stau aşa, atunci de ce se mai mărită? am întrebat-o.

„— Aici ai dreptate, oftă Kisocika. Şi totuşi oricare fată găseşte că tot e mai bine să aibă un bărbat, cum o fi, decât nimic… Dar ce să mai vorbim, Nikolai Anastasievici, e greu de trăit la noi, e foarte greu! Te înăbuşi şi când eşti fată, te înăbuşi şi când eşti măritată… Uite, lumea râde de Sonia, că a fugit, şi încă cu un actor, dar dacă ar şti ce era în sufletul ei, n-ar mai râde…”

Dincolo de uşă se auzi din nou lătratul lui Azorka. Se repezi mânios la cineva, apoi începu să urle jalnic, izbindu-se cu tot trupul de peretele barăcii… Ananiev se crispă de milă, îşi întrerupse povestea şi ieşi. Câteva minute l-am auzit cum mângâia câinele: „Măi dulăule, măi drăguţule, săracul de tine!”

— Apoi ştiu că-i place lui Nikolai Anastasievici al nostru să vorbească! zise von Stenberg, zâmbind. Dar să ştii că e un om de treabă! adăugă el după oarecare tăcere.

După ce se întoarse în baracă, inginerul umplu paharele cu vin, apoi zâmbind şi mângâindu-şi pieptul, urmă:

„— Şi, cum vă spuneam, asaltul meu a dat greş. Neavând încotro, m-am lăsat păgubaş şi, hotărându-mă să aştept altă ocazie, mai prielnică, m-am împăcat cu situaţia de învins şi am dat din mână a lehamite. Dar nu numai atât. Vrăjit de glasul Kisocikăi, de aerul şi de liniştea serii, am fost şi eu cuprins, încetul cu încetul, de starea aceea sufletească potolită şi plină de lirism. Parcă mă văd. Stăteam în fotoliu, în faţa ferestrei larg deschise, şi mă uitam la copaci şi la cerul care se întuneca. Salcâmii şi teii erau aceiaşi ca şi acum opt ani. Ca şi atunci, în tinereţe, undeva departe se auzea cum zdrăngăneşte cineva la

un pian prost, ca şi atunci localnicii se plimbau în sus şi în jos pe alei, numai că erau alţii. Cei de acum erau tot liceeni şi fete, dar nu mai eram nici eu, nici colegii mei şi nici iubitele noastre, ci alţii, străini. Şi m-am simţit adânc pătruns de tristeţe. Iar când, întrebând-o despre cunoscuţi, Kisocika mi-a răspuns de câteva ori în şir: „a murit", tristeţea mea s-a prefăcut în sentimentul pe care-l încerci la parastasul unui om cumsecade. Şi în timp ce stăteam la fereastră şi mă uitam la oamenii care se plimbau şi ascultam zdrăngănitul pianului, am văzut pentru întâia oară în viaţa mea, cu ochii mei, ca să zic aşa, cu câtă lăcomie se grăbeşte o generaţie să ia locul alteia şi ce importanţă pot să aibă în viaţa unui om chiar şi numai şapte sau opt ani!

„Kisocika a pus pe masă o sticlă cu vin de Sauternes. Am băut m-am moleşit şi am început să-i înşir nu ştiu ce poveste nesfârşită. Ea mă asculta şi, ca şi înainte, se uita cu drag în ochii mei, încântată de inteligenţa mea vie. Dar timpul nu stătea pe loc. Cerul se întunecase de tot, salcâmii se făcuseră una cu teii şi aleile se goliseră: nimeni nu se mai plimba, pianul amuţise şi nu se mai auzea decât foşnetul monoton al mării.

„Toţi tinerii sunt la fel. Încearcă să fii atentă şi primitoare cu un bărbat tânăr, oferă-i un pahar cu vin, lasă-l să înţeleagă că-i un om interesant, şi el o să se aşeze mai bine în fotoliu, o să uite că de mult ar fi trebuit să plece şi o să vorbească, o să vorbească la infinit… Ochii gazdelor se închid de somn, e timpul să se ducă la culcare, dar tânărul nostru stă şi vorbeşte. Aşa mi s-a întâmplat şi mie. Într-un moment dat mi-am aruncat ochii la ceas: era zece şi jumătate. M-am ridicat să-mi iau rămas-bun.

„— Mai bea un pahar înainte de a pleca, m-a rugat Kisocika.

„Am mai băut un pahar, m-am luat cu vorba şi, uitând că mă ridicasem să plec, m-am aşezat din nou. Dar iată că se auziră glasuri bărbăteşti, paşi şi zornăit de pinteni. Paşii trecură pe sub ferestre şi se opriră în faţa uşii.

„— Mi se pare că s-a întors bărbatul meu… zise Kisocika, ascultând.

„Uşa a scârţâit şi în clipa următoare glasurile răsunau în săliţă. Am văzut apoi doi bărbaţi trecând prin faţa uşii care dădea în sufragerie: unul gras, brun, cu nasul coroiat şi cu pălărie de pai, celălalt un tânăr ofiţer cu tunică albă. Ne-au aruncat din treacăt o privire indiferentă şi am avut impresia că amândoi erau beţi.

„— Asta înseamnă că te-a minţit şi că tu ai crezut-o! se auzi peste o clipă un glas puternic, cu pronunţat accent nazal. Şi pe urmă, lucrurile s-au petrecut la clubul cel mic, nu la cel mare.

„— Văd că te superi, Jupiter[56], prin urmare n-ai dreptate!… îi răspunse râzând şi tuşind celălalt glas, fără îndoială, al ofiţerului. Ascultă, s-ar putea să rămân peste noapte la tine? Dar să-mi spui cinstit dacă nu te încurc.

„— Mai încape vorbă? Nu numai că se poate, dar chiar trebuie! Ce vrei, vin sau bere?…

„Erau în a treia odaie de la noi, vorbeau tare şi se vedea bine că nu-i interesau nici Kisocika, nici musafirul ei. În schimb, îndată ce i se întorsese bărbatul, Kisocika se schimbase cu totul. Mai întâi se înroşise, pe urmă faţa ei luase un aer sfios, aproape vinovat. Părea neliniştită şi aveam impresia că-i era ruşine să mi-l arate pe bărbatul ei şi că ar fi fost bucuroasă să plec.

„M-am ridicat şi mi-am luat rămas-bun. Kisocika m-a petrecut până la cerdac. Mi-au rămas bine întipăriţi în minte ochii ei, calzi şi resemnaţi, şi zâmbetul dulce şi trist din clipa când mi-a strâns mâna şi mi-a spus:

„— Cred că n-o să ne mai vedem niciodată… Să-ţi dea Dumnezeu numai bine. Îţi mulţumesc!

„Niciun suspin, niciun cuvânt mai mult. În timp ce ne luam rămas-bun, Kisocika ţinea în mână o lumânare. Pete de lumină îi tremurau pe faţă şi pe gât, de parcă se grăbeau să-i prindă zâmbetul trist. Mi-am adus aminte de Kisocika cea de altădată, pe care îmi venea s-o mângâi ca pe o pisicuţă, m-am uitat lung la cea de acum, m-am gândit, nu ştiu de ce, la vorbele ei: «fiecare om e dator să îndure ce i-a hărăzit soarta» – şi am simţit o povară pe suflet. Îmi dădeam seama instinctiv, aşa cum îmi şoptea şi conştiinţa mea de om fericit şi indiferent, că aveam în faţă o inimă bună, blândă şi iubitoare, dar nefericită…

„Am salutat-o şi m-am îndreptat spre poartă. Se întunecase de-a binelea. În sud, în iulie se înserează devreme şi noaptea vine repede. Pe la zece e aşa de întuneric, că poţi să-ţi dai cu degetele în ochi. Ca să ajung dibuind până la poartă, am aprins vreo douăzeci de chibrituri.

„— Birjar! am început să strig după ce am ieşit în drum. Niciun glas, niciun suspin… Birjar! am mai strigat o dată. Hei! Brecul!

„Dar nu era nici trăsură, nici brec. Linişte de mormânt. Nu auzeam decât foşnetul mării somnoroase şi bătăile inimii mele, înteţite de vinul de Sauternes. Am ridicat ochii spre cer. Nicio stea. Întuneric, întuneric mohorât. Se vede că cerul era înnorat. Am ridicat din umeri şi, nu ştiu singur de ce, am zâmbit prosteşte şi am mai strigat o dată: «Birjar!» Dar de data aceasta, cu mai puţină hotărâre.

„— Aa! mi-a răspuns ecoul.

„Să faci pe jos un drum de patru verste, peste câmp şi pe întuneric, nu e o perspectivă tocmai atrăgătoare. Dar înainte de a mă hotărî să pornesc pe jos, am stat şi am chibzuit mult, am mai strigat o dată «Birjar!», am mai ridicat o dată din umeri şi, aşa, într-o doară, am luat-o alene îndărăt, spre crâng. Era întuneric beznă. Doar ici şi colo se vedeau printre copaci pete roşietice – ferestrele vilelor. O cioară, trezită din somn de paşii mei şi speriată de chibriturile pe care le aprindeam mereu ca să-mi luminez drumul spre chioşc, zbura din copac în copac, făcând să foşnească frunzişul. Mi-era şi necaz şi ruşine, iar cioara, ca şi cum m-ar fi înţeles, îmi făcea în ciudă, cârâind. Mi-era necaz că trebuie să mă întorc pe jos şi mi-era ruşine că întârziasem la Kisocika, flecărind ca un băieţaş.

„Cu chiu cu vai am ajuns la chioşc, am căutat banca pe pipăite şi m-am aşezat. Jos, în prăpastie, dincolo de întunericul nepătruns, marea mugea încet, mânioasă. Mi-aduc aminte că eram ca orb: nu vedem nici marea, nici cerul, nici măcar chioşcul în care mă aflam. Mi se părea că tot universul era alcătuit numai din gândurile care se învârteau în capul meu ameţit de vin şi din puterea aceea nevăzută care mugea monoton undeva, în fundul prăpastiei. Mai târziu, când am aţipit, eram convins că nu mugea marea, ci tot gândurile mele, aşa că întreg universul eram eu… Concentrând în felul acesta lumea întreagă în persoana mea, am uitat şi de birjari, şi de oraş, şi de Kisocika, şi m-am lăsat în voia sentimentului care îmi plăcea aşa de mult: acela al singurătăţii înfiorătoare, care te face să crezi că în tot universul acesta întunecat şi fără formă nu mai există nimic afară de tine. E un sentiment îndrăzneţ şi drăcesc, pe care nu-l pot pătrunde decât ruşii, ale căror gânduri şi simţiri sunt tot atât de largi, de necuprinse şi de severe ca şi văile, pădurile şi zăpezile lor. Dacă aş fi pictor, aş zugrăvi neapărat expresia întipărită pe chipul rusului, atunci când stă turceşte, nemişcat, cu capul sprijinit în mâini, în prada acestui sentiment… Odată cu el, îl năpădesc gândurile cu privire la deşertăciunea vieţii, la moarte, la întunericul de dincolo de mormânt… Gândurile lui nu fac nici două parale, însă expresia omului trebuie să fi fiind extraordinară…

„Cât am stat aşa, dormitând şi neputându-mă hotărî să mă ridic, mi-era cald şi mă simţeam liniştit. Dar deodată, pe canavaua foşnetului monoton şi lin al mării, a început să se ţească un zgomot care m-a scos din amorţeală… Cineva venea grăbit pe alee. Când s-a apropiat de chioşc, s-a oprit, a scâncit subţirel şi, cu glas plângător de fetiţă, a suspinat:

„— Doamne, Dumnezeule, oare când, când or să se sfârşească toate? Doamne!

„Judecând după glas şi după plâns, parcă era o fetiţă de vreo 10 sau 12 ani. A intrat în chioşc cu paşi şovăitori, s-a aşezat pe bancă şi a început din nou, parcă se închina, parcă se tânguia…

„— Doamne! zicea tărăgănat, printre lacrimi. E mai presus de puterile mele! Nu mai pot îndura, nu mai pot! Am răbdat, am tăcut, dar vreau şi eu să trăiesc… Doamne, Dumnezeule! Doamne Dumnezeule!

„Şi tot aşa, mereu… Deodată, mi-a venit în minte să mă uit la fetiţa aceea şi să-i vorbesc. Ca să n-o sperii, am respirat adânc şi am tuşit, apoi am scăpărat încet un chibrit… O flacără vie a fulgerat în întuneric, luminând-o pe cea care plângea… Era Kisocika.”

— Asta-i prea de tot! strigă von Stenberg. O noapte neagră, foşnetul mării, *ea* suspină, *el* e copleşit de sentimentul singurătăţii… o comedie întreagă! Nu lipsesc decât câţiva cerchezi cu pumnale…

— Eu vă spun o întâmplare adevărată, nu o poveste.

— Bine, să zicem că e adevărată… Dar degeaba vă osteniţi. Cunoaştem noi de mult toate întâmplările astea…

— Ai răbdare şi lasă-mă să termin! făcu Ananiev, dând înciudat din mână. Nu mă întrerupe, te rog. De altfel, eu îi povestesc doctorului, nu dumitale… „Prin urmare, aşa… zise el întorcându-se spre mine, dar trăgând cu coada ochiului spre student, care stătea aplecat asupra calculelor lui şi părea încântat că-l necăjise puţin pe inginer. Când a dat cu ochii de mine, Kisocika nici nu s-a mirat, nici nu s-a speriat, de parcă ar fi ştiut dinainte că o să mă întâlnească în chioşc. Respira grăbit şi tremura din tot trupul, ca de friguri, iar faţa ei scăldată în lacrimi, atât cât puteam să-mi dau seama, aprinzând chibrit după chibrit, nu mai părea obosită, resemnată şi conştientă, ci străină, nu ştiu cum… De altfel, nici astăzi nu pot s-o înţeleg. Nu arăta nici durere, nici tulburare, nici tristeţe – într-un cuvânt, nimic din ceea ce arătau vorbele şi lacrimile ei… Trebuie să recunosc, cel puţin aşa cred, – că faţa ei mi se părea lipsită de orice expresie, ca a unui om beat, tocmai pentru că n-o înţelegeam.

„— Nu mai pot… a început iarăşi Kisocika, cu acelaşi glas plângător, de fetiţă. E peste puterile mele, Nikolai Anastasici! Iartă-mă, Nikolai Anastasici… Nu mai pot îndura viaţa asta… Mă duc în oraş, la mama… Eşti bun să mă însoţeşti?… Pentru numele lui Dumnezeu, vino cu mine!

„Eu nu ştiu nici să vorbesc şi nici să tac în faţa unui om care plânge. M-am zăpăcit şi, ca s-o mângâi, am îndrugat nu ştiu ce prostie.

„— Nu, nu, plec la mama! mi-a răspuns Kisocika, hotărâtă şi, ridicându-se, m-a luat tremurând de braţ (şi mâinile ei, şi mânecile ei erau ude de lacrimi).

— Iartă-mă, Nikolai Anastasici, dar trebuie să plec… Nu mai pot…

„— Bine, Kisocika, însă nu-i nicio trăsură! i-am spus. Cu ce vrei să pleci?

„— N-are importanţă, mă duc pe jos… Nu e departe de aici. Dar nu mai sunt în stare să rabd…

„Eram tulburat, însă nu mişcat. În lacrimile Kisocikăi, în tremurul ei şi în aerul prostit al feţei simţeam melodrama franţuzească sau malorusă, lipsită de adâncime, în care fiecare gram de durere, deşartă şi ieftină, e înecat într-un pud de lacrimi. N-o înţelegeam, îmi dădeam seama că n-o înţeleg şi s-ar fi cuvenit să tac. Dar, ca nu cumva să ia tăcerea mea drept prostie, m-am simţit obligat să stărui să nu plece la mamă-sa, ci să se întoarcă acasă. Celor care plâng nu le place să li se vadă lacrimile. Iar eu aprindeam chibrit după chibrit. Şi am tot aprins aşa, până când mi s-a golit cutia. Ce nevoie aveam de iluminaţia aceea lipsită de generozitate, nu pot să-mi dau seama nici astăzi. De obicei, oamenii reci sunt atât de neîndemânatici, încât de multe ori fac prostii…

„În cele din urmă. Kisocika m-a luat de braţ şi am plecat. După ce am ieşit pe poartă, am făcut la dreapta şi am luat-o fără grabă, pe drumul moale şi prăfuit. Era întuneric. Dar după ce mi s-au deprins ochii cu întunericul, am început să desluşesc umbrele teilor şi ale stejarilor bătrâni secătuiţi de sevă, care se înălţau pe cele două margini ale drumului. Curând, pe dreapta a început să se zărească dunga neagră şi neregulată a malului povârnit, tăiată ici şi colo de râpi adânci şi de surpături. În jurul râpilor se ghemuiau tufe mici, ca nişte oameni care ar fi stat la pământ. Am simţit un fior străbătându-mi trupul. Mă uitam bănuitor spre mal, iar foşnetul mării şi liniştea câmpiei mă impresionau acum neplăcut. Kisocika tăcea. Tremura ca şi înainte şi, cu toate că nu merseserăm nici o jumătate de verstă, era obosită şi sufla din greu. Tăceam şi eu.

„La o verstă de Karantin, era o casă părăsită, cu trei etaje şi cu un coş înalt, în care fusese cândva o moară cu aburi Stătea singuratică pe mal. Ziua se vedea de departe, şi de pe mare, şi din câmpie. Din pricină că era părăsită şi că nu mai stătea nimeni în ea, ca şi din pricină că ecoul îşi făcuse sălaş acolo, repetând desluşit paşii şi glasul trecătorilor, clădirea părea învăluită în mister. Închipuiţi-vă acum acest tablou: o noapte neagră şi eu la braţ cu o femeie care-şi părăsise bărbatul, trecând prin dreptul acelei namile lungi şi înalte, care îmi

îngâna fiecare pas şi mă privea ţintă cu sutele de goluri ale ferestrelor negre… Un bărbat tânăr şi în toată firea, care s-ar fi găsit într-o asemenea împrejurare, ar fi căzut în romantism. Eu însă mă uitam la ferestrele întunecate şi mă gândeam: «Fioroasă ruină, n-am ce zice, dar o să vină vremea când nici din ruina asta, nici din Kisocika, cu necazurile ei, şi nici din mine, cu gândurile mele cu tot, n-o să rămână decât praf şi pulbere… Totul nu e decât iluzie şi deşertăciune…»

„Când am ajuns în dreptul morii, Kisocika s-a oprit fără veste, şi-a tras mâna de sub braţul meu şi a început cu glasul ei obişnuit, nu cu cel de fetiţă:

„— Nikolai Anastasici, înţeleg că toate acestea ţi se par ciudate. Dar sunt aşa de nenorocită! Nici nu poţi să-ţi închipui cât sunt de nenorocită! Nu e cu putinţă să-ţi închipui! Nu-ţi spun nimic, pentru că lucrurile astea nu se pot spune… Dar duc o viaţă… duc o viaţă…

„Nu şi-a sfârşit vorba, a strâns doar din dinţi şi a oftat adânc, de parcă-şi aduna toată puterea să nu urle de durere.

„— Duc o viaţă… a repetat apoi speriată, cu glas melodios şi cu accentul acela din sudul Ucrainei, care dă vorbelor însufleţite, mai ales când le spun femeile, o aparenţă de cântec. Duc o viaţă! Doamne, Dumnezeule, Doamne, Dumnezeule!

„Ca şi cum încerca să-şi dezlege însăşi taina vieţii, Kisocika ridica din umeri nedumerită, scutura din cap şi-şi frângea mâinile. În timp ce vorbea aşa, cântând şi mişcându-se cu graţie, armonios, îmi amintea de o celebră actriţă ucraineană.

„— Doamne, trăiesc ca într-o groapă! a urmat, frângându-şi mereu mâinile. Dacă aş avea parte măcar de o clipă de bucurie, să simt şi eu că trăiesc ca orice om! Doamne, Dumnezeule! Să ajung până acolo, încât să fug noaptea de acasă, sub ochii unui străin, ca o dezmăţată oarecare… Ce ruşine! La ce mă mai pot aştepta după asta?

„Admirându-i mişcările şi glasul, am început să mă bucur că nu era fericită cu bărbatul ei. „N-ar fi rău să am o aventură cu ea!” mi-a trecut iarăşi prin minte şi gândul acesta lipsit de generozitate mi s-a înfipt în creier şi nu m-a mai părăsit tot drumul, surâzându-mi din ce în ce mai mult…

„După ce mergi cam o verstă şi jumătate de la moară spre oraş, drumul face un cot la stânga, trecând pe lângă un cimitir. La cotitură, aproape de cimitir, e o moară de vânt, iar lângă ea căsuţa morarului. Am lăsat în urmă şi moara şi căsuţa morarului, am luat-o la stânga şi am ajuns în poarta cimitirului. Acolo, Kisocika s-a oprit şi mi-a spus:

„— Nikolai Anastasici, eu mă întorc! Dumneata du-te cu Dumnezeu, însă eu mă întorc. Nu mi-e frică…

„— Ei, asta-i bună! m-am speriat. Odată ce am plecat, trebuie să mergem înainte…

„— M-am înfuriat pentru nimica toată… Totul a pornit de la un fleac. Discuţia cu dumneata îmi răscolise trecutul, mă pusese pe gânduri… Eram tristă şi-mi venea să plâng, iar bărbatul meu mi-a spus o mojicie de faţă cu ofiţerul şi mi-am ieşit din fire. Şi pe urmă, ce rost are să mă duc în oraş, la mama? Parcă o să fiu mai fericită acolo? Nu, trebuie să mă întorc… Adică… hai înainte! a zis deodată, începând să râdă. Totuna e…

„Mi-aduc aminte că pe poarta cimitirului era următoarea inscripţie: «Şi va veni ceasul când toţi cei din morminte vor auzi glasul fiului Domnului»… Ştiam bine că mai curând sau mai târziu va veni ceasul când şi eu, şi Kisocika şi bărbatul ei, şi ofiţerul cel cu tunica albă vom zace dincolo de gardul cimitirului, la umbra copacilor. Ştiam de asemenea că alături de mine mergea o fiinţă nenorocită şi jignită. Îmi dădeam bine seama de toate, şi totuşi mă tulbura o frică apăsătoare şi neplăcută, că ea o să se întoarcă şi că n-o să-i pot spune ceea ce trebuie să-i spun. Niciodată nu mi s-a întâmplat, ca în noaptea aceea, să mi se împletească atât de strâns în minte gândurile cele mai înalte, cu cea mai abjectă şi mai animalică proză… E înspăimântător!

„Ceva mai departe de cimitir am găsit o trăsură. Când am ajuns în strada Bolşaia, unde stătea mama Kisocikăi, am dat drumul birjarului şi ne-am urmat drumul pe jos. Kisocika tăcea tot timpul, iar eu mă uitam la ea, furios pe mine însumi: «Ei, ce stai, de ce nu începi? Ar fi timpul…» La douăzeci de paşi de hotelul unde trăsesem, Kisocika s-a oprit în dreptul unui felinar şi a început să plângă.

„— Nikolai Anastasici! mi-a spus râzând printre lacrimi şi ochii ei umezi şi strălucitori mă priveau drept în faţă. N-o să uit niciodată prietenia pe care mi-ai arătat-o… Eşti aşa de bun! De altfel, toţi sunteţi băieţi de ispravă! Cinstiţi, generoşi, buni la inimă şi deştepţi… îmi pare aşa de bine!

„Vedea în mine un intelectual, un om cu vederi înaintate în toate privinţele. Şi pe faţa ei, zâmbitoare şi umedă de lacrimi, pe lângă duioşia şi entuziasmul pe care i le stârnise întâlnirea cu mine, se citea şi mâhnirea că întâlnea rar asemenea oameni şi că nu avea norocul să fie soţia unuia dintre ei. Şoptea mereu: «O, ce bine îmi pare!» Bucuria de copil de pe faţa ei, lacrimile, zâmbetul blând, părul mătăsos care-i scăpa de sub şal şi chiar şalul aruncat la întâmplare pe cap au înviat în amintirea mea, la lumina felinarului, pe Kisocika cea de altădată, pe care îmi venea s-o alint ca pe o pisicuţă…

„— Spune-mi, Kisocika, ce vrei? îi şopteam. Vrei să te duc la marginea lumii? O să te scot din groapa asta, o să te iau cu mine şi o să te fac fericită. Te iubesc… Vrei să mergi cu mine, dragostea mea? Vrei?

„Un aer de nedumerire i s-a răspândit pe toată faţa. S-a tras îndărăt de lângă felinar şi, uluită, se uita la mine cu ochii mari. Atunci am prins-o de mână şi am început să-i sărut obrajii, gâtul, umerii făcându-i tot felul de jurăminte şi promisiuni. În legăturile amoroase, jurămintele şi promisiunile constituie o nevoie aproape fiziologică. Nu te poţi lipsi de ele. De multe ori ştii bine că minţi şi că promisiunile tale n-au niciun rost – şi totuşi juri şi promiţi. Uluită, Kisocika se trăgea îndărăt şi se uita la mine cu ochii mari…

„— Nu trebuie! Nu trebuie! îngăima ea, îndepărtându-mă cu mâinile.

„Am strâns-o în braţe cu putere. Atunci a izbucnit într-un plâns isteric, iar faţa ei a luat aceeaşi expresie prostită şi stupidă, pe care i-o văzusem în chioşc, în timp ce aprindeam chibriturile… Fără s-o mai întreb dacă vrea sau nu şi fără s-o las să spună o vorbă, am târât-o mai mult cu sila la mine, la hotel… Stătea ca încremenită şi nu se urnea din loc, dar eu am luat-o de braţ şi am dus-o aproape pe sus… Mi-aduc aminte că, pe când urcam scările, un individ cu o şapcă cu bandă roşie s-a uitat la mine cu mirare şi a salutat-o pe Kisocika…”

Ananiev se înroşi şi tăcu. Se plimbă câtva timp în jurul mesei, se scărpină cu necaz la ceafă şi-şi ridică de câteva ori, ca în tremur, umerii şi spinarea lată: îl treceau fiori reci. Îi era ruşine şi parcă-i venea greu să-şi mai aducă aminte. Se lupta cu el însuşi…

— Urât! zise, dând pe gât un pahar cu vin şi scuturându-şi capul. Se zice că la lecţia inaugurală de boli de femei, se recomandă totdeauna studenţilor medicinişti să-şi aducă aminte fiecare, înainte de a dezbrăca şi a palpa o femeie bolnavă, că are o mamă, o soră sau o logodnică… Sfatul acesta nu le prinde bine numai medicilor, ci tuturor acelora care, într-un fel sau altul, au de-a face în viaţă cu femeile… Acum, când am şi eu o nevastă şi o fată, îl înţeleg ca nimeni altul. Doamne, cum îl înţeleg! Dar ascultaţi ce s-a mai întâmplat… Îndată ce Kisocika a fost amanta mea, a început să privească lucrurile cu totul altfel de cum le priveam eu. Mai întâi, s-a apucat să mă iubească, să mă iubească grozav, cu patimă chiar. Ceea ce pentru mine nu era decât o banală şi trecătoare aventură amoroasă, pentru ea era o mare cotitură în viaţă. Aveam impresia că-şi ieşise din minţi. Fericită pentru întâia oară, întinerită măcar cu vreo cinci ani, cu faţa înseninată şi

însufleţită, nu ştia ce să mai facă: râdea, plângea şi visa cu glas cum o să plecăm a doua zi în Caucaz, cum o să ne întoarcem de acolo la toamnă, la Petersburg, şi cum o să ne organizăm viaţa mai târziu…

„— În privinţa bărbatului meu, să n-ai nicio grijă, încerca ea să mă liniştească. Trebuie să consimtă la divorţ! Tot oraşul ştie că trăieşte cu cea mai mare dintre fetele Kostovici. Îndată după divorţ, ne căsătorim…

„Când femeile sunt îndrăgostite, se deprind cu oamenii tot atât de repede ca pisicile. Nu trecuse decât vreo oră şi jumătate de când era în odaia mea de la hotel, şi Kisocika se simţea ca la ea acasă şi umbla cu lucrurile mele, ca şi cum ar fi fost ale ei: îmi aşeza hainele în geamantan, mă certa că-mi aruncasem pe scaun, ca pe o cârpă, pardesiul cel nou şi scump, în loc să-l atârn în cuier, şi altele…

„Mă uitam la Kisocika, o ascultam şi simţeam cum mă cuprindea oboseala şi necazul. Gândul că o femeie cinstită, de treabă şi necăjită ca ea, ajunsese atât de uşor amanta primului bărbat care-i ieşise în cale doar cu trei sau patru ore mai înainte îmi rodea sufletul. Adăugaţi că unui om cumsecade, ca mine, aşa ceva nu putea să-i placă. Apoi mă mai supăra şi faptul că femeile de felul Kisocikăi sunt superficiale şi lipsite de seriozitate, că iubesc prea mult viaţa şi că ridică la rangul de fericire, de suferinţă şi de… «cotitură în viaţă» un lucru de nimic, cum e dragostea pentru un bărbat… Afară de asta, acum, când eram satisfăcut, mi-era necaz pe mine însumi, că făcusem prostia să mă încurc cu o femeie pe care, vrând-nevrând, va trebui s-o mint… Şi trebuie să vă spun că, în ciuda lipsei mele de cavalerism, nu puteam suferi minciuna.

„Mi-aduc aminte că s-a aşezat la picioarele mele, şi-a lăsat capul pe genunchii mei şi, privindu-mă cu ochii strălucitori şi plini de dragoste, m-a întrebat:

„— Mă iubeşti, Kolea? Mult? Mult?

„Şi a început să râdă, fericită… Sentimentalismul acesta dulceag mi s-a părut cu totul lipsit de inteligenţă, iar eu mă aflam în starea aceea când, înainte de orice, doreşti «adâncimea gândirii»…

„— Kisocika, mai bine te-ai duce acasă, i-am spus. Să nu prindă de veste ai tăi şi să te caute prin oraş. Şi nici să te duci la mama, în zorii zilei, nu e tocmai frumos…

„Kisocika a găsit că aveam dreptate. La despărţire, ne-am înţeles să ne întâlnim a doua zi la amiază, în grădina publică, urmând ca a treia zi să plecăm împreună la Peatigorsk. Am coborât s-o petrec şi mi-aduc aminte că pe drum am mângâiat-o cu duioşie şi din toată inima. A fost o clipă când am simţit o milă atât de nesfârşită pentru fiinţa aceea, care avea toată

încrederea în mine, încât eram chiar hotărât s-o iau la Peatigorsk. Dar, aducându-mi aminte că n-aveam decât şase sute de ruble în geamantan şi că la toamnă o să fie mult mai greu să scap de ea, m-am grăbit să-mi înăbuş sentimentul de milă.

„În vremea asta am ajuns în dreptul casei unde stătea mama Kisocikăi. Am tras de mânerul soneriei. Când s-au auzit paşi care se apropiau, Kisocika şi-a luat deodată un aer grav, şi-a ridicat ochii la cer şi a făcut în grabă asupra mea semnul crucii, ca asupra unui copil. Apoi mi-a luat mâna şi mi-a sărutat-o.

„— Pe mâine! a şoptit, dispărând pe uşă.

„Am trecut pe trotuarul de peste drum şi m-am întors cu faţa spre casă. La început, ferestrele erau întunecate, apoi la una dintre ele s-a aprins luminiţa albăstruie a unei lumânări. Luminiţa a crescut, şi-a împrăştiat razele şi am văzut două umbre mişcându-se prin odăi, odată cu ea.

«— N-o aştepta!» mi-am zis.

„După ce m-am întors la hotel, m-am dezbrăcat, am băut un pahar cu vin de Sauternes, gustând înainte de asta din icrele negre, pe care le cumpărasem din piaţă încă de dimineaţă, apoi m-am culcat fără grabă în aşternut şi am dormit un somn adânc, fără griji, un somn de turist.

„Dimineaţa m-am trezit cu dureri de cap şi rău dispus. Mă neliniştea ceva.

«— Ce s-o fi întâmplat? mă întrebam, încercând să-mi explic neliniştea aceea. Ce mă tulbură aşa?»

„Şi mi-am explicat-o: mi-era teamă că s-ar putea din clipă în clipă să vină Kisocika, să mă împiedice de a pleca şi să fiu nevoit să mă prefac şi s-o mint… M-am îmbrăcat repede, mi-am făcut bagajul şi am ieşit, poruncindu-i portarului de la hotel să-mi trimită geamantanele la gară, la ora şapte seara. Toată ziua mi-am petrecut-o la un prieten doctor, iar seara am părăsit oraşul. După cum vedeţi, felul meu înalt de a gândi nu m-a împiedicat de la o fugă josnică şi laşă…

„Cât timp am stat la prietenul meu, şi chiar în drum spre gară, mă chinuia aceeaşi nelinişte. Credeam că mi-era frică să nu mă întâlnesc cu Kisocika şi să nu iasă vreun scandal. În gară, am stat înadins la toaletă până la a doua bătaie de clopot, iar în timp ce mă strecuram spre vagonul meu, aveam impresia că eram îmbrăcat din cap până în picioare cu haine de furat. Vă puteţi închipui cu câtă nerăbdare şi frică aşteptam cea de a treia bătaie de clopot!

„În sfârşit, s-a auzit semnalul salvator şi trenul s-a urnit din loc. Am lăsat în urmă închisoarea, cazărmile şi am intrat în câmpie, dar spre marea mea mirare, neliniştea nu mă părăsea. Mă simţeam, ca şi până atunci, asemenea unui hoţ, care nu mai

poate de nerăbdare să fugă. Ce-o fi şi ciudăţenia asta? Ca să-mi mai risipesc gândurile şi să mă liniştesc, am început să mă uit pe fereastră. Trenul alerga de-a lungul litoralului. Marea era netedă, iar cerul de peruzea, colorat în jumătatea dinspre asfinţit în tonul dulce, roşu-auriu, al amurgului, se răsfrângea vesel şi liniştit în apă. Ici şi colo se vedeau, întunecate, bărcile mici şi plutele pescarilor. Oraşul, curat şi frumos ca o jucărie, stătea sus, pe malul înalt, învăluit încetul cu încetul în ceaţa înserării. Cupolele de aur ale bisericilor, ferestrele caselor şi frunzişul copacilor răsfrângeau razele soarelui în apus, ardeau, apoi se topeau odată cu aurul… Miresmele câmpiei se amestecau cu umezeala catifelată, care venea dinspre mare..

„Trenul zbura. Se auzeau râsetele călătorilor şi ale conductorilor. Toţi erau veseli şi binedispuşi, numai neliniştea mea neînţeleasă sporea mereu… Mă uitam la ceaţa străvezie care învăluia oraşul şi mi se părea că o femeie cu faţa prostită, lipsită de orice expresie, alerga bezmetică prin pâclă, căutându-mă prin preajma bisericilor şi a caselor şi, când cu glas de fetiţă, când cu glasul cântat al unei cunoscute actriţe ucrainene, suspina: «Doamne, Dumnezeule!…» Apoi mi-a venit în minte faţa ei gravă şi ochii mari şi îngrijoraţi din ajun, când făcuse asupra mea semnul crucii, ca asupra unei fiinţe dragi. Şi fără să vreau, m-am uitat la mâna pe care mi-o sărutase.

«Nu cumva sunt îndrăgostit?» m-am întrebat, mângâindu-mi mâna.

„Numai după ce s-a înnoptat, după ce călătorii au adormit şi am rămas singur în faţa conştiinţei mele, am înţeles ceea ce nu fusesem în stare să înţeleg până atunci. În întunericul vagonului, imaginea Kisocikăi îmi stătea mereu înaintea ochilor, şi atunci mi-am dat seama că făcusem o faptă rea, aproape o crimă. Mă mustra conştiinţa. Ca să-mi înăbuş sentimentul acela neplăcut, căutam să mă conving că totul nu era decât deşertăciune, că şi Kisocika şi eu vom muri şi vom putrezi, că necazurile ei nu însemnau nimic în comparaţie cu moartea şi aşa mai departe… Că, la urma urmei, nu exista liber-arbitru şi prin urmare eu nu eram vinovat. Dar aceste argumente, care de altfel se risipeau repede printre alte gânduri, nu făceau decât să mă scoată din fire. Mâna pe care mi-o sărutase Kisocika mi se părea neînchipuit de tristă… Nu mai aveam astâmpăr: mă culcam, mă sculam, luam câte un păhăruţ de votcă prin gări, sau înghiţeam în silă sendvişuri, apoi iar încercam să mă conving că viaţa nu avea niciun rost… Dar fără folos. Capul îmi clocotea de o muncă ciudată, ridicolă, dacă vreţi. Cele mai felurite gânduri mi se învălmăşeau, mi se încurcau şi mi se ciocneau în minte. Iar eu,

cugetătorul, cu fruntea în pământ, nu înţelegeam nimic şi nu eram în stare să mă călăuzesc în noianul acela de gânduri bune şi rele. Am putut să-mi dau seama atunci că eu, cugetătorul, nu cunoşteam măcar tehnica gândirii şi că mă pricepeam să-mi îndrumez mintea, tot atât cât mă pricepeam să dreg ceasornice… Pentru întâia oară în viaţă mă gândeam intens şi încordat şi lucrul acesta mi se părea atât de ciudat, încât îmi ziceam: «Doamne, dar o să înnebunesc!» Omul al cărui creier nu intră în funcţiune decât în momentele grele, se gândeşte adeseori la nebunie…

„M-am chinuit aşa toată noaptea aceea, toată ziua următoare şi încă o noapte. Apoi, convingându-mă că toate cugetările mele nu-mi foloseau la nimic, m-am luminat şi am înţeles, în sfârşit, ce pramatie eram. Am înţeles că gândurile mele nu făceau nici două parale, că înainte de a o întâlni pe Kisocika nici nu începusem să cuget şi că habar n-aveam ce înseamnă un gând serios. Acum însă, după ce-mi secătuisem sufletul în chinuri, mi-am dat seama că n-aveam nici convingeri, nici vreun codex moral oarecare, nici inimă, nici judecată: toată averea mea morală şi intelectuală se mărginea doar la câteva cunoştinţe de specialitate, la crâmpeie de amintiri inutile, la câteva idei străine şi atât. Cât despre pornirile mele psihice, ele nu erau deloc complicate, ci dimpotrivă: erau tot atât de simple şi de elementare, ca ale unui iacut… Dacă nu-mi plăcea să spun minciuni, dacă nu furam şi nu ucideam, într-un cuvânt, dacă nu mă făceam vinovat de fapte într-adevăr grave, asta nu se datora convingerilor mele, pe care nici nu le aveam, ci faptului că fusesem încătuşat de poveştile dădacelor şi îmbâcsit de morala curentă, care îmi intraseră în trup şi în sânge şi care, cu toate că le socoteam simple absurdităţi, îmi călăuziseră, fără să-mi dau seama, paşii în viaţă…

„Am înţeles că nu eram nici cugetător şi nici filozof, ci pur şi simplu un virtuoz. Dumnezeu mă înzestrase cu o minte rusească solidă şi puternică, ba chiar cu oarecare germeni de talent. Închipuiţi-vă acum mintea aceasta în cel de al 26-lea an al existenţei ei, nepregătită, neatinsă de rugină, neîmpovărată de nicio sarcină, doar foarte uşor presărată cu unele cunoştinţe de inginerie… E tânără şi, fiziologiceşte, e dornică de muncă şi o caută… Dar deodată, cu totul întâmplător, dă peste ea, venind de cine ştie unde, gândul acela frumos şi bogat cu privire la deşertăciunea vieţii şi la întunericul de dincolo de mormânt. Mintea îl soarbe cu lăcomie, îi pune la dispoziţie întinderile ei nesfârşite şi începe să se joace cu el în fel şi chip, ca mâţa cu şoarecele. Mintea nu are nici erudiţie, nici metodă, dar asta nu-i o piedică. Cu propriile ei puteri, ca un autodidact, o scoate la capăt cu gândul acela înalt şi nu trece o lună fără ca

stăpânul minţii să nu gătească sute de feluri de mâncare numai din cartofi şi să nu se creadă mare cugetător…

„Această virtuozitate, jocul de-a cugetarea, generaţia noastră a introdus-o în ştiinţă, în literatură, în politică, peste tot unde nu i-a fost lene să pătrundă. Şi odată cu ea a introdus şi răceala, plictiseala şi unilateralitatea. Iar dacă nu mă înşel, a şi izbutit să educe masele în aşa fel, încât să aibă faţă de cugetarea serioasă altă atitudine, nemaiîntâlnită până acum.

„Numai datorită acelei întâmplări nenorocite am putut să-mi dau seama, într-adevăr, cât eram de anormal şi de ignorant. Şi n-am început să cuget ca un om normal – cel puţin aşa mi se pare acum, – decât din clipa când am luat-o de la capăt: adică din clipa când conştiinţa m-a mânat îndărăt, în orăşelul N., unde, fără multe introduceri, m-am pocăit în faţa Kisocikăi, i-am cerut iertare ca un băieţaş şi am plâns împreună cu ea…”

Ananiev ne descrise pe scurt ultima lui întâlnire cu Kisocika, apoi tăcu.

— Aşa… făcu studentul printre dinţi, după ce inginerul îşi termină povestea. Multe se întâmplă şi pe lumea asta!

Faţa lui arăta aceeaşi lene cerebrală şi, pe cât părea, povestea lui Ananiev nu-l impresionase deloc. Numai când inginerul, după ce se odihni puţin, începu din nou să-şi dezvolte ideea, gata s-o ia de la capăt, studentul se încruntă înciudat, se ridică de la masă, se îndreptă spre patul lui, îşi aşternu şi începu să se dezbrace.

— Mă uit la dumneavoastră şi văd că aveţi un aer de parcă, într-adevăr, aţi fi convins pe cineva! zise el, iritat.

— Eu să conving? se miră inginerul. Dragul meu, crezi că am această pretenţie? Fii liniştit! Ştiu bine că pe dumneata nu te poate convinge nimeni. Dumneata nu poţi să ajungi la această convingere, decât pe calea experienţei şi a suferinţei…

— Şi apoi, aveţi o logică mai mult decât ciudată! bombăni studentul, punându-şi cămaşa de noapte. Ideile pe care le disprețuiţi, idei funeste tineretului, sunt fireşti, după dumneavoastră, oamenilor bătrâni. Ca şi cum ar fi vorba de cei cu părul alb… De ce acest privilegiu numai pentru bătrâni? Pe ce se bazează? Dacă ideile acestea sunt otravă, de ce n-ar fi otravă pentru toată lumea deopotrivă?

— O, nu, dragul meu, nu spune asta! răspunse inginerul, făcând cu ochiul, cu viclenie. Nu spune asta! Mai întâi, bătrânii nu sunt virtuoşi. La ei, pesimismul nu vine dinafară, întâmplător, ci din adâncul propriei lor minţi şi numai după ce au studiat pe de-alde Kant[57] şi pe Hegel[58], după ce au trecut prin suferinţe, după ce au făcut nenumărate greşeli – într-un cuvânt, după ce au urcat toată scara, de jos şi până sus. Pesimismul lor are la spate şi o experienţă proprie, şi o

temeinică pregătire filozofică. Al doilea, pesimismul bătrânilor cugetători nu-i o simplă flecăreală, ca a noastră de acum, ci reprezintă, ca să zic aşa, suferinţa şi durerea lumii întregi. Pesimismul lor are un substrat creştinesc, pentru că izvorăşte din dragostea şi din grija pentru om şi e cu totul lipsit de egoismul care se observă la virtuoşi. Dumneata dispreţuieşti viaţa, pentru că scopul şi înţelesul ei îţi rămân ascunse şi te temi numai de propria dumitale moarte, pe când un cugetător adevărat e chinuit de gândul că adevărul e ascuns tuturor şi se teme deopotrivă pentru toţi semenii lui. Să vă dau un exemplu. Nu departe de aici, stă un oarecare Ivan Alexandrîci, şeful unui ocol silvic, un bătrânel de treabă. A fost cândva profesor nu ştiu unde, a scris nu ştiu ce, în sfârşit dracul îl ştie ce a mai făcut. Atâta ştiu că e un om tare cuminte, iar în ce priveşte filozofia, e doctor! A citit mult în viaţa lui şi mai citeşte şi astăzi. Aşa… Mai deunăzi, m-am întâlnit cu el în sectorul Gruzovskoe… Se nimerise că tocmai atunci se aşezau şinele şi traversele. Un lucru destul de simplu. Însă lui Ivan Alexandrîci, care nu-i specialist, i se părea o adevărată scamatorie. Ca să aşezi o traversă şi să fixezi şina, unui meşter cu experienţă nu-i trebuie mai mult de un minut. Muncitorii erau binedispuşi şi lucrau într-adevăr repede şi cu spor. Mai ales unul dintre ei avea o dibăcie extraordinară de a bate cuiele dintr-o singură lovitură. Şi gândiţi-vă: coada ciocanului e lungă de un stânjen, iar fiecare cui de un cot. Ivan Alexandrîci s-a uitat câtva timp la muncitori, s-a înduioşat şi mi-a spus cu lacrimi în ochi: „Ce păcat că oamenii aceştia extraordinari or să moară!” Un asemenea pesimism mai înţeleg şi eu…

— Toate acestea nu spun nimic şi nu explică nimic, zise studentul, învelindu-se cu cearşaful peste cap. Nu sunt decât vorbărie goală. Nimeni nu ştie nimic şi nimic nu se poate dovedi cu vorbe.

Îşi scoase apoi capul de sub cearşaf şi, încreţindu-şi nervos fruntea, urmă grăbit:

— Trebuie să fie cineva cât se poate de naiv, ca să creadă şi să dea o importanţă hotărâtoare vorbelor şi logicii omeneşti. Cu vorba poţi să demonstrezi sau să tăgăduieşti tot ce vrei, şi foarte curând oamenii îşi vor desăvârşi tehnica vorbirii în aşa măsură, încât îţi vor demonstra matematiceşte, că de două ori doi fac şapte. Îmi place să ascult când vorbeşte cineva, îmi place să citesc, dar să cred în ce se spune sau se scrie, foarte mulţumesc! Nu mă pricep şi nici nu vreau. Nu cred decât în Dumnezeu, iar pe dumneavoastră nu vă cred chiar dacă mi-aţi vorbi până la judecata de-apoi şi chiar dacă aţi mai fi sedus încă cinci sute de Kisocika… Nu v-aş crede, decât dacă aş înnebuni. Noapte bună!

Studentul îşi vârî iarăşi capul sub cearşaf şi se întoarse cu faţa la perete, dându-ne a înţelege că nu mai avea gust nici să vorbească, nici să asculte. Şi cu asta, discuţia s-a încheiat.

Înainte de a ne culca, am ieşit cu inginerul din baracă şi m-am mai uitat o dată la lumini.

— Cred că te-am obosit cu vorbăria noastră! zise Ananiev, căscând şi uitându-se în sus, la cer. Ce vrei, dragul meu! În plictiseala de aici, singura noastră distracţie e să mai luăm câte un păhăruţ cu vin şi să ne mai adâncim din când în când în filozofie… Ia priveşte ce terasament, maică Doamne! se minună el când ne apropiarăm de terasament. Muntele Ararat, nu alta!

Tăcu o vreme, apoi urmă:

— Luminile acestea îi amintesc baronului de amaleciţi, iar mie mi se pare că seamănă cu gândurile omului… Ştii, gândurile fiecărui om în parte sunt risipite cam în aceeaşi neorânduială, ca şi luminile de aici, şi se înşiră unul după altul în mijlocul întunericului, mergând către cine ştie ce ţintă. Dar neizbutind să desprindă din beznă nimic, neizbutind să alunge noaptea, dispar undeva, departe, dincolo de bătrâneţe… Eh, dar destul cu filozofia! E timpul să facem nani…

Când ne-am întors în baracă, inginerul a stăruit să mă culc neapărat în patul lui.

— Haide, te rog! zicea, ducându-şi mâinile la inimă. Te rog! Nu te îngriji de mine, eu pot dormi oriunde. De altfel, nici nu mă culc chiar aşa de curând… Fă-mi plăcerea!

Am primit, m-am dezbrăcat şi m-am culcat, iar el s-a aşezat la masă şi s-a apucat iarăşi de planurile lui.

— Unul ca mine, frăţioare, n-are când dormi, zise el mai mult în şoaptă, după ce mă culcasem şi închisesem ochii. Celui care are nevastă şi doi copii nu-i mai arde de somn. Trebuie să-i hrăneşti, să-i îmbraci şi să mai pui şi ceva la o parte pentru ziua de mâine… Cum ţi-am mai spus, am doi: un băietel şi o fată… Banditul de băiat are o mutrişoară de mai mare dragul… Încă n-are şase ani, dar dă dovadă de aptitudini extraordinare… Aveam pe undeva fotografiile lor… Copilaşii tatei, copilaşi!

Scotoci printre hârtii, găsi fotografiile şi începu să se uite la ele. În vremea asta, eu am adormit.

M-a trezit lătratul lui Azorka şi zvon de glasuri. Von Stenberg, cu picioarele goale, cu părul vâlvoi şi numai în cămaşă, stătea în pragul uşii şi vorbea cu cineva. Se lumina de ziuă… Zorile sinilii şi mohorâte pătrundeau pe uşă, pe ferestre şi prin crăpăturile barăcii, aruncând o lumină palidă peste patul meu, peste masa cu hârtii şi peste Ananiev. Lungit pe o burcă întinsă pe podea, cu pieptul mare şi păros gol şi cu capul pe o

pernă de piele, inginerul dormea şi sforăia atât de cumplit, încât mi se făcu milă de student, că era nevoit să doarmă cu el noapte de noapte.

— Dar de ce să le primim noi? striga von Stenberg. N-avem nevoie de ele. Du-te la inginerul Cealisov. De la cine sunt cazanele?

— De la Nikitin… îi răspunse un glas gros şi morocănos.

— Ei, asta-i! Du-te la Cealisov… Noi n-avem nicio legătură cu cazanele. Ei, ce stai? Du-te odată!

— Înălţimea Voastră, am fost la domnul Cealisov! făcu glasul cel gros, şi mai morocănos acum. L-am căutat pe linie toată ziua de ieri, dar cei de la baraca dumnealui ne-au spus că e plecat în sectorul Dtmkovo. Faceţi-mi vă rog binele ăsta şi primiţi-le! Până când să le tot purtăm aşa, de colo până colo? Atâta ce-am mers de-a lungul liniei, de credeam că n-o să-i mai dăm de capăt…

— Ce este? întrebă Ananiev răguşit, trezindu-se şi ridicând repede capul.

— Au sosit nişte cazane de la Nikitin, răspunse studentul, şi căruţaşul se roagă de noi să le primim. Ce rost are să le primim?

— Dă-l afară!

— Înălţimea Voastră, fie-vă milă şi daţi-ne o mână de ajutor! De două zile n-au mâncat bieţii cai, şi stăpânul tot pe noi are să ne judece… Să cărăm cazanele înapoi? Calea ferată le-a comandat, calea ferată e datoare să le primească…

— Dar înţelege odată, nerodule, că asta nu ne priveşte pe noi! Du-te la Cealisov!

— Ce s-a întâmplat? Cine-i acolo? strigă din nou Ananiev, răguşit. Măi drăcia dracului! blestemă, ridicându-se şi apropiindu-se de uşă. Ce s-a întâmplat?

M-am îmbrăcat şi peste câteva clipe am ieşit din baracă. Ananiev şi studentul, amândoi desculţi şi numai în cămaşă, explicau ceva cu aprindere şi cu nerăbdare unui mujic, care stătea înaintea lor cu capul gol şi cu biciul în mână, dar părea că nu înţelege nimic. Feţele celor doi arătau cea mai banală preocupare.

— Ce să fac cu cazanele tale? strigă Ananiev. Să mi le pun în cap? Dacă nu l-ai găsit pe Cealisov, caută-l pe ajutorul lui, dar lasă-ne pe noi în pace!

Când dădu cu ochii de mine, studentul îşi aduse aminte, fără îndoială, de discuţia din timpul nopţii şi, în locul preocupării de mai înainte, faţa lui somnoroasă îşi reluă expresia de lene cerebrală. Dădu din mână a lehamite şi, gândindu-se Dumnezeu ştie la ce, se depărtă.

Dimineaţa era mohorâtă. De-a lungul terasamentului, unde noaptea trecută ardeau luminiţe, mişunau acum muncitorii abia treziţi din somn. Se auzeau glasuri şi scârţâit de roabe. Începea ziua de muncă. Un căluţ cu hamuri din frânghie urca terasamentul cu gâtul încordat, trăgând din răsputeri o căruţă cu nisip…

Mă pregăteam să-mi iau rămas-bun… Se spuseseră multe în noaptea aceea, şi totuşi plecam fără să duc cu mine măcar o singură problemă rezolvată. Din tot ce se spusese, nu-mi rămăseseră în minte dimineaţa, ca într-un filtru, decât luminile şi imaginea Kisocikăi. După ce am încălecat, m-am uitat pentru cea din urmă oară la student şi la Ananiev, la câinele cel isteric cu ochi tulburi, ca de om beat, la muncitorii care mişunau prin ceaţa dimineţii, la terasament, la căluţul care-şi încorda gâtul, şi m-am gândit:

„Nimic nu poţi să înţelegi din câte sunt pe lumea asta!”

Iar când am dat pinteni calului şi am luat-o la galop de-a lungul liniei, şi chiar mai târziu, când s-au desfăşurat înaintea mea câmpia nesfârşită şi posomorâtă şi cerul rece şi încruntat, am început să mă gândesc la toate câte se discutaseră noaptea trecută. Şi în timp ce mă gândeam, câmpia arsă de soare, cerul nemărginit, pădurea întunecată de stejari de la orizont şi depărtările învăluite în ceaţă păreau că-mi spun: „Aşa-i, nimic nu poţi să înţelegi din câte sunt pe lumea asta!”

Începea să răsară soarele…

Publicată pentru prima oară în revista „Severnii vestnik”, Nr. 6, iunie 1888. Semnată: Anton Cehov. Reproducem acest text.

{1} *Bednîi* – sărac (în limba rusă). (N. trad.)

{2} *Novoe vremea* – Vremea nouă (N. trad.)

{3} *Niobe* – soţia lui Amfion, personaj din mitologia greacă. Se lăuda cu cei doisprezece copii ai ei şi o sfida pe zeiţa Latona, care avea numai doi – Apollo şi Artemis. Ca pedeapsă, aceştia din urmă i-au ucis toţi copiii cu săgeţile, iar pe Niobe au prefăcut-o în stâncă, care vărsa lacrimi.

{4} *Oskolki* – Cioburi (N. trad.)

{5} Petersburgskaia gazeta – Gazeta petersburgheză (N. trad.)

{6} *ab ovo* – de la începutul începuturilor (în lb. latină). (N. trad.)

{7} *nomina sunt odiosa* – e odios să citezi nume (în lb. latină).(N. trad.)

{8} *exitus letalis* – sfârşit mortal (în lb. latină). (N. trad.)

{9} *ultima ratia* – ultimul argument (în lb. latină). (N. trad.)

{10} *Augias* – personaj din mitologia greacă, care avea grajduri de 3000 de boi. Legenda spune că acestea nu fuseseră curăţate timp de 30 ani; Hercule le-a curăţat într-o singură zi, făcând să treacă prin ele fluviul Alfeu. În sens abstract, expresia „grajdurile lui Augias" înseamnă un loc foarte murdar, care are nevoie de o curăţenie radicală.

{11} Pentru a preveni incendiile, pe unele trasee de cale ferată e interzis să se ia făn în vagoane, aşa că animalele rămân fără hrană pe tot timpul drumului. (N. aut.)

{12} Tren militar se numeşte trenul destinat special pentru transportul trupelor; dacă nu are de transportat trupe, atunci încarcă şi mărfuri, mergând mai repede decât un tren de marfă obişnuit. (N. aut.)

{13} *Malîi teatr* – (Teatrul mic) unul dintre cele mai importante şi mai vechi teatre din Rusia, ale cărui baze au fost puse încă din 1776 şi care a contribuit în cea mai mare măsură la statornicirea realismului în arta scenică rusă.

{14} Bine, domnule… bine. (stâlcit, în limba rusă şi franceză). (N. trad.)

{15} *Ceceviţa* – linte (în lb. rusă). (N. trad.)

{16} *Cerepiţa* – olan (în lb. rusă). (N. trad.)

{17} *Cibis* – nagât (în lb. rusă). (N. trad.)

{18} *Mayne Read Thomas* (1818-1883), scriitor englez, autor a numeroase romane de aventuri cu teme exotice. Deşi le-a scris sub imboldul creşterii expansiunii coloniale engleze, în romanele sale M. R. n-a susţinut politica expansionistă a burgheziei.

{19} *Lomonosov M. V.* (1711-1765), genial om de ştiinţă şi gânditor materialist rus, poet şi teoretician al literaturii, care a pus bazele limbii literare ruse. A luptat pentru propăşirea culturii şi ştiinţei naţionale în Rusia veacului al XVIII-lea.

{20} *Puer bone, quam appelaris?* – Copil bun, cum te cheamă? (în lb. latină). (N. trad.)

{21} *Molocani* – sectă religioasă, apărută în Rusia prin sec. XVIII. Propovăduia „perfecţionarea morală" şi nu recunoştea ritualul bisericesc.

{22} *Iacov* – personaj biblic, fiul lui Isac. A avut 12 fii, de la care au pornit cele 12 seminţii ale lui Israel.

{23} *Spliu* – dorm (în lb. rusă). (N. trad.)

{24} *Ilia Muromeţ* – erou al basmelor ruse, unul dintre cei mai de seamă apărători ai pământului rusesc. În acest fecior de ţăran sunt întruchipate cele mai frumoase trăsături ale poporului rus.

{25} *Solovei-Tâlharul* – viteaz cu chip de om şi pasăre, personaj fantastic din folclorul rus.

{26} *Mazepa Ivan Stepanîci* (1687-1709), hatmanul Ucrainei, trădător al poporului ucrainean. Din ambiţie şi sete de mărire a dus o politică de trădare faţă de interesele Rusiei şi Ucrainei, în folosul Poloniei. În 1708, în timpul războiului ruso-suedez, a trecut de partea duşmanului, iar după bătălia de la Poltava (1709), a fugit împreună cu Carol al XII-lea în Turcia. În povestirea „Stepa", numele lui, transformat în nume comun, e folosit ca vorbă de ocară.

{27} *Piotr Moghila* (1596-1647) (sau Petru Movilă, fiul lui Simion Movilă, domnitor în Principate), mitropolit al Kievului, care a militat împotriva agresiunii catolice în Ucraina.

{28} *Severnîi vestnik* – Curierul nordic (N. trad.).

{29} *Saltîkov-Şcedrin ME* (1826-1889), mare scriitor satiric rus, care a creat tipuri de nobili scăpătaţi, de funcţionari delapidatori, de chiaburi – lipitori ale satelor şi de burghezi de la oraş, demascând cinismul lor, lipsa lor de scrupule, precum şi alte vicii ale burgheziei, care pe atunci lua naştere în

Rusia. Operele sale cele mai de seamă sunt: „Istoria unui mare oraş", „Domnii Golovliovi" etc.

{30} *Rusalka* – personaj din basmele populare ruse, duh al apelor cu chip de femeie frumoasă, poznaşă şi rea, care ademeneşte trecătorii, ca să-i înece.

{31} *Tolstoism* – învăţătura marelui scriitor L. Tolstoi, ca filozof moralist, clădită pe principiul iubirii creştineşti fată de oameni şi pe adoptarea unei atitudini de neîmpotrivire la rău prin violenţă (nonviolenţa). L. Tolstoi propovăduia „autoperfecţionarea morală" şi întoarcerea la viaţa simplă, în mijlocul naturii, care, după concepţia lui, îl purifică pe om şi-l fereşte de influenţa vicioasă a societăţii.

{32} *Proudhon Pierre Joseph* (1809-1865), economist şi sociolog, ideolog al micii burghezii franceze, unul dintre teoreticienii anarhismului.

{33} *Buckle Thomas Henry* (1821-1862), istoriograf liberal burghez şi sociolog pozitivist englez.

{34} *Schopenhauer Artur* (1788-1860), filozof idealist german.

{35} *Duşegubka* – pierzania sufletului. Aşa le spun ruşii luntrelor înguste şi lungi, care se răstoarnă uşor. (N. trad)

{36} *Cens* – condiţia materială (un venit anumit), pe care trebuia s-o îndeplinească cetăţeanul în Rusia ţaristă, pentru a avea drepturi politice, în special dreptul de a fi ales.

{37} *Posrednik* – mijlocitor (n. trad.)

{38} *Listok* – una dintre primele reviste umoristice ruseşti, înfiinţată în 1858, la Petersburg.

{39} *Bazaine Achille* (1811–1888), mareşal al Franţei. În timpul războiului franco-prusian (1870–1871), după tratative secrete cu comandamentul inamic, a predat oraşul Metz împreună cu trupele care-l apărau (175 000 oameni) şi astfel a deschis duşmanului calea spre Paris. A fost judecat şi condamnat pentru trădare.

{40} *Teatrul mare* de la Moscova – cel mai de seamă teatru de operă şi balet din Rusia, centru universitar al culturii muzicale şi teatrale. Înfiinţat în 1776, a jucat un rol important în dezvoltarea artei ruse.

{41} *Budilnik* – Deşteptătorul. (N. trad.)

{42} *Conditio sine qua non* – condiţie obligatorie (în lb. latină). (N. trad.)

{43} *Diderot Denis* (1713-1784), scriitor şi filozof materialist francez de seamă, ideologul revoluţiei burgheze din Franţa sec. XVIII, redactorul şi fondatorul „Enciclopediei".

{44} *Laidaki, psea krew! Ţob ih dziabli wzieli* – Golani, javre! Lua-i-ar dracu! (În lb. polonă) (N. trad.)

{45} *Beaconsfield Benjamin* (1804–1881), om politic englez.

{46} *Boulanger Georges* (1837–1891), general om politic şi ministrul de război al Franţei între anii 1886–1887. A fost căpetenia mişcării şovine bulangiste.

{47} *Grévy Jules,* om politic (republican de dreapta) şi al treilea preşedinte al Republicii franceze (1879–1887).

{48} *Déroulède Paul* (1846–1914), om politic francez. A luat parte la mişcarea şovină a generalului Boulanger.

{49} *Zola Émile* (1846–1914), romancier francez, teoreticianul şcolii naturaliste franceze. Operele sale cele mai de seamă sunt: „Le ventre de Paris", „Germinal", „L'argent" etc.

{50} Este acolo un domn roşcat, care ţi-a adus o rochie. (în lb. franceză). (N. trad.)

{51} *Ohotnîi read* – piaţă comercială în vechea Moscovă.

{52} *Saul* – primul rege al izraeliţilor, care i-a scăpat de ammoniţi, moabiţi, sirieni şi filisteni.

{53} *David* – al doilea rege al izraeliţilor era păstor când l-a ucis pe Goliat, dar ajungând favoritul regelui Saul şi ginerele său, l-a urmat la tron.

{54} *Darwin Charles Robert* (1809–1882), mare savant englez, creatorul teoriei evoluţiei lumii organice.

{55} Sabakevici – personaj din „Suflete moarte" de N. V. Gogol, tip de moşier grosolan, hrăpăreţ şi acaparator.

{56} *Jupiter* – căpetenia zeilor în religia Romei antice.

{57} *Kant Immanuel* (1724–1804), filozof german, care a pus bazele idealismului german de la sfârşitul veacului al XVIII-lea şi începutul celui de-al XIX-lea.

{58} *Hegel Georg Wilhelm Friderich* (1770–1831), cel mai de seamă reprezentant al filozofiei germane idealiste de la sfârşitul veacului al XVIII-lea şi începutul celui de-al XIX-lea

Cuprins

Anton Pavlovici Cehov
LUCRĂRI INCLUSE DE A.P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE”
Fluierul
Răzbunătorul
Poșta
O nuntă
Fugarul
O problemă
Intrigi
Casa cea veche
Nepăsare
Lecţii costisitoare
Leul şi soarele
Nenorocire
O sărutare
Băieţii
Kaștanka
Povestea doamnei N. N.
Poveste fără titlu
Dacă ar putea dormi!
Stepa
Neplăceri
Frumoasele
Onomastica
Criză de nervi
Cizmarul şi necuratul
Un rămășag
LUCRĂRI CARE N-AU FOST INCLUSE DE A. P. CEHOV ÎN CULEGEREA SA DE „OPERE”
Supliciu de Anul Nou
Neamţul cel cumsecade
Devreme
O întâlnire
Cazacul
Șarpele boa şi iepurele de casă
Primăvară
Criticul
Provincialii
O aventură neplăcută
Criminalii
Înainte de eclipsă
Doctorul

Lumini

Table of Contents

Anton Pavlovici Cehov	1
LUCRĂRI INCLUSE DE A.P. CEHOV ÎN CULEGEREA DE „OPERE”	7
Fluierul	8
Răzbunătorul	16
Poşta	21
O nuntă	27
Fugarul	33
O problemă	40
Intrigi	47
Casa cea veche	52
Nepăsare	58
Lecţii costisitoare	74
Leul şi soarele	80
Nenorocire	85
O sărutare	91
Băieţii	107
Kaştanka	113
Povestea doamnei N. N.	133
Poveste fără titlu	138
Dacă ar putea dormi!	142
Stepa	148
Neplăceri	238
Frumoasele	256
Onomastica	264
Criză de nervi	296
Cizmarul şi necuratul	320

Un rămăşag 327
LUCRĂRI CARE N-AU FOST INCLUSE DE A. P. CEHOV ÎN CULEGEREA SA DE „OPERE” 335
Supliciu de Anul Nou 336
Neamţul cel cumsecade 341
Devreme 345
O întâlnire 350
Cazacul 362
Şarpele boa şi iepurele de casă 367
Primăvară 371
Criticul 373
Provincialii 378
O aventură neplăcută 384
Criminalii 390
Înainte de eclipsă 394
Doctorul 397
Lumini 402